

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 1 Juillet 1945 Կիրակի 1 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4442-Նոր շրջան թիւ 71 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ

Եթէ թերթերու հանդէս - ժողովներու բաժինէն դատենք, երիտասարդական շարժումը կ'աճի եւ կը ծաւալի, Փարիզի թէ գաւառի մէջ:

Ամէն տեղ երեկոյթ - ցերեկոյթ: Գինեձօն, պարահանդէս եւ խրախճանք: Յետոյ նաեւ դասախօսութիւններ: Մանաւորապէս Փարիզի մէջ, ուր Երիտ. Ընդհ. Միութիւնը ամէն հինգշաբթի հաւաքոյթներ կը կազմակերպէ, զոյգ-զոյգ դասախօսներ հրաւիրելով:

Այսօր ալ, կիրակի, Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի»ն իր լսարանին վերաբացումը պիտի կատարէ, ինչպէս յայտարարուեցաւ մասնաւոր կոչով մը:

Կը նշանակէ թէ գործելու եռանդը չի պակսիր: Աչքերը եւ թեւերը բացուած են, երկարատեւ լճացումէ մը վերջ (հետեւանք երկրին գերութեան):

Որքա՜ն շահեկան պիտի ըլլար վիճակագրական պատկեր մը ունենալ աչքի առջեւ, դատելու համար ձեռք բերուած արդիւնքը, ազատագրութենէն ի վեր:

Դժբախտաբար նիւթեր կը պակսին առ այժմ: Անշուշտ ամէնէն առաջ երիտասարդներուն իրենց կ'իյնայ կազմել այդպիսի վիճակագրութիւն մը, առանց շռայլարան հաւաստիքներու:

Մեր մասին, պիտի թելադրէինք «Յառաջ»ի թղթակիցներուն — երիտասարդներուն — նիւթեր հաւաքել եւ ղրկել: Մանաւանդ անոնք որ անդամ են երիտասարդական կազմակերպութեան, կրնան պիտանի պրպտումներ կատարել իրենց շրջանին մէջ:

Երբ ունենանք այդ հում նիւթերը, ոչ միայն երեւան պիտի գայ մէկ տարուան վաստակը, այլեւ պիտի պարզուին շատ մը պատճառներ, որ կը ջլատեն գործունէութեան զարգացումը:

Ինչպէս ամէն ճակատի վրայ, երիտասարդութիւնն ալ բաժնուած է զանազան հոսանքներու: Եւ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ: Անբնական է պահանջել որ բոլորը ձուլուին մէկ աւազանի մէջ, իբրեւ մէկ հօտ եւ մէկ հովիւ:

Երիտասարդութիւն՝ կը նշանակէ շարժում: Կը նշանակէ միտք եւ դաւանանք: Այլապէս պիտի դառնար տժգոյն բազմութիւն մը, միայն տարիքով բաժնուած ընդհանուր համրանքէն:

Բայց կան հիմնական սկզբունքներ, որոնց մասին վիճիլ՝ պիտի նշանակէր ամուլ մարզանքներ կատարել: Պարզապէս ջուր ծեծել:

Այդ սկզբունքներուն գլխաւորն է՝ հայրենիքի գաղափարը, որուն յառաջապահ ժառանգորդները պիտի ըլլան երիտասարդները, ինչպէս ամէն ժողովուրդի մէջ: Երիտասարդութիւն մը առանց հայրենիքի գաղափարին՝ պիտի նմանէր Փինիկեցիներու ամբոխի մը: Եւ այն ատեն ապազգայնացումը աւելի սրընթաց պիտի երթար քան հրասայլը կամ օդանաւը: Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ:

Հայրենիքի գաղափարին հետ զուգընթաց, անոր վերեւ, լեզուն է որ պիտի պահէ ո եւ է երիտասարդութեան դիմագիծը: Անոր սիրտն ու միտքը:

Ի՞նչ կ'արժէ հայրենիք մը առանց մայրենիքի: Կամ աղքատ, աղճատ մայրենիքով:

Չի բաւեր գոց ընել կարգ մը բառեր — Հայկական Մշակոյթ: Հին ու նոր արժէքներ: Ազգային պարծանքներ կամ հեռանկարներ:

Ինչպէս ամէն բան, մշակոյթն ալ դատապարտուած է լճանալու, մաշելու կամ լուծուելու, եթէ չունենայ խանդավառ հետեւորդներ եւ ժրաջան մշակներ:

Արտասահմանի հայ երիտասարդութեան ամէնէն խոցելի կողմը՝ այս պարագան կը կազմէ: Որքան խօսինք ու գրենք այս մասին, քիչ է:

Եթէ գրիչը եւ ճառը անզօր կը հանդիսանան, պէտք է օգնութեան կանչել խարազանը (բարոյական կամ նիւթական):

Հարկ է հետապնդել, ծաղրել, սաստել բոլոր անոնք որ կը գոհանան պանիր - հաց հայերէնով մը: Մանաւանդ անոնք որ կը յաւակնին վերէն նայիլ: Տեսակ մը քիթ - բերանով մօտենալ հայերէն — տիրաբար հայերէն սորվելու պահանջին: Պէտք է զգացնել թէ բան մը չեն արժեր, թէ կէս ճամբան պիտի մնան: Պիտի դառնան փարիաներ՝ հայկական մշակոյթի եւ հայրենիքի ճամբուն վրայ:

Հազար անգամ նախընտրելի պիտի ըլլար որ երիտասարդութիւնը ինք սարքէր խաչակրութիւն մը այս ճակատին վրայ, իր իսկ ապագային համար: Սերունդին փրկութեան համար:

Միջոցնե՞ր կը պակսին: Հէքեա՜թ:

Շ.

Ծ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒ

Արեւ, քեզ այնքա՜ն, այնքա՜ն եմ սիրում,
Որքան շողեր ես տուել աշխարհին.
Որքան վայրկեաններ ունի քո տարին,
Արեւ, քեզ այնքա՜ն, այնքան եմ սիրում:

Որքան թռչուն եւ անհոգ ճռուողում
Քո արձակ փռուած ոսկի շողերում,
Որքան ծիլեր կան անծիր հողերում,
Արեւ քեզ այնքան, այնքան եմ սիրում:

Որքան սրտեր կան կարօտ քո յոյզին,
Որքան ծաղիկ է շողում քո լոյսին,
Որքան թիթեռ է դողում քո յոյսին
Արեւ, քեզ այնքա՜ն, այնքան եմ սիրում:

Որքան երգ ունի կարկաչող առուն
Որքան կաթիլներ ցող - ցող գալարուն,
Որքան այգաբաց ու որքան գարուն,
Արեւ, քեզ այնքան, այնքան եմ սիրում:

Յոյզ թափիր վերից, լոյս թափիր վերից
Մեր չքնաղ ծաղկաշատ գարուն աշխարհում.
Վարդ թափիր վերից, շատ թափիր վերից,
Արեւ, քեզ այնքա՜ն, այնքան եմ սիրում:

ՄԱՐՕ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Էջմիածնի եկեղեց. ժողովին հեռագիրը Սթալինի

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Էջմիածնի եկեղեցականժողովին բացման առթիւ, նախագահական խորհուրդը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է Սթալինի.—

«Մենք, Սովետ Միութեան եւ արտասահմանեան երկիրներու հայ հաւատացեալներու ներկայացուցիչներս, Ս. Էջմիածնի դարաւոր կամարներուն տակ համախմբուած, մեր աշխատանքներուն կը սկսինք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընտրելու եւ եկեղեցւոյ զանազան խնդիրները լուծելու համար: Վերահաստ ենք թէ առանց ձեր բարեացակամութեան, չէր կրնար տեղի ունենալ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համար պատմական առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող այս իրադարձութիւնը: Այս օրերը կը հանդիսանան հայ ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն երջանիկ պահը, երբ Մեծ Միութիւնը որուն իրաւազօր անդամն է Սովետ. Հայաստան, աննախընթաց յաղթանակով մը դուրս եկաւ այս համաշխարհային աւերիչ պատերազմէն, շնորհիւ Ձեր հանճարեղ ղեկավարութեան, Սովետ Միութեան ժողովուրդներուն հերոսական ճիգերուն եւ մեծ ու վեհանձն ռուս ժողովուրդին մասնակցութեան:

«Առաջին զգացումը որ կը զգանք մենք, Սովետ Միութեան եւ արտասահմանի Հայոց պատուիրակներս, շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան զգացում մըն է հանդէպ Ձեզի, հայ ժողովուրդի մեծագոյն բարեկամին: Ձեր շնորհիւ է որ իրականութիւն դարձաւ հայ ժողովուրդին ազատագրումը եւ հայկական պետութեան վերահաստատումը:

«Համոզուած ենք թէ Ձեր աջակցութեամբ պիտի իրականանան երազները լուծի եւ հարստահարութեանց հետեւանքով տարագրուած արտասահմանի Հայերուն, եւ թէ անոնք պիտի վերադառնան իրենց հայրենիքը, Սովետական Հայաստան»:

Հեռագրին տակ ստորագրած են Գարեգին Ա., Կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ, Գէորգ արք. Չէօրէքճեան, տեղապահ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, Կիւրեղ Ծ. Վ., Պատրիարք Երուսաղէմի, Ճանիկ Ջագըր, նախագահ Եգիպտոսի Հայոց Ազգ. ժողովի, Ստեփան Մալխասեանց եւ Աւետիք Իսահակեան, անդամ Խ. Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի:

200 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ համախմբուած են Ճափոնի շրջակաները, մայր երկիրը զարնելու եւ զօրք հանելու համար:— Օքինավայի հրամանատարներէն երկու զօրավարներ իրենց փորը ճեղքելէ վերջ, հրամայած էին զինուորներուն կտրել իրենց գլուխները, աւանդական արարողութեամբ: Հրամանը տառապէս գործադրուեցաւ եւ երկու զօրավարները թաղուեցան աւազին տակ, իրենց պատուանշաններով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հալէպը Թուրքիո՞յ պիտի ձգեն

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ տակաւին պաշտօնական տեղեկութիւններ կը պակսին Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ կատարուած խօսակցութեանց մասին, բայց լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ բանակցութիւնները բաւական յառաջ գացած են: Այժմէն կարելի է ըսել թէ այս բանակցութիւնները աստիճան մը կապ ունին Սուրիոյ հարցին եւ Մօտաւոր Արեւելքի ընդհ. կացութեան հետ: Կ'ըսուի թէ Ռուսերը թելադրած են Նեղուցները փակել բոլոր օտար պետութեանց մարտանաւերուն առջեւ, ազատ ձգելով միայն Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան նաւերը: Ուրեմն Մոսկուա կը պահանջէ նաւակայաններ տրամադրել, Թուրքիոյ հետ միասնաբար պաշտպանելու համար Տարտանէլը եւ Եգէական ծովը:

Իբրեւ փոխարինութիւն, Ռուսերը պիտի առաջարկեն որ Հալէպը Թուրքիոյ ձգուի: Հալէպը դրեթէ մեռած քաղաք մը կը համարուի այժմ, կտրուած Սուրիոյ սովորական կեանքի հոսանքէն: Եւ կարծողներ կան թէ Թուրքիա պիտի կրնայ պահպանել անհրաժեշտ բարեկարգութիւնը այդ շրջանին մէջ, ուր Պէտէվի ցեղախումբերը վերջերս կը յարձակէին Ֆրանսական պահականոցներուն վրայ:

Ատրպատակա՞նն ալ...

Ուիլթէրի տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը թելադրեն Մօտաւոր Արեւելքի ծովային խարիսխները դնել Երեք Մեծերու զինուորական գրաւման տակ: Մինչեւ հիմա որ եւ է որոշում չէ տրուած այս մասին, բայց կը հաստատուի թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը մերժած է բրիտանական առաջարկ մը որ կը թելադրէր ամերիկեան զօրքեր տրամադրել, Մօտաւոր Արեւելքի բարեկարգութիւնը պահպանելու համար Անգլիացիներուն հետ:

Լոնտոնի դիւանագիտական լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ՝ ի պատասխան ռուսական առաջարկին, որ կը պահանջէ բարեփոխել Նեղուցներու ներկայ վարչաձեւը, Անգլիա պիտի թելադրէ երեք մեծ պետութեանց եւ ոչ թէ միայն մէկուն յանձնել Տարտանէլի հսկողութիւնը:

Դարձեալ Ուիլթէրի դիւանագիտական աշխատակցին տեղեկութեանց համաձայն, ուրիշ խնդիր մը եւս պիտի ծագի, Տարտանէլի հարցին հետ,— Հիւսիսային Իրանի ապագան: Լուր առնուած էթէ կոմիտէ մը կազմուած է հիւսիսային Իրանի մէջ, Ատրպատականի փրկութեան համար (այս շրջանը կը գտնուի ռուսական գրաւման տակ): Տեղական կազմակերպութեանց կողմէ հանուած յայտարարութիւններ կը պահանջեն իրանեան Ատրպատականի ժողովուրդները միացնել Խ. Միութեան իրենց եղբայրներուն հետ: Եթէ իսկապէս Ատրպատականը Իրանէն անջատուելով անցնի խորհրդային տիրապետութեան տակ, Թուրքիան պիտի կտրուի Իրանէն եւ Խ. Միութիւնը հասարակաց սահմանագլուխ մը պիտի ունենայ Իրաքի այն մասին հետ ուր կը գտնուի Մուսուլ քաղաքը:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր աղբիւրներն ալ կը հաստատեն թէ Երեք Մեծերը լրջօրէն պիտի զբաղին թէ Տարտանէլի հարցով եւ թէ առ հասարակ Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրներով:

*** «Ֆրան - Թիրէօր» ակնարկելով Հալէպը Թուրքիոյ ձգելու թելադրութեան, դիտել կուտայ հեգնութեամբ.— «Անգլիական խա՞ղ մը, պարապ նետելու եւ լեցուն բռնելու համար: Անշուշտ աւելի դիւրին է Հալէպը ձգել քան Իրաքի հիւսիսակողմը (կամ Կովկասի հարաւակողմը): Ժողովուրդներու անկախութիւն, ի՛նչ ոճիրներ կրնան գործուիլ քու անունով: Իսկ Սուրիացի՞ները ի՛նչ կը մտածեն»:

*** Կարծողներ կան թէ կարելի է Նեղուցներու հսկողութիւնը յանձնել նաեւ խնամակալութեան խորհուրդին, որ կազմուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ: Քանի որ խնդիրը պիտի քննուի Երեք Մեծերու ժողովին մէջ, Անգլիացիները դիտել կուտան թէ խնդիրը միայն ռուսեւթրքական հարց մը չէ, այլ կապ ունի Ռուսիոյ ազդեցութեան շրջանակին հետ՝ Եւրոպայի եւ Ասիոյ այդ մասերուն մէջ: Երեք Մեծերը կարգադրած ըլլալով Գերմանիոյ, Լեհաստանի, Թրիէսթէի եւ Աւստրիոյ վերաբերեալ շարք մը խնդիրներ, այժմ իրենց օրակարգին ամէնէն կարեւոր նիւթը կը կազմէ այս խնդիրը: Անգարայէն հասած լուրեր կը հաստատեն թէ Թուրքիա սկզբունքով կ'ընդունի վերաքննել Նեղուցներու պայմանագիրը, բայց կը մերժէ վերադարձնել Կարսի եւ Արտահանի հայկական նահանգները, ինչպէս եւ սահմանագլուխի սրբագրութիւններ կատարել ի նպաստ Պուլկարիոյ եւ ի վնաս եւրոպական Թուրքիոյ:

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Սան Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովը հրաւիրուած էր յատուկ նպատակով՝ ստեղծելու միջազգային կազմակերպութիւն մը աշխարհի խաղաղութիւնը ապահովելու համար։ Ատկէ զատ ուրիշ հարցեր չկան Խորհրդաժողովի օրակարգին վրայ։

Եւ, սակայն, 49 պետութիւններու պատուիրակները, բացի Խորհրդաժողովի բուն նիւթին վերաբերող խնդիրներէ, իրենց հետ բերած են նաեւ բազմաթիւ տեղական, ազգային հարցեր, որոնց լուծման համար կ'աշխատին, խորհրդաժողովէն դուրս, շահագրգռուած պետութեանց ներկայացուցիչներու հետ։

Աւելին. բազմաթիւ իրաւազուրկ, խորհրդաժողովին մէջ պատգամաւորներ չունեցող ժողովուրդներ, ներկայացուցիչներ ղրկած են Սան Ֆրանչիսկօ՝ ոմանք բողոքելու համար, ուրիշներ արդարութիւն պահանջելու, ոմանք ալ՝ շնորհք աղերսելու։

Հոս են Հնդիկները, որոնք դառն գանգատ ունին բրիտանական տիրապետութեան դէմ եւ կը պահանջեն Հնդկաստանի անկախութիւնը։ Հոս են Քորէացիները, նոյնպէս անկախութեան պահանջով։ Հոս են Հրեաները, որ Պաղեստինի ազատութեան դատը կը ջատագովեն ընդդէմ արաբական միացեալ ուժի։ Լեհերը կը պահանջեն նախապատերազմեան Լեհաստանի բացարձակ ազատագրութիւնը ռուսական գրաւումէն։ Եուկոսլաւները կը բողոքեն համայնավար Թիթոյի իշխանութեան դէմ եւ արդարութիւն կը պահանջեն զօր. Միխայլովիչի եւ անոր կուսակիցներու համար։ Բալթեան պետութիւնները կը բողոքեն իրենց երկիրներու գրաւման դէմ Ռուսերու կողմէ եւ կը պահանջեն իրենց անկախութեան վերականգնումը։ Մեր հարեւան Ասորիները, իրենց պատրիարք Մար Շիմոնի բերնով, «Ազգային Տուն մը» կը խնդրեն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ — 1500 քառ. մղոն տեղ մը, ուր կարելի ըլլայ տեղաւորել այդ հին ժողովուրդի մնացորդները...

Հոս են, վերջապէս, եւ Հայերը։ Հայկ. Դատի Յանձնախումբը, Նիւ Եորքէն, իր ներկայացուցիչներու միջոցով, մայիս 7ին, Խորհրդաժողովին եւ պատուիրակութիւններուն յանձնած է հիմնաւորուած Յուշագիր մը, որուն մէջ Հայկական Հարցի ամփոփ պատմականը ընելէ վերջ՝ կը պահանջէ — 1) Թրքահայոց հողերու կցումը Խորհրդային Հայաստանի եւ 2) Տարագիր հայութեան վերադարձը Հայաստան։ Յուշագիրը կը յայտնէ, որ ասիկա բոլոր Հայերու միահամուռ բաղձանքն է եւ Հայկական Հարցի լուծման միակ, արդար եւ օրինական ձեւը։

Հայերու Յուշագիրը առանձին ուշադրութեան առարկայ դարձած է Խորհրդաժողովի շրջանակներու մէջ։

Պէտք է նկատել, որ Խորհրդաժողովի մթնոլորտը, ընդհանուր առումով, նպաստաւոր չէ Սովիէթներու համար։ Ատոր մեծ չափով նպաստեց լեհական հարցին շուրջ ստեղծուած թնճուկը։ Բացի այդ, շատ մը ժողովուրդներու ներկայացուցած պահանջները ուղղուած են անմիջապէս խորհրդային իշխանութեան դէմ։ Հետեւաբար, մարդիկ դժուարութեամբ կ'ըմբռնեն, թէ ինչո՞ւ երբ ամէն ժողովուրդ կը ձգտի ազատագրուիլ Սովիէթներէն, Հայերը կ'ուզեն, որ իրենց հողերը միացուին Խորհրդ. Հայաստանին եւ արտասահմանի զատ երկիրներու մէջ ապրող Հայերը փոխադրուին խորհրդային սահմաններէն ներս։ Հըրսթի մամուլը հայկական այս պահանջը որակեց «paradoxal» եւ փորձեց նոյնիսկ հեգնել հայ ներկայացուցիչները։ Եւ, սակայն, երբ կը բացատրես հայ ժողովրդի համար ստեղծուած իւրայատուկ պայմանները, մարդիկ, ի վերջոյ, կը համոզուին, թէ Հայերու բռնած ճամբան շիտակ է եւ թէ անոնց պահանջները պէտք է գործադրուին։

Այս խորհրդաժողովը իրաւազրկուած ժողովուրդներուն գործնական որ եւ է բան չի կրնար տալ։ Անոնց պահանջները կրնան նկատողութեան առնուիլ միայն հետագային, խաղաղութեան ժողովներու մէջ։ Սան Ֆրանչիսկօն, սակայն, լայն դաշտ մըն է փրոփականտի համար։ Աշխարհի բոլոր ազգերը հոս ունին իրենց պատուիրակութիւնները. երկրագունդի ամբողջ մամուլը ներկայացուած է հոս, լայնօրէն։ Պաշտօնական անձերէ զատ, հաւաքուած են զանազան դիրքի եւ հեղինակութեան տէր հարիւրաւոր անպաշտօն անձեր։ Դժուար է երեւակայել աւելի նպաստաւոր միջավայր մը որ եւ է հարցի կամ գաղափարի արծարծման կամ տարածման համար։ Եւ Հայկ. Դատի Յանձնախումբը, որու դերն է Հայկական Հարցի արծարծումն ու պաշտպանութիւնը, կը ջանայ օգտագործել հնարաւոր բոլոր միջոցները պետութիւններու եւ հանրային ուշադրութեան առարկայ դարձնելու հայկական իրաւունքներն ու պահանջները։ Ասիկա տեսակ մը նախապատրաստական աշխատանք է՝ անհրաժեշտ եւ կարեւոր վաղուան համար, երբ պատերազմի հաշուեյարդարի համար գումարուին խաղաղութեան խորհրդաժողովները։

Զանազան պատուիրակութիւններու եւ անհատներու հետ եղած շփումէն կը պարզուի, որ Հայկ. Դատը, այսօր գրեթէ անծանօթ հարց մըն է ամէնուն համար։ Նախորդ պատերազմէն ի վեր, երբ Հայկական Հարցը դրուած էր ամբողջ աշխարհի առջեւ, քաղաքական գործիչներու մեծ մասը փոխուած է։ Մեծ մասով նոր մարդիկ կը վարեն այժմ ազգերու կեանքը, ինչպէս եւ հանրային կարծիքը։ Փոխուած են նաեւ քաղաքական պայմանները եւ քաղաքական ուժերու դասաւորումը։ Համաշխարհային վիթխարի դէպքերու համեմատութեամբ հայկական փոքրիկ հարցը, բնականաբար, չի կրնար հետաքրքրել մարդիկ, եթէ անոր վրայ յատուկ ուշադրութիւն չհրաւիրուի։ Աւելին. կան շահագրգռուած կողմեր ալ, որոնք կ'ուզեն որ մոռացութեան մէջ մնայ այդ հարցը եւ նոյնիսկ կը ջղայնանան, երբ յիշեցում կ'ըլլայ անոր մասին։

Հայկ. Դատի Յանձնախումբի Յուշագիրը եւ կատարուած դիմումները, որքան եւ աննպաստ պայմաններու մէջ, այն արդիւնքը ունեցան, որ նորէն պետութիւններու առջեւ դրուեցաւ Հայկական Հարցը, որպէս միջազգային իրաւական խնդիր մը, որ կը սպասէ իր վերջնական լուծման։ Ինչ որ ալ ըլլայ պետութիւններու վերաբերումը, դրական թէ բացասական, անոնք չեն կրնար այլ եւս անտեսել եւ հաշուի չառնել հարցին գոյութիւնը։

Հայկ. Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչները կը վկայեն նաեւ, թէ իրենց դիմումները ամէնուն կողմէ կ'ընդունուին համակրանքով ու բարեացակամութեամբ։ Մասնաւորապէս ջերմ է վերաբերումը Ամերիկացիներուն, որոնք տեսակ մը խղճի պարտականութիւն կը զգան Հայերու հանդէպ՝ մնացած Ուիլսընեան օրերէն։ Բայց եւ ամէնքն ալ կը գիտակցին, որ Հայկական Հարցի լուծման մէջ գլխաւոր դերը վերապահուած է Խ. Միութեան, որու մէկ անդամն է Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Կարելի է վստահութեամբ ըսել, որ եթէ Խ. Միութիւնը որդեգրէ Հայկական Հարցը, այն ձեւով ինչ որ Հայերը կը ներկայացնեն, ո եւ է լուրջ դիմադրութիւն հազիւ թէ ըլլայ միւս ուժերու կողմէ։

Այն Յուշագիրը, որ Հայկ. Դատի Յանձնախումբի կողմէն ներկայացուած է Սան Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովին, ըստ էութեան թարգմանն է բոլոր Հայերու բաղձանքներու։ Կարելի չէ երեւակայել ո եւ է բանիմաց Հայ, որ հակառակ ըլլայ անոր բովանդակութեան, ոչ ալ անոր ներկայացման համար կատարուած աշխատանքին։

(Հայրենիք, 22 Մայիս)

ԲՈՒՐԴԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մոնթէրլանէն վերջ Պալսան։

Հազիւ հրապարակ նետած Կանանչ Բաժակով հատորս, փորձ ուսումնասիրութեան՝ երիտասարդական աւիշով, որու մէջ լեզուական, գրական եւ պատմական հարցերու կարգին՝ քննութեան կ'առնէի նաեւ Մոնթէրլանի փղշտացիական ակնարկը Հայոց հասցէին, ձեռքս կ'իյնայ Ֆրանսուա Պալսանի գիրքը, այլապէս ընդվզեցուցիչ իր Թրքաբարոյ արտայայտութիւններով հայկական ջարդերու մասին։

Մոնթէրլան կ'ըսէ ու կ'անցնի.—

Ce sont de petits garçons arméniens qui ont, à Marseille, le monopole de la criée des journaux. Leurs pifs énormes, leur teint terreux, leur façon de se ficeler, et surtout, dans l'enfance de l'âge, leurs moustaches et leurs jambes long - velues, expliquent les massacres des Turcs.

Ըստ երեւոյթին անմեղ այս տողերուն տակ կը պահուըտի լպիրշ եւ վաւաշոտ ակնարկ մը, զոր ըմբռնելու համար պէտք է հետեւիլ Պերեգրինոս յոյն հին փիլիսոփայի կեանքին,— արդէն, Մոնթէրլան վերի տողերը կը գրէ՝ պատկերազարդելու համար վարդապետութիւնը եւ պանծացնելու համար արուագիտական ցանկութիւնները յոյն փիլիսոփային, որ բռնաբարեր է գեղանի հայ պատանի մը, հին Հայաստանի մէջ։ Հայն ալ սիրտ քաշելիք բա՜ն ըլլար, տեսէ՛ք, Մարսիլիոյ մէջ, անոնց նմոյշները՝ թերթ ծախող հայ պատանիները, իրենց խոշոր քիթով, կանուխ բուսած պեխով եւ մազոտած սրունքներով ...

Կանանչ Բաժակովը կը բացուի ուսումնասիրութեամբ մը, ուր դասը կուտամ Մոնթէրլանի՝ իբրեւ խարազան գործածելով, ոչ թէ յոյն փիլիսոփային լեզուն, այլ հոյն կոչուած փայտը (գըզըլճըգ), ամէնէն տոկունը՝ մեր դպրոցներուն մէջ յարդի եւ օձ ծեծելու յարմար, ըստ մեր ժողովրդական սովորութեանց։

Այստեղ, սակայն, հարկ կը տեսնեմ խոստովանիլ թէ ազգային դիւրազգածութիւն չունիմ, Եւրոպա գալէս ի վեր՝ անտարբեր կը թողուն զիս ոչ միայն հայհոյութիւնները, այլեւ գովասանքները ուղղեալ մեր ցեղային արժէքներուն՝ եւրոպական, եթէ կ'ուզէք, նաեւ ամերիկեան շուկաներուն վրայ։

Այժմ Պալսանի մասին։

Այս երիտասարդը, Ֆրանսուա Պալսան, ճամբորդող Թռչուն մըն է, (իրեն տարբեր տիտղոս տալու ժլատութիւնս չի նշանակեր թէ գրողի շնորհք չունի, ընդհակառակն իր ձգախէժ լեզուին մէջ դուք կը գտնէք գրական այն ոճը, զոր կը շինեն վայրենաբարոյ երկիրներու ծանօթութիւնը, բնութեան սքանչելի եւ անմատչելի տեսարաններուն սարսուռը տուող ինքնաշարժը, եւ արդի երիտասարդութեան այն je-m'en-foutiste հովը որ թոյլ չի տար խորանալու, այլ ցատկրտուք խաղալով ամէնէն լուրջ հարցերուն իսկ վրայէն՝ գրական պատկերի մը գեղեցկութեան կը զոհէ կամ սիրունիկ բացատրութեան մը հմայքով կը զոցէ մտածման դաշտը մշակելու պահանջը։

Ըսել չէ թէ բոլորովին տոլ(*) մըն է Պալսան, թէեւ ասպարէզով՝ բուրդի վաճառական, բուրդ գնելու եկած հայկական բարձրաւանդակին վրայ, այժմ աւերակ։

Պալսան կը պարծի երեք մեծ ճամբորդութիւններով,— առաջինը 1935ին, երբ վեր - վար կը չափէ ամբողջ Եթովպիան։ Երկրորդը՝ 1937ին, Աֆղանիստանէն մինչեւ Օմանի ծովը։ Երրորդը՝ 1939ին, Թրքական Հայաստանի մէջ։

Առաջին երկու ճամբորդութիւնները գրի չառած, 1944 Յուլիսէն առաջ կը սկսի պատմել վերջինը, որովհետեւ «Անատոլուն, Վանայ լիճը, շըրջակայ լեռնաշխարհը ներկայիս կը կազմեն ընդարձակ երկրամաս մը, որ սեղմուած կը մնայ պատերազմի երկու ճակատներուն միջեւ, եւ երբ պատերազմական դէպքեր պատահին այդ երկրամասին մէջ, տրուած ծանօթութիւնները կրնան օգտակար ըլլալ ընթերցողներուն»։

Ընթերցող մըն ալ ես, Պալսանը կը գտնեմ Հայաստանի մէջ՝ կնոջը հետ (բուրդի առեւտուր ընելու գացած) եւ երկու Թուրքերու ընկերակցութեամբ, մէկը ինքնաշարժի վարիչ եւ լուռ, միւսը պաշտօնական առաջնորդ՝ Պայ Սըտքը Ալիփահի, երկրագործական նախարարութեան կողմէ նշանակուած, քիչ մը շատախօս եւ թթու ազգայնական՝ Իթթիհատական աւանդութիւններով, որ Հայաստանի աւերակներուն դէմ յանկարծ կը ներշնչուի ու կը բարբառի ազատաբար ջարդերուն մասին։ Ահա այդ առթիւ, Պալսան, մոռնալով գնելիք բուրդը, կը ձայնակցի Թուրքին՝ արժանի պատիժ հռչակելու համար հայկական ջարդերը։ Բայց աւելի հրաշալի է Պալսանի սա դոհարը.—

N'aurait - elle point eu des survivants, si elle (աւերակ Հայաստանը կամ ջարդուած հայ ցեղը) avait vraiment mérité de vivre? Le Destin aurait - il consenti à sa totale extermination, s'il avait été dans l'intérêt — pour ne pas parler de Justice — que cette race durât.

Այս խօսքով, Աստուած - պապան անգամ համաձայն էր Հայոց բնաջնջումին։

Աւելի վերջ, հայ եկեղեցիի մը աւերակներուն վրայ խորհրդածելով՝ Պալսան ցոյց կուտայ իր կրօնագիտութեան ամբողջ պաշարը, եւ ի՛նչպէս.

— Sans doute ont - ils payé, et jusqu'au dernier, parce qu'ils avaient mérité un châtiment total. J'ai déjà parlé d'eux sous l'angle humain, j'ai dit qu'ils étaient veules, fourbes. Mais même sous l'angle religieux, eurent - ils quelques mérites ?

Եւ մարդկային տեսակէտով՝ մեզ ջարդուելու արժանի գտնելէ վերջ, Պալսան կը հաստատէ նաեւ թէ կրօնական տեսակէտով ալ, մենք՝ կրօնք չահագործողներ՝ արժանի չէինք այն հետաքրքրութեան զոր ցոյց տուին ոմանք, կաթոլիկ Եւրոպայի մէջ, չփոթելով մեր դաւանանքը կաթոլիկ դաւանանքին հետ։ Ո՛չ եւ ոչ, Հայերը հերձուածողներ են, միաբնակ (monophysite), եւ անիծեալն Եւտիքէսի աղանդին հետեւորդ։ Եւ այս առթիւ կ'աշխատի բացատրել եւտիքէականութիւնը, նեստորականութիւնը, Երրորդութեան գաղափարը, մեզ նետելու համար մոլորեալներու դասին մէջ կամ Տանթէի դժոխքը։

Կը թուի թէ Պալսան նոր կը սորվի իր կրօնագիտութիւնը, (իր անունն ալ այդ կասկածը կ'արթնցնէ արդէն),— բայց յաջորդով, բացատրելու ժամանակ թէ Հայերը եւտիքէական կամ միաբնակ չեն, թէ հիմակ հայ մտաւորականներ կան՝ իրմէ առաջ թօթափած կրօնական նախապաշարումները (ինչպէս քրիստոնէութեան յարած էին Հայերը առենօք՝ իր նախահայրերէն առաջ), պիտի յանձնարարեմ որ կնոջը հետ ուզէ բուրդ ծախէ Թուրքերուն, ուզէ եւրոպացիութիւն, այլ թող երբեք խելք չծախէ մեզի, մանաւանդ տեսակէտ՝ հայկական ջարդերուն մասին։ Այժմ, ոտքս Եւրոպայի հողին վրայ, ես այժմ գիտեմ թէ քանի՛ քիլօ կը կշռէ եւ ի՛նչ կ'արժէ եւրոպացի նման գրողներու խելքը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Արմաշի բարբառով՝ տոլը դդումի տեսակ մըն է (սու գապաղը), որ երկար կոթ մը ունի՝ կնոջ բազուկը յիշեցնող եւ խոշոր գունդ մը՝ սովորական գլուխի մեծութեամբ,— այս դդումը կ'անի եւ կը շուլլուի ծառերու վրայ, երկար ատեն կախուելով ճիւղերէն՝ կը չորնայ Օգոստոսի արեւով, յետոյ գիւղացիները կը փրցնեն, դանակի շեղբով բերան մը կը բանան վրան (մէջը արդէն պարապ) ու ջուրի աման կը շինեն, (դոլ=դո՞յլ արդեօք)։ Թէեւ այսքան օգտակար, տոլը կը խորհրդանշէ պարապ գլուխը՝ ըստ մեր գիւղացիներուն։

ԳԻՐՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ի շաբաթ օրը բացուեցաւ, Studio d'Art Caumartinի մէջ Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան նկարահանդէսը: Կը մասնակցին 31 արուեստագէտներ, 99 գործերով (նկար, քանդակ եւ խեցարուեստ-սէրամիք): Գործեր ցուցադրած են Ալխազեան, Աստարճեան Անահիտ, Ադամեան, Տիկին Ար. Բաբայեան, Պադալեան, Պալեան, Պօղոսեան, Զուլումեան, Էտկար Շահին, Շահնազար, Շիշմանեան, Տէյիրմէնճեան, Էլքիլէթեան, Կանաչեան, Կիւլպէնկեան, Յակոբ Կիւրճեան (մեծանուն քանդակագործը); Հարենց, Հառօ, Էլլիր Գույումճեան, Սէմէրճեան, Գադան, Գոնտրաճեան, Մըսըրեան, Հովիկեան, Մութաֆեան, Սեդրակ, Վարդուհի Թամիրեանց, Տէր-Սարգիսեան, Թօփալեան, Թիւթիւնճեան եւ Գալֆաեան (ներկայիս մեռած, ուրեմն պատուոյ մասնակցութիւն):

Առաջին իսկ ակնարկով մը պէտք է ըսել թէ ցուցադրուած գործերը իրենց ամբողջութեանը մէջ որակով շատ բարձր են: Նկարահանդէսը ճակատաբաց կրնայ մրցիլ եւրոպական համանման ցուցահանդէսներուն հետ: Անդուլ աշխատանք, ակնառու տաղանդներ եւ տիրող ներդաշնակութիւն գլխաւոր յատկանիշներն են իրապէս հոգեկան վայելք առթող այս նկարահանդէսին: Քնչ անգամ կը ներկայանան նման առիթներ՝ որպէսզի մեր համակրութիւնը չսակարկենք թափուած ճիգերուն հանդէպ:

Բայց սխալն արտաքինն է, այնպէս՝ ինչպէս որ կայ: Էութեանը մէջ, մէկ նկարէն դէպի մէկ ուրիշը թափառած ատեն, որքան որ հրճուանքս թափ կ'առնէր ի խնդիր չուրջս շռայլուած գեղեցկութեանց, միեւնոյն ատեն տարօրինակ զգացում մը կը ճնշէր, կը տրորէր սիրտս ու ակամայ շրթներս կմկմալու կը ստիպէր՝ ըսելու համար թէ այսքան ճիգ, այսքան խանդի վատնում յանուն ի՛նչ բանի: Այս նկարչութիւնը իբրեւ հայկական ոչինչ ունի իր մէջ: Բոլորն ալ օտար դպրոցներէ, օտար գործադրութիւններէ, օտարը կապկելու միջոցներ են եւ իր ուղիղ համադրութեանը մէջ իբրեւ արդիւնք օտար ծովը թափող ջուրի կաթիլներ:

Ճիշդ է, մէկ արուեստագէտէն միւսը կը զանազանուին տալու կերպերը, բայց արուեստներուն, հետեւաբար նկարչութեան մէջ ալ հիմնական կէտը ցեղային ոճն է, զգայական աչքը, ինչպէս կ'անուանեն զայն: Նոյն ծառը նկարող պարսիկ նկարիչը զայն կը նկարէ պարսկական ոճ-նայուածքով, Ճափոնը ճափոնական ոճ-նայուածքով, Հոլանտացին հոլանտական ոճ-նայուածքով: Դժբախտաբար Հայն է, մեր հայկական նկարչութիւնը որ իր ինքնուրոյն նկարագիրը, իր սեփական ոճը չունի եւ եթէ Ադամեանի մը, Մախոխեանի մը, Շիշմանեանի մը նկարներուն վրայէն վերցնենք իրենց ստորագրութիւնները եւ անոնց տեղը զետեղենք ֆրանսական անուններ, շատ հեշտութեամբ, առանց թեթեւ կասկածի մը այս նկարները պիտի ընդունուին իբրեւ օտար ստեղծագործութիւններ: Այդ կեղծիքը դուք փորձեցէք կատարել Ֆուժիթայի մը, Պաթագէրդէյի մը կամ Մանէի մը վրայ: Դիտողը անմիջապէս կրնայ ըսել թէ ստորագրութիւնը հայկական, բայց նկարին ոճը, արուեստագէտին աչքը ճափոնական է, հնդկական կամ ֆրանսական:

Պէտք է ըսել թէ մեր նկարիչները, քանի մը հոգի բացառութիւն համարելով, անհաղորդ են հայ կեանքին եւ հայ արուեստին եւ ամէն ճիգ կը թափեն իրենց ազգանունն խսկքողարկելու համար: Կը կարծեն թէ օտար անուն մը իւրացնելով առեւտրական յաջողութիւններու պիտի հասնին. (Գառզու, Գադան, Մուկօք եայլն): Իրականութեան մէջ այս պզտիկ մանրամասնութիւնը կը մատնէ արդէն թէ իրենց մօտ տարրական հետաքրքրութիւնը, տարրական պահանջը չկայ մեր սեփական ոճը, հայկական կերպը գտնելու: Գիտեմ, կորսուած է մեր նկարչութիւնը, ինչպէս օտար ժողովուրդներու մօտ ալ կորսուած են զանազան արուեստներ, բայց բեկոր մը հոսկէ, նշխար մը հոնկէ, ձեւականօրէն կրցան հինը կենդանացնել. (օրինակ յունական պարը կորսուած էր եւ քսաներորդ դարու սկիզբը միայն կրցան զայն վերապրեցնել): Պէտք չէ ըսել թէ չենք ունեցած հայկական նկարչութիւն: Մեր մատենագրութեան մէջ առոր յիշատակութեանը հանդիպած եմ բազմաթիւ տեղեր եւ շատ հին շրջաններու մէջ: Օրինակ, դիմանկարներու համար կը գրէ Խորենացին, «Զի զեր-կուս զայս այսպէս պահէին սովորաբար, զի յորժամ նստէր արքայ նոր՝ նոյն ժամոյն փոխէին զդրամս, զտեալ ի զանձ արքունի, զնոր այն տպաւորել պատկեր. եւ զգիրս դիւանին յայլ փոխեալ նորա անուամբ, սուղ ինչ զանազանեալ, ոչ բառնալով զհինն...»: Նոյն պատմագիրը կը հաստատէ թէ նոյնիսկ հեթանոսական աւելի հին դարերուն ունեցած ենք հարուստ նկարչութիւն. «Եւ հաւատացին ամենեքեան. եւ մկրտեցաւ Աբգար, եւ ամենայն քաղաքն. եւ զդուրս տաճարաց կոյոց փակեցին. եւ որ ի վերայ բագնին եւ սեան կային պատկերք ծածկեալ պատէին եղէգամբ»: Իսկ Ագաթանգեղոս կը գրէ. «... Խաչին փայտի եւ որ ի վերայ նորա պատկերն մարդադէմն իցէ»:

Նպատակս ուսումնասիրութիւն կատարել չէ, բայց այս յիշատակութիւններէն դուրս եթէ մարդիկ Թորամանեանի մը կամ Կոմիտասի առաքելութեամբը լեցուած ըլլան, պրպտելով ինչ որ կայ մնացորդ հայկական խճանկար, մանրանկարչութիւն, զարդարուեստ եւ քանդակ, միեւնոյն ատեն մեզ շրջապատող արուեստներն ալ ուսումնասիրելով (սասանեան, սուրիական, ղպտի, բիւզանդական եւայլն) կը կարծեմ թէ գոնէ կերպ մը կրնան հնարել իբրեւ հայկական ոճ զայն ընդհանրացնելու համար: Այս մասին տակաւին ըսելիքներ ունիմ, բայց այս բոլորը կը վերապահեմ հանդէսի մը լայն էջերուն: Վերադառնալով Ազատ Արուեստագէտներու նկարահանդէսին, կը կրկնեմ, իբրեւ օտարի ընդօրինակութիւն իւրաքանչիւր արուեստագէտ իր արժանիքներն ունի եւ իւրաքանչիւր նկարիչ պէտք է իրեն պատկանած դպրոցին տուեալներովը քննել, ինչ որ յաջորդ յօդուածիս նիւթը պիտի կազմէ:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՓԱՌԱՊԱՆԾ ՏՕՆԸ

Զըրը՛նգ, զըրընգ, զանգակներու ղօղանջը եւ թնդանօթներու որոտը, հազարաւոր հրացաններու համազարկին հետ միախառն՝ մարտակոչ երգերով հայդուկներու, սար ու ձոր կը թնդացնեն...

Անցնող տարիներու շարքը անզօր է մոռացութեան դատապարտելու սրբազան օրը, յաղթանակի օրը, փառապանծ մեծ էջը մեր ազատագրական պայքարի պատմութեան:

Ո՛չ խունկ, ո՛չ մոմ, ո՛չ ալ պատարագ...

Վասն զի, հերոսներու պաշտամունքը վեհ է բոլոր արարողութիւններէ եւ աղօթքներէ:

Վասն զի, ազատութեան համար թափուած արիւնը, շատ աւելի պերճախօս է եւ հզօր...

Ո՛չ լաց, ո՛չ ալ սուգ...

Վասնզի, ուխտեալներու մահը, ամէնէն նուիրականն է մահերու եւ «մահ իմացեալ անմահութիւն է»....

Վա՜յ ձեզ, որ ձեր գանձին ու կեանքին միայն սիրահար, չէք զգացեր յաղթանակի երանութիւնն աննման:

Որ՝ սարսափած էք ազատութեան պայքարէն եւ արիւնէն ու սարուկ՝ լուսացնցուղ պողոտաներու զարշելի բարքերուն:

Որ՝ ուրացումով մը մահացու, անմասն՝ օրհասական եւ անհաւասար կռիւներէ, կը ծուարիք օտար յաղթականներու դրօշին տակ:

Վա՜յ ձեզ, որ՝ չէք տեսած կռիւը բուռ մը կտրիճներու, ընդդէմ դարերու բռնակալի սպառազէն բանակներու եւ գազազած խուժաններու:

Վա՜յ ձեզ, որ՝ չէք տեսած փախուստը սարսափահար բանակներուն բռնաւորի եւ յաղթանակի փառքը ազատատենչ Արմէններու:

Դուք չունիք սարեդարձներ սրբաշունչ, ու չունիք խանդավառութեան աղբիւրը կենսանորոգ եւ ներշնչումի հնոցը հրաբորբոք:

Այսօր տարեդարձն է Վան - Ատրպատականի Հայերու եւ Ասորիներու հերոսամարտին:

Թուրք բռնակալութիւնը զօտեպնդուած գերման բռնաւորներէ, իր արիւնոտ դունչը երկարեց մինչեւ հերոսական Վանն ու չէզոք Պարսկաստանի Ատրպատականը:

Ալի Իհսան, Վէհիպ եւ Նուրի փաշաներուն հրամայուած էր բազմահազար սպառազէն բանակներով յարձակիլ Կովկասի վրայ, պաշարել հայաբնակ շրջաններ եւ իր արիւնին մէջ խեղդել մնացած հայութիւնն ու հայկական դատը:

Եւ հայ դիակներու, Ռուսահայաստանի աւերակներու վրայէն արշաւել դէպի Բագու, դէպի նաւթաշխարհը նախանձելի:

Կռիւները անհաւասար եւ օրհասական, մէկը միւսէն սարսափելի, տեղի ունեցան Վանի, Ոստանի, Առնէսի ճակատներու վրայ, Կօթուրի ձորին մէջ, Տիլմանի մօտ, Շաքարեգղի բարձունքներու վրայ, Ուրմիոյ մօտ, Պապարլի գետի ափերէն, մինչեւ Տաշադիլ, Սային-Ղալայ ու Բիջար:

Կռուիլ զօրաւոր թշնամու դէմ եւ տեղափոխել 70.000նոց հայ եւ ասորի գաղթականութիւն, ի՜նչ ծանր պարտականութիւն, բայց եւ ինչ անհաւատալի յաջողութիւն: Ու թրքական բանակները ձախողեցան, վասնզի: Ալի Իհսանը անգամ մը պարտուեցաւ ու նահանջեց Սալմաստէն եւ մինչեւ երկրորդ յարձակումը, մենք ժամանակ չահեցանք, Նուրի փաշան չկրցաւ փակել մեր նահանջի ճամբան ու մեր բազմահազար անզէն գաղթականութիւնը համեմատաբար քիչ զոհերով, հասաւ Համատան եւ ազատուեցաւ: Ու շնորհիւ մեր վեցամսեայ հերոսամարտին եւ իգին՝ թանկագինզոհերու մարտնչումներու Վեհիպ փաշան մինակ մնաց Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսայի ճակատամարտներուն մէջ, պարտուեցաւ ու հիմք դրուեցաւ Հայաստանի հանրապետութեան:

Փա՞ստ կ'ուզէք, կարդացէք Ալի Իհսան փաշայի յուշերը Պոլսոյ «Թէհվիրի Էֆքեար» թերթին մէջ (1922):

Հարցուցէք Նահր էլ Օմարի եւ Հավրէզքի հայ գաղթականներուն եւ անգամ մըն ալ Իրաքի մէջ արհաւիրքներու ենթարկուած Ասորիներուն:

Մենք տեսանք թրքական «անպարտելի» զօրքերը գլխահակ ու գերի, Հայերու ձեռքը: «Խաչին դուրպան ըլլամ, խնայեցէք մեզի», կ'աղաչէին Թուրք «վսեմափայլ» պէյեր, հայ զինուորի ձեռքն ոտքը համբուրելով:

— «Ահմէտ պին պաշի, զգո՛յշ, կեանքդ վրայ չտաս, այս Հայերը մեր գիտցած Հայերէն չեն», կը գրէր Անատոլուի խորերէն, Երզնկայէն մինչեւ Վան հայկական առատ արիւն հոսեցնող Թուրք դահիճ Ալի Իհսանը:

— «Էնվէ՛ր, այս ի՛նչ փորձանքի կոխեցիր գլուխս», կը տրտնջար իր եղբայրը, Նուրի փաշան, Տաշադիլի կռուի ատեն:

Մենք ականատես եղանք երջանկութիւն պատճառող բազմաթիւ դէպքերու եւ կարդացինք թըրքական փաստաթուղթերը վաւերական:

Պաշտամունքի ու ցնծութեան այս պահուն սրբազան վերյիշում մը զիս կը տանի հեռաւոր վայրերը մեր սիրական:

Ահա հերոսները աննման, շարա՜ն շարան կուգան կ'անցնին սպառազէն:

Ձիերու խրխի՛նջ, սուրերու շաչի՛ւն եւ հրազէններու որոտը կը լսուին:

Թրքական թնդանօթներու խումբ մը շղթայուած, ասկեարներու եւ փաշաներու պէս ամօթահար ...

Ահա ազատագրուած մեր բազմութիւնները, հպարտ եւ ուրախ, բայց մերկ ու բոպիկ, Պհարի դաշտի տօթակէզ աւազներու մէջ, ծարաւէն պապակած եւ մեծ Դաշնակիցէն անիրաւուած:

Ահա հարազատներու կորուստը ողբացող մամիկներ եւ նոր հարսեր, ծնողազուրկ որբեր, տժգոյն ու հիւանդ:

Վիրաւորներու հռնդի՜ւն, հիւանդներու տքոցը եւ մեռելներու դէզը:

Ահա նաեւ անգլիական ջոկատ մը, պաղարիւն, կարծես թէ անծանօթ մեր ճիգին ու գերագոյն զոհողութեան:

Ահա Կոստին անմահ, Ջիբօն անվեհեր, Ալէքսանը քաջամարտիկ, Կարկառցի Մուրատն անընման եւ դեռ ուրիշներ, անթաղ ու անտապան, արնաշաղախ եւ վիրալիր:

Ահա թէ ինչո՛ւ չենք կրնար մոռնալ կորուստները մեր անդարմանելի:

Պաշտամունքի ու յարգանքի օր է...

Փա՜ռք անոնց որ ինկան արեան եւ ազատութեան ճանապարհին, ու հիմը դրին փոքրիկ, բայց կենդանի Հայաստանին:

Ու փա՜ռք անոնց որ, դեռ կամք ու կորով ունին նոր ու փառաւոր մարտնչումներու, յանուն Հայաստանի զօրացման:

ՏԱՐԱԳԻՐ

Հ. Ս. Ս. ՌԵՍՊՈՒԲԼԻԳԱ

(Խորհրդային Հայաստան)

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ դարձաւ ընկերակից մը զինուորներուն թէ ռազմաճակատին եւ թէ՛ ներքին ճակատին վրայ: Հայ գրականութիւնը ընթերցողներու սրտերուն մէջ վառեց ատելութիւն թշնամիին դէմ եւ մեծ սէր հայրենիքի համար: Սիրուած հայ բանաստեղծ ակադեմիկոս Աւետիք Իսահակեանի ռազմական երգերուն եւ բանաստեղծութեանց ընթերցումը հայ ռազմիկը համակեց ալ աւելի մեծ հայրենասիրութեամբ:

Բազմաթիւ հայ բանաստեղծներ իրենց ստեղծագործական ջանքերը նուիրեցին ներխուժողներու դէմ Սովետ Միութեան մղած կռուին: Նայիրի Զարեան, Գեղամ Սարեան, Յովհաննէս Շիրազ, Ազատ Վշտունի, Սողոմոն Տարօնցի, Սիլվա Կապուտիկեան եւ շատ մը ուրիշներ, կը վայելեն լայն ժողովրդականութիւն:

Երիտասարդ բանաստեղծ Թաթուլ Հուրեան, որ մասնակցեցաւ Սեվաստափոլի հերոսական կռուին, գրեց հայրենասիրական եւ քնարերգական հիանալի քերթուածներ: Հուրեան սպաննուեցաւ գործողութեան մէջ եւ իբրեւ ժառանգութիւն թողուց ռանաստեղծութիւններու համեստ հատոր մը, գրուած ներկայ մեծ պատերազմի ճակատամարտներուն մէջ:

Հայ արձակագիրները եւս տուին գեղեցիկ գրքեր այս պատերազմի ընթացքին: Ճակատէն գրողներ՝ Հրաչեայ Քոչար, Մկրտիչեան եւ ուրիշներ գրած են Կարմիր բանակի ռազմիկներու կեանքէն բազմաթիւ պատմուածքներ եւ կարճ պատմութիւններ: Ականաւոր հայ հեղինակներ Դերենիկ Դեմիրճեան եւ Ստեփան Զօրեան գրեցին մեծ վէպեր պատմական նիւթերու շուրջ:

Դեմիրճեանի վէպը՝ «Վարդանանք», որուն առաջին հատորը հրատարակուեցաւ վերջերս, մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ընթերցողներուն մօտ: Գիրքը նկարազարդուած է պատմական տեսարաններով, ունի շքեղ կազմ, գեղարուեստական ձեւաւորում եւ մեծ տպաւորութիւն կը թողու:

Հայ գրողներու շատ մը գործերը եւ բանաստեղծութիւնները թարգմանուած են ռուսերէնի եւ մեծ ընդունելութեան արժանացած Ռուսերու կողմէ: (Խորհրդահայ թերթերէ):

Հայ գաղթականներու ուշադրութեան

Հայ Գաղթականներու Կեդրոնական Օֆիսը (6 Cité Martignac) կը հաղորդէ, որ շնորհիւ իր կատարած դիմումներուն, ներքին գործերու նախարարութիւնը որոշած է վերաքննութեան ենթարկել պարագան այն հայ գաղթական աշխատաւորներուն, որոնք Գերմանիա աշխատելու գացած են եւ կը նկատուին իբրեւ կամաւոր։ Հետեւաբար Գերմանիայէն վերադարձող բոլոր այն հայ աշխատաւորները, որոնց վերադարձի թուղթին կամ ոստիկանական տեսչութեան կողմէ տրուած առժամեայ ինքնութեան թուղթին վրայ կամաւոր (Volontaire) յիշատակութիւնը կայ, ստիպողաբար պէտք է դիմեն Սիթէ Մարթինեակի Օֆիսը։

Անկէ զատ, Աշխատանքի նախարարութիւնը կը տեղեկացնէ որ բոլոր աշխատաւորները՝ իրենց ինքնութեան թուղթերը վերանորոգելու համար պայմանաժամի լրանալէն երեք ամիս առաջ պէտք է ներկայանան ուղղակի 391 rue de Vaugirard, Service de la main d'oeuvre étrangère եւ ոչ թէ Ոստիկանական տեսչութեան, ինչպէս շատեր սովոր են ընել։

Ժամանակաւոր ինքնութեան թուղթ ունեցողները պէտք է ներկայանան պայմանաժամի լրանալէն մէկ ամիս առաջ։ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման համար անհրաժեշտ են կարգ մը վաւերաթուղթեր, որոնց ցանկը իրենց տրամադրութեան տակ են՝ Օֆիսին մէջ։ Այն աշխատաւորները, որոնց ինքնութեան թուղթերը «Շըշաքեր - կան 339» մակագրութեամբ կնիք կը կրեն, շուտով հրահանգներ պիտի ընդունին Օֆիսէն, Աշխատանքի նախարարութեան հետ համաձայնաբար։

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը արտօնած է, որ Օֆիսը կազմակերպէ իրաւաբանական խորհրդակցութեանց պաշտօնատուն մը Ֆրանսական օրէնքներու եւ կանոններու մասին տեղեկութիւններ տալու համար հայ գաղթականներուն։ Փափաքողները կրնան դիմել Օֆիս, ամէն օր ժամը 10—12։

Նոյնպէս ստիպողաբար Օֆիս կը հրաւիրուին, իրենց իսկ շահուն համար, բոլոր այն Հայերը, որոնց ինքնութեան թուղթին վրայ «Թուրք» նշանակուած է, սակայն իրականին մէջ թրքահպատակ չեն։

«Հաւասարութեան տուրք»

Նախարարական խորհուրդը քննեց եւ վաւերացուց ելմտական նախարարին ծրագիրը դրամագլուխի եւ հարստացման տուրքի մասին։ Առաջին շարքին համար տուրքին նուազագոյն չափը պիտի ըլլայ 3 առ հարիւր, երկրորդին վրայ 20 առ հարիւր։ Հայրենի ստացուածքի տուրքը հաշուած ատեն, պիտի զեղչեն 100.000 ֆրանք, ամուրիներու համար, 200.000 ֆրանք՝ ամուսնացած զոյգի մը համար, 250.000 ֆրանք՝ այն ընտանիքներուն համար որ մէկ զաւակ ունին 21 տարեկանէն վար, 500.000 ֆրանք՝ եթէ երկու անչափահաս զաւակներ ունին, եւ 900.000 ֆրանք՝ եթէ երեք են անչափահասները։ Վերջապէս 1.300.000 ֆրանք չորս, 1.700.000 ֆրանք հինգ անչափահաս զաւակներու համար։ Տուրքը պիտի հաշուի յառաջատուական դրութեամբ։ Հայրենական ժառանգ նոր հարստութիւնները պիտի բաժնուին աստիճաններու։ Այսպէս, հայրենական ստացուածքի առաջին շարքին համար տուրքը պիտի ըլլայ 3 առ հարիւր, իսկ մինչեւ 20 առ հարիւր՝ 300 միլիոնէն վեր գումարներու համար։ Նոյնպէս հարստացման տուրքը պիտի տարուբերի 20էն մինչեւ 100 առ հարիւրի միջեւ, համաձայն ճշդուած աստիճաններուն։

Ծրագիրը մօտերս պիտի քննուի խորհրդակցական ժողովին մէջ։ Տուրքերը պիտի վճարուին չորս տարիէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐԸ աւելցած են այսօրուընէ սկսեալ, համաձայն պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրամանագրի մը։ 30 առ հարիւր աւելի պիտի վճարուի այն բնակարաններուն համար որ շինուած են պատերազմէն առաջ եւ վարձու տրուած 1937 Յունիս 30էն ի վեր, 15 առ հարիւր միւս բոլոր շէնքերուն համար։ Յաւելումէն ազատ են զինուորները եւ անոնք որ կ'օգտուին 1939 Սեպտ. 26ի հրամանագրէն։ Մինչեւ 1946 Յունուար 1 յաւելում չկայ տարեկան 2500էն վար եղած վարձքերու համար՝ Սէնի նահանգին մէջ եւ Փարիզէն 50 քիլոմեթր հեռու. 1500 ֆրանքի համար՝ 100.000էն աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ, եւ 1000 ֆրանքի համար՝ 100.000էն վար բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ։«Շարժ»ին մէջ պիտի չհաշուեն ջուրը, ելեկտրականութիւնը, կազը, ջերմութիւնը, մաքրութիւնը, աւելածութեան եւն. ծախքերը։

ՊէՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի արտաքին նախարարները կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան սահմանադրութեան վրայ եւ մշակեցին այն ծանուցագիրը զոր մօտերս պիտի ղրկեն Ֆրանսական կառավարութեան, մասնաւորապէս պահանջելով քաշել Ֆրանսական զօրքը։ Ֆրանսա նոր առաջարկներ ղրկած է կոմս Օսթրորոկի միջոցաւ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ Յունիս 29ին դաշնագիր մը կնքեց Մոսկուայի հետ, որով Խ. Միութեան կը ձգէ Ստորին Կարպաթեան Ուկրայնան, «համաձայն ժողովուրդի բաղձանքին եւ երկու երկիրներու բարեկամութեան»։ Այս երկրամասը Չեխոսլովաքիոյ կը պատկանէր 1919 Սեպտեմբերէն ի վեր։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ճանչցուեցաւ Ֆրանսայի կողմէ։ Նոր կառավարութեան կազմութեամբ անելի մը մատնուած են 250.000 լեհ զինուորներ որ կը գտնուէին Լոնտոնի լեհական կառավարութեան հրամանին տակ։ Այս զինուորներէն 3000 հոգի ամուսնացած են Անգլուհիներու հետ։ Մինչեւ հիմա եռամսեայ 30 միլիոն անգլ. ոսկի կը վճարուէր այս բանակին համար։ Անգլիական դրամատան մէջ 20 միլիոն ոսկի արժողութեամբ ոսկի կայ որ Լեհաստանէն փոխադրուած է 1939ին, բայց այս գումարը կը պատկանի Լեհաստանի դրամատան եւ չի կրնար գործածուիլ Բոլոնիերու ծախքերուն համար։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ժողովուրդը խանդավառութեամբ ողջերթ մաղթեց կարմիր զինուորներուն որոնք երկիրէն վերջ կը վերադառնան Ռուսաստան։ Այս առթիւ զօրահանդէս մը տեղի ունեցաւ։

ԿԱՐԳ ՄԸ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ փոխուեցան Փարիզի մէջ։ Ավէնիւ Վիքթոր Էմմանուէլ Գ.ը պիտի կոչուի Ֆրէնքլին Ռուզվելթ, ժան Ժորէսի պողոտան՝ Ժորժ Մանտէլ, Վիլէթի բոլորակը Սթալինկրատի հրապարակ եւն.։

600.000 ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԱՏՈՒՄԸ զէնքերու կը գտնուին ռուսական իշխանութեան տակ։ Մինչեւ հիմա Ֆրանսա փոխադրուած են միայն 150.000 հոգի։

ԱԼՖԷՐԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ մասնակցած են 50.000 Իսլամներ։ Զսպողական գործողութեանց հետեւանքով մեռած են 1200, վիրաւորուած՝ 1500 հոգի։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻւ, Մառէշալ Ժուկով յայտարարեց թէ խորհրդային բանակը ամենազօրաւորն է ամբողջ աշխարհի մէջ։ «Բայց պէտք չէ ինքնագոհ կամ հաճոյակատար ըլլանք։ Պէտք է շարունակ զօրացնենք մեր զինուորական եւ տնտեսական ուժը եւ բարելաւենք մեր ռազմական ճարտարութիւնը։ Խ. Միութիւնը պատերազմէն կ'ելլէ շատ աւելի հզօր»։

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ, «Մուսա Տաղ»ի ծանօթ հեղինակը, թատերախաղ մը գրած է Փարիզի անկումին վրայ (1940 Յունիս), «Եակոբովսկի եւ գնդապետը» անունով։ Առաջինը Հրեայ մըն է, լեհ-ուանի, յուսալից, հնարամիտ եւ անզուսպ, սակայն ոչ ռազմիկ։ Գնդապետը լեհ ազնուական մըն է, գոռոզ, ցասկոտ, բայց հնարամիտ՝ կէսթափոյին դէմ։ Յետոյ կայ Մարիանը, գնդապետին ֆրանսացի սիրուհին, անխուսափելի պատճառը երկուքին մրցակցութեան։ Գնդապետը 15րդ դարու հոգեբանութիւն ունի եւ կ'ըսէ թէ երբ մարդ մը ազնուական ռազմիկ է, այլեւս ուրիշ բանի պէտք չունի։ Խաղը ներկայացուեցաւ Լոնտոնի մէջ, բայց յաջող չի նկատուիր։

Լոյս տեսաւ ՆԱՐԴԵԱՆ ՇԻԹԵՐ

ԿԱՆԱՆՉ ԲԱԺԱԿՈՎ

(Ուսումնասիրութիւններ)

ԳԻՆ 150 ՖՐԱՆՔ Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Անհատական հասցէներու գիրք չի ղրկուիր՝ խնդրանք չեղած։ Գրավաճառներու 10 օրինակէն աւելի գիրք չի տրուիր (զեղչ 20 առ հարիւր)։

Ամէն խնդրանք եւ դրամ ուղղել ՅԱՌԱՋի։

ԾԱԽՈՒ ԵՒ ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Սափրիչի խանութ, ճաշարան եւ սրճարան, նաեւ պարապ խանութներ։ Հեռաձայնել Պ. Ժանի, ժամադրութեան համար ժամը 10 — 12 եւ 5—7, Tél. Gob. 55-85։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ.—Եթէ կ'ուզէք ձեր հարսնիքները եւ նշանտուքները սքանչելի անցընել, դիմեցէք եւրոպական եւ արեւելեան նուագախումբին։ Ժողովրդական գիներ։ Հասցէ՝ Շմաւոն Պալեան, 8 Clos de la Petite Provence. Chaville (S. et O.)։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԶԷՅԹՈՒՆԻ 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարբառով եւ հին դէպքերով ճոխացած, բազմաթիւ պատկերներով զարդարուած։ Գրեց՝ Գ. ՏԷՕՎԼԷԹ (Զէյթունցի)։

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

ՇԱՎԻԼ.— Անցեալ կիրակի կէս օրէ վերջ, Շավիլի քաղաքապետարանի ընդարձակ պարտէզը վերածուած էր տօնավաճառի, ի նպաստ գերիներու օգնութեան մարմինին։ Շավիլի բոլոր կազմակերպութիւնները անխտիր ունէին իրենց տաղաւարները, ուր ժողովուրդը կը ծախէին ուտելիք, հագուստ, խաղալիք եւայլն։ Այդ օրը ամէն ինչ կարելի էր գտնել, առանց արգելքի, — իւղ, հաւկիթ, միս, խմորեղէն, հաւ, սագ, գինի, ուզածիդ չափ, եթէ դրամ ունիս։ Առատութիւն թէ ծախողին եւ թէ գնողին, քանի որ հասոյթը ամբողջովին գերիներուն յատկացուած էր։ Վաճառումի տաղաւարներ ունէին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, կղերական քանի մը կազմակերպութիւններ, ֆրանսացի կիներու միութիւնը եւայլն։ Ուսուցի դրան մէջ «Քալելն թովիկը» Հայերու տաղաւարը։ Ո՛ր բարի գործին մէջ պակաս մնացեր ենք որ այստեղ անտեսուէինք։ Հայ զինուորը իր ֆրանսացի ընկերոջ հետ միասին կռուեցաւ, գերութեան մէջ միասին տառապեցաւ, անշուշտ երկրի վերականգնումին մէջ ալ միասին պիտի ըլլայ։ Եւ նորակազմ Հայ Ռազմիկներու Միութեան Շավիլի մասնաճիւղը հայ գաղութին մասնակցութեամբ կազմակերպած էր ընդարձակ տաղաւար մը, վաճառքի հանած էր առատ պատրաստ, շաքար, զէն, պտուղ, հանդերձեղէն եւն.- գրեթէ բոլորն ալ հայկական կիներէ հաւաքուած նուէրներ։ Հաշուած իւրաքանչիւր արտադրեալ այն գերին պարգեւը։ Ռազմիկի անդամները, որքան կարելի է շատ հասոյթ արտադրելու համար՝ Իմացայ որ մօտաւորապէս 40 հազար ֆրանքի գումար մը յանձնուեր է Գերիներու Օգնութեան մարմինին։ Ապրի՛ք, տղաք, այսպէս ամէն անգամ եւ ամէն առթիւ ցոյց տուէք որ երախտագէտ ժողովուրդ ենք, եւ մեր առածին տառապակիցը կը վճարենք։

*** Մեր գաղութի գերիներուն վերջինն ալ նամակ ստացուած է եւ թէ քանի մը օրէն կը հասնի։ Ուրախ երբ ան ալ գայ, Շավիլի բոլոր գերիները առանց կորուստի վերադարձած կ'ըլլան։ «Յառաջ»ի կողմէ բոլորին բարի գալուստ մաղթելով, կը ցանկամ նոր կեանքի եւ ստեղծագործ աշխատանքի վերսկսում։ — Թղթակից

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՇԱՐՎԻԷՕ՝ Ահարոնեան 750 ֆրանք, ՊՐՈՆ՝ Մանուկեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Շահպազեան 1500, Փիրանեան 1500, Շահպազեան 1000, ՊԱՆԵԷՕ՝ Կիւրեղեան 400, ՍԱՐՍԷԼ՝ Տիկին Վարդանեան 400, ՎԻԼՄՕՆՊԼԸ՝ Գրիգորեանն 1000, ՍԷՆ ԼՈՒ՝ Ալիքսանեան 750, ՍԷՆ ԼՈՒԷՆ՝ Օհաննէսեան, Փիլիկեան, Մարաքլեան, Ջարուկեան, Տէօվլէթեան 750ական, Մանօեան, Նիզամեան, Միրաքեան, Էմիրզեան, Պօպօզեան, Բարթամեան, Մինասեան, Ելքովանեան 400ական, Աջպահեան, Մուլեան, Գալուստեան, Բանիկեան, Մանուկեան, Գաբրիէլեան, Գույումճեան, Մուրատեան 200ական, ՓԱՐԻԶ՝ Փէշտիմալճեան 1000, ԱԼԺԷ՝ Համբարձումեան 500, ՊԻԱՆՔՈՒՐ՝ Հայէչեան 1000, ՓԱՐԻԶ՝ Պահթիարեան 750, Բանիկեան 200, Պօյաճեան 400, ԼԻՈՆԷՆ՝ Պօղոսեան 750, Ղամպարեան 400, Փիլիկեան 750, Մինասեան 400, Պաղտասարեան 400 ֆրանք։ (Շար.)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նախաձեռնութեամբ եւ բեմադրութեամբ Խորէն Փափազեանի, կը ներկայացնէ Համրածանօթ Նիգոթէմիի

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԸ

8 Յուլիս, կիրակի ժամը 15ին, Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ

Մասնակցութեամբ՝ Տիկին Յ. Լաթիֆեանի, Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Մինասեանի, Պ. Պ. Ս. Մաքսուտեանի, Յ. Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի,, Ս. Պալապանեանի, Օ. Սանճագի։

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հրանտ Սամուէլի 51 rue Mr. le Prince, Ֆոթօ Ֆէպիւս 23 Bld. Bonne Nouvelle։ Տեղերու գիները 100, 75, 60, 40 եւ 25 ֆրանք։

Հ. Ա. ՃԱԿԱՏԻ Կրընոպլի մասնաճիւղի կազմակերպած դպրոցական հանդէսը եւ Մայրերու Օրուան տօնը տեղի պիտի ունենայ, Յուլիս 7, շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 20.30ին, Pensionnat St. Joseph. Bld. des Adieux։ Մուտքը ձրի։

Պ. Պ. ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ ԵՒ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
44 Rue Chance Milly, Clichy (Seine)
Ներկի ամէն տեսակ գործերով կը զբաղինք։ Լաւ եւ արագ աշխատանք։ Կարեւոր գործերու համար կրնանք գիւղերը երթալ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 3 Juillet 1945 Երեքշաբթի 3 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année № 4443-Նոր շրջան թիւ 72 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը վերջացուց 10րդ համագումարը, շաբաթ օր:

Հինգ օր տեւեց ժողովը, շատ կարեւոր օրակարգով մը որուն մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնէր միութեան ծրագիրը,— Միացում եւ ձուլում ընկերվարական կուսակցութեան հետ, կազմելու համար Ֆրանսայի Բանուորական Կուսակցութիւնը:

Այս ծրագիրը շատոնց կը մշակուէր, եւ մենք առիթ ունեցանք պարզելու անոր հիմնական առաջադրութիւնները, երեք խմբագրականներով: (Յառաջ, Յունիս 14, 15 եւ 19):

Համագումարին մէջ ծրագիրը ջերմապէս պաշտպանեց Ժաք Տիւքլօ, եւ ընդհ. ժողովը հաւանութիւն յայտնեց միաձայն, խանդավառ ծափերու մէջ: Բանաձեւին քուէարկութենէն անմիջապէս վերջը, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան կեդր. վարչութեան, որպէսզի անմիջապէս գործի ձեռնարկեն, միացումը փութացնելու համար:

Համագումարի վերջին նիստին մէջ, Ժաք Տիւքլօ տեղեկութիւններ հաղորդեց այս տեսակցութեան մասին:

Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը «սիրալիր, աւելի ճիշդ՝ եղբայրական» ընդունելութիւն մը ըրած է համայնավար պատուիրակութեան, որ յանձնելով համագումարին նամակը, ներկայացուցեր է քուէարկուած առաջարկները: Այս առթիւ բացատրեր է թէ ամբողջ ժողովը տոգորուած էր միացման բաղձանքով:

«Միութի՛ւն, միութի՛ւն, կ'աղաղակէր ժողովը, ողջունելով այս առաջարկները: Այս աղաղակները կ'ապացուցանեն թէ այսուհետեւ ամէն տեղ, համայնավարները եւ ընկերվարականները իրար պիտի դիմաւորեն իբրեւ եղբայրներ եւ ամէնքը միասին պիտի ստեղծեն փոխադարձ վստահութեան եւ եղբայրակցութեան կլիման որ մեզ արագօրէն պիտի առաջնորդէ միութեան»:

Ընկերվարականները կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրելէ եւ գոհացում ստանալէ վերջ, պատասխաներ են թէ կուսակցութեան վարիչ մարմինը պիտի քննէ քուէարկուած առաջարկները եւ պիտի ներկայացնէ ընդհ. ժողովին, որ պիտի գումարուի Օգոստոս 11 — 15:

Տեղեկաբեր պատուիրակութիւնը, իբրապէս ազդուած՝ ընկերվարականներու եղբայրական ընդունելութենէն, կը յուսայ թէ ամէն տեղ սիրալիր եւ եղբայրական յարաբերութիւններ պիտի հաստատուին ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ:

— «Եթէ մեր բովանդակ ուժով, մեր ամբողջ խանդավառ հաւատքով, մեր հայրենասէրներու եւ յեղափոխականներու ամբողջ յարատեւութեամբ միութիւն կ'ուզենք, գլուխ պիտի հանենք զայն»:

Ուրեմն, ելքը կախում ունի ընկերվարական համագումարին որոշումէն: Մինչ այդ պիտի շարունակուի առժամեայ գործակցութիւնը, հետզհետէ աւելի սերտ հանգամանք առնելով:

Նոր Ֆրանսայի ընկերային եւ քաղաքական խմորումները չեն սահմանափակուիր միայն երկու գլխաւոր հոսանքներու մերձեցումով:

Այլապէս շահեկան խմորումներ տեղի կ'ունենան Դիմադրական Ճակատի զանազան խմբակցութեանց եւ շարժումներուն մէջ: Վերջերս քանի մը հոսանքներ ձուլուեցան, կազմելով առանձին խմբակցութիւն մը որ կը մօտենայ ընկերվարութեան:

Աւելի կարեւոր որոշումներ կը սպասուին Յուլիս 10—14, երբ պիտի գումարուի Դիմադրական Ճակատին առաջին ընդհ. ժողովը, մասնակցութեամբ 2000 պատգամաւորներու:

Այս համագումարը կը պատրաստուէր երկար ատենէ ի վեր, եւ պիտի ծառայէ վերջնապէս արտայայտելու Դիմադրական Ճակատին ուժը, իբրեւ ազդակ Ֆրանսայի ժողովուրդին վերածնութեան եւ զօրացման:

Հրատարակուած տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ համագումարը լայն ծրագիր մը ունի, քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ զինուորական առաջադրութիւններով: Անշուշտ իր գլխաւոր նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ միութիւն մը հաստատել Դիմադրական հոսանքներուն միջեւ, որոնք միասնաբար եւ արիաբար, կռուեցան Թշնամի տիրապետութեան դէմ: Կռուեցան եւ չահեցան, բայց այժմ իրար կը խաչաձեւեն, շատ մը ճակատներու վրայ:

Շ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

Քիչ չեն պետական գործիչներ, որոնք իրական փաստերը հաշուի կ'առնեն՝ զանազան շահերէ դրդուած:

Հայկական հարցին վերաբերող միջազգային պարտաւորութիւնները կան — կ'ըսեն անոնք,— բայց ո՞ւր են պահանջատէրերը:

Այս եւ նման հարցերու պատասխանները կուտան պաշտօնական եւ անհերքելի թիւերը:

Շատ է ըսուած, որ հայկական հողերը, Հայոց տեղահանութենէն վերջ մնացած են ամայի եւ անմշակ: Թուրքերը չկրցան եւ չեն կրնար հոն հաստատուիլ բնազդական եւ գիտակցական այն խոր մղումով, որ այդ հողերն իրենցը չեն, այլ կը պատկանին Հայերուն:

Թրքական 1933 Հոկտեմբեր 20ի վիճակագրութեամբ, հայկական հողերու բնակչութեան խտութիւնը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.

Աղրիի (Արարատի) շրջանի իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ կ'ապրի				8 մարդ
Երզնկայի շրջանին մէջ			»	12 մարդ
Էրզրումի	»	»	»	13 մարդ
Վանի	»	»	»	4 մարդ
Մուշի	»	»	»	9 մարդ
Գումար՝				46 մարդ

Միջին թիւով, կը նշանակէ, իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ կ'ապրի 9 մարդ (ճիշդը՝ 9.2): Հիմա նկատի ունենանք քանի մը կէտեր:

Ա.— Այդ շրջաններու մէջ ապրող ազգաբնակչութիւնը մէկ ազգութիւն չի ներկայացներ, այսինքն, միայն Թուրքերէ կազմուած չէ. այլ հոն կ'ապրին Թուրքեր, Քիւրտեր, Լազեր, Չէրքէզներ, Պարսիկներ, Եզիտիներ, Գըզըլպաշներ, Եւրոպացիներ, Արաբներ եւայլ ցեղեր:

Բ.— Այդ ցեղերը համախմբուած են գլխաւորապէս քաղաքներու մէջ՝ Վան, Մուշ, Պիթլիս, Էրզրում, Երզնկա եւ կը գրաւեն քաղաքի սահմանափակ մանր առեւտուրով կամ յետամնաց արհեստներով: Հայկական շրջաններու մէջ չկայ երկիրը մշակող նստակեաց հողագործ տարրը, որ երկրագործական պետութեան հաստատուն հիմը կը կազմէ:

Գ.— Յայտնի է որ թրքական վիճակագրութիւնները ոչ մէկ վստահութիւն կը ներշնչեն: Թուրքերը, քաղաքական նպատակներով կը շատցնեն ազգաբնակչութեան թիւերը կամ կը մեծցնեն Թուրքերու թիւր եւ կը նուազեցնեն միւս ազգութիւններու քանակը:

ՊԱՀԱՆՋԱՏԷՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ

Այժմ ներկայացնենք Հայոց հողերէն բռնի տեղահանուած հայութեան ներկայ թուական տուեալները.—

Խորհրդային Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան մէջ Թուրքիայէն գաղթած 400.000 հոգի, Միացեալ Նահանգներու մէջ՝ 200.000, Սուրիա եւ Լիբանան՝ 175.000, Թուրքիոյ մէջ ցրուած եւ Կ. Պոլիս՝ 150.000, Իրան (Պարսկաստան)՝ 100.000, Ֆրանսա՝ 75.000, Ռումանիա՝ 40.000, Պուլկարիա՝ 30.000, Յունաստան՝ 30.000, Եգիպտոս՝ 30.000, Արժանթին՝ 20.000, Իրաք՝ 15.000, Եւրոպա, (Անգլիա, Գերմանիա, Իտալիա, Լեհաստան, Հունգարիա, Պելճիքա, Զուիցերիա եւայլն) 10 հազար, Պաղեստին եւ Անդրյորդանան՝ 7000, Պրազիլիա՝ 5000, Ուրուկուէյ՝ 5000, Կիպրոս՝ 4000, Հնդկաստան եւ Ճավա՝ 3000, Մանչուրիա եւ Չինաստան՝ 2000, Եթովպիա՝ 1000, Մեքսիկա, Քուպա, Չիլի, Ալժերի, Մարոք եւն.՝ 5000, գումար՝ 1.307.000(*):

Այս մէկ միլիոն երեք հարիւր եօթը հազար հայութիւնը անցեալ պատերազմին բռնի տեղահանուած տաճկահպատակ — Արեւմտահայերն են, Ուիլսընեան սահմանագծումով 90.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ Հայաստանի պահանջատէրերը: Պարզ է որ, մենք այս թիւին մէջ նկատի ունեցած չենք Խ. Հայկական Հանրապետութեան եւ Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ ապրող ռուսահպատակ — Արեւելահայերը:

Հիմա մենք եթէ այս 1.307.000ը բաժնելու ըլլանք մեր պահանջելիք 90.000 քառակուսի քիլմ.ի վրայ, կ'ունենանք մէկ քառ. քիլմ.ի հաշուով 14.5 հոգի:

Պատկերն իսկապէս զարհուրելի է: Թրքական խաբեպատիր տուեալներով մեր հողերուն վրայ այժմ կը բնակին մէկ քառակուսի քիլմ.ի վրայ 9.2 բազմացեղ տարրեր, իսկ մէկ քառ. քիլմ.ի դիմաց կ'ապրի 14.5 հոգի՝ միատարր հայութիւն, որ արտաքսուած է իր հողերէն: Ահաւասիկ այն զարհուրելի անարդարութիւնը, որուն դէմ կ'աղաղակեն քարերն անգամ:

ՆԱԽՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԹԻՒԵՐԸ

Խնդրի փաստական ներկայ վիճակը տեսանք: Կարեւոր է վերյիշել նաեւ անցեալ պատերազմին Թուրքիոյ մէջ եղած հայութեան ընդհանուր թիւը, որ ներկայացուցած է Հայ Ազգային եւ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը 1919 Փետրուար 12ին Փարիզի հաշտութեան խորհրդաժողովին:

Համաձայն Հայ պատուիրակութեան յուշագրի, 1914ին Տաճկաստանի հայութիւնը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.—

Տաճկաստանի մէջ 1.403.000, Ասիական Թուրքիոյ այլ մասերուն մէջ 440.000, Կ. Պոլսոյ եւ եւրոպական Թուրքիոյ մէջ 183.000: Գումար՝ 2 միլիոն 26.000:

Գիտենք որ ներկայ պատերազմը նախորդին շարունակութիւնն է: Եւ Սեւրի դաշնագիրն ալ հիմնաւորուած է գլխաւորապէս Տաճկաստանի երկու միլիոնէ աւելի հայութեամբ: Արդ, արդարամտութիւնը եւ միջազգային իրաւունքը կը թելադրեն, որ հայութեան հողերու պահանջատէր համարուին ոչ թէ 1.307.000 Հայերը, որ կան հիմա, այլ, 2.026.000ը, որմէ սպաննուած կամ աքսորի ճամբաներուն մէջ մահացած են մէկ միլիոնի չափ:

Այժմ եթէ մենք նկատի առնենք 2.026.000 թիւը եւ բաժնենք զայն 90 հազարով, կ'ունենանք իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 22 եւ կէս հոգի:

Հաշուի առնելիք եւ անհերքելի փաստեր են այս թուական տուեալները:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Ա.— Սեւրի դաշնագրով եւ Ուիլսընի սահմանագծով Հայոց մշակելի հողերը կը մնան անմարդաբնակ, ամայի:

Բ.— Հայկական հողերէն բռնի տեղահանուած պահանջատէր են մէկ միլիոն 307 հազար Հայեր՝ իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 14ուկէս հոգիի միջին հաշուով: Այս թիւին զուգընթաց կը մնայ հաշուի առնել նաեւ 2.026.000 Հայերը՝ իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 22 եւ կէս հոգիի միջին հաշուով:

Գ.— Թուրքիան զարհուրելի ոճիր է գործած: Թուրքիան կոտորած է մէկ միլիոնի չափ հայութիւն եւ բռնագրաւած ու իւրացուցած է այդ հայութեան ամբողջ հարստութիւնը, անշարժ բոլոր կալուածները եւ շարժական ստացուածքը: Այս անօրինակ ոճիրին պատասխանատուն Թուրքիան է եւ հատուցումն ալ ան պարտաւոր է ընել:

Դ.— Մեծ եւ յաղթական պետութիւնները չեն կրնար ուրանալ այս ամէնը եւ չյարգել իրենց խոստումներն ու ստորագրութիւնները:

Ե.— Հայ ամբողջ ժողովուրդը իրաւական — դաշնագրային եւ փաստական հիմերով պահանջատէր է: Սեւրի դաշնագրով եւ Ուիլսընի սահմաններով որոշուած Հայաստանը հայութեան կը պատկանի:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

(*) Ս. Վրացեան, «Armenia and the Armenian Question, 1943, Boston, էջ 102:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԷՈՐԳ Զ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Les Nouvelles Soviétiques, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան շաբաթական տեղեկատուն (30 Յունիս), կը գրէ թէ կաթ. տեղապահ Գէորգ արք. Չէօրէքճեան Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ընտրուած է Յունիս 22ին:

Այս առթիւ թերթին թղթակիցը, Աղէքսանդր Կայամով, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Էջմիածնի մէջ, քանի մը օր առաջ բացուեցաւ Հայ. Եկեղեցւոյ համագումարը, որ իր առաջին վեց նիստերը յատկացուց շարք մը խնդիրներու քննութեան եւ լուծման,— Ճեմարանի բացում, ելմտական նախահաշիւ եւ վաւերացում նոր սահմանադրութեան: Յունիս 22ին տեղի ունեցան կաթողիկոսական ընտրութիւնները, Էջմիածնի տաճարին մէջ որ շինուած է 1642ին: Պիտի ընտրուէր 142րդ կաթողիկոսը: Կը մասնակցէին տասնըմէկ(?) պատգամաւորներ, որոնք կը ներկայացնեն ամբողջ աշխարհի Հայերը: Թեկնածու ներկայացուած էին հինգ բարձրաստիճան կղերականներ, արքեպիսկոպոս եւ եպիսկոպոս: Գաղտնի եւ դրնփակ քուէարկութենէ մը վերջ, Գէորգ արք. Չէօրէքճեան ընտրուեցաւ 110 ձայնի մեծամասնութեամբ: Նոր կաթողիկոսը արդէն Հայ. եկեղեցւոյ պետն էր Խորէն կաթողիկոսի մահէն ի վեր որ տեղի ունեցաւ եօթը տարի առաջ:

Ընտրութիւններէն վերջ, դուռները բացուեցան հիւրերուն առջեւ եւ կղերը, գլուխն ունենալով նորընտիր կաթողիկոսը, եւ պատգամաւորները, ապա հաւատացեալները երգեցողութեամբ ուղղուեցան կաթող. վեհարանը: Ժողովուրդը

օրհնելէ վերջ, կաթողիկոսը քաշուեցաւ վեհարան, ընկերակցութեամբ եկեղեցւոյ բարձր աստիճանաւորներուն։

Յունիս 24ին, Էջմիածնի տաճարին մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տեղի ունեցաւ նոր կաթողիկոսին՝ Գէորգ Զ․ի գահակալութիւնը։ Նախընթաց օրը տեսակցութիւն մը ունեցած էի իրեն հետ եւ այդ առթիւ նորընտիր կաթողիկոսը ըսաւ․

— «Առաջին արդիւնքը ստացանք հայկական պետութեան եւ հայ ժողովուրդի վերելքի մասին․ ժողովուրդ մը որ ցրուած էր սփիւռս աշխարհի։ Խորհրդային կարգուսարքին տակ, եւ շնորհիւ ռուս մեծ ժողովուրդին աջակցութեան, Հայերը ստեղծեցին իրենց սեփական ազգային պետութիւնը։ Հայ․ եկեղեցւոյ ներկայ համագումարը ապացուցուց այն միութիւնը որ կը տիրէ ամբողջ աշխարհի Հայերուն մէջ, որոնք կ՚ուզեն վերադառնալ իրենց հայրենիքը, Սովետական Հայաստան։ Թէեւ 76 տարեկան եմ, տակաւին չէի տեսած ժողով մը որ այնքան կարեւոր խնդիրներ լուծէր այսքան միաձայնութեամբ»։

Համառօտակի պարզելէ վերջ Հայ․ եկեղեցւոյ գործունէութիւնը հայրենական պատերազմի ընթացքին, կաթողիկոսը շեշտեց հայ ժողովուրդի զաւակներուն մասնակցութիւնը գերման փաշականներու ջախջախման մէջ։

ՌՈՒՍԹՐՔԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

Մոսկուա լուռ կը մնայ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ քրքրել ռուսթուրք յարաբերութեանց խնդիրը, մինչ բուն պահանջատէրը, Մոսկուա լուռ կը մնայ։ Մինչեւ այսօր ալ պաշտօնապէս չեն հրատարակուած Խ․ Միութեան պայմանները, նոր դաշնագիր կնքելու համար փոխան 1925ի բարեկամութեան դաշինքին որ խզուեցաւ։ Բայց բոլոր աղբիւրներն ալ կը հաստատեն թէ մօտաւորապէս ճիշդ են հրատարակուած առաջարկները․— 1․ Վերաքննել Նեղուցներու պայմանագիրը․— 2. Վերադարձնել Կարս - Արտահանի շրջանները․— Թուրքիոյ ձգել Հալէպի նահանգը։

Լոնտոնի թերթերը կը հաւաստեն թէ ճիշդ է նաեւ չորրորդ պայման մը,— ժողովրդավար՝ ներկայացուցչական կառավարութիւն մը հաստատել Թուրքիոյ մէջ։ Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, անգլ․ կառավարութիւնը յայտնած է Մոսկուայի թէ լաւագոյն պիտի ըլլայ Նեղուցներու եւ առ հասարակ Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրը քննել Երեք Մեծերու ժողովին մէջ որ տեղի պիտի ունենայ Փոցտամի մէջ, հաւանաբար այս շաբթու։

Ռուսերը մասնաւորապէս դժգոհ են այն ընթացքէն զոր Թուրքիա բռնեց պատերազմի ընթացքին եւ դիտել կուտան թէ Նեղուցներու ներկայ պայմանագրէն օգտուելով, Անգարա թոյլ տուած է որ գերմանական «անգլէն» նաւեր անցնին եւ քաղաքային զգեստ հագած զինուորներ փոխադրեն։ Նկատի առնելով իր տիրական դիրքը Սեւ Ծովու մէջ, Խ․ Միութիւնը կենսական կը նկատէ նոր կարգուսարք մը, որուն շնորհիւ խորհրդային նաւերը կարենան ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն, միեւնոյն ատեն փակելով ճամբան թշնամի նաւերու առջեւ։

Յունաստան ալ մտահոգ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Յունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք այն լուրերուն թէ Ռուսիա պահանջած է կամ պիտի պահանջէ հողային զիջումներ կատարել յունական Մակեդոնիայէն եւ Թրակիայէն, ի նպաստ Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ։ Այս լուրերը կապ ունին Տարտանէլի հարցին հետ եւ կ՚ապացուցանեն թէ Խ․ Միութիւնը կ՚ուզէ նոր դիրքեր գրաւել Պալքաններու եւ Միջերկրականի մէջ։ Հանրային կարծիքը այս առթիւ կը մեղադրէ Յունաստանի ձախակողմեան հոսանքները, մասնաւորապէս համայնավարները։ Կը կարծուի թէ այս վերջինները ծրագիր մը մշակած են, յունական Մակեդոնիան անջատելու եւ անկախ Մեծ Մակեդոնիա մը կազմելու համար։ Համայնավարները զեկոյցով մը յայտարարեցին թէ իրենք բացարձակապէս հակառակ են որ եւ է հողային պահանջի Յունաստանի դէմ։

Ինչպէս յայտնի է, Թուրքիան ալ ծանր մտահոգութեան մատնուած է, անկախ Մակեդոնիոյ ծրագրին առթիւ։ Մամուլը ամէն օր բողոքներ կը հրատարակէ այս մասին, ազդարարելով թէ անկախ Մակեդոնիան պիտի պայթեցնէ հրաբուխը եւ դուռ պիտի բանայ նոր պատերազմի մը։

*** Տեղական թերթերը կը պնդեն թէ Թուրքիա մերժած է Մոսկուայի նոր պայմանները, սպասելով Երեք Մեծերու ժողովին որոշումներուն։ Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, տեսակ մը ջղագրգռութիւ կը տիրէ Թուրքիոյ հանրային կարծիքին մէջ, մանաւանդ անոր համար որ կառավարութիւնը որոշած է առ այժմ գաղտնի պահել Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնները։ Ուրիշ լուր մը կ՚ըսէ թէ Ռուսիա խարիսխներ չէ պահանջած Նեղուցներուն մէջ, այլ երաշխիքներ՝ ապահովութեան համար։ Նոր զրոյցի մը համաձայն, Մոսկուա պահանջած է կարգ մը սահմանային սրբագրութիւններ կատարել Պալքաններու մէջ, մասնաւորապէս դէպի Եգէական ելք մը ապահովելով Պուլկարիոյ համար, ինչ որ պիտի ջնջէ ամէն շփում Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։

Լոնտոնի մէջ լրջօրէն կը վախնան որ եթէ Ռուսիա յաջողի զինուորական խարիսխներ ապահովել Նեղուցներուն մէջ, բացարձակապէս պիտի տիրապետէ անցքին եւ, առանց բուն բառով հողային կցումներ կատարելու, գործնապէս ասպարէզէն պիտի քշէ Թուրքիան։ Մէկ խօսքով, ամբողջ Արեւելեան խնդիրն է որ պիտի արծարծուի։ Նշանակալից պարագայ մը եւս,— Մինչ Ռուսիա առաջարկած է — ինչպէս կը պնդեն — իբրեւ փոխարինութիւն Թուրքիոյ ձգել Հալէպի նահանգը, Սուրիացիները ետ կը պահանջեն Սանճաքը։ Ուրեմն այս բոլոր խնդիրները իրարու հետ կապ ունին, եւ պիտի լուծուին ոչ թէ Անգարայի կամ Մոսկուայի, այլ Փոցտամի մէջ (Երեք Մեծերու ժողով)։ Իրազեկներ հաւանական կը գտնեն հետեւեալ առժամեայ կարգադրութիւնը,— միջազգային հսկողութիւն Նեղուցներուն վրայ, պայմանաւ որ Ռուսիան ալ մասնակցի Սուէզի հսկողութեան։ Խնդիրը այնքան բարդ է որ, կարելի է ըսել թէ աշխարհի ճակատագիրը Նեղուցներէն կ՚անցնի, ինչպէս դիտել կուտայ «Օռոռ»։

150 ՌՈՒՍ ԳԵՐԻՆԵՐ Կ'ԸՄԲՈՍՏԱՆԱՆ

Տեղական թերթերը կսկծալի դէպք մը կը պատմեն որ տեղի ունեցած է Նիւ Եորքի շրջանին մէջ։ Ուրբաթ օր 150 ռուս գերիներ խիստ հսկողութեան տակ Նիւ Եորքի նաւամատոյցը կ՚առաջնորդուէին, նաւ դրուելու եւ իրենց երկիրը վերադարձուելու համար, բայց ըմբոստանալով յարձակեցան իրենց պահակներուն վրայ։ Կէս ժամուան կռիւէ մը վերջ, եօթը Ռուսեր վիրաւորուեցան գնդակներէ, երկու հոգի ալ՝ երբ կը փորձէին ցատկել փշաթելերու վրայէն։ Վիրաւորուեցան նաեւ երեք Ամերիկացիներ։ Երբ Ամերիկացիները մտան այն զօրանոցը ուր Ռուսերը ամրացած էին, տեսան որ գերիներէն երեք հոգի անձնասպան եղած էին կախուելով։ Կը թուի թէ ուրիշներ ալ անձնասպան պիտի ըլլային, որովհետեւ 15 պարապ խեղդկապեր (օղակ) կախուած էին գերաններէն։ Այս Ռուսերը գերի բռնուած էին գերմանական համազգեստով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ երկու փաստաբանները բողոքագիր մը ուղղեցին, գանգատելով թէ դատը կը ձգձգուի եւ կարգ մը կարեւոր վկաներ չեն կանչուած։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՉՈՐՍ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ բաժնուած ըլլալով, իւրաքանչիւր դաշնակից իրեն սահմանուած մասերը գրաւել սկսաւ Յուլիս 1ին։ Անգլիական, ամերիկեան եւ Ֆրանսական զինուորներ երեւցան Պերլինի մէջ։ Պաշտօնական մուտքը տեղի պիտի ունենայ վաղը, 4 Յուլիս։

ԳՆԴ․ ՏԸ ԼԱ ՌՕՔ, Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութեան նախագահը եւ նախկին Հրեղէն Խաչին հիմնադիրը որ Գերմանիա տարագրուած էր, ձերբակալուեցաւ եւ ֆրանսական իշխանութեանց յանձնուեցաւ իբրեւ գործակից։ (Կը գրէր «Լը Փըթի Ժուռնալ»ի մէջ)։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նախկին նախագահը, Հաշա — այն որ Գերմանիոյ կողմէ նշանակուած էր գրաւման շրջանին եւ որ ձերբակալուած էր Մայիս 15ին, մեռաւ 73 տարեկան հասակին մէջ։

«ՇԹՈՒԹԿԱՐՏԻ ԴԱՀԱՃԸ», Ֆէրտօնէ, պիտի դատուի այս շաբթու։ Արդէն մահուան դատապարտուած էր 1940ին։ Կինը գերմանուհի է, աղջիկը Պերլինի տեղեկատու դիւանի տնօրէնին։

ՉԸՐՉԻԼ վերջացուց իր ընտրական պայքարը, մարտական ճառ մը խօսելով եւ ծանր ազդարարութիւններ ուղղելով իր կուսակիցներուն, ինչպէս եւ հակառակորդներուն,— «Ես կրնամ ձեզի օգնել յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին։ Պէտք է այո կամ ոչ ըսէք։ Դուք չէք կրնար քուէ տալ իմ քաղաքական հակառակորդներուս առանց իմ հրաժարումս պահանջելու նոյն քուէարկութեամբ։ Թերեւս վերջին անգամն է որ ձեզի կը խօսիմ իբրեւ վարչապետ։ Կը սպասեմ ձեր պատասխանին։ Կը սպասեմ ոչ թէ հպարտութեան համար կամ ծարաւի ըլլալով իշխանութեան, — որովհետեւ ի՛նչ պիտի շահիմ կամ կորսնցնեմ այն բաներէն վերջը որ տեղի ունեցան։ Ինծի համար անկարելի է մասնակցիլ ընկերվարական կառավարութիւն մը, երբ այդ կուսակցութիւնը յարած է քաղաքականութեան մը զոր ես կործանարար կը գտնեմ երկրի ապագային համար։ Եթէ ընկերվարական կառավարութիւն մը հաստատուի, պէտք է գործէ իր վարիչներով եւ կրէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը»։

12 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՆ անգլիական շրջանին մէջ, զէնքեր պահած ըլլալով։ Ուրիշներ ալ պիտի պատժուին։ Անգլ․ թերթերը դիտել կուտան թէ հակառակ այս ծանր պատիժներուն, Գերմանները կը շարունակեն պահել իրենց զէնքերը։

ՀԱՅ ՋՈՀԵՐ ՏՐԱՄԱՅԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը գրեն «Յուսաբեր»ի, Մայիս **24** թուականով․—

Պուլկարներու տիրապետութեան շրջանին, Տրամայի Հայերը ենթարկուած էին հալածանքներու։ Թաղական Խորհուրդի ատենապետ Պ․ Խ․ Արապաճեան բանտարկուած էր, իսկ **28** հայ երիտասարդներ յեղափոխութեան օրերուն սպաննուած են։ Բայց Պուլկարներու հեռանալէն ետքն ալ ուրիշ ձեւի հալածանք սկսած է շատ մը Հայերու դէմ։ Անծանօթ աւազակներ յարձակած են Ղ․ Գաթըրճեանի, Ա․ Քէհեաեանի, Խ․ Կիւլէզեանի եւ Պ․ Պզտիկեանի տուներուն վրայ եւ կողոպուտներ ըրած։ Հայութիւնը մատնուած է ահուսարսափի։

Հազարաւոր գերիներ առանց կռուի անձնատուր եղած ըլլալով, իրենք զիրենք պարտուած չեն սեպեր։

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ նախարարութեան արտօնութեամբ, Յուլիս 1էն սկսեալ կարելի է ընտանեկան կտրօններով (fοլի) ղրկել․— 500 կրամ կարագ կամ ուրիշ ճարպեղէն, 500 կրամ պանիր, 2 քիլօ խոզի միս, 3 քիլօ ընդեղէն (չոր բանջարեղէն), 50 քիլօ գետնախնձոր։ Պտուղներու եւ բանջարեղէններու վաճառումը, հետեւաբար եւ առաքումը ազատ է։— Յուլիս 2—8 շաբթուան համար պիտի բաժնուի 100 կրամ միս, Յուլիսի BA կտրօնով եւ 100 կրամ խոզեղէն BE կտրօնով։ Հարիւր կրամ աւելի պիտի տրուի J3ներուն, Յուլիսի DX կտրօնով եւ ծանր աշխատաւորներուն՝ Յունիսի XII կտրօնով։ Յուլիս 1էն սկսեալ 100 կրամ կարագ կը բաժնուի Յուլիսի GA կտրօնով։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ արձակուրդները պիտի սկսին Յուլիս 15ին եւ պիտի վերջանան սեպտ․ 30ին։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ Խ․ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ համաձայնութիւն մը կնքեցին, փոխադարձաբար վերադարձնելու համար Ֆրանսացի եւ ռուս գերիները եւ քաղաքական տարագիրները։ Երկու կողմերը պիտի ապահովեն վերադարձողներունփոխադրութիւնը, պարենաւորումը, հանդերձեղէնը եւ բժշկական խնամքները։ Համաձայնութիւնը կը վերաբերի բոլոր խորհրդային եւ Ֆրանսացի հպատակներուն, գերի ըլլան թէ քաղաքացի, որոնց մասին կարգադրութիւն եղած չէր անցեալ փետրուարին Խ․ Միութեան եւ անգլեւամերիկեան կառավարութեանց միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ։ — Զուիցերիա եւս պայմանագիր մը կնքեց Մոսկուայի հետ, փոխանակելու համար գերիները եւ աքսորականները։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Ռոպէռ Պօփլան, նշանաւոր գործակից մը որ կը խօսէր Ռատիօ - Փարիէն եւ կ՚աշխատակցէր գրաւման շրջանի թերթերուն։ Պահուած էր Սարթի մէջ, կեղծ անունով։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութիւնները յետաձգած են այն ծանուցագիրը զոր միասին վաւերացուցած էին, Ֆրանսայի ղրկելու համար։ Այս յետաձգումը հետեւանք է Ֆրանսական դեսպան Օսթրօրօկի հետ եղած տեսակցութեան։ Հակառակ մամուլի մէկ մասին հակաֆրանսական բուռն պայքարին, կը կարծուի թէ ֆրանքեւլիբանանեան տագնապին ծանրագոյն շրջանը անցած է եւ խոհեմութեան կոչերը կը բազմապատկուին։ — Միջին Արեւելքի դաշնակից բանակներու հրամանատարը եւ Սուրիա-Լիբանանի բրիտանական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցան Սուրիոյ նախագահին հետ։ Խօսակցութիւններ տեղի ունեցան նաեւ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ ուր ներկայ էր նաեւ Մ․ Նահանգներու դեսպանը։— Մոսկուայի սուրիական դեսպանը այսօր ճամբայ կ՚ելլէ դէպի Թէհրան, ուր մասնաւոր պաշտօն մը պիտի կատարէ։— Սուրիա զինուորական ուսանողներ պիտի ղրկէ արտասահման, իրենց ուսումը կատարելագործելու համար։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Ռազմիկներու Միութեան ընդհ․ ժողովը՝ Յուլիս 5ին, հինգշաբթի իրիկուան ժամը 9ին, Պ․ Փիլիպոս Անդրանիկեանի սրճարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նախաձեռնութեամբ եւ բեմադրութեամբ Խորէն Փափազեանի, կը ներկայացնէ

Հանրածանօթ Նիգոթէմիի

ԱՆԶԱՓԱՀԱՍԸ

8 Յուլիս, կիրակի ժամը 15ին,

Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ

Մասնակցութեամբ՝ Տիկին Յ․ Լաթիֆեանի, Ք․ Սեւեանի, Օր․ Ա․ Մինասեանի, Պ․ Պ․ Ս․ Մաքսուտեանի, Յ․ Լաթիֆեանի, Վ․ Պաղտասարեանի,, Ս․ Պալապանեանի, Օ․ Սանճագի։

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հրանտ Սամուէլի 51 rue Mr. le Prince, Ֆոթօ Ֆէպիւս 23 Bld. Bonne Nouvelle։ Տեղերու գիները 100, 75, 60, 40 եւ 25 ֆրանք։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 4 Juillet 1945 Չորեքշաբթի 4 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4444-Նոր շրջան թիւ 73 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ՑԻՐՈՒՑԱՆ

Պատերազմին հետեւանքով, Եւրոպան դարձաւ անճանաչելի: Ոչ միայն բարոյապէս, այլեւ աշխարհագրութեամբ եւ բնակչութեամբ :

Բաւական բան գիտենք արդէն: Ամէն օր ալ կ'իմանանք զարմանազան նորութիւններ: Բայց բուն վէրքերը ասկէ վերջն է որ պիտի տեսնենք,— վէրքեր լայնաբերան եւ խորարմատ, որոնց հեռանկարն անգամ սարսուռ կ'ազդէ :

Այսպէս, արդէն իսկ տեղի կ'ունենայ աննախընթաց գաղթ մը երկիրէ երկիր, ամբողջ Եւրոպայի տարածութեան վրայ:

Գաղթը բուն բառը չէ, պատկերացնելու համար ահաւոր «տեղաշարժ»ը, որ միլիոնաւոր բնակիչներ պիտի դարձնէ անտուն - անտէր, ենթակայ զարհուրելի վտանգներու,— համատարած անօթութիւն, համաճարակ, ցեղային ատելութիւն: Մէկ խօսքով աննկարագրելի թշուառութիւն, տնտեսական թէ ընկերային:

Բառին ամենալայն իմաստով անդունդ մըն է որ կը բացուի միլիոններու առջեւ, սահմանէ սահման: Եւ այդ անդունդին ափերուն վրայ կը գտնուին բազմութիւններ ամէն ազգէ, սեռէ, դաւանանքէ եւ տարիքէ :

Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջը (1921—22), երբ Յունաստանի Թուրք եւ Թուրքիոյ յոյն բնակչութիւնները փոխանակելու ծրագիր մը մէջտեղ դրուեցաւ, երբ երկու կողմէն աւելի քան կէս միլիոն քաղաքացիներ տուն - տեղ ձգեցին եւ դարձան գաղթական, բարեմիտ մարդիկ այլայլեցան խորապէս: Եւ անոնք որ վարժուած էին պարբերական ջարդերուն, պարտք սեպեցին մարդասիրական կոչեր ուղղել, յանուն քաղաքակրթութեան:

Բայց փոխանակութիւնը տեղի ունեցաւ, բանալով նախընթաց մը: Այսօր, մանաւանդ այս պատերազմէն վերջը, ժողովուրդներու փոխանակութիւնը դարձած է սովորական երեւոյթ մը : Նոյն իսկ աւելի հասարակ երեւոյթ քան ապրանքի փոխանակութիւնը:(ժողովուրդներու սփօքը տրամադրելի է ամէն տեղ եւ ամէն օր, ամէն ժամ, իսկ ապրանքը հազուագիւտ) :

Դեռ աւելի հրէշային չարիք մը,— ոչ միայն փոխանակութիւն է որ տեղի կ'ունենայ, կամ խուճապահար գաղթ, այլեւ կարճ եւ կտրուկ արտաքսում, զանգուածային վտարում այս կամ այն երկրի սահմաններէն: Եւ բռնագրաւում բոլոր շարժուն եւ անշարժ ստացուածքներու:

Իրազեկ թղթակիցներ արդէն կը նկարագրեն իրենց տեսածները, որոնք բուն իրականութեան մէկ տասներորդն ալ չեն: Միայն Կեդր. Եւրոպայի մէջ միլիոնաւոր Սերպեր, Ռումանացիներ, Հունգարներ, Չեխեր, Լեհեր եւայլն որոնք դէպի հիւսիս կամ արեւմուտք նետուած էին, հետզհետէ կը վերադառնան:

Չեխոսլովաքիոյ մէջ, մէկ կողմէ իրենց երկիրը կը վերադառնան աքսորականներն ու գերիները —անհամար բազմութիւն — միւս կողմէ անխնայ կը քշուին Գերմանները, իբրեւ պատասխանատու պատերազմին եւ Չեխերու կրած անլուր տառապանքներուն: Լոնտոն բողոքեց այս դաժան տնօրինութեան դէմ, բայց չեխական կառավարութիւնը չուզեր տեղի տալ, կ'ատէ եւ կը հալածէ ամէն ինչ որ գերմանական է :

Լեհաստանի մէջ, դարձեալ անհամար գերիներ, աքսորականներ, փախստականներ եւ բանուորներ կը վերադառնան, բայց նոյնքան կարեւոր բազմութիւններ կը նախընտրեն մնալ Գերմանիա, ամերիկեան կամ անգլիական տիրապետութեան, պաշտպանութեան տակ:

Նոյն երեւոյթը նաեւ Ռուսերու մէջ,— գերի, աքսորական կամ բռնի տարուած աշխատաւոր : Այն աստիճան որ, դաշնակից զինուորական իշխանութիւնները չուարման մատնուած են արդէն:

Վիպատընի անգլ. իշխանութիւնը կը յայտարարէ թէ 450.000 Եւրոպացիներ, որոնք Գերմանիա տարուած էին պարտաւորիչ աշխատանքի համար, չեն ուզեր իրենց երկիրները վերադառնալ: Եւ զինուորական իշխանութիւնն ալ չուզեր բռնադատել: (Խ. Միութիւնը առանց այլեւայլի կը պահանջէ իր բոլոր հպատակները, համաձայն Եալթայի ժողովին որոշման) :

Հազիւ թէ կրցանք աղօտ գաղափար մը տալ այն սարսափելի ողբերգութեան մասին որ տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Շ.

Ամերիկեան հանրապետութեան ծագումը

(4 ՅՈՒԼԻՍ 1776)

Ֆիլատէլֆիա՝ եղբայրական սիրոյ ձօնուած ճարտարարուեստական հսկայ քաղաքը, ամերիկեան ժողովուրդի սրտին շատ մօտիկ տեղ մը կը գրաւէ: Ան ունի «Անկախութեան Սրահը» ուր ծընունդ առած են «Անկախութեան Յայտարարութիւն»ը (4 Յուլիս 1776ին) եւ Ամերիկեան Սահմանադրութիւնը (1787ին) :

Արեւմտեան կիսագունդի չորսուկէս դարու պատմութիւնը յստակօրէն երեւան կը բերէ, նորագոյն ժամանակներու մէջ անգլեւսաքսոն ցեղին յաղթանակի առաջադրանքին ծաւալման խորունկ պատճառները: Նոր աշխարհի գիւտը եւ անոր յաջորդող 16րդ դարու քաղաքական դէպքերը սպանիական գերակայութեան դրոշմը կը կրեն: Բայց 1588ին սպանիական նաւատորմի պարտութիւնը վերջ կուտայ այդ ազգի գերակայութեան եւ ծովերու տիրապետութիւնը կ'անցնի անգլիական ազգին ձեռքը: Անգլիացիի եւ Սաքսօնի, Դանիացիի եւ Նօրմանի բաղադրութեամբ քաղաքական թէ ընկերային տոկուն նկարագրի մը տիրացած բրիտանական ցեղը՝ հազիւ հինգ միլիոնի հասնող իր բնակչութեամբ կը կոչուի մղիչ ու ներշնչող ոյժը դառնալու Արեւմտեան ցամաքամասի կազմաւորման :

Սպանիացի երկրախոյզները չէին կրցած իրենց ժամանակի մտային եւ բարոյական մշուշը փարատելով Նոր Աշխարհի ափերուն վրայ տեսնել ապագայ հզօր ազգի մը ազատ հայրենիքը: Անոնք միայն ոսկիի կոյտեր փնտռած էին...

Ֆրանսացիներու մասնակցութիւնը Նոր Աշխարհի քաղաքական կրթման գործին մէջ շատ կարեւոր եղած է: Մասնաւորաբար Քանատայի մէջ որուն ներկայ ազգաբնակչութեան 30 առ հարիւրը կը կազմեն Նօրմանտիէն, Պրըթանիէն, Փիգարտիէն 2—300 տարի առաջ գաղթած Ֆրանսացիներու շառաւիղները: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պայքարը Նոր Աշխարհի մէջ վերջ գտած է 1759ին, երբ Զօր. Ուըլֆի զօրքը յաղթանակը խլած է Ֆրանսացի Զօր. Մօնգալմի պատերազմիկներէն: Քէպէքի ռազմադաշտին վրայ վճռական ժամուն ինկած են յաղթական թէ պարտեալ երկու զօրավարները:

Արդի Միացեալ Նահանգներու կորիզը նկատուած սկզբնական 13 նահանգներէն 11ը հիմնուած են բրիտանացի գաղթականներու կողմէ: Նիւ Եորքի նահանգը հոլանտական ծագում ունի, բայց 40 տարուան շրջանէ մը վերջ անցած է անգլիական տիրապետութեան տակ: Նոյն վախճանը ունեցած է նաեւ Շուէտացիներու ձեռներէցութեամբ հիմնուած Տէլըուըրի նահանգը:

Ուրեմն այն անհաւասար պայքարը զոր ամերիկացի գաղթականները պիտի մղէին Լէքսինկթընի ճակատամարտէն (1775էն) մինչեւ Եօրքթաունի անկումը (1781ին) նոյնացեղ երկու ազգերու եղբայրասպան վէճն էր որմէ ծնունդ պիտի առնէր պատմութեան արձանագրած հզօրագոյն ազգը:

Ամերիկեան Յեղափոխութեան շարժառիթներն ու անցուդարձերը դիւրաւ կարելի է գտնել այդ շրջանի անգլիացի միապետներու գործադրած անխիղճ ու անարդար վարչաձեւին մէջ : Բայց հետեւանքը եղած է ազգերու ինքնավարութեան սկզբունքի յաղթանակը: Երբ 1776 Յուլիս 4ի իրիկունը Ճէֆըրսընի խմբագրած Անկախութեան Յայտարարութիւնը 12 նահանգներու քուէով Ֆիլատէլֆիայի մէջ ընդունուեցաւ, ընդհանուր ազգերու անհատական, քաղաքական եւ առեւտրական ազատութեան անջնջելի իրաւունքներն էին որ ժողովրդապետական ինքնավար վարչաձեւի ստեղծումով իրենց խարիսխը կը նետէին յառաջադէմ ժողովուրդներու սրտին մէջ: 4 Յուլիսի այդ ծանրակշիռ որոշումը, որ հետզհետէ վերջ պիտի տար բրիտանական տիրապետութեան ամերիկեան գաղթավայրերու վրայ, ծանրախոհ եւ հասուն ժողովուրդի մը հաստատ կամքին արտայայտութիւնն է, քանի որ անոր մէջ չկայ ցեղային կամ կրօնական ատելութեան որ եւ է նշոյլ: Անկախութեան Յայտարարութիւնը կը դղուշանայ վիրաւորելէ անգլ. ժողովուրդն ու խորհրդարանը, այլ բոլոր պատասխանատուութիւնը կը բեռցնէ թագաւորին վրայ զոր կ'անուանէ բռնակալ: Եւ դէպքերն ալ արդարացուցած են Ամերիկացիներու այդ ողջամիտ ընթացքը: Արդարեւ, ամերիկեան ազգի անկախութեան տիրանալէ վերջ, Մեծն Բրիտանիա միայն կարճ ժամանակի համար կորսնցուց իր առաջնակարգ դիրքը միջազգային աշխարհի մէջ : Իսկ ներքին վարչաձեւի տեսակէտով ինքնակալ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՐՏԱՆԷԼ, ՀԱԼԷՊ ԵՒԱՅԼՆ

Թուրքիա լարիւղ ալ կը պահանջէ

Անգլիական եւ ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրը ապահովաբար առաջին տեղը պիտի գրաւէ Երեքներու ժողովին մէջ որ պիտի գումարուի Յուլիս 10ին, Փոցտամի մէջ: Այս առթիւ կ'աւելցնեն թէ Թուրքիա ոչ միայն Հալէպի նահանգը կը պահանջէ, այլեւ բաժին մը՝ Մուսուլի քարիւղէն: Կը թուի թէ Մոսկուա ուժ կուտայ այս երկու պահանջներուն, գոհացում ստանալու համար Տարտանէլի հարցին մէջ: Մէկէ աւելի աղբիւրներ կը հաստատեն այս պարագան:

Մեծերու ժողովին առթիւ, տեղական թերթերը զարմանքով կը հարցնեն թէ Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրնե՞րն ալ պիտի քննուին առանց Ֆրանսայի մասնակցութեան: Եւ տարօրինակ կը գտնեն որ Ֆրանսայի համար մերժուած իրաւունք մը առանց դժուարութեան կը տրուի Թուրքիոյ : Ուրեմն երկու չափ, երկու կշիռ :

Ֆրանսա կը բանակցի առանձին

Վերջին նորութիւնը,— Ֆրանսական կառավարութիւնը հրահանգած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի դեսպանին՝ Սթանիսլաս Օսթրորօկի՝ բանակցութիւններ սկսիլ այդ երկու երկիրներուն հետ այն խնդիրներուն համար որ կապ ունին միայն իրենց եւ Ֆրանսայի հետ,— ինչպէս մշակութային, տնտեսական հարցեր եւ Ֆրանսացի հպատակներու ապահովութիւն: Միւս խնդիրները, զինուորական եւ օդանաւային կայաններու պահանջը եւն. պիտի յետաձգուին, մինչեւ որ միջազգային ժողով մը գումարուի: Փարիզի մէջ այն տեսակէտն ունին թէ այս խնդիրները ոչ միայն Ֆրանսայի կը վերաբերին, այլեւ ամբողջ Միջին Արեւելքի, հետեւաբար միջազգային են: Ֆրանսա խորապէս դառնացած ըլլալով Անգլիոյ միջամտութենէն, կ'ուզէ ուղղակի բանակցիլ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ, հարթելու համար թիւրիմացութիւնները:

*** Պէյրութէն Մարսէյլ հասաւ առաջին շոգենաւը, բերելով 293 Ֆրանսացիներ, մեծ մասը զինուորական, ինչպէս եւ 159 կիներ եւ մանուկներ: Ճամբորդները կը պատմեն թէ Պէյրութի մէջ ժողովուրդին մեծ մասը, մանաւանդ Մարոնիները լաւ կը վարուին Ֆրանսացիներուն հետ, բայց Սուրիոյ մէջ իրենց հայրենակիցները ենթարկուած են խստութեանց, յարձակումներու եւ աւարառութեան: Շոգենաւը մեկնած ատեն կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէր Պէյրութի մէջ, ուր 5-600 Ֆրանսացիներ կարգի կը սպասեն, հայրենիք վերադառնալու համար:

*** Մարոնիներու պատրիարքը յայտարարեց թէ ներկայ տագնապը լուծելու լաւագոյն միջոցն է երաշխաւորել Լիբանանի անկախութիւնը: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ «Ֆրանսայի երաշխաւորութիւնը բաւական է ապահովելու համար այդ անկախութիւնը. բայց եթէ միւս դաշնակիցներն

վարչաձեւը վերջնապէս ջնջուեցաւ եւ տեղի տուաւ խորհրդարանական դրութեան ու բրիտանական ազգի ճակատագիրը խլուեցաւ քմահաճ թագաւորներու ձեռքէն՝ յանձնուելու համար ժողովուրդի ընտրեալներուն:

Ամերիկեան ազգը իր ծագումէն ի վեր կարեւոր երեք պատերազմներու մասնակցած է: Առաջինը՝ 1861 — 65ի քաղաքային պատերազմն է որ անմահացուցած է Լինքընի անունը: «Ժողովուրդին կառավարութիւնը, ժողովուրդին ձեռքով, ժողովուրդին օգտին համար» Լինքընի նշանախօսքը ժողովրդապետական կարգուսարքի խտացումն է:

Միացեալ Նահանգներու մասնակցութիւնը 1914—18ի պատերազմին կը բացատրուի Ուիլսընի ծանօթ յայտարարութեամբ,— Աշխարհը պէտք է ապահով տեղ մը դարձնել ժողովրդապետութեան համար»:

Ներկայ պատերազմի սկիզբը նախագահ Ռուզվէլթ յայտարարեց թէ Ամերիկա կը պատերազմի չորս ազատութիւններու համար: 1.— Խօսքի, համոզումի ազատութիւն: 2.— Կրօնքի, հաւատքի ազատութիւն: 3.— Նիւթական կարիքներէ զերծ մնալու ապահովութիւն : 4.— Վախէ, օտար սպառնալիքի տակ ապրելու մղձաւանջէն զերծ՝ ազատ օդ շնչելու կարելիութիւն:

Սերունդներէ վերջ՝ ամերիկեան ազգի առաջնորդող աստղը կը մնայ միշտ նոյնը: Ամերիկացի գաղթականը պայքարած է հիմնելու համար ազատ հայրենիք մը: Ամերիկացի քաղաքացին կը պատերազմի դեռ այդ գաղափարի յաղթանակին համար: Եւ նոյնը պիտի ընեն միւս բոլոր քաղաքակիրթ ազգերը՝ մեծ թէ փոքր:

Մինչեւ որ 4 Յուլիս 1776ի Ճէֆըրսընեան Յայտարարութիւնը դառնայ, ամէն ցեղի ու անհատի սրտին մէջ կանգնած՝ Աննիւթական Տաճարին անշէջ Հուրը:

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

Յունիս 16ի շաբաթ գիշերը տեղի ունեցաւ Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի երեկոյթ հանդէսը Թաղապետութեան մեծ սրահին մէջ: Ներկայ էին մօտաւորապէս վեց հարիւր հոգի: Ալֆորվիլը Փարիզի շրջակայ այն արուարձաններէն է, ուր հայութիւնը ամփոփուած ըլլալով հայկական կեանքը եռուն է եւ նորահաս սերունդն ալ ընդհանրապէս դաստիարակուած՝ զուտ հայեցի շունչով: Այս հանդէսը իր արտաբերած ուժերով եկաւ նախ այս կէտը հաստատել: Երեկոյթին գեղարուեստական բաժնին վարիչն էր սիրուած դերասան Պ. Ց. Ուզունեան: Երգչախումբը նախ երգեց «Ծաղկէր ազատ իմ հայրենիք»ը, յետոյ «Ալագեազ»ը: Յաջորդաբար բեմ եկան երիտասարդ ուժերէն Գրիգոր Էմիրճեանը (արտասանութիւն), Սուրէն Անդրէասեանը, Յօղիկ Գէորգեանը, Բերուզ Գախճեանը, երիտասարդ Ուզունեանը, Օննիկ Տինկճեանը (մեներգներ), Հ. Մ. Ը. Մ.-եան պատանի մարզիկներու խումբը իրենց սիրուն մարզական փորձերովը եւն.:

Հանդէսին մասնաւոր փայլը կը կազմէին Մուրատեան եղբայրները, Յ. Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ»ին իրենց խիստ յաջող զուգադնաց արտասանութեամբը, սիրուած երգչուհի Օր. Անուշ Ատոմեանի մեներգները եւ Օր. Ա. Գազազեանի նուաստիին եւ սպանիական պարերը:

Հանդէսին վերջաւորութեանը Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ Տիկին Գեղանուշ Զոլաքեան խօսք առնելով կատարեց երկար զեկուցում մը եւ մասնաւորապէս չեշտեց.— «Ուրախ ենք որ մեր հանդէսը կը զուգադիպի երջանիկ շրջանի մը, երբ տուն են վերադարձած երկար տարիներ գերութեան, բռնի աքսորի մէջ չարաչար տառապած մեր սիրելիները. բարի ըլլայ անոնց վերադարձը: Չկայ կեանք՝ առանց պայքարի, չկայ յաղթանակ՝ առանց զոհողութեան: Ալֆորվիլի Կ. Խաչը 17 տարուան անցեալ ունի. ան գործեր է ու ասկէ վերջն ալ պիտի գործէ: Բաւական է յիշել մասնաճիւղի կազմակերպած ներկայացումները, դասախօսութիւնները: Տարիներ շարունակ մեր պահած հայ լեզուի դպրոցը գաղութիս տուած է պատուաբերող երիտասարդութիւն մը: Իսկ հիւանդներու, չքաւորներու եւ պատերազմական կարիքներու օգնութեան գործը չէ դադրած նաեւ պատերազմի տարիներուն: Տեղին չէ՞ յիշել Միութեանս օգափոխութեան կայան ուղարկած մանուկները, որոնք տուն կուգային ոչ միայն ֆիզիքապէս կազդուրուած, այլեւ քիչ մը աւելի հայացած: Ի՞նչպէս չյիշել կարմիր բանակի առաջին գերիներու համար Միութեանս միջոցով կատարուած հանդերձեղէնի հաւաքումը, երբ ամէն Ալֆորվիլցի Հայ տուաւ ոչ միայն գործածուածը, այլեւ բոլորովին նոր գնուածն ու իր դրամը»:

Հանդէսին Բ. մասը սկսաւ եւրոպական պարերով որ տեւեցին մինչեւ առաւօտ: Ներկայ էին Ալֆորվիլի քաղաքապետը եւ ուրիշ Ֆրանսացի հիւրեր: Հասոյթը գոհացուցիչ է:

ՆՈՒՐՀԱՆ

ալ ուժ տան, աւելի լաւ պիտի ըլլայ»: Պատրիարքը աւելի պարզելով իր միտքը, յայտարարեց որ եթէ Ֆրանսացիները Լիբանանէն քաշուին, հետեւանքները կրնան աղետալի ըլլալ քրիստոնեայ ժողովուրդին համար: «Իսլամները կը ձգտին տիրապետել միւս կրօնական հասարակութեանց վրայ եւ ձեռք անցընել քրիստոնեաներու պատկանող ինչքեր, մանաւանդ հողեր: Յետոյ, պէտք չէ մոռնալ թէ իսլամները իրենց ուղեգիծը կը ճշդեն համաձայն Գուրանի որ իրենց միակ օրէնքն է: Արդ, Գուրանը կ'ուսուցանէ թէ իսլամ մը պէտք է օգնէ իր կրօնակիցներուն, իրաւունք ունենան թէ ոչ»:

*** Սուրիոյ կառավարութիւնը որոշած է Սեւ Տետրակ մը հրատարակել վերջին դէպքերու մասին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— 1. Բանակցութիւններ դէպքերէն առաջ.— 2. «Ֆրանսայի դրդումները».— 3. Ֆրանսացիներուն թշնամութիւնները.— 4. Աւարառութիւններ եւ քանդումներ.— 5. Վայրագութիւններ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, առժամապէս սուրիացի դաստուրներ պիտի նշանակուին խառն դատարաններուն մէջ, Ֆրանսացիներուն տեղ: Միւս կողմէ կը պահանջուի ջնջել խառն դատարանները, իբրեւ անհամապատասխան Սուրիոյ գերիշխանութեան սկզբունքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՎԱՐԻԱՆ անկախ պետութիւն պիտի հռչակուի այս տարուան ընթացքին: Ամերիկացիները գերման կառավարութիւն մը կազմած են արդէն, այդ շրջանին մէջ:— Ռուսերը դրաւեցին Մակտէպուրկի շրջանը, որ Ամերիկացիներուն ձեռքն էր:— Ֆրանսայի սահմանուած շրջանն է, համաձայն վերջին լուրերու, Սարը, Պալատինան, Պատընի նահանգին մէկ մասը եւ Վիւրթէնպէրկի նահանգին կէսը:

ԱՄԷՆԷՆ ԱՀՌԵԼԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ տեղի ունեցաւ ճափոնական հինգ մեծ քաղաքներու վրայ, երկուշաբթի օր, երբ 550 վիթխարի օդանաւեր 4000 թոն հրձիգ ռումբեր ձգեցին: Միեւնոյն ատեն 300 դաշնակից մարտանաւեր եւ փոխադրանաւեր ստուարաթիւ զինուոր հանեցին Պորնէօ կղզին եւ յարձակումներ կատարուեցան քարիւղի կեդրոններուն վրայ:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Ալպանացիները ահուսարսափ կը տարածեն Եպիրոսի մէջ, առաջնորդութեամբ համայնավար Էնվէր Հօճայի: Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, հազարաւոր Յոյներ արգելափակուած են անտանելի պայմաններու մէջ եւ ամէն օր բազմաթիւ մահեր կը պատահին համաճարակներու հետեւանքով: Յետոյ, խմբական աքսորներ տեղի կ'ունենան եւ միայն մէկ շրջանի մէջ 300 յոյն ընտանիքներ հիւսիսային Ալպանիա քշուած են անցեալ շաբթու: Յունաստան կը պահանջէ իրեն վերադարձնել Եպիրոսի նահանգը:

ԱԾՈՒԽԻ ՏԱԳՆԱՊԸ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Փարիզի մէջ, միեւնոյն ատեն սպառնալով չաքարի արտադրութեան: Այս առթիւ «Փոփիւլէռ» կը գրէ թէ 1.800.000 ստեր փայտ պէտք է, Փարիզը տաքցնելու համար այս ձմեռ: Փայտ կայ, եւ Ամերիկացիները 80.000 գերման գերիներ պիտի տրամադրեն, որպէսզի փայտ կտրեն: Իսկ փայտը Փարիզ փոխադրելու համար անհրաժեշտ կը համարուի 60.000 վակոն: Ուրիշ խօսքով, 200.000 թոն ածուխ պէտք է, 720.000 թոն փայտ փոխադրելու համար...

Յուշագիր մը Յունահայ գաղութի մասին

—o—

ԽՄԲ.— Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, յուշագիր մը տուած է նախորդ վարչապետ զօրավար Փլասթիրասի: Կեդր. Վարչութիւնը յուշագրին մէջ կը ներկայացնէ թէ Յունաստանի եւ թէ արտասահմանի հայութեան յաւագոյն վերաբերումը այդ երկրին հանդէպ: Անդրադառնալով գերմանական տիրապետութեան շրջանին, Յուշագիրը կ'ըսէ.

— «Երբ հելլէն ժողովուրդը՝ ընդվզելով բռնակալին դէմ, ծնունդ տուաւ ազատագրական շարժումին, այդ շարժումի նուիրականութեան եւ զուտ հայրենասիրական բնոյթին հաւատացող օրինապահ եւ երախտագէտ հայ ժողովուրդը, անտարբեր չմնաց եւ իր զաւակներէն շատեր փութացին մտնելու այդ բանակներու շարքերուն մէջ: Այս պատճառով, հայաբնակ թաղեր հրկիզուեցան Գերմաններու կողմէ, բազմաթիւ Հայեր գնդակահարուեցան եւ հազարներով անմեղներ բռնի Գերմանիա տարուեցան իբրեւ պատանդ: Գերմաններու Յունաստանէն հեռանալէն վերջ, Հայերէն շատեր՝ իրենց հայրենասիրական պարտականութիւնը լրացած նկատելով, իրենց տուները վերադարձան: Այսուհանդերձ, զանցառելի ըլլալու աստիճան փոքր թիւ մը մնաց, որ Յունաստանի հայութեան հարիւրին մէկն իսկ չէր կազմեր: Ասոնք՝ Յունաստան ծնած եւ մեծցած 16—22 տարեկան անպատասխանատու մոլորեալ պատանիներ են, որոնք գործիք դառնալով իրենց յոյն պետերուն ձեռքը, մասնակից եղած են ապստամբական շարժումին, հակառակ ամէն առթիւ մեր կողմէ՝ ըլլայ շրջաբերականներով, ըլլայ եկեղեցւոյ բեմէն տրուած յորդորանքին, թէ՝ Հայերս պէտք է զգոյշ ըլլանք երկիրը տագնապեցնող ներքին վէճերուն միջամուխ ըլլալէ: Ասոնց արարքէն տուժած են նաեւ բազմաթիւ Հայեր սպաննուելով, կողոպտուելով եւ պատանդ տարուելով:

Վստահաբար, պետութիւնը ի վիճակի է սոյն փոքրաթիւ Հայերը պատժելու, առանց անոնց արարքը ընդհանրացնելու ամբողջ յունահայ գաղութին վրայ, ինչ որ դժբախտաբար՝ ջանք կը տարուի ընելու կարգ մը ոստիկանական շրջանակներու եւ մամուլին կողմէ:

Հայերս՝ Յունաստանի հետ ոչ քաղաքական, ոչ հողային, ոչ տնտեսական որ եւ է տարակարծութիւն չունինք: Մեր գաղութը Յունաստանի մէջ ոչ մէկ կապ ունի Յունաստանի արտաքին շահերուն հետ եւ ոչ ալ անոնց ո եւ է վտանգ կը սպառնայ:

Ի՞նչ կ'ուզէ յոյն ժողովուրդէն՝ եղբայրութիւն:

Ի՞նչ կր պահանջէ հելլէն ժողովուրդը Հայերէն՝ հաւատարմութիւն եւ երախտագիտութիւն:

Այս երկու պայմանները ցարդ իրականացած էին եւ ապահոված երկու ժողովուրդներու եղբայրական վերաբերումը ոչ միայն Յունաստանի, այլեւ աշխարհի ամէն կողմը: Պատճառ մը չկայ որ անոնք չշարունակուին ապագային ալ. մենք Հայերսատոր ջերմապէս կը փափաքինք եւ ատոր ապացոյցն ալ տուած ենք բազմիցս: Կը փափաքինք որ Յունաստան ալ հետեւանք չտայ սխալ կարծիքներու եւ դառնութիւններու պատճառ չտայ հաւաքապէս հայութեան վերագրելով անդոյ յանցանք մը:

Հետեւապէս, պիտի խնդրենք Ձեր Վսեմութենէն, որ բարեհաճիք հարկ եղած հրահանգը տալ առ որ անկ է, որպէսզի տեղի չտրուի անտեղի միջադէպերու եւ դադրի. Հայոց հանդէպ հալածական եւ նոյնիսկ նախատական ընթացքը մամուլի եւ ոստիկանութեան կողմէ, հալածանք մը որ արդէն իսկ զգալի դարձած է: Նաեւ աղնուաբար թելադրել հելլէն մամուլին որ՝ հաճի լուսաբանել հելլէն հանրային կարծիքը»:

ՊԵՐԼԻՆ ՊԻՏԻ ՄՏՆԷ, վաղը, 5 Յուլիս, հազար հոգինոց Ֆրանսական զօրամաս մը, անգլիական եւ ամերիկեան զօրագունդերու հետ, որոնք զօրահանդէսէ մը վերջ պիտի գրաւեն իրենց սահմանուած շրջանները:

ԹԱՆՃԷՐԻ ՀԱՐՑԻՆ քննութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար Փարիզի մէջ, յետաձգուեցաւ յանկարծ, որովհետեւ Խ. Միութիւնն ալ վերջին պահուն ուզած է մասնակցիլ: Անգլիացի եւ ամերիկացի պատուիրակները, որոնք Փարիզ հասած էին, այժմ հրահանգի կը սպասեն, մնալու կամ վերադառնալու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ոստիկանական մեծ գործողութիւն մը կատարուեցաւ, սեւ շուկայիներու դէմ, որոնք կը շարունակեն գործել Սակարանին եւեւը, ամայի գետիններու վրայ: Կարեւոր ուժեր պաշարեցին ընդարձակ հրապարակը եւ մօտ 10.000 հոգիի թուղթերը հարցուցին: Քանի մը հազար հոգի հարցաքննուեցան, եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

ՋՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ, որ գաւառ գացած էր Մարոքի Սուլթանին հետ, ճառ մը խօսելով յայտարարեց, — «Մենք նոր բաներ պիտի ընենք. բայց այս չի նշանակեր թէ պէտք է աւլենք սրբենք ամէն բան: Մենք պիտի պահենք առաջուան լաւ բաները: Անշուշտ կատարելիք բարենորոգումներ կան, բայց ոչ վերիվայրումներ»:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, թերթերը դիտել կուտան թէ կառավարութիւնը պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ մասնաւորապէս մանուկները պաշտպանելու համար, որովհետեւ հազարաւոր ականներ կը գտնուին դաշտերու մէջ եւ ծովեզերքները:

ՓԱՐԻԶԻ Երիտ. Ընդհ. Միութեան հաւաքոյթը հինգշաբթի, 5 Յուլիս, ժամը 20.30ին, Սթիւտիօ Ալէմշահ, 19a rue Caumartin: Կը խօսի՝ Պ. Հրանդ Բալուեան: Նիւթը՝ Վահան Թէքէեան: Պիտի արտասանեն՝ Օր. Արփիկ Միսաքեան, Ռ. Զարդարեան և Ժ. Մուրատեան: Մուտքը ազատ է:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐ

Էքսի գերիներէն Սերժ Ս. Մաքինաճեան, որ Աւստրիոյ կողմերը կր գտնուէր: Մարսիլիայէն Կիւլպէնկ Դանիէլեան, Արիս Գասպարեան:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նախաձեռնութեամբ եւ բեմադրութեամբ Խորէն Փափազեանի, կը ներկայացնէ Հանրածանօթ Նիգոթէմիի

ԱՆՋԱՓԱՀԱՍԸ

8 Յուլիս, կիրակի ժամը 15ին, Միութուալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ

Մասնակցութեամբ՝ Տիկին Ց. Լաթիֆեանի, Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Մինասեանի, Պ. Պ. Ս. Մաֆսուտեանի, Ց. Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Ս. Պալապանեանի, Օ. Սանճագի:

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հրանտ Սամուէլի 51 rue Mr. le Prince, Ֆոթօ Ֆէպիւս 23 Bld. Bonne Nouvelle: Տեղերու գիները 100, 75, 60, 40 եւ 25 ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք։

Jeudi 5 Juillet 1945 Հինգշաբթի 5 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4445-Նոր շրջան թիւ 74 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐԷ՞Ն «ԿՈՄԲԻՆԱՑԻԱ»...

Պաշտօնական շրջանակները կը շարունակեն քար լռութիւն պահել, գլխաւորութեամբ Մոսկուայի եւ Լոնտոնի։ Բայց միջազգային մամուլը հազար աղբիւրէ ջուր կը հոսեցնէ, օրը օրին չորնդալից լուրեր ճարելու կամ կացութիւնը լուսաբանելու համար։

Այսպէս, ահա մէկ շաբաթ է որ «իրազեկներ» կը պնդեն թէ Խ. Միութիւնը զիջումներ պահանջելով Թուրքիայէն, փոխադարձաբար թելադրած է պահանջել Հալէպի նահանգը։

— Կարսը եւ Արտահանը վերադարձուր, Տարտանէլի հսկողութիւնն ալ միասին կատարենք։ Այդ զոհողութեան փոխարէն, լայն բաժին մը կը ստանաս հարեւան Սուրիայէն։ Նաեւ քարիւղ...

Ա՛յս է տրուած լուրերուն իմաստը։ Եւ իբրեւ թէ առաջարկուած խայծը անբաւական ըլլար, երէկ թերթ մը կը գրէր թէ խնդիրը կը վերաբերի ոչ միայն Հալէպի, այլեւ Ճէզիրէի (Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանագլուխին վրայ)։

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ Սուրիան եւս կը պահանջէ Սանճաքը, յանուն արդարութեան...

Անշուշտ չէք սպասեր որ մենք ճշդենք այս լուրերուն սուտն ու իրաւը։ Մեզի տրուած չէ իմանալ «աստուածներու գաղտնիքը»։

Եւ սակայն, ժողովրդական իմաստութիւնը կ՚ըսէ թէ առանց կրակի ծուխ չըլլար։ Եւ քանի որ բազմաթիւ թերթեր միեւնոյն պատմութիւնը կ՚արձանագրեն եւ կը կրկնեն աւելի կամ պակաս ճոխացեալ, իսկ պաշտօնական շրջանակները լուռ կը մնան, կը նշանակէ «բանին մէջ բան մը կայ»։

Ամէն պարագայի մէջ, լուրջ հիմքեր չկան լաւատեսութեան։

Ընդհակառակն, մութ խաղերու, դիւանագիտական սակարկութեանց չարաչուք ստուերն է որ կը յածի արեւելեան ճակատին վրայ։ Տեսակ մը «կոմբինացիա», ուր մեծերը պիտի չափեն ձեւեն ի վնաս փոքրերուն, տկարներուն։

Այս տպաւորութիւնը աւելի կը զօրանայ, երբ նկատի առնենք Թուրքիոյ բռնած դիրքը։

Դարձեալ միջազգային մամուլն էր որ հաղորդեց թէ Անգարա վճռապէս մերժած է որ եւ է հողային զիջում. իսկ Տարտանէլի համար կ՚առաջարկէ միջազգային ժողով։

Մնաց որ, Թուրք մամուլը եւ անթելը ամէն օր կը խօսին այդ մասին։ Երբ անոնք իմացան որ յուշագիրներ ներկայացուած են Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, անգամ մը եւս կրկնեցին հին երգը.

— «Ո՛վ որ կը համարձակի դպչիլ Թուրքիոյ սահմաններուն, պիտի գտնէ իր պատիժը»։

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ։ Անգարան ե՞րբ կռնակ — եւ դանակ — չէ ունեցած, այս լեզուն գործածելու համար։

Բայց ահաւասիկ ուրիշ եղանակ մը։

Տեղական թերթ մը, Front National, երէկ հրատարակած էր գրութիւն մը, «Նեղուցներու խնդիրը»։ Յօդուածագիրը՝ Ահմէտ Րէֆիք, «նախկին ուսուցիչ Պոլսոյ Առեւտրական Վարժարանի», Երեք Մեծերու ժողովին գումարման առթիւ, պարտք սեպեր է լուսաբանել Ֆրանսայի հանրային կարծիքը։ Եւ առանց վերապահութեան կը յայտնէ թէ Խ. Միութիւնը, «ախոյեանը միացեալ ազգերու յաղթանակին, բացարձակ իրաւունք ունի ամրապնդելու իր տեւական ապահովութիւնը, զինուորական թէ տնտեսական»։ Իրաւունք ունի ամէն վայրկեան իր նաւատորմը եւ առեւտրական տորմիղը անցընելու Սեւ Ծովէն Միջերկրական, «առանց որ եւ է արտօնութիւն խնդրելու ո եւ է պետութենէ»։

— «Բնական անվիճելի իրաւունք մըն է այս, զոր Ռուսիա օրինապէս կը պահէ շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին»։

Յօդուածագրին իսկ յայտարարութեամբ, ոչ մէկ իրաւագիտական, բիւզանդական վէճ այս մասին։ Իսկ եզրակացութի՞ւնը.

— «Թուրքիա իր տարածութեամբ որ Ֆրանսայի մէկուկէս անգամն է եւ բնակչութեամբ մը որ անոր մէկ երրորդին չի հասնիր, պէտք ունի իր հզօր հարեւանին՝ Խ. Միութեան նիւթական թէ բարոյական աջակցութեան»։

Այստեղ արդէն կ՚երեւայ վարագոյր մը, որուն ծալքերը պիտի բացուին հետզհետէ։

Քանի մը խօսք ալ այդ մասին, սպասելով դէպքերու ընթացքին։

Շ.

ԼՈՒՐԵՐ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աթէնքէն կը գրեն— Անձնուրաց ու սիրուած գործիչ նահատակ Միհրան Փափազեանի եւ իր ընտանիքին՝ Արշալոյս Փափազեանի, Սերգօ Օնպաշեանի եւ վաստակաւոր ուսուցիչ բանաստեղծ Մանուկ Մանուկեանի սպանութեան քառասունքին առթիւ՝ Աթէնքի Հայոց եկեղեցիին մէջ, Փետրուար 11ին, Կիր. առտուն յաւարտ Պատարագի ամէն դասակարգէ ու խաւէ բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ, նախագահութեամբ Առաջ. Մաղլմեան արք.ի։ Հոգեհանգստեան պաշտօնէն վերջ առաջնորդը, մեծ գովեստով խօսեցաւ դժբախտ նահատակներու բարեմասնութիւններուն մասին։ Մասնաւորաբար վեր հանեց բոլորիս սիրելի Մ. Փափազեանի հանրային գործունէութիւնը, ըսելով որ «պիտի չմոռնանք եղերաբախտ Մ. Փափազեանի մատուցած ծառայութիւնները այս պատերազմի ընթացքին յունահայ գաղութին։ Ան, իբրեւ գաղափարական անձնուրաց գործիչ, մինչեւ վերջին վայրկեանը լի ու լի իր պարտականութիւնը կատարեց հայ ժողովուրդին հանդէպ»։

Համեմատութիւնները պահելով, Մաղլմեան արք. նոյն ոգիով խօսեցաւ նաեւ միւս նահատակներու մասին։

Համաժողովրդական այս հոգեհանգիստին ազգային պաշտօնական մարմիններուն հետ ներկայ էին նաեւ մեծ թիւով հելլէն պաշտօնական եւ անպաշտօն անձեր, որոնցմէ հելլէն բանակի հազարապետներ Ա. Վէճիլիատիս, Ե. Մանճիվանոս, իրենց զմայլելի ճառերով փղձկեցուցին ներկայ սգակիր հոծ հասարակութիւնը։ Խօսեցան նաեւ Տ. Եանիոս եւ Տ. Խորթիս, որոնք սքանչելիօրէն պարզեցին Մ. Փափազեանի եւ միւսներուն կեանքն ու գործը։ Մասնաւորաբար Մ. Փափազեանի մեր գաղութին մատուցած ծառայութիւնները թուելով, Պ. Տ. Եանիոս յիշեցուց ներկաներուն, թէ երբ Հայերը Յունաստանէն հեռացնելու վտանգ կը սպառնար, միայն Մ. Փափազեանի անձնական միջամտութեան շնորհիւ էր որ Արտաքին Նախարար Պ. Միխալաքոփուլոս իր տրամադրութիւնները փոխեց Հայոց հանդէպ։

Գեղեցիկ ճառով մը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Գ. Բարաղամեան, որմէ վերջ յաջորդաբար խօսեցան «Համազգային»ի կողմէ Պ. Պ. Պզտիկեան, Ա. Պետրոսեան եւ ամէնէն վերջ Պ. Կ. Տէօքմէճեան, որոնք բոլորն ալ գեղեցկօրէն վեր առին նահատակներու կեանքն ու գործը։ Վերջաւորութեան Պ. Ս. Ֆէսճեան յունարէն շնորհակալութիւն յայտնեց օտար հիւրերուն։

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը, «Համազգային»ը, նահատակներու գաղափարակիցները, ինչպէս նաեւ Փիլաֆեան ու Յովհաննէսեան ընտանիքները եւ ուրիշներ։

Հոգեհանգիստէն վերջ բազմութիւնը ինքնաշարժերով փոխադրուեցաւ Պրահամիի գերեզմանատունը, ուր եւս խօսեցան Պ. Պ. Ս. Գոհարունի, Արշակունի եւ ուրիշներ։ Ապա չորս նահատակներու գերեզմաններուն վրայ, եկեղեցական արարողութենէ վերջ, զետեղուեցան բազմաթիւ ծաղկեպսակներ։

ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՅ ԴԱՐԾԱԿԱԼ

Քսանթիէն կը գրեն «Յուսաբեր»ի.— «Բայց կայ աւելի կարեւոր պարագայ մը։ Պուլկարներու մեկնումի պահուն, պուլկար պետական պատասխանատու պաշտօնեաներ իբրեւ ֆաշական եղեռնագործներ յանձնուեցան Էամի իշխանութեան։ Ասոնց մեծաշուք դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ քաղաքիս մէջ, ամբողջ շաբաթներ։ Ժողովուրդը հետեւեցաւ դատավարութեան, բարձրախօսներու միջոցաւ։ Դատուողներու շարքին մէջ էր ամբողջ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ պետական ապահովութեան պետը, որ միանգամայն պետն էր երկրորդ գրասենեակի։ Դատավարութեան ընթացքին երեւան եկան գործակալներ՝ Յոյներէ, Թուրքերէ, Փօմաքներէ, բաւական թիւով։ Էամը, ազգային արժանապատուութենէ մղուած, ուզեց որ գործակալներու շարքին մէջ Հայեր ալ գտնուին։ Այս մասին ամբաստանեալներուն յամառօրէն հարց տուին։ Պատիւ մըն է մեզի համար, որ իբրեւ գործակալ ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՅՈՒ ԱՆՈՒՆ ՏՐՈՒԵՑԱՒ։ Ահա ամբողջ իրողութիւնը։ Պարզ է, որ յունական արդար իշխանութիւնը աւելի ուշ նկատողութեան պիտի առնէ դատավարութեանց ատենագրութիւնները եւ պիտի արձանագրէ խիստ պատուաբեր փաստեր. հայ ժողովուրդի պարկեշտութեան եւ Յունաստանի՝ իր սիրեցեալ երկրորդ հայրենիքի հանդէպ իր ունեցած ազնիւ եւ օրինապահ վերաբերումին համար»։

«ԱԶԱՏ ՕՐ» ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

1945 Փետրուար 25էն ի վեր Աթէնքի մէջ սկըսած էր հրատարակուիլ «Ազատ Օր» ազգային թերթը, շաբաթը երեք անգամ։ Ապրիլ 5էն ի վեր լոյս կը տեսնէ շաբաթը չորս անգամ եւ շուտով պիտի վերածուի օրաթերթի։ Արտօնատէրն է մեր ընկերներէն Յովհաննէս Զաքրեան։ Խմբագրական մարմին մը կը վարէ թերթը։ Խմբագրութեան հասցէն «Նոր Օր»ի հին հասցէն է (Օտոս Վուլի, թիւ 21a)։

*** Էջմիածնի կաթող. ընտրութեան համար պատուիրակ կարգուած էր Տոքթ. Հ. Վառվառեան, իբրեւ փոխանորդ ունենալով Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Գ. Բարաղամեանը։

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի մէջ Ազգ. Կեդր. վարչութիւն մը կազմուած է 1944 Մայիս 10ին, համագործակցական հիման վրայ, մասնակցութեամբ ծանօթ քաղաքացիներու եւ երեք հայ կուսակցութիւններու։ Անդամներն են Պ. Պ. Գ. Բարաղամեան՝ ատենապետ, Ա. Պետրոսեան՝ Բ. ատենապետ, Կ. Տէօքմէճեան՝ ատենադպիր, Պ. Յովնանեան՝ Բ. ատենադպիր, Մ. Ցարէթեան՝ գանձապահ, անդամներ՝ Պ. Պ. Յ. Զիւրիքճիշեան, Ա. Էմիրեան, Ս. Ֆէսճեան, Տոքթ. Ս. Քիւթնէրեան, Մ. Աւետիսեան, Ն. Ցակոբեան եւ խորհրդակցական ձայնով՝ Տոքթ. Հ. Վառվառեան եւ Ս. Տամլամեան։

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՅ

Վերջին լուրերու համաձայն, Երեք Մեծերու ժողովը պիտի գումարուի Յուլիս 15ին, Փոցտամի մէջ, ուր մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Խորհրդային իշխանութիւնը գրաւած է 25—30 մեծ շէնքեր, պատգամաւորներուն ընդունելութեան համար։ Ժողովին պիտի մասնակցին ամէն տեսակ մասնագէտներ, Անգլիայէն, Մ. Նահանգներէն եւ Խ. Միութենէն։

Կը կարծուի թէ ժողովը պիտի տեւէ 10—12 օր։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրը անշուշտ Գերմանիան է։ Այս առթիւ դիտել կը տրուի որ մինչ Խ. Միութիւնը որոշ, գրեթէ վերջնական քաղաքականութիւն մը գծած է իր գրաւած շրջանին մէջ, Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները տակաւին հիմնական ծրագիր մը չունին։ Կը յուսացուի թէ Երեք Ջոջերը, Չըրչիլ, Սթալին եւ Թրումըն պիտի յաջողին ընդհանուր քաղաքականութիւն մը գծել քաղաքական թէ տնտեսական գետնի վրայ։

Ուրիշ բազմաթիւ խնդիրներ ալ պիտի քննուին այս ժողովին մէջ։ Առաջինը՝ Տարտանէլի հարցը, որ կ՚արծարծուի տեւէ մը ի վեր եւ որ սուր հանգամանք առած է արդէն։ Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիա ուժ կ՚առնէ Անգլիայէն, ընդդիմանալու համար Ռուսիոյ պահանջներուն։ Լաւատեսներ կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ ձեւ մը գտնել, գոհացնելու համար բոլոր կողմերը։

Հաւանաբար սեղանի վրայ պիտի գայ նաեւ Թանճէրի խնդիրը, որ կապ ունի Միջերկրականի հաւասարակշռութեան հետ։ Այս մասին խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ։ Խ. Միութիւնը նկատելով որ Թանճէրի պայմանագիրը չստորագրող պետութիւն մը, Մ. Նահանգները, կը մասնակցի այդ խորհրդակցութեանց, պայման դրած է որ ինքն ալ մասնակցի։ Ամէն պարագայի մէջ, Մոսկուա կ՚ուզէ գոնէ «պզտիկ մատ մը» ունենալ Միջերկրականի արեւմտեան ծայրին վրայ, միեւնոյն ատեն «խոշոր մատ մը» ապահովելով արեւելեան ծայրին վրայ (Տարտանէլ)։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ երբ Թանճէր վերստանայ իր միջազգային հանգամանքը, Միացեալ Ազգերը պիտի կրնան զայն գործածել իբրեւ ընդհանուր օդակայան։

Տակաւին կան ուրիշ կարեւոր խնդիրներ, — Թրիէսթէ, Աւստրիա եւն.։ Ժողովին գլխաւոր գործերէն մէկը պիտի ըլլայ նաեւ պատրաստել հաշտութեան խորհրդաժողովը, որ հաւանաբար պիտի բացուի աշնան։

Դաշնակից զօրքը Պերլինի մէջ

Անգլիական, Ֆրանսական եւ ամերիկեան զօրամասեր Պերլին մտան երեքշաբթի առտու կանուխ, իսկ բուն բանակները հանդիսաւորապէս կը մտնեն այսօր։ Անգլ. յառաջապահ գունդին կը հետեւէին 200 թղթակիցներ, որոնք վառ գոյներով կը նկարագրեն իրենց տպաւորութիւնները։ Թղթակից մը կը գրէ թէ Փոցտամի ճամբուն վրայ, երբ կարաւանները կ՚անցնէին, Գերմաններէն շատեր կը ժպտէին, բայց կային կիներ որ բռունցքները սեղմած, յօնքերը պռստած, սպառնալից երեւոյթ մը ունէին։

Դաշնակից առաջին զինուորներուն ժամանումը անակնկալ մը եղած էր նաեւ Ռուսերուն հա-

«Նոր Սերունդ»ի հանդէսը

Կիրակի օր Սթուտիօ Բօմարթէնի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ» Միութեան «Րաֆֆի» լսարանին բացումը ։

Նախագահ ընկեր Լորիս Բաբանեանի բացման խօսքէն վերջ, ընկեր Յովիկ Եղիազարեան խանդավառ խօսքերով մանրամասնօրէն բացատրեց «Նոր Սերունդ»ի նպատակը։ Երիտասարդութիւնը բաժնեց երեք դասակարգի, առաջին երկուքը քիչ շատ գիտակից են եւ կարելի է զանոնք փրկել, իսկ երրորդը՝ այլասերման ճամբան բռնած է. «Նոր Սերունդ»ը իր Րաֆֆի լսարանով կոչուած է գլխաւոր աշխատանքը տանիլ այդ դասակարգի երկսեռ երիտասարդութեան մէջ։ Պէտք է նոր սերունդին ներշնչել հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը, անոր մէջ կազմել հայկ. ոգին։ Երբ լսարանի դուռնէն ներս կը մտնեն, հայ երիտասարդները պէտք է հայերէն միայն խօսին եւ հայերէն մտածեն։ Հայոց պատմութիւնը նոյնքան հերոսական դրուագներ ունի՝ որքան ընդհ. ազգերու պատմութիւնը. հայ լեզուն նոյնքան ճոխ է եւ հին՝ որքան եւրոպական լեզուները, հայ դրականութիւնը հրաշակերտներ արտադրած է, հայ երաժշտութիւնը, հայ արուեստը, հայ ճարտարապետութիւնը ներշնչումի անսահման աղբիւրներ են մեր երիտասարդներուն համար։ «Րաֆֆի»ն կանոնաւոր դասախօսութիւններ պիտի սարքէ՝ հայ պատմութիւնն ու մշակոյթը ծանօթացնելու համար իր անդամներուն եւ համակիրներուն։ «Րաֆֆի»ի դուռները բաց են բոլորին առջեւ, առանց դաւանանքի խտրութեան։

Յետոյ խօսեցաւ ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան, որ յիշեց թէ ինչպէս 35 տարի առաջ Կարնոյ մէջ Ռոստոմ եւ Եղիշէ Թօփճեան կը կրթէին երիտասարդութիւնը։ «Այսօր ինկած ենք օտար երկնքի տակ եւ դարձեալ երիտասարդութեան կազմակերպութեան գլխաւոր հոգը կը ծանրանայ Հ. Յ. Դ. վրայ, որ դեռ շատ անելիքներ ունի»։

Ջէգոք հայրենակից մը, Պ. Վարդան Գարաեան գնահատելով ձեռնարկը, շեշտեց թէ Դաշնակցութեան վրայ ահագին պարտականութիւն կը ծանրանայ դեռ՝ մանաւանդ հայրենիքի սէրը ամրապնդելու համար այս երկրին մէջ հասակ նետող երիտասարդութեան սրտին մէջ։ Օրինակ բերելով վերջերս կատարուած ժողով մը՝ որուն 500 հոգի հրաւիրուած էին, բայց քանի մը հոգի միայն պատասխանած, ըսաւ թէ ներկաներէն մէկը իրաւամբ դիտել կուտար թէ միայն Դաշնակցական ժողովներուն մէջ է որ առաջին հրաւէրին բոլորն ալ ներկայ կ'ըլլան, — բացի հիւանդներէն, — քանի որ անոնք վարժուած են կարգապահութեան եւ պատասխանատուութեան ։

Վերջին խօսողն էր Ծ. Մխաքեան, որ քանի մը այլաբանական պատկերներ գծելով, շեշտեց երիտասարդութեան դերը, յաջողութիւն մաղթեց «Նոր Սերունդ»ին եւ յոյս յայտնեց թէ երբ իւրաքանչիւր անդամ մէկ նոր անդամ արձանագրէ, շուտով կ'ունենանք ստուարաթիւ Միութիւն մը, իբրեւ ազդակ նոր սերունդին փրկութեան։ Այս առթիւ թելադրեց եղբայրաբար վարուիլ ուրիշ համանման կազմակերպութեանց հետ։

Գաղերուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Յաջորդաբար երգեցին Օր. Լիւսի Գորգիկեան, Օր. Անահիտ Գալէզեան, Օր. Հուրիկ Ճիտէճեան, Օր. Ատոմեան, Օր. Աճէմեան, Օր. Քնարիկ Ճիտէճեան, Օր. Ցօղիկ Գէորգեան, իսկ ամէնէն վերջը, ներկաներու փափաքին վրայ, Օր. Աստղիկ Առաքելեան, որ կրկնապատկեց խանդավառութիւնը ։ Արտասանութիւններ ըրին ընկեր Գրիգոր Փափազեան, Զօհրապ Մուրատեան, եւ փոքրիկն Վարուժան Գորգիկեան։ Միջանկեալ երկու սպանիական պարեր պարեց Պ. Կարիօ Քանթի, կովկասեան պարեր՝ Պ. Ասաթիանի (Վրացի)։ Նուագի բաժինը կ'աւելցնէր մթնոլորտին ջերմութիւնը, առաջնորդութեամբ Պ. Աբգարի (Թառ)։— Լ.

մար, որոնք անմիջապէս պատրաստութիւններ տեսան, եւ ջերմապէս ողջունեցին իրենց զինակիցները։ Առաջին առթիւ երեւցան Խազախները։ Ռուսերը նոր կամուրջներ շինած են Էլպայի վրայ, ընդունելու համար անգլեւամերիկեան ծանր հրետանին։ Կարմիր բանակին մէջ ծառայող կիները կը վարեն Պերլինի երթեւեկը, եւ կարմիր դրօշներով ողջունեցին դաշնակից բանակը։ Մինչեւ հիմա պատերուն վրայ կը մնան խոշոր յայտարարութիւններ, ուղղուած գերման ժողովուրդին, — «Կարմիր բանակը չուզեր ոչնչացնել գերման ժողովուրդը»։

Այսօր, 5 Յուլիս, տեղի կ'ունենայ փառաւոր զօրահանդէս մը մասնակցութեամբ չորս դաշնակից բանակներու, որոնք յետոյ պիտի տեղաւորուին իրենց սահմանուած շրջաններուն մէջ։

Մոսկուայէն առաջին ուղղակի կառախումբը Պերլին հասաւ երեքշաբթի օր եւ դիմաւորուեցաւ Միացեալ Ազգերու դրօշներով, որոնց վրայ կ'երեւային խոշոր վերտառութիւններ, ռուսերէն եւ գերմաներէն։ Կառախումբը ճամբայ ելած էր Յունիս 25ին։

Ռուսերը Յուլիս 1ին գրաւեցին Լայփցիկը, Վայմարը, Էրֆուրթը եւ Հալլէն, որոնք իրենց շրջանին կցուած են։

Նոր տուրքերը ծանր պիտի ըլլան

Կիրակի օր տեղեկութիւններ հաղորդած էինք հաւասարութեան կամ համերաշխութեան տուրքերու մասին։ Քանի մը տեղեկութիւններ եւս. — 20 առ հարիւր պիտի գանձուի մինչեւ 500.000 ֆրանք եղած հարստութեանց վրայ, 25 առ հարիւր 500 հազարէն մէկ միլիոնի համար, 40 առ հարիւր մէկէն երկու միլիոնի համար, 60 առ հարիւր երկուքէն երեք, 80 առ հարիւր երեքէն չորս, 100 առ հարիւր հինգէն վեր եղած գումարներու համար ։ Այս սակերը Խորհրդակցական Ժողովին հաղորդուեցան առջի օր։ Անշուշտ զեղչեր պիտի ըլլան, ինչպէս կարդացիք արդէն, — 100.000 ֆրանք՝ ամուրիներու համար, 200.000 ֆրանք՝ ամուսնացեալ մը համար, եւ աստիճանական՝ իւրաքանչիւր զաւակի համար։

Հարստացման տուրքէն զատ, պիտի գանձուի հօրենական ստացուածքի տուրքը, հետեւեալ համեմատութեամբ (սովորական կրճատումները հաշուելով) — մինչեւ 500.000 ֆրանքի համար՝ 3 առ հարիւր, 500.000էն երկու միլիոնի համար՝ 4 առ հարիւր, երկու միլիոնէն մինչեւ հինգ միլիոն՝ 5 առ հարիւր, հինգէն մինչեւ տասը միլիոն՝ 7ուկէս առ հարիւր, 10—25 միլիոն՝ 10, 25—75 միլիոն՝ 12ուկէս, 75—150 միլիոն՝ 15 առ հարիւր, 150—300 միլիոն՝ 17ուկէս, երեք հարիւր միլիոնէն վեր՝ 20 առ հարիւր։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ հրաժարման կը սպասուի այս շաբթու, իբրեւ հետեւանք շարք մը խորհրդակցութեանց։ Տը Պրուքեր, ընկերվարական վաստակաւոր գործիչը, ազդարարեց որ «եթէ թագաւորը գահ բարձրանայ, ժողովուրդը փողոց պիտի իջնէ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ 3.500.000 ՀՐԵԱՆԵՐԷՆ հազիւ 100.000 հոգի մնացած է, հինգ տարուան գերութենէ եւ անօթութենէ վերջ, համաձայն Հրէական Կոմիտէի նախագահին յայտարարութեան։

25 ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐ միասին պիտի դատուին, համաձայն Լոնտոնի մէջ տրուած որոշման։ Ամբաստանութիւնը պիտի հիմնուի Քէլլօկի դաշինքին վրայ, զոր ստորագրած է նաեւ Գերմանիա եւ որուն համաձայն նախայարձակ պատերազմը ոճիր կը համարուի։ Այս գլխաւոր ամբաստանեալներէն վերջ պիտի սկսի Կէսթափօյի, էս - էսներու եւն. դատը։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ ուղղակի բանակցութիւններ սկսած են ֆրանսական պատուիրակին՝ Կոմս Օսթրորօկի եւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութեանց միջեւ, լուծելու համար մշակութային, տնտեսական եւն. խնդիրներ։ Կը յուսացուի ճամբան հարթել այս բանակցութիւններով, աւելի բարդ խնդիրներ քննելու համար։ Մթնոլորտը բաւական մեղմացած է։— Դամասկոսէն կը հեռագրեն թէ Հօմսի հիւսիսային - արեւմտեան մասին մէջ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ֆրանսական պահակազօրքին եւ ժողովրդին միջեւ, կէս գիշերին, իբրեւ հետեւանք սուրիացի կամաւորներու դասալքութեան։ Զոհերու թիւը չէ ճշդուած ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ տեղի կ'ունենան այսօր, 5 Յուլիս։ Քուէարկութեանց պիտի մասնակցին 500.000 զինուորներ, ուր որ ալ գտնուին։ Արդիւնքը պիտի յայտնուի Յուլիս 25ին։ Այսինքն այդ օրը պիտի հասկցուի թէ ո՛ր կուսակցութիւնը պիտի կառավարէ Մեծն Բրիտանիան։ Պ. Չըրչիլ իր վերջին ճառը խօսեցաւ Լոնտոնի բանուորական թաղին մէջ եւ պաղ ընդունելութիւն մը գտնելով, կարճ կապեց, — հազիւ կէս ժամ, փոխանակ սովորական մէկ ժամին։ Բայց եւ այնպէս, ազդարարեց թէ ընկերվարականները «այնպիսի ծէծ մը պիտի ուտեն, որ տեսած չեն իրենց կուսակցութեան ծնունդէն ի վեր»։

ՍԱՆ ՖՐԱՆՋԻՍԿՈՅԻ դաշինքը միաձայնութեամբ պիտի վաւերացուի Մ. Նահանգներու ծերակոյտին կողմէ։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, արձակելու համար երէց զօրադասերը ։ Արձակուած զինուորները իրենց սովորական օրապահիկէն զատ, ուտեստի փոքր կապոցներ պիտի ստանան։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ազգ. Ընդհ. Միութեան Բիւսէի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր թաղային դպրոցին։ Կիրակի, 8 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, 136 Chemin de Buersի օդաւէտ ծառաստանին մէջ։ Ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ ըմպելիներով։ Կը հրաւիրուին Լիոնի եւ Տէսինի հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

Այրի Տիկին Կ. Էսմէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թոքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Նիկօլեան, Պ. Պ. Վաղարշ եւ Պերճ Նիկօլեան, ինչպէս եւ Շամտանճեան, Պադալեան, Գասապօղլու եւ Տիօնեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց ամուսնին, հօր և ազգականին,

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ

որ յանկարծամահ եղաւ Յուլիս 3ին, 58 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, հինգշաբթի, 5 Յուլիս, ժամը 4ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 rue Jean Goujon եւ մարմինը փոխադրուելով Փանթէն - Փառիզիէնի գերեզմանատունը, պիտի ամփոփուի ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ողբացեալ բարեկամը, երբեմն Դաշնակցական, վերջին արտագաղթէն առաջ գործօն դեր ունեցած է մասնաւորապէս Գումգափուի «Ասպարէզ» Լս. Միութեան եւ ուրիշ հանրային գործերու մէջ։ Փարիզ գալէն ի վեր թէեւ քաշուած, կը հետաքրքրուէր ազգ. մշակոյթով ։ Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն։

ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆ ամբողջ ընտանիքով իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց, եւ ի մասնաւորի Հայ Ազգ. Ճակատի եւ Հայ Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի մասնաճիւղին, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, կեսրոջ եւ մեծ մօր՝ ողբացեալ ԱՂԱՒՆԻ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Քանի մը օրէն կը լրանայ «Յառաջ»ի վերհրատարակման Ա. եռամսեան։ Հրապարակով մեր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնենք մեր բարեկամներուն, ընկերներուն եւ բոլոր ընթերցողներուն որոնք իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը տրամադրեցին անվերապահ համակրութեամբ։

Վստահ ենք թէ այն բաժանորդները որ ուշացած են իրենց վճարումները կատարելու, պիտի փութան մինչեւ Յուլիս 8 փակել իրենց առկախ հաշիւները, նոր բաժնեգիններուն հետ։

Այս առթիւ կը յիշեցնենք կարգ մը անհրաժեշտ մանրամասնութիւններ.—

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔՄԱՆ ԱՏԵՆ ԱՆՈՒՆ, ՄԱԿԱՆՈՒՆ, ՀԱՍՑԷ ԵՒՆ. ԳՐԵԼ ՈՐՈՇ, եւ մանտային վրայ նշանակել ղրկուած գումարին մանրամասնութիւնները։— Հասցէի փոփոխութեան ատեն գրել նաեւ հին հասցէն անպատճառ։— Չէք, մանտա եւն. ուղղել միայն խմբագրին կամ թերթին անունով ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. մարմինը կը հրաւիրէ Ֆրանսայի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը յարաբերութեան մէջ մտնել իրեն հետ, պատերազմի առթիւ ընդհատուած կապը վերահաստատելու համար։ Հասցէ.— Ք. Ժպտունի, (կեդրոնի քարտուղար), 73 rue Blanche, Paris (9)։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Զարդարեան դրադարանի վարչութեան, 7 Յուլիս, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8էն 12, Յոյներու սրահը, 4 rue Bonnefoi, ի պատիւ գերութենէ վերադարձող ընկերներու։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱՏՈՅԻ Մայր - եկեղեցիին մէջ Յուլիս 8ի կիրակի օրը մասնաւոր Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, վերջերս մեռած չորս հայ մըտաւորականներու յիշատակին.— Վահան Թէքէեան, Երուանդ Տէր-Անդրէասեան, Փայլակ Սանասար եւ Մինաս Վերածին։ Կը խօսի՝ Պ. Ե. Արմէն։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նախաձեռնութեամբ եւ բեմադրութեամբ Խորէն Փափազեանի, կը ներկայացնէ Հանրածանօթ Նիգոթէմիի

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԸ

8 Յուլիս, կիրակի ժամը 15ին,
Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ
Մասնակցութեամբ՝ Տիկին Յ. Լաթիֆեանի, Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Մինասեանի, Պ. Պ. Ս. Մաքսուտեանի, Յ. Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Ս. Պալապանեանի, Օ. Սանճագի։
Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հրանտ Սամուէլի 51 rue Mr. le Prince, Ֆոթօ Ֆէպիւս 23 Bld. Bonne Nouvelle։ Տեղերու գինը 100, 75, 60, 40 եւ 25 ֆրանք ։

ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՄԸ վերադարձի գործի մը առթիւ, Ն. Լուսպարոնեան կը փնտռէ Օր. Ազնիւը Բատէի շրջանէն։ Հասցէ.— 31bis rue Mélingue, Paris (19)։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 6 Juillet 1945 Ուրբաթ 6 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4446-Նոր շրջան թիւ 75 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԱՊԱՒԻՆԱԾ

Ուրեմն Թուրքիան, իր լայն տարածութեամբ եւ սակաւաթիւ բնակչութեամբ, «կը կարօտի իր հզօր հարեւանին, Խ. Միութեան նիւթական օգնութեան եւ բարոյական աջակցութեան», ինչպէս կը յայտարարէր Ահմէտ Րէֆիք, «Թոռն - Նասիոնալ»ի մէջ (4 Յուլիս):

Թուրք յօդուածագիրը այլապէս շահեկան տեսակէտ մը կը պարզէ:

Թուրքեւռուս համաձայնութիւնը, «նախադրեալը եւ պսակը միացեալ ազգերու համաձայնութեան, խաղաղութեան յաղթանակն է պատերազմին վրայ»:

Այս հանդիսաւոր յայտարարութենէն վերջ, Ահմէտ Րէֆիք, որ երեւի հին պատմութիւն ալ գիտէ, կը յանգի հետեւեալ սրտառուչ եզրակացութեան.

— «Ինչպէս որ Բիւզանդիոնի անկումը Իսթանպուլի, եւ հետեւաբար Նեղուցներու թրքական նուաճումով, 1453ին, պատմութեան մէջ կը փակէ միջին դարու վախճանը եւ կը բանայ նոր ժամանակներու շրջանը, նոյնպէս այն լուծումը զոր «Մեծերը» պիտի տան Նեղուցներու հարցին, 1945ին, առաջնակարգ կարեւորութիւն մը պիտի ունենայ միջազգային համերաշխութեան դարաշրջանին մէջ որ բացուեցաւ միացեալ ազգերու յաղթանակով»:

Այսպէս ուրեմն Թուրքիա նորէն իր յոյսը դրած է Մեծերու աջակցութեան, բուն բառով՝ անոնց մրցակցութեան վրայ, անգամ մը եւս ջուրին երեսը ելլելու համար:

Իսկ Մեծերուն տրամադրութիւններր գաղտնիք չեն արդէն: Երբեմնի վեց - եօթնէն երեք չորսի իջած, անոնք աշխարհի գործերը կը վարեն նոյն «սրբազան եսասիրութեամբ»: Կը շարունակեն իրար հետապնդել եւ քարտէսներ սրբագրել, համաձայն իրենց քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն:

Ազդեցութեան շրջանակները կազմուած են արդէն, առանց սպասելու խաղաղութեան ժողովին: Ամէն մէկը միջոցներ ձեռք առած է «յանուն ապահովութեան»:

Մուրճ - մանգաղի հովանին կը հասնի մինչեւ Միջին Եւրոպայի սիրտը, իր շուքը փռելով Ադրիական, Եգէական եւ Միջերկրականի վրայ: (Այս վերջին ծովուն վրայ՝ արեւելքէն արեւմուտք, մինչեւ Թանճէր):

Բրիտանական արեւը, որ «երբեք մայրը չի մտներ», ծանր ճիգ մը կը փորձէ, պահելու համար իր վաղեմի դիրքերը, Մօտաւոր Արեւելքի եւ Միջերկրականի մէջ:

Եւ ահաւասիկ երրորդ Ջօջը,— Մ. Նահանգները: Տարիներով Եւրոպայի գործերը հեռուէն դիտելէ վերջ, այս պետութիւնը այժմ բոլորովին մէկդի դրած Մընրոյի վարդապետութիւնը, իր «աստեղազարդ» յառաջխաղացութեամբ կը հետեւի միւսներուն: Կը խառնուի ամէն հարցի որ կապ ունի ազդեցութեան շրջանակի մը, քարիւղաբեր շահաստանի մը հետ:

Անգարան, աւելի վարպետ քան հին Պապը Ալին, այժմ ապաւինած է այս երեքին միանգամայն եւ իւրաքանչիւրին, առանձին: Ինչպէս պատերազմի ընթացքին, ուր յաջողեցաւ թէ երեքը չոյել եւ թէ ժպտիլ չորրորդին (Գերմանիա):

Կացութեան ամէնէն եղերական պարագան այն է որ, Երեք Մեծերն ալ իրենց կարգին յոյսեր դրած են Անգարայի վրայ, զատ զատ, խաղի բերելու համար մրցակիցը:

Հին պատմութիւնն է որ կը շարունակուի: Երբեմն ճնշում, բայց մանաւանդ խոստումներ, խայծեր, ինչպէս այս անգամ (Կարսը տուր, Հալէպը ա՛ռ):

Ո՛րքան այսպիսի խայծեր, պատերազմի ընթացքին: Ոչ միայն Գերմանիոյ կողմէ, որ բաժին խոստացած էր Կովկասէն (1941), այլեւ միւսներէն (Հալէպ, Մուսուլ եւայլն):

Իսկ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւո՞ւնքը: Եւ այն հանդիսաւոր ուխտե՞րը որ անգամ մը եւս նուիրագործուեցան Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, 50 ազգերու բերնով...

«Աւետարան ըստ Հզօրի»: Իմ արեւս մի խափաներ, քեզի ալ շուք մը կը մնայ, ապրելու համար: Ո՞ւժ ունիս,— չափուէ: Տկա՞ր ես,— համակերպէ: Կա՛մ կորսուէ՛:

... Եւ պիտի կառուցուի նոր աշխարհը, միլիոններու դիակներուն վրայ, որ ինկան յանուն ազատութեան եւ արդարութեան:

Շ.

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Ինչպէս ընթերցողը իմացաւ «Հայրենիք»ի վերջին կիրակի օրուան թիւէն, Հայ Դատի Յանձնախումբը յուշագիր մը ներկայացուցած է Սան Ֆրանչիսկոյի համաժողովին եւ պատուիրակութիւններուն եւ այդ յուշագրով դրած է հետեւեալ երկու պահանջները.—

ա) Խորհրդային Հայաստանին կցել Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ մնացած հայկական հողերը այն սահմաններով, զոր գծած է նախագահ Ուիլսըն:

բ) Վերադարձնել եւ իրենց հայրենի հողերու վրայ վերահաստատել տարագիր Հայերը:

Յուշագիրը, որ տրուած է նաեւ մամուլի ներկայացուցիչներուն եւ Հայ Դատով հետաքրքրուող կարեւոր անհատներու, արդէն արձագանգ գտած է ոչ միայն ամերիկեան մամուլին այլեւ Թուրքիոյ մէջ:

«Տիթրոյթ Թայմզ» թերթի աշխատակից Ռէյ Րիչըրտ, օրինակ, մայիս 7ին Սան Ֆրանչիսկոյէն ղրկած՝ իր թղթակցութեան մէջ կ՚անդրադառնայ Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցած յուշագրին եւ կը խօսի այդ Յանձնախումբի անդամներու կողմէ յայտնուած կարծիքներու մասին, որոնք կը պատճառաբանեն ու կը պաշտպանեն հայկական պահանջները: Բայց թղթակիցը կատարեալ թիւրիմացութեամբ մը կ՚աւելցնէ, թէ «որոշ տարրեր», որոնք աւելի մոլեռանդ ազգայնականներ են քան Յանձնախումբը ներկայացնող Հայերը, խստիւ կը քննադատեն եղեր Յանձնախումբի պահանջները՝ ըսելով թէ իրենք հակառակ են որ Թրքահայ հողերը կցուին Ռուսիոյ:

Ասիկա, անկասկած, թիւրիմացութիւն մըն է, որովհետեւ հայ ժողովուրդը ամէն տեղ, առանց դաւանանքի եւ կուսակցական խտրութեան, կ՚ուզէ, որ Թրքահայաստանի հողերը միացուին Խորհրդային Հայաստանին, եւ այսպէս կ՚ուզէ, որովհետեւ ներկայ պայմաններու մէջ անկարող է ուրիշ ոեւէ կերպով իրագործել իր արդար պահանջները: Չկայ հայկական ոեւէ խմբակցութիւն, որ տարբեր կերպով մտածէ:

Սան Ֆրանչիսկոյի «Էքզամինըր», Հըրսթի թերթը, որ կատաղի հակախորհրդային թերթ մըն է, նոյնպէս անդրադարձած է հայկական յուշագրին, բայց խստիւ քննադատած է մեր պահանջները այն հիման վրայ, որ անոնք կը ծառայեն Խորհրդային Միութեան սահմաններու ընդարձակման, ինչ որ, իր կարծիքով, Միացեալ Նահանգներու շահերու տեսակէտով բաղձալի չէ:

Ամերիկեան մամուլի մէջ կան եւ, անտարակոյս, դեռ պիտի ըլլան ուրիշ արտայայտութիւններ ալ մեր դատի ու պահանջներու մասին:

Չափազանց ուշագրաւ է եւ նշանակալից, սակայն, Թուրքիայէն եկած արձագանգը:

Ըստ «Քրիսչըն Սայենս Մոնիթոր»ի թղթակցի Պոլսէն ղրկած տեղեկութեանց, Հայկ. Դատի Յանձնախումբի պահանջները «կատաղի անդրադարձում են առաջ բերած Թուրքիոյ մէջ»: Բայց հետաքրքրական է, որ Թուրքերը փութացեր են իսկոյն խեղաթիւրել մեր պահանջները այնպէս, որ իբր թէ մեր ուզածը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ այն, որ Թուրքիոյ մէջ մնացած Հայերը փոխադրուին Խորհրդային Հայաստան, եւ իբր թէ այդ Հայերը արդէն բացարձակապէս կը մերժեն երթալ Խորհրդային Հայաստան:

Սակայն, բարեբախտաբար, միայն հայութեան հետ չէ որ Թուրքերը գործ պիտի ունենան այս անգամ: Նման կեղծիքներով եւ խաղերով անոնք կրնան թերեւս որոշ չափով մոլորեցնել ամերիկեան կամ անգլիական հանրային կարծիքը, բայց չեն կրնար մազաչափ անգամ ազդել Խորհրդային Միութեան վրայ, որ շատ լաւ գիտէ թէ ինչպէս պէտք է հաշիւ մաքրել իրենց հետ:

(Հայրենիք, 23 Մայիս)

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԻՆ առթիւ, ժողովրդական թափօր մը պիտի կազմուի Քոնքորտէն մինչեւ Պասթիլ, անցնելով Մատլէնէն Օփէրա, մեծ պուլվառները եւ Ռէփիւպլիքի հրապարակը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ կարգ մը բարենորոգումներ պիտի կատարուին, համաձայն Ներքին Նախարարին թելադրութեանց: Նախարարը, որ վերջերս Ալժերիա գացած էր, մանրամասն զեկուցում մը ներկայացուց Խորհրդակցական Ժողովին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ամերիկեան մեծ գործակալութեան, «Էսօշիէյթըտ Փրէս»ի թղթակիցը շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Անգարայէն, Յուլիս 4 թուականով: Թղթակցին տպաւորութիւնն այն է թէ Թուրքիա կը վախնայ որ Ռուսիոյ դրած պայմանները կրնան խզել ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը: Բայց եւ այնպէս Թուրքերը կը շարունակեն պահել այն միեւնոյն արտաքին հանդարտութիւնը որուն շնորհիւ անցուցին շատ մը փոթորիկներ: Անոնք ամէն բանէ առաջ կ՚ուզեն գիտնալ թէ Ռուսերը իսկապէս կը պահանջե՞ն վերադարձնել Կարսը, սահմանագլուխի հիւսիսային արեւելեան շրջանը: Եթէ այո, Անգարայի մէջ կը կարծեն թէ Միացեալ Ազգերու դաշինքը բացորոշ իրաւունքներ կուտայ Թուրքիոյ, բողոքելու համար այս աբարքին դէմ, Երեք Մեծերու յառաջիկայ ժողովին առջեւ:

Մինչ այս մինչ այն, Թուրքերը հաւանաբար պրպտումներ պիտի կատարեն, իմանալու համար Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դիրքը այս պահանջներուն հանդէպ: Յայտնի է որ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Հասան Սաքա, Սան Ֆրանչիսկոյէն վերադարձին Լոնտոն պիտի հանդիպի, տեսակցելու համար Չըրչիլի եւ Իտընի հետ: Անոնք որ յոռետես են կացութեան մասին, կ՚ենթադրեն թէ Մոսկուա պիտի պայքարի փակելու համար վերջին ճեղքը իր «ապահովութեան շղթային» արեւմտեան Թուրքիոյ եւ Նեղուցներուն մէջ, եւ արեւմտեան կամրջագլուխ մը — յենարան — պիտի շահի Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Իսկ լաւատեսներու կարծիքով, Ռուսերը կը փորձեն ճամբան հարթել Նեղուցներու պայմանագրին փոփոխութեան համար, որուն շնորհիւ Խ. Միութիւնը առանձնաշնորհներ պիտի վայելէ միւս պետութեանց վրայ, հողային պահանջներ յարուցանելով եւ ուրիշ նոյնքան վրդովիչ հոգեր պատճառելով: Թէ ո՛ւր է ճշմարտութիւնը այս երկու տեսութեանց միջեւ,— անկարելի է ճշդել: Բայց, դժուար է այս մայրաքաղաքին մէջ գտնել մէկը որ համոզուած չըլլայ թէ դիւանագիտական կացութիւնը այնպիսի աստիճանի մը հասած է որ միջազգային կարեւորութիւն ունի: Անգլիացիները գործնապէս քաշուած ըլլալով Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Եուկոսլաւիայէն եւ Հունգարիայէն, հաւանաբար ամէն ճիգ պիտի թափեն, պահելու համար իրենց դիրքը Յունաստանի, Թուրքիոյ, հարաւային Իրանի եւ արաբական աշխարհին մէջ:

Նեղուցներու մասին որ եւ է խօսակցութիւն եղած ատեն, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները անշուշտ պիտի պահանջեն Ճափոնի փտարումը (այս պետութիւնն ալ ստորագրած էՆեղուցներու պայմանագիրը): Մ. Նահանգները չեն ստորագրած պայմանագիրը, բայց ներկայ էին Մոնթրէօյի բանակցութեանց 1936ին, իբրեւ դիտող: Միւս ստորագրողներն են Խ. Միութիւնը, Պուլկարիա, Յունաստան, Մեծն Բրիտանիա, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Ֆրանսա եւ Թուրքիա:

*** Անգարայէն կր հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովը փոփոխութեան ենթարկեց զօրաշարժի օրէնքը: Եթէ զինեալ ընդհարում պատահի առանց ընդհ. զօրաշարժի, Նախարարական խորհուրդը այսուհետեւ պիտի կրնայ ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները:

Անգլիոյ երեսփ. ընտրութիւնները

Տասը տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մեծն Բրիտանիա երէկ, 5 Յուլիս, ձեռնարկեց երեսփ. ընտրութեանց: Արդիւնքը յայտնի պիտի ըլլայ Յուլիս 26ին, քանի որ ճակատի զինուորներն ալ քուէարկած են եւ ժամանակի կը կարօտի ընդհ. քուէհամարը:

Ոչ միայն բրիտանական կայսրութեան, այլեւ ամբողջ աշխարհի մէջ անհամբեր կը սպասեն ընտրութեանց արդիւնքին, որմէ կախում ունի Անգլիոյ ապագայ կառավարութիւնը — պահպանողական կամ աշխատաւորական: Շաբաթներէ ի վեր բուռն պայքար կը մղուի երկրին մէջ, մանաւորապէս այս երկու հոսանքներուն միջեւ: Պահպանողական կամ այսպէս կոչուած ազգային հոսանքին գլուխն անցած է Չըրչիլ, որ կրակոտ ճառեր խօսեցաւ մինչեւ վերջին օրը, հակառակ զանազան թշնամական ցոյցերու: Տակաւին առջի օր 17 տարեկան պատանի մը հրթիռ մը նետեց Չըրչիլի կառքին վրայ եւ ձերբակալուեցաւ, բայց վարչապետը ներեց, խօսքն ուղղելով ոստիկաններուն,— «Մի՛ նեղէք այդ խենդուկը»:

Վերջին ճառերուն մէջ, Չըրչիլ խստօրէն յարձակեցաւ իր աշխատաւորական նախարարներուն եւ առհասարակ ընկերվարական կուսակցութեան դէմ: Բացէ ի բաց հաստկցուց որ եթէ իրենք յաղթուին, Եւրոպայի շատ մը երկիրները ոչ թէ չափաւոր ընկերվարութեան մը պիտի հասնին, այլ համայնավարական բռնութեան պիտի մատնուին:

Քուէարկուներուն թիւր 33 միլիոնէն աւելի է: Մօտ 7 միլիոն հոգի առաջին անգամ էր որ կը

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Յունիս 24ին Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու, 1939 — 45ի Ռազմիկներու եւ Դիմադրական Ճակատի ընկերներու ընդհ. ժողովը: Ներկայ էր մարտիկներու հոծ բազմութիւն մը:

Ժողովին նախագահը, Պ. Վարպետեան հաւաքոյթը բացուած յայտարարելէ առաջ, հրաւիրեց ներկաները որ վայրկեան մը յոտնկայս յարգեն յիշատակը մեռնող ընկերներու: Յետոյ շեշտեց թէ հիներու եւ նորերու խտրութիւն չկայ, այլ միայն մէկ ռազմիկ գոյութիւն ունի, քանի որ միեւնոյն թշնամիին դէմ ենք կռուած միեւնոյն դրօշին տակ ու նոյն նպատակի համար զոհեր տուած:

Ապա խօսք տրուեցաւ Կամ. Միութեան քարտուղար Պ. Տատեանի որ հաղորդեց Նախկին կոմիտէի կողմէ իշխանութեանց մօտ կատարուած դիմումներուն արդիւնքը: Կառավարութիւնը բարեացակամ է Հայերու հանդէպ եւ շատ մը պարագաներու մէջ Ֆրանսացիներու հաւասար իրաւունքներ կուտայ: Կարենալ արժեցնելու համար ռազմիկներու այս իրաւունքները, ինչպէս ներկայիս, նոյնպէս եւ յառաջիկային, փափաքելի էր զանոնք փոխանակ անհատապէս պաշտպանելու, հաւաքական կազմակերպեալ ձեւով գործել, ինչ որ ապահովաբար շատ աւելի կշիռ կրնայ ներկայացնել: Այդ պարտականութիւնը պիտի կատարէ ընտրուելիք վարչութիւնը:

Որպէսզի Ֆրանսահայ իրականութեան մէջ միասնականութեան շունչը այս գետնին վրայ եւս իր բարերար դերը կատարած ըլլայ, բոլորին փափաքն էր տեսնել ռազմիկներու միակ միութեան մը ստեղծումը: Արդ, ժողովը եկաւ նուիրագործելու Ռազմիկներու նախորդ ընդհ. ժողովին մէջ տրուած որոշումը:

Կարճ դադարէ մը եւ ընտրողներուն եւ ընտրելիներուն զինուորական թուղթերու քննութենէն վերջ, գաղտնի քուէարկութեամբ ձեռնարկուեցաւ նոր վարչութեան ընտրութեան: Ընտրուեցան նախկիններէն հինգ հոգի, Պ. Պ. Վարպետեան, Սարաֆեան, Տատեան, Ճերմակեան եւ Մօմճեան, իսկ երիտասարդ ռազմիկներէն՝ վեց հոգի,— Մասիսեան, Բալուեան, Եղիազարեան, Կիւլպէնկեան, Կոստանդինեան եւ Ազատ:

Նորընտիր վարչութեան առաջադրութիւններէն մին պիտի ըլլայ միակ Միութեան մը մէջ համախմբել Ֆրանսայի մէջ ցրուած հայ մարտիկները՝ մասնաճիւղերու ձեւին տակ: Միեւնոյն ատեն պիտի պատրաստէ ծրագիր կանոնագրին հիմնական փոփոխութիւնը: Աչնան պիտի գումարուի ընդհ. ժողով մը, լսելու համար վարչութեան գործունէութեան հեռանկարները եւ վաւերացնելու նախահաշիւը.— Վարչութիւն Նախկին Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութեան

Ֆրէնի բանտին մէջ, մինչեւ լոյս: Ամբաստանեալը յայտարարեց առանց վերապահութեան,— «Ես խոր հիացում ունիմ Գերմանիոյ զինուորական ուժին վրայ եւ կը կարծէի թէ կրնանք նոր Եւրոպա մը կառուցանել Գերմանիոյ հովանաւորութեան տակ»: Տարնան յայտնեց թէ ուր պահուած է Վիշիի «Միլիս»ին գանձը, 7 միլիոն ֆրանք եւ չուրացաւ իր պատասխանատուութիւնը իր անցեալ գործերուն համար: «Ինծի համար հաճելի չէր Գերմանիոյ հետ ըլլալ. բայց կը կարծէի թէ լաւագոյն միջոցն է այդ, որպէսզի Ֆրանսան ապրելու պատեհութիւն մը ունենայ»: Խոստովանեցաւ նաեւ թէ անդամ էր «Քակուլար»ներու կազմակերպութեան:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ պիտի հեռանայ Լեհաստանէն եւ Չեխոսլովաքիայէն: Միայն քանի մը ջոկատներ պիտի մնան սահմաններուն վրայ:

ՍԱՇԱ ԿԻԹՐԻ, ծանօթ թատերագիր արուեստագէտը, որ երկար ատեն բանտարկուելէ վերջ առժամապէս ազատ արձակուած էր, անպարտ հռչակուեցաւ իրեն դէմ եղած մեղադրանքներէն:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Մ. ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

« Հայրենիք »ի վերջին թիւերէն խորին ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Մուշեղ Թամրազեանի (Թանատոս), ուսուցիչ եւ խմբագիր: Ողբացեալ ընկերը ծնած էր Շուշի (Կովկաս), 1897ին: Քաղաքին թեմական վարժարանը աւարտելէ վերջ (1912), նուիրուած էր ուսուցչական ասպարէզին, մինչեւ 1915: Այդ միջոցին կը թղթակցէր Թիֆլիզի «Հորիզոն», Բագուի «Արեւ » եւ Շուշիի «Ղարաբաղ», յետոյ «Ապառաժ» թերթերուն: Նախորդ պատերազմին զինուորագրուելով, կը մտնէ սպայական դպրոց եւ կը ղրկուի ճակատ: 1918ին կը մասնակցի Բագուի հերոսամարտին եւ ծանրապէս կը վիրաւորուի: 1919ին կ'անցնի Հայաստան եւ կ'ընդունուի Սեպուհի սպայակոյտին մէջ: 1921ին կ'անցնի Իրան եւ կը դառնայ անդամ Թէհրանի «Նոր Կեանք» թերթին խմբագրութեան: 1923ին Փրակայի համալսարանը մտնելով, կ'աւարտէ իրաւագիտական ճիւղը եւ կը մեկնի Պուքրէշ, իբրեւ խմբագիր «Հայաստան» թերթին եւ իբրեւ ուսուցիչ: Միեւնոյն ատեն կ'աշխատակցէր «Յուսաբեր»ի, «Հայրենիք»ի եւ ուրիշ թերթերու: Յետոյ վերադարձաւ Իրան: Վերջին տարիներս հաստատուած էր Համատան, ուր մեռած է Յուլիս 10ին (1944):

« Հայրենիք» այս տեղեկութիւնները առած է Թէհրանի «Լոյս» ամսագրի վերջին թիւէն եւ տըպած՝ 1945 Մայիս 18ին: Ուրեմն կրնաք դատել թղթատարական յարաբերութեանց վիճակը, երկիրէ երկիր ...

քուէարկէին: Թեկնածու ներկայացած են 1675 հոգի, 620 աթոռի համար: Պահպանողականները ունին 630 թեկնածու, ընկերվարականները 601, ազատականները՝ 305, համայնավարները՝ 21: Վերջին երեսփ. ժողովին մէջ պահպանողականները ունէին 367 երեսփոխան, աշխատաւորականները՝ 169, ազատականները՝ 18, համայնավարները՝ միայն մէկ:

Սուրիա չուզեր ձգել Հալէպը

Պէյրութէն հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ մթնոլորտը բաւական մեղմացած է, շնորհիւ կատարուած բանակցութեանց, որոնք առայժմ պիտի սահմանափակուին տնտեսական եւ մշակութային խնդիրներով: Ֆրանսայի զինուորական հրամանատարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լիբանանի արտաքին նախարարին հետ: Լոնտոնի մէջ ալ կ'ուզեն որ այս բանակցութիւնները յաջողին, եւ միւս կողմէ Անգլիա եւ Ֆրանսա նոր փորձ մը կատարեն լեզու գտնելու, նոյնիսկ զինակցութիւն մը կնքելու համար, իբրեւ լրացուցիչ Ֆրանքեւռուս զինակցութեան:

Դամասկոսի քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ յուզում պատճառած է Անգարայի անթելին այն լուրը թէ Խ. Միութիւնը առաջարկած է Թուրքիոյ կցել Հալէպի նահանգը, իբրեւ հատուցում իրեն ըլլալիք զիջումներու: Այս հարցին առթիւ, բուռն բանավէճ մը ծագած է Սուրիացիներուն եւ Թուրքերուն միջեւ, մանաւանդ որ միեւնոյն ատեն Սուրիացիները ետ կը պահանջեն Ալէքսանտրէթի Սանճաքը: Թուրքիա չէ ճանչցած Սուրիոյ անկախութիւնը, եւ դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատման համար պայման կը դնէ որ Սուրիա վերջնապէս հրաժարի Սանճաքէն: Համարաբական համագումարին առթիւ, այս խնդիրն ալ յուզուեցաւ, թէեւ արձանագրուած չէր օրակարգին մէջ:

Հալէպի խնդիրը, որ այժմ կը յուզուի քաղաքական գետնի վրայ, սուր հանգամանք մը կը ներկայացնէ տնտեսական տեսակէտով, այն օրէն ի վեր որ Թուրքիոյ ձգուեցաւ Ալէքսանտրէթը, Հալէպի բնական նաւահանգիստը: Կտրուելով Միջերկրականէն, Սուրիոյ այս առեւտրական կեդրոնը, Հալէպ, բոլորովին կորսնցուցած է իր արժէքը: Կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ Խ. Միութեան աջակցութիւնը Թուրքիոյ հողային պահանջներուն՝ ապահովաբար պիտի զօրացնէ Սուրիացիներուն կասկածամտութիւնը, որ կը շահագործուի Ֆրանսայի դէմ, Ֆրանքեւռուս դաշինքին կնքումէն ի վեր:

Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Դամասկոսի մէջ մտահոգութիւն կը պատճառէ նաեւ քրտական խլրտում մը: Իրագէկներ այս հարցին մէջ ալ Մոսկուայի մատը կը տեսնեն: Սուրիոյ վարիչները դիտել կուտան թէ Հալէպի խնդիրը կապ ունի հաւաքական ապահովութեան հետ, ուրեմն պէտք է քննուի միջազգային գետնի վրայ: Սուրիոյ համայնավար կուսակցութիւնը կը պահանջէ որ Խ. Միութիւնն ալ մասնակցի բանակցութեանց:

Մնաց որ, Մոսկուա մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Միջերկրականի անցուդարձին: Պ. Դանիէլ Սոլոտ, Մօտաւոր Արեւելքի խորհրդային դեսպանը, առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լիբանանի արտաքին նախարարին հետ: Յետոյ, վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ Մոսկուա հրաւիրուած է մասնակցելու Թանճէրի բանակցութեանց, Փարիզի մէջ:

1927Ի ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՀԻՆ ԶՕՐԱԴԱՍԵՐՈՒ (38 տարեկանէն վեր) զինուորները պիտի արձակուին Օգոստոս 1էն առաջ:

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍ ՄԸ ՕԴԱՉՈՒ

Դեր - գնդապետ Նելսոն Ստեփանեան, հայ նշանաւոր մարտիկը, 2րդ անգամ ըլլալով արժանացած է Հերոս Սովիէթ Միութեան բարձր տիտղոսին:

Ամբողջ Միութեան մէջ քանի մը տասնեակ Կարմիր զինուորներ միայն կան, որ վարձատրուած են այդ պատուով, եւ Ստեփանեան անոնց մէկն է, 45րդ անձը:

Երեւանի մէջ պիտի բարձրանայ այս հայ հերոսին պրոնզէ արձանը:

Ստեփանեան ,որուն ծննդավայրն է Երեւանը, պատերազմէն առաջ կ'աշխատէր Բագուի քարիւղի զտարանի մը մէջ, իբրեւ մեքենագործ: Ան 1941ին մտաւ կարմիր բանակի շարքերը, եւ յաճախելով օդանաւորդութեան դպրոց, շուտով դարձաւ կարող օդաչու մը: Ան կռուեցաւ Զափորոժէի, Փոլթավայի եւՕտեսայի ճակատներուն վրայ եւ յետոյ մասնակցեցաւ Լենինկրատի պաշտպանութեան: Պալթիկ ծովի վրայ ան Գերմանացիներուն համար եղաւ սարսափ մը: Տասն ամսուան ընթացքին կատարեց 135 յարձակում, մրցանիշ մը նաւային օդաչուի մը համար:

Պատերազմի առաջին տարուան ընթացքին Ստեփանեան խորտակեց թշնամիին 500 բեռնակառքերը, 85 հրասայլերը, 250 հակօդային թընդանօթները եւ սպաննեց հարիւրաւոր նացիներ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ, ի բացակայութեան, Պ. Ապէլ Պոնառ, Վիշիի կառավարութեան կրթական նախարարը, որ համոզուած գործակից մըն էր Գերմանիոյ եւ կ'աշխատակցէր Փարիզի գերմանաշունչ թերթերուն: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ նախարարը կ'արգիլէր շատ մը դասագիրքեր, կը պատժէր հայրենասէր ուսուցիչները, կը խրախուսէր մատնութիւնը, աւարի կուտար Ֆրանսայի գեղարուեստական գանձերը ի շահ Գերմանիոյ եւն.: «Աբէլ - Կայէն», ինչպէս կը կոչէ «Ֆրան Թիռէօռ», միեւնոյն ատեն կը կորսնցնէ իր ստացուածքները եւ ազգային իրաւունքները :

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ նախարարը, Պ. Փինօ, որ կորովի պայքար մը կը մղէ սեւ շուկային դէմ, յայտարարեց թէ «շահուած է պտուղի եւ բանջարեղէնի ճակատամարտը»: Անցեալ շաբթու օրական 1665 թոն պտուղ եւ 1630 թոն բանջարեղէն հասած է Փարիզ, ինչ որ կրկնապատիկն է երեք շաբաթ առաջ եղածին: Նախարարը Ուոշինըթըն պիտի երթայ, ցորեն ճարելու համար, այլապէս հացի ներկայ բաժնեչափը պիտի չպահուի 1945ին եւ 1946ին: Անոնք որ կը խախտեն ճաշարաններու կանոնները, անմիջապէս տուգանքի պիտի դատապարտուին, եւ իրենց անունները պիտի հաղորդուին հարկային վարչութեան, որպէսզի ստուգեն իւրաքանչիւրին եկամուտը:

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ խնդիրը կը շարունակէ յուզել հանրային կարծիքը: Ֆռանք-Թիռէօռ կը գրէ թէ զօր. տը Կօլ վերջնապէս որոշած է շարժիլ համաձայն 1875ի սահմանադրութեան , որոշ բարեփոխումներով: Ընկերվարական եւ համայնավար պատգամաւորները երէկ ժողով գումարեցին, ճշդելու համար իրենց դիրքը:

72 ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ռմբակոծուեցաւ Ճափոնը: Չորս քաղաքներ քարուքանդ եղան:

ԺՈԶԷՖ ՏԱՐՆԱՆ, Վիշիի ներքին գործերու նախարարը որ Իտալիոյ մէջ ձերբակալուելով Փարիզ փոխադրուած էր, առջի օր հարցաքննուեցաւ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արաքսի Փ. Սանասար եւ զաւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն, բոլոր անոնց որոնք հեռագրով, նամակով, անձամբ եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ տարաբախտ ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐԻ վաղահաս մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (Մայիս)

Ս. ՌԱՖԱԷԼ՝ Զիւմպիւլեան 400 ֆրանք, ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ Աւետիսեան, Բիւզանդեան 400ական, ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Սայլանճեան, Էնկիզեան, Գազանճեան 400ական, Գույումճեան 750, Ոսկերիչեան 200, ԷՖՍ՝ Յովհաննէսեան 900,ՇԱԹԻՅՕՆ՝ Անտոնեան 750, ԻՍՍԻ՝ Ասլանեան 750, ԷՆ՝ Աւետիսեան 400, ԼԻՈՆ՝ Քուլաքսըզեան 200, ԹԱՐԱՐ՝ Միքայէլեան 750, Եմէնիճեան 500, ՍԱԼԻՆ՝ Տատուրեան 400, ՎԱԼԱՆՍԷՆ՝ Լուսինեան 750, Շահինեան 1000, Գործկ. 500, Դաւիթեան 750,ԼԻՈՆ՝ Գործկ. 2000 ֆրանք :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նախաձեռնութեամբ եւ բեմադրութեամբ Խորէն Փափազեանի, կը ներկայացնէ

Հանրածանօթ Նիզոթէմիի

ԱՆԶԱՓԱՀԱՍԸ

8 Յուլիս, կիրակի ժամը 15ին ,

Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ

Մասնակցութեամբ՝ Տիկին Յ. Լաթիֆեանի , Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Մինասեանի, Պ. Պ. Ս. Մաքսուտեանի, Յ. Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի,, Ս. Պալապանեանի, Օ. Սանճագի:

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հրանտ Սամուէլի 51 rue Mr. le Prince, Ֆոթօ Ֆէլիքս 23 Bld. Bonne Nouvelle: Տեղերու գիները 100, 75, 60, 40 եւ 25 ֆրանք :

AIX LES BAINSի ՄԷՋ

Հայկ. ընտիր ճաշեր ուտելու համար այցելեցէք Plaisir au Mont Revard, ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ եւ անթերի սպասարկութիւն:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Dameme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 7 Juillet 1945 Շաբաթ 7 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4447-Նոր շրջան թիւ 76 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍԷՆ ԿԸ ՃՇԴԵՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն ֆրանսական գործակալութեան, Յուլիս 4 թուականով.— *Խորհրդային կառավարութիւնը Թուրքիոյ մասին ուրիշ պահանջ դրած չէ բացի անոնցմէ որ կը վերաբերին Կովկասի սահմանագլուխին սրբագրութեան եւ Նեղուցներու ապահովութեան երաշխիքներու: Երբ Թրքական կառավարութիւնը դիմումներ կատարեց Մոսկուա, բարեկամութեան նոր դաշնագիր մը կնքելու համար, Պ. Մոլոթով նպաստաւոր ընդունելութիւն ըրաւ*, բայց դիտել տուաւ թէ խորհրդային կառավարութիւնը նախեւառաջ կ'ուզէ ետ ստանալ Կարսի եւ Արտահանի նահանգները եւ երաշխիքներ ունենալ Նեղուցներու ապահովութեան համար:

Հակառակ կարգ մը լրագրական տեղեկութեանց, ուրիշ որ եւ է խնդիր չէ յարուցուած: Մասնաւորապէս անճիշդ է թէ Պ. Մոլոթով պահանջեր է Թրքական կառավարութենէն ներքին բարենորոգումներու ձեռնարկել կամ չհետաքրքրուիլ Պալքաններու կացութեամբ, եւ կամ թելադրած է անոր հողային հատուցումներ ստանալ ուրիշ շրջաններու մէջ:

Սահմանադրութեան խնդիրը

ՄԷ՞Կ ԹԷ ԵՐԿՈՒ ԺՈՂՈՎ

Սահմանադրութեան խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ Փարիզի քաղաքական շրջանակները եւ մամուլը: Զօր. տը Կօլ այսօր, շաբաթ, նախարարական խորհուրդին պիտի ներկայացնէ իր ծրագիրը: Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ զօրավարը որոշած է պահել նախկին կարգուսարքը, 1875ի սահմանադրութեամբ, սակայն որոշ բարեփոխումներ թելադրելով: Ուրիշներ սխալ կը գտնեն այս ենթադրութիւնը եւ կը սպասեն զօրավարին յայտարարութեան:

Իր վերջնական ծրագիրը նախարարական խորհուրդին ներկայացնելէ վերջ, զօր. տը Կօլ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի Յուլիս 14ին կամ 15ին, պարզելով իր բոլոր տեսակէտները: Մինչ այս մինչ այն, քաղաքական հոսանքները կը շարունակեն իրենց պայքարը, ազդելու համար հանրային կարծիքին վրայ: Կացութիւնը այնքան փափուկ է որ նոյնիսկ զրոյց տարածուեցաւ թէ ընկերվարական նախարարները պիտի հրաժարին: Համայնավար կուսակցութիւնը 1875ի սահմանադրութեան դէմ ըլլալով հանդերձ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը գտնէ միութիւնը, ուստի եւ վնասակար՝ որ եւ է նախարարական տագնապ, ներկայ պարագաներուն մէջ:

Ամէն պարագայի մէջ, կուսակցութիւնները եւ հանրային կարծիքը զանազան հոսանքներու բաժնուած են, սահմանադրութեան հարցին առթիւ: Ձախուորները, գլուխն ըլլալով արմատական - ընկերվարական կուսակցութիւնը, աջ հանրապետականներ եւայլն, ինչպէս եւ զօր. տը Կօլ, կը նախընտրեն ընտրել երկու ժողովներ, երեսփոխանական եւ ծերակոյտ: Ասոնք ազգ. ժողով գումարելով պիտի բարեփոխեն սահմանադրութիւնը:

Ձախերը, ընկերվարական, համայնավար եւ Դեմոկրատական Ճակատի զանազան հոսանքներ, կ'ուզեն ամէն կապ խզել Գ. Հանրապետութեան հետ, հակառակ են երկու ժողովներու դրութեան, եւ կ'առաջարկեն ընտրել միակ Սահմանադիր ժողով մը, որ միեւնոյն ատեն ունենայ օրէնսդիր հանգամանք: Այս ժողովը պիտի մշակէ բոլորովին նոր սահմանադրութիւն մը, մէկդի դնելով հինցած մաշած աւանդութիւնները: Այս ծրագրով ինքնին կը վերնայ Ծերակոյտը, որ կը համարուի պահպանողական եւ ջլատիչ բոյն մը:

Սկսան քանդել գերման ճարտարարուեստը

Գերմանիոյ ճարտարարուեստական մեծ հաստատութիւնները տեղափոխելու կամ քանդելու ձեռնարկեց Մ. Նահանգներու զինուորական իշխանութիւնը, իր գրաւած շրջաններուն մէջ: Առաջին հարուածը պիտի կրէ I. G. Farbenindustrie, *որ նախապէս աշխարհի քիմիական եւ մետաղագործական ամենամեծ հաստատութիւնն էր եւ որուն կեդրոնը կը գտնուէր Ֆրանքֆուրթի մէջ (Մայնի վրայ): Զինուորական իշխանութիւնը պատմական հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կը բաղկանայ չորս կէտերէ եւ ամերիկեան գրաւման կ'ենթարկէ հաստատութիւնը իր 24 մասնաճիւղերով, կալուածներով եւ շարժուն թէ անշարժ ստացուածքներով: Այս կարգադրութեան նպատակն է թոյլ չտալ որ Գերմանիա «կարենայ նորէն խանգարել աշխարհի խաղաղութիւնը»:*

Հաստատութեան այն ստացուածքները, նիւթերը եւ մեքենաները որ կրնան տեղափոխուիլ, պիտի յանձնուին աւերեալ երկիրներու, որպէսզի օգնեն անոնց վերաշինութեան: Ինչ որ կարելի չէ

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Ա՞Ջ ԹԷ ՁԱԽ...

Բովանդակ աշխարհ անհամբեր կը սպասէ Մեծն Բրիտանիոյ երեսփ. ընտրութեանց արդիւնքին, որ պիտի ծանուցուին Յուլիս 26ին:

Արդարեւ, այս անգամ բացառիկ իմաստ ունին այս ընտրութիւնները:

Գրեթէ տասը տարիէ ի վեր, խառն դահլիճ մը, ազգ. կառավարութիւն մըն էր որ կը վարէր բրիտանական կայսրութիւնը: Անոր մէջ տիրաբար կ'իշխէին երեք հոսանքները, պահպանողական, աշխատաւորական եւ ազատական: Կային անկուսակցականներ ալ, բայց իրականին մէջ իշխանութիւնը կը գտնուէր կազմակերպուած հոսանքներուն ձեռքը:

Ազգ. կառավարութիւնը իր ամէնէն վճռական շրջանը բոլորեց Չէյմպրլէնի մահէն վերջը, երբ վարչապետ ընտրուեցաւ Պ. Չըրչիլ:

Բառին բուն իմաստով «պատերազմի դահլիճ» մըն էր որ կը գործէր, ամէն բան ստորադասելով պատերազմի պահանջներուն: «Նախ պատերազմը շահինք, յետոյ կը մտածենք ուրիշ հոգերու եւ ծրագիրներու մասին»:

Եւ երկիրը ամբողջովին, իր բոլոր ուժերով, բարոյական թէ նիւթական - տնտեսական անըսպառ աղբիւրներով նուիրուեցաւ այդ ճիգին:

Երբեք այսպիսի ճակատագրական փորձի մը ենթարկուած չէր պատմական Ալպիոնը: Իսկապէս գոյութեան պայքար մըն էր որ կը մղէր, դէմ դիմաց՝ երկար ատենէ ի վեր պատրաստուած «շանթամարտ»ի մը դղրդացին անակնկալներուն:

Եղան պահեր ուր հպարտ Անգլիան նոյնիսկ Ֆրանսայի հետ մէկ ազգ, մէկ պետութիւն կազմելու ծրագիրներ որոճաց (1940): Փարիզը անձնատուր եղած էր արդէն, բայց Ալպիոն չյուսահատեցաւ, եւ դերագոյն ճիգ մը փորձելով ինքն իր վրայ, լեզու գտաւ Մոսկուայի հետ. ապա իր կրունակն ունեցաւ Մ. Նահանգները:

Մէկդի դրուած էին կուսակցական տեսակէտներն ու ծրագիրները, քաղաքական մրցակցութիւնները եւ նախապաշարումները: «Նախ կայսրութիւնը փրկենք»:

Հազիւ իրենց հիմնական նպատակին հասած — խորտակուած Գերմանիոյ — ձայներ բարձրացան, սահմանադրութեան պահանջները յիշեցնելով:

Չըրչիլ կ'ուզէր որ գործակցութիւնը շարունակուի մինչեւ Ճափոնի ջախջախումը: Բայց աշխատաւորականները ըմբոստացան այս անգամ, պահանջեցին անմիջական ընտրութիւն:

Հետեւանքը եղաւ կազմալուծում ազգ. միացեալ ճակատի: Վարչապետը դահլիճը վերակազմեց իր հաւատարիմներով, երեսփ. ժողովը լուծուեցաւ, եւ սկսաւ ընտրական պայքարը, անօրինակ սաստկութեամբ:

Չըրչիլ ինքն անգամ դարձաւ ամենօրեայ հռետոր, շրջանէ շրջան վազելով, աւելի քան 50 ճառեր խօսելով: Կրակոտ, յարձակողական, յաճախ կրքոտ: Այն աստիճան որ, ծանր միջադէպեր ծագեցան: Կծու նամակներ եւ խօսքեր փոխանակուեցան վարչապետին եւ ընկերվարական վարիչներուն՝ իր երէկուան պաշտօնակիցներուն միջեւ: Այս վերջինները կեղծիք եւ նենգութիւն կը վերագրէին Չըրչիլի, որ իր կարգին աղի - լեղի սլաքներ կ'արձակէր, երեսին տալով խուրաքանչիւր նախարարի թերութիւնը:

Իսկ ամէնէն կարեւորը՝ վարչապետը տեսակ մը ահազանգ էր որ կը հնչեցնէր, իր ամբողջ մաղձը թափելով ընկերվարութեան դէմ: «Եթէ անոնք յաղթեն, կործանած ենք»: Իր յարձակումներուն մէջ այնքան յառաջ գնաց որ, ազդարարեց թէ ընկերվարական կառավարութիւն մը ի վերջոյ պիտի յանգի բռնութեան, դիկտատուրայի, պիտի հարկադրուի «Կէսթափօ»ներ ստեղծել իր գոյութիւնը պահպանելու համար եւն.:

Միւսները, ի հարկէ, չանճրկեցան: Եւ Յուլիս 5ին ընտրութիւնները կատարուեցան այս խառնաձայն մթնոլորտին մէջ:

Ուրեմն կը մնայ սպասել արդիւնքին: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, եթէ նոյնիսկ յաղթեն, ընկերվարականները դժուար թէ կարենան արմատական փոփոխութիւններ կատարել արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Աջն ու ձախը իրար կը լրացնեն, երբ հարցը կը վերաբերի բրիտանական կայսրութեան փառքին ու շահերուն:

Հիմնական տարբերութիւնը կապ ունի ներքին, ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումներուն հետ, որ տարիներէ ի վեր կը ցնցեն երկիրը:

Շ.

ԱԹԷՆՔԻ ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՈՃԻՐԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք առջի օր, Աթէնքի մէջ հոգեհանգիստ կատարուած է չորս նահատակներու համար, նախագահութեամբ առաջնորդ Մագլըմեան արք.ի եւ մասնակցութեամբ հայ եւ յոյն բազմութեան մը: Այս առթիւ դամբանականներ խօսած են առաջնորդը, երկու յոյն հազարապետներ, ուրիշ երկու յոյն բարեկամներ, ազգ. վարչութեան նախագահը եւն.:

Թէեւ շատ ուշ, բայց անհրաժեշտ կը գտնենք արձանագրել գործուած զարշելի ոճիրին համառօտ պատմութիւնը:

Այս թրքավարի ոճիրը այնքան խօսուն է իր կանխամտածութեամբ եւ գազանութեամբ որ, առայժմ կը յետաձգենք որ եւ է խորհրդածութիւն: Կուգա՛յ ժամանակը եւ կը խօսինք.—

Խոր ցաւով եւ ցասումով կուզանք ծանուցանել վայրագ եւ քստմնելի ոճիր մը, որ գործուած է յունահայ գաղութին մէջ, Աթէնք:

1944 Դեկտեմբեր 11ին, երեկոյեան ժամը 8ին, հինգ հոգի «Էլաս»ի մարդոցմէն — երեքը՝ Յոյն, իսկ երկուքը՝ Հայ — կուգան Յունաստանի մեր ականաւոր, բազմաշխատ եւ հայութեան գրեթէ բոլոր խաւերուն կողմէ յարգուած եւ սիրուած ընկերոջ՝ Միհրան Փափազեանի (Պարտիզակցի) բնակարանը եւ զինք, իր կինը՝ Տիկին Արշալոյս Փափազեանը (Յունահայ Կարմիր Խաչի ատենապետուհին) եւ իրենց բազմաշնորհ զաւակը՝ 22-ամեայ Սերգօն իբր թէ պարզ հարցաքննութեան մը համար կ'առաջնորդեն «Էլաս»ի պահականոցը: Ըստ խոստումի՝ Փափազեանները քանի մը ժամէն տուն պիտի վերադառնային, սակայն անոնք կ'երթան եւ այլեւս ետ չեն գար:

Միայն յունուար 3ին, երբ կեանքը խաղաղած կ'ըլլայ Աթէնքի մէջ, փոս մը կը գտնուի (մայրաքաղաքի Նէոս - Քոզմոսի թաղին մէջ, Օտոս Փիսայի հրապարակի վերջաւորութեան) եւ այդ փոսին մէջ իրարու վրայ դիզուած չորս մերկ եւ գընդակահար դիակներ՝ ընկ.հի Արշալոյս Փափազեանի, Միհրան Փափազեանի, Սերգոյի *եւ յունահայ անբասիր եւ հայրենապաշտ մտաւորականներէն ուսուցիչ եւ բանաստեղծ 40ամեայ* Մանուկ Մանուկեանի:

Այս զազրելի եւ գազանային ոճիրը յանձնելով հայ ժողովուրդի ուշադրութեան՝ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք անմեղ եւ յաւէտ անմոռանալի նահատակներու հարազատներուն եւ մեր բոլոր սգակիր ընկերներուն:

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Ուրիշ մանրամասնութիւններ.— *Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանանք որ, երբ զոհերը Էլասի պահականոցը կը տարուին (Ֆիքս), Թեմին Առաջնորդը, Թաղականութիւնը եւ բազմաթիւ ծանօթ ազգայիններ հոս - հոն կը դիմեն ձերբակալուածները ազատելու համար, բայց ի զուր. բոլոր ճիգերն ու դիմումները կ'անցնին ապարդիւն:*

Յունուար 3ին չորս նահատակներուն դիակները գտնուելով՝ իշխանութեանց կարգադրութեամբ բժշկական դիտողութիւն կը կատարուի, եւ Յունուար 5ին Պրախամիի գերեզմանատան մէջ կը կատարուի չորս նահատակներուն թաղումը՝ հարազատներու, բարեկամներու եւ ընկերներու սուգին ու արցունքներուն մէջ:

Ֆիքսի շրջանի հայանուն «Էլաս»ճիները մեծ դեր ունեցած են այս անորակելի ոճիրին մէջ:

Կը տեղեկանանք թէ, բացի այս զոհերէն, վեց Հայեր ալ պատանդ տարուած են՝ երեքը Դաշնակցական եւ երեքը Ռամկավար:

Արթաքի Գալփաքճեանի (Բարեգործականի ատենապետ) մետաքսեղէնի գործարանը թալանուած եւ հրկիզուած է: (Յուսաբեր, 5 Փետր.)

ՊԷՐՆԸՐՏ ՇՕ, անգլիացի հռչակաւոր թատերագիր - գրագէտը, նամակ մը ուղղելով համայնավար կուսակցութեան, կը յայտնէ թէ պատրաստ է իբրեւ համայնավար թեկնածու ներկայանալու Պըրմինկըմի մէջ: Ինչպէս իր գրական ստեղծագործութեանց մէջ, այս նամակով ալ Պէրնըրտ Շօ սուր հեգնութիւն մը կը սահեցնէ.— «Ակներեւ անմտութիւն է Չըրչիլի ըսածը ձեր ծրագիրներու մասին, մանաւանդ երբ կը բողոքէ մեր «բռնութեանց» դէմ, ինք որ ամէն օր 12 միլիոն ոսկի ծախսեց լման հինգ տարի, ամէնէն սարսափելի բռնութեան համար զոր տեսած ըլլայ մարդկութիւնը»:

Թատրոն.— Յո՞ Երթաս

——o——

Ազգ. Ճակատի Թատերախումբը եղանակի փակումը կատարեց անցեալ կիրակի, 1 Յուլիս, Սալ տը Շիմիի մէջ: Թատերախումբը այս անգամ որոշ ճիգ թափած էր, այս վերջին ներկայացումը ներկայանալի դարձնելու համար:

Նախ մեծ յառաջդիմութիւն մը,— դերերը մեծ մասով սորված էին: Երկրորդ՝ բեմադրութեան մը գոյութիւնը զգալի էր: Իսկ երրորդ՝ դերասանները ընդհանրապէս գովեստի արժանի էին:

Ընթերցողներուն մեծ մասին ծանօթ է Սէնքիէվիչի գործին նիւթը: Այդ, պատմութիւնն է Հռոմի առաջին քրիստոնեաներուն, Ներոնի ժամանակ: Մարկոս Վենեկիուս հեթանոսը կը սիրահարի քրիստոնեայ աղջկան մը՝ Լիկիայի: Վեց արարի մէջ խտացուած է Սէնքիեւիչի վէպը: Հոն կը պատմուի թէ ինչպէս Վենեկիուս կը սիրահարի Լիկիայի, ինչպէս առեւանգել կուտայ զայն. սակայն քրիստոնեաները կ'ազատեն Լիկիան...: Վենեկիուս Քիլոն Քիլոնիտէսի օգնութեամբ կը գտնէ անոնց թաքստոցը, սակայն վերացած անոնց վարդապետութեան մեծութեամբը, քրիստոնեայ կը ձեռնադրուի, արժանանալով Լիկիայի, որուն անտարբեր չէր արդէն...: Ներոն այրած է Հռոմը եւ ժողովուրդին բարկութենէն վախնալով կը լսէ Քիլոնիտէսի յորդորը եւ կը մատնանշէ քրիստոնեաները իբրեւ հեղինակ Հռոմի կործանման: Իր հրամանով Հռովմայեցի ժողովուրդին առջեւ անոնք կեր կը դառնան գազաններու, միայն Լիկիան կ'ազատի շնորհիւ իր հաւատարիմ ծառայ Ուրսուսի աւեղ ուժին: Ոչինչ կրնայ այլեւս արգիլել Վենեկիուսի եւ Լիկիայի երջանկութիւնը: Տխուր յիշատակ մը պիտի տանին միայն իրենց հետ, մահը իրենց սիրելի բարեկամ եւ պաշտպան Պետրոնիուսի որ դուշակելով Ներոնի կողմէ գալիք մահավճիռը, ինքզինքը կը սպաննէ երակը բանալով:

Ահաւասիկ թատերախաղ մը թէեւ հինցած, որ սակայն զուրկ չէ մեծութենէ: Մասնաւորապէս երկու տեսարաններ յուզիչ են իրենց հուժկու արտայայտութեամբ: Ցաւալի էր որ առաջինը՝ ուր Ներոն, Թագուհին, Պետրոնիուս, Քիլոնիտէս եւ Վենեկիուս պատշգամէն հանդիսատես կ'ըլլան քրիստոնեաներու ողջակէզին, ուր Պետրոնիուս կը նկարագրէ խելագարած Վենեկիուսի, պայքարը գազանին եւ Լիկիայի պաշտպան Ուրսուսի միջեւ, չտրուեցաւ պէտք եղածին պէս եւ աւելի ծիծաղ առթեց քան յուզում: Սակայն երկրորդ տեսարանը ուր Պետրոնիուս (Շահխաթունի) երակը բաց կ'ընդունի Ներոնը եւ յետոյ կը շիջի իր սիրելիներու գրկին մէջ, որոնք ծաղիկներ կը թափեն իր վրայ, իրական թատրոն էր, եւ կրցաւ անոր պատրանքը տալ մեզի:

Երկու խօսք դերակատարներու մասին: Որո՞ւն տալ առաջին տեղը.— Դժուար է որոշել: Սկսինք յայտագրին կարգով: Տէրվիշեան լաւ էր, լաւ էր մանաւանդ այն պատճառով որ իր «փէլըրին»ին հետ շատ չէր խաղար: Գմբէթեան շատ յաջող էր Քիլոնիտէսի դերին մէջ, պէտք է ըսել միայն որ սկիզբը քիչ մը շատ «իրապաշտ» հագուած էր: Գէշ ունակութիւն մըն ալ,— Պ. Գմբէթեան երբեմն աւելի հետամուտ է ունկնդիրները խնդացնելու կամ գոհացնելու, քան ճշդրտօրէն իր դերին պահանջած մորթը հագնելու: Պ. Տ. Նշանեան կատարեալ եւ աւեղ Ուրսուս մը եղած էր: Գալով մեր Ալթունեանին (Ներոն) ինչպէս ըսած եմ ուրիշ տեղ, մեծ դերասանի մը ապագան ունի, սակայն թող քիչ մը ինքզինքը զսպէ, ամէն բան չափով..: Զուսպ եւ յուզիչ էր Տիկին Ս. Նշանեան Պետրոնիուսի գերուհի Եւնիկէի դերով, իսկ Օր. Էքիզեան դարձեալ ինքզինքը գերազանցեց: Ահաւասիկ դերասանուհի մը որ ապագայ կը խոստանայ: Գրեթէ միակն է որ իսկապէս հոգիով եւ սրտով իր դերին մէջ կը մտնէ: Մէկ բան, կարելի չէ՞ զինքը քչիկ մը աւելի լաւ զարդարել: Երկրորդական դերերու մէջ քաջալերման արժանի էին Պ. Գ. Վահան, Միսիրեան եւ Պչտիկեան:

Եղանակի փակման առթիւ Պ. Նշանեան քանի մը խօսք ըրաւ, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին, ինչպէս նաեւ փարիզահայ թերթերուն որոնք իրենց սիւնակները տրամադրեցին ազգ. թատրոնին եւ խոստացաւ թէ պիտի ջանան աւելի լաւը ընել յաջորդ եղանակին: Գնահատելով այս դժուարին ձեռնարկը, աչք գոցենք անխուսափելի թերութիւններուն վրայ, քանի որ ինքն իսկ կ'ընդունի զանոնք: Ուրեմն յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն:

ՄՈՒՇԵՂ

տեղափոխել եւ կրնայ ծառայել զէնքի, ռազմանիւթի, թունաւոր կազի, պայթուցիկներու եւն. շինութեան, պիտի քանդուի: Նախկին տէրերը եւ վարիչները սեփականութեան իրաւունք պիտի չունենան այն հաստատութեանց վրայ որ ոչ կը տեղափոխուին, ոչ ալ կը քանդուին, կամ պիտի ունենան շատ սահմանափակ իրաւունքներ: Արդէն իսկ նշանակուած է ամերիկացի զօրավար մը, որ պիտի վարէ այս վիթխարի հաստատութիւնը, համաձայն իր հայեցողութեան: Հաստատութիւնը նոյն կարգադրութեանց պիտի ենթարկուի անգլիական գրաւման շրջանին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԸՐՉԻԼ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԳԱՅ արձակուրդով, հանգստանալու համար ընտրական պայքարի յոգնութիւններէն: Արձակուրդը պիտի անցընէ Պայօն, Սպանիոյ սահմանագլուխին մօտ, ուր արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ապահովութեան համար: Կը կարծուի թէ Անգլիոյ վարչապետը պիտի օգտուի այս պտոյտէն, քննելու համար անգլեւֆրանսական յարաբերութեանց խնդիրը, որ փափուկ հանգամանք մը ստացած է, Սուրիա-Լիբանանի հարցին առթիւ:

ԱԾՈՒԽԻ ՏԱԳՆԱՊԸ հրատապ հանգամանք ստացած է: Արտադրութեանց նախարարը խոստովանեցաւ թէ բացը 310.000 թոնօն անցած է Մայիսին: Այս բացին հետեւանքով, շարք մը գործարաններ պիտի փակուին երեք շաբաթ: Նախարարը ազդարարեց թէ պէտք չէ յոյս դնել Սարի եւ Ռուրի ածխահանքերու արտադրութեան վրայ: Կը մնայ աւելցնել հանքագործներուն թիւը եւ 25 առ հարիւր ալ՝ արտադրութիւնը: Կազի սպառումն ալ պիտի կրճատուի, իսկ երկաթուղիներու գիները պիտի չաւելնան առ այժմ:

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ցոյց մը կատարեցին Փարիզի փողոցներուն մէջ, յետոյ գացին ելմտական նախարարին, պատասխան խնդրելով իրենց պահանջներուն համար: Եթէ գոհացում չստանան, հաւանական է որ կարճ գործադուլ մը հռչակուի Փարիզի դպրոցներուն մէջ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ Սան Ֆրանչիսկոյի սուրիական պատուիրակութիւնը Լոնտոն հանդիպելով, պիտի մնայ 15 օր, խորհրդակցելու համար անգլ. կառավարութեան հետ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ Մակեդոնիոյ 1.750.000 յոյն բնակչութեան մէջ փոքրամասնութիւնները միայն 39.000 հոգի են: Յունաստան կը պահանջէ Կորիցա-Վալոնա (Ալպանիա) գծէն աւդին եղած երկրամասը, Եգէականի կղզիները եւ բարեփոխում հիւսիսային սահմանագլուխի (Պուլկարիա):

ՎԻԷՆՆԱՆ ԱԼ չորս շրջաններու բաժնուեցաւ: Անգլիացիները պիտի գրաւեն մայրաքաղաքին հարաւային մասը, Ամերիկացիները՝ հիւսիսային-արեւմտեան մասը, Ռուսերը՝ արեւելեան շրջանը եւ Դանուբի երկու ափերը եւն.:

ԱՒԵՏԻ՛Ս ԾԽԱՄՈՂՆԵՐՈՒՆ.— Թերթերը կը գրեն թէ «հաւանական է» որ կա՛մ ամիսը չորս անգամ ծխախոտ եւ գլանիկ բաժնուի, փոխանակ երեքի, եւ կամ կիներուն ալ ամսական բաժին մը սահմանուի: Ո՞վ կրնայ լուծել այս հանելուկը...

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի կատարէ դահլիճին մէջ եւ պիտի բարեփոխէ վարչական կարգուսարքը, Մ. Նահանգներու ճնշումին վրայ: Արդարեւ, ամերիկեան ծերակոյտին ներկայացուած է բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ խզել դիւանագիտական յարաբերութիւններ Սպանիոյ հետ:

ԳԱՂՏՆԻ ԹՌՈՒՑԻԿ մը հանուած է անծանօթի մը կողմէ որ ջերմապէս կը պաշտպանէ մարէշալ Փէթէնը եւ ժան տ'Արքի հետ կը բաղդատէ զայն: (Սիթէ-Սուար):

ՓԻԼԻՓՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐԸ ամբողջովին Ամերիկացիներուն ձեռքն անցան:— Թոքիօ եւ Եսքոհամա անխնայ ռմբակոծուեցան առջի օր:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ միապետական դաւադրութիւն մը կը պատրաստուի Յունաստանի մէջ:

ՄԱՐԷՇԱԼ ԿԷՕՐԻՆԿԻ յուշատետրը գտնուած ըլլալով, թերթերը սկսած են հատուածներ հրատարակել: «Լիպէռասիօն-Սուար» ալ Կոմս Չիանոյի յուշերը կը հրատարակէ շնդալից մանրամասնութիւններով:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնապէս ճանչցուեցաւ Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ կողմէ, որոնք խոստում առած են թէ ազատ ընտրութիւններ պիտի կատարուին, վերջնապէս իմանալու համար ազգին կամքը: Այս ճանաչումով, ինքնին կը դադրի Լոնտոնի լեհական կառավարութիւնը, որուն նախկին վարչապետը այժմ փոխ-վարչապետ է նոր դահլիճին մէջ:

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ վերսկսած են գործել Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններուն մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց: Գիշերները երկաթեայ ցանցեր եւ ձողեր կը ձգուին ճամբաներու վրայ, կառքերու երթեւեկը խանգարելու համար: Կամուրջներ ալ քանդուած են:— Սարպրուքի մէջ Ամերիկացիները զինուորական ատեանի մը յանձնեցին վեց Ֆրանսացիներ որոնք ամբաստանուած են թէ քաղաքական դաւադրութիւններ կը սարքէին: Անցեալ շաբթու ուրիշ Ֆրանսացի մը տասը տարի բանտարկութեան եւ ծանր տուգանքի մը դատապարտուեցաւ, նոյն ամբաստանութեամբ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ, Paris Post, կը հրատարակուի Փարիզի մէջ, Յուլիս 5էն ի վեր, իբրեւ եւրոպական տպագրութիւն «Նիւ Եորք Փոստ»ի:

Ա. Ահարոնեանի համար

——o——

Ընկեր Ա. Ահարոնեանի Յոբելեանի Ֆոնտին Յանձնախումբը, որ միեւնոյն ատեն կը զբաղէր հիւանդին խնամատարութեամբ, շատոնց կազմալուծուած է: Յանձնախումբին անդամներէն մեռած են Լեւոն Բաշալեան, Պրոֆ. Ադոնց, Ա. Խատիսեան, Ա. Հանըմեան և Վահան Խորասանճեան:

Այս պարագան եւ հիւանդի վիճակին ծանրացումը նկատի առնելով, բարեկամներու եւ Տիկին Ահարոնեանի հետ խորհրդակցաբար կազմուած է նոր յանձնախումբ մը, հետեւեալ անդամներով,— Ա. Վաչեանց, Շ. Միսաքեան, Հր. Սամուէլ, Հրանդ Բալուեան, Եր. Յարութիւնեան, Յար. Սարաֆեան եւ Յովիկ Եղիազարեան:

Յանձնախումբը պիտի զբաղի ոչ միայն տարաբախտ գրագէտին խնամատարութեամբ, այլեւ ֆոնտին քննութեամբ որ բաւական կնճռոտ վիճակ մը ստացած է: Նախկին յանձնախումբին գանձապահ անդամներէն երեքը, Բաշալեան, Խատիսեան եւ Խորասանճեան մեռած ըլլալով, հարկ է միջոցներ գտնել, գանձելու համար անոնց անունով դրամատուն ձգուած գումարը: Յանձնախումբին անդամները կրցած են որոշ ստուգումներ կատարել քարտուղար Ա. Հանըմեանի ձգած թուղթերուն վրայ: Բայց անհրաժեշտ է տեղեկանալ նաեւ ողբացեալ Պ. Վ. Խորասանճեանի կարգադրութեանց: Գործ մը որ ժամանակի կը կարօտի:

Նոր Յանձնախումբը ձեռնարկած է թեթեւցնելու հիւանդին նիւթական հոգերը, մանաւանդ որ տիկինն ալ տկարացած է եւ իր կարգին խնամքի կը կարօտի: Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը անհրաժեշտ աջակցութիւնն ընծայած է արդէն: Մարսէյլի մէջ ալ մարմին մը պիտի կազմուի, որպէսզի կարենայ օրը օրին հետեւիլ կացութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ Յունիս 22 — 30

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Գալֆաեան 1000, Տիկին Պետրոսեան 200, Ուշաքլեան, Նշանեան, Տիկին Նշանեան 750ական, ԻՍՍԻ՝ Մինասեան 400, ՏԷՍԻՆ՝ Գործ. 4611, ՏԷՍԻՆ՝ Յառաջի բարեկամներէ 9853, ՎԻԷՆ՝ Գալայճեան 750, ՊԻԱՆՔՈՒՐ՝ Աբրահամեան 200, ՌԻՎԵԼ՝ Ս. Գալայճեան 750, ԷՆ՝ Թիւթիւնճեան 500, ԼԻՈՆԷՆ՝ Այտընեան 200, Գասպարեան Դ. 400, ԱՎԵՐՈՆ՝ Բէշաքարեան 300, ՇԱՎԱՆՈԶ՝ Պչաքճեան 750, ՔՈՍՏԱՆԹԻՆ՝ Օհաննէսեան 750, ՊՈՒՐԺ՝ Օվիկեան 500, ԲԻՒԹՕ՝ Մովսէսեան 200, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԷՆ՝ Քէհեաեան, Տիմիճեան 200ական, ԳՈԼՈՄՊ՝ Թաթարեան 200, ՊԼԱՆՄԵՆԻԼ՝ Բարունակեան 400, ՍԷՆ ՌԷՄԻ՝ Նոտարեան 200:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Շավիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր այն հայրենակիցներուն որոնք բարոյապէս թէ նիւթապէս իրենց օժանդակութիւնը բերին Յունիս 27ի իր կազմակերպած տօնավաճառին:

Այրի Տիկ. Կապի Թ. Զիլինկիրեան (Loumigny, Calvados) եւ Տէր և Տիկ. Վ. Փաստրմաճեան, կը ծանուցանեն, ի գիտութիւն բոլոր ազգականներուն եւ հայրենակից բարեկամներու, թէ Պ. ԹԱԴԷՈՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆի մահուան տարեդարձին առթիւ, այս երկուշաբթի, 9 Յուլիս, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, պատարագէն վերջ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նախաձեռնութեամբ եւ բեմադրութեամբ Խորէն Փափազեանի, կը ներկայացնէ

Հանրածանօթ Նիգոթէմիի

ԱՆԶԱՓԱՀԱՍԸ

8 Յուլիս, կիրակի ժամը 15ին,

Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ

Մասնակցութեամբ՝ Տիկին Յ. Լաթիֆեանի, Ք. Սեւեանի, Օր. Ա. Մինասեանի, Պ. Պ. Ս. Մաքսուտեանի, Յ. Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի,, Ս. Պալապանեանի, Օ. Սանճագի:

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հրանտ Սամուէլի 51 rue Mr. le Prince, Ֆոթօ Ֆէպիւս 23 Bld. Bonne Nouvelle: Տեղերու գիները 100, 75, 60, 40 եւ 25 ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 8 Juillet 1945 Կիրակի 8 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4448-Նոր շրջան թիւ 77 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ՈՍԿԻ՞ Է

Շաբաթներէ ի վեր կը խօսուի Մոսկուայի պահանջներու մասին,— Տարտանէլ, Կարս-Արտահան, «սրբագրութիւն» պալքանեան սահմաններու եւն.:

Աւելի կամ պակաս վաւերական լուրեր եւ զարմանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն թերթէ թերթ: Երբեմն կը հաստատուին, երբեմն կը հերքուին: Երբեմն ալ «կը ճշդուին», ինչպէս երէկուան հեռագիրը Պոլսէն, որ կ'ըսէր թէ Խ. Միութիւնը «նախ կ'ուզէ ետ առնել Կարսի եւ Արտահանի նահանգները եւ երաշխիքներ ստանալ Նեղուցներու ապահովութեան համար»:

Հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ Մոլոթով ոչ ներքին բարենորոգումներ թելադրած է Թուրքիոյ, ոչ ալ «դրդած է հողային հատուցումներ ստանալ ուրիշ շրջաններու մէջ»: (Անշուշտ կ'ակնարկէ Հալէպի եւ Ճէզիրէի շրջաններուն, որոնց մասին լուրեր հրատարակուեցան կարգ մը թերթերու մէջ):

Դժբախտաբար դժուար է ստուգել վաւերականն ու ենթադրականը՝ այս լուրերուն մէջ: Ուրեմն ստիպուած ենք արձանագրել օրը օրին, սպասելով պաշտօնական յայտարարութեան մը կամ Երեք Մեծերու ժողովին:

Խնդիրը այն է որ, այս ժողովին մէջ ալ թղթակիցները դուրս պիտի ձգուին, ինչպէս եղաւ Թէհրանի եւ Եալթայի մէջ: Եւ մամուլը պիտի հարկադրուի գոհանալ պաշտօնական զեկոյցով: Եւ կամ սպասել բանակցութեանց ելքին:

Միայն մէկ բան որոշ է, տրուած լուրերուն մէջ: Որ եւ է խօսք չի լսուիր Թրքահայաստանի մասին,— այն ինչ որ կը կոչենք Հայկական Դատ:

Ատենին բացատրած եղանք,— Մոսկուա ետ պահանջելով Կարսն ու Արտահանը, ոչ թէ Հայկական Հարց է որ կը յարուցանէ, այլ պարզապէս կ'ուզէ վերահաստատել 1914ի սահմանները:

1919—21ին խորհրդային իշխանութիւնը տկար էր: Նոր կը կազմաւորուէր, եւ Համաձայնական պետութեանց ախորժակները սանձելու համար, նախընտրեց սիրաշահիլ քէմալական Թուրքիան: Ո՛չ միայն բարեկամացաւ անոր հետ, այլեւ օգնեց բարոյապէս եւ նիւթապէս: Այն ծնէն ճակատագրական պահուն, հանգուցեալ Չիչերինն էր որ կը հեռագրէր Մ. Քէմալի, թէ մեր եւ ձեր նպատակները նոյնն են,— պայքարիլ աշխարհակալութեան դէմ (գլխաւորապէս Մեծն Բրիտանիոյ դէմ):

Այս քաղաքականութիւնը դառն բաժակ մը եղաւ ոչ միայն Մոսկուայի, այլեւ Երեւանի համար, որ կորսնցուց Կարսը, Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը, նոյնիսկ պատմական Անին, դառնալով բաց դաշտ մը, որ եւ է արշաւանքի համար: (Արտահանի խնդիրը մասնաւորապէս կապ ունի Վրաստանի հետ):

Արդ, Խ. Միութիւնը հետզհետէ զօրանալով եւ դառնալով հզօր ուժ մը, մանաւանդ այս պատերազմի յաղթանակէն վերջը, այժմ կ'ուզէ ետ առնել ինչ որ ձգած էր ակամայ:

Իսկ Հայկական Հա՞րցը,— չէ՞ կրնար այդ հարցն ալ արծարծել, եթէ ոչ լուծել, քանի որ իր ուժի գագաթնակէտին հասած է այսօր:

Ո՞վ պիտի յաւակնէր պատասխանել այս հարցումին, օրուան այս ժամուն...

Բանդէտներ կ'ըսեն,— սպասեցէք, ժամանակը կուգայ, կը կարգադրէ: Իսկ եթէ յարմար չդատէ, անօգուտ է ձեր աղմուկը:

Ուրիշներ, աւելի անհամբեր, կը կարծեն թէ տարրական պարտականութիւն է անընդհատ արծարծել այս ժողովուրդին պահանջները, զարնել ամէն դուռ, որպէսզի չմոռնան մեզ:

Այս մտահոգութեամբ, յուշագիրներ յանձնած են Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, որ բոլորովին տարբեր օրակարգ ունէր: (Յուշագիրներ ոչ միայն Ամերիկայէն, Հայկ. Դատի Յանձնախումբին եւ Հայ Աւետարանական Միութեան միջոցաւ, այլեւ Փարիզէն):

Տարակոյս չկայ թէ յուշագիրներ պիտի յանձնուին նաեւ Խաղաղութեան Համաժողովին, որ պիտի գումարուի աշնան:

Իսկ մինչեւ այդ՝ քար լռութիւն, քաղաքական եւ դիւանագիտական շրջանակներու, այլ մանաւանդ Մոսկուայի մէջ:

Առածը կ'ըսէ թէ լռութիւնը ոսկի է: «Համբերէ, պապան (կամ Քեռին) բան բերէ»:

Հաւատա՞նք թէ այս անգամ ալ իսկապէս ոսկի է լռութիւնը:

Իսկ եթէ քարի՞ւղ հոտի, ինչպէս 1914-18ին...

Շ.

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՆԱՆՈՒԻՐԱԿԱՆԸ

(ԲԱԼԼԱԴ)

Հնուց երգ է, բայց նորոց է յաւիտեան,
Արեւելքի արեւաթագ արքան ծեր
Ունէր երեք ականչ կտրին որդիներ:

Ու ծագումից մինչ մայրամուտ ոսկեման
Արեւն ինչքան աշխարհ տեսնէր՝ իրենն էր
Ու անյաղթ էր էն բազմայաղթ արքան ծեր:

Բայց բախտը չէր որ ժպտում էր միշտ նրան
Ասում էին, թէ իր ձեռքում նա ունի
Հրաշագործ իրեղէն թուրն Հավլունի:

Ու ծաղկում էր հայրենիքում ամէն բան,
Բարի արքան միշտ սրբազան իր թրով
Կեանքն հեղում էր խաղաղութեան վարդերով:

Սակայն հասաւ եւ օրը խոր ծերութեան,
Եւ մահամօտ դիւցազունը հառաչեց,
Որդիներին ահա իրեն մօտ կանչեց.

— Ով դուք սիւներ՝ լուս ամրոցի իմ անուան
Հասուէհաս է ահա խաղաղ օրհասն իմ,
Ամէն գիշեր ես ինձ մեռած կը տեսնեմ:

Որդիները մռայլ մտքի մէջ ընկան,
Սակայն խօսեց նորից արքան ծերունի.
— Բայց ո՞ր մէկիդ թողնեմ ես թուրն Հավլունի:

Որդիները նորից մտքի մէջ ընկան,
Սակայն արքան նրանց նայեց ժպտադէմ,
Ու այս տեսաւ պայման դրեց նրանց դէմ.

— Ով որ ինձ տայ մի ճշմարիտ պատասխան,
Թէ ամէնից ինչն է անուշն, անհունի,
Նրան կը տամ սրբազան թուրն Հավլունի:

Որդիները անհուն մտքի մէջ ընկան,
Ու խորհեցին խորին խոհեր օրն ի բուն,
Թէ ամէնից ինչն է անուշ աշխարհում:

Եօթը գիշեր անհուն մտքի մէջ ընկան,
Եկան երկի՜ր, երկի՜ր անցան ինչպէս գետ,
Ամէն մէկը մի բան գտած, եկաւ ետ:

Ու մեծ որդին այսպէս խօսեց խնդաձայն,
— Ով հայր անմեռ, տիեզերքում այս հսկայ
Կին ու գինուց ուրիշ անուշ բան չկայ...

Միջնակ որդին այսպէս ասաց մեղմաձայն.
— Ով բարի՛ հայր, ներող եղիր, թէ ասեմ
Մայրն է անուշն ամէնից քաղցրն ու վսեմ...

Փոքրն ասաց՝ չկայ ուրիշ անուշ բան՝
Քան հայրենիքն, ո՛վ հայր արքայ իմաստուն
Առանց նրան՝ ինչպէս թռչունն առանց բոյն:

Փոքրի խօսքը շարունակեց ծեր արքան,
— Առանց նրան՝ ինչպէս պատեանն առանց սուր:
Առանց նրան՝ ինչպէս որ ձուկն առանց ջուր:

Եւ համբուրեց փոքր որդուն ծեր արքան,
Նրան թողեց իրեղէն թուրն Հավլունի,
Ինքը մեռաւ ու սուզուեց գիրկն անհունի:

Եւ այնօրից փոքր որդին յաղթական,
Բազմեց գահին առած թուրը Հավլունի,
Աշխարհ բերեց անյայտ գանձերն անհունի:

Իսկ հայրենիքն անուշ ծաղկեց անվախճան,
Եւ թռնէ թռ Հավլունի թուրն է շողում
Եւ թշնամին դալկում էր դէմն ու դողում...

Հնուց երգ է, բայց նորոց է յաւիտեան՝
Տիեզերքի անուշն ես դու, հայրենիք,—
Ա՛ռ սիրտս զոհ, օ, դո՛ւ սեղան սրբութեան...:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ սկսան պարպել Հնդկաչինը: Ամերիկացիները ռմբակոծեցին Քորէան:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ միապետականները հետզհետէ կը սաստկացնեն իրենց պայքարը, մեծ յոյսեր դնելով Անգլիոյ պահպանողականներու յաղթանակին վրայ: Կ'ըսուի թէ փետրուարէն ի վեր 238 ժողովրդականներ սպաննուած են, 42 ժողովրդավար թերթերու շէնքերը քանդուած, 2500 «կասկածելի» սպաներ բանակէն քշուած, 13.000 հայրենասէրներ Աղեքսանդրիա եւ Սուտան աքսորուած են:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, վերաշինութեան նախարարութիւնը մասնաւոր զեկոյցով մը նորէն կ'ազդարարէ թէ Ատլանտեանի, Մանշի եւ Միջերկրականի ծովեզերքները ականներով լեցուն են, հետեւաբար մուտքը պիտի արգիլուի ամբողջ 1945ի ամառը: «Մի փորձէք հոն դրկել ձեր տղաքը: Երկու ամսուան մէջ 194 մանուկներ մեռած են միայն հինգ նահանգներու մէջ, ականներու վրայ: Եթէ կ'ուզէք զուարճանալ, գացէք երկրին ներսերը: Շուտով մեր ծովեզերքները նորէն ազատ պիտի ըլլան: Համբերեցէք»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Nouvelles Sovietiques (7 Յուլիս), Փարիզի խորհրդային դեսպանատան շաբաթական տեղեկատուն, այս խորագրով գրութեամբ մը կը մերկացնէ Թուրքիոյ խաղերը՝ պատերազմի ընթացքին: Յօդուածագիրը, Վ. Սթամպուլով, քննելով մասնաւորապէս Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները, ծիծաղելի կը գտնէ Թուրքիոյ չէզոքութեան առասպելները: Ստորեւ կը հրատարակենք այս կարեւոր յօդուածին առաջին մասը.—

« Սթալինկրատէն առաջ, Պերլինի մէջ էր որ Թուրքիան կ'արժեցնէր «չէզոքութեան» արժանիքները: Եթէ Հիթլէր յաղթած ըլլար, կարգ մը թուրք շրջանակներ պիտի փութային հռչակել թէ ան այս յաղթանակը կը պարտէր այդ չէզոքութեան: Երբ Գերմանիոյ կացութիւնը յուսահատական դարձաւ, թրքական չէզոքութիւնը պիտակ փոխեց: Այդ չէզոքութիւնը այսուհետեւ մեծ ազդակն էր Դաշնակիցներու յաղթանակին: Քանի մը ամիս առաջ, թրքական մեծ թերթերէն մէկը կը գրէր, առանց միտքէն անցընելու թէ ծիծաղ կը շարժէր.— «Եթէ Անգլիա զրկուած ըլլար թրքական բարեկամութենէն, Միջերկրականը պիտի կորսուէր իրեն համար»: Թուրք լրագրող Եալչըն (Հիւսէյին Ճահիտ) աւելի առաջ գնաց: Չէ՞ որ, դեռ վերջերս կը հաւաստէր թէ արեւելեան ճակատի եւ Կովկասի գերման յարձակողականը կասեցուած պիտի չըլլային, եթէ թրքական բարեկամութիւնը ճամբան փակած չըլլար...

Այս բոլորը կարելի էր ընդունիլ իբրեւ վրիպած սրամտութիւն. բայց անճաշակ կատակ մըն է: Ազատասէր ժողովուրդները աշխարհը նացիական բռնութենէն փրկեցին արեան հեղեղներ հոսեցնելով: Երբ մարդիկ խեղկատակութիւններ կը փորձեն այս ահաւոր տառմին դիմաց, միայն խորին զայրոյթ կը պատճառեն: Ճիշդ է որ թրքական «չէզոքութիւնը» դեր մը կատարեց այս պատերազմին մէջ, բայց այնպիսի դեր մը որուն վրայ հիանալու պատճառ չունին Դաշնակիցները:

Պատերազմի նախօրեակին, Թուրքիա Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ կնքեց զինակցութիւն մը որ իրեն կը պարտադրէր զինուորական ճշգրիտ յանձնառութիւններ, զինակցութիւն մը որ «անշահախնդիր» չէր: Թուրքիա կանխաւ ստացած եւ ... էր Ալէքսանտրէթը: Բայց հիթլէրական արշաւանքին վճռական պահուն, պալքանեան թերակղզին մէջ, երբ դաշնագիրը պիտի կրնար իր արդիւնքը ցուցնել, Թուրքիա ուրիշ դաշնագիր մը կնքեց ամենայն հանդարտութեամբ,— բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինքը Գերմանիոյ հետ, որ կը վճռէր պալքանեան պատերազմին ելքը այդ շրջանին եւ անգլիական պարտութիւնը Յունաստանի մէջ:

Թուրքիոյ քաղաքական դէմքերը այն ատեն ըսին թէ Գերմանիոյ հետ կնքուած բարեկամութիւնը շատ լաւ կը լրացնէր Անգլիոյ հետ եղած զինակցութիւնը եւ թէ ամէնէն բնական բանն էր: Թուրք առեւտուրի վարպետներն ալ, գործ եփողները իրենց կարգին հաստատեցին թէ կրնան դիւրաւ ապրանքներ ստանալ Դաշնակիցներէն, համաձայն Փոխ-Վարձի օրէնքին եւ ռազմական հումնիւթեր ճարել գերման ճարտարագործութեան: Յայտնի է որ դեռ 1944ին, Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն ստիպուեցան կոպիտ միջամտութիւն մը կատարել, դադրեցնելու համար քրոմի արտածումը դէպի Գերմանիա: (Մնացեալը յաջորդով):

Նոր դէպքեր Սուրիոյ մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն Յուլիս 8 թուականով.— Ան նուազն տասը հոգի սպաննուեցան երէկ, Ֆրանսացի զինուորներու եւ քաղաքացիներու միջեւ ծագած խռովութենէ մը, Լաթաքիոյ մէջ, երբ տղայ մը սպաննուեցաւ, Ֆրանսական զինուորական կառքի մը տակ մնալով: Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները առանձին զեկոյցներ հրատարակեցին, նկարագրելով դէպքը, բայց մինչ երկուքն ալ համաձայն են թէ խռովութիւնը սկսաւ տղուն մահուան հետեւանքով, Անգլիացիները կ'ըսեն թէ տասը հոգի սպաննուեցան եւ 45 հոգի վիրաւորուեցան, մէջն ըլլալով երեք զինուորներ սպաննուած եւ ութ վիրաւորուած, իսկ Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ երեք զինուորներ եւ 20 քաղաքացիներ սպաննուեցան եւ «քանի մը» զինուորներ վիրաւորուեցան:

Երկու զինուորական զեկոյցներն ալ կը հաստատեն թէ երբ տղան սպաննուեցաւ, երեք Ֆրանսացի զինուորներ խողխողուեցան դանակներով, մեկուսի կողմերու մէջ: Ուրիշ զինուորներ իրենց զօրանոցները փութացին, զինուեցան եւ կրակ բացին քաղաքացիներուն վրայ, գործածելով հրացաններ, ձեռնառումբեր եւ հրասանդներ: Արաբները պատասխանեցին կրակ բանալով իրենց կարգին: Անգլիական զօրքը ժամը 8.30ին միջամտելով վերահաստատեց անդորրութիւնը: Այսօր անգլ. պահակախումբեր կը շրջին քաղաքին մէջ:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»

Անոնք որ անցեալ կիրակի ներկայ եղան «Նոր Սերունդ» երիտասարդական կազմակերպութեան բացման հանդէսին, անտարակոյս հոգեկան անխառն հրճուանք մը զգացին։

Իսկապէս կազդուրիչ էր տեսնել բազմութիւնը պատանի եւ երիտասարդ Հայերու եւ Հայուհիներու, որոնցմէ շատեր առաջին անգամ է որ անգամ կ'արձանագրուէին հայկական միութեան մը։

Շնորհաւորութեան արժանի էին նախաձեռնողները, Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի»ի մեր խանդավառ տղաքը, որոնք տարիներու ընթացքին մարզուած ու թրծուած գաղափարական ու կարգապահական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ, յաջողած էին իրենց այս նոր ձեռնարկին շուրջ համախմբել երկսեռ պատանեկութիւն մը, ծաղիկը նոր սերունդին։

Ուրեմն «Րաֆֆի»ն, երէկուան մեր տնկարանը, հասակ նետած է արդէն, դարձած է չափահաս, ու այսօր համարձակութիւնը կ'ունենայ առաջնորդողի դեր կատարելու՝ ստանձնելով իրմէ անմիջապէս վերջ եկող, նոյնիսկ իրեն հասակակից սերունդին գաղափարական դաստիարակութեան պատասխանատու գործը։

Իրենց գործունէութեան ծրագիրը պարզող մեր երիտասարդ ընկերը շատ պարզ ու բոլորին հասկնալի ոճով մը բացատրեց այն բարդ աշխատանքը, զոր ինք եւ իր ընկերները կոչուած են տանելու՝ հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար նոր սերունդին։

Միակ բառի մը մէջ կարելի է ամփոփել նպատակը, որուն կը ձգտին մեր երիտասարդ ընկերները.— Ազգապահպանում։

Հայը Հայ պահել այս համայնակուլ ովկիանոսին մէջ։ Թոյլ չտալ որ սերունդը այլասերի, ձուլուի, լուծուի եւ անհետ կորսուի։ Անցեալի պատմութիւնը մէկէ աւելի ցաւալի դէպքեր արձանագրած է այս ուղղութեամբ, ամէնէն սոսկալին ու զանգուածայինը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ իսկ (Լեհաստան)։

Ինքնապաշտպանութեան բնազդն է որ ի յայտ եկած է միշտ ցեղին մէջ, ամէն անգամ երբ վտանգ մը սպառնացած է անոր գոյութեան։ Այդ բնազդին, մանաւանդ ազգապահպանման համար յայտնաբերուած գերագոյն ճիգին շնորհիւ է որ Հայոց Պատմութեան էջերը արձանագրած են ոսկեղէն դրուագներ, հին հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը։ Հայկ Նահապետի դիւցազնավէպէն սկսեալ մինչեւ Վարդան Մամիկոնեան, մինչեւ Անդրանիկ, Գէորգ Չաւուշ ու Մուրատ մեր պատմութիւնը բռնակալութեան դէմ ազատամարտներու եւ հերոսամարտներու շղթայաւորում մը եղած է։

Այդ պատմութիւնը պէտք է սորվեցնել ու սիրցնել նոր սերունդին։

Այսօր, երբ աշխարհաւեր պատերազմէ մը վերջ, կանգնած ենք անդնդախոր վիհերով լեցուն, անծանօթ եւ վտանգաւոր ճամբաներու առջեւ, ինքնապաշտպանութեան բնազդն է դարձեալ որ կ'արթննայ մեր երիտասարդութեան հոգիին մէջ։ «Րաֆֆի»ն է որ այսօր կը հնչեցնէ ահազանգը եւ ցոյց կուտայ շիտակ ճամբան։

Սորվեցնել ու սիրցնել հայկական մշակոյթը նոր սերունդին։

Ըսել անոր՝ որ երբ Եւրոպա մշուշի ու խաւարի մէջ կը տուայտէր՝ մենք Հայաստանի խորը Ոսկեդար ունեցած ենք հինգերորդ դարուն։

Մեր պատմութիւնը այսօր չաւանդուիր եւրոպական դպրոցներու դասագրքերուն մէջ՝ Եգիպտացիներու, Բաբելացիներու, Ասորիներու, Յոյներու, Հռոմայեցիներու կամ Պարսիկներու կողքին, սակայն, ինչպէս անմահ քերթողահայր Մովսէս Խորենացին կ'ըսէ, յիշատակութեան արժանի բազմաթիւ քաջութիւններ կատարած են մեր նախահայրերը։

Մեր պատմագիրները նախանձը կը շարժեն շատ մը քաղաքակիրթ ժողովուրդներու։ Բազմաթիւ եւրոպացի գիտնականներ իրենց լեզուներով թարգմանած են եւ ուսումնասիրած մեր պատմիչները, որոնք անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած են մարդկութեան, լոյս սփռելով պատմութեան անծանօթ մնացած զանազան կէտերուն վրայ։ Խորենացի, Եղիշէ, Ղազար Փարպեցի, Կորիւն, Եզնիկ, Փաւստոս Բիւզանդ, Ստեփաննոս Օրբէլեան, Ստեփաննոս Սիւնեցի, Մովսէս Կաղանկատուացի, Թովմաս Մեծոփեցի, Յովհաննէս կաթողիկոս, Սմբատ սպարապետ, Հեթում պատմիչ, Կիրակոս Գանձակեցի, Մատթէոս Ուռհայեցի ու մինչեւ Առաքել Դաւրիժեցի մեր բոլոր անուանի ու անանուն պատմագիրները Հայոց Գրականութեան եւ Մշակոյթի ռահվիրաներն են եղած անցեալին մէջ։

Երբ օտարները ուսումնասիրած են զանոնք եւ գնահատած, ինչո՞ւ մեր նոր սերունդը պիտի չճանչնայ մեր այս փառքերը եւ չհպարտանայ անոնցմով։

Մեր լեզուն, մեծասքանչ ու ոսկեղինիկ, ի՜նչ գոհարներ արտադրած է Ոսկեդարէն Միջին դար ու մինչեւ մեր օրերը։ Հարուստ, ճկուն ու քաղցրահնչուն՝ Սահակի ու Մեսրոպի շունչին տակ իր լրութեան գագաթնակէտին հասած, ժամանակի հոլովումով աշխարհիկ ու բանաւոր լեզու դարձած, այսօր թոյլ կուտայ մեզի, առանց օտար բառերու օժանդակութեան դիմելու, արտայայտել ամենաբարդ գաղափարներն անգամ։ Ինչո՞ւ չսորվիլ զայն, չգուրգուրալ անոր վրայ՝ իբրեւ ամենաթանկագին աւանդը որ մեր նախահայրերէն ժառանգ մնացած է մեզի. ինչո՞ւ չպարծենալ անով։

Հայ լեզուն, Հայոց պատմութիւնը, հայ արուեստը, հայկ. ճարտարապետութիւնը, մէկ խօսքով հայկական մշակոյթը սորվեցնելով մէկտեղ նոր սերունդին, «Րաֆֆի»ն անոր հոգիին մէջ պիտի սրսկէ հայրենիքի սէրը։ Որովհետեւ, ի՞նչ կ'արժեն այդ բոլորը՝ առանց հայրենասիրութեան։ Նոր սերունդին սիրտը պէտք է կապել հայրենիքին, Հայաստանին հետ, այլապէս տարուած աշխատանքը ապարդիւն կը մնայ։ Իտէալ մը պէտք է հայ պատանիին, հայ օրիորդին։ Այդ իտէալը անկախ եւ ազատ հայրենիքի գաղափարն է։

Մեր հայրերը, անկախ հայրենիքէ զրկուած, դարերով «ա՜խ Հայաստան, վա՜խ Հայաստան» երգեցին բռնակալութեան տակ։ Մեր պանդուխտները՝ «գուրպէթ»ի մէջ՝ եկող գացող ծիծեռնակին կամ կռունկին կը դիմէին «խապրիկ» մը ուղելու համար «հայրենի կտուր»էն կամ Հայաստան աշխարհէն։

Մենք ալ այս օտար աստղերուն տակ, միշտ պէտք է մեր աչքերը յառենք հեռաւոր հայրենիքին, յաւիտենական Արարատին՝ որպէսզի չկորսնցնենք մեր հաւատքը Հայաստանի համար եւ մեր խանդավառ յոյսը՝ մայր հողին վերադառնալու երջանիկ օր մը։

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն «Նոր Սերունդ - Րաֆֆի»ին, իր հայրենասիրական շնորհաւորելի ձեռնարկին համար։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Գ.

Լեզուն հայրենիք մըն է Տէր - Անդրէասեանի համար,— ահա թէ ինչո՛ւ զայն կը կոչէ մայրենիք։ Բոլոր այն ժողովուրդներուն համար, որոնք դատապարտուած են Սփիւռքի եւ կ'ապրին արտասահմանի մէջ, վարդապետութիւն մըն է այս, որ ճիշդ է։

Լեզուն գործիք մըն է նոյնպէս, ի սպաս արուեստին, գիտութեան եւ քաղաքակրթութեան, բայց զայն գործածելու ձեւն է որ տարակարծութիւններ կը ստեղծէ։ Եւ Տէր - Անդրէասեան, այդ գործիքը բռնելու իր ինքնատպութեամբ վէճի մէջ է ուրիշներու հետ։ Գրաբարի եւ աշխարհաբարի պայքարին մէջ՝ կանգնեցաւ աշխարհաբարեաններու կողքին, աշխարհաբարի յաղթանակէն վերջ՝ կը հակի գրաբարեաններուն կողմը, բայց հետեւեալ վերապահութեամբ։ Մեր արդի աշխարհաբարը, գրական լեզու դառնալէ վերջ, սկսեր է արդէն կրել այն յարձակումը, զոր ինք ժամանակին փորձեց գրաբարին դէմ,— այս անգամ ռամկօրէն լեզուն է որ կը ծեծէ մեր արդի գրական լեզուին դուռները։ Պէ՞տք է բանալ դուռները ռամկօրէն լեզուին առջեւ,— ո՛չ, կը պատասխանէ Ետան, որ, ընդհակառակն, աւելի եւս կը բարձրացնէր ամբարտակները եւ կ'ամրացնէր պատնէշները։ Աւելի եւս գրականացնել լեզուն, բայց երբեք չռամկացնել,— այս է իր քաղաքականութիւնը։ Այս մտահոգութիւնը կը ծագի լեզուական հայրենասիրութեան իր վախէն, որ կը թելադրէ պաշտպանել մայրենիքը խորթ տարրերու ասպատակութեան դէմ, ինչպէս զինուորը կը պաշտպանէ հայրենիքին սահմանները օտար ոտնձգութեանց դէմ։

Լեզուն գրականացնելու իր ճիգը կը կայանայ բառագիտական եւ քերականական աշխատանքներու մէջ,— արդի լեզուին մէջ նետել հին բառեր որ մոռցուած են (գրաբարին բառամթերքի ժառանգով հարստացնել հայերէնը՝ զայն ինքնաբաւ դարձնելու սատիճան), քերականական օրէնքները պարզացնել՝ լեզուն մատչելի դարձնելու համար ժողովուրդին։

Հասկնալի է, որ Ետան, երբ կ'աշխատի ռամկօրէնին դէմ պաշտպանել արդի գրական լեզուն, կը վախնայ որ լեզուն շատ կը հեռացնէ ժողովուրդէն։ Ու պարզութեան կամ պայծառութեան իր քաղաքականութեամբ, կ'ընդգրկէ երկու ուղղութիւն՝ առանց մտահոգութիւն ցոյց տալու անոնց հակասութեան մասին։ Բառագիտական տեսակէտով՝ գրաբարին բարեկամ, քերականական տեսակէտով՝ գրաբարին թշնամի։ Բայց պէտք է խոստովանիլ, որ լեզուներու փառքը չի կայանար բառամթերքի ճոխութեան մէջ,— չկայ լեզու մը, որ բառ չգողնայ դրացի լեզուներէն, փոխ չառնէ ափով ու գոգով՝ առանց կորսնցնելու իր ինքնատպութիւնը։ Լեզուներու մեծութիւնը կը կայանայ քերականական օրէնքներու ինքնատպութեան, բազմաձեւութեան, նրբութեան եւ գեղեցիկ հէնքին մէջ,— չկայ լեզու մը որ մեռած չըլլայ՝ կորսնցնելէ վերջ իր քերականական առանձնայատուկ օրէնքներուն բարդ մեքենականութիւնը։

Ետան, սկիզբները, բարեկամ էր երկարաձիգ եւ ոլորուն պարբերութեանց,— պոլսական ճաշակ մը անշուշտ, խնամութեամբ սուլթանական Թուրքերէնին։ Այս ֆանտիլլի ոճը, որ առաստաղէն կախուած ջահի մը նման կ'իջնէ՛, կ'իջնէ՛, կ'իջնէ՛ եւ սակայն չի հասնիր գետին, պէտք չէ շփոթել դասական հին լեզուներու վարժութեան հետ, Աթէնքի եւ Աղեքսանդրիոյ փիլիսոփայական դպրոցներու աւանդութիւն, որ խօսքին կուտայ երկարութիւն, ծաւալականութիւն եւ հորիզոն՝ առանց պղտորելու անոր իմաստը, ճիշդ ինչպէս ալիք մը կը ստանայ օրօրուն դիծերու ընդարձակութիւն, լայնութիւն եւ շառաւիղ՝ առանց խաթարելու իր երկրաչափական ձեւը։ Բայց Ետան, Պոլսոյ ֆանտիլլի ոճին թշնամութեամբ՝ երբ վերջերը սկսաւ քաջալերել կարճ պարբերութիւնը, կարծես անտես կ'առնէր դասական պճղնաւոր ոճին դեղեցկութիւնը,— սակայն թագուհիի մը սլացիկ հասակին վրայ՝ մինչեւ ծունկերը կարճ կտրուած պատմուճա՞ն մը վայել է թէ պճեղներն ի վար իջնող նախորդաձեւ բեհեզեայ զաւքաշ մը, որ կարմիր բոցի ալիքի մը նման տակաւին կը հետեւի թագուհիին քայլերուն, գետնին վրայէն։ Ինչ որ ալ ըսուի, կարճ նախադասութիւնները կը մատնեն աղքատութիւն, զգացման եւ մտածման կարճութիւն։ Շունչը կարճ, լանջքը նեղ մարդու տպաւորութիւն կը թողուն անպայման։

Այսուհանդերձ դժուար է սորվիլ երկարաձիգ պարբերութեանց գործածութեան ձեւերը։ Եւ շատ են այդ ձեւերը։ Մեր մէջ, Արմէն Ամուր իւրայատուկ ձեւ մը ունէր երկարաձիգ պարբերութիւններ շինելու,— որովհետեւները սովորութիւն է ընդհանրապէս նետել պարբերութեան վերջին նախադասութեան սկիզբը, շատ քիչ անգամ՝ առաջին նախադասութեան սկիզբը։ Արդ, Արմէն Ամուր քանի մը նախադասութիւն իրար հիւսած ժամանակ, կիսաւարտ նախադասութեան մը մէջ կը նետէր նոր նախադասութիւն մը՝ ընդհանրապէս որովհետեւով, այսպէս ստեղծելով ընդելոյզ ոճի ձեւ մը։ Մեր լեզուն ընդունակ է տալու ինքնատպութեանց եւ նրբութեանց նման նորօրինակ ձեւեր, կը բաւէ որ գրողը արուեստագէտի շնորհք ունենայ և ծանօթութիւն՝ հայերէն լեզուին գաղտնիքներուն։ Ուրեմն, Տէր - Անդրէասեանի տեսակէտին հակառակ, ցանկալի կը համարիմ ոչ թէ պարզացնել քերականական օրէնքները, այլ ընդհակառակն մեր լեզուին տալ արտայայտութեանց այնպիսի բարդութիւն մը որ յորձանք ստեղծէ, հանդոյցներ շինէ, հիւսքեր եւ հէնքեր, մտածման խճանկարներ եւ զգացման խաղեր։

Տէր - Անդրէասեան, իբրեւ ախոյեան հայ լեզուի՝ գրաբարի յորձանքին մէջ լողալու իր վարժութեամբ, եթէ չզբաղեցաւ ոճագիտութեամբ, պատճառն այն էր որ ինքզինք նետած էր հեւասպառ աշխատանքներու մէջ,— շուտ գրել, շուտ թարգմանել (հրապարակագրական պահանջ)։

Գրելու իր այս սովորութիւններէն եւ գիտութենէն վերջ՝ յաջորդով թարգմանելու իր եղանակներուն ու գիտութեան մասին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՓԱՓԱՔ

Նոյն ֆաղաքն է հայրենի.— Քարափներին ծուարած.— Նոյն բակը, նոյն թթենին.— Տատըս շուաքում նստած:

Սիրով իլիկ է մանում.— Մատներով նուրբ ու բարակ.— Հոգերի մէջ անհատնում.— Էլի երգում «Ճախարակ»:

Մինչեւ մութն է իջնում ցած,— Լռում աղմուկ - աղաղակ,— Բիւր գործերից ճանճրացած, — Քնում մեր սուրբ յարկի տակ:

... Երկինքը միշտ աստղազարդ,— Գիշերները լուսընկայ,— Բոցկլտում է մշտավառ,— Օջախն իմ հայրենական:

Իսկ ես, անապաստան որբ,— Աշխարհներում այս ապակ,— Թրատում է սիրտս բորբ,— Կարօտի ծով մի փափաք:

×

ԵՐԵԿՈՅ

Դասերից յետոյ,— Ամէն երեկոյ,— Նստում եմ մենակ,— ընկուզենու տակ:

Դէմըս լեռների,— Պարն է հայրենի,— Կատարները անհաս,— Միգում ծրարուած:

Այնտեղ, ներքեւում,— Գետակն է հեւում,— Գոռ որոտներով,— Լցնում սար ու ձոր:

Դիմացի սարից,— Դէպ գիւղ են գալիս,— Հօտաղ, զառնարած,— Իրարով անցած:

Լսում է մեղմիկ,— կանչը զանգերի,— Խոր ձորերի մէջ,— Ղօղանջում անվերջ:

... Մինչ թեւատարած,— Մութն իջնում է ցած,— Լուռ ու անշշմա՛ր,— Պարուրում աշխարհ:

Գիւղում ամէն տեղ,— Նոյն աղմուկն անմեղ, — Պարզ, հովուերգական,— Ջերմ կանչեր այնքան:

ԳՈՐԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

×

— Դռները պիտի բանա՞ն:
— Սպասէ՛, սա Թուրքին տրեխները ձեռքը տան մէջ մը···
— Ո՞ր ճամբով պիտի երթանք: Ես օդանաւով ճամբորդելէ կը վախնամ, ապա թէ ոչ···
— Ես ալ շոգենաւ չեմ կրնար նստիլ, եթէ ոչ··
— Եթէ Վանն ու իր ծովը չկցեն Հայաստանին, տեղէս չեմ շարժիր:
— Կարինը աւելի կարեւոր եւ յարմար է, գրեթէ Կարսը անոր մէկ մասն է, եթէ չկցեն, ես հոս կը թաղուիմ:
— Պատրաստ եմ ո եւ է ձեւով Հայաստան դառնալու· միայն··· սա խանութս ի՛նչ ընեմ:
— Ցարմար գին մը որոշէ՛, ես կը գնեմ···
— Եթէ Ջէզէթս հայերէն գիտնա՛ր, օր մը չէի կենար հոս···
— Երկու հարսերս օտար՝ փեսաս ալ թրքախօս, իսկ թոռներս ըսես *լիւէ* պիտի աւարտեն, կարելի՞ բան է միս-մինակ Հայաստան երթալ···
—Հոգիիս չափ կը սիրեմ Հայաստանը, բայց՝ այդ նոր ուղղագրութիւնը ջիղերուս կը դպի, անկարելի է որ կարենամ կարդալ Հայաստանի թերթերը: Պիտի սպասեմ մինչեւ որ շտկուի այդ ծուռումուռ ձեւը:
— Ատ ալ իմ հոգս չէ, թերթ ու գիրք չեմ կարդար ես, միայն կ'ըսեն թէ, Հայաստանի սրճարաններուն մէջ թղթախաղը արգիլուած է, ատ ինչի՛ս ազատութիւնն է որ···
— Ծօ ջրագլուխ, հոն սրճարան չկայ, ծուլութիւնը արգիլուած է այդ երկրին մէջ···
— Հապա՛ լեզո՞ւն, ատ ի՛նչ հայերէն է, «*չըմէնտըրֆէր* նստել»ուն՝ «զնացք եմ վերցրել», կ'ըսեն եղեր, եկուր մէջէն ելիր: Մարդ ինչպէ՛ս կրնայ վերցնել հազարաւոր քիլօ կշռող *չըմէնտըրֆէրը*: Նոր լեզո՞ւ պիտի սորվինք, հոսի լեզուն, հազիւ սկսանք բանի մը նմանցնել···
— Ես պիտի սպասեմ, մինչեւ որ սա Տանիկները մինչեւ Անգարա ծալլուին, եթէ ոչ, այդ անհատները, օր մը, նորէն կրնան ջարդել մեզ երբ մօտ ըլլան···
— Է՛հ, արմաւի պէս, սա խորոտիկ հաւերը որո՛ւն ձգեմ: Այս իրիկուն, ժանէթիս հետ եմ, վաղը իր ընկերուհին ալ հետը պիտի բերէ, աղուոր խնջոյք մը պիտի սարքենք··· ընտանիքս օդափոխութեան ղրկած եմ արդէն···
— Վա՛յ անիծից արմատ, ամիս մը կ'ընէ կարգուիլդ···
— Տիրացո՛ւ, դուն ի՞նչ կը հասկնաս այդ բաներէն, քանի՛ տարի կեանք ունինք որ··· «կէր, արբ եւ ուրախ լէր», կ'ըսէ Աւետարանը, գնա տէրտէրին հարցուր ···
—Իմ անուշի՛կ Հայաստանս,ա՛խ, եթէ փրանսահպատակ չըլլայի, օր մը իսկ չէի կենար հոս:
— Ի՛նչ գիտնամ, ըսին որ Թուրքերը լեզու գտեր են Ռուսերուն հետ, ասոր վրայ յուսահատեցայ եւ հող գնեցի: Բարով- խերով գնած չըլլայի:
— Ես ստիպուած եմ մնալ հոս, քանի որ, երկրէն պաշտօն տրուած է ինծի: Մեծ թիւով հայութիւն ունինք այստեղ, ո՞վ պիտի հսկէ անոնց վրայ: Եւ արդէն ամէն տեղ հայրենիք է ինծի համար····

×

Այսքա՛ն լուրջ պատճառներ! որոնց առջեւ դիւանագէտն անգամ ծոծրակ պիտի քերէր, իսկ Թուրքը հանոյքէն՝ Կարս - Արտահանի կորուստն իսկ կրնայ մոռնալ···

Կ· ՊԵՏՈՒՇ

ՄԻԱԿ ՈՂՋԱԿԷԶԸ...

Մանաւոր գուրգուրանքով կը պահեմ սեղանիս վրայ, ապրիլ 24ի թերթերը, բոլորն ալ խընկարոյր՝ յաւէ՛տ թարմ վիշտով ու անկեղծ յուզումով Հայուն· ու բոլորն ալ լեցուն՝ Հայրենի ջերմ սիրոյ եւ կարօտի դառնութեամբ···

Մինակ էի ու տկար: Թէեւ հեռու զրուան յիշատակի հանդիսութեննէն, սեննակս պահ մը փոխարկուեցաւ տաճարի, ուր՝ երկիւղածութեամբ ունկնդիր մեր դիւցազներուն դառնանոյշ երաժշտութեան·—

Ջունինք ոչ մէկ խաչ, ոչ իսկ մահարձան,
Հայու խաչն այսպէս տարինք Գողգոթա,
Ամէնքիդ համար, ամէնքիդ համար ···

Քարացած էի ու անշարժ: Արցունքը աչքիս՝ քարացած···

Արդարեւ, անուրանալի է ազդեցութիւնը հաւաքական արտայայտութեանց, ուրախ կամ տըխուր առիթով: Երբ մանաւանդ տարաշխարհի բովանդակ հայութիւնը, ազգային սէրն ու վիշտը կ'երգէ իր մեծ զոհերու բերնով, ապացուցանելով թէ ինքը լեցուած է միութեան դեղեցիկ գաղափարականով, համերաշխ իր անմահներուն հետ:

Այսպէս է որ գոհունակութեամբ կը հետեւինք հայկական շարժումներու, ամէն անգամ, երբ հայրենիքի հարազատ շունչը կը բուրեն անոնք: Ու ստեղծելով ինքնատիպ լոյսերու եւ յոյսերու վարդագոյն աշխարհ մը, կը պարզեւեն մեր գոհար լեզուին ու պատմութեան, մեր ստեղծագործ ցեղի սքանչելի հանճարին, պողպատեայ հզօր կամքին ու կենսունակութեան եւ, դիւցազնական չքեղ խոյանքներու ու բիւր բիւրաւոր զոհաբերութեանց փառքն ու հպարտութիւնը, հայրենիքէն ներս թէ հայրենիքէն դուրս:

Երախտապարտ ենք բոլորին:

Ցաւով կը թափանցենք սակայն, մասնաւոր արտայայտութեանց, որ հակառակ իրենց ազատամիտ երեւոյթին, յաճախ նեղ միտքերու հորիզոնը կը պարզեն մեր առջեւ, նսեմացնելով ազատասէր և հայրենասէր բառերուն իսկութիւնն ու իմաստը:

Ու կը մնանք շուարած·— Ո՞վ է արդեօք ճշմարիտ ազգասէրը· ի՞նչպիսի վերաբերում անհրաժեշտ է որպէսզի հայ մարդը ինքն ալ հաւատայ թէ իրապէս լաւ Հայ մըն է:

Մէկ բան միայն անհերքելի է, որ սեփական եսի մառախուղը երբ իջնէ ու վարագուրէ անգա՛մ կրթուած միտքեր, թոյլ չիտար մարդուն հասկնալ, ըմբռնել չարն ու բարին, ու յստակօրէն ճանչնալ իր սեփական սիրտն ու հոգին, ուր կան հաւանօրէն, մեծ արժէքներ ու արժանիքներ թաքուն սէրերով, ծառայելու իրեն, իր ժողովուրդին եւ մարդկութեան :

Հայ ժողովուրդը մանաւանդ որ դարերէ ի վեր, յանուն ազգի եւ հայրենիքի անվերապահ նուիրումով մը զոհեց իր առողջութիւնը, իր հարստութիւնը, խելքը, գիտութիւնն ու արուեստը, ինչո՞ւ չկամենայ զոհել իր սեփական եսը, յանուն ազգային միութեան:

Միթէ՞ դժուար է ողջամիտ հայ մարդուն ըլլալ-անաչառ նախ իր անձին հանդէպ, ճանչնալ իր ամէնէն ոխերիմ թշնամին, իր եսը, ճանչնալ ու կռուիլ ճակատ ճակատի, կռուիլ ու հեռացնել իր մէջէն այդ ահաւոր ուժը եւ միակ խոչընդոտը ցանկալի խաղաղութեան:

Այլապէս, թշուառական է մարդը, երբ իր մորթին մէջ կ'ապրի չղթայուած դերի ու, կամայ ակամայ, ոչ մէկ ճիգ կը փորձէ հեռացնելու իր հզօրագոյն թշնամին, որպէսզի կարենայ մնալ հաւատարիմ սպասաւորողը ազատութեան վեհ գաղափարին:

Կէօթէի վճիռն է·— Գազանէ աւելի գազան է մարդ, երբ ունի իմացականութիւն, բայց չունի նկարագիր եւ բարեմէտ կամք:

Ո՞ւր է մարդուն գիտակցութիւնը ուրեմն, երբ մարդը ինքը՝ յօժարակամ կը դիմէ ամէն վտանգի եւ արկածախնդրութեան: Ան կրակը կը նետուի ձեռք բերելու համար իր սեփական ազատութիւնը, միեւնոյն ատեն կը ներէ իրեն քանդել, ոչնչացնել զմայլելի հրաշակերտները մտքին, հոգւոյն եւ բազուկին:

Ինչո՞ւ այս հակասական եւ թիւր ըմբռնումը հանդէպ ազատութեան նուիրական գաղափարին, որուն սիրովը զոհուած է՛ւ իմացական է՛ւ նիւթական անհաշիւ զոհողութիւնները մարդը նետեցին դերութենէ դերութիւն, իր սեփական ձեռքերով: Ու միլիոնաւոր բերաններ անէծք կարդացին օտարին, հարազատին, բարեկամին ու թշնամիին, միշտ դուրսը, հեռուները փնտռելով իրենց ազատութեան թշնամին: Մինչ մարդկային սիրոյ մեծութիւնն ու վսեմութիւնը ծիծաղելի դարձան մարդուն՝ իր դձուձ եսին առջեւ:

Մեզի կը մնայ, այսօր լսել մեր էութեան խորերէն բարձրացող խորհրդաւոր աղաղակը, որ կը գոռայ ու կը հրամայէ անպայման պահել ՀԱՅ ԽԻՂՃԸ, միլիոնաւոր նահատակներու արիւնովը սըրբացած այդ թանկագին աւանդը:

Ա՛յս էր վերջին ԿԱՄՔԸ մեր մեծ զոհերուն, որոնք ուրացա՛ն սեփական անձը, ուրացան ծնող, տուն ու ընտանիք, վառուած ազգի եւ հայրենիքի աստուածային սիրովը:

Ուրանալ այո, սեփական անձը, կը նշանակէ զոհել մեր սեփական համոզումները, երբ անոնք համաձայն չեն մեր ազգային գաղափարականին:

Զոհել մեր անձնական տրամադրութիւնները, երբ անոնք բարիք չեն բերեր մեր հայրենիքին:

Զոհել մանաւանդ ամէն շահ ու սէր, դիրք ու փառք, երբ անոնք արգելք են ազգի եւ հայրենիքի գերագոյն շահերուն:

Հարազատ հայ մարդու սէրն ու գիտակցութիւնը կը պահանջէ ՈՂՋԱԿԻԶԵԼ իր ամէնէն սիրելին՝ սեփական եսը, անոր աւերակներուն վրայ բարձրացնելով ազգային ԵՍի փառապանծ դրօշը:

(Գերագոյն զոհաբերողը՝ իր եսը զոհել գիտցողն է):

Այնուհետեւ միայն իրենց խոր ու վսեմ իմաստը կ'առնեն մեր յիշատակի տօները: Ու կը հըրճուին հոգիները մեր անմահ զոհերուն:

Եւ մանաւանդ, կրկնապատիկ կ'արդիւնաւորուին ջանքն ու զոհողութիւններ մեր աննման ժողովուրդին:

ԱՆՆԱ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Հ. Ս. Ս. ՌԵՍՊՈՒԲԼԻԳԱ

(խորհրդային Հայաստան)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՃԱՌԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի այս տարուան նստաշրջանը բացուած է վաւերացնելու Հայաստանի պիւտճէն:

Երեւանի ձայնասփիւռը Մայիս 30 եւ 31ի իրիկուան ղեկուցումներու ընթացքին տուաւ խօսուած ճառերը, նախահաշիւր վաւերացնելու առթիւ: Ճառախօսները ընդհանրապէս կը խօսէին այն մասնակցութեան մասին, որ բերած է Հայաստանը հայրենական պատերազմական արտադրութիւններով եւ թէ ամէն տեսակի գերագոյն զոհողութիւններով, ինչ որ գնահատուած է Սովետ Միութեան ղեկավարութեան կողմէ:

Մայիս 31ին Երեւանի ձայնասփիւռը տուաւ Հայաստանի արտաքին գործավար Պ· Կարապետեանի խօսած ճառը Գերագոյն Խորհուրդի նիստին:

Գործավարը խօսեցաւ այն մեծ ճիգերու մասին զոր Խորհ· Միութիւնը տարաւ մինչեւ վերջնական յաղթանակը: Մանրամասն թուեց այն բոլոր զոհողութիւնները որ Հայաստանը բերած էր հայրենական պատերազմին: Հայաստանը իր արտադրական բոլոր աշխատանքները ծրագրուածէն աւելիով կատարեց, երիտասարդութիւնը իր ֆիզիքական ուժը տրամադրեց, որակեալ ուսուցիչները բանակ մեկնեցան, ու դպրոցները մասամբ տուժեցին, գիւղացիները իրենց ամբողջ կարողութիւնը աշխատանքի մէջ դրին թշնամին պարտութեան մատնելու համար, մինչեւ անգամ Սփիւռքի հայութիւնը իր լուման բերաւ հայրենական պատերազմին: Հայ ժողովուրդը հպարտ է որ իր ամբողջական մասնակցութեամբ պատուաւոր եւ գնահատուած դեր մը ունեցաւ փոքր հանրապետութիւններու միացեալ աշխատանքին մէջ: Գործավարը աւելցուց թէ Հայաստանը պատերազմի այդ աշխատանքի ընթացքին շարունակած է իր ներքին կեանքի աշխատանքները մշակութային ճակատին վրայ: Դպրոցներուն մէջ այժմ ունինք 260.000 աշակերտ, ինչ որ կը կազմէ Հայաստանի բնակչութեան մէկ երրորդը: Առողջապահութեան ուշադրութիւն դարձուած է յատկացնելով 106 միլիոն ռուբլի պիւտճէ մը: Հիմնուած են երկու նոր բարձր կաճառներ, գեղարուեստական մշակոյթի եւ բնադիտութեան կաճառները:

Այս տարուան ընթացքին Հայաստանի մէջ տնկուած են մէկ միլիոն 94.000 ծառեր:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ակադեմիային մէջ, Փրոֆ· Քուշնարեան կարդացած է զեկոյց մը՝ շարականներուն առանձնայատկութեանց մասին: Մանրամասն կերպով բացատրած է շարականներու եւ հայ ժողովրդական երաժշտութեան միջեւ եղած սերտ կապը:

ՍԱՅԱԹ - ՆՈՎԱՅԻ մահուան 150րդ տարեդարձը պիտի տօնուի աշնան: Այս առթիւ «Հայկական ՆԱՌ Ժողովրդական Կոմիսարների Սովետը հաստատել է Սայաթ Նովայի մահուան 150րդ տարեդարձը անցկացնող ռեսպուբլիքական յանձնաժողով» մը, նախագահութեամբ Գ. Աբովի: Կը մասնակցին նաեւ Վրաստանի եւ Ատրբէջանի ներկայացուցիչները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Մարտ 25ին, Գահիրէի մէջ տեղի ունեցած է Եգիպտոս հաստատուած հայ նկարիչներու ցուցահանդէսը, կազմակերպուած Հայ Մշակոյթի բարեկամներու կողմէ եւ հովանաւորութեամբ կրթական նախարարին: Նկարահանդէսին կը մասնակցէին 20 հին եւ նոր նկարիչներ, 100 պաստառներով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ հողագործական կուսակցութեան ընդհ· քարտուղարը, Տոքթ· Տիմիթրով, 1941ին հետապնդուած ըլլալով Գերմաններու կողմէ, անգլ· դեսպանատուն կը դիմէ: Պաշտպանները նարինջի սնտուկի մը մէջ կը տեղաւորեն զինքը, սնտուկն ալ կառքի վրայ կը դնեն եւ սահմանադլուխ կը փոխադրեն իբրեւ դիւանագիտական բեռ: Ապահովութեան համար պաշտօնեաներէն մին կը նստի սնտուկին վրայ: Երբ սահմանագլուխ կը հասնին, պաշտօնեաները կ'ուզեն խուզարկել: Կը պահանջեն բանալ սնտուկը, բայց ընկերացող Անգլիացին թոյլ չի տար եւ սնտուկը սահմանագլուխէն կ'անցնի անվթար: Հաշուած էին որ փախստականը հազիւ ինը ժամ կրնար ողջ մնալ սնտուկին մէջ· բայց 30 ժամ անցած էր արդէն: Տոքթ· Տիմիթրով ատեն մը Դաշնակիցներուն ծառայելէ վերջ, երբ իր երկիրը կ'ազատի, կը վերադառնայ: Բայց պուլկարական իշխանութիւնները կը բանտարկեն: Վերջերս Սոֆիայի ամերիկեան դեսպանատունը ապաստանած էր եւ բանակցութիւններ կը կատարուէին:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ կատարած քննութեանց հետեւանքով, Ֆրանսայի 9.975.000 շէնքերէն 1.500.000ը քանդուած են պատերազմին հետեւանքով: Նախորդ պատերազմին քանդուած շէնքերու համեմատութիւնն էր 33 առ հարիւր, մինչ այս անգամ մօտ 16 առ հարիւր է:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

Գահիրէի «Էլ Մըսրի» թերթը կը գրէ.— Սան Ֆրանչիսկոյի արաբածին Ամերիկացիներու հաստատութիւնը «Սան Ֆրանչիսկօ» պանդոկին մէջ ընթրիք մը տուաւ Միջազգային Ապահովութեան համաժողովին մասնակցող արաբական երկիրներու ներկայացուցիչներուն ի պատիւ: Սոյն հանդէսին մէջ հայկական մեծ պատուիրակութիւն մը տեսակցութիւն ունեցաւ արաբական երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց՝ արաբական երկիրներուն մէջ հայ տարրին հանդէպ ցոյց տրուած ազնիւ վերաբերումին առթիւ: Այս իմաստով շնորհակալութեան գիր մըն ալ ներկայացուց, որ ստորագրուած էր բոլոր հայ եկեղեցականներուն, հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն, Հայ Բարեգործական Միութեան եւ Քալիֆորնիոյ Հայ Ազգային Ժողովին կողմէ:

Հայ պատուիրակութեան անդամներէն երկու հոգի խօսք առին հանդէսին մէջ, բարի գալուստ մաղթեցին արաբ պատգամաւորներուն եւ հաւաստիքներ տուին Հայերուն դռհունակ զգացումներուն մասին Արաբներու հանդէպ: Արաբ պատգամաւորներուն կողմէ համակրալից պատասխան մը տուաւ Սուրիոյ վարչապետ Ֆարիս պէյ էլ Խուրի, որ համաժողովի սուրիական պատգամաւորութեան նախագահն է: Ապա հայ պատուիրակութիւնը հրաժեշտ առաւ՝ լաւ տպաւորութիւն ձգելով արաբ հիւրերուն վրայ:

ՊՈԼՍԷՆ տրուած հեռագրի մը համաձայն, Թուրքիոյ հայկ. շրջանակները կը հերքեն Ամերիկայի Ազգ. Կոմիտէին այն յայտարարութիւնը թէ Թուրքիոյ Հայերը ճնշումի տակ են եւ կ'ուզեն փոխադրուիլ Ռուսիա: «Թասվիր» թերթին մէջ ալ Տօքթ. Անդրէ Վահրամ կը գրէ.— «Ձեմ կարծեր թէ Թուրքիոյ մէջ մէկ հատ իսկ Հայ այդպիսի բանի մը մասին մտածած ըլլայ»:

╳ Ինչպէս յայտնի է, Հայկ. Դատի Յանձնախումբը յուշագիր մը ներկայացուցած էր Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին: «Ծիմհուրի-յէթ» հաղորդելով այս լուրը, կը գրէ.—

«Սան Ֆրանչիսկոյի մամուլը զարմացաւ այս անօրինակ հայկական ջանքերու մասին, եւ ոչ մէկ կարեւորութիւն ընծայեց անոր: Հայերը Թուրքիոյ մէջ Թուրքին բոլոր իրաւունքները կը վայելեն եւ դժգոհելու պատճառ մը չունին: Անկասկած Հայերու այս ջանքերը կր ձգտին անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծել ճիշդ այն վայրկեանին, երբ համաժողովը կը մտածէ աշխարհի խաղաղութեան եւ ապահովութեան մասին»:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ մեռած է Երուանդ Եուսուֆեան, որ պետական եւ ազգային պաշտօններ վարած էր երկար տարիներ: Յաջորդաբար եղած է գրաքննիչ, հոգաբարձու Ազգ. Հիւանդանոցի եւն.: Թերթերը կը գրեն թէ հանգուցեալը 100.000 ոսկի կտակած է Ազգ. Հիւանդանոցին:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ որոշած է դադրեցնել 1000 սթերլինի յատկացումը Պոլսոյ Պատրիարքարանին: Այս գումարը այսուհետեւ ուղղակի պիտի ղրկուի Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան:

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, սուրիացի տըղան փողոցէն կ'անցնէր, Ֆրանսական կառք մը մօտեցած ատեն: Տղան գետին փռուեցաւ եւ սպաննուեցաւ: Արդէն կացութիւնը ծանրապէս լարուած էր Լաթաքիոյ մէջ եւ այս արկածը պատճառ եղաւ որ խռովութիւններ ծագին Սուրիացիներուն եւ «յատուկ զօրք»ին միջեւ: Քանի մը զինուորներ դանակի հարուածներ ստացան: Ուրիշ մասնաւոր զինուորներ իրենց զօրանոցները խուժելով, զէնքեր առին, փողոց թափեցան եւ կրակ բացին: Սուրիացիները պատասխանեցին եւ զինուորները,— որոնք այլեւս իրենց պետերուն չէին հնազանդեր, համաձայն կարգ մը զրոյցներու —ռումբեր նետեցին քաղաքին մէջ: Հրացանաձգութիւնը տեւեց 3—4 ժամ: Ասոր վրայ անգլ. զօրքը գրաւեց քաղաքին կարեւոր կէտերը եւ գիշերը հանդարտ անցաւ. բայց կացութեան լարումը զգալի էր երէկ առտու:

Վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ երկու վաշտ անգլիական զինուոր հասած է Անդրյորդանանէն, մէկը՝ հիներուն տեղը անցնելու համար, միւսը՝ իբրեւ օգնական ուժ:

╳ Մօտաւոր Արեւելքի Ֆրանսական հրամանատարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լիբանանի արտաքին նախարարին հետ, որ ուրիշ տեսակցութիւններէ վերջը Դամասկոս գնաց, խորհրդակցելու համար Սուրիոյ կառավարութեան հետ: Ֆրանսա նոր առաջարկներ ներկայացուցած է որոնք պիտի քննուին:— Փարիզի լիբանանեան դեսպանը սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Փարիզի լիբանանեան շրջանակներուն մէջ կը յուսան թէ բանակցութիւնները պիտի նպաստեն մեղմացնելու երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

Սահմանադրութեան տագնապը

Նախարարական խորհուրդը շատ կարեւոր նիստ մը գումարեց երէկ, լսելու համար զօր. տը Կօլի զեկուցումը սահմանադրական փոփոխութեանց մասին: Խնդիրը շատ սուր հանգամանք ստացած է, քաղաքական հոսանքները երկու մասի բաժնուած ըլլալով: Զօրավարը, պահպանողականները եւ աջակողմեան արմատականները կ'ուզեն որ Ֆրանսան երկու ժողովներ ունենայ նոր սահմանադրութեան մէջ: Ձախերը, ընկերվարական, համայնավար, Դիմադրական եւն.— կ'առաջարկեն մէկ ժողով, թէ սահմանադիր եւ թէ օրէնսդիր, թաղելով Ծերակոյտը:

Իրազեկ մը, որ ծանօթ է զօր. տը Կօլի կարծիքներուն, ըսեր է տեղական — օտար — թերթի մը խմբագրին.

— «Զօրավարին եւ իր կուսակիցներուն կարծիքն այն է թէ ներկայ խիստ դժուարին օրերուն, երբ ուրիշ դժնդակ ձմեռ մը կը նախատեսուի, լաւագոյն է երկրորդ ժողով մը ունենալ, իբրեւ զսպակ մը քաղաքական գործունէութեան, որպէս զի ժողովրդապետութիւնը ամբոխավարութեան չյանգի: Ձախակողմեան հոսանքները կ'ընդդիմանան այդ զսպակին, ինչպէս յաճախ ընդդիմացած են Անգլիոյ մէջ: Անշուշտ զօր. տը Կօլ կ'ըմբռնէ թէ հարցը կենսական է եւ եթէ իր խիստ բացորոշ գաղափարները պարտուին, կրնայ հրաժարիլ: Այս պարտութիւնը կրնայ տեղի ունենալ կա՛մ բուն իսկ դահլիճին մէջ, կամ Խորհրդակցական ժողովին որոշումով: Ձախակողմեան նախարարները սպառնացին հրաժարիլ, բայց համայնավարները յայտարարեցին թէ պիտի չհրաժարին, ինչ որ քիչ մը զարմանք պատճառեց ընկերվարականներուն: Մէկ ժողովի եւ երկու ժողովի կուսակից նախարարներուն համեմատութիւնը յիսուն յիսուն է, բայց կրնայ հակիլ երկու ժողովի»:

Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Ֆրանսայի քաղաքական կեանքը կրնայ փոթորկալի հանգամանք ստանալ յառաջիկայ երկու երեք ամիսներու ընթացքին: Հիմա որ երկիրը աւելի կամ նուազ հաստատուն վիճակ ստացած է, գերման գրաւումէն փրկութեան յանգած վերիվայրումէն վերջը, հակամարտ հոսանքները տրամադիր են աւելի աղմկալի եւ վճռական դառնալու:

╳ Դիմադրական Ճակատին Ազգ. Խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց պահանջել մէկ դերիշխան ժողով, թէ սահմանադրական եւ թէ օրէնսդիր, ընտրուած՝ ուրիշ որ եւ է քուէարկութենէ առաջ, 1945 հոկտեմբերին իսկ:

╳ Մ. Նահանգներու նախագահը իր քով հրաւիրեց զօր. տը. Կօլը, Օգոստոս ամսուան ընթացքին: Զօրավարը հեռագրեց թէ հաճոյքով կ'ընդունի այս հրաւէրը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ հիմակուընէ գուշակութիւններ կը կատարեն երեսփ. ընտրութեանց արդիւնքի մասին, որ պիտի յայտնուի Յուլիս 26ին: Աշխատաւորական կուսակցութիւնը մէկդի դնելով իր զգուշաւոր ընթացքը, շատ լաւատես կ'երեւայ: «Այս անգամ աւելի լաւ գործեցինք քան 1929ին, երբ 288 աթոռ շահած էինք»: Աշխատաւորականները, որոնք 171 աթոռ ունէին երեսփ. ժողովը լուծուած ատեն, կը յուսան առ նուազն 100 նոր աթոռ շահիլ: Ազատականներն ալ 80—100 աթոռ կը յուսան: Լաւատես են նաեւ համայնավարները, որոնք միայն մէկ երեսփոխան ունէին եւ 20 թեկնածու առաջարկած էին: Պահպանողականները շատ չեն խօսիր:

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ, որ պիտի գումարուի Փոցտամի մէջ, թերթերը դիտել կուտան թէ նախագահ Թրումըն չիտակ Պերլին պիտի երթայ, առանց նախապէս խորհրդակցելու Չըրչիլի հետ: Ասկէ կ'ենթադրուի թէ Մ. Նահանգները կ'ուզեն անգլիականէն անկախ քաղաքականութիւն մը վարել, մասնաւորապէս ասիական գործերու մէջ: Անոնք այնքան ալ մտահոգ չեն Տարտանէլի մասին, որքան Անգլիա:

20.000 ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ժողով գումարելով, պահանջեցին բարելաւել իրենց ապրուստի պայմանները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ նախնական կրթութիւնը եկեղեցիներուն յանձնելու ծրագիր մը կ'որոճան Դաշնակիցները, հիմնովին խորտակելու համար հիթլէրականութիւնը:

60 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ գողութիւն մը ծանուցեր էին թերթերը, ի վնաս Պանք տը Ֆրանսի: Ելմտական նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ եղածը գողութիւն չէ, այլ խարդախութիւն մը եւ թէ գումարը ետ առնուած է: Տասը հոգի ձերբակալուեցան:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ.—Եթէ կ'ուզէք ձեր հարսնիքները եւ նշանտուքները ուրախ անցընել, դիմեցէք եւրոպական եւ արեւելեան նուագախումբին: Ժողովրդական գիներ: Հասցէ՝ Շմաւոն Պալեան, 8 Clos de la Petite Provence. Chaville (S. et O.):

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻՆ ՓԱՐԻԶ ԾԱՂԿՈՑԸ

Ֆրանս. Կապոյտ Խաչի ձեռնարկներէն մէկը, հայերէնի դասընթացքը, կը պահեն այս օր ալ կարգ մը մասնաճիւղեր, իբրեւ հիմնական աշխատանք մը եւ Միութեան գլխաւոր նպատակներէն մէկը:

Փարիզի մասնաճիւղը պատերազմի ընթացքին ալ լուիկ մնջիկ շարունակեց իր դարմանատան կողքին մանուկներու Հայեցի դաստիարակութեան գործը, երկու գլխաւոր աջակիցներով, Պ. Գ. Ա. Լէմչահի որ մեծ բարեացակամութեամբ մը իր սրահները տրամադրած էր մեր մանուկներուն, եւ Տիկին Զիթունիի որ այնքան նուիրումով փարած էր գործին:

Դպրոցը այսօր ալ շատ լաւ ձեռքերու մէջ կը շարունակէ իր շաբաթական դասաւանդութիւնները գեղեցիկ սրահի մը մէջ, Fbg. Montmartre, ուր 40ի չափ մանուկներ կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն գրել ու կարդալ, երգել մեր տոհմիկ երգերը եւ ճանչնալ ու արտասանել մեր բանաստեղծները եւ անոնց լաւագոյն գործերը:

Յունիսի վերջին հինգշաբթին դպրոցական աւանդական հանդէսով մը փակուեցաւ 945ի շրջանը: Այն բոլոր գիտակից ծնողքները որոնք հետամուտ են միշտ իրենց զաւակներուն Հայեցի դաստիարակութեան, եկած էին լսելու անոնց թոթով հայերէնը, անոնցմով ուրախանալու եւ խանդավառուելու: Խորունկ գոհունակութիւն մը կար բոլորին սրտին մէջ կարծես: Ոչ միայն պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու հրճուանքն էր այդ, այլեւ մեր գեղեցիկ բարբառին, մեր անուշ երգերուն ունկնդրութիւնն էր մանուկ շրթներու վրայ որ շող կը բերէր բոլորին դէմքին:

Տղաքն ալ գոհ էին, գրկած իրենց ստացած մրցանակները եւ նուէրները: Գոհ էր եւ Կապոյտ Խաչը, տեսնելով իր ճիգերուն արդիւնաւորումը: Չէ՞ որ աշակերտներէն շատերը տունէ տուն պտըտելով էին հաւաքուած:— Ներկայ մը

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ՍԷՎՌԱՆԻ ՄԷՋ (ԿՈՋ)

Հայրենակիցներ,

Սէվռանի Ազգ. Ճակատի վարչութիւնը մեծ ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ կատարեալ համերաշխութիւն գոյացած է Սէվռանի մէջ, վերջ տալով երկար տարիներու բաժանուած վիճակին:

Մասնաճիւղը, տոգորուած անկեղծ զգացումներով դէպի մեր Խ. Հայաստանը, ընդառաջ երթալով Պ. Հրաչ Սարգիսեանի կոչին, խաչ մը քաշած է անցեալի ըսի ըսաներուն վրայ եւ ձեռք ձեռքի տուած, առանց կուսակցական խտրութեան, պիտի աշխատի բոլորովին չէզոք գետնի վրայ:

Հայրենակիցներ, մեր հայրենիքին եւ գաղութին շահը պարտք կը դնէ մեր վրայ պահել մեր անկեղծ միութիւնը, փարատել անհատական թիւրիմացութիւնները եւ վէճերը: Ուրեմն կը խնդրենք ձեզմէ միանալ եւ գործել Ազգ. Միութեան հետ: Յարգանք հայ լեզուի, Խ. Հայաստանի հայ գրականութեան: Կեցցէ Խ. Հայաստանը, Հայ Ազգ. Ճակատը որ հարթեց համերաշխութեան ճամբան:— Վարչութիւն

Յ. Գ.— Մասնաճիւղի նոր վարչութեան անդամներն են.— Նախագահ՝ Պ. ՆՇԱՆ ԱԴԱՄԵԱՆ, Փոխ նախ. ՆՇԱՆ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Գանձապահ՝ ԶԱՐԵՀ ՇԱՀԻՆԵԱՆ, փոխ գանձապահ՝ Տ. ՍԻՐՎԱՐԴ ԵԶԵԿԻԷԼԵԱՆ, Քարտուղար՝ Ն. ԱՆԱՆԻԿԵԱՆ, փոխ - քարտուղար՝ ՍԵՊՈՒՀ ԿԻՒԼԵԱՆ, խորհրդականներ՝ ՕՆՆԻԿ ՆՇԱՆԵԱՆ, ԴԱՆԻԷԼ ԱՊԱՃԵԱՆ, ՏԻՐԱՆ ՏԱՔԷՍԵԱՆ, ԵՐԱՆՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, ԱԶԱՐԻԿ ԱՆՏՕՆԵԱՆ:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայր. Միութիւնը ցաւով կը տեղեկացնէ բոլոր Կարնեցիներուն եւ յարգոյ հասարակութեան, ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՍՈՒՃԵԱՆԻ մահը (յանկարծամահ): Հանգուցեալը ծնած է Կարին 1867ին: Քաղաքին Հռիփսիմեան վարժարանին ուսման ընթացքը աւարտելէ վերջ, նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին, եւ երկար տարիներ ծառայած է կրթական գործին: Ունեցած է բեղուն կեանք մը:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, երկուշաբթի, Յուլիս 8, Հայոց եկեղեցին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ժամը ճիշդ 2.15ին: Կը հրաւիրուին «Բարձր Հայք»ի Հայրենակցական միութեան բոլոր անդամները եւ իր յիշատակը յարգողները:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 10 Juillet 1945 Երեքշաբթի 10 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4449-Նոր շրջան թիւ 78 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

Առաջին անգամ չէ որ խորհրդային մամուլը ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ Թուրքիոյ դէմ, երեւան հանելով անոր երկդիմի դիրքը, պատերազմին սկիզբէն ի վեր:

Nouvelles Soviétiquesի յօդուածը, որուն վերջին մասը պիտի կարդաք այսօր, պարզապէս արձագանգ մըն է:

Դժբախտաբար աչքի առջեւ չունինք ոչ Մոսկուայի, ոչ ալ Պոլսոյ եւ Անգարայի թերթերը, որպէսզի կարենայինք ամբողջական գաղափար մը տալ մղուած պայքարի մասին: Ուրեմն, պիտի ներկայացնենք այն ինչ որ մեր ձեռքը անցած է պատահաբար:

Այսպէս, «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակիցը վերջերս կը գրէր թէ խորհրդային մամուլը սիւնակներ կը լեցնէ, ձաղկելու համար Իրանի եւ Թուրքիոյ յետադիմական շարժումը, օրուան բառերով՝ «Փաշական գործունէութիւնը»: Այս առթիւ կը յիշուի մասնաւորապէս Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, «Թանին»ի տնօրէնը, իբրեւ գլխաւոր մէկ դէմքը «Փաշական զաղաններու»:

Իզվեստիա, Մոսկուայի կառավարական օրկանը, վերջերս դառնութեամբ դիտել կու տար թէ Թրքական դատարանը ազատ արձակած է «Գորշ Գայլերու ընկերութեան» անդամներէն շատերը:

— «Դժուար է ըմբռնել Թրքական դատարանին վճիռը: Համաթրքական շարժումը եւ անոր բոլոր ճիւղերը ուրիշ բան չեն, բայց եթէ Թուրք Նացիներ, որոնք ուղղակի կապ ունին Պերլինի հետ: Անգարայի դատարանին կողմէ Թրքական հիթլէրականներուն ազատ արձակումը դժուար թէ համաձայնի Թրքական իշխանութեանց յայտարարած քաղաքականութեան հետ:... Թուրք դատաւորները վարժուած չեն դեմոկրատիկ տարրերու հետ ներողամտութեամբ վարուելու:.. Կ'երեւի թէ Թուրքիոյ մէջ ո եւ է Փաշական սրիկայ դրամով կրնայ ստորին յարձակումներ գործել դրացի բարեկամ պետութեան մը դէմ: Թրքական հողին վրայ, նացի սերմերու պաշտպանութեան փորձերը ծայրայեղ կերպով կասկածելի կը թուին»: (23 Ապրիլ):

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան Տեղեկատուն աստիճան մը կը լրացնէ պատկերը, արձանագրելով աւելի նոր եւ այլապէս շահեկան դէպքեր եւ պարագաներ:

Իսկ Թուրքե՞րը: Անշուշտ խօսքի տակ չեն մընար, խոհեմութեամբ շարժելով հանդերձ: Եւ անձկութեամբ կ'ապաւինին Անգլիոյ պաշտպանութեան, բարեկամաբա՛ր կը մատնանշեն անոր ալ սպառացող վտանգները:

Պատահական օրինակ մը: «Թանին» խօսելով Նեղուցներու մասին տրուած պահանջներուն վըրայ, կը յայտարարէ.— Խ. Միութիւնը ոչ թէ կ'ուզէ որ Նեղուցները բաց ըլլան բոլոր ազգերուն առջեւ, խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն, այլ փակուին: «Պատերազմի ատեն փակուին ամէն պետութեան առջեւ, բացի Ռուսիայէն»:

Եւ կ'եզրակացնէ, սրտառո՛ւչ ազդարարութիւն մը ուղղելով զինակից Անգլիոյ.

— «Գերմանիոյ փլուզումը տագնապալի կացութիւն մը կը ստեղծէ, սլաւական հեղեղը կը հոսի այսպէս կազմուած պարապին մէջ եւ կը սպառնայ աւլել սրբել ամէն բան... Հարաւը ամէն հրապոյր ունի կախարդելու համար Սլաւները,— Քարիւղ, Արաբիա, Եգիպտոս, Հնդկաստան: Եթէ թրքական պատնէշը չխափանէր այս երազին իրականացումը, սլաւ յառաջապահները, որոնց առջեւ անցած են, արդէն իսկ, օրթոտոքս հովուապետները, անակնկալ կերպով պիտի երեւային Եգիպտոսի սահմաններուն վրայ»:

Հասկնալի է թէ Մոսկուան ինչո՛ւ այնքան գրգռուած է, եւ սուր սլաքներ կ'արձակէ իր բոլոր օրականներուն միջոցաւ, մինչեւ Փարիզ:

Տարակոյս չկայ թէ այս բանավէճը զգալի ազդեցութիւն պիտի ունենայ բանակցութեանց վրայ, որոնց մասին խոր գաղտնապահութիւն կը տիրէ, երկու կողմէն ալ:

Ամէն պարագայի մէջ, ծանր փորձութեան մը մատնուած են Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները, որոնք այնքան սիրալիր հանգամանք ունէին 1918էն ի վեր:

Այդ սիրալիր բարեկամութեան, սիրակցորդ գործակցութեան մատա՛ղ գացինք մենք ալ, կորսնցնելով մեր Դատը: Նոյնիսկ Լէնինի կողմէ հըռչակուած իրաւունքներ...

Շ.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԵՌՆԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խ. Միութեան դէմ կատարուած հիթլէրական նախայարձակումէն վերջ, Թրքական «չէզոքութիւնը» աւելի ինքնատիպ գոյն մը առաւ: Գերմանական «յաղթանակներու» զեկոյցները եւ հակախորհրդային լուրերը լեցուցին Թուրք մամուլին սիւնակները: Այդ մամուլը թափանցիկ ակնարկներ ըրաւ Խրիմի եւ Կովկասի, նոյնիսկ Վոլկայի մասին, «հիմնապէս Թրքական գետ», ինչպէս կ'երեւայ: Թուրք լրագրողները կանխաւ խորհրդային նաւատորմը Սեւ Ծովէն կը փոխադրէին ուրիշ աշխարհ մը եւ կը գուշակէին թէ Թուրքիա թոյլ պիտի չտայ որ անցնի Նեղուցներէն:

1942ի ամառը, Թուրք զինուորները ստիպողաբար ղրկուած էին արեւելեան նահանգները, սա խախուտ պատրուակով թէ պիտի պաշտպանեն Թրքական չէզոքութիւնը Գերմաններու խնդրական ցամաքահանումի մը դէմ Տրապիզոնի շրջանին մէջ: Այդ պահուն Թուրքիոյ դիրքը այնքան երկդիմի էր որ Դաշնակիցները որոշեցին զօրացնել իրենց զօրագունդերը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ի վնաս գլխաւոր ռազմադաշտերու: Սթալինկրատն էր որ պաղ ջուր լեցուց անոնց վրայ որոնք, Թուրքիոյ մէջ, մեծ յոյսեր դրած էին Գերմաններու յաղթանակին վրայ: Ահաւասիկ այն Թրքական «բարեկամութիւնը» որ իբրեւ թէ «փակեց Կովկասի ճամբան Հիթլէրի առջեւ»:

Թուրքիա իր յոյսը Դաշնակից դրօշներուն վըրայ դրաւ այն պահուն երբ կ'ըսէին թէ «գործը չի քալեր»: Ասոր համար է որ Թուրք լրագրողները այսօր հազար կտոր կ'ըլլան, ապացուցանելու համար թէ «ուղղամիտ» էր այս խաղը եւ ծիծաղելի գիտերու կը դիմեն, հաւաստելու համար թէ իրաւունք ունին վաստակին մէջ:

Կարգ մը Թրքական շրջանակներ կը շարունակեն ձեռնածութիւններ կատարել երկու գնդիկներով: (Կամ երկու չուանի վրայ խաղալ): Անոնք նորէն աշխուժացած, ուրախ զուարթ են, տեսնելով որ Թուրքիան կրցաւ վերջին պահուն ցատկել Միացեալ Ազգերու կառախումբին մէջ: Հիթլէրի հիացողները եւ Կէօպէլսի «Թոշակաւորները», որոնք ատեն մը նրբանցքներուն մէջ պահուած էին, նորէն ասպարէզ ելած են: Համաթուրք շարժումին դաւադիրներուն վերջին դատը, դաւադիրներ որոնք կը ձգտէին Փաշական դիկտատուրա հաստատել եւ Թուրքիան պատերազմի մղել Գերմանիոյ կողքին, կ'ապացուցանէ թէ Փաշականութեան ոչնչացումը ամենեւին տեղ չունի Թուրք Թեմիսին (արդարութեան աստուածը) մտքին մէջ, թէեւ ընդհանրապէս խիստ է ան: Զօրավարներ Էրքիլէտի, Սապախայի եւ ուրիշ Թուրք հիթլէրական խմբապետներու անունները չէին երեւար անգամ դատավարութեան մէջ: Կէօպէլսեան «Թասֆիրը Էֆքեար» թերթը նորէն կը հրատարակուի «Թասվիր» անունով: Գալով այն գերմանասէր օրկաններուն այնքան ազդեցիկ որքան «Ճումհուրիյէթ»ը, որոնք ամբողջ պատերազմի ընթացքին հակախորհրդային պայքար մը վարեցին, չհամարձակեցան նոյնիսկ անհանգստացնել զանոնք:

Թուրքիան վտանգաւոր սադրանքներու կրկէս մը կը դառնայ ընդդէմ ազատատենչ ազգերուն: Հիթլէրական ոճրագործները եռանդուն փաստաբաններ կը գտնեն հոն: Գերմանիոյ գրաւման եւ վարչութեան մասին Դաշնակիցներու միջեւ գոյացած համաձայնութեան նախօրեակին, Թուրք լըրագրող Նէճմէտտին Սատակ «Աքշամ»ի մէջ բողոքեց գրաւման կարգուսարքին դէմ: «Անվստահութեան միակ աղբիւրը այն է որ, կը գրէր ան, Եւրոպայի բոլոր երկիրները կը շարունակեն գրաւման տակ մնալ»: «Ազգերու իրաւունք»ին այս ախոյեանին կարծիքով, մարդ մը որ 1942ին օգտուեցաւ Կէօպէլսի հիւրընկալութենէն, Գերմանիոյ կողմէ գրաւուած եւ ստրկացուած Եւրոպայի մէջ, «գրաւումը կը խափանէ պետութեանց ազատութիւնը եւ անկախութիւնը»:

Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն կը զայրանայ հունգար լրագրողի մը դէմ որ յայտարարած էր իրեն՝ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ՝ թէ Հունգարիա կը բաղձայ բարեկամ ըլլալ Խ. Միութեան: Ան «իր հայրենիքին դաւաճան» կը կոչէ իր պաշտօնակիցը: Լեհ տարագիրներու խմբակին գործակալները իրենց տունին պէս են Թուրքիոյ մէջ: Անոնց հեռագրական գործակալութիւնը, որ պատերազմի միջոցին սերտ կապ ունէր Պերլինի Տեղեկատու Դիւանին հետ (D. N. B.), այսօր տեղը կը բռնէ անոր մասնաճիւղերուն որոնք անհետացած են Անգարայէն եւ Իսթամպուլէն: Այս գործակալութիւնը Թուրք թերթերուն կը ճարէ հակախորհրդային զրպարտութիւններ որոնք արժանի են Կէօպէլսի: Այս բոլոր նողկալի ցնդաբանութիւնները ծրագրեալ եղանակով մը կը հրատարակուին «Թասվիր»ի, «Ճումհուրիյէթ»ի, «Թանին»ի, եւ ուրիշ զանազան օրկաններուն մէջ որոնք կը վերագտնեն իրենց «ներշնչումի աղբիւրները»:

Լեհական յետաշրջութեան օրինակը սիրտ տըւաւ եուկոսլաւ Փաշականներուն եւ անոնք փութացին Թուրքիա փոխադրել իրենց կեդրոնը: Այնտեղ է որ անոնք սարքեցին բազմաճիւղ կազմակերպութիւն մը: Իրենց գլուխը կը գտնուի նախկին վարչապետ Ձվէթքովիչ որ 1941ին ստորագրեց Եուկոսլաւիոյ յարումը հիթլէրական եռանդամ դաշինքին, ինչպէս եւ զանազան գերմանասէր հունգար պոլիտիկոսներ, ինչպէս զոր. Ժիվքովիչ, նախկին վարչապետ Փուրիչ, գործակալը դաւաճան Տրակա Միխայլովիչի եւն.: Այս ամբողջ խմբակը քարոզութիւններ կը կատարէ եւ խռովարարական արարքներ կը կազմակերպէ Եուկոսլաւիոյ օրինաւոր կառավարութեան դէմ:

Ջախջախուած՝ ազատասէր ժողովուրդներուն կողմէ, հիթլէրականութիւնը կը փորձէ ծածկուիլ բոլոր ճեղքերուն մէջ, շարունակելու համար պայքարը եւ պառակտելու Միացեալ Ազգերը:

(NOUVELLES SOVIETIQUES, 7 Յուլիս)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՈՒՃԱՊ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հազարաւոր Հայեր եւ Ասորիներ կը փախչին (Տէր Զօր եւն.)

Ֆրանսական գործակալութիւնը (A. F. P., նախկին Հավաս) հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց մամուլին, շաբաթ օր.—

Ճէզիրէի մէջ, Եփրատի արեւելեան ափին վըրայ, քրիստոնեայ բնակչութեանց դէմ սպառնալիքը կը չեշտուի ամէն օր, եւ հազարաւոր ընտանիքներ կը գաղթեն: Սուրիոյ արեւմտեան եւ հարաւային արեւմտեան շրջանին մէջ պատահած դէպքերը մինչեւ հիմա զգալի անդրադարձումներ ունեցած չէին այս շրջանին մէջ, բայց կացութիւնը տագնապալի դարձաւ Յունիսի վերջին օրերէն, երբ խռովարարներ եւ Պէտէվիներու սպառազէն հրոսախումբեր հասան:

Դէպքեր պատահեցան զանազան կէտերու վըրայ, մասնաւորապէս Տէրպիսիէի մէջ ուր 750 կիներ եւ մանուկներ ստիպուեցան Դոմինիկեաններու վանքը ապաստանիլ: Պէտէվիները ամբողջ երեք ժամ կուռ կրակ մը տեղացին Ֆրանսական պահականոցին վրայ, մինչ քրիստոնեաներու տուները աւարի կը տրուէին, ինչպէս եւ կը թալանուէին տուները այն բնիկ ձիաւորներուն որ կ'ապահովէին պահականոցին պաշտպանութիւնը: Բրիտանական զօրքին միջամտութիւնը դրեթէ ամէն տեղ ուշ մնաց, պատճառ դառնալով որ պահականոցները պարպուին:

Բազմաթիւ քրիստոնեաներ կը ջանան Հալէպ հասնիլ երկաթուղիով որ կ'երկարի սահմանագլուխին վրայ, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Կը յուսան աւելի ապահովութիւն գտնել այդ քաղաքին մէջ ուր ոչ-քրիստոնեաներու թիւը բնակչութեան հազիւ կէսին կը հասնի: Տէր Զօրի բնակչութեան 90 առ հարիւրը արդէն հեռացած է քաղաքէն:

Խուճապահար բնակչութիւնները ընդհանուր առումով Հայեր եւ Ասորա - Քաղդէացիներ են, որոնք արդէն շատ մը գաղթեր եւ հալածանքներ տեսած են եւ որոնք իրենց աշխատանքով խոպան շրջաններ վերածեր էին ցորենաշատ դաշտերու: Այս բնակչութեանց մէկ մասը Ճէզիրէ եկած էր 1933ին, խուսափելու համար Իրաքի քրիստոնեաներու ջարդէն (կ'ակնարկէ Ասորիներուն):

Ֆրանսա զիջումներ կ'ընէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի

ՏԵՂԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ՝ ՏԵՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը հաշտարար ընթացք մը բռնելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի հանդէպ, շաբաթ օր յայտարարեց թէ 25—30.000 բընիկ զինուորներու հրամանատարութիւնը պիտի ձգէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութեանց: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, Սուրիա եւ Լիբանան իրենց ազգային բանակները կ'ունենան: Լուրը պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ Ֆրանսական ընդհ. պատուիրակին՝ զոր. Պէնէի կողմէ, ինչպէս եւ անթելով, երկու երկիրներուն մէջ, որոնք Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ են 1923էն ի վեր եւ այժմ կը համարուին անկախ պետութիւններ: Պաշտօնական զեկոյցը 45 օր պայմանաժամ կը սահմանէ, փոխանցումը կատարելու համար:

Արտաքին Նախարարութեան ներկայացուցիչներէն մէկը լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդելով, ըսաւ թէ Ֆրանսա առ այժմ պիտի պահէ Ֆրանսական զօրագունդը, որ կը բաղկանայ

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը

ԼԻՈՆ.— Ազգ. Միութիւնը վերջերս ժողովի հրաւիրած էր գաղութը, տալու համար ութամեայ գործունէութեան զեկոյցը: Դժբախտաբար չատեր կը բացակայէին:

Ազգ. Միութիւնը, որ այսօր իր չրջանը լրացած կը համարէ, կազմուած էր 1936 Դեկտեմբերին, ազատ քուէարկութեամբ, եւ պաշտօնապէս գործի սկսած 1937 Յունուար 1ին, 11 անդամներով: Առաջին չրջանին երկու անդամները հրաժարած, իսկ պատերազմի հետեւանքով անդամներէն երկուքն ալ զինուորագրուած ըլլալով, հարկ դատած էր նշանակովի անդամներով լրացնել ցանկը, եւ իր թիւերուն վրայ աւելցուցած էր վեց անձեր եւս: Բայց վերջին տարիներուն երկու հոգի եւս հրաժարած էին, մէկը երկու տարի, իսկ երկրորդը վեց ամիս առաջ: Մնացեալ անդամները մինչեւ այսօր կը չարունակէին գործել:

Շրջանը պէտք է վերջ գտնէր 1940 Դեկտեմբերին, սակայն պատերազմի հետեւանքով ընտրութիւն կարելի չըլլալով, երկարաձգուեցաւ մինչեւ այսօր: Իր նիւթական եկամուտները մինչեւ 1940 գրեթէ մնացած են նոյն վիճակին մէջ, իսկ 1940էն վերջ զգալի կերպով աւելցած է իր տարեվերջի պահեստի գումարը, այնպէս որ այսօր կրցած է խնայել 250.000 ֆրանքի մօտ գումար մը: Այդ գումարէն 200.000ը տեղական դրամատան մը մէջ պահ է դրուած եւ պիտի մնայ անձեռնմխելի, յատկացուելու համար եկեղեցիի չինութեան: Ուրեմն նիւթական տեսակէտով գնահատելի է գործը: Նախորդ վարչութիւնը իրեն փոխանցուած ատեն ձգած է 2000 ֆրանքէն աւելի, ինչպէս նաեւ երկու քահանաներու վեցամսեայ պարտքերը, մօտաւորապէս 7000 ֆրանք:

Պատերազմը ինչպէս ամէն տեղ, մեր ժողովուրդին մէջ ալ բերած էր դժբախտութիւններ եւ թշուառութիւններ: Գաղութին միակ կազմակերպութիւնը Ազգ. Միութիւնն ըլլալով, չատեր կը դիմէին իրեն: Ան օգնած է կարօտեալներու, արգելափակուած թշուառներուն, գերիներուն՝ ղըրկելով անոնց ծրարներ: Ընտանեկան վէճեր ունեցողներն ալ դիմած են Ազգ. Միութեան:

Անցեալ տարի Ազգ. Միութեան ջանքերուն չնորհիւ ձեռք բերուեցաւ 7950 տուփ պահածոյ, (զանազան ուտելիքներ) եւ 248 կտոր հանդերձեղէն, որոնք տրուած էին ֆրանսական «Service Social aide aux émigrants» Միութեան կողմէ: Այս տուփերը բաժնուեցան Լիոնի եւ չրջանի չքաւոր եւ ծանրաբեռնուած ընտանիքներու, իսկ Հ. Ա. Ճ.ի միջոցաւ 1500 տուփ ալ ղրկուեցաւ Արտէշի նահանգի մէջ գտնուող հայ գերիներուն:

Ազգ. Միութիւնը իր հովանաւորութեան տակ ունի նաեւ Աղքատախնամ եւ Կրթական մարմինները: Աղքատախնամը կը բաղկանար չորս տիկիններէ եւ վերջերս աւելցան երեք այրեր ալ: 1943ին մարմինը ստացած է Նանսէնեան գրասենեակէն 193.000 ֆրանք, որ երեք յարանուանութեանց պետերուն ներկայացուցիչներու կողմէ բաժնուած է գաղութիս եւ չրջանի չքաւոր ընտանիքներուն, (110.000ը Լիոնի, ու մնացեալ գումարը Փոն տը Շէրիւիի, Վիէն, Ս. Մօրիս, Ս. Էթիէն, Ս. Շամոն եւայլն): Ազգ. Միութիւնը իր կողմէ երկու անգամ հանգանակութիւն կատարելով Աղքատախնամին տուած է 52.000 ֆրանք, իսկ մօտաւորապէս 87.000 ֆրանք ալ հաւաքուած է պնակներէ եւ նուէրներէ: Նանսէնեան դրամը տրուած է մօտաւորապէս 100 ընտանիքներու եւ տեւական 25էն 30 աղքատներ երեք տարիէ ի վեր ամսական կը ստանան կանոնաւորապէս 100էն 250 ֆրանք: 1943էն առաջ հաշիւները փակուած եւ ստացագիրները Նանսէնեան գրասենեակ ղըկուած են: Դիտողութիւն մը Աղքատախնամին — կարելի չէ՞ իրենց դիմող աղքատները ընդունիլ քիչ մը խնդումերես, որպէսզի այդ քանի մը ֆրանք ստացող խեղճերը չվիրաւորուին:

Կրթական մարմինը, որ կը գործէ 8 տարիէ ի վեր, իր հսկողութեան տակ ունի նախակրթարան մը եւ մանկապարտէզ մը, 120է աւելի աշակերտներով եւ երեք ուսուցիչներով: Գնահատելի է Տիկին Շահինեան իր մանկավարժական անձնուէր գործունէութեամբ: Ամէն տարի կը կազմակերպէ հանդէս մը: Կրթական մարմինը իր ծախքերը հոգալէ վերջ, այսօր իր մօտ ունի պահեստի գումար մը որ պիտի յատկացուի յառաջիկայ տարուան կրթական գործին:

Ահա Ազգ. Միութեան գործունէութեան գըլխաւոր կէտերը, որ կարծեմ «Յառաջ»ի նեղ սիւնակներուն համար քիչ մը երկար եղաւ: Մօտ ատենին պիտի ըլլայ նոր ընտրութիւն: Կը յուսանք թէ ժողովուրդը իր քուէները պիտի կեդրոնացնէ խղճամիտ, գործօն եւ վստահելի անձերու վրայ:

Թղթակից

5000 զինուորներէ: Նոյն որոշումը տուած են Անգլիացիներն ալ, որոնք ունին 50.000 զինուոր, համաձայն ֆրանսական աղբիւրներու:

Բնիկ զինուորները —«յատուկ զօրք» — տեղացիներուն յանձնուելով, կը կարգադրուի Ֆրանսայի եւ Սուրիա - Լիբանանի միջեւ եղած ամէնէն ծանր վէճերէն մէկը: Կը յուսացուի թէ այս կարգադրութիւնը պիտի դիւրացնէ նոր բանակցութիւնները, որոնք սկսած են արդէն Ֆրանսայի դիւանագիտական պատուիրակին եւ երկու կառավարութեանց միջեւ: Այս բանակցութեանց մէջ Ֆրանսա մասնաւորապէս կը ջանայ ապահովել իր տնտեսական եւ մշակութային չահերը: Միեւնոյն ատեն կը յայտարարէ թէ պիտի պահէ իր խոստումը՝ երկու երկիրներուն անկախութեան մասին, որ պիտի յայտարարուի «որքան կարելի է չուտ», ինչպէս կ'ըսեն Փարիզի մէջ: Առ այժմ Ֆըրանսա կը հիմնուի 1923ի հոգատարութեան օրէնքին վրայ:

Բնիկ զօրքին տեղացիներուն փոխանցումի լուրը յայտարարուեցաւ երկար տեսակցութենէ մը վերջ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարին եւ Փարիզի լիբանանեան դեսպանին՝ Ահմէտ պէյ Տաուքի միջեւ, ուրբաթ օր: Տեսակցութիւնը չատ սիրալիր հանգամանք ունէր, ինչպէս կը հաստատեն պաշտօնական չրջանակները:

Բնիկ զօրքին սպաները մեծ մասով Ֆրանսացիներ են եւ 1939էն ի վեր վճարում կը ստանան ֆրանսական գանձէն: Ատկէ առաջ չարունակ վէճ կար երեք կառավարութեանց միջեւ, ծախքերու մասին: Նոր կարգադրութեան պայմաններէն մէկը այն է որ այս զինուորները իրենց երկիրներէն դուրս պիտի չգործածուին: Ֆրանսական պատուիրակին պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.— «Նկատելով որ պատերազմը վերջացած է Եւրոպայի մէջ, պատճառ չկայ որ Սուրիա եւ Լիբանան չունենան իրենց ազգային բանակները: Ֆրանսա ուրախ է որ Սուրիա եւ Լիբանան կը ստանան գերիշխանութեան այս առանձնաշնորհները, իրենց դերը կատարելու համար Միացեալ Ազգերուն մէջ»:

✕ Ամերիկացիները աշխատանքներ կը կատարեն, տնտեսական դիրքեր գրաւելու համար Լիբանանի մէջ: Այսպէս, ամերիկեան ընկերութիւններ արտօնութիւն խնդրած են արհեստանոցներ կառուցանելու Պէյրութի արուարձաններուն մէջ, ինքնաշարժներու չինութեան համար: Ուրիչ ընկերութիւններ ալ կ'ուզեն դրամատան մասնաճիւղեր բանալ: Վերջապէս, ուրիչ զրոյցի մը համաձայն, Լիբանանի կառավարութիւնը արտօնած է որ Ամերիկացիները քարիւղի երկու զտարաններ հաստատեն Տրիպոլսոյ մէջ:

✕ Վերջին լուրերու համաձայն, Լաթաքիոյ դէպքին հետեւանքով մեռած կամ ծանրապէս վիրաւորուած են 61 հոգի: Սպաննուած են 19 քաղաքացիներ եւ ծանրապէս վիրաւորուած՝ 30 հոգի: Ֆրանսայի զինուորական կորուստները կը հաշուեն չորս սպանեալ եւ 8 ծանր վիրաւոր: Սուրիացի զօհերուն յուղարկաւորութենէն վերջն ալ հրացանաձգութիւններ տեղի ունեցան:

Սահմանադրութեան խնդիրը

Ինչպէս գրած էինք, նախարարական խորհուրդը կարեւոր նիստ մը գումարեց չաբաթ օր, լսելու համար զօր. տը Կօլի տեսակէտները նոր սահմանադրութեան մասին: Այս առթիւ փարատեցան նախարարական տագնապի մը զրոյցները: Զօրավարին բացատրութիւնները լսելէ վերջ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ «Նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ կ'ընդունի որ, ոչ մէկ պարագայի մէջ, տրուելիք որոշումները պիտի չկրնան խախտել կառավարութեան համերաշխութիւնը»:

Վերջնական որոշումները պիտի տրուէին եբէկ, երկուշաբթի, երբ կրկին գումարուեցաւ նախարարական խորհուրդը:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ զօր. տը Կօլի ծրագիրը կը տրամադրէ ընտրութիւններ կատարել համաձայն 1875ի սահմանադրութեան, այսինքն ընտրել երեսփ. ժողով մը եւ ծերակոյտ մը, որոնք միասին գումարուելով պիտի կազմեն սահմանադիր ժողովը: Այս առթիւ կարգ մը բարեփոխումներ պիտի առաջարկուին ծերակուտականներու ընտրութեան մասին, համաձայն ժողովրդապետական սկզբունքներու:

Գալով բուն սահմանադրութեան, կ'ըսուի թէ զօրավարը տրամադիր է միջին ճամբայ մը գտնելու: Այսպէս, կրնայ անձամբ կուսակից ըլլալ կառավարութեան մը որ համարատու ըլլայ երկու ժողովներու, եւ ոչ թէ միայն մէկ ժողովի, ինչպէս կ'առաջարկեն ձախերը: Եւ սակայն, իր կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու որ եւ է սահմանադրութիւն, մէկ պայմանով,— հանրաքուէի ենթարկել զայն, որպէսզի ամբողջ ժողովուրդը կարենայ կարծիք յայտնել, հաստատել կամ մերժել:

Ամէնէն փափուկ խնդիրը միչտ հետեւեալն է, — ի՛նչ տեսակ ժողով պիտի մշակէ Սահմանադրութիւնը: Ձախերը կ'ուզեն միանգամ ընդ միշտ ամէն կապ խզել Գ. Հանրապետութեան հետ, որ ինքնին դադրած կը համարուի մառէչալ Փէթէնի տրուած լիազօրութեամբ, 1940 Յուլիսին: Ուրեմն կը պահանջեն միակ ժողով մը որ ընտրուած ըլլայ ուղղակի: Մինչդեռ Գ. Հանրապետութեան սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, որ եւ է փոփոխութիւն պէտք է կատարուի երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին միացեալ նիստին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈԶԷՖ ՏԱՐՆԱՆ, Վիշիի ներքին նախարարը կամ Հիմլէրը, ինչպէս կը կոչեն, որ Ֆրէնի բանտը կը գտնուի այժմ, խոստովանեցաւ թէ իր «միլիս»ին գանձը պահած է հիւս. Իտալիոյ մէջ: Գանձը կը պարունակէ 7.000.000 մարք, 21 միլիոն ֆրանք եւ 1000 հատ 20 ֆրանքնոց ոսկեդրամ: Ամբաստանեալը, որ հիւս. Իտալիա փախած էր Գերմանիոյ խորտակումէն վերջը, ըսաւ թէ չէր ուզեր որ այս գանձը դաշնակից սպաներուն ձեռքը անցնի: «Կ'ուզէի որ դրամը նորէն Ֆրանսայի վերադարձուէր»: Կ'ըսուի թէ այս գումարին մէկ մասը կը բաղկանայ ֆրանսական դրամատուներու աւարէն, մասնաւորապէս Պէլֆորի մէջ, երբ «միլիս»ը Գերմանիա փախաւ անցեալ տարի Օգոստոսին: Տարնան հաստատեց թէ «միլիս»ը կը բաղկանար 45.000 պահակներէ, որոնց 10.000ը Գերմանիա գացին իրեն հետ, եւ, աւելի վերջը, 600 հոգի ընկերացան իրեն դէպի հիւսիսային Իտալիա:

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ԸՆԴՀ. ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԸ, որ վարեց եւ չահեցաւ Եւրոպայի ճակատամարտը, պիտի լուծուի այս չաբթու: Այս լուծումէն վերջը զօր. Այզընհաուըր պիտի չարունակէ վարել Մ. Նահանգներու ամերիկեան բանակին հրամանատարութիւնը Գերմանիոյ մէջ:

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ յառաջիկայ ժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի Յուլիս 15ին, պիտի քննուին բազմաթիւ խնդիրներ,— լեհական, պելժիական, թրքական (Տարտանէլ), Թանճէր եւն.: Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ, բազմաթիւ բնակչութիւններ պիտի փոխանակուին արեւելեան Եւրոպայի մէջ, մէկ երկրէն միւսը: Ո եւ է անհատ որ լեհական հպատակ էր մինչեւ 1939 Սեպտ. 19, կրնայ հրաժարիլ իր ներկայ ռուսական հպատակութենէն եւ Լեհաստան վերադառնալ: Ռիւթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Վարշաւայի մէջ քաղաքական հարցերէն առաջ հացի եւ կարագի խնդիրներն են որ հոգ պիտի պատճառեն երկար ատեն:

ՉԸՐՉԻԼ Հէնտէ, (սպանիական սահմանագլուխին մօտ) գնաց իր կնոջը եւ աղջկանը հետ, հանգստանալու համար: Յետոյ պիտի երթայ Փոցտամ, մասնակցելու համար Երեք Մեծերու ժողովին:

ՄԱՌԷՇԱԼ ԿԷՕՐԻՆԿԻ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ պիտի հրատարակուի դաշնակից հրամանատարութեան կողմէ: Կը պարունակէ չատ կարեւոր յայտնութիւններ որոնք հետզհետէ լոյս կը տեսնեն կարգ մը թերթերու մէջ:

ԱՐԵՒԻ ՄԱՄՆԱԿԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ դիտուեցաւ երէկ, Փարիզի մէջ, ժամը 2.50էն մինչեւ 17:

22 ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ կը դատուին Նանսիի մէջ: Ամբաստանուած են թէ Հրեաներ եւ հայրենասէրներ կը մատնէին, ամսական 90.000 ֆրանքի փոխարէն եւ թէ Կէսթափոյին յանձնած են 1200 հայրենասէրներ որոնք աքսորուած կամ գնդակահարուած են:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ իր Յունիս 30ի ընդհ. ժողովին մէջ, ստուար մեծամասնութեամբ, որոչեց ձուլուիլ Հայ Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութեան հետ, կազմելու համար Ֆրանսահայ Երիտասարդներու Ազգային Ընդհ. Միութիւն մը, «ուր ամէն հայ երիտասարդ պիտի կարենայ, առանց որ եւ է քաղաքական ըմբռնումներու խտրութեան մտնել եւ աշխատիլ: Ընդհ. ժողովը պարտք դրաւ Նորընտիր վարչութեան վրայ յարաբերութեան մէջ մտնել այն ամէն երիտասարդական միութիւններու հետ որոնք մինչեւ այսօր կղզիացած աշխատանք տարած են, զանոնք բերելու համաֆրանսական հայ երիտասարդներու համախմբումին մէջ»:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Նուրիցա Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Պաղտասարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պաղտասարեան եւ զաւակները (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Պաղտասարեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գ. Պաղտասարեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ա. Թօնկուրեան եւ զաւակները, Տիար Գրիգոր Ճերմակեան (Կրընոպլը), Իյնէճեան, Բարսեղեան, Աւետեան եւ Եղիշէեան ընտանիքներ իրենց խորին չնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ փութացին իրենց ցաւակցութիւնը յայտնել անձամբ, նամակով կամ ծաղկեպսակով, հանգուցեալ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ (մեռած Յունիս 11ին, Պոմոն, 75 տարեկան հասակին մէջ):

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԷՆ Պ. Գրիգոր Լօռէնեան 1000 ֆրանք կը տրամադրէ Ազգ. Ճակատի Կեդր. վարչութեան, յատկացուելու համար գերիներու եւ քաղաքական տարագիրներու: Ստանալ Յառաջէն:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 11 Juillet 1945 Չորեքշաբթի 11 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4450-Նոր շրջան թիւ 79 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԶՄՏԵՐՄԱՆԱԼ...

Գերմանիոյ ջախջախումէն անմիջապէս վերջը, անգլեւամերիկեան սպարապետութիւնը նշանակալից արգելք մը հաստատեց,— Չեղբայրանալ, չմտերմանալ Գերմաններուն հետ:

Արգելքը 65 տոլար տուգանքի կը դատապարտէ զինուորները, իսկ սպաներուն կը սահմանէ բարոյական պատիժներ, յանդիմանութենէն մինչեւ աստիճանազրկում:

Արգելքը հազիւ հաստատուած, տրտունջները ծայր տուին:

Շատ մը թերթեր եւ փորձառու մարդիկ դիտել տուին թէ անբնական է այս տնօրինութիւնը, եւ մանաւանդ անգործնական, անգործադրելի: Այս առթիւ կը յիշէին թէ նախորդ պատերազմին ատեն ալ այս պատժական տնօրինութիւնը հաստատուեցաւ, բայց «չքալեց»:

Այժմ ալ, երկու ամսուան փորձը չէ տուած համապատասխան արդիւնքը:

Բանավէճը սաստկացաւ ուրիշ պատճառով մը,— Ռուսերը, թէեւ աւելի խիստ եւ վրէժխնդիր, այդպիսի արգելք չեն հաստատած իրենց գրաւած շրջաններուն մէջ: Ընդհակառակն, թոյլ կուտան որ իրենց զինուորները ժողովուրդին մէջ մտնեն, մտերմական կապեր հաստատեն եւ ապահովութիւն ներշնչեն: (Թերթերը կը գրեն թէ Ռուսերը մասնաւոր կապելաներ հաստատած են Պերլինի մէջ, ուր զինուորները կը զուարճանան, կը խմեն եւ կը պարեն Գերմանուհիներու հետ...):

Հակառակ հաստատուած արգելքին, մտերմացումը, «եղբայրակցութիւնը» տեղի կ'ունենայ ինքնաբերաբար: Գրեթէ մեքենաբար:

Այս տեսակէտէն պերճախօս է անգլիացի սպայի մը կրած «փորձանքը»:

Սպան օր մը պտոյտի ելած ատեն, կը հանդիպի գերման աղջկան մը: Բարեւ - աստծու բարեւ, — եւ կը ծանօթանան: Միասին պտոյտ մը կը կատարեն, եւ գիշեր մըն ալ միասին կ'ըլլան:

Ամբաստանեալը, որ դատի քաշուած է, իր յանցանքը խոստովանելով հանդերձ, կը բացատրէ թէ որ եւ է մասնաւոր դիտում չէր ունեցած: Պարզապէս «պատահմունք»: Ամուսնացած է, ընտանիքի կարօտը կը քաշէր, եւ չէ կրցած դիմանալ հանդիպումի փորձութեան:

Զինուորներու պարագան աւելի բարդ է: Կարելի էր ըսել՝ «կենսաբանական»:

Արգելքը հաստատողներուն նպատակն է հասկցնել Գերմաններուն թէ թշնամի են, յանցաւոր են, հետեւաբար անարժան՝ բարեկամութեան: Տեսակ մը բարոյական պատիժ՝ զգաստացում:

Արդ, զինուորը չունի այդ մտահոգութիւնը: Ան կ'ուզէ զուարճանալ: Խմել, պարել, վայելել: Դրուած արգելքին առջեւ, պիտի հարկադրուի խարդախութեան դիմել, գաղտնի ժամադրութիւններ սարքել: Իսկ այս պարագան շատ աւելի ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ քան մտերմացումը:

Ճիշդ այս վէրքին վրայ կը դնէ մատը Անգլուհի մը, որուն աղջիկը ճակատ ղրկուած է, իբրեւ օժանդակ զինուոր:

Տիկինը նամակ մը ուղղելով գունդի հրամանատարին, կ'ըսէ.

— «Խնդրեմ, ձեր կարելին փորձեցէք, վերցնել տալու համար մտերմացման արգելքը: Քանի կը մնայ այդ արգելքը, մեր աղջիկները միշտ այն կասկածին տակ պիտի մնան թէ ճակատ ղրկուած են պարզապէս իբրեւ հաճոյք, վայելք զինուորներու համար»:

Կը հասկնաք իմաստը, այնքան թափանցիկ եւ եասխրական...

Տրտունջները այնքան ծաւալած են որ, կը կարծուի թէ արգելքը պիտի վերնայ մօտերս, եւ կամ պիտի սահմանափակուի: Մանաւանդ որ, հետզհետէ կ'անտեսուի, հակառակ սահմանուած պատիժներուն:

Խնդիրը ունի դեռ բազմաթիւ ծալքեր, որոնք ազատօրէն կ'արծարծուին անգլեւամերիկեան մամուլին մէջ:

Ինչպէս ըսինք, արգելքին հեղինակներուն գլխաւոր նպատակն է Գերմաններու երեսին զարնել իրենց մեղքերը, նուաստացնել, բարոյապէս խորտակել: Եւ ատով՝ ճամբայ բանալ «վերադաստիարակման»:

Ներելի՞ էր հարցնել թէ՝ ինչո՞ւ այդպիսի պատիժ մըն ալ չհաստատուեցաւ Թուրքիոյ մէջ: Մանաւանդ այդ երկրին մէջ, գոնէ իբրեւ բարոյական հատուցում 1914—1921ի աննախընթաց սարսափներուն...

Շ.

Թուրք մամուլին խրատանքը եւ սպառնալիքներ

ԽՄԲ.— Մ. Նահանգներու Հայկ. Կոմիտէին ծանօթ դիմումին առթիւ, թուրք թերթերը խեղաթիւրելով խնդիրը, մեծ աղմուկ փրցուցին եւ աջէն ձախէն կարծիքներ հաւաքել սկսան: Ահաւասիկ ծաղկաքաղ մը.—

«Ճիւմհուրիէթ» Մայիս 10ի թիւին մէջ տեղ կուտայ Պատր. Տեղապահ Գէորք արք. Արսլանեանի յայտարարութիւններուն ու կը հրատարակէ նաեւ անոր լուսանկարը: Գէորգ Արք. իր զայրոյթը յայտնած է հետեւեալ բառերով.

— Ես Հայոց հոգեւոր պետն եմ, մի միայն կրօնական գործերով կը զբաղիմ: Նկատելով որ խնդրոյ առարկայ դէպքը քաղաքական հանգամանք ունի, ինքզինքս արտօնուած չեմ զգար հայ համայնքի անունով խօսելու: Այդ յուշագրին տեղեկացայ ձեր թերթէն: Մենք ո՛ր եւ է տեղեկութիւն չունինք այդ մասին: Կը կարծեմ թէ Ամերիկահայերու գործն է ատիկա: Եթէ կարծիք պէտք է յայտնել կրօնական պետի հանգամանքով, կրնամ ըսել թէ կրօնական կատարեալ ազատութիւն կը վայելենք ու տէր ենք բոլոր այն իրաւունքներուն, զորս կը վայելեն Թուրք հայրենակիցները: Ծիծաղելի կրնամ որակել այն պնդումը, թէ բռնաճնշման վտանգի տակ կը գտնուին Թրքահայերը:

Ազգ. Հիւանդանոցի տնօրէն Տոքթ. Փէշտիմալճեան հետեւեալ կերպով պատասխանած է «Ճիւմհուրիէթ»ի հարցումներուն.

— Իբրեւ բժիշկ, կը սիրեմ ծառայել մարդկութեան: Այդ հանգամանքով է դարձեալ, որ հպարտ եմ ծառայելով հայրենիքին՝ ուր ծնած եւ մեծցած եմ: Մեր մտքէն չանցնիր հոս կամ հոն երթալ այստեղէն: Այս երկրի ցաւն ալ, ուրախութիւնն ալ բաժնեցինք եղբայրօրէն: Եթէ գոհ չըլլայինք մեր վիճակէն, շուտով հեռացած կ'ըլլայինք Թուրքիայէն:

Պոլսահայ նախկին Ընդհ. Ժողովի նախագահ Տոքթ. Անտրէ Վահրամ յայտարարած է.— Տեղեկութիւն իսկ չունինք հայկական կոմիտէի մը գոյութենէն: Որո՞նք են այդ կազմակերպութեան անդամները, եւ ի՞նչ իրաւունքով կը խօսին թրքահայութեան անունով: Աւելորդ է նոյնիսկ տեղ տալ այդ դիմումի լուրին: Եթէ դժգոհութիւն մը կամ փափաք մը ունենանք, կը դիմենք ոչ թէ Սան Ֆրանչիսկօ, այլ Անգարա: Ես անձնապէս, միշտ ապաւինած եմ հանրապետական օրէնքներու պաշտպանութեան: Անխտիր բոլորս, պէտք է պարսաւենք այս ձեռնարկը, որ կը ձգտի պղտորել հանրային կարծիքը:

«Վաթան», առաջին էջի վրայ կուտայ հետեւեալ յայտարարութիւնները.— «Թուրքիոյ Հայերը կ'ըսեն՝ թէ իրենց անունով Հասան Սաքան միայն կրնայ խօսիլ, նկատելով որ Թուրք են իրենք»:

Ապա կը հրատարակէ Պոլսոյ «Ժամանակ» եւ «Մարմարա» թերթերու կարծիքը:

Մխիթարեան Լիսէի տնօրէն Պ. Կարապետ Քիւրքճեան յայտարարեր է.

— «Այս դիմումը շահախնդիրներու գործ է միայն: Մենք՝ մեր կրթութեամբ ու մշակոյթով՝ հարազատ Թուրքեր ենք, ու կապուած ենք մեր երկրին: Այս կարգի հրատարակութիւններ ինչպէս ինծի, նոյնպէս եւ բոլոր Թրքահայերուն ցաւ միայն կը պատճառեն: Կը հաւատամ՝ թէ այսօրինակ տխմար ու անիմաստ դիմում մը կատարողները միմիայն չար նախանձ ունին ի տես Թրքահայերու բարօրութեան»:

«Թասվիրի Էֆքեար» կ'ըսէ հետեւեալ խորագրերով.

«Հայկական կոմիտէի ծիծաղելի դիմումը եւ Հայերու զարմանքը: Հայ համայնքի երեւելիները տխմար կ'անուանեն ծանօթ ձեռնարկը»:

Թերթը կը հրատարակէ յետոյ Արսլանեանի վեղարաւոր մէկ նկարը եւ Տոքթ. Անտրէ Վահրամի Թուրք սպայի տարազով նկարը: Եւ կը գրէ.

— «Երէկ, մինչեւ ուշ ատեն, բազմաթիւ հայ հայրենակիցներ խմբագրութեանս մօտ դիմումներ կատարեցին, պահանջելով որ բողոքենք այդ ձեռնարկին դէմ: Նոյն հայրենակիցները աւելցուցած են, թէ կը վայելեն Թուրք հայրենակիցներու բոլոր իրաւունքները, եւ թէ ծիծաղելի ու տղայական է Ազգ. Կոմիտէի պատճառաբանութիւնը»:

Էքենիմէնտ Էքրէմ, «Ծիծաղելի ձեռնարկ» խորագրին տակ, կը շեշտէ (Սօն Փոստա).

— «Հայերը ամէն իրաւունք կը վայելեն այս երկրին մէջ: Կը զարմանամ, որ Ամերիկայի մէջ կան տակաւին մարդիկ, որոնք չեն ճանչնար Նոր Թուրքիան: Ազգ. Կոմիտէն շատ լաւ գործ մը կատարած պիտի ըլլար, եթէ նախապէս անքէթ մը բանար այս խնդրին շուրջ»:

«Հաբէր», «Սօն Տաքիքա» եւ «Վաթըթ» թերթերը եւս նոյնիմաստ հրատարակութիւններ կ'ընեն:

Ատանայի «Թիւրք Սէօզիւ» թերթը կը գրէ (9 Մայիս).

—«Հայերը պատեհապաշտ մարդիկ են: Որու կառքը որ նստին, անոր սուլիչը կը սուլեն: Պէտք է թշնամի ու վտանգաւոր տարր նկատել զիրենք ու վտարել թուրք եւ արաբ հողերէն»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՉԸ

Վատիկանի բռնած դիրքին դէմ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Յուլիս 9 թուականով.—

Հայոց Ազգ. Եկեղեցական ժողովը, որ գումարուած էր նոր կաթողիկոսը ընտրելու համար, այսօր կոչ մը ուղղեց «քրիստոնեայ աշխարհին», պախարակելով Վատիկանի դիրքը, «իբրեւ ոչ համապատասխան քրիստոնէութեան բարձր գաղափարներուն»:

Ստորագրուած յայտարարութեամբ մը որ կ'երեւայ կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ «Փրաւտա»յի մէջ, եկեղեցական համագումարը կ'ըսէ թէ Հռոմէական կաթողիկ եկեղեցին «խրած է քաղաքական փառամոլութեանց մէջ, այսպէս խանգարելով քրիստոնէութեան բարձր նպատակներուն իրագործումը»:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ ՄԻԱՁԱՅՆ

Ընտրութիւնները՝ Հոկտ 14ին

Նախարարական խորհուրդը երկուշաբթի օր վեց ժամ խորհրդակցելէ վերջ, միաձայնութեամբ որոշեց միջին բանաձեւ մը, լուծելու համար Սահմանադրութեան խնդիրը:

Ահաւասիկ հիմնական կէտերը.— Երկու անգամ քուէարկութիւն պիտի կատարուի Հոկտեմբեր 14ին, 1.— Միակ Սահմանադիր ժողով մը ընտրելու համար: 2.— Հանրաքուէով մը մերժելու կամ պահելու համար 1875ի սահմանադրութիւնը: Սահմանադիր ժողովը եօթը ամիս ժամանակ պիտի ունենայ, մշակելու համար սահմանադրութիւն մը որ պիտի ենթարկուի երկրորդ հանրաքուէի մը, եթէ մերժուի 1875ի սահմանադրութիւնը: Իսկ եթէ պահուի, Սահմանադիր ժողովը պիտի դառնայ երեսփ. ժողով, յետոյ ծերակոյտ մը պիտի ընտրուի:

Այս օրինագիծը — առաջին անգամ է որ «օրէնք» բառը կը գործածուի — լաւագոյն միջոցը կը համարուի փարատելու համար կառավարութեան պառակտումը, որմէ շատ կը վախցուէր: Ուրեմն, յառաջիկայ Հոկտեմբեր 14ին Ֆրանսայի ժողովուրդը Ազգ. ժողով մը պիտի ընտրէ, ուղղակի եւ ընդհանուր քուէարկութեամբ: Այս ժողովը օրէնսդրական որոշ իրաւունքներ պիտի ունենայ եւ պիտի գործէ նաեւ իբրեւ Սահմանադիր ժողով: Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսայի ժողովուրդը առանձին պիտի քուէարկէ հարցի մը մասին որ բուռն հակաճառութեանց տեղի տուած էր վերջին շաբաթներու ընթացքին,— պիտի ըսէ թէ կ'ընդունի՞ Գ. Հանրապետութեան խորհրդարանական ձեւը, այսինքն երկու ժողով, երեսփ. եւ ծերակոյտ: Եթէ ժողովուրդը քուէարկէ 1875ի սահմանադրութեան համար, Հոկտեմբերին ընտրուած Ազգ. ժողովը պիտի դառնայ երեսփ. ժողով եւ անմիջապէս ծերակոյտ մըն ալ պիտի ընտրուի համաձայն 1875ի օրէնքին: Այն ատեն երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը պիտի կազմեն Ֆրանսայի նոր խորհրդարանը, որ պիտի գործէ համաձայն 1875ի սահմանադրութեան: Բայց Խորհրդարանը կրնայ ի հարկին վերաքննել այդ Սահմանադրութիւնը, գումարուելով իբրեւ Ազգ. ժողով:

Իրազեկներ հաւանական չեն գտներ որ ժողովուրդը քուէարկէ 1875ի Սահմանադրութեան համար: Արդ, եթէ հանրաքուէն մերժէ այդ Սահմանադրութիւնը, Հոկտեմբեր 14ին ընտրուած Ազգ. ժողովը նոր Սահմանադրութիւնը մշակելէ զատ, պիտի ընտրէ առժամեայ կառավարութեան նոր նախագահը, որ իրաւունք պիտի ունենայ ընտրելու իր նախարարները եւ պիտի պաշտօնավարէ եօթը ամիս: Ազգ. ժողովը երեք օրէնսդրական պարտականութիւններ պիտի ունենայ,— քուէարկել նախահաշիւը, վաւերացնել միջազգային դաշնագիրները եւ քուէարկել նոր օրէնքներ՝ երկրին տնտեսական եւ ընկերային կազմի բարեփոխման մասին: Այս Ազգ. ժողովին ընտրութեամբ ինքնին կը լուծուի ներկայ Խորհրդակցական ժողովը: Ազգ. ժողովին համար ալ առաւելագոյն եօթը ամիս պայմանաժամ նշանակուած է, նոր սահմանա-

դրութիւնը մշակելու համար: Եթէ Ազգ. ժողովը այս գործը չվերջացնէ եօթը ամիսէն, պիտի լուծուի եւ նոր ժողով մը պիտի ընտրուի: Ուրիշ խօսքով, ինչ բարդութիւններ ալ ծագին Սահմանադրութեան մշակումին առթիւ, Ֆրանսայի ժողովուրդը պիտի կրնայ իր կամքը յայտնել պարբերական ընտրութիւններով: Ուրեմն, տեսականօրէն, ամէն եօթը ամիսը անգամ մը նոր Ազգ. Ժողովներ ընտրելու գործը կրնայ անվերջ շարունակուիլ, եթէ Սահմանադրութիւն մը մշակուած չըլլայ վերջնապէս:

Կարծիքները կը տարբերին այս նախագծի մասին, բայց ընդհանրապէս բոլորն ալ գոհ են որ կառավարական տագնապի մը առաջքը առնուեցաւ: Նախարարական խորհուրդը նկատի առնելով բոլոր տեսակէտները, գիջումներ ըրած է թէ աջին եւ թէ ձախին, եւ յանգած ժողովրդապետական սկզբունքի մը: Ժողովէն վերջը, նախարար մը ուրախութեամբ կը յայտարարէր թէ այս ելքը «ամէնէն խրախուսիչ բանն է Ֆրանսայի պատմութեան մէջ, երկրին ազատագրումէն ի վեր»: Ամէնէն նշանակալից պարագան այն է որ, Սահմանադրութիւնը փոխանակ վերէն պարտադրուելու, վարէն՝ ժողովուրդին կողմէ պիտի քուէարկուի: Ժողովուրդը ոչ միայն պիտի որոշէ թէ ինչպէս եւ որո՛ւ կողմէ պիտի մշակուի Սահմանադրութիւնը, այլեւ պիտի կրնայ մերժել զայն, տնեղծումէն վերջը, եթէ չհաւնի:

Նախագիծը Խորհրդակցական Ժողովին հաւանութեան պիտի ենթարկուի, վերջնական ձեւ ստանալու համար: Այս ժողովը մեծ մասով համաձայն է միայն մէկ Սահմանադիր Ժողովի: Թերթերը կը գրեն թէ զօր. տը Կօլի վարկը անգամ մը եւս բարձրացաւ, քանի որ այս նախագծով ժողովուրդին կը ձգէ հին կամ նոր սահմանադրութեան որոշումը, միեւնոյն ատեն պահելով դաշնակցին միութիւնը:

Հոկտեմբեր 14ի ընտրութիւններէն առաջ, Սեպտեմբեր 23ին եւ 30ին պիտի ընտրուին նահանգային ընդհ. ժողովները, որոնք մեծ արժէք ունին մասնաւորապէս անոր համար որ իրենք կ'ընտրեն ծերակուտականները: Այսպէս, եթէ ժողովուրդը որոշէ վերադառնալ 1875ի սահմանադրութեան, այս ժողովներն են որ պիտի ընտրեն ծերակոյտը:

Վրացական Կէսթափոյին դատը

—o—

Փարիզի դատական ատեանը երկուշաբթի օր սկսաւ դատել «Վրացական Կէսթափօ»ն, որ կը բաղկանայ 21 կովկասցի, ռուս, ֆրանսացի, իտալացի եւ պրազիլիացի ամբաստանեալներէ: Ամբաստանագիրը, որ 300 էջը կ'անցնի, հետեւեալ մեղադրանքները կ'ընէ այս միջազգային աւազակախումբին դէմ,— Թղթատարական մասնաւոր հանցէ մը հաստատած ըլլալով, հայրենասէրներ կը մատնէր Կէսթափոյէն.— 150.000.000 ֆրանքի ապրանք յափշտակած էր զոհերէն եւ սեւ շուկայով կը ծախէր ի նպաստ գերման Կէսթափոյի պետերուն.— Գերմանական հսմազգեստով գործակալներ կը ղրկէր լեռը (մաքի), ապստամբներուն դէմ եւ գաղտնի գործողութիւններ կը կատարէր նոյնիսկ ազատագրումէն վերջը.— Կեղծ ոստիկանութիւն մը կազմած էր որ կը գործէր մինչեւ Թուլուզ, Լիոն, Լիմոժ եւ Մոնփէլիէ.— Կալուածական բռնագրաւումներ եւ վաճառումներ կը կատարէր:

Ամբաստանագիրը կը յայտնէ թէ աւազակախումբը, որ կը գործէր 1940էն 1944, նախ Ռիւ տը Լոնտր, յետոյ ռիւ տը Վառէն, Կէսթափոյին մատնած էր թղթատարական շատ մը պաշտօնեաներ որոնք անդամ էին Դիմադրական Ճակատին: Ամբաստանեալներուն մէջ կան երեք կիներ: Հելէն տը Թրոզէ, 19 տարեկան դեղուհի մը, կազմակերպութեան հաշուապահն էր եւ անոր վարիչներէն մէկուն սիրուհին: Երկու ամբաստանեալներ ատեանին ներկայացան Ֆրանսական համազգեստով, մէկը իբրեւ տեղակալ, Լոռէնի խաչ մը կուրծքին: Խումբին վարիչը, վրացի Զալվա Օտիխարիա, փախած է եւ կը կարծուի թէ Գերմանիա կը գտնուի ուրիշ 30 մեղսակիցներու հետ: Կը կարծուի թէ դատավարութիւնը հազիւ երեք շաբաթէն կրնայ վերջանալ: Այս երկրորդ խմբական դատավարութիւնն է Պոնի - Լաֆոնի խմբակէն վերջը որ գնդակահարուեցաւ անցեալ Նոյ.ին:

Թերթերը կը գրեն թէ բազմաթիւ «զազու»ներ կը փայլէին խումբին մէջ,— Փարիզի լիսէներու կամ Սէն Լազարի կայարանէն հաւաքուած աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ, որոնք աւելի լաւ սերտած էին սեւ շուկան քան լատիներէնը կամ ալճեպրան, որոնք խենդ էին արդուզարդի եւ լրտեսութիւններ կը կատարէին, առատ վարձատրութեամբ: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի Պէրնառ Իւպէռ, նախկին անդամ Փըթի - Քլամառի համայնավարական բջիջին, որ քանի մը հայրենասէրներ մատնած է: Ամբաստանեալներէն մէկը, պաշտօնեայ մածունի գործարանի մը, միլիոններ շահած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՇԻՆԵՆ պուլկարեւթուրք եւ պուլկարեւհելլէն սահմանագլուխին երկայնքը: Կ'ըսուի թէ պուլկարական օդակայանները պիտի ընդարձակուին եւ արդիական ձեւի մը պիտի վերածուին խորհրդային մասնագէտներու կողմէ (Լը Փոփիւլէռ):

ԱՆԳԱՐԱՅԻ հեռագրական գործակալութիւնը անհիմն կը հռչակէ այն լուրը թէ Թուրքիա պահանջած է Հալէպի նահանգը: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Թուրքիա Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ հաստատուած Ապահովութեան խորհուրդին պիտի դիմէ, կարգադրելու համար Խ. Միութեան հետ եղած վէճը, եթէ Մոսկուա շատ ծանր պահանջներ դնէ: Թուրքիա տրամադիր չերեւար տեղի տալու:

ԺԱՆ ՀԷՐՕԼՏ - ՓԱՔԻ, այն որ օրն ի բուն անթելով կ'ազդարարէր թէ «Անգլիան պիտի կործանի ինչպէս Կարթագինէն», ձերբակալուեցաւ կիրակի օր, Զուիցերիոյ սահմանին վրայ: Ատենէ մը ի վեր Զուիցերիա կը բնակէր կեղծ անունով, բայց ի վերջոյ արտաքսուեցաւ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ չաբաթ օր ճամբայ ելաւ մարտանաւով Եւրոպա գալու և Երեք Մեծերու ժողովին մասնակցելու համար: Կ'ըսուի թէ նախագահը ծրագիր մը մշակած է, ապահովութեան դաշինք մը կնքելու համար Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ: Փոցտամի ժողովէն վերջը պիտի այցելէ Անգլիա եւ ուրիշ երկիրներ: Իր բացակայութիւնը պիտի տեւէ մէկ ամիս:

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը յուշագիր մը յանձնելով Անգլիոյ, կը յիշէ իր ծառայութիւնը Միացեալ Ազգերու Դատին եւ անկախութիւն կը պահանջէ:

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ մեծ գոհունակութեամբ ընդունեցան այն զիջումը զոր կատարեց Ֆրանսա, իրենց յանձնելու համար տեղացիներէ կազմուած զօրամասերը (25—30.000 հոգի): Փարիզեան կարգ մը թերթեր գնահատելով հանդերձ Ֆրանսայի վեհանձնութիւնը, «խոհեմութիւն» չեն սեպեր եղած զիջումը:

ԱՀՌԵԼԻ ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Տէօնքէրքի մէջ, որ արդէն չարաչար տուժած էր պատերազմէն: Ռազմանիւթի մթերանոց մը, ուր կը գտնուէին ազատագրումէն ի վեր հաւաքուած ռումբերը, յանկարծ պայթեցաւ, եւ պայթիւնները իրարու յաջորդեցին այնքան արագօրէն որ ամբողջ քաղաքը խուճապի մատնուեցաւ: Արկածի պահուն 30 քաղաքացիներ եւ 80 գերման գերիներ կը գտնուէին զօրանոցին մէջ: Զոհերուն թիւը ճշդուած չէ տակաւին:

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՄԸ հրատարակուեցաւ Խ. Միութեան մէջ, Գերմանիոյ դէմ տարուած մեծ յաղթանակին առթիւ: Պիտի օգտուին բոլոր անոնք որ դատապարտուած են երեք տարի կամ աւելի պակաս բանտարկութեան, մէջն ըլլալով ռազմական ճարտարարուեստի այն գինուորներն ու բանուորները որ իրենց աշխատանքը լքած էին: Երեք տարիէն վեր եղած պատիժները կէս առ կէս պիտի կրճատուին: Ներումէն պիտի չօգտուին անոնք որ հակայեղափոխական եւ աւազակային արարքներ կատարած են, սպանութիւն գործած են կանխամտածութեամբ, ինչպէս եւ դրամանենգները եւն.:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ անգլ. պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելած է, վերակազմելու համար Յունաստանի ոստիկանութիւնը: Մառէչալ Թիթօ կ'ամբաստանէ Յոյները թէ ահուսարսափ կը տարածեն Մակեդոնիոյ շրջանին մէջ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Միհալ Թագաւորին Ցաղթանակի պատուանշանը տուաւ Սթալին, հետեւեալ յիշատակութեամբ,— «... որ քաջութեամբ վճռական փոփոխութեան մը ենթարկեց Ռումանիոյ քաղաքականութիւնը, խզելով իր յարաբերութիւնները հիթլէրական Գերմանիոյ հետ եւ միանալով Միացեալ Ազգերուն, այնպիսի պահու մը երբ Գերմանիոյ պարտութիւնը բացարձակապէս ակներեւ չէր տակաւին»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Ա. ԲԱՆԱԿԸ սկսաւ գրաւել Սարի շրջանը եւ Հռենոսի մէկ մասը, որ յատկացուած է Ֆրանսայի եւ կը կազմէ 202.500 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն: Ամերիկացիները սկսան քաշուիլ:

ԻՐԱՆԻ ամերիկեան զինուորները քաշուիլ ըսկսան, իսկ Անգլիացիները եւ Ռուսերը կը մնան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ վերադարձած գերիներէ ստացած ենք հետեւեալ նամակը, ուղղուած ֆրանսահայ գաղութին.— Սիրելի հայրենակիցներ, մենք մեր անկեղծ սրտով շնորհակալութիւն ենք յայտնում ձեզ, ձեր սիրալիր ընդունելութեան, ձեր բարի ու հոգատար վերաբերմունքի համար:

Մենք մեր հարազատ ժողովրդին հայրենիքում կը պատմենք ձեր լաւագոյն վերաբերմունքի մասին: Երբ դուք ալ հայրենիք կը վերադառնաք, մենք ալ մեր հերթին մեր փոխադարձ յարգանքը, ջերմ ընդունելութիւնը եւ ծառայութիւնը կը մատուցանենք ձեզ: Ցտեսութիւն ձեր բոլորին: Մենք մեկնեցանք մեր հարազատ հայրենիքը: Յարգանքներով.— Արամայիս Յակոբեան, Թադէոս Անտինեան, Ենովք Յարութիւնեան:

ԱՐՇԱԿ ՊԱՔՐՃԵԱՆ եւ Օր. ԱՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ամուսնացած: Փարիզ, Յունիս 23

ՀԱՅԵՐԸ ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

Ապրիլ 13 թուականով, Աթէնքէն կը գրեն Յուսաբերի.—

Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ գրաւեալ շրջաններուն մէջ տեղի ունեցան դատավարութիւններ: «Էլաս»ի դատախազներուն կողմէ գնդակահարուեցան բազմաթիւ Յոյներ եւ Պուլկարներ, բայց ոչ մէկ Հայու անուն չյիշուեցաւ դատավարութիւններու ընթացքին:

Բայց վերջերս հելլէն թերթեր այդ շրջանին մէջ սկսած են Հայերու դէմ արտայայտուիլ. հայ համայնավարներու գործունէութիւնը արծարծելով: Դիմումներ կատարուած են Թրակիոյ ընդհանուր կուսակալին:

Վեց ամիս առաջ, պուլկար ոյժեր երբ հեռացան, Գավալայի մէջ բռնի ուժով թաղականութիւնը ձեռք առին ձախ հակումներով որոշ տարրեր, ատենապետութեամբ չէզոք հայրենակցի մը: Այս 11 անդամներէ բաղկացած մարմինը որուն մաս կը կազմէին նաեւ կիներ, երկար տատանումներէ յետոյ, վերջապէս ձեռնթափ եղած է, ինչպէս կը լսենք վերջին պահուն: Կնիքը յանձնած են Պ. Պ. Ալեանաքէ, Տ. Պլէճեանէ եւ Յ. Թորոսեանէ կազմուած եռանդամ մարմնի մը, որ պարտականութիւն ստանձնած է նոր թաղականութիւն մը կազմելու կամ նախապատերազմեան մարմինը գործի գլուխ բերելու:

Ազգ. վարժարանը վերաբացուած է Պ. Սօսվանիի տեսչութեամբ եւ ժողովուրդը սկսած է իր ընթացիկ գործերով զբաղիլ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ.— Յուլիս 1 — 8

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Փափազեան, Հապեան 200ական ֆրանք, Ինճէեան 210, Խաչմանեան 1000, Ճիէրճեան 750, Սարաֆեան Ա. 1000, Սարաֆեան Գ. 1000, Maison Thérèse 1000, Սարաֆեան 750, ՄարՍԷՅԼԷՆ՝ Մկրեան 200, Ոսկանեան 400, Զալիքօշեան 400, Օհանեան 750, Տօնէլեան 200, Միսաքեան 400, Տատեան 500, ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ՝ Մուրատեան 750, ԼԻՈՆ՝ Գասպարեան 200, ՄԱՐԹԻԿ՝ Արթինեան 400, ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Պետրոսեան 600, ՍԷՆ - ՓԻԷՌ՝ Վարդանեան 400, ԼԻՈՆ՝ Նարկիզեան 750, ԼԻՈՆ՝ Սիմոնեան 350, Ս. ԺԷՐՈՄ՝ Գործ. 1100, ՇԱՄ՝ Ապրազեան 400, ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ՝ Կիւմիւշեան 750, ԿՐՈՍ՝ Յովսէփեան 200, ԷՔՍ՝ Մարգարեան 200, ԷՔՍ՝ Մաքինաճեան 400, ԼԻՈՆԷՆ՝ Պահատուրեան 1000, Յակոբեան 200, ՎՈՐԼԻՒԶ՝ Եալանքըրճեան 200, ՖՈՒԺԷՐ՝ Տէրմանեան 400, ԼԸՓԻՆ ԼԸ ԼԱՔ՝ Գեղլեան 200, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Լորէնեան 1000, ՍԷՎՐ՝ Տէր Յակոբեան 200, ՍԷՆԹ ԱՆ՝ Գործկ. 2000, ԱՆԿԷՆ՝ Առաքելեան 400, ՍԻՒՐԷՆ՝ Թորոսեան 200 ֆր.:

Այրի Տիկին Կ. Էսմէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թոքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Նիկօլեան, Պ. Վաղարշ եւ Պերճ Նիկօլեան, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները եւ բարեկամները, իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ Գերմանիա բռնի աշխատանքի տարուած Յակոբ Եագուպեան, ներկայիս Մարսէյլ, կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Մելքոն Եագուպեանը, Ուշաքցի, որ մօտ քսան տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի: Տեղեկացնել Հայ Ազգ. Ճակատի, 31 րիւ Լօնկ տէ Գափիւսէն:

ՄԵՐ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի Ա. եռամսեան լրացաւ Ապրիլ 8ին: Կը խնդրուի անոնցմէ որ առկախ հաշիւներ ունին, փակել ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 20:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Jeudi 12 Juillet 1945 Հինգշաբթի 12 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N°4451-Նոր շրջան թիւ 80 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

Երեւութապէս խաղաղութիւն կը տիրէ Մօտաւոր Արեւելքի եւ Պալքաններու մէջ: Բայց, եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք դէպքերուն, տպաւորութիւնը կը պղտորի:

Արդարեւ, մէկէ աւելի ճեղքեր, խոցեր, վէրքեր կը սպառնան նորէն պայթեցնել այդ պատմական փառօդարանը:

Ամէն պարագայի մէջ, առժամապէս մարած հրաբուխի մը կը նմանի այդ շրջանը: Մանաւանդ որ, կրակը խառնողներ պակաս չեն:

Նախ՝ հետզհետէ կը շեշտուի քաղաքական ազդեցութեան պայքարը Մեծերու միջեւ:

Գաղտնիք չէ որ սուր պայքար մը կը մղուի այդ գետնին վրայ, մերթ բացայայտ, մերթ մանուածապատ:

Մոսկուա վճռած է, այս անգամ, ոչ միայն ամուր յենարաններ ապահովել Պալքաններու մէջ, այլեւ ելք մը բանալ Միջերկրականի վրայ: Ուղղակի՝ Նեղուցներու ճամբով, կամ անուղղակի՝ նաւահանգիստ մը պահանջելով Պուլկարիոյ համար (Եգէական):

Կը թուի թէ ճամբուն կէսէն աւելին կտրած է արդէն. քանի որ, Գերմանիոյ ջախջախումէն շատ առաջ, ամրապէս տեղաւորուեցաւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ:

Այսօրուան լուրերը կը հաստատեն թէ ուրիշ առաւելութիւններ ալ ձեռք բերած է, համաձայնութիւններ կնքելով Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պալքանեան պետութեանց հետ: Մարդիչներ պիտի ղրկէ, զինուորական, ծովային եւ օդանաւային խարիսխներ պիտի ունենայ, կարեւոր զօրամասերով, եւ պիտի կրնայ ազատօրէն օգտագործել շարք մը նաւահանգիստներ,— Ֆիումէ, Թրիէսթէ, մանաւանդ Քոնսթանցա եւ Վառնա (արդէն խորհրդային մարտանաւեր հասած են այդ կողմերը):

Այս խաղաղ թափանցումին դիմաց, Մեծն Բրիտանիա կը ջանայ իր դիրքերը ամրապնդել Յունաստանի, Ալպանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ: Պարապ տեղը չէր որ արեան մէջ խեղդեց Յունաստանի ներքին խլրտումները, անցեալ ձմրան: Անկէ ի վեր ամուր թաթի մը տակ առած է այդ երկրին վարչութիւնը: Կարելի էր ըսել թէ Աթէնքի մէջ տերեւ չի շարժիր առանց Ալպիօնի հրամանին:

Եւ ահաւասիկ Մակեդոնիոյ խնդիրը,— կնճիռ մը որ արիւն կը հոսեցնէ 50—60 տարիէ ի վեր, եւ դեռ կրնայ հոսեցնել:

Մառէշալ Թիթօ, Եուկոսլաւիոյ միահեծան վարիչը եւ Մոսկուայի մտերիմը, չոգեպինդ յառաջ կը տանի անկախ Մակեդոնիոյ կազմակերպութեան գործը: Ան բաւական ճամբայ կտրած է արդէն, բայց տակաւին «անելիքներ« ունի: Ամէն բանէ առաջ, նոր հողերու պահանջ: Ուրեմն ընդհարում Յունաստանի հետ:

Քանի մը օրէ ի վեր, հեռագիրները պղտոր լուրեր կը հաղորդեն երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին: Պելկրատ ծանրապէս կը մեղադրէ Աթէնքը, դանդատելով թէ անլուր հալածանքներ տեղի կ'ունենան Մակեդոնիոյ բնակիչներուն դէմ, թէ հազարաւորներ կը փախչին կամ կ'աքսորուին եւն.: Հելլէնական կառավարութիւնը անմիջապէս հերքեց այս մեղադրանքները, իր կարգին ամբաստանելով հարեւան պետութիւնը:

Միշտ այսպէս սկսած են պալքանեան դէպքերը: Եւ կացութիւնը խառնակ է մանաւանդ անոր համար որ, Պուլկարիա եւ Յունաստան եւս լարուած են իրարու դէմ, եւ մեղադրանքներ կ'ուղղեն փոխադարձաբար:

Արդ, առաջինը ապաւինած է Մոսկուայի, երկրորդը՝ Լոնտոնի: Մնացեալը կրնաք հետեւցնել:

Նոյն ամպոտ երկինքը՝ Միջին Արեւելքի մէջ — Սուրիա, Լիբանան եւն.— ուր միայն Անգլիան եւ Ֆրանսան չեն որ կը շփուին, այլեւ հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնեն, նաեւ, Մոսկուայի եւ Մ. Նահանգներուն շուքերը:

Խորհրդային իշխանութիւնը մինչեւ անգամ վեղարները օգտագործեց, այս ճամբուն վրայ, հովուական այցելութիւններ սարքել տալով Համայն Ռուսիոյ պատրիարքին: Իսկ Մ. Նահանգները արդէն իսկ տնտեսական մենաշնորհներ ապահոված են եւ դեռ կը փնտռեն ամէն գետնի վրայ: «Խաղաղ թափանցում»...

Պատկերը աւելի խօսուն պիտի դառնայ, երբ բացուի խաղաղութեան խորհրդաժողովը, յառաջիկայ աշնան:

Շ.

ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 4 Յուլիս (Յառաջ).— Հազիւ ազատագրուած, Պելճիան չաբաթներէ ի վեր կը գալարուի սուր տագնապի մը մէջ, իբրեւ հետեւանք Լէօփոլտ Գ.ի վերադարձի լուրերուն: Բուռըն պայքար մը բացուած է մամուլին եւ քաղաքական հոսանքներուն մէջ, ինչպէս օրը օրին կ'իմանաք «Յառաջ»էն:

Պելճիոյ պարտութենէն վերջը, Թագաւորը, որ անձնատուր եղած էր բանակին հետ, նախընտրեց գերի մնալ, փոխանակ Լոնտոն ապաստանելու իր նախարարներուն հետ, ինչպէս թելադրած էին այս վերջինները, անձնատուութեան նախօրեակին: Ամբողջ գրաւման ընթացքին, Թագաւորը գերի մնաց Լաքէնի պալատին մէջ, որ եւ է յարաբերութիւն չունենալով իր ժողովուրդին հետ: Իրականին մէջ, յանձն առած էր չգործադրել իր արքայական իրաւունքները:

1944 Օգոստոսին, երբ Գերմանները հեռացան Պրիւսէլէն, միայն տարին Թագաւորը եւ Սալցպուրկի մէջ (Աւստրիա) էր որ ազատուեցաւ Դաշնակիցներուն կողմէ:

Լէօփոլտ Գ. կը մեղադրուի թէ իր գերութեան միջոցին կատարած է այնպիսի քաղաքական գործեր որոնք հակառակ էին երկրին շահերուն:

Ճշգրիտ գաղափար մը տալու համար ներկայ քաղաքական կացութեան մասին, կը գոհանամ տորեւ պարզելով եղած մեղադրանքները, կուսակցութեանց դիրքը եւ տրուած որոշումները, առարկայօրէն, առանց որ եւ է խորհրդածութեան.— Ա. Թագաւորը 1941 Ապրիլին շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղած է Հիթլէրի, անոր ծննդեան տարեդարձին առթիւ:

Բ. 1940 Մայիս 28ին, Պելճիոյ բանակին անձնատուութեան առէն, իր զօրքին ուղղած է օրակարգ մը, որուն վերջին պարբերութիւնը ահաւասիկ.— «Վաղը, գործի պիտի ձեռնարկենք, հայրենիքը իր աւերակներէն բարձրացնելու հաստատ կամեցողութեամբ»: Այս պարբերութենէն կը հետեւցնեն թէ Թագաւորը Պելճերուն կը պատուիրէ աշխատիլ թշնամի բանակին համար որ գրաւած էր երկիրը:

Գ. Թագաւորին տեսակցութիւնը Հիթլէրի հետ, Պէրխթէսկատընի մէջ, 1940ի աշնան: Կ'ըսեն թէ այս ճամբորդութեան նպատակն էր գերմանասէր կառավարութիւն մը կազմել, մինչ Փիէրլոյի կառավարութեան անդամները Լոնտոն ապաստանած էին, շարունակելու համար պայքարը Դաշնակիցներուն հետ:

Դ. Այն հեռագիրը զոր Թագաւորը ուղղած էր Իտալիոյ Թագաւորին, իր խորին ցաւակցութիւնը յայտնելով Եթովպիոյ բանակին հրամանատարին՝ Սավուայի Ամէտէ իշխանին սպանութեան առթիւ, մինչ Պելճիա պատերազմի մէջ էր Իտալիոյ հետ եւ Քոնկոյի պելճ զինուորները կը կռուէին իտալացի զինուորներուն դէմ:

Ե. Թագաւորը առաջարկած է Փիէրլոյի կառավարութեան որ պելճիական Քոնկօն չմասնակցի Դաշնակիցներու պատերազմին եւ Պելճիա պատերազմ չյայտարարէ Իտալիոյ դէմ:

Զ. 1940 Օգոստոսին, Թագաւորը գաղտնապէս «թանկագին խորհուրդներ» տուած է արտասահմանի պելճ ներկայացուցիչներուն, որպէսզի վերջ տան Գերմանիոյ դէմ մղուած պայքարին:

Երբ Թագաւորը յայտնեց թէ Պելճիա պիտի վերադառնայ, Վան Աքէրի կառավարութիւնը, որ կը բաղկանայ վեց կաթոլիկ, հինգ ընկերվարական, չորս ազատական եւ երկու համայնավար անդամներէ, նկատի առնելով երկրին տագնապալի կացութիւնը, հրաժարականը ներկայացուց խնամակալ իշխանին (Թագաւորին եղբայրը):

Պ. Վան Աքէր, ընկերվարական, որ ուժեղ եւ հնարամիտ վարչապետ մը հանդիսացաւ, յայտարարեց թէ ժողովուրդին մէկ փոքր մասը միայն կ'ուզէ Թագաւորին վերադարձը եւ թէ վերջերս կիրքերը չափազանցբորբոքած էնարքայականհարցի մասին, վտանգաւոր դառնալու աստիճան: Իր կարծիքով, Թագաւորը այլեւս ազգային միութեան այն խորհրդանշանը չէր, ինչպէս պէտք է ըլլայ ամէն սահմանադրական վեհապետ: Ուստի պահանջեց Թագաւորէն հրաժարիլ, Պելճիա վերադառնալէ առաջ, որպէսզի կարենան խուսափիլ անկարգութիւններէ:

Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Թագաւորին վերադարձը երկու ճակատներու պիտի բաժնէ Պելճիան (արդէն բաժնած է): Առաջինը՝ ընկերվարականներ, համայնավարներ, ազատականներ եւ դիմադրականներ, երկրորդը՝ կաթոլիկները, որոնց ուժկուտան նախկին «ռէքս»ականները, Ֆլաման ազգայնականները եւ թշնամիին գործակիցները: Առաջինները ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը կազմեն եւ Թագաւորին հրաժարումը կը պահանջեն: Կաթոլիկները հաւատարիմ են Թագաւորին եւ պատրաստ՝ աջակցելու, ազգային համերաշխութեամբ:

Ներկայ տագնապին պատճառը այն է որ Թագաւորը չուզեր համոզուիլ, երբ իր նախարարները կը պատճառաբանեն թէ հանրային կարծիքը նպաստաւոր չէ իր վերադարձին: Կ'ուզէ ինք անձամբ ստուգել, ուղղակի ժողովուրդին խօսելէ վերջ: Թագաւորը ցաւ յայտնած է որ ժողովուրդը զինքը չէ լսած: Ուրիշներ կ'առարկեն թէ սահմանադրական կարգուսարքի մէջ Թագաւորը պատասխանատու չէ, այլ նախարարներն են, իսկ ներկայ պարագաներուն մէջ նախարարները չեն ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել:

Թերթերը դիտել կուտան թէ միապետութիւնը վտանգուած չէ, քանի որ հրաժարման կուսակիցները կը պահանջեն Թագաւոր հռչակել Լէօփոլտ Գ.ի տղան, իշխան Պոտուէնը, խնամակալութեամբ իշխան Շարլի որուն միաձայնութեամբ համակիր է ժողովուրդը:

Այսպէս կամ այնպէս, կացութիւնը անորոշ է եւ եթէ վերջին պահուն Թագաւորը տեղի չտայ, անախորժ դէպքեր կրնան պատահիլ: Արդէն ընկերվարականները եւ համայնավարները որոշած են ընդհ. գործադուլ հռչակել, եթէ Թագաւորը վերադառնայ:

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի օր ծանր դէպքեր պատահեցան Սուրիացիներու եւ անգլ. զինուորներու միջեւ: Ռիւթէր կ'ըսէ թէ ամէն օր դէպքեր կը պատահին, գիշեր ցերեկ:

Տասը անգլիացի զինուորներ սպաննուեցան ընդհարումի մը միջոցին: (ԽՄԲ.— Թերթերու մեծ մասը կը գրէ՝ մէկ զինուոր): Երեքշաբթի առտու ժամը 2ին հրացանի ձայներ լսուեցան: Մէկուկէս ժամ վերջը նորէն հրացանաձգութիւն: Ժամը 16ին հարիւրի չափ բնիկ զինուորներ, անգլիական զինավաճառատուն մը մտան, որ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը, եւ մասնաւորապէս յափշտակեցին գնդացիրներ: Յետոյ հրացան արձակուեցաւ օդին մէջ, ոստիկանական տեսչութեան կողմը, իբրեւ հաւատարմութեան նշան Սուրիոյ կառավարութեան հանդէպ: Անգլիացիները ձերբակալեցին կարգ մը ցուցարարներ, բայց մեծ մասը հարեւան գիւղ մը ապաստանեցաւ: Հակառակ անգլ. իշխանութեանց հրամանին, հրացանաձգութիւնը շարունակուեցաւ մէկ ժամ: Իրիկուան ժամը 5.30ին ընդհարում մը պատահեցաւ Սուրիոյ ոստիկան-զօրքին եւ քաղաքացիներու միջեւ, Ֆրանսացիներու կողմէ գրաւուած շէնքի մը մօտ:

✕ Սուրիոյ փոխ-վարչապետը խօսելով Ֆրանսայի վերջին զիջումին վրայ (փոխանցում բնիկ զօրամասերու), ըսաւ թէ կառավարութիւնը հաստատ կը մնայ իր դիրքին վրայ, մինչեւ որ ամբողջովին պարպուին Ֆրանսացի զինուորները: Սխալ է թէ Սան Ֆրանչիսկոյի սուրիական պատուիրակութիւնը Լոնտոն պիտի հանդիպի, բանակցելու համար անգլ. կառավարութեան հետ:

Մոսկուա տէր տիրական Պալքանի եւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն Յուլիս **10** թուականով.— Կը տեղեկանանք թէ Յունիսի վերջերը կարմիր բանակին սպայակոյտի պետը զինուորական դաշնագիր մը կնքած է Մոսկուայի մէջ, Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պալքանեան երկիրներու հետ: Այս դաշնագրին համաձայն, Ռուսիա զինուորական մարդիչներ, ամէն տեսակ զէնքեր եւ կազմածներ պիտի ղրկէ այդ երկիրները, իսկ անոնք ալ փոխադարձաբար խորհրդային իշխանութեան պիտի տրամադրեն.—

1. Զինուորական խարիսխներ այդ երկիրներուն մէջ:— 2. Ծովային եւ օդանաւային խարիսխներ, զինուորական եւ քաղաքային պէտքերու եւ պահանջներու համար:

Այսպէս, Եուկոսլաւիա կ'արտօնէ որ Ռուսիա գործածէ Ֆիումէի ազատ նաւահանգիստը, եւ յառաջիկային՝ Թրիէսթէն, Ռումանիա կը բանայ Քոնսթանցայի ազատ նաւահանգիստը, Պուլկարիա՝ Վառնայի նաւահանգիստը: Չեխոսլովաքիա եւ Պուլկարիա նմանապէս կ'արտօնեն որ Ռուսերը օգտագործեն իրենց օդանաւային խարիսխները, ինչպէս եւ Դանուբի ազատ նաւարկութիւնը:

Դաշնագիրը կը ճշդէ նաեւ թիւը այն ռուսական զօրագունդերուն որոնք պիտի հաստատուին պալքանեան խարիսխներուն մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ այս տեղեկութիւնը կրնայ մեծ ազդեցութիւն գործել Փոցտամի ժողովին վրայ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍՄԷՐԵԱՆ

ԼԻՈՆ.— Մեր ողբացեալ բարեկամը, որ Ֆրանսա հաստատուելէն ի վեր քաշուած կեանք մը կը վարէր, Պոլսոյ մէջ 1918էն 1922 ունեցած է բեղուն գործունէութիւն մը՝ իբրեւ անդամ Ազգ. Երմտական յանձնաժողովին եւ Ազգ. Խնամատարութեան: Այս վերջին կազմակերպութեան մէջ, որ կը զբաղէր հազարաւոր որբերով, եղած է կարող աջակիցներէն մին եկող գացող բոլոր տնօրէններուն, մանաւանդ վերջի շրջանին, երբ որբերու գործը թոհ ու բոհ մատնուած էր: Գում Գափուի, Կէտիկ Փաշայի, Եէնի Գափուի եւ շրջականերու, Ասպարէզի Լսար. Միութեան կատարած ջանքերուն եւ համգամանկութեան կեդրոնական դէմքն էր: Եղած է նաեւ Գում - Գափուի Թաղական խորհուրդի անդամ:

Աւարտած էր Պոլսոյ Կեդրոնականը, լաւ գիտէր հայերէն, թուրքերէն եւ ֆրանսերէն, նաեւ անգլիերէն: Եղած է Յարութիւն Մոստիչեանի սաներէն, եւ սակայն դպրոցը աւարտելէ վերջ, հետեւած է առեւտրական ասպարէզին, իբրեւ ուսկերիչ - ժամագործ (իր հօրենական ասպարէզը):

1918էն 1920 իր խնամատարական կազմի պաշտօնակիցներէն Ներսէս Օհանեան՝ Գատըգիւղէն, Խաչիկ Սվաճեան՝ Օրթագիւղէն, Պ. Տայլէրեան Ատափազարէն, Ստեփան Արապեան՝ Սկիւտարէն, Պէօճէքեան՝ Մարգրիգիւղէն, Պօղոս Երուանդեան՝ Պրուսայէն, ինքը՝ Գում - Գափուէն ոչ եւս են այսօր: Կը մնայ միայն Խորէն Ճամճեան:

Էսմէրեան վերօգրեալ մարմիններու կրտսեր անդամն ըլլալով, աւելի ծանրաբեռնուած էր եւ բոլոր գրենական աշխատանքները կը վստահէին իրեն: Մեծ Պատերազմին մտաւորական-ներու հետ աքսորուած է Պուլկարիա եւ յետոյ Սելանիկ, ուր ծառայած է Համաձայնական բանակին մէջ, իբրեւ պարենապետ: Պատերազմէն վերջ՝ կրկին վերադարձաւ Պոլիս, ուր մնաց մինչեւ 1922: Կրկին գաղթ, դէպի Սելանիկ, յետոյ Աթէնք եւ վերջապէս Փարիզ, մինչեւ իր մահը:

Եղած է ընտանիքի տիպար հայր մը, եւ իր զաւակներուն տուած է իրական հայեցի դաստիարակութիւն մը:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի բարեկամ:

Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը հովանաւորութեամբ Ազգ. Ճակատին երեկոյթ մը կազմակերպած էր ի պատիւ Գերմանիայէն վերադարձող գերիներու եւ բռնի աշխատանքի տարուածներուն: Սրահը լեցուած էր գերիներով եւ իրենց ընտանիքներով: (Քանի մը գերիներ կը բացակայէին): Օրուան նախագահը, Տիկին Լիւսի Խաչատուրեան գեղեցիկ գրութիւնով մը բարիգալուստ մաղթեց բոլորին: Ազգ. Ճակատի կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց Պ. Կարապետ Միքաբեան որ վեր առնելով Կապոյտ Խաչի տարած ազգօգուտ աշխատանքը, թելադրեց ներկաներուն ինչպէս՝ գերութեան դաժան օրերուն՝ եղբայրական ամուր կապերով կապուած էին իրարու, ներկայիս ալ նոյն ոգիով բոլորուիլ Ազգ. Ճակատի շուրջը: Նոյնիմաստ ճառ մը կարդաց նաեւ Ազգ. Միութեան ատենապետ ընկեր Կարապետ Համալեան: Յետոյ սեղանապետը, ընկ. Ստեփան Ստեփանեան տիրականօրէն վարեց խնջոյքը, խօսք տալով բոլոր ներկաներուն, որոնք երգեցին, արտասանեցին եւ ոմանք ալ իրենց քաշած տառապանքներէն յուզիչ դրուագներ պատմեցին: Անդին խումբ մը Հայաստանցի գերիներ սեղանի մը շուրջ համախմբուած, տեղանապետի խնդրանքին համաձայն նուագի ընկերակցութեամբ կ'երգէին ու կը պարէին հայկական գեղեցիկ կտորներ:

Կապոյտ Խաչուհիները ամէն գոհողութիւն յանձն առած էին գոհացնելու համար ներկաները: Առատ ըմպելի, տեսակ տեսակ աղանդերներ եւ գոյնզգոյն պտուղներ կը զարդարէին սեղանները: Կ. Խաչի սանուհիները անմեղունակ ժպիտը շրթներուն սեղանէ սեղան կը շրջէին սպասարկութեան մէջ չթերանալու մտահոգութեամբ: Մէջ ընդ մէջ տեղի կ'ունենային նաեւ եւրոպական պարեր: Խնջոյքը վերջացաւ ժամը 23ին, երբ ներկաները յոտնկայս երգեցին «Բամ Փորոտան» եւ «Մեր հայրենիք»,— այս վերջինը անոր համար որ դեռ Թրքահայաստանը չէ ազատագրուած:

Ուրախ ենք յայտարարելու որ մեր շրջանի բոլոր գերիները անվնաս վերադարձած են եւ սպասելիք չունինք: Նոյնը կը մաղթենք միւս բոլոր շրջաններուն:

Հարգանցի

Երեք Մեծերու ժողովին օրակարգը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մառէշալ Սթալին եւ բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ կը պատրաստուին ճամբայ ելլել դէպի Փոցտամ, ուր պիտի գումարուի Երեք Մեծերու ժողովը, Յուլիս 15ին կամ 17ին: Չըրչիլ Ֆրանսա կը գտնուի արդէն եւ Պերլին պիտի երթայ ուղղակի, իսկ Մ. Նահանգներու նախագահը ճամբայ ելաւ շաբաթ օր:

Ամերիկեան շրջանակներէ հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, ժողովի օրակարգին գըլխաւոր խնդիրները պիտի ըլլան.—

1. Ճշդել Գերմանիոյ գրաւման վերաբերեալ խնդիրները, եւ մանաւորապէս Գերմաններուն տրուելիք կամ չտրուելիք ազատութեան հարցը.— 2. Վերջնապէս ճշդել եւրոպական երկիրներու սահմանները.— 3. Կարգադրել պալքանեան խընդիրները եւ Լեհաստանի յառաջիկայ ընտրութիւնները.— 4. Քննել Միջերկրականի խնդիրը: Կը կարծուի թէ Սթալին պիտի պահանջէ հեռացնել Ֆրանքօն եւ կարգադրել Նեղուցներու խնդիրը.— 5. Ծայր Արեւելքի խնդիր եւ Խ. Միութեան հաւանական մասնակցութիւնը ճափոն. պատերազմին:

Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ ժողովին մէջ գլխաւոր դերը պիտի կատարեն նախագահ Թրումըն եւ Սթալին: Առաջինը վճռած է ամէն ջանք փորձել եւ ամէն կարելի զիջում կատարել, տեւական համաձայնութիւն մը կնքելու համար Խ. Միութեան հետ: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ ամերիկեան կառավարութիւնը յաջողած է հակազդել այն հակախորհրդային պայքարին որ բացուեցաւ Ռուզվէլթի մահէն անմիջապէս վերջը: Գալով Եւրոպայի գործերուն, նախագահ Թրումըն միջնորդի դեր պիտի կատարէ Մոսկուայի եւ Լոնտոնի միջեւ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Միջերկրականի եւ մասնաւորապէս Նեղուցներու խնդիրը ըստ էութեան պիտի չքննուին Փոցտամի մէջ: Սուրիոյ խնդիրն ալ պիտի քննուի նախագահին եւ զօր. տը Կօլի տեսակցութեան ատեն:

× Կը կարծուի թէ ժողովը պիտի տեւէ 10—15 օր: Ամէն պարագայի մէջ օրակարգը շատ կընճռոտ է եւ ծանրակշիռ որոշումներ կրնան տրուիլ:

Սահմանադրութեան խնդիրը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, կառավարութիւնը օրինագիծ մը մշակած է միաձայնութեամբ, լուծելու համար Սահմանադրութեան խնդիրը: Օրինագիծը այժմ կը քննուի Խորհրդակցական Ժողովին մէջ: Ձախակողմեան հոսանքները գոհ չեն երեւար այս օրինագծէն, մանաւանդ այն կէտէն որ կը սահմանափակէ Սահմանադիր Ժողովին իրաւասութիւնները: Զափաւորներն ալ դիտել կուտան թէ օրինագիծը յստակ չէ եւ թիւրիմացութեանց տեղի պիտի տայ:

Արդէն իսկ տրտունջներ կը լսուին Խորհրդակցական Ժողովին մէջ: Համայնավարները բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ օրինագիծը չի համապատասխաներ իրենց տենչերուն, թէեւ իրենց երկու նախարարները հաւանութիւն յայտնած են: Դըժգոհ են նաեւ արմատական ընկերվարականները, ինչպէս եւ Դիմադրական Ճակատին ներկայացուցիչները: Գալով ընկերվարականներուն, երկու մասի բաժնուած են, թեր եւ դէմ:

*** Առջի օր բացուեցաւ Ֆրանսական Վերածնութեան հոսանքին ընդհ. ժողովը, մասնակցութեամբ 2200 պատգամաւորներու որոնք եկած են երկրին բոլոր մասերէն: Նախագահը, Լուի Սայեան, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Դիմադրական Ճակատի Ազգ. Խորհուրդին, իր ճառին մէջ պահանջեց Սահմանադիր Ժողով մը որուն առջեւ պատասխանատու ըլլայ կառավարութիւնը: Յետոյ պահանջեց կազմակերպել հանրապետական բանակ մը եւ իրական մաքրագործում կատարել: Այս ժողովն ալ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ հանրային կարծիքին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը որ դադրած էր 1940էն ի վեր, արտակարգ հանդիսաւորութեամբ պիտի տօնուի այս տարի: Ոչ միայն աւանդական զօրահանդէսը պիտի կատարուի, այլեւ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը մասնաւոր յայտագիր մը մշակած է, խրախճանքներ կատարելու համար չորս օր անընդհատ, սկսելով վաղուընէ, ուրբաթ եւ վերջանալով երկուշաբթի, 16 Յուլիս: Օտար հիւրեր ալ ներկայ պիտի ըլլան, դաշնակից մայրաքաղաքներէն, օրինակ՝ Նիւ Եորքի հռչակաւոր քաղաքապետը, Լա Կարտիա: Հրապարակային պարերուն համար նուագախումբեր պիտի տրամադրուին եւ ձայնասփիւնները անընդհատ պիտի բանին: Հանրապետական պահակներու նուագախումբը պիտի հնչէ այսօրուընէ.— Հինգշաբթի: Հրախաղութիւններ, ձրի թատրոն, «Ջրային բարեկենդան» Սէնի վրայ, լուսավառութիւն, թափորներ գլխաւոր պողոտաներուն վրայ եւն.:

ՀԱԶԱՐ ՕԴԱՆԱՒԵՐ անխնայ ռմբակոծեցին Թօքիօն: Մարտանաւեր ալ կը մասնակցէին ռըմբակոծութեան: Այսպէս պիտի շարունակուի քանի մը օր, յուսահատեցնելու համար Ճափոնը: Նորէն հաշտութեան զրոյցներ կը շրջին: Դաշնակիցները-րուն պատասխանը,— անձնատուր ըլլալ առանց որ եւ է պայմանի:

ԲԵՐԻԱ, Կովկասի երբեմնի ամենազօր վարիչը (վրացի), որ այժմ Մոսկուայի ներքին գործավարն է, Խ. Միութեան մառէշալի տիտղոս ստացաւ Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ:

ՀԱՐԻՒՐԻ ԶԱՓ ԳԵՐՄԱՆ գործարանատէրներ եւ սեղանաւորներ ձերբակալուեցան Միւնիխի մէջ, Ամերիկացիներուն կողմէ: Դրամատուններու մէջ եղած գումարներն ալ վար դրուեցան: Միայն 300 մարք պիտի տրուի, իրենց ընտանիքներուն համար:

ՄԱՌԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ դատը պիտի սկսի Յուլիս 19ին, ամէն պարագայի մէջ Յուլիս 23էն առաջ եւ պիտի վերջանայ Օգոստոս 4ին:— Ֆէրտօնէ, Շթութկարտի դաւաճանը, սկսաւ դատուիլ երէկ:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԿԷՍԹԱՓՕՅԻՆ անդամներու դատավարութեան երկրորդ օրն ալ անցաւ ամբաստանագրին ընթերցումով: Ամբաստանագիրը, որ կը բաղկանայ 300 էջէ, մանրամասնօրէն կը պատմէ իւրաքանչիւրին գործած ոճիրները:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ առաջին դատը, Ֆրանսայի մէջ, պիտի սկսի Ռէնի մէջ: Ֆրանսա փոխադրուած են 600 պատերազմի ոճրագործներ որոնց մէջ կը գտնուին նշանաւոր դէմքեր: Բոլորը մէկ պիտի արգելափակուին բերդի մը մէջ (Փարիզ):

ԼԵՀԱՍՏԱՆ կ'ուզէ զինակցութիւն մը կնքել Ֆրանսայի հետ, ինչպէս յայտարարեց վարչապետը, Վարշաւայի մէջ: Այս առթիւ ըսաւ թէ Ռուսերը սկսած են պարպել Լեհաստանը: Գործողութիւնը պիտի տեւէ երկու ամիս: Վարչապետը հերքեց այն լուրը թէ Ռուսերը կ'առնեն կը տանին Լեհաստանի ճարտարագործական կազմածները: Անոնք տարած են գերմանական մեծ հաստատութեանց մեքենաները: Յետոյ հաստատեց թէ կառավարութիւնը որոշած է Լեհաստանէն հեռացնել բոլոր Գերմանները: «Այս գործողութիւնը պիտի կատարենք առանց ատելութեան, բայց անհրաժեշտ է եւ պիտի կատարենք»:

ԳԵՐՄԱՆ ՄԵԾ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻՆ անդամները բրիտանական գաղթավայրերը աքսորելու ծրագիր մը կ'որոճան Անգլիա եւ Ամերիկա: Սպաները փոքր խումբերու բաժնուելով, պիտի աքսորուին հեռաւոր կղզիներ, իրենց ընտանիքներուն հետ:

ՉԸՐՉԻԼ Սպանիոյ սահմանագլուխին մօտ կ'անցընէ իր արձակուրդը: Այս առթիւ զրոյց տարածուեցաւ թէ զօր. Ֆրանքօ մօտակայ գիւղ մը գացած է, տեսակցելու համար Անգլիոյ վարչապետին հետ, բայց Լոնտոնէն կը հերքեն այս լուրը:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՆՈՐ ՔԱՐԱՓԸ անգլիական իշխանութեանց կողմէ պաշտօնապէս յանձնուեցաւ Յունաստանի:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

Փարիզի Աղքատախնամը, որ կը գործէ 55 տարիէ ի վեր, նախապատերազմեան շրջանին ունէր շուրջ 100.000 ֆրանքի պիւտճէ մը: 1944ի տարեկան պիւտճէն շուրջ 500.000 ֆրանք է: Այս առթիւ մեզի ղրկուած կոչ մը կ'ըսէ.—

«Ներկայ դրամական կացութիւնը չէ պակսեցուցած բախտազուրկներուն թիւը: Ծերը եւ անկարը, բազմաթիւ զաւակներու տէր այրին, գերիներու եւ տարագիրներու ընտանիքները, ինչպէս եւ ընտանիքները պարտաւորիչ աշխատութեան համար Գերմանիա ուղարկուած բանուորներու որոնք չեն վերադարձած, կամ վերադարձած են ծանրապէս հիւանդ, միշտ զուրկ հասոյթէ, որքան ալ մեծ ըլլայ շրջագայող դրամին ծաւալը: Ասկէ զատ վերջերս սկսած է դարձեալ ծայր տալ գործազրկութեան շարժում մը եւ կ'աւելնայ մեզի դիմող անգործ աշխատաւորներու թիւը»:

Ուրեմն անհրաժեշտ է օգնութեան հասնիլ: Կոչը միեւնոյն ատեն կը խնդրէ մեր հայրենակիցներէն որ հարսնիքի, մկրտութեան եւ յուղարկաւորութեան եւն. պարագաներուն, չմոռնան նուէրի բաժին մը հանել Աղքատախնամին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան վարժարանի աշակերտներու կողմէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհիներ Տիկին Ա. Խաչիկեանի եւ Տիկին Յ. Քիւրճէրեանի, 15 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantesի սրահին մէջ, 8 rue Danton, մեթրօ՝ Qdéon կամ Saint Michel: Երգ պար եւ թատերական ներկայացում:

ՆՈՐՈԳ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՏԻԿԻՆ ՄԵԼՔՈՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ (ծնեալ Թէրզիպաշեան) համար, մասնաւոր հոգեհանգիստի պաշտօն պիտի կատարուի նախագահութեամբ Զուհաճեան Ծ. վարդապետի, 14 Յուլիս, շաբաթ առաւօտ ժամը 10ին, Մարսէյլի հայ կաթոլիկ եկեղեցւոյ մէջ, 92 rue d'Aubagne:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Տէր եւ Տիկ. Դերձակեան կը ծանուցանեն թէ ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, 15 Յուլիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ հայագիտական դասախօսութեանց վերջինը տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ, 14 Յուլիս, ժամը 4.30ին, Նուպարեան Մատենադարանի մէջ: Արձակուրդէն վերջ դասախօսութիւնները պիտի վերսկսին Սեպտեմբեր 1ի շաբաթ օրը:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 13 Juillet 1945 Ուրբաթ 13 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4452-Նոր շրջան թիւ 81 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓԱՐԻԶԸ ՊԻՏԻ ՊԱՐԷ ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ

Փարիզը պիտի պարէ այս գիշեր: Ամբողջ Ֆրանսան պիտի պարէ: Պիտի շարունակէ պարել մինչեւ երկուշաբթի: Գիշեր ցերեկ:

Ի՜նչ կարօտ, 1940էն ի վեր, երբ Յուլիս 14ի ժողովրդական խրախճանքներն ալ դադրեցան, ի նշան պարտութեան եւ սուգի: Երբ դադրեցան պարերը, ինչպէս աւանդական զօրահանդէսներն ու միւս արարողութիւնները:

Կեանքի սովորական երեւոյթները կը շարունակուէին գրաւման շրջանին մէջ ալ: Թատրոն, սինէմա, զարմանազան երեկոյթներ եւ ցերեկոյթներ: Ցետոյ «Նոր կարգուսարք»էն թելադրուած ներկայացումներ եւ ցուցահանդէսներ:

Եւ անփոյթ բազմութիւններու գորշ զանգուածը, աշխարհաքաղաքացիներու ամբոխը կը շարունակէր զուարճանալ, կերուխումներ, ընդունելութիւններ սարքել, մինչ բուն ժողովուրդը օրը իրիկուն կ՚ընէր պոչ կապելով:

Եւ սակայն, ո՜ւր էր նախկին Փարիզը,— այն որ Ազգ. տօնի նախորդ օրն իսկ, պողոտաները եւ կողմնակի փողոցները կը թնդացնէր իր ցնծութեան աղաղակներով: Կ՚ոստոստէր, կը պարէր, կը համբուրուէր: Թափօրներ կը կազմէր, փառաբանելու համար ազատութիւնը: Միեւնոյն ատեն պահանջներ դնելով, լաւագոյն օրերու համար:

Այդ օրերն են որ կը վերսկսին այսօր, արտակարգ պոռթկումով մը: Կառավարութիւնը ինք ճոխ եւ այլազան յայտագիր մը մշակած է, չորս օրուան համար: «Թող տղերք ոգեւորուին»:

Եւ տօնակատարութեան, ընդհանուր խանդավառութեան պիտի մասնակցին օտարներն ալ,— դաշնակից զինուորները, ինչպէս եւ ներկայացուցիչներ հարեւան մայրաքաղաքներէն:

Ցնծալով եւ պարելով, մարդիկ պիտի փորձեն մոռնալ այն օրերը, երբ կ՚երգէր յեղափոխական բանաստեղծը, իր թաքստոցէն.

Փարիզը կը մսի, Փարիզը անօթի է,
Փարիզը այլ եւս չագանակ չուտեր փողոցին մէջ
Փարիզը պառաւի հինցած հագուստներ հագեր է.
Փարիզը կը քնանայ ոտքի վրայ առանց օդի մեթրոյին մէջ...

Անշուշտ երանութեան, կաթ ու մեղրի, տաք վառարանի օրերը չվերահաստատուեցան, երկրին ազատագրումէն վերջը: Ընդհակառակն, վարչական իշխանութիւնները գիշերը ցերեկին խառնած կ՚որոճան, կը տքնին, հետզհետէ բարելաւելու համար կեանքի պայմանները: Մանաւանդ ի նախատեսութիւն յառաջիկայ ձմրան, որ շատ աւելի դաժան կրնայ ըլլալ, եթէ ածուխ չճարուի:

Բայց, ժողովուրդը ուրախ է եւ պիտի պարէ, քանի որ խորտակուեցան գերութեան շղթաները:

Այլեւս ազատ, այսուհետեւ ինքն է տնօրէնը իր ճակատագրին: Ինքը պատասխանատուն՝ գալիք բարիքին կամ չարիքին:

Իրեն հետ, պիտի պարեն զինակիցներն ալ,— անոնք որ Եւրոպան սարսեցին ի խնդիր լաւագոյն օրերու: Անոնք որ միլիոններ զոհեցին, միանգամ ընդ միշտ խափանելու համար յաւիտենական անէծքը,— պատերա՜զմ...

Իսկապէս պիտի խաղաղի՞ աշխարհը, այս դղրդագին աւերումներէն եւ աննախընթաց նախճիրներէն վերջը: Այլ մանաւանդ, պիտի վերահաստատուի՞ արդարութիւնը, որ ջարդուփշուր կը տքայ արեան ճապաղիքներուն վրայ:

Անբախտ ժողովուրդները կը սպասեն եւ կը յուսան: Իսկ անոնք որ բախտաւոր աստղի տակ ծնած են, չեն մտածեր «բարակ բաներ»ու մասին:

Անոնք իրենց երանութիւնը կ՚ըմպեն պարելով եւ ցնծալով: Եւ ազատագրուած հայրենիքին օրհնութիւնը կ՚երգեն խմելով եւ համբոյրներ փոխանակելով:

Ո՞վ պիտի չուրախանար, տեսնելով ցնծատօնը ազատագրուած ժողովուրդի մը:

Եւ մեր հալածական բազմութիւններն ալ կը ձայնակցին ընդհանուր խրախճանքին: Բազմութիւններ որոնք ոչ միայն տառապեցան իրենց հետ, այլեւ իրենց քրտինքն ու արիւնը խառնեցին ընդհանուր ճիգին: Թէ իբրեւ բանակի զինուոր — հազարներով — եւ թէ իբրեւ կամաւոր կամ ըմբոստ, ռազմիկ Դիմադրական Ճակատի:

Փարիզը պիտի պարէ այս գիշեր: Ամբողջ Ֆրանսան պիտի խայտայ հրապարակայինպարերով:

Պիտի գա՞յ օրը որ մենք ալ կարենայինք պարել: Պարել ու երգել, հայրենի երկինքին տակ.

Էս գիշեր լուսնակ գիշեր...

Շ.

Հետաքրքրական Մերկացումներ

Ամերիկահայ Եկեղեցիի հակադաշնակցական հատուածը, ինչպէս յայտնի է, հրաւէր ստացած էր հինգ պատգամաւորներով մասնակցելու Էջմիածնի Ազգային Եկեղեցական Ժողովին:

Համաձայն ոչ-դաշնակցական թերթերու տրուած տեղեկութիւններուն, ժամանակին ընտրուեր են այդ հինգ պատգամաւորները, անոնց հետ նաեւ հինգ փոխանորդներ: Բայց հետաքրքրական է, որ անոնցմէ միայն երեքը յաջողեր են մեկնիլ Էջմիածին: Նոյնպէս հետաքրքրական է, որ չմեկնած երկու պատգամաւորներու տեղ մեկներ են ոչ թէ ընտրուած փոխանորդները, այլ չընտրուած երկու անձեր, որոնց մէկը տխրահռչակ համայնավար ու անկրօն Պ. Սելեանն է, իսկ միւսը՝ Ռամկավար ուղեկից մը եւ բողոքական մը՝ Պ. Թէրզեան:

Ասկէ առաջ, եթէ կը յիշէ ընթերցողը, մենք հաղորդած էինք, որ հակա-դաշնակցական «Ազգային Խորհուրդ» կոչուած մարմինն ալ որոշած էր երեք պատգամաւորներ ղրկել Էջմիածին՝ մասնակցելու համար Ազգային Եկեղեցական Ժողովին: Երբ մենք այս սիւնակին մէջ քննադատեցինք այդ քայլը եւ հարցուցինք թէ ի՞նչ հանգամանքով է որ անոնք եւս պիտի երթան ու մասնակցին Ազգային Եկեղեցական Ժողովին, «Լրաբեր» պատասխանեց, թէ անոնք պիտի երթան կամ կ՚երթան «հիւր-դիտողի հանգամանքով եւ քուէարկութեան մէջ ո եւ է դեր չպիտի ունենան», իսկ «Պայքար» յայտարարեց, թէ անոնց մեկնումը ոչ մէկ առնչութիւն ունի Էջմիածնի Ազգային Եկեղեցական Ժողովին հետ:

Այժմ, սակայն, Ֆիլատելֆիոյ մէջ հրատարակուող «Կոչնակ» թերթը, որ միշտ ալ բարեկամ եղած է ամերիկահայ գաղութի հակադաշնակցական տարրերուն եւ լաւատեղեակ է անոնց ներքին անցուդարձերուն, խիստ յատկանշական մերկացումներ կ՚ընէ այն մասին, թէ ի՞նչպէս է պատահած, որ իրենց ընտրած հինգ պատգամաւորներէն միայն երեքը յաջողեր են մեկնիլ Էջմիածին եւ չգացած երկու պատգամաւորներուն փոխարէն գացեր են հակադաշնակցական «Ազգային Խորհուրդ» կոչուած ոչ-եկեղեցական մարմնի երկու անդամները:

Ըստ այդ թերթի՝ Պ. Սելեան եւ Պ. Թէրզեան անցագիր ստանալու համար կեղծիքի են դիմեր, այն է՝ ըսեր են թէ իրենք «եկեղեցական պատգամաւորներ» են եւ պէտք է անպայման մեկնին Էջմիածին՝ Ազգային Եկեղեցական Ժողովին մասնակցելու համար: Որքան ճիշդ է այս ամբաստանութիւնը, մենք չենք գիտեր: Բայց կասկած չըկայ, որ առանց եկեղեցական մարմնի մը յանձնարարութեան՝ ոչ Պ. Սելեան եւ ոչ ալ Պ. Թէրզեան պիտի կարենային այժմ անցագիր ստանալ Ուաշինկթընի կառավարութենէն՝ Էջմիածին մեկնելու համար: Բնական է հարցնել, թէ ո՞ր եկեղեցական մարմինն է, որ թոյլ տուած է իրեն մեղսակից ըլլալու այդպիսի կեղծիքի մը: Հակադաշնակցական հատուածի Առաջնորդարանը պարտաւոր է այս մասին բացատրութիւն մը տալ:

Կասկած չկայ նոյնպէս, որ պատերազմի այս օրերուն, երբ միայն խիստ կարեւոր առաքելութիւն ունեցող անձերուն կը թոյլատրուի երթալ օտար երկիրներ, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը երբեք անցագիր պիտի չտար Պ. Սելեանին եւ Պ. Թէրզեանին, եթէ անոնք «իբր եկեղեցական պատգամաւորներ» անցագիր չուզէին:

Սակայն, ի՞նչպէս է եղած, որ ընտրուած հինգ պատգամաւորներէն միայն երեքն են գացեր:

Կ՚ըսուի, թէ չորրորդը՝ Յ. Ա. քհնյ. Թումայեան «վերջին պահուն հիւանդութեան պատճառով» չէ կրցած մեկնիլ: Իրակա՞ն է եղած այդ հիւանդութիւնը թէ դիւանագիտական, յայտնի չէ: Ոչ ալ յայտնի է, թէ Յ. քահանայ Թումայեան վիզա ստացա՞ծ է Մոսկուայէն թէ ոչ:

Աւելի ուշագրաւ է հինգերորդ պատգամաւոր՝ փաստաբան Տիգրան Պոյաճեանի պարագան: Ըստ «Կոչնակ» թերթի, որ ըստ երեւոյթին, լաւ ծանօթ է խնդրի բոլոր մանրամասնութիւններուն, այս հինգերորդ պատգամաւորը «պայուսակները կապած եւ հեռաւոր Տիթրոյթէն եկած էր ու Նիւ Եորքի մէջ մայիս 15էն ի վեր վիզայի կը սպասէր»: Բայց ան չէ կրցած երթալ այն պարզ պատճառով, որ վիզա չէ ստացած Մոսկուայէն:

Ապահովաբար բոլոր պատգամաւորներու՝ վիզայի համար միաժամանակ դիմում էր եղած Մոսկուա: Եւ եթէ Տիգրան Պոյաճեանը վիզա չէ ստացած, իսկ միւսները ստացեր են, տեղի կը

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ի՞նչ են Մոսկուայի պահանջները

Հասան Սաքա, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, որ Սան Ֆրանչիսկօ կը գտնուէր, Լոնտոն հասնելով, չորեքշաբթի օր գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց 45 վայրկեան: Անշուշտ գլխաւոր խնդիրներն էին Մոսկուայի պահանջները: Դեռ քանի մը խօսակցութիւններ ալ պիտի ունենան, Պ. Իտընի Փոցտամ երթալէն առաջ: Կը կարծուի թէ Թուրք նախարարը Լոնտոն պիտի մնայ մինչեւ Չըրչիլի եւ Իտընի վերադարձը, իմանալու համար Փոցտամի մէջ տրուած որոշումները:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա եւ Թուրքիա տրամադիր են ընդունելու որՏարտանէլի պայմանագիրը (1936) վերաքննուի. բայց ոչ Երեք Մեծերու ժողովին մէջ, ոչ ալ միակողմանի բանակցութեամբ Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ:

Բայց Մոսկուա ուրիշ պահանջներ ալ դրած է, ինչպէս գիտեն ընթերցողները,— զինուորական խարիսխներ Նեղուցներուն մէջ, վերադարձնել Կարսի եւ Արտահանի նահանգները, ինչպէս եւ ուրիշ խնդիր մը որ բաւական զարմանք պատճառած է Անգլիոյ մէջ: Այսպէս, կը հաւաստեն թէ Ռուսիա պահանջած է կարգ մը սահմանային փոփոխութիւններ կատարել ի նպաստ պալքանեան փոքր պետութեանց: Այդ պահանջն է,— Պուլկարիոյ ձգել Թրակիոյ մէկ մասը, որպէսզի այդ երկիրը դէպի ծով ելք ունենայ, իսկ նոյն շրջանին արեւմտեան մասը ձգել Յունաստանի:

Կը թուի թէ Պ. Իտըն անհաճոյ տպաւորութիւն կրած է այս պահանջներէն, նախ անոր համար որ այդ պարագային Յունաստան եւ Թուրքիա սահմանակից պիտի չըլլան, յետոյ, Յունաստան ուշ-կանուխ, «այս անուղղակի միջոցով», պիտի միանայ սլաւական զանգուածին. հետեւաբար պիտի իյնայ Խորհրդային Միութեան ազդեցութեան տակ:

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ Մոսկուա երբեք բացորոշ պահանջներ դրած չէ այս վերջին կէտի եւ ուրիշ հարցերու մասին, այլ ուշադրութեան յանձնած է «նկատողութեան արժանի կէտեր», վերանորոգելու համար բարեկամութեան դաշնագիրը Թուրքիոյ հետ:

«Թայմզ»ի դիւանագիտական խմբագիրը, միշտ լաւատեղեակ, խստօրէն կը քննադատէ Ռուսիոյ թելադրութիւնները՝ Թուրքիոյ պալքանեան սահմանագլուխի սրբագրութեան մասին: Կը նշանակէ թէ Անգլիա պիտի ընդդիմանայ առաջարկուած փոփոխութեանց: Ցօղուածագիրը դիտել կուտայ թէ «հողային խնդիրները պիտի կարգա-

---

նշանակէ թէ՝ Մոսկուա քաղաքական նկատումներով մերժած է անոր վիզա տալ: Եւ, սակայն, ոչ-պատգամաւորներ Պ. Սելեան եւ Պ. Թէրզեան դիւրութեամբ ստացած են վիզա եւ մեկնած Էջմիածին՝ ընտրուած եւ վիզա ստացած երեք պատգամաւորներու հետ միասին:

Ոչ նուազ հետաքրքրական է եւ այն, որ Մոսկուայէն վիզա չէ կրցած ստանալ նաեւ «Ազգային Խորհուրդ» կոչեցեալ մարմնի երրորդ ներկայացուցիչը՝ Հնչակեան Սիրվարդը, որ, ինչպէս յայտնի է, նոյնպէս պէտք է մեկնէր Էջմիածին՝ ըստ այդ մարմնի որոշման:

Ըստ երեւոյթին, ռամկավար Տիգրան Պոյաճեանը եւ Հնչակեան Սիրվարդը բաւականաչափ վստահելի եւ բաղձալի անձեր չեն նկատուիր Մոսկուայի մէջ եւ այդ պատճառով ալ չեն արժանացած Էջմիածին երթալու պատուին, մինչ իրենց աւելի վստահելի ու բաղձալի ընկերները իրենց առջեւ ոեւէ արգելք չեն գտած:

Պէտք կա՞յ ըսելու, թէ այն, ինչ որ տեղի ունեցած է հոս, Ամերիկայի մէջ, ապահովաբար տեղի ունեցած է ամէն տեղ: Այսինքն՝ արտասահմանի թեմերէն ընտրուած պատգամաւորներէն միայն անոնք են կրցած մեկնիլ Էջմիածին եւ պիտի մասնակցին Ազգային Եկեղեցական Ժողովին, որոնք Մոսկուայի կողմէ քաղաքականապէս բարեյոյս եւ վստահելի են նկատուած միանգամայն:

Ըստ երեւոյթին, մասնակցողներու մէջ պիտի ըլլան նաեւ համայնավար Պ. Սելեանի եւ բողոքական Պ. Թէրզեանի նման ուրիշ անձեր ալ, որոնք թէեւ ժողովուրդէն ընտրուած պատգամաւորներ չեն, բայց կը վայելեն քաղաքական իշխանութեան վստահութիւնը եւ կոչուած են ոչ միայն «հիւր դիտողի», այլեւ հսկողի եւ ուղղութիւն տըւողի վճռական դեր կատարելու:

(Հայրենիք, 8 Յունիս)

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս յայտնի է, չկրցան մեկնիլ նաեւ Հարաւ. Ֆրանսայի երկու պատգամաւորները, եւ այս առթիւ բողոքներ լսուեցան Մարսէյլէն: Խաղը այստե՞ղ սարքուած էր թէ այլուր,— չկրցանք ստուգել: Վիզա չեն ստացած նաեւ Սուրիա-Լիբանանի պատգամաւորներէն երկուքը:

Իսկ մեր նահատակները...

Անցեալ տարի Յունիս 18ին, երբ դեռ Գերմանացիները Օպնա կը գտնուէին, տեղեկանալով որ Վալսի, Լապէկիւտի «մաքի»ներուն մէջ ըմբոստներ կ'երթեւեկէին, քանիցս հետախուզական վաշտեր ղրկեցին հետապնդելու:

Արդէն անգամ մը ապստամբները կռուի բռնուելով միլիսներու հետ, վերջիններուն լաւ դաս մը տուած եւ փախցուցած էին:

Յունիս 18ի առաւօտ, «լեռնական»ներու խումբ մը, 10 հոգիէ բաղկացած յանդուգն քայլ մը առած էր Փոն տ'Իւսէլ իջնելով եւ ուտելիք առնելով:

Ժամ մը վերջ, գերմանական երկու վաշտեր գնդացիրներով, ռումբերով եւ թնդանօթով զինուած ու հրասայլերով պաշտպանուած երկու թեւերով յառաջացան դէպի Լապէկիւտ եւ Վալս, «մաքիզար»ները բնաջնջելու:

Ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ էր եւ ամէն մարդ պահուըտելու, փախչելու տեղ մը կը փընտռէր: Մինչեւ կէսօր լուր կարելի չեղաւ ստանալ: Կէսօրին՝ երկու թեւերու վրայ առաջացած Գերմանները վերադարձան ձեռնունայն, քանի մը անմեղ եւ անզէն մարդիկ միայն ձերբակալելով:

Գերման զօրքը Փոն տ'Իւսէլէն 700 մէթրի չափ հեռու բանուկ ճամբուն վրայ, յանկարծ դիրք բռնեց եւ գնդացիրի կրակ բացաւ, խուճապի մատնելով շրջակայ գիւղերու բնակիչները:

Շատ չանցած պարզուեցաւ որ Ֆրանսացի երիտասարդ մը, 35 տարեկան, չորս զաւկի հայր, սպաննուած է: Ընտանեկան գործով այդ պահուն դէպքին վայրը գտնուած երիտասարդը ինքնութեան թուղթ չէ ունեցած եւ ձերբակալուելով, ինքնաշարժի մը վրայ տեղաւորուած է, դէպի մահ առաջնորդուելու համար:

Սակայն Փոն տ'Իւսէլին մօտեցած պահուն, ինքնաշարժէն վար ցատկելով, փոքրիկ բլուրէն ինքզինք վար նետած է փախչելու համար եւ քանի մը տասնեակ գնդակներու զոհ գացած է:

Զէ՞ որ քաւութեան նոխազ մը պէտք էր:

Երեք օր վերջ երիտասարդին կինն ու ազգականները եկան ու թաղումը տեղի ունեցաւ:

Այս տարի, երիտասարդին նահատակութեան տարեդարձին օրը, շրջանի երկսեռ բնակչութիւնը, հարուստ թէ աղքատ, պետական պաշտօնեայ թէ հողագործ, դպրոցական աշակերտներու եւ կրօնական դասի հետ, դրօշներով, ծաղկեպսակներով, նուագախումբի առաջնորդութեամբ գացին երիտասարդի նահատակուած վայրը: Ծաղկեպսակներ զետեղուեցան այն ծառին տակ, ուր նահատակուեցաւ երիտասարդը: Յաւուր պատշաճի աղօթքներէ եւ ճառերէ վերջ, նուագախումբը նըւագեց յուզիչ եղանակներ, ներկաները արտասուեցին ու խոնարհելով զոհի յիշատակին առջեւ, վերադարձան տուն:

Այս բազմութեան մէջ կը գտնուէին բոլոր կուսակցութեանց պատկանող ականաւոր անձեր, մեծ գործարանատէրեր, որոնք ուրիշ հանդիսութեանց գրեթէ չեն մասնակցիր:

Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ որ նահատակի մը յիշատակը արժանաւոր կերպով յարգել գիտեն, այս երկրի մտաւորականն ու բանուորը, առեւտրականը, կրօնականն ու անհաւատը, բոլորը:

Երեք օր չարունակ դրօշները ծածանեցան սպանութեան վայրին մէկ ծառին վրայ:

Ի տես այս բոլորի, սիրտս արիւնեցաւ: Երբ մէկ նահատակը այսպէս կը յարգուի, մենք ի՞նչպէս կը պատուենք մեր հարիւր հազարները:

Ե՞րբ պիտի սորվինք դաս առնել մեծ ազգերէն:

Տարագիր

«Մայիս 28»

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Աշխարհաւեր պատերազմի չարաշուք վարագոյրը գոցած էր բոլոր սիրտերը եւ մենք ակամայ անշարժութեան դատապարտուած էինք: Անցա՛ն այդ սեւ օրերը եւ մենք ալ մտերմիկ շրջանակի մը մէջ տօնեցինք մեր բաղձալի եւ կարօտալի հայրենիքին անկախութեան 27րդ տարեդարձը, «Մայիս 28»ը: Կոկիկ սրահ մը, նոյնքան եւ կոկիկ ափ մը ուխտաւորներ կը վայելէինք զոյգ եռագոյններու հովանաւորութիւնը: Պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր ընկերվարականներու ընդհ. քարտուղար քաղաքացի Jean Robertը, որ կարճ բանախօսութեամբ մը գովեց հայ ժողովուրդին կորովը եւ մաղթեց որ մօտաւոր ապագայի մը նոյն տօնը տօնենք մայր հայրենիքի մէջ: Ֆրանսերէն ուղերձներ կարդացին ընկերներ՝ Մ. Մանուկեան, Ա. Շատարեւեան եւ Յակոբ Աճէմեան (Սէն Շամոն): Եղան նաեւ երգ, խմբերգ եւ արտասանութիւններ: Հանդէսին պաշտօնական բաժինը վերջացած ըլլալով, երկրորդ մասը կատարեալ ընտանեկան խնջոյքի մը վերածուեցաւ: Ներկաները իրենց ուտելիքներով միասին եկած էին: Ընկեր Արամ Տէմիրճեան (Սէն Շամօն) սեղանապետ ընտրուելով, խղճմըտօրէն կատարեց իր պարտականութիւնը, երբեմն հայերէն, երբեմն Ֆրանսերէն սրախօսութիւններով որոնցմէ գոհ մնացին նաեւ մեր հիւրերը:

Դժբախտաբար գտնուեցան քանի մը «Քաջ Նազար»ներ որոնք իրենց աւանդական սովորութեանց համաձայն եկած էին խանգարելու, սակայն ի զարմանս հիւրերուն մեր պաղարիւնութիւնը յաղթեց եւ հերոսները ? հեռացան, իսկ մենք ուրախութիւնը շարունակեցինք անվրդով մինչեւ ուշ գիշեր:

Հարգանցի

ԿԻՅԵՌԹԻՆԻ ՓՈԽԱՐԷՆ ելեկտրական աթոռ հաստատելու ծրագիր մը կը քննուի Փարիզի մէջ: Արտաքին նախարարութիւնը մանրամասնութիւններ խնդրած է Մ. Նահանգներէն, ելեկտրական աթոռներու գործածութեան մասին: Կիյեոթինով գլխատումը «կեղտոտ գործ մը» կը համարուի այլեւս: Մահապատիժը վերցնելու առաջարկներ ալ կան:

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ հաւանաբար սկսի երկուշաբթի օր, Փոցտամի մէջ (Պերլինի մօտ): Երեք երկիրներէն բազմաթիւ մասնագէտներ պիտի մասնակցին խորհրդակցութեանց: Օրակարգը շատ ծանրաբեռնուած է այլազան եւ մէկը միւսէն բարդ խնդիրներով:

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ կը քննուի Խորհրդակցական ժողովի ելմտական յանձնաժողովին կողմէ, որ նախապէս մերժեց նախարարին ծրագիրը, բայց յետոյ սկսաւ բարեփոխել: Այսպէս, ամուրիները տուրքէ ազատ պիտի ըլլան ոչ թէ 100.000, այլ 200.000 ֆրանքի համար, անզաւակ ամոլ մը՝ 400 հազարի համար, յետոյ 50 հազար ֆրանք պիտի զեղչուի իւրաքանչիւր զաւկի համար, ինչ տարիք եւ թիւ ալ ունենան եւն.: Տասը միլիոնէն վեր հարստութեանց համար յանձնաժողովը կ'առաջարկէ աւելի բարձր սակ մը քան կառավարութիւնը, օրինակ՝ 30 առ հարիւր 50 միլիոնէն վեր հարստութեանց համար:

ԿԱՐԿԱՆԴԱԿ (կաթօ) պիտի ծախուի հոկտ. 1էն սկսեալ: Աւով 100 հազար աշխատաւորներ գործ պիտի գտնեն խմորեղէնի հարիւրաւոր հաստատութեանց մէջ:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ առթիւ զօր. տը Կօլ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ երէկ իրիկուն, լուսաբանութիւններ հաղորդելով: Քաղաքական հոսանքները կը շարունակեն հակաճառել: Ընկերվարականները որոշեցին պահանջել որ Սահմանադիր ժողովին ընտրութիւնները կատարուին նահանգային ժողովներու ընտրութենէն առաջ: «Ֆրանսական Վերածնութեան» համագումարն ալ կը պահանջէ միայն Սահմանադիր ժողով, ինչպէս եւ վարչական բարենորոգում, ջնջում թրըսթներու, կատարեալ մաքրագործում եւն.:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ վարձքերու յաւելման առթիւ, նորէն կը յիշեցնենք թէ 30 առ հարիւրի յաւելումին ենթակայ են 1914էն առաջ շինուած շէնքերը: Յաւելումը պիտի հաշուեն 1943 Մայիս 30ին վճարուած վարձքին վրայ: 15 առ հարիւր յաւելում պիտի ըլլայ 1914 Օգոստոս 1էն վերջը շինուած բնակարաններու վրայ, հաշուելով 1943 Սեպտ. 1ի վարձքերուն վրայ: 30 առ հարիւր յաւելումը կը վերաբերի գլխաւոր վարձքին եւ ծախքին (շառժ), իսկ 15 առ հարիւր յաւելումը՝ միայն հիմնական վարձքին: Առեւտրական եւ ճարտարագործական շէնքերու վարձքերը յաւելման ենթակայ չեն:

ՎԱՐՁՈՒ Է Chellesի մէջ, կայարանին շատ մօտիկ, յարկաբաժին մը որ կը բաղկանայ երկու մեծ սենեակներէ, խոհանոցէ եւ մուտքէ: Փարիզէն 25 վայրկեան հեռու, երկաթուղի Gare de l'Est, Պայմաններուն համար դիմել Մուրատեանի, 13 rue Saulnier, métro Cadet: Հեռ. Prov. 41-29:

դրուին խաղաղութեան խորհրդաժողովին մէջ, բայց անմիջապէս կրնանք ըսել թէ այս երկիրը չի քաջալերեր Պուլկարիոյ եւ Մակեդոնիոյ բիրտ պահանջները Թրակիոյ մասին»:

Փեթէն պիտի դատուի Յուլիս 23ին

Գերագոյն Ատեանի ընդհ. դատախազը վերջնապէս որոշեց մարէշալ Փէթէնի դատավարութիւնը սկսիլ Յուլիս 23ին: Իր փաստաբաններէն լսելով այս լուրը, մարէշալը յայտարարեց.— «Լա՛ւ, պատրաստ եմ դատուելու, ինչ որ ալ պատահի»:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փէթէն պատուիրած է մաքրել, արդուկել իր մարաջախտի համազգեստը, որպէսզի հագնի դատավարութեան առթիւ որ պիտի տեւէ 15 օր: Անշուշտ պիտի արտօնուի համազգեստով ներկայանալու, ինչպէս ըրին ծովակալ Էսթէվա եւ զօր. Տէնց:

Որպէսզի անախորժութիւններ չծագին Մոնռուժի բերդէն դատական պալատը փոխադրուած ատեն, փոքր յարկաբաժին մը յատկացուած է մարէշալին, նոյն պալատին մէջ: Առաջին անգամ է որ ամբաստանեալ մը կ'արտօնուի դատական պալատը բնակելու, այս ձեւով:

Պաշտօնատար մը այս առթիւ բացատրեց թէ հանրային յուզումը այնպիսի աստիճանի մը հասած է մարէշալի մասին որ, անոր երեւումը փողոցներու մէջ՝ կրնայ տեղի տալ անհամութեանց: Յետոյ, դատական պալատին մէջ բնակելով, աւելի քիչ կը յոգնի: Ամէն կարելի միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի դատավարութեան ատեն, իւրաքանչիւր նիստ չորս ժամէն աւելի չտեւէ: Եթէ չորս ժամ հարցաքննուի որ եւ է օր կամ վկայութիւններ լսուին նոյն տեւողութեամբ, դատը մեքենաբար պիտի յետաձգուի յաջորդ օրուան: Մարէշալին բժիշկները կ'ըսեն թէ 89ամեայ ծերունին այսօր շատ աւելի յարմար է դատավարութեան համար քան եղած է տարիներով: Երեւները վարդագոյն են եւ ոչ մէկ կնճիռ ունի դէմքին վրայ: Միտքը «շատ գործօն է», բայց աւելի շատ անցեալով կ'ապրի եւ կը մոռնայ վերջին դէպքերը:

Եւրոպայի ամէնէն շնդալից դատերէն մէկը պիտի ըլլայ այս: Վկաներուն մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետներ Էռիօ, Փօլ Ռէյնօ, Տալատիէ, Լէոն Պլում, զօր. Կամլէն, նախագահ Լըպրէօն, ծերակուտական Լուի Մառէն, Բէլժանայի որդին, որ պիտի պատմէ տեսակցութիւն մը Փէթէնի հետ, նախկին դեսպաններ եւն.: Մարէշալին երեք փաստաբանները պիտի ջանան ապացուցանել թէ այս վկաները իրենք ալ, կամ անոնց մէկ մասը պատասխանատու են Ֆրանսայի փլուզումին:

Դատավարութիւնը պիտի սկսի անշուշտ ամբաստանագրին ընթերցումով որ կրնայ տեւել 20 վայրկեան, յետոյ ամբաստանեալին հարցաքննութեամբ, որուն տեւողութիւնը կը հաշուեն երկու երեք օր: Երեք պաշտպան փաստաբանները առանձին ճառեր պիտի խօսին: Տիկին Փէթէն արտօնութիւն խնդրած է ընկերակցելու մարէշալին: Ընդհ. դատախազը մահապատիժ պիտի պահանջէ: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ մարէշալը մահուան պիտի դատապարտուի, բայց յետոյ վճիռը պիտի վերածուի ցկեանս բանտարկութեան:

ՔԱՌԱՆԴԱՄ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

Պերլինի վարչութեան եւ պարենաւորման համար վերջնական համաձայնութիւն գոյացաւ չորս Դաշնակիցներուն միջեւ, որոնց զինուորական հրամանատարները կարգով ընդհ. հրամանատար պիտի ըլլան 15 օրը անգամ մը եւ պիտի կառավարեն քաղաքը, բազմաթիւ մասնագէտներով: Անգլիացիները 15.000 զինուոր ունին Պերլինի մէջ: Ուտելիք պիտի ճարուի բոլոր շրջաններէն, ապահովելու համար քաղաքին երեք միլիոն բնակչութեան պարենաւորումը:

Պարենաւորումը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ անոր համար որ, մինչ Ռուսերը գերման հողին 60 առ հարիւրը գրաւած են, Գերմանիոյ բնակչութեան 75 առ հարիւրը կը գտնուի անգլիական եւ ամերիկեան տիրապետութեան տակ: Միւս կողմէ, Պերլինի մէջ անգլեւամերիկեան շրջանը կը պարունակէ բնակչութեան 60 առ հարիւրը, մինչ քաղաքին շրջակաները կը գտնուին Ռուսերուն ձեռքը:

Գերմանիոյ նոր սերունդը կրթելու համար, բազմաթիւ դպրոցներ պիտի բացուին ամերիկեան շրջանին մէջ, մինչեւ հոկտեմբեր: Մանուկներէն 6—10 տարեկանները միայն հաշուելով, 3 միլիոն դպրոցականներ կան, որոնք պիտի սպասեն նոր դասագիրքերու պատրաստութեան: Աւելի փոքրերուն համար հետզհետէ դպրոցներ կը բացուին եւ կը յուսացուի թէ 500 մանկապարտէզներ պիտի գործեն մինչեւ Յուլիսի վերջը, 50 հազար աշակերտներով: Միջոցներ ձեռք առնուած են, 4 միլիոն հականացի դասագիրքեր բաժնելու համար: Արդէն իսկ բաժնուած են 70 հազար օրինակներ: Գերման հրատարակչական տուները զբաղած են այս գիրքերու տպագրութեամբ: Աշխատանքը եւ նիւթերը իրենք կը ճարեն: Զինուորական վարչութեան պաշտօնեաները, որոնք պիտի հսկեն ուսուցման վրայ, նախկին վարժապետներ եւ դաստիարակներ են: Ռուսերն ալ բազմաթիւ դպրոցներ բացած են իրենց շրջանին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու քաղաքացիներ սպաննուեցան եւ երեք հոգի վիրաւորուեցան Սուրիոյ Պանիաս աւանին մէջ: Հրացանաձգութիւն լսուած ըլլալով, Ֆրանսացիները կրակ բացած են հրացաններով եւ գնդացիրներով: Անգլիական զրահապատ կառք մը դէպքին վայրը երթալով վերահաստատեց խաղաղութիւնը:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Ֆէրտօնէ, «Շթութկարտի դաւաճանը», թէեւ կարելի չեղաւ հաստատել թէ ինքն էր անթելով խօսողը: Ամբաստանեալը պնդեց թէ ինք միայն թարգմանութիւններ կը կատարէր, թէ իր ձայնը ծանօթ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, յարմար չէին դատած որ անթելով խօսի: Խոստովանեցաւ թէ գիրք մը գրած է Հրեաներուն դէմ, եւ շփոթեցաւ, երբ հարցուցին թէ ինչո՞ւ քանի մը անգամ անուն փոխեց եւ գերմանական վկայական մը ունէր, հետեւեալ արձանագրութեամբ,— «անհրաժեշտ գործակից»: Խոստովանեցաւ նաեւ թէ 100 անգլ. ոսկի ամսական կը ստանար:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 17 Juillet 1945 Երեքշաբթի 17 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4454-Նոր շրջան թիւ 83 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ԲԱՅՈՒԵՑԱՒ ՓՈՑՏԱՄԻ ՄԷՋ

Օրակարգի գլխաւոր հարցերը

Երեք Մեծերը կիրակի օր Պերլին հասնելով, անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին: Ժողովին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ երէկ, երկուշաբթի, Փոցտամի մէջ — օրօրանը Գերմանիոյ կայսերական փառքերուն:

Կը կարծուի թէ այս պատմական ժողովը վերջինը պիտի ըլլայ իր տեսակին մէջ, եւ այսուհետեւ նման խորհրդակցութեանց պիտի մասնակցին Ֆրանսա եւ Չինաստան: Ամբողջ աշխարհ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի ժողովի ելքին: Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց բոլոր աղբիւրներն ալ կը հաստատեն թէ օրակարգի խնդիրները բազմազան են եւ շատ կարեւոր. այնպէս որ դժուար թէ ժողովը երկու շաբաթէն առաջ վերջանայ: Հաւանօրէն ժողովը պիտի զբաղի նաեւ խաղաղութեան խորհրդաժողովի նախապատրաստութեամբ:

Իրազեկ աղբիւրներու համաձայն, Փոցտամի ժողովի օրակարգին վրայ կը գտնուին հետեւեալ գլխաւոր խնդիրները.—

1. Ռուսիոյ դիրքը Ծայր. Արեւելքի մէջ.— Մոսկուա տրամադի՞ր է մասնակցելու ճափոնական պատերազմին, կարելի եղածին չափ շուտ վերջացնելու համար զայն: Այս առթիւ Սթալին եւ Մոլոթով տեղեկութիւններ պիտի հաղորդեն Չինաստանի պատուիրակին հետ եղած խօսակցութեանց մասին:

2. Խաղաղութեան խորհրդաժողով.—Ե՞րբ եւ ո՞ւր գումարել: Ո՞ւր հաստատել Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը, որ պիտի բռնէ Ազգերու Դաշնակցութեան տեղը:

3. Հաւաքական քաղաքականութիւն մը Գերմանիոյ հանդէպ, որպէսզի կարելի ըլլայ հետզհետէ թուլցնել հսկողութիւնը եւ քիչ շատ հաստատուն կառավարութիւն մը կամ կառավարութիւններ հաստատել: (Կը խորհուի քանի մը ինքնավար պետութիւններ կազմել փոխանակ միացեալ Գերմանիոյ): Միջոցներ գտնել երկրին պարենաւորման, տնտես. վերակազմութեան եւն. համար:

4. Աւստրիոյ խնդիր.—Վերջնապէս ճշդել այս երկրին կարգուսարքը, նոր կառավարութիւն մը կազմելով փոխադարձ համաձայնութեամբ:

5. Ճշդել եւրոպական պետութեանց նոր սահմանները: Լեհաստան կոնակը Մոսկուայի տուած՝ իբրեւ արեւմտեան սահմանագլուխ կը պահանջէ Օտէր եւ Նայսէ գետերը, նոյնիսկ մինչեւ Շթէթին: Այդ պարագային լեհական սահմանագլուխը միայն 50 քիլոմեթր հեռու պիտի ըլլայ Պերլինէն: Անգլեւսաքսոնները առարկութիւններ կ'ընեն այս պահանջներու, մասնաւորապէս Շթէթինի մասին: Չեխոսլովաքիա եւ Լեհաստան փոխադարձաբար կը պահանջեն Թէշէնի շրջանը: Եուկոսլաւիա կ'ուզէ կցել Ալպանիան, յունական Մակեդոնիան, զանազան հողեր՝ Աւստրիայէն եւ Իտալիայէն (Թրիէսթէ, Ֆիումէ, Փօլա եւն.): Պուլկարիա կը պահանջէ ելք դէպի Եգէական ծով (Տէտէ Աղաճ), նրբանցքով մը՝ ի վնաս Թուրքիոյ եւ Յունաստանի որոնք Անգլիոյ ապաւինած են: Հոլանտա իր կարգին հող կը պահանջէ Գերմանիայէն, իբրեւ հատուցում աւերեալ նահանգներու: Յունաստան կը պահանջէ Երկոտասան կղզիները եւ Եպիրոսը (Ալպանիա):

6. Նեղուցները եւ Մօտաւոր Արեւելք.— Խ. Միութիւնը կ'ուզէ տիրական դեր կատարել Նեղուցներու հսկողութեան մէջ: Թուրքիա իր յոյսը դրած է Անգլիոյ վրայ որ կը փորձէ ժամանակ շահիլ: Մնաց որ, այս խնդիրը միայն մէկ երեսն է Մօտաւոր Արեւելքի հարցին որ նորէն պիտի արծարծուի այս պատերազմէն վերջ: Մեծն Բրիտանիա Միջերկրականի եւ Պարսկական ծոցին միջեւ եղած երկրամասը կը նկատէ կամարակապը իր կայսրութեան եւ հոն համախմբած է կարեւոր ուժեր: Ռուսիա, պահանջելով Նեղուցներու հսկողութիւնը եւ Կարսն ու Արտահանը, կը թելադրէ Թուրքիոյ փոխադարձաբար պահանջել Հալէպը եւ Մուսուլը: Արդ, Խ. Միութիւնը, Մեծն Բրիտանիա եւ Մ. Նահանգները հաւասարապէս շահագրգռուած են Իրաքի, Արաբիոյ եւ Իրանի քարիւղներով:

7. Սպանիոյ խնդիր (Մոսկուա պահանջներ պիտի ներկայացնէ).— 8. Անգլ. եւ ռուսական զօրքին հեռացումը Իրանէն:— 9. Թանճէրի խնդիր (Մոսկուա կ'ուզէ մասնակցիլ միջազգային վարչութեան, ինչպէս Ուաշինկթըն: Անգլիա վերապահ է Ռուսիոյ մասնակցութեան մասին):— 10. Իտալական խնդիր (Հռոմ կ'ուզէ մեղմացնել 1943ի զինադադարին պայմանները եւ մասնակցիլ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան, իբրեւ զինակից):

Այս քաղաքական խնդիրներուն հետ զուգընթաց, պիտի քննուին Եւրոպայի պարենաւորման, հում նիւթերու մատակարարութեան եւն. հարցերը: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ այս ձմեռ Եւրոպան մեծապէս պիտի նեղուի ուտեստի, ածուխի եւ փոխադրութեանց պակասէն:

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Դիմացի սիւնակին մէջ պիտի կարդաք մէկ-երկու փշրանքներ, իբրեւ տեղեկութիւն Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ հայ գաղութներու մասին:

Ինչո՞ւ ծածկել. չարաշուք լռութիւն մըն է որ պատած է պալքանեան լեռները ամիսներէ ի վեր: Լռութիւն մը անթափանց եւ վրդովիչ: Առ այժմ ոչ մէկ միջոց՝ ճեղքելու խաւարը եւ գոնէ քանի մը իրողութիւններ ստուգելու:

Զանազան աղբիւրներէ իմացանք թէ, Պուքրէշի «Պահակ» թերթը շարք մը ձերբակալութիւններ ծանուցած է անցեալ յունուարին: Ձերբակալութիւններ՝ կատարուած «սովիէթ եւ ռումէն զինուորական իշխանութեանց գործակցութեամբ»: Հրատարակուած անուններուն մէջ կը գտնուին Դաշնակցական մտաւորականներ, ոչ-կուսակցականներ, ինչպէս եւ ծանօթ առեւտրականներ: Նոյն լուրերը, նաեւ, պուլկարահայ գաղութի մասին, մինչեւ Ամերիկա, դաւանակից թերթերու հաղորդուած իբրեւ աւետիս...

Այս առթիւ ալ բանավէճ մը ծագած է Ամերիկահայ մամուլին մէջ: Արդարեւ, թշուառականներ կան որ կը ծափահարեն կատարուած գործողութիւնները իբրեւ «մաքրագործում»: Եւ նոյն հետապնդումները կը պահանջեն, կը մաղթեն ուրիշ գաղութներու համար:

Որո՞ւ հոգ, եթէ, ի վերջոյ, հայ մտաւորականութիւնն է որ պիտի տուժէ, այսպէս կամ այնպէս: Կեցցէ՜ Ծապլվարը: Ամբողջ ովկիանոս մը կը բաժնէ քեզ կրակէ, վտանգի կեդրոններէն, կրնաս ուզածիդ չափ արիւն պղտորել եւ տմարդի քըրքըջներ արձակել:

Պալքաններու մասին տիրող լռութիւնը վրդովիչ է մանաւանդ անոր համար որ, օտար թղթակիցներ ալ ազատ մուտք չունին առ այժմ: Կամ չեն կրնար ազատ գրել, քանի որ ենթակայ են խիստ գրաքննութեան:

Ուրեմն, ստիպուած ենք սպասել պատահական այցելուի մը, կամ տեղական թերթի կտորի մը, իմանալու համար մօտ մէկ տարի առաջ կամ վերջերս պատահած դէպքեր, ուրախ կամ տխուր:

Այս տեսակէտէն բաւական խօսուն է պուլկարահայ գաղութի «նոր կարգուսարք»ի մասին տրըուած տեղեկութիւնը, ռամկավար թղթակցի մը բերնով: Նոյնքան պերճախօս, նաեւ, Էջմիածնի Եկեղեցական ժողովի պատգամաւորներու ընտրական ցանկը, դարձեալ համաձայն միեւնոյն աղբիւրին:

Զենք ուզեր երեւակայութեան ճիգ մը փորձել, պատկերացնելու համար մնացեալը: Հրա՜շք մը պատահէր եւ իմանայինք ամբողջ անցուդարձը: Լսէինք, ստուգէի՜նք թէ ցնցումները վերջացած են, թէ բնականոն վիճակը վերահաստատուած է երկու գաղութներուն մէջ:

Ինկատէս որ անտանելի է այս չարաշուք լռութիւնը, երկու երկիրներուն ազատագրումէն ամիսներ վերջը: Մանաւանդ որ, երկուքն ալ չարաչար տուժեցին գերմանական լուծին տակ: Եւ մեր տարագիր բազմութիւններն ալ նոյնքան տառապեցան որքան տեղացիները:

Այն պահուն երբ ամէն տեղ ներքին համերաշխութեան, ազգ. գործակցութեան պահանջը կը շեշտուի, ինչո՞վ զբաղած են Պուքրէշի եւ Սոֆիայի ղեկավար մարմինները: Աւելի ճիշդ, որո՞նց ափին մէջ ինկած է երկու գաղութներուն ճակատագիրը: Հանրօգուտ գործե՞րն են որ կը տիրապետեն, թէ «զզուելի արարքները», թութակաբար ընդօրինակուած բանաձեւերով:

Ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ պատասխան մը ստանալ այս հարցումներուն եւ դեռ ուրիշ հարցերու, որոնք տուն կուտան դառն խորհրդածութեանց:

Ոչ կուսակցական խնդիր է այս, ոչ ալ հատուածական: Երկու գաղութներ կը տապլտկին անորոշութեան մէջ: Ո՞վ պիտի բարեհաճէր լուսաբանել կացութիւնը: Գոնէ «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց», ինչպէս կ'ըսէին մեր վարժապետները:

Տխուր բան պիտի ըլլար, եթէ, իւրաքանչիւր գաղութ իր պատեանին մէջ ամփոփուելով, չհետաքրքրուէր մնացեալով: Տխուր եւ աններելի, եթէ, բան մը գիտնալով հանդերձ, նախընտրէր լռել:

Ինչ որ տարագիր բազմութիւններ կը կոչենք, պիտի կրնայ տեւել եւ արտադրել միայն փոխադարձ զուրգուրանքով: Ո՛չ թէ քննախնդրութեամբ, այլ եղբայրակցութեան կապերով: Շ.

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ

ԽՄԲ.— Ամիսներէ ի վեր ոչ մէկ ուղղակի եւ ստոյգ լուր՝ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ գաղութներէն: Սպասելով թղթատարական յարաբերութեանց վերահաստատման, ստիպուած ենք օգտուիլ ամերիկահայ թերթերէն, թէեւ անոնց աղբիւրներն ալ սահմանափակ են: Ստորեւ հատուած մը՝ «Հայրենիք»ի մէկ խմբագրականէն (2 Յունիս), որ բաւական գաղափար կուտայ անցուդարձի մասին.

— «Համայնավարները Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ, իշխանութեան տիրանալէ յետոյ, ըստ իրենց բարի սովորութեան այժմ ալ զբաղած են «մաքրագործելով» իրենց բոլոր իրական, կարողական թէ երեւակայական հակառակորդները: Եւ այդ ընելու համար ալ՝ անոնք գտած են շատ յարմար կերպը, այն է՝ ֆաշական անունը կը փակցնեն իրենց բոլոր անհաճելի անձերու եւ կազմակերպութեանց ճակտին եւ իբր ֆաշական հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն զանոնք:

Շատ զարմանալի պիտի ըլլար, որ Պալքանեան այդ երկիրներու մէջ հայանուն համայնավարները չուզէին առիթէն օգտուիլ՝ ոչնչացնելու համար ոչ միայն իրենց հակառակորդ Դաշնակցականները, այլ նոյնիսկ իրենց ուղեկից Ռամկավարներն ու Հնչակեանները, որոնց ծառայութեան այլեւս պէտք չունին հոն: Ինչպէս ե՛ւ պէտք էր սպասել, առաջին հերթին անոնք սկսած են հալածել Դաշնակցականները, ձերբակալել եւ «անյայտացնել» Դաշնակցական բոլոր աչքի ընկնող դէմքերը, «լուծարքի» ենթարկել անոնց աւելի քան 50 տարիներ գոյութիւն ունեցող կոմիտէները, փակել անոնց թերթերը: Սակայն, մարգարէ պէտք չէ ըլլալ՝ գուշակելու համար, որ նոյն բախտին շուտով պիտի արժանանան նաեւ Ռամկավարներն եւ Հնչակեանները, որովհետեւ, որքան ալ անոնք համակիր ու գործակից եղած են համայնավարներուն, այժմ անոնք այլեւս պէտք չեն իրենց Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ եւ որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, ռեւէ ուրոյն եւ գէթ պզտիկ չափով անկախ կազմակերպութիւններ անհանդուրժելի են համայնավարներուն: Արդէն նշաններն ալ կ'երեւին, փակուած են արդէն, ռամկավար եւ հնչակեան թերթերը, որոնց, անկասկած, պիտի հետեւին նաեւ Ռամկավար եւ Հնչակեան կազմակերպութեանց «լուծարքը» եւ անոնց յայտնի գործիչներուն ձերբակալութիւնն ու «անյայտացումը»:

Փարիզի Ռամկավար օրկանը, *Ապագայ*, Յուլիս 11ի խմբագրականին մէջ, որ կը կրէ «Զզուելի արարք մը» խորագիրը, իր կարգին լոյսի նեղք մը կը բանայ, պուլկարահայ գաղութի կացութեան մասին: Աղբիւրը՝ Ամերիկայի իր պաշտօնակիցը, *Պայքար*, որուն թղթակիցը կը գրէ Մայիս 16 թուակիր նամակի մը մէջ.

— «Ներկայիս Պուլկարիոյ ամէն հայաբնակ քաղաք ունի իր ինքնակոչ մարմինը, որ թէ՛ քաղաքական հանգամանք ունի եւ թէ իր ձեռքերուն մէջ առած է ժողովուրդին եկեղեցին, դպրոցը, անոր մշակութային, մարդկան բոլոր միութիւններն ու հաստատութիւնները եւ կը վարէ, ինքնատիպ կազմակերպութեամբ եւ շատ աչքառու ձախաւերութեամբ: Ո՛չ ոք կը համարձակի դիտողութիւն ընել անոնց, որովհետեւ անմիջապէս իբր ֆաշիստ կ'ամբաստանուի եւ կասկածելի կը նկատուի: Սոֆիա կը գտնուի այս մարմիններուն կեդրոնը որ ինքզինքը կը կոչէ «Պուլկարիոյ հայ փոքրամասնութեան կեդրոնական վարչութիւն», բայց ունի նաեւ ուրիշ հանգամանքներ: Ան միեւնոյն ատեն նորակազմ քաղաքական կազմակերպութեան գլուխն է, Երեւան Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը եւ Երեւան անունով հիմնուած նոր թերթին խմբագրութիւնը եւ ազգային բոլոր լուծուած միութիւններուն գոյքերն ու դրամները իր քով կեդրոնացուցած է»:

Թղթակիցը պատմելէ վերջ Էջմիածնի եկեղեցական ժողովին պատգամաւորներու ընտրութեան առթիւ սարքուած խեղկատակութիւնները, կը գրէ թէ Փլովտիվի (Ֆիլիպէ) ռամկավար - ազատական օրկանը, *Փարոս*, բողոքեց այդ ընտրութեանց դէմ: Հետեւա՞նքը. «Ապագայ»ն է որ կը պատմէ.

— «Կեդր. Վարչութիւնը, անկարող հանդուրժելու որ եւ է քննադատութեան, ինչպէս են բոլոր բռնակալները եւ կամայականօրէն գործողները, խափանել կուտայ «Փարոս» թերթը: Պէտք կը մնա՞յ խորհրդածութեան»:

Առաջին Յուլիս 14ը՝ ազատագրումէն ի վեր

ԽՐԱԽՃԱՆՔ ԵՐԵՔ ՕՐ ԵՐԵՔ ԳԻՇԵՐ

Այս տարի Յուլիս 14ի տօնակատարութիւնը խսկապէս աննախընթաց էր, թէ պաշտօնական հանդիսաւորութեամբ եւ թէ ժողովրդական խանդավառութեամբ: Լման հինգ տարի զրկուած ըլլալով այս տօնակատարութենէն, ժողովուրդը ցնծաց եւ պարեց սանձարձակ ազատութեամբ, երեք օր երեք գիշեր:

Խրախճանքներն սկսան ուրբաթ իրիկուն, բայց իրենց գագաթնակէտին հասան շաբաթ եւ կիրակի: Շաբաթ գիշեր չկար թաղ մը, գիւղ մը, փողոց մը ուր ժողովրդական պարեր սարքուած չըլլային, տեւելով մինչեւ առտու: Օդն ալ գեղեցիկ ըլլալով, հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ եւ զինուորներ իրար խառնուած՝ կը թնդացնէին պողոտաները: Քաղաքը կը լողար, կը շողար լոյսերու, գոյնզգոյն դրօշներու մէջ, գիշերն ալ՝ հրախաղ եւ ջրախաղ:

Տօնակատարութիւնը միեւնոյն ատեն առիթ մը եղաւ քաղաքական ցոյցերու, որոնց կը մասնակցէին 250.000 քաղաքացիներ, առաջնորդութեամբ Դիմադրական Ճակատի գլխաւոր հոսանքներուն: Եղաւ նաեւ առիթ մը զինուորական ուժի ցուցադրութեան: Ազատագրուած Ֆրանսայի նոր բանակն էր որ կը թնդացնէր քաղաքին գլխաւոր հրապարակներն ու պողոտաները, թնդանօթներով, հրասայլերով, մեքենաշարժ եւ զրահապատ շարքերով, օդանաւերով եւ Ափրիկէէն մինչեւ Գերմանիա յաղթանակներ շահած զօրամասերով:

Սովորաբար Յաղթական Կամարն է եղած կեդրոնը Փարիզի տօնակատարութեանց. բայց այս անգամ պատուոյ տեղը տրուած էր Պասթիյլի հրապարակին, իբրեւ խորհրդանշանը ազատութեան, քանի որ, 1789ին, ժողովուրդը հոն խորտակեց բռնութեան միջնաբերդը: Եւ հոն սկսան պաշտօնական հանդիսութիւնները շաբաթ առտու ժամը 9.30ին, աւանդական զօրահանդէսով: Այս առթիւ զօր. տը Կօլ բազմաթիւ շքանշաններ բաժնեց: Հիւրերուն մէջ աչքի կը զարնէր Թունուզի պէյը, Մուհամմէտ Լամին փաշա, որուն ոսկեճամուկ համազգեստը եւ յարակից զարդարանքները 100 լիպրա կը կշռէին, կ՚ըսէ թղթակից մը: (Մուհամմէտ Լամին փաշա արծաթեայ լոգարան մը բերած է զօր. տը Կօլի, իբրեւ նուէր, ինչպէս եւ ծրագիրներ՝ Թունուզի բարգաւաճման համար): Շքանշանները բաժնուած ատեն, 250 ճերմակ աղաւնիներ թռան պատմական բերդին մէկ պատուհանէն, եռագոյն ժապաւէններով:

Զօրահանդէսը տեւեց երեք ժամ, մասնակցութեամբ 15.000 զինուորներու, ինչպէս եւ անգլիական եւ ամերիկեան զօրախումբերու: Կէս օրէն վերջը, տեղի ունեցաւ Դիմադրական Ճակատին սարքած ժողովրդական թափորը, Քօնքորտի հրապարակէն դէպի Պասթիյլ: Մասնակցելու հրաւիրուած էին նաեւ Հայերը: Թափորը շրջապատուած էր բազմազան դրօշներով, նշանատախտակներով եւ խորհրդանշան - պատկերներով: 1789ի հագուստներով երիտասարդներ եւ աղջիկներ կառքերու մէջ կանգնած, նշանատախտակներ կը ցուցադրէին որոնց մէկուն վրայ գրուած էր. — «Լուի ԺԶ. դաւաճանեց, ճաւեց: Փէթէն դաւաճանեց, պէտք է ճաւէ»: Թափորը Ռէփիւպլիքի հրապարակէն անցնելով Պասթիյ հասաւ ժամը 5ին, եւ սկսան ճառերը: Այս առթիւ Դիմադրական Ճակատի Ազգ. Խորհուրդին նախագահը կարդաց իրենց համագումարին քուէարկած բանաձեւ - երդումը, որ կը պահանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն, անհատական ազատութիւն, խղճի եւ արտայայտութեան ազատութիւն, քաղաքական ազատութիւն, միջազգային համերաշխութիւն եայլն. (բնագիրը յաջորդով):

Խրախճանութիւնները շարունակուեցան կիրակի օրն ալ, իսկ իբրեւ պաշտօնական հանդիսութիւն՝ տեղի ունեցան օդանաւային թռիչքներ Լօնշանի մէջ, թէեւ օդը աւրուած էր կէս օրէն վերջը: Գաւառի մէջ ալ նոյն անօրինակ խանդավառութիւնը, գլխաւոր կեդրոններէն մինչեւ յետին գիւղը: Վերսայլի պատմական շատրուանները, որոնք փակուած էին գրաւման շրջանին, բացուեցան այս առթիւ, ակնախտիղ տեսարաններ պարգեւելով:

Սահմանադրութեան խնդիրը

Կառավարութիւնը Խորհրդակցական ժողովին քննութեան յանձնեց իր ծրագրած հանրաքուէն, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտեմբերին: Այս առթիւ ժողովուրդին պիտի ուղղուին հետեւեալ երկու հարցումները. — 1. Համաձա՞յն էք Ազգ. Սահմանադիր ժողովի մը. — 2. Եթէ ազգը իր սահմանադրական իրաւունքները այդ ժողովին յանձնէ, կ՚ընդունի՞ք առժամեայ կառավարութեան օրինագիծը, որ կ՚որոշէ հանրային իշխանութեանց պաշտօնավարութիւնը, մինչեւ սահմանադրութեան գործադրութիւնը:

Եթէ ընտրողներու մեծամասնութիւնը «ոչ» պատասխանէ առաջին հարցումին, կը նշանակէ թէ համաձայն է վերահաստատելու նախկին դրութիւնը, — Երեսփ. ժողով եւ Ծերակոյտ, ի հարկին բարեփոխելով 1875ի սահմանադրութիւնը: Իսկ եթէ մեծամասնութիւնը «այո» պատասխանէ Ա. եւ Բ. հարցումներուն, ընտրուած ժողովը պիտի ըլլայ Սահմանադիր ժողով, սահմանափակ իրաւասութիւններով, եւ եօթը ամիս պայմանաժամով: Դեռ ուրիշ ենթադրութիւններ ալ կ՚ըլլան: Խնդիրը այն է որ հոսանքները երկու մասին բաժնուած են արդէն, — ձախերը կը պահանջեն մէկ դերիշխան ժողով, չափաւորները՝ նախկին դրութիւնը: Այս առթիւ նշանակալից ճառ մը խօսեցաւ Պ. Էռիօ, երեսփ. ժողովին նախագահը, ուժգնօրէն բողոքելով անոնց դէմ որ կ՚ուզեն մէկդի դնել 1875ի սահմանադրութիւնը:

— «Մեր երեք հանրապետութիւնները ստեղծուեցան ոչ թէ ընդհ. ժողովներու, այլ բուն իսկ ժողովուրդին կողմէ: Հանրապետութիւնը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի ժողովուրդին խորունկ եւ տեւական կամքը: Ոչ մէկ կասկած թէ ան հանրապետութիւն կ՚ուզէ այսօր ալ ինչպէս ուզած է երեք անգամ: 1875ի սահմանադրութիւն չկայ, ինչպէս ապացուցած է մեծ պատմագիրը՝ Սէնեօպօս: Կայ 1791ի սահմանադրութիւն մը. կայ 1848ի սահմանադրութիւն մը. չկայ 1875ի սահմանադրութիւն»: Ուրիշ կարգ մը պատմական ճշգումներ կատարելէ վերջ, Լիոնի քաղաքապետը դիտել տուաւ թէ նորոյթի համաճարակ մը սկսած է, եւ ազդարարեց անոնց որ կ՚ուզեն բոլորովին խզել կապերը անցեալին հետ, թէ ատով ճամբայ կը բանան նոր դիկտատուրայի մը եւ հանրապետութեան վերջնական տապալման համար: Իր կարծիքով, այդ պիտի ըլլար շարունակութիւնը Փէթէնի սարքած խաղերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2.500.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ եւ 400.000 Հունգարներ պիտի վտարուին Չեխոսլովաքիայէն, համաձայն նախագահ Պենէշի յայտարարութեան: Այս որոշումը պաշտօնապէս հաղորդուած է անգլիակ. ամերիկեան եւ խորհրդային կառավարութեանց: Պենէշ այս առթիւ ազդարարեց թէ ուրիշ կերպով կարելի չէ ապահովել երկրին ապագան, թէ իրենք վճռած են այլեւս երբեք գործ չունենալ գերման փոքրամասնութեանց հետ:

125 ԿՐԱՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի այս շաբթու:

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԲԱՐԵԿԱՄԱՆԱԼՈՒ արգելքը մեղմացաւ ամերիկեան եւ անգլիական շրջանակներուն մէջ, եւ մօտերս բոլորովին պիտի ջնջուի, ինչպէս յայտարարեցին զօր. Այզընհաուըր եւ մարէշալ Մոնթկոմըրի: Արգելքը ոչ միայն սպասուած արդիւնքը չէ տուած, այլեւ պատճառ եղած է վեներական ախտերու յաւելման ամերիկեան բանակին մէջ, իբրեւ հետեւանք գաղտնի ժամադրութեանց: Հազարաւոր զինուորներ ազատ շունչ պիտի քաշեն այժմ, որովհետեւ կը վախնային խօսիլ գերման աղջկան մը հետ, եթէ ժպտէր, կամ փոխադարձաբար բարեւել գերման ոստիկան մը եւն.: (65 տոլար տուգանք սահմանուած էր անսաստողներուն): Աւստրիոյ մէջ ալ ջնջուեցաւ արգելքը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԱՇՆԱԿԻՑ ԸՆԴՀ. ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԸ լուծուեցաւ Յուլիս 14ին, բայց իր կազմակերպած մարմինները երեք ամիս եւս պիտի շարունակեն պատսպարել եւ կերակրել միլիոնաւոր տեղահան բնակիչներ, մինչեւ որ համապատասխան կազմակերպութիւնը կարենայ գործի ձեռնարկել: Այս առթիւ զօր. Այզընհաուըր ողջունելով Միացեալ Ազգերու ժողովուրդները, իր երախտագիտութիւնը յայտնեց բոլորին:

ՄԱՐԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ դատին թուականը որոշուած է (23 Յուլիս), բայց դատասրահի մասին նորէն վարանում կը տիրէ: Ձախ հոսանքները, ինչպէս եւ Գերագոյն Ատեանին Հարցաքննիչ յանձնախումբը կը պահանջեն որ դատավարութիւնը տեղի ունենայ երեսփ. ժողովի կամ ծերակոյտի սրահներուն մէջ, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ ունկնդիրներ ներկայ ըլլան այս պատմական դէպքին: Մինչդեռ դատական պալատին մէջ նշանակուած սրահը չի կրնար առնել բոլոր թղթակիցները, դեսպանները, բազմաթիւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, ունկնդիրներ եւայլն:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ճամբորդ մը կը պատմէ թէ երկու հայ երիտասարդներ, Սանթուր Թորոսեան 18 տարեկան, Յակոբ (Միսաք Էֆ.ի տղան) 19 տարեկան խեղդամահ եղած են Ամերիկացի սեւամորթ զինուորներու կողմէ, Յուլիս 10ին, Էրմիթաժի մէջ, (Սէնթ Անթուան): Ոճիրը գործուած է առեւտրական պատրուակով, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ պատուիրակին միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, որոնք շաբաթներէ ի վեր կը զբաղեցնէին քաղաքական շրջանակները, ընդհատուեցան, Սթալին եւ Մոլոթով Պերլին երթալու հարկադրուած ըլլալով: Բայց պիտի վերսկսին, ինչպէս կ՚ըսէ պաշտօնական զեկոյցը:

ՏԱՐՆԱՆԻ «ՄԻԼԻՍ»ԻՆ գանձը, 120 միլիոն ֆրանք, տոլարով, մարքով, զուիցերիական ֆրանքով եւն. ոստիկանութեան ձեռքն անցաւ:

Դաշտահանդէս Շավիլի մէջ

Անցեալ կիրակի, Շավիլի հայ գաղութը, պատուեց իր վերադարձող գերիները դաշտահանդէսով մը: Նախաձեռնողը դարձեալ եղած էր Հայ Ռազմիկներու Միութեան մասնաճիւղը: Իրենց բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական մասնակցութիւնը բերած էին Եկեղեցական Ընկերակցութիւնը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի, Ազգ. Ճակատի, Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղերը եւ Րաֆֆի Երիտ. միութիւնը: Առատ եւ ճոխ պիւֆէ, գրեթէ ամէնքն ալ նուիրուած վերոյիշեալ կազմակերպութիւններէն եւ բարեսէր անհատներէ: Ամբողջ գաղութը գրեթէ առանց բացառութեան ներկայ էր, բոլորուած ընտանեկան սեղաններու շուրջ: Մինչեւ իրիկուն ուրախութիւն եւ կերուխում, երգեր ազգային, յեղափոխական, տոհմիկ — գեղջկական — եւ անշուշտ նաեւ անխուսափելի թրքականը, համերաշխ մթնոլորտի մէջ, սրտերը բաց, մանաւանդ քսակները:

Գեղարուեստական բաժինին մեծ մասը տարաւ «Րաֆֆի» երգչախումբը, որ իր երգերով եւ պարերով գնահատանքի արժանացաւ, ղեկավարութեամբ ընկ. Սահակ Յովհաննէսեանի: Երգչախումբի ղեկավար Պ. Շմաւոն Պալեան եւս իր մէկ ընկերով, սիրայօժար բերած էր իր մասնակցութիւնը: «Ռազմիկ»ներու մասնաճիւղին նախագահ Պ. Մուշեղ Զավուշեան կարճ ուղերձով մը բարի գալուստ մաղթեց իր գերի ընկերներուն, յիշեցուց անոնց թէ դեռ պարտականութիւններ ունին կատարելիք թէ Ֆրանսայի եւ թէ իրենց սեփական ժողովուրդին հանդէպ: Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր մասնակցող կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն: Պ. Կարպիս Թագըմճեան վերադարձող գերիներուն կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Շավիլի հայ գաղութին, որ իր այս հաճելի ձեռնարկով մոռցնել տուաւ իր եւ իր ընկերներու քաշած տառապանքները: Կարճ ուղերձներ ըրին Պ. Պ. Միսաք Սարգիսեան եւ Վազգէն Անդրէասեան: Շնորհաւորելի էր նաեւ Պ. Տիրան Պապէրեան որ այնքան ձեռնհասօրէն վարեց աճուրդը: Հայկական մթնոլորտը այնքան հաճելի էր, որ օրը մթնեց ու մենք դեռ չէինք ուզեր բաժնուիլ անտառէն: Կը լսեմ թէ Յուլիսի 29ին ալ Շավիլի հայ դպրոցը դաշտահանդէս մը պիտի տայ: — Թղթակից

ՉՈՐՍ ՔՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԻԷՆ. — Այստեղ բնակող Եօզկատցիներս ալ ներկայ աշխարհասասան պատերազմին մէջ ունեցանք չորս երիտասարդ զոհեր: Պետրոս Յովսէփեան (մեռած պատերազմին մէջ), Բարսեղ Թորոսեան (մեռած գերութեան մէջ), Կիւլպէնկ Զաթալեան (մեռած պատերազմին մէջ) եւ Գրիգոր Ասլանեան զոհ գնաց ամերիկեան զինուորական կարքի մը զարնուելով:

Վերոյիշեալ չորս դժբախտ զոհերու ընտանեկան պարագաներուն համար Փարիզի եւ իր շրջանին մէջ ապրող մեր սրտցաւ հայրենակիցներէն ստացանք 7500 ֆրանքի գումար մը, հայրենակից Պ. Հայկ Մաճառեանի միջոցաւ: Այս գումարը արդարօրէն բաշխուեցաւ բոլորին, բաժին հանուեցաւ նաեւ ուրիշ երկու նիւթապէս անկարող ընտանիքներու, Գարեգին Եարտըմեանի եւ Սեդրակ Տայիի ընտանիքներուն:

Այս առթիւ հրապարակաւ մեր խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնենք բոլոր այն հայրենակիցներուն որոնք մեր դժբախտ օրերուն չմոռցան մեզ, մասամբ մխիթարելով, մասամբ ալ նիւթապէս օգնելով ցաւակից դարձան մեր սիրելիներու անդառնալի կորուստին առթիւ: — Սգակիրներ

ՍՊԱՆԻՈՅ «Առաջնորդը», զօր. Ֆրանքօ, պիտի հրաժարի, կ՚ըսեն, զոհացում տալու համար Դաշնակիցներու ճնշումին: Կը հաւաստեն թէ Չըրչիլ, որ սահմանագլուխին վրայ կը գտնուէր վերջերս, չէ տեսնուած Ֆրանքոյի հետ, բայց անգլիացի պաշտօնատարներ յարաբերութիւն ունեցած են:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՆՆԵՐԸ պիտի վերաբացուին մօտերս, Ռուսերու նախաձեռնութեամբ: Առաջին նամականիշները պատրաստուած են արդէն: Նամականիշներէն մէկուն վրայ կ՚երեւայ ծառ մը որ կ՚աճի աւերակներուն մէջ: Առայժմ նամակներ պիտի փոխանակուին միայն քաղաքին մէջ:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ԿԱՊՈՑՆԵՐԸ (քօլի) վերահաստատուեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Անգլ. Կ. Խաչը այլեւս ծրար չընդունիր Ֆրանսայի համար:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Լիբանանի կառավարութիւնը վերջնապէս արտօնեց որ ամերիկեան երկու ընկերութիւններ քարիւղի երկու զտարաններ շինեն Տրիպոլսոյ մէջ: (Մուսուլի ֆրանսական նաւթուղին հոս կը յանգի):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN . 17 . Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 18 Juillet 1945 Չորեքշաբթի 18 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4455-Նոր շրջան թիւ 84 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԸՐՉԻԼ ԿԸ ՊՏՏԻ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԲԱԽՏՈՐՈՇ ՕՐԵՐ

Ի՞նչ լոյս պիտի ծագի Փոցտամէն,— Կայս. Գերմանիոյ այն ոստանէն ուր երազներ կը հիւսէին Մեծն Ֆրիտրիխներն ու Քայզեր Վիլհէլմները: Ուր բազմած են, այսօր, Երեք Մեծերը, «կեր, արբ եւ ուրախ լեր» սեղաններով, ինչպէս կը նկարագրեն թերթերը...

Լոնտոնի մամուլին «դիւանագիտական թղթակիցները», որոնք ընդհանրապէս պաշտօնական շրջանակներէ կը ներշնչուին, շատ բան չեն խօսիր այդ մասին: Կամ կը գործածեն լեզու մը որ չափազանց մանուածապատ է: Իսկ եւ իսկ դիւանագիտական, եթէ ոչ եզովբոսեան:

Բայց ուրիշ թերթեր, եւ մանաւանդ ամերիկեան մամուլը երբեմն թուլբերան յայտարարութիւններ կ'ընեն, որոնք սատիճան մը կը բանան վարագոյրը:

Այսպէս, կարգ մը թերթեր «կը կարծեն գիտնալ» թէ՝ Մ. Նահանգներու նախագահը շատ պիտի քրտնի, հաշտեցնելու համար ռուսական եւ արեւմտեան տեսակէտները:

Աւելի բաց խօսելով, այդ խրազեկները կ'ըսեն թէ անգլեւամերիկեան ճակատը պիտի պահանջէ որ իրենք ալ նոյնքան ազդեցութիւն ունենան արեւելեան Եւրոպայի մէջ, որքան Խ. Միութիւնը կ'ուզէ ապահովել արեւմտեան Եւրոպայի գործերուն մէջ: Ուրիշ խօսքով, Ռուսիա իրաւունք պիտի չունենայ խառնուելու արեւմտեան ճակատի գործերուն, ցորչափ կը յամառի միակողմանի քաղաքականութիւն մը վարել արեւելեան ճակատին վրայ:

Այս հանելուկին իմաստը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ՝ մինչեւ այսօր ալ, անգլեւամերիկեան իշխանութիւնները արտօնուած չեն միջամտելու, օրինակ, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ գործերուն: Անգլեւամերիկեան մամուլին թղթակիցները արտօնուած չեն մտնելու այն շրջաններուն մէջ որ կը գտնուին կարմիր բանակին տիրապետութեան տակ: Նոյն իսկ Վիէննայի եւ Պերլինի համար երկար բանակցութիւններ կատարուեցան, մինչեւ որ արեւմտեան հրամանատարութեանց ներկայացուցիչներուն արտօնութիւն տրուեցաւ ներս մտնելու:

Մէկ խօսքով, Մոսկուա տիրաբար կ'իշխէ հոն ուր առաջին անգամ ոտք դրաւ կարմիր բանակը:

Այս ընդհանուր կացութեան հետ, Երեք Մեծերու օրակարգին վրայ կան խնդիրներ որոնք աւելի կը մթագնեն հորիզոնը:

Օրինակ՝ Տարտանէլի եւ Յունաստանի խնդիրները:

Թուրքիան՝ իբրեւ զինակից Անգլիոյ եւ անոր դարաւոր պաշտպանեալը, Յունաստանը՝ իբրեւ անոր որդեգիրը, անձկութեամբ կը սպասեն Երեք Ջոջերու վճիռին: Չէ՞ որ Մոսկուա պահանջներ դրած է Նեղուցներու մասին, իսկ Սոֆիան ալ Եգէական իջնել կ'ուզէ, կռնակը տուած Խ. Միութեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգարան մտահոգ է անոր համար որ Լոնտոնի մէջ սկսեր են «տեղական» խնդիր մը նկատել Կարս - Արտահանի հարցը. իսկ Տարտանէլը՝ միջազգային: Թուրքերը կը վախնան որ նորէն դուռ բացուի զանազան սակարկութեանց:

Բուն տագնապը աւելի խոր է եւ բարդ:

Պատերազմին հետեւանքով, Եւրոպան բաժնուած է գրաւման շրջաններու: Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ՝ հակառակ անվերջ ժողովներուն եւ փոխադարձ բարեացակամութեան, գրաւումը պիտի վերածուի ազդեցութեան շրջաններու: Աւելի կարճ՝ Եւրոպան բաժնուած պիտի մնայ երկու մասի, արեւելեան եւ արեւմտեան:

Արդ, Լոնտոնի մէջ մտածողներ կան թէ՝ քանի որ կարելի չէ Խ. Միութիւնը խախտել իր գրաւած դիրքերէն, իսկ Ամերիկան շատ հեռու է, լաւագոյն պիտի ըլլար կազմել «արեւմտեան ընկերակցութիւն մը» (Անգլիա, Ֆրանսա, Նորվեկիա, Տանըմարքա, Հոլանտա, Պելժիա, Լիւքսէնպուրկ):

«Շրջանային ապահովութեան» այս տեսակէտը լայնօրէն կ'արծարծուի շարք մը թերթերու եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ: Կը նշանակէ թէ պարզ մարզանք մը չէ, այլ հիմնական ծրագիր, հետեւանք՝ տնտեսական եւ քաղաքական պահանջներու:

Բախտորոշ օրեր ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ ամբողջ աշխարհի ապագային համար:

Շ.

Հայկական ցուցահանդէսը

Յօդուածիս երկրորդ մասը ուշացաւ, կամքէ անկախ պատճառներով: Նկարահանդէսը փակուած է արդէն (14 Յուլիս), բայց չեմ ուզեր կէս ձգել խօստումս:

Ինչպէս գրած էի, նկարահանդէսին կը մասնակցէին 31 արուեստագէտներ: Անշուշտ կարելի չէ բոլորին համար տեղ բանալ օրաթերթի մը նեղ սիւնակներուն մէջ: Ուրեմն կ'առնեմ գլխաւորները.—

Յակոբ Կիւրճեան (քանդակագործ).— Ցուցադրած էր չորս գործ, Գ. արք. Յովսէփեանի կիսանդրին, Փիէթա, կապիկ մը եւ շունի գլուխ մը: Կիւրճեան եւրոպական առումով կատարեալ քանդակագործ մըն է եւ զայն համարձակ կրնանք դասել Պուրտէլի, Տալուի, Մայոլի եւայլ անուանի վարպետներու կողքին: Իր արուեստին ենթահողը սկիզբները դասական, յաջորդաբար անցած է Ռոտէնի ազդեցութենէն եւ ներկայիս ալ կը կիրարկէ արդիական ուղղութիւնները, այս բոլորէն առնելով գծի եւ ծաւալի նոր դաշնաւորումներ: Իր կըրանիթեայ մուրացող կապիկը ձեւի եւ ներդաշնակութեան գլուխ գործոց մըն է: Իսկ Գ. արք. Յովսէփեանի դիմաքանդակով կարծէք արուեստագէտ կաթողիկոսը իրեն համար միջոց մը եղած է համադրել ձեւին տակ մարմնացնելու մեր կղերին չես գիտեր այն միսթիկ ինչը, որուն երիզը մեզի մինչեւ Մ. Խորենացիները եւ Փ. Բիւզանդները կը տանի: Յ. Կիւրճեանի այս գործը կրնայ Հայաստանի Նկարչական Թանգարանին լաւագոյն զարդը կազմել:

Շարլ Ադամեան.— Գոյներու կախարդիչ այս արուեստագէտը երեք նկար ունէր, բոլորն ալ ծովափնեայ տեսարաններ: Իր մօտ հետաքրքրական է նկարելու կերպը: Ադամեան վրձինով չէ որ կը նկարէ, այլ նկարչադանակով (couteau à peindre). առով կրնայ գոյները անաղարտ արագօրէն կտաւին փոխանցել, տալով լայնօրէն երկզուն հարուածներ: Ան կը կիրարկէ նաեւ նկարելու վերլուծական նորագոյն եղանակները, մէկ կողմ հրելով հիներու համադրական ձեւը: Ադամեան փոխանակ երանգապնակին վրայ գոյները միախառնելու, իրենց զուտ վիճակով կը զետեղէ նկարին վըրայ, այսպէսով իւրաքանչիւր գոյն պահած կ'ըլլայ իր նախնական թարմութիւնը: Ադամեանի այս նկարներէն փափկութիւն կը հոսի: Ցոլացումները քնքուշ են իրենց մանրամասնութեանց մէջ:

Տիկին Արմենիա Բաքայեան.— Հինգ նկար, բոլորն ալ նաթիւր-մորթ եւ ներբնանկար: Իր արուեստը մշուշոտ պարուրանք մը ունի որ խօժէն Քառիէռէն կուգայ: Օր. Բաքայեան իր նկարներուն կը հաղուեցնէ լոյսի գունատ թափանցութիւն մը որ երգ մըն է ինքնիրմով: Գոյները համեստ են եւ հեռու յանդգնութիւններէ: Հանդարտ խաղաղութիւն մը ամէն մէկ իրի վրայ՝ Օր. Բաքայեանի արուեստին նկարագիրը կը կազմէ:

Յ. Ալխազեան.— Նկարահանդէսին մէջ լիուլի տիրապետող դէմքերէն մին, իր մասնակցութեան որակովն ու քանակովը: Ալխազեան ունէր եօթը նկար, բոլորն ալ արժէքաւոր եւ հաղորդակից գործեր: Այս ազնուական նկարիչը առաւելապէս բնութեան երգիչն է, ու զարմանալի երեւոյթ, իր բնանկարներուն մէջ ոչ մէկ տեղ մարդկային ստուերը չենք տեսներ: Կարծես բնութիւնը կ'ուզէ ըմբոշխնել իր բացարձակ ամայութեանը մէջ: Ու ի՜նչքան գգլխիչ են իր դաշտերը, ապառաժները, ջրակոյտերը ու ծառերը՝ որոնք աղօթքի պէս կարծէք դէպի երկինք կը բարձրանան: Ալխազեանի վրձինէն բանաստեղծական շունչ մը կը կաթկթի: Իր գործադրման կերպն ալ ինքնուրոյն է ու վրձինը հաստ:

Օր. Վ. Թամիրեանց.— Ունէր երկու նկար, մին տկար, իսկ ծաղկավաճառներու շուկան շատ տպաւորիչ եւ մթնոլորտը լեցուն: Քիչ մը Սիսլէյի ոճը կը յիշեցնէ, բայց իր ընդհ. կառուցուածքին մէջ տպաւորիչ է եւ կրնայ ակնարկը երկար ատեն իր վրայ կեդրոնացնել:

Արմենակ Մըսըրեան.— Արեւելեան, մասնաւորապէս Սուրիական ժամանակակից նկարչութեան ոճը կը պատէ իր նկարներուն մէջ: Վառ գոյներ, թախծոտութիւն, հանդարտութիւն:

Քոնտրանեան (Պետօ).— Իւթրիլոյով գործադրման մտնող բեկեալ գիծերու նկարիչը մեր մէջ: Խորանարդապաշտ արուեստին ազդեցութիւնը կը տեսնեմ իր մօտ: Ամէն յուզում գիծերու ալիք մը՝ հետեւաբար գոյնէն աւելի շրջագիծերն են որ թռիչք կուտան իր փնտռտուքներուն: Թարմութիւն կայ ու կեանք՝ իր արուեստին մէջ:

Մեծ պատրաստութիւններ Երեք Մեծերու ժողովին համար

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ Սթալին ուշ հասած ըլլալով, մէկ օր յետաձգուած է Փոցտամի ժողովին բացումը: Չըրչիլ եւ Նախագահ Թրումըն առաջին անգամ իրարու հանդիպեցան Պերլինի մէջ, երկուշաբթի օր: Յետոյ երկուքը առանձին պտոյտներ կատարեցին Պերլինի աւերակներուն մէջ, եւ մասնաւորապէս այցելեցին Հիթլէրի վարչապետարանը, որ քարուքանդ եղած է:

Վարչապետը, որ ամէնէն ատելի մարդն է Գերմաններուն համար, Իտընի հետ պտոյտ մը կատարեց զոց կառքով, մինչեւ Պրանտէպուրկի Դուռը: Յետոյ ամերիկեան բաց կառք մը նստաւ (ճիփ), մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ժողովուրդը շատ բարեացակամ էր եւ նոյնիսկ բարեւի կեցած էր:

Անգլեւամերիկեան թերթերու թղթակիցները զարմանազան մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն, Փոցտամի ժողովին բացման առթիւ: Այսպէս, թղթակից մը կը գրէ թէ Երեք Մեծերը պիտի բազմին երեք մեծ աթոռներու վրայ, իսկ ուրիշ 12 ժողովականներ աւելի փոքր աթոռներու վրայ: Ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է, որպէսզի հիւրերը որ եւ է նեղութիւն չկրեն եւ նոյնիսկ պերճանքներ վայելեն: Չորս - հինգ հազար զինուորներ յատկացուած են ապահովութեան եւ մատակարարութեան համար: Հիւրերուն ժամանումէն առաջ հաւաքած են ինչ որ անհրաժեշտ էր. — 5000 սաւան, 50 փոշեհան գործիք, 100 ելեկտրական լամբար անկողնի համար, 250 խցան, 500 մոխրաման, դէզերով գրելու թուղթ, 100 զամբիւղ, 25 ելեկտրական սառուցիչ եւ 3000 փաթաթ... «առողջապահական» թուղթ:

Ուտելիքի եւ խմելիքի մասին ալ ամէն կարգադրութիւն եղած է,— ամէն տեսակ մսեղէն, պտուղ, սեխ եւն.:

Ժողովին խորհրդակցութեանց մասին պաշտօնական զեկոյց մը պիտի հրատարակուի փակումէն վերջը, ինչպէս եղաւ նախորդ ժողովներու համար (Քազապլանքա, Թէհրան, Եալթա): Օրակարգի մասին մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդած էինք երէկ: Անշուշտ առաջին հարցը կը վերաբերի Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ վերջնական կազմակերպութեան: Յետոյ կուգան Եւրոպայի ազատագրուած կամ պարտուած երկիրներուն սահմանային խնդիրները, որոնք շատ կնճռոտ հանգամանք ունին: Մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, նաեւ, Տարտանէլի հարցը, որ կրնայ վերաբանալ ամբողջ Թրքական խնդիրը: Օրակարգը այնքան խճողուած է որ, ժողովը կրնայ տեւել մինչեւ երեք շաբաթ: Բուն օրակարգի հարցերէն զատ, ինքնին սեղանի վրայ պիտի գայ խաղաղութեան կազմակերպութեան խնդիրը, այսինքն Սան Ֆրանչիսկոյի դաշինքին գործադրութիւնը:

Անգլեւռուս հակամարտութիւններ

Երեք Մեծերու ժողովին բացման առթիւ, թերթերը դիտել կուտան թէ Մ. Նահանգներու նախագահը միջնորդի դեր պիտի կատարէ, հաշտեցնելու համար անգլիական եւ ռուսական տեսակէտները: Համաձայն լաւատեղեակ աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց, անգլեւռուս հակամարտութիւնը փոխանակ մեղմանալու, աւելի կը շեշտուի: Յունաստանն նորէն տագնապի մատնուած է: Իրազեկներ կը պնդեն թէ ռուս զօրքը զանազան շարժումներ կը կատարէ յոյնեւպուլկար սահմանին վրայ, ինչ որ ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ: Չըրչիլ առաջարկեր է որ Յունաստանի մէջ երեսփ. ընտրութիւններ կատարուին միջդաշնակցային հսկողութեան տակ: Բայց Ռուսերը

Ռ. Շիշմանեան.— Հանդա՛րտ խառնուածք մը առանց մեծ պրպտումներու: Ժուժկալ, տրամաբանող, որ ամէն վրձինի հարուած իր ճշգրիտ տեղին կը դնէ: Մեծ պոռթկումներու, մեծ փնտռտուքներու արուեստագէտը չէ Շիշմանեան, բայց իր նկարները երբեմն կը գգուեն նայուածքդ:

Պետրոս Պալեան.— Քիչ մը զարդանկարչային է իր արուեստը բայց շատ ինքնուրոյն: Ինքնատիպ composition ունի եւ գոյներու ուժականութիւն:

Շահնազարի, Մութաֆեանի, Թօփալեանի, Գալֆաեանի եւ ուրիշ կարգ մը շնորհալի նկարիչներու մասին ուրիշ առիթներով արտայայտուած եմ: Իսկ նկարահանդէսին նիւթական արդի՞ւնքը,— գոնէ այնքան գոհացուցի՞չ է որ այս տաղանդաւոր նկարիչները իրենց մէջ ուժ գտան կրկին հաւաքուելու եւ գեղարուեստական բարձր վայելք մը եւս շնորհելու...

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

մերժեր են: Նախագահ Թրումըն կը խորհի ամերիկեան յանձնաժողով մը ղրկել Աթէնք:

Անգլեւռուս հակամարտութիւնը աչքի կը զարնէ նաեւ Իրանի մէջ: Անգլիա վերջերս յայտարարեց թէ պատրաստ է ետ քաշելու իր զօրքը, եթէ Ռուսերն ալ քաշեն: Մոսկուա տրամադիր չերեւար այդպիսի բան ընելու: Դեռ չենք յիշեր Տարտանէլի խնդիրը, որ կրնայ չատ հեռուները տանիլ, եթէ միջին ճամբայ մը չգտնուի:

Կացութիւնը Միջին Արեւելքի մէջ

Անգլիական զեկոյցի մը համաձայն, Ֆրանսական զօրքը չարաթ օր կրակ բացաւ Գամըշլըի մէջ (հիւս. Սուրիա): Վիրաւորուեցան չորս ոստիկան, զինուորներ եւ քաղաքացի մը: (Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ հինգ հոգի սպաննուեցան): Անգլ. զօրքը գրաւեց երկու պահականոցներ:

× Լիբանանի արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է բոլոր շահակից կողմերուն միջեւ, Սուրիա եւ Լիբանան գտնուած օտար զինուորներր պարպելու համար:

× Սան Ֆրանչիսկոյի սուրիական պատուիրակութիւնը, որուն նախագահն էր վարչապետ Ֆարէս Խուրի, Դամասկոս վերադարձաւ: Կ'ըսուի թէ մօտերս պիտի հրատարակուին արաբական պատուիրակութեանց կարգ մը որոշումները, որոնց մասին լռութիւն կը պահուէր մինչեւ հիմա: Արաբական Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշեց ժողով մը գումարել, քննելու համար Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին գործնական արդիւնքները:

× Մ. Նահանգներու քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ ծանր դէպքեր կրնան պատահիլ Պաղեստինի մէջ, եթէ ելք մը չգտնուի, լուծելու համար հրեայ - արաբական կնճիռը:

Միւս կողմէ, ծանր մտահոգութեան մատնուած են Եւրոպայի Հրեաները: Լեհերը բացէ ի բաց պայքար կը մղեն Հրեաներուն դէմ, եւ չեն ուզեր որ 450—500.000 փախստականներ վերադառնան: Տոքթ. Ալթման, Սիոնական Նոր Կազմակերպութեան վարիչը, յայտարարեց թէ Հրեաներուն համար այլեւս «անկարելի է Եւրոպայի մէջ մնալ առանց ընդհարումներ պատճառելու»: Իր տեղեկութեանց համաձայն, Եւրոպայի մէջ մնացած 1.250.000 Հրեաներուն 80—90 առ հարիւրը ոչ միայն կ'ուզեն, այլեւ կը պատրաստուին Պաղեստին մեկնիլ օրինական կամ ապօրէն ճամբաներով: Հրեաները մեծ յոյսեր դրած են Փոցտամի ժողովին վրայ:

«Ֆրանսական Վերածնունդ»ին ուխտը

Ինչպէս գրած էինք, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, «Ֆրանսական Վերածնունդ»ի համագումարին անունով ուխտագիր մը կարդացուեցաւ Պասթիյլի հրապարակին վրայ, Դիմադրական Ճակատի Ազգ. խորհուրդին նախագահին կողմէ: Համագումարը, որ կը բաղկանար աւելի քան 2000 պատգամաւորներէ, հաւաքուած՝ Ֆրանսայի բոլոր մասերէն եւ գաղթավայրերէն, տեսակ մը խորհրդարան կը ներկայացնէր, ներկայացուցիչներ ունենալով բոլոր հոսանքներէն, մասնաւորապէս Դիմադրական Ճակատէն: Օրակարգի խնդիրներն ալ ուղղակի կապ ունէին երկրին վերածնութեան հետ եւ քուէարկուած բանաձեւերը կրնան վճռական դեր կատարել յառաջիկայ ընտրութեանց վրայ: Այնպէս որ մեծ արժէք ունի Յուլիս 14ի երդումը, ինչպէս ունէր Մարդու եւ Քաղաքացիի իրաւունքներուն յայտարարութիւնը: Ահաւասիկ հիմնական մասերը.—

Ֆրանսական Վերածնունդի Համագումարը կը յայտարարէ թէ գերիշխան Սահմանադիր ժողովը պէտք է ապագայ սահմանադրութեան գլուխը արձանագրէ հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը, հաստատելով 1789ի եւ 1793ի յայտարարութեանց էական սկզբունքները: Այդ յայտարարութեան մէջ պէտք է մասնաւորապէս երեւան.—

Իրաւունքներու հաւասարութիւնը բոլոր մարդկային էակներու միջեւ, առանց սեռի, ցեղի, ազգութեան, կրօնի եւ կարծիքի խտրութեան:

Երաշխիքներ անհատական ազատութեան, արտայայտութեան ազատութեան, խղճի ազատութեան, քաղաքական ազատութեան:

Ազգային վեհապետութիւնը որ ժողովուրդին ապահովէ անձեռնմխելի իրաւունքը ուղղակի ընտրելու իր ներկայացուցիչները, իսկ ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն՝ իրաւունքը ընտրելու, հակակշռելու պատասխանատու կառավարութիւնը : Ոչ մէկ արգելք՝ ընդհ. քուէարկութեան կամքին դէմ :

Այս իրաւունքներուն հետ, որոնց վրայ հիմնուած է քաղաք. ժողովրդապետութիւնը, պէտք է ապահովել տնտեսական եւ ընկերային ժողովրդապետութեան եւ միջազգային ժողովրդապետութեան հիմնական իրաւունքները. այսինքն.—

Իրաւունք աշխատանքի, ազատագրելով սարկութենէն, բարձրանալու համար ազգային պարտականութեան մը ազնուականութեան:

Ազգին գերիշխանութիւնը, որ անհաշտ է տնտեսական մասնաւոր շահերու խմբակցութեանց —ինչպէս թրըսթները որոնց գործիքները եւ արտադրութեան եւ սեփականութեան միջոցները պէտք է վերադարձնել ազգին:

Ազգերու անկախութեան իրաւունքը իւրաքանչիւր քաղաքացիի կը պարտադրէ պաշտպանել իր հայրենիքը եւ մարդու իրաւունքները, իւրաքանչիւր ազգի վրայ կը դնէ համերաշխութեան պարտականութիւն միւս բոլոր ազատասէր ժողովուրդներուն հանդէպ եւ կը պարտադրէ բոլոր ազգերուն իրենց սեփական գերիշխանութիւնը ստորադասել միջազգային հասարակութեան գերիշխանութեան եւն.:

Ընդհանուր բանաձեւէն վերջ, համագումարին պատուիրակները, իրենց իրաւասութիւնները փոխանցելով Դիմադրական Ճակատի Ազգ. խորհուրդին, կ'երդնուն յորդորել Ֆրանսայի ժողովուրդը որ նուիրուի արտադրական ճիգին, մնայ միացեալ, փարելով հանրապետութեան որ անբաժան է հայրենիքէն, կ'երդնուն միացնել քաղաքակիրթ աշխարհը այն զգացումին մէջ թէ իւրաքանչիւր հայրենիքի մեծութիւնը կը պահանջէ աջակցիլ տիեզերական ժողովրդապետութեան մեծութեան, կ'երդնուն հաւատարիմ մնալ այն իտէալին որուն համար մեռան ազատութեան ռազմիկները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ որոշեց չվերադառնալ, բայց միեւնոյն ատեն չհրաժարիլ: Խորհրդարանը բացառիկ նիստի հրաւիրուեցաւ, լուծելու համար այս նոր տագնապը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԵՑ ոճրագործներէն հինգը մահուան դատապարտուեցան, մէկը՝ քսան տարուան, Ռէնի զինուորական ատեանին կողմէ: Ամբաստանեալ սպան լացաւ եւ յայտարարեց թէ ինք տուած էր վեց Ֆրանսացիներու գնդակահարման հրամանը, հետեւաբար միւսները յանցանք չունին: Իբրեւ վկայ կանչուած երեք սպաներ կասկածելի համարուած ըլլալով, պիտի դատուին, ուստի յետաձգուեցաւ հինգ դատապարտեալներուն մահավճռի գործադրութիւնը:

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնապէս հերքեց մարէշալ Փէթէնի այն յայտարարութիւնը թէ 1940ին համաձայնութիւն մը կնքուած էր Չըրչիլի հետ, գործակցելու համար: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը մանրամասնօրէն կը պատմէ անցուդարձը, եւ կ'ըսէ թէ Փէթէնի ներկայացուցիչը, Ռուժիէ, որ այժմ Ամերիկա կը գտնուի, խեղաթիւրած է փաստերը:

75 ՏԱՐԵԿԱՆ ՅՈՅՆ ԲԺԻՇԿ ՄԸ, Քուրուպարքալիս, սպաննուած գտնուեցաւ իր սենեակին մէջ, Պարպէս: Գանկը ջախջախուած էր մուրճով մը, եւ մուրճ մը կը գտնուէր թեւին տակ, լրագրի մէջ փաթթուած: Ագահ մարդու անուն հանած էր եւ կ'ըսէին թէ մեծ հարստութիւն դիզած է: Միայն ժամացոյցը եւ դրամապանակը տարած էին:

1813էն Ի ՎԵՐ առաջին անգամ ըլլալով ֆրանսական բանակը զօրանդէս մը կատարեց Պերլինի կեդրոնին մէջ: Այս առթիւ ֆրանսական դրօշը հանդիսաւորապէս պարզուեցաւ Յաղթանակի սիւնին վրայ որ կառուցուած էր 1870ի պատերազմէն վերջը եւ ֆրանսական նուագախումբը հնչեցուց չորս դաշնակից ազգերու քայլերգները:— Հակաֆաշական խմբակցութիւն մը կազմուեցաւ Գերմանիոյ ռուսական շրջանին մէջ:— Ամերիկեան եւ անգլիական շրջաններուն մէջ ալ արտօնուեցաւ քաղաքական գործունէութիւնը, պայմանաւ որ հազար հոգիէն աւելի ներկայ չըլլայ ժողովի:

ՃԱՓՈՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒՄԸ ռմբակոծութիւնը տեղի ունեցաւ Յուլիս 14ին: Ամերիկեան մարտանաւերու ծանր թնդանօթներր կրակ տեղացին շարք մը ճարտարագործական քաղաքներու վրայ, Թոքիոյ մօտ եւ այլուր:

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՍԼԱՒՆԵՐՈՒ զանգուած մը պիտի կազմուի Եւրոպայի մէջ: Լոնտոնի թերթերր կը գրեն թէ վերջերս գումարուած սլաւական համաժողովը որոշած է բարեկամութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքել, որուն պիտի մասնակցին նախ արեւմտեան Սլաւները, 38 միլիոն (Չեխոսլովաքիա եւ Լեհաստան), յետոյ հարաւային Սլաւները, Եուկոսլաւները եւ Պուլկարները, 21 միլիոն, վերջապէս արեւելեան Սլաւները (եւրոպական Ռուսիա, Ուկրայնա, Սպիտակ Ռուսիա) 146 միլիոն: Համագումար աւելի քան 205 միլիոն, այսինքն Եւրոպայի ժողովուրդին մէկ երրորդը, որ կը բռնէ անոր տարածութեան գրեթէ կէսը:

100 ՔԻԼՕ ածուխ պիտի բաժնուի, ձմրան համար: 170—180.000 թոն ածուխ պէտք է: Յունիսի վերջը մթերուած էր միայն 97.000 թոն, բայց նոր ապրանք հասած ըլլալով, կը կարծուի թէ միայն 30 հազար թոն պիտի պակսի:

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Կոմիտէին դաշտահանդէսը՝ Օգոստոսի առաջին կիրակին: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme · 13'

ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Վալանսի մէջ, ազատագրումէն ի վեր Հայ Մարզական Միութիւնը ունեցաւ ժրաջան եւ բեղուն գործունէութիւն: Շնորհիւ նախկին մարզիկներու ձեռնհաս հսկողութեան, եւ բոլոր հայ մարզասէրներու աջակցութեան իրենց ճիգերը գոհացուցիչ արդիւնք ունեցան:

Միութիւնը ունի 68 անդամներ, 15էն 25 տարեկան: Կայտառ, գիտակից եւ օրինապահ մարզիկներու նոր սերունդ մը որ հասակ նետեց այս պատերազմի ընթացքին եւ իր փայլուն յաջողութիւններով գրաւեց ոչ միայն հայ, այլեւ ֆրանսացի մարզասէրներու համակրանքը:

Օրը օրին ականատես եմ Միութեան կեանքին, իրենց գործելու եղանակին: Մարզիկները ուշադրութեամբ կը գործադրեն իրենց ղեկավարներուն (Մ. Տէրտէրեան, Մ. Սէմէրճեան, Պ. Խաչերեան, Մ. Ճէրանեան, Ս. Կարօեան, Թ. Կէվիկեան) հրահանգները, կը յարգեն իրար, կը սիրեն իրենց դաշտը եւ մարզանքը: Իւրաքանչիւր մարզիկ իր կարելին կը զոհէ Միութիւնը զօրացնելու համար:

Անցեալ Յունիսին Alixanի Մարզական Միութիւնը Ֆութպոլի բաժակի մրցում (tournoi de six) մը կազմակերպելով, հրաւիրեց Վալանսի եւ շրջաններու 21 ֆրանսական լաւագոյն խումբերը: Մեր մարզիկները գերազանցելով իրենց մրցակիցները, խլեցին բաժակը ներկաներու ջերմ ծափերուն տակ:

Ֆութպոլի գալիք եղանակին համար այժմէն լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին:

Ապրիք, տղաք: Դժբախտաբար Միութիւնը ունի խոցելի կողմեր ալ: ժողովները տեղի կ'ունենան ֆրանսերէն: Եթէ ոչ լքուած, առնուազն անտեսուած են հայերէն գիրն ու լեզուն, ինչ որ աններելի է եւ չի կրնար արդարանալ որեւէ պատրուակով: Ազնուագոյն գանձն է մեր արեւագեղ մայրենիքը, եւ նոր սերունդը չարաչար պիտի տուժէ, եթէ չարունակէ իր անտարբերութիւնը :

Թղթակից

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ վերջին գիրքէն՝ Պ. Հրաչ Սարգիսեան 13 օրինակ «Կանաչ Բաժակ»ով կը նուիրէ ազգային հաստատութիւններու եւ դպրոցներու: Պ. Խաչիկ Կիւլպօլեան կը նուիրէ 5 օրինակ նոյն նպատակին:

ՄԱՐՍԷՅԼ, ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ.— Պ. Պ. Թորոս եւ Սուքիաս Նիկողոսեան, Այրի Տիկին Նարկիզ եւ Յակոբ Ճըրդեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց, եւ ի մասնաւորի Հայ Կ. Խաչի Սէն - Ժէռոմի մասնաճիւղին եւ Հայ Ռազմիկներու Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, եւ փոխան ծաղկեպսակի Թաղիս եկեղեցիին նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց տիկնոջ, հարսին, աղջկան եւ քրոջ՝ տարաբախտ ՀԱՅԱՐՓԻ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի վաղահաս մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ Վահան Թէքէեանի մասին, որ յետաձգուած էր Պ. Հրանտ Բալուեանի հիւանդութեան պատճառաւ, տեղի պիտի ունենայ վաղը հինգշաբթի, 19 Յուլիս, իրիկուան ժամը 20.30ին, Սթիւտիօ Քոմարթէնի մէջ, 19a rue Caumartin: Մէջ ընդ մէջ կ'արտասանեն Օրիորդ Արփիկ Միսաքեան, Պ. Պ. Ռաֆայէլ Զարդարեան եւ Զոհրապ Մուրատեան: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վռամեան խումբի ընդհ. ժողովը՝ Յուլիս 22ին, իրիկուան ժամը 8ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ Բալու Շինազ գիւղացի Կարապետ եւ Սիսակ Թիքօեանները, որոնք Վալանս կը գտնուէին: Փնտռողն է իրենց հօրեղբօրորդին՝ Միքայէլ Թիքօեան: Հասցէն է, 676 Eagle Ave. New York City:

ՍՏԵՓԱՆ ԱԹՈՅԵԱՆ Արդուինցի որ Ռոստովէն գաղթած է ընտանիքով, կը գտնուի դերմ. զուիցերիական սահմանագլուխը եւ ողջ ըլլալը կը հաղորդէ իր ազգականին՝ Սամին Աշրաֆեանի (Մարսէյլ):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—Եթէ կ'ուզէք ձեր հարսնիքները եւ նշանտուքները ուրախ անցընել, դիմեցէք եւրոպական եւ արեւելեան նուագախումբին: Ժողովրդական գիներ: Հասցէ՝ Շմաւոն Պալեան, 8 Clos de la Petite Provence. Chaville (S. et O.):

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 19 Juillet 1945 Հինգշաբթի 19 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4456-Նոր շրջան թիւ 85 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽՈՐԻՆ...

Զափազանցութի՞ւն պիտի ըլլար ըսել թէ աշխարհի ճակատագիրն է որ պիտի վճռուի Երեք Մեծերու ժողովին մէջ:

Եւ սակայն, ժողովը տեղի կ'ունենայ բացարձակապէս գաղտնի: Դռնփակ: Եւ աշխարհը լուրի փշրանքներ միայն պիտի լսէ,— պաշտօնական զեկոյցներով, որոնք նախադասութիւններ կը հիւսեն, բան մը չըսելու համար:

Այդպէս եղաւ նախորդ ժողովներուն մէջ ալ— Քազապլանքա, Թէհրան, Եալթա: Բաներ մը լսուեցան, օրը օրին կամ ժողովներէն վերջը,— սկզբունքի յայտարարութիւններ, ընդհանուր նպատակներ ու վճիռներ: Բայց, շատ մը գաղտնիքներ կարելի եղաւ իմանալ միայն դէպքերու ընթացքին, իսկ ուրիշներ մինչեւ այսօր ալ կը մնան անմատչելի: Մանաւանդ Եալթայի մէջ տրուած որոշումները, որոնք մօտէն կը շօշափեն բուն Եւրոպայի վերաբերեալ խնդիրները:

Արդի լրագրութիւնը այնպիսի վարպետութեան մը հասած է որ, կրնայ ի վերջոյ ճեղք մը բանալ ամէնէն անթափանցելի գաղտնիքներուն վրայ: Ճիշդ ատոր համար ալ, ժողովասրահի շէնքին դուռները ամուր փակուած են 100—110 թղթակիցներու առջեւ, որոնք Պերլին թռած են աշխարհի բոլոր մասերէն, շնչալից լուրեր հաղորդելու համար հեռագրով, հեռաձայնով, անթելով, կամ սրաթռիչ օդանաւերով:

Միջազգային մամուլը ի զուր կ'ըմբոստանայ այս խորհրդաւոր գաղտնապահութեան դէմ, զայն հակառակ հռչակելով ժողովրդապետութեան:

Այս խորհրդաւորութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ ինչպէս ծանրակշիռ հանգամանք ունին օրակարգի խնդիրները: Որ եւ է թուլբերանութիւն կրնայ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ, սկսելով Գերմանիոյ կազմակերպութեան հարցէն:

Տարակոյս չկայ թէ ա՛յդ է օրակարգի առաջին խնդիրը: Բազմաթիւ տեսակէտներ իրար կը խաչաձեւեն,— վերահաստատե՞լ նախկին Գերմանիան, կրճատուած սահմաններով, թէ բաժնել զանազան պետութեանց: Երկու պարագային ալ, բոլորովին զինաթափ, զրկուած՝ ճարտարագործական հզօր կազմակերպութենէն, որպէս զի այլեւս չկարենայ պատերազմի մասին մտածել:

Վարչական կազմակերպութենէն վեր, աւելի փշոտ խնդիր մը,— Ի՞նչպէս դաստիարակել, «հականեխել» գերման ժողովուրդը, որպէսզի նորէն վտանգ մը չդառնայ Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան համար:

Այստեղ ալ իւրաքանչիւր յաղթական մասնաւոր տեսակէտներ ունի: Աւելի ճիշդ, Ռուսերը որոշ քաղաքականութեան մը կը հետեւին, իսկ Անգլեւասաքսոնները տակաւին փորձի շրջան մը կը բոլորեն: Մինչ Մոսկուա կը քաջալերէ քաղաքական կազմակերպութիւնները, անշուշտ իր անմիջական ներշնչումին տակ պահելով զանոնք, միւսները դեռ նոր մեղմացուցին Գերմաններու հետ բարեկամանալու արգելքը: (Թերթերը կը գրեն թէ ամերիկացի զինուորները ոչ թէ մէկ, այլ երկու Գերմանուհիներով կը շրջին փողոցէ փողոց, արգելքին մեղմացումէն ի վեր):

Գերմանական կնճիռէն վերջ, ամէնէն փափուկ խնդիրն է Եւրոպայի նոր սահմաններուն հարցը, որու մասին հարեւանցի խօսեցանք երէկ:

Անշուշտ խաղաղութեան խորհրդաժողովը պիտի որոշէ իւրաքանչիւր երկրի վերջնական սահմանները: Բայց, «կատարուած իրողութիւններ»ու քաղաքականութիւնը բացած է բոլորին աչքը:— Ուժ ունի՞ս, ա՛ռ, քիչ մը կը տրտնջան, յետոյ կը համակերպին:

Արդարեւ, շատ մը սահմանագլուխներ «ճըշդուած» են արդէն, զինու զօրութեամբ եւ դժուար թէ գրիչն ու մելանը կարենան սրբագրել հրասայլին եւ թնդանօթին բացած ճեղքը: Եւ իրենց ազատութիւնը վերստացած երկիրներ անխնայ կը քշեն ինչ որ օտար է, մանաւանդ Գերման եւ Հունգար: (Չեխերը եւ Լեհերը զանգուածային տեղահանութիւններ կը կատարեն այժմէն):

Դեռ ուրիշ հանգոյցներ որ պիտի քակուին Փոցտամի պալատին մէջ: Բայց ո՞ր մէկը յիշել: Եւ ի՞նչ օգուտ, քանի որ ամէն ինչ մութ է եւ մշուշ: Կատարեալ «Խորհուրդ խորին»:

Վա՜յ անոնց որ դուրս մնացած են եւ վճիռներ պիտի լսեն: Առանց կարծիք յայտնելու:

Շ.

ՆՈՐ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ»

Այսպէս կը կոչուի Այնճարը, Սուրիոյ այն վայրը ուր փոխադրուեցաւ Մուսա Տաղի հերոս ժողովուրդը, երբ Թուրքիոյ յանձնուեցաւ Սանճաքը:

Վիճակագրական.— Հայկական հիւղաւանի բնակչութեան ընդհանուր թիւն է 4750 հոգի: Հայ մայր եկեղեցւոյ զաւակներուն թիւն է 3424 հոգի, բաղկացած 735 ընտանիքներէ: Եկեղեցի չունինք: Եկեղեցական արարողութիւնները, նախկին օրերուն, տեղի կ'ունենային վրան - եկեղեցին մէջ:

Յետոյ, երբ ազգ. վարժարանի շէնքը կառուցուեցաւ՝ շնորհիւ Փարիզի Յառաջ օրաթերթի այս նպատակին համար հանգանակած մեծ գումարին, եկեղեցին ալ փոխադրեցինք հոն: Այժմ նոյն շէնքը թէ եկեղեցիի եւ թէ դպրոցի դեր կը կատարէ ու գոհացում կուտայ մեր բոլորին հոգեկան ու մտային պահանջներուն:

Հայ կաթոլիկներուն թիւն է 826 հոգի, բաղկացած 200 ընտանիքներէ: Հայ բողոքականներուն թիւն է 500 հոգի, բաղկացած 115 ընտանիքներէ: Ընդհանուր գումար՝ 4750 հոգի եւ 1050 ընտանիք: Ասիկա ներկայ ժողովուրդի թիւն է:

1939 Յուլիս 23ին, այսինքն՝ պատմական Ճէպէլ - Մուսան իր բախտին թողուելէ ասդին, մինչեւ 1944 Սեպտեմբեր 1, անցած հինգ տարիներու ընթացքին, Պասիթի, Լաթաքիոյ, Պէյրութի եւ Այնճարի մէջ մահացողներուն ընդհ. թիւն է մօտաւորապէս 600 հոգի, իսկ ծնունդներունը՝ 400: Այսպէսով ծնունդներու բաժնին մէջ կը գտնենք 200 հոգիի նուազում մը:

Դիրքն ու տարածութիւնը.— 1939 Յուլիս 17-23ին հրաժեշտ տուինք հերոսական Ճէպէլ Մուսային: Անցանք Պասիթ, առաջին կայան, Պասիթէն Տրիպոլիս, երկրորդ կայան, Տրիպոլսէն Ռայագ, երրորդ կայան, Ռայագէն Այնճար, չորրորդ եւ վերջին կայան, մեր այժմու բնակավայրը՝ «Նոր Մուսա Լեռ»ը:

Այնճար արաբերէն է, որ կը նշանակէ բխող ակ: Ունի 1800 մէթր երկայնութիւն, 600 մէթր լայնութիւն եւ բաղկացած է 1064 տուներէ:

Բարձրութիւնն է ծովու մակերեսէն 912 մէթրը: Կը գտնուի Պէյրութ եւ Դամասկոս երկու մայրաքաղաքները իրար միացնող խճուղիի արեւելեան կողմը, Պէքայի ընդարձակածաւալ դաշտին հարաւը, Լիբանանի եւ Սուրիոյ ճիշդ սահմանին վրայ: Ձմեռը խիստ կ'ըլլայ հոս: Երբեմն մէկ մէթր ձիւն կուգայ:

Ճահճատեղիին պատճառած աղէտը.— Այնճար ունի առատ ջուր: Նախապէս ճահճային էր, հետեւաբար, մալարիայի շրջան մըն էր: Մժեղը, այդ անիծեալ միջատը, նախկին տարիներուն այնքան շատ էր, որ ցերեկներն իսկ դաշտերուն մէջ հանգիստ չէր տար ժողովուրդին: Շարունակական պայքար կար այդ թունաւոր միջատներուն եւ ժողովուրդին միջեւ: Տուներէն ներս, տուներէն դուրս, դաշտերուն մէջ եւ դաշտերէն դուրս անարգել կռիւ մըն էր, որ կը մղէինք անոր դէմ: Մալարիան, այդ անգութը, կարծես հոգէառ հրեշտակի նման կանգնած էր մեր դռներու սեմին, ու դարանակալ կը սպասէր դալկահարներու եւ հիւծեալներու օրհասական վերջին պայքարին, տանելու համար զանոնք ցուրտ գերեզմանին գոգը... Մօտաւորապէս 600 կեանքեր խլեց: Ուրիշ հիւանդութիւններէ ալ մահացողներ եղան, սակայն սկզբնապատճառը նորէն մալարիան էր եղած, ըստ մասնագէտ բժիշկներու յայտարարութեանց:

Տարիներ առաջ, իրենց ազատ լեռներուն վրայ հպարտօրէն սաւառնող արծիւներն ու արծուիկները՝ թեւակոտոր կ'իյնային մալարիայի թունաւոր նետերէն, որ կատարեալ պատուհաս մըն էր դարձած ժողովուրդի գլխուն: Կարծես թէ բաւական չէին այն անթիւ զրկանքները, տուայտանքներն ու անձկութիւնները, որոնց ենթարկուեցաւ այս լեռնական արի ժողովուրդը, անողորմ մալարիան դեռ կը ճգնէր խլել իրմէ աշխարհի ամենաթանկագին բանը՝ կեանքը...

Սնունդի բացարձակ չգոյութիւնը, դեղերու զգալի պակասը, ապրուստի միջոցներուն անբաւարարութիւնը եւ ապրուստի տարապայման սղութիւնը՝ կը սպառնային ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան քայքայման:

Սակայն, տարուէ տարի, ժողովուրդը հետզհետէ սկսաւ շտկել իր մէջքը եւ մասամբ գտաւ իր բնականոն վիճակը: Ուրախ ենք յայտնելու, որ այսօր, գոյութիւն ունեցող մանր մունր ճահիճները մեծ մասամբ չորցուած են, ու մալարիան ալ զգալապէս նուազած է:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԴՌՆՓԱԿ ԺՈՂՈՎԸ

Թղթակիցներն ալ դուրս մնացին

Երեք Մեծերու առաջին պաշտօնական նիստը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, նախագահութեամբ Պ. Թրումընի: Այս առթիւ հրատարակուած կարճ զեկոյցը կ'ըսէ թէ Մ. Նահանգներու նախագահը հրաւիրուեցաւ իր երկու պաշտօնակիցներուն կողմէ նախագահելու ժողովի նիստերուն: Միտքերու նախնական փոխանակութիւն մը կատարուելէ վերջ, որոշուեցաւ որ երեք պետութեանց արտաքին նախարարները կանոնաւորապէս նիստ գումարեն, յառաջ տանելու համար ժողովին նախապատրաստական աշխատանքները:

Ամբողջ Փոցտամը 24 ժամ իրարանցումի մատնուած էր, Սթալինի յապաղման պատճառով: Չէին գիտեր, օդանաւո՞վ մեկնած էր թէ կառախումբով: Ի վերջոյ ճշդուեցաւ որ Մոսկուայէն ճամբայ ելած էր մասնաւոր ճեպընթացով: Փոցտամ հասնելէ վերջ, մարէշալը իր թարգմանին հետ ճաշի հրաւիրուեցաւ նախագահ Թրումընի «Սպիտակ Տունը», ինչպէս կը կոչուի իր բնակած վիլլան: Յետոյ Սթալին եւ Մոլոթով առաջնորդուեցան նախագահին դրասենեակը, ուր խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Թրումընի եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին հետ, թարգմաններու միջոցաւ: Խորհրդակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ: Այս առթիւ նախագահը եւ Սթալին լուսանկարուեցան:

Նոյն օրը Չըրչիլ ալ ճաշեց Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարին հետ, իր հետեւորդներով, որոնց մէկը նախկին փոխ - վարչապետն է, Էթլի (աշխատաւորական):

Խորհրդաժողովին առաջին պաշտօնական նիստը տեւեց 90 վայրկեան: Նիստերը դռնփակ են, ամէն ինչ գաղտնի կը պահուի, եւ արտաքին աշխարհը միայն պաշտօնական զեկոյցներով պիտի լսէ անցուդարձը: Թղթակիցներն անգամ դուրս ձգուած են ժողովասրահէն որ կը գտնուի երեք ազգերու ոստիկանութեանց խիստ հսկողութեան տակ:

Երեքշաբթի առտու շարք մը պայթիւններ սարսեցին Փոցտամը եւ Պերլինը, իրարանցումի մատնելով ժողովուրդը: Բայց անմիջապէս ճըշդուեցաւ թէ Ռուսերը քանդումներ կը կատարեն, աւերակները մաքրելու համար:

Երեք Մեծերէն զատ, երեք սպայակոյտներու անդամներն ալ խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, Գերմանիոյ կազմակերպութեան եւ ուրիշ խնդիրներու մասին:

Աւելի քան հարիւր անգլիացի, ամերիկացի, ֆրանսացի, պելժիացի, պրազիլիացի, չինացի եւն. թղթակիցներ կը յուսային թէ ամէն օր մանրամասն զեկուցումներ պիտի ըլլան ժողովի աշխատանքներու մասին, բայց յուսախաբ եղան: Անոնք ստիպուած չեն հեռանալու Պերլինէն, բայց անգործութեան դատապարտուած են: Չեն կրնար նոյնիսկ մտնել այն շէնքը ուր տեղի կ'ունենան ժողովները: Նախագահ Թրումընի մամուլի վարիչին եւ ուրիշ պաշտօնեաներու արգիլուած է դուրս ելլել եւ շփում ունենալ թղթակիցներու հետ: Միեւնոյն ատեն ամէն տեղեկութիւն պէտք է զինուորական գրաքննութենէ անցնի: Անգլիական մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ այս խստութեանց դէմ:

Ճափոն անձնատո՞ւր պիտի ըլլայ

150 մարտանաւեր եւ 1500 օդանաւեր ահարկու կրակ մը բացին Թոքիոյի շրջանին վրայ: Ռմբակոծութիւնը պիտի շարունակուի անընդհատ, ճափոնական բոլոր քաղաքներուն դէմ, մինչեւ 3000 օդանաւերով: Առաջին անգամ է որ դաշնակից նաւարաժին մը կը մտնէ Ճափոնի ծովը: Այս գործողութիւնները յառաջաբանն են ցամաքային արշաւանքին: Դաշնակից հրամանատարութիւնը թէ կը սեղմէ Ճափոնի պաշարումը եւ թէ կը սաստկացնէ ռմբակոծութիւնները, միանգամ ընդմիշտ խորտակելու համար դիմադրութիւնը:

Ամերիկեան հրամանատարութիւնը հաղորդեց թէ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է, զօրք հանելու համար մինչեւ 90 օր, նոյն իսկ աւելի առաջ: Կը յուսան առաջին առթիւ ցամաք հանել 100.000 հոգի, եւ հետզհետէ մինչեւ երկու միլիոն, քանի որ Ճափոն շատ յարմար ծովեզերքներ ունի: Դաշնակից նաւերը 50 մղոն տարածութիւն բռնած են Ճափոնի ներքին ջուրերուն մէջ:

Մինչ Դաշնակիցները անխնայ կրակ կը տեղան Ճափոնի վրայ, ծովէն եւ երկինքէն, միւս կողմէ անձնատուութեան զրոյցները իրարու կը յաջորդեն: Վերջին տեղեկութիւնն այն է թէ՝ ի պատասխան զանազան հարցումներու, Նախագահ Թրումըն ծրագիր մը ստացած է որ հետեւեալ կերպով կը սահմանէ «անպայման անձնատուութիւնը».— Ճափոն եթէ պարպէ իր գրաւած բոլոր երկիրները եւ բոլորովին քանդէ իր ռազմական եւ ճարտարագործական կազմակերպութիւնները, Դաշնակիցները զօրք պիտի չհանեն եւ պիտի չգրաւեն Ճափոնը:

Մեր ծաղկոցը

ՊՈՌՏՕ, (յապաղած) — Հ. Ա. Ճ.ի մասնաճիւղին Կրթական Յանձնախումբը կազմակերպած էր պատանիներու հայրենասիրական հանդէս մը ի նպաստ իր դպրոցին, Մուլէն - Պլէօի սրահին մէջ: Ներկայ էր գաղութին մեծ մասը: Կ. Տօնէրեան քանի մը խօսք ըրաւ հանդէսի եւ մասնաւորապէս նոր սերունդի դաստիարակութեան մասին:

Տպաւորիչ էր հանդէսին բացումը «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն, եօթը ջութակ, դաշնակ եւ սօլօ մը: Յետոյ սկսաւ արտասանութիւններու մեներգներու, մենանուագներու (դաշնակ - ջութակ) շարքը: Պատանիները երկու ձայնով երգեցին «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր» խմբերգը, իսկ փոքրիկ աղջիկներ 6—9 տարեկան, հայկական տարազով պարեցին հայկական չորս պարեր:

Հինգ տարի վերջ, ինչ լաւ զուգադիպութիւն: Երաժշտագէտ Աւետիս Մելքոնեանը (Մեսումենց) Մայիս 27ին հոս վերադարձաւ գերութենէ: Նախ ուրախ ենք որ ողջ - առողջ եկաւ, իսկ բոլոր աշակերտուհիները հոգեկան հրճուանքի մէջ էին իրեն տեսութեան եկած ատեն: Եւ որովհետեւ նկարագրուած հանդէսին մէկ շաբաթ կար, Հ.Ա.Ճ.ի վարչութիւնը իրեն դիմեց որպէսզի երաժշտական բաժինը ինք վարէ եւ սիրով ստանձնեց: Եղած յայտագիրը պահելով, մէկ փորձէ վերջ հանդէսը տեղի ունեցաւ: Ժողովուրդը վեց տարիէ ի վեր զրկուած էր եւ կարօտը կը քաշէր հայ երաժշտութեան (լարաւոր) եւ երգեցողութեան, որ կրկնել տուին խանդավառ ծափերով, նոյնը նաեւ փոքրիկներու պարերուն:

Իւրաքանչիւր քաղաքի եւ թաղի մէջ քիչ մը հոգածութիւն, քիչ մը համեստութիւն եւ բարոյական զոհողութիւն, ամէն տեղ կարելի է ծաղկոց - դպրոցներ պահել: Նիւթականը գործի արդիւնքով կը տրուի: Հերիք է որքան ժամավաճառ եղանք ծրագիրներ պարզելով:— Չալկարացի

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 Յուլիս.— Մեր գաղութին մէջ բազմահայ արուարձաններէն մէկն է Պօմոնը: Հանգուցեալ Պալաքեան եպիսկ.ի առաջնորդութեան շրջանին սկսաւ վերակենդանանալ ազգ. կեանքը, հիմնարկութեամբ Ս. Գր. Լուսաւորիչ մատուռին: Հիմնադիրները եղած են հանգուցեալ Շահլամեան, Դարբինեան եւ ընկերները որոնք առաջին շրջանի կրօնական ընկերութեան անդամներն էին: Տեղական օրէնքներու համաձայն Մատուռի իրաւական տէրը Կրօնական խորհուրդն է, իսկ անուանական եւ ընդհ. պատասխանատուն Թաղ. խորհուրդը՝ որ իր պաշտօնին ձեռնարկած է 1942 Սեպտ. 6ին: Թաղ. խորհուրդը թաղեցիներու նիւթական օժանդակութեամբ վերանորոգեց եկեղեցին ու օժտեց զայն խորհրդարանի նոր շէնքով մը: Կը խորհուի յառաջիկային եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ շինել դպրոց - սրահ մը:

Թաղ. Խորհուրդի ժրաջան ատենապետ Տօքթ. Յ. Փափազեանի աշխատութեան եւ իր ընկերներու համերաշխ գործակցութեան շնորհիւ, որոշուեցաւ կատարել մեր շրջանին ենթակայ թաղերուն մարդահամարը: Սոյն դժուարին գործը գլուխ հանելու համար, պաշտօն տրուեցաւ քարտուղար ու վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Լ. Ճէրահեանին: Արդէն կատարուած է Լա Ռօզիէռի, Պօմոնի, Ս. Ժիւլիէնի, Թռուա Լիւքի, Լէ գ'Օլիվի, Մարտիկօյի, Ֆոնտազլի, Մոնթօլիվէի, Պուալիւզիի, Ս. Պառնապէի, Լա Պլանքարի եւ Լէ Գայեօլի մարդահամարը, որուն համաձայն այս թաղամասերուն մէջ կը բնակին աւելի քան 720 ընտանիք կամ 3800 անձ: Մօտաւորապէս 200 ընտանիք ունին իրենց սեփական տուներն ու վիլաները: Մեր հայրենակիցներու մեծագոյն մասը առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ են, կան նաեւ գործաւորներ:

Եկեղեցին ունի իր վճարովի չորս պաշտօնեաները, հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան, դպրապետ - քարտուղար Պ. Լեւոն Ճէրահեան, լուսարար - ժամկոչ Հաճի Յակոբ աղա Կորկոտեան, երգէոն նուագող Օր. Մառի Սամուէլեան: Ունի նաեւ եկեղեցասէր երիտասարդներէ կազմուած դպրաց դաս մը, ատենապետութեամբ Պ. Մելքի Պէրպէրեանի:

Պատերազմի հետեւանքով ստեղծուած թշուառութեան դարման մը տանելու համար, Թաղ. խորհուրդը իր կողքին ստեղծեց իրերօգնութեան մարմին մը, անդամակցութեամբ Տէր եւ Տիկին Լ. Ճէրահեանի, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պէրպէրեանի, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Գասպարեանի եւ Տիկին Արութեանի: Մարմինը ունի իր մնայուն անդամները որոնք ամսական որոշ գումարներ կը վճարեն: Կ'ըլլան նուէրներ զանազան առիթներով, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ մէջ պնակի շրջագայութիւն: Մինչեւ այսօր ունեցած է մօտաւորապէս 80.000 ֆրանքի հասոյթ: Ամէն ամիս կանոնաւոր դրամական բաշխում տեղի կ'ունենայ չքաւոր եւ կարօտ ընտանիքներու:

× Մեր գաղութի ծանօթ անդամներէն Պ. Միհրան Անդրէասեանի որդին, Պ. Հրանտ Անդրէասեան (ծնած 1922ին Կ. Պոլիս), որ միաժամանակ բժշկական եւ ատամնաբուժական համալսարաններու դասընթացքներուն կը հետեւէր, փայլուն կերպով աւարտեց եւ ստացաւ ատամնաբոյժի վկայականը, իսկ մասնաւոր գնահատանքի արժանացաւ իբր յաջողագոյն աշակերտ բժշկական ճիւղին համար եւս:

Թղթակից

Միայն սահմանափակ զօրամասեր պիտի ղրկուին, իբրեւ այլաբանական նշան, եւ ստուգումներ կատարելու համար: Այդ պարագային Դաշնակիցները ոչ միայն պիտի չխառնուին Ճափոնի վարչական կարգուսարքին, այլեւ ածուխ, երկաթ, քարիւղ եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթեր պիտի ճարեն, ժողովուրդին պէտքերը գոհացնելու համար: Կը կարծուի թէ Ճափոն տրամադիր է անձնատուր ըլլալու այս պայմաններով, այլապէս երկիրը քարուքանդ պիտի ըլլայ:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Հայ Արիներու Գ. շրջանային արշաւը տեղի ունեցաւ կիրակի, 8 Յուլիս, Սէն Քլուի անտառին մէջ: Ներկայ էին Փարիզի շրջանի երեք սկաուտական խումբերը, երէցներու խումբը (20 տարեկանէն վեր) եւ Արենուշները:

Այս առթիւ մեր ընդհ. պետը, բժ. Գուրգէն Մեծատուրեան եւ մեր Միութեան քարտուղար Սերոբ Ֆարշեան քննութեան եկած էին եւ գոհունակութեամբ աչքէ անցուցին բոլոր սկաուտները:

Ընդհ. պետը շնորհաւորեց մեր շրջանային պետը, Փանոսիկ Փանոսեան, ինչպէս նաեւ խմբապետները որ չորս տարուան դադարէ վերջ գոհացուցիչ արդիւնքի մը հասած են, խմբապետ Արսէն Սիմավոնեանը իր բազմանդամ Իսիի խումբով, խմբապետ Գրիգոր Գանթարճեան եւ իր Շավիլի խումբը որ միշտ շարունակած են, պատերազմի ընթացքին իրենց սկաուտական աշխատանքները: Փանոսիկ եւ Փարիզի խումբը իրենց վարիչներով շատ գոհ ձգեցին իրենց կատարած սկաուտական աշխատանքով: Խմբապետ Խաչօ Զօթուրեան որ Գերմանիայէն նոր վերադարձած է, անմիջապէս գործի սկսելէ վերջ յաջողութեամբ, ներկայացուց իր երէց խումբը:

Այս առթիւ քսան հայ արիներ երդում կատարեցին եւ ստացան նորընծայի նշանակները: Փարիզի խումբի փոխ - առաջնորդները իրենց երկրորդ կարգի քննութիւնները անցընելէ վերջ կրեցին իրենց նշանակները: Արշաւը, որ լաւ սկսած էր, վերջացաւ իրիկուան դէմ, սկաուտական խաղերով եւ երգերով: Այս առթիւ բոլորս կարօտով յիշեցինք Մարսէյլի մեր սկաուտ եղբայրները:

Այս տարի մեր ամառնային բանակումը տեղի պիտի ունենայ Deux Sèvresի շրջանը, Օգոստոսի ընթացքին: Գրեթէ բոլոր պատրաստութիւնները վերջացած են, եւ պիտի կարենանք մէկ ամիս ազատ ապրիլ անտառներուն մէջ:

Անդրանիկ Ուզունեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, որ տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 23ին, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը ջախջախիչ փաստաթուղթեր ունի մարէշալին յանցապարտութեան մասին: Այս թղթածրարը բացարձակապէս գաղտնի կը պահուի եւ իրազեկներ կ'ըսեն թէ ամբողջ դատին եւ Փէթէնի ճակատագրին բանալին Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ձեռքն է: Միւս կողմէ Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ քառասուն վկաներ պիտի լսուին ի նպաստ ամբաստանեալ մարէշալին: Այդ վկաներէն մէկն է զօր. Ժոռժ, որ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ընէ 1940ի զինուորական դէպքերու մասին, երկրորդը զօր. Նոկէս, Մարոքի Ֆրանսական ներկայացուցիչը եւն.:

800 ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ սպաներ եւ զինուորներ ընկան դաս առնել Սորպոնի մէջ, ֆրանսերէն սորվելու համար:

ՉՈՐՍ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ միացեալ ճակատ կազմեցին Պերլինի մէջ, (համայնավար, ընկերվարական, քրիստոնեայ ընկերվարական եւ ազատական): Ծրագիրը կը տրամադրէ.— 1. Գերմանիան վերջնապէս մաքրել հիթլէրական գաղափարներէն եւ ռազմապաշտ ձգտումներէն.— 2. Վերահաստատել երկրին տնտեսութիւնը, աշխատանք, հաց, հագուստ, բնակարան ճարելու համար.— 3. Վերահաստատել արդարութիւնը.— 4. Ապահովել մտքի եւ կրօնական դաւանանքի ազատութիւնը.— 5. Վերաշահիլ ուրիշ ժողովուրդներու վստահութիւնը եւ փարատել ցեղային թիւրիմացութիւնները:

ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ Օփերայի եւ ազգ. թատրոններու նախկին վարիչներէն Ժաք Ռուշէ եւ Սամուէլ Ռուսօ: Առաջինը ամբաստանուած է թէ Օփերան ժամադրավայր դարձուցած էր գերման սպաներու, հացկերոյթներ կը սարքէր ի պատիւ անոնց եւն.: Իսկ երկրորդը գերմանական երեք թատերախաղեր բեմադրած է: Ժաք Ռուշէ, որ 82 տարեկան է, Օփերայէն տնօրէն եղած է 1914էն ի վեր: Եղած մեղադրանքներուն առթիւ կ'ըսէ թէ ստիպուած էր յարմարիլ, Օփերան գրաւումէ փրկելու եւ պաշտօնեաները պարտաւորիչ աշխատանքէ ազատելու համար: Իր յայտարարութեան համաձայն, այնքան ալ աղէկ վարուած չէ Գերմաններուն հետ: Այսպէս, Հիթլէր Օփերա այցելած է 1940 Յունիսին կամ Յուլիսին, առտուան ժամը 6ին, և ընդունուած է միայն Սերժ Լիֆարի և աւելածուի մը կողմէ: Երբ հարցուցին թէ ինչո՛ւ Վիեննա դնաց, Մոցարթի 150րդ տարեդարձին առթիւ, Ժաք Ռուշէ պատասխանեց թէ Վիեննան Աւստրիա է, եւ ոչ թէ Գերմանիա:

ՀԻԹԼԷՐ ՓԱԹԱԿՈՆԻԱ՞ ՓԱԽԱԾ Է.— Այժմ ալ այս զրոյցը շրջան կ'ընէ: Վերջերս գերմանական սուզանաւ մը երեւցած ըլլալով Արժանթինի ջուրերուն մէջ, քննութիւններ կատարուեցան եւ հակասական յայտարարութիւններ լսուեցան: Ամերիկեան կառավարութիւնը ձեռք առած է խնդիրը: Մինչ այդ, լրագիրները կը գրեն թէ սուզանաւը ցամաք հանած է Հիթլէրը եւ սիրուհին՝ Եւա Պրաուն, որոնք յետոյ Փաթակոնիա անցած են, իրենց բոլոր գոհարեղէններով եւ դրամներով: Ամերիկեան թերթ մը ուղղակի կ'ամբաստանէ Արժանթինի կառավարութիւնը, իբրեւ մեղսակից:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ աղմկալի նիստէ մը վերջ, 6ի դէմ 98 ձայնով օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն երբ թագաւորը չի կրնար թագաւորել, եր իշխանութիւնը կրնայ վերստանալ միայն խորհրդարանին որոշումով: Ուրեմն թագաւորը կը մնայ աքսորական, քանի որ ոչ կը հրաժարի, ոչ ալ կրնայ վերադառնալ: Լէօփոլտ Գ. նամակ մը գրելով իր եղբօրը, կը խնդրէ շարունակել իր պաշտօնը, մինչեւ որ երկիրը կարենայ որոշում տալ իր վերադարձի մասին: Վարչապետը կարդալով այս նամակը, յայտարարեց թէ «թագաւորին չիյնար որոշել թէ ե՛րբ կ'իշխէ եւ ե՛րբ չիշխեր»: Կաթոլիկ նախարարները հրաժարեցան: Երկիրը կը գալարուի նոր տագնապի մը մէջ:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄ.— 200 կրամ խոզաճարպ (սէնտու) պիտի բաժնուի բոլորին, Յուլիսի զանազան սնունդեղէններու թերթիկին 5, 10 եւ 25 կրամնոց կտրօններով (թիքէ) եւ GE կտրօնով (100 կրամ): E շարքին համար 100 կրամ խոզաճարպ՝ 5, 10 եւ 25 կրամնոց կտրօններով: Ամերիկեան պիսքիւիթի վաճառումը ազատ է Յուլիս 18էն ըսկսեալ, Սէնի նահանգին մէջ:— Ընտանիք գլուխ 50—150 քիլօ ածուխէն զատ, որուն բաշխումը պիտի սկսի Օգոստոսի առաջին օրերէն, փայտ ալ պիտի բաժնուի, ածուխի տոմսերով: Իւրաքանչիւր ընտանիք պիտի ստանայ մէկ ստեր փայտ (400 քիլօ): Եթէ ածուխի բաշխումը ուշանայ, կարելի է փայտ ստանալ, 100 քիլօ ածուխը հաշուելով մէկ ստեր փայտ:

ԻՐԱՆԻ ամերիկեան զինուորները, որոնք ապահովեցին միլիոնաւոր թոն ապրանքներու փոխադրութիւնը դէպի Ռուսիա, մօտերս պիտի մեկնին այդ երկրէն: Այս զինուորներուն մէջ կը գտնուին շատ մը Հայեր, իբրեւ փոխադրիչ:

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետը, Ֆրանքօ յայտարարեց թէ երկիրը շուտով պիտի վերադառնայ իր աւանդական վարչաձեւին, միապետութիւն:

10 ԵՒ 20 ՖՐԱՆՔՆՈՑ մետաղեայ դրամներ շրջաբերութեան պիտի հանուին մօտերս, համագումար 10 միլիառ ֆր. արժողութեամբ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՃԱՇԱՐԱՆՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին, ապրանքները բուն արտադրիչներէն գնելու ազատութիւն եւ ազատ մրցում պահանջելով:

ՊԱՐԱՊ ԿԱՄ ՄԱՍԱՄԲ ՊԱՐԱՊ բնակարանները ենթակայ են բռնագրաւման, համաձայն նոր հրամանագրի մը:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Իսի լէ Մուլինոյի խումբին ընտանեկան ցերեկոյթը՝ կիրակի 22 Յուլիս ժամը 2.30ին, Ազատ սրահին մէջ, 4 rue de la Défense: Մուտքը հրաւիրատոմսով:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 49րդ տարեդարձին առթիւ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն կազմակերպած է ընտանեկան դաշտահանդէս մը, Յուլիս 22ին, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Պ. Փելէի զովասուն բարտիներուն տակ: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԶԷՅԹՈՒՆԻ 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարբառով եւ հին դէպքերով ճոխացած, բազմաթիւ պատկերներով զարդարուած: Գրեց՝ Գ. ՏԷՕՎԼԷԹ (Զէյթունցի):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN. 17. Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 20 Juillet 1945 Ուրբաթ 20 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4457-Նոր շրջան թիւ 86 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓԱՌՔ ԵՒ ՄԵԿԵՆԱՍ

«Մեկենասներու Միութիւն մը» կազմելու պահանջը կը ներկայացնէ, այսօր, երիտասարդ աշխատակից մը: (Տես Ի. էջ): Միութիւն մը, որ օգնէր նորածին բայց անճար տաղանդներուն, զարգանալու եւ ասպարէզ նետուելու համար իբրեւ գրագէտ, բանաստեղծ, ռազմագէտ, գիտուն կամ արուեստագէտ:

— «Ունինք բազմաթիւ Աղքատախնամ կազմակերպութիւններ: Ինչո՞ւ չունենանք տաղանդները խնամող Միութիւն մը, որ պետութեան մը դերը կատարէ օտարութեան մէջ»:

Իր համոզումով, այսպիսի Միութիւն մը կրնայ բարերար դեր կատարել, նաեւ, օտարացման, այլասերման դէմ:

Թելադրութիւնը սրտի մօտ է, այս պարզ ձեւին մէջ: Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ կան բազմաթիւ արժէքներ, իրական տաղանդներ, որոնք անտէր մնալով, կը թառամին օտարութեան մէջ: Կամ կը շեղին իրենց բնական կոչումէն, ի խնդիր պատառ մը հացի:

Բայց, աւելի լայն քննութիւն մը դուռ կը բանայ զանազան խորհրդածութեանց: Եւ այս առթիւ, նորէն կը ցցուի սերունդի փրկութեան հիմնական, վրդովիչ խնդիրը:

Մեր երիտասարդ աշխատակիցը իր տեսակէտը պաշտպանելու համար, կը յիշէ դէմքեր որոնք միջազգային համբաւ կը վայելեն: Եւ կը կարծէ թէ հայ երիտասարդը իրապէս կը խանդավառուի, կը հպարտանայ, լսելով, կարդալով անոնց անուններն ու փառքը, երկիրէ երկիր:

Ճի՞շդ է այս դիտողութիւնը: Եւ եթէ այո, իրապէս կազդուրիչ երեւո՞յթ մը կը ներկայացնէ, թէ պարզապէս պատրանք:

Չէ՞ք ընդունիր որ, հայ երիտասարդը դոց ընելով միայն միջազգային համբաւի տիրացած անուններ, ոսկորը ձգած շուքին ետեւէն կը վազէ: Կամ կը բռնէ ճամբայ մը ոչ թէ իր ժողովուրդին ծառայելու, այլ փառք վաստկելու համար:

Ի հարկէ, երբ ազգակից մը կը փառաւորուի միջազգային ճակատի վրայ, կը դառնայ «փառք եւ պարծանք ազգիս Հայոց»:

Եւ սակայն, երբ իւրաքանչիւր պարագայ առանձին քննենք, պիտի տեսնենք որ այդ ազգային եւ միջազգային փառքերէն շատ քիչեր կրցած են բան մը աւելցնել այս հալածական ժողովուրդի վերածնութեան աշխատանքին վրայ:

Աւելի պարզ խօսելով, անոնք փառքը վաստկեր են, ժողովուրդն ալ իմանալով հպարտացեր է: «Մենք ալ ասանկ մեծ մարդիկ ունինք»: Բայց, ո՞ւր է, օրինակ, Մայքըլ Արլէնի մը կամ Անրի Թրուայայի մը հոգեկան կապը՝ այս ժողովուրդին հետ: (Վերջինը կը նախընտրէ Ռուս ձեւանալ):

Մեզի համար տասնապատիկ աւելի կ'արժէ Րաֆֆի մը, որ գրականութիւն կը մշակէր ճրագի լոյսով, կէս կուշտ, կէս անօթի, կամ Արփիարեան մը, Օտեան մը, որոնք օրն ի բուն լուր թարգմանելէ, փորձ կարդալէ վերջ, ժամանակ եւ սի՛րտ կ'ունենային գրական վաստակ մըն ալ ձգելու: Կամ Օշական մը եւ ուրիշներ, որոնք ահա քառասուն տարիէ ի վեր գրականութեան կը ծառայեն — հատոր հատորի վրայ — իբրեւ միակ պատուանդան ունենալով հայկական վարժապետութիւնը:

Մեկենասներու Միութիւն մը չէր որ երեւան հանեց կամ փայլեցուց այս թանկագին տաղանդները, այլ հայ ժողովուրդին սէրը, եւ սրբազան, ստեղծագործ աշխատանքը: Անոնց եւ նմաններու շնորհիւ էր որ զարգացաւ եւ կը զարգանայ, կը հարստանայ Հայկական Մշակոյթը, մինչ միւսները իրենք են որ կը հարստանան, նոյնիսկ «եան»ը վրայ տալով:

Ասիկա չի նշանակեր թէ պէտք է բոլորն ալ հայ գրագէտ կամ վարժապետ ըլլան: Ընդհակառակն: Հեծի՛ր նժոյգդ եւ քշէ, որքան կրնաս, ոտքի տակ առնելով սահմանները: Եւ թող հայ երիտասարդը հպարտօրէն յիշեցնէ, ամէն տեղ եւ ամէն ժամ, թէ այս ժողովուրդը երբեք ամուլ կամ ստորադաս չէ, իր ստեղծագործ կարողութիւններով եւ տաղանդով:

Ինքնաճանաչման, հպարտութեան այս զգացումը անհրաժեշտ է նախ իրենց՝ երիտասարդներուն համար, որոնք ընդհանրապէս ներշնչումի աղբիւրներ կը փնտռեն դուրսէն, փոխանակ իրենց աչքերն ուղղելու դէպի ներս:

Դեռ ուրիշ խորհրդածութիւններ, միեւնոյն յօդուածին առթիւ: Շ.

ՄԻՆԱՍ ՎԵՐԱՃԻՆ

(Ինքնակենսագրութիւն)

ԽՄԲ.— Վերջերս ցաւով հաղորդած էինք ընկեր Մինաս Վերաճինի մահը, որ տեղի ունեցած է Մայիս 26ին, Ֆրէզնոյի մէջ (Քալիֆորնիա): Այս առթիւ «Հայրենիք» բացառիկ թիւ մը նուիրած է ողբացեալ ընկերոջ յիշատակին: Ինչպէս կ'երեւայ, Մ. Վերաճին ինքնակենսագրութիւն մը ձգեր է, որ դժբախտաբար կէս մնացած է: Ահաւասիկ ինչ որ կրցած է գրել.—

Տղայ էի, երբ ձգեցի գեղասքանչ ծննդավայրս, Պարտիզակը: Գացի Պուլկարիա, մօրեղբօրս եւ ազգականներուս մօտ: Տասներկու տարի արտասահման մնացի:

Երիտասարդ էի, երբ 1908ին Լոնտոնէն վերադարձայ հայրենիք: Բուռն բաղձանք մը ունէի ճանչնալու Փոքր Ասիան, որու մասին այնքան բան կարդացեր էի Անգլիոյ մէջ: Ուստի, շրջագայեցայ, պտտեցայ, ճամբորդեցի, դիտեցի եւ ուսումնասիրել ջանացի իմ բնագաւառս ու անոր ժողովուրդները:

Եռանդն ու գործ կատարելու բաղձանքը կը պոռթկային էութենէս: Մեծաքանելու կարողութենէ զուրկ էի: Գետր ներսէն կր հոսէր: Շատեր չէին կասկածեր անգամ, որ առու մը կրնար ողողել մտքիս դաշտին վրայ:

Պարտիզակ մնալս կարճ տեւեց: Լոնտոնի մէջ եօթը տարի ապրելէ ետք, դժուար էր գիւղաքաղաք մը հաստատուիլ, որքան ալ չքեղ, հրապուրիչ եւ ակնապարար բնութիւն ունենար ան:

Հաստատուեցայ Պոլիս, որ մեր ոստանն էր: Պարտիզակ՝ գիւղը, Նիկոմիդիան՝ քաղաքը եւ Կ. Պոլիս՝ մայր քաղաքը: Արդէն Պարտիզակցիները առտուն կանուխ, արեւածագին, Սուրբ Մինասի բարձունքներէն կը տեսնէին Կ. Պոլսոյ ապակիներու փայլփլիլը:

Կ. Պոլիս հազիւ վաթսուն ծովային մղոն հեռու էր մենէ: Շատ ամառ, Օսմ. Սահմանադրութենէն ետք, 40 փարայով Պոլիս գացած եւ շոգենաւին մէջ սիմիթով մըն ալ — բոկեղ պիտի ըսեն Հայկաբանները — կը հիւրընկալուէին ճամբորդները:

Շոգենաւերու միջեւ մրցում մը կարելի ըրած էր այս անկարելիութիւնները: Առտուն կանուխ «Ծիծեռնակ» (Գըրլանկըճ) շոգենաւով կ'ակօսէինք Նիկոմիդիոյ հրաշագեղ ծոցին ջուրերը եւ քերծելով Իշխանաց Կղզիներու եզերքներէն, օրհասակին Պոլիս կը հասնէինք: Երկու ժամուան դադարէ մը ետք, որ բաւական էր ընթացիկ եւ անմիջական գործեր կարգադրելու, նոյն «Ծիծեռնակ»ով կը վերադառնայինք Պարտիզակ:

Ասիկա մեծ բարիք մըն էր Պարտիզակցիին եւ շրջակայ հայ գիւղացիներուն: Պարտիզակցիին մարմինը մլուկի եւ մժեղի դղուանքներուն վարժուած չէ եւ ան կ'ատէ քնանալ Կ. Պոլիս, Նիկոմիդիա կամ Ատափազար: Պարտիզակցիին հանգիստ-քունը, իր իսկ առողջութեան հիմնաքարն է:

Կ. Պոլսոյ մէջ ես շուտով ծանօթացայ մեր առաջ ընկերներուն հետ: Մէկ քանիին հանդիպած էի Ժընեւ, 1899 թուականին: Ուրիշներ տեսած էի Լոնտոն բնակութեանս միջոցին, երբ Եւրոպայէն դէպի Ամերիկա եւ Ամերիկայէն դէպի Եւրոպա եւ Արեւելք ճամբորդող ընկերները ինծի կը յանձնարարուէին Ժընեւէն, Փարիզէն եւ կամ Պոսթընէն:

Կարծեմ 1902էն սկսեալ փորձեր էի «Հայրենիք»ին թղթակցութիւններ ղրկել եւ գրելու վարժուիլ: Սարգիս Մինասեանը (Արամ Աշոտ), որուն հայրենակից կը սեպուէի, որովհետեւ միեւնոյն թեմին գիւղերէն էինք երկուքս ալ եւ Սարգիսը քանի մը տարի Պարտիզակի Ամերիկեան բարձր վարժարանը յաճախած էր, զիս յանձնարարած էր Վռամեանին: Մինչեւ 1908 թուականը Լոնտոնէն դրած էի «Հայրենիք»ին Ֆարհատ կեղծանունով եւ այն ատենուան Ամերիկայի ընկերներուն ծանօթ իբր «Լոնտոնի Ֆարհատ»:

Կ. Պոլսոյ մէջ երկու ընկերներ առաւելապէս քաջալեր հանդիսացան ուսումնասիրական ձեռնարկներուս: Առաջինը Յարութիւն Շահրիկեանն էր. երկրորդը՝ Սիմոն Զաւարեանը: Երկուքին հետ ալ ճամբորդութիւններ Գանտըրայի գաւառներուն մէջ: Ես ծանօթ էի անոնց դեռ մանուկ: Հայրս խանութ ունէր Գարամուսալի երկու գեղածիծաղ ծովեզերեայ գիւղերուն մէջ — Թէփէ Քէօյ եւ Էրէյլի: Առաջինը յոյն էր, երկրորդը՝ թուրք: Գարնան եւ ամրան ատենները այդ գիւղերը կ'երթայինք ընտանիքով: Ես երբեմն կ'երթայի առանձին: Թէփէ գիւղի մէջ մետաքսի մանարան

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Մահապատիժ պիտի պահանջուի

Ինչպէս հաղորդած էինք, երկուշաբթի կը սկսի մառէշալ Փէթէնի դատը: Առաջին ամբաստանողներէն մէկը պիտի ըլլայ 1940 Յունիսի վերջին վարչապետը, Փօլ Ռէյնօ, որուն յուշերը սկսան հրատարակել, երեկ, «Ծէյլի Մէյլ», «Լէ Նուվէլ տիւ Մաթէն» եւ «Նիւ Եորք Թայմզ», շըլընդալից յայտնութիւններով:

Ընդհ. դատախազը, Մոռնէ, ան որ նախորդ պատերազմին մահուան դատապարտեց նշանաւոր Մաթա Հարին, յայտարարեց թէ ամէն բան պատրաստ է: Ամբաստանագիրը կը բաղկանայ եօթը էջերէ, խիտ գիրերով: Չորս էջ ալ վերջէն աւելցած է Փէթէնի դալէն ի վեր: Բուն դատը պիտի սկսի այս ամբաստանագրին ընթերցումով, որ հազիւ քսան վայրկեան պիտի տեւէ: Նախագահը «ամբաստանուած էք» բառը արտասանելէ վերջ, պիտի արտօնէ որ մառէշալը նստի: Յետոյ հարցումներ պիտի ուղղէ, համաձայն դատական ձեւակերպութեանց: Ամբաստանութիւնը շատ պարզ է,— ամէն բանէ առաջ՝ Գերմանիոյ հետ կնքուած զինադադարը: Յետոյ՝ Փէթէնի դաւերը՝ իշխանութեան տիրանալու համար: Մնացեալը Ֆրանսայի վերջին չորս տարիներու պատմութիւնն է: Ընդհ. դատախազը այժմէն կը յայտարարէ թէ մահապատիժ պիտի պահանջէ: «Գերագոյն պատիժը պիտի պահանջեմ. որովհետեւ կատարելապէս համոզուած եմ թէ արժանի է»:

Բուռն բանավէճ մը սկսած է, դատասրահին անբաւականութեան հետեւանքով: Շատ քիչ ունկնդիրներ պիտի կրնան ներկայ ըլլալ: «Սը Սուառ» կ'առաջարկէ ձայնատար մեքենայ մը (միքրոֆօն) տեղաւորել դատասրահին մէջ՝ որպէսզի ո՛չ միայն Ֆրանսան, այլեւ ամբողջ աշխարհը կարենայ հետեւիլ այս պատմական դատավարութեան: Մինչեւ երէկ աւելի քան 200 օտար եւ ֆրանսացի լրագրողներ դիմում կատարած էին, մուտքի տոմսակ ստանալու համար, մինչդեռ տեղ կայ միայն 40 թղթակիցներու համար: Ամէն օտար դեսպանատուն կ'ուզէ ներկայացուցիչ մը ղրկել, մինչդեռ միայն տասը աթոռ վերապահուած է դեսպանական ներկայացուցիչներու: Քառասուն թղթակիցներ, 10 դեսպանական պաշտօնեաներ, 50 վկաներ, 36 երդուեալներ (12ը փոխանորդ), փաստաբանները եւ զանազան պաշտօնեաներ տեղաւորելէ վերջ, հազիւ 100 հոգի պիտի կրնան սղմիլ դատասրահի մնացեալ մասին մէջ: Տեղական թերթ մը կը գրէ թէ ի հարկին 90 աթոռ տրամադրելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, միայն 60 տեղ բաց կը մնայ ունկնդիրներու համար, այն ալ ոտքի վրայ: Թղթակիցներուն տրամադրութեան տակ պիտի դրուին մէկ խցիկ հեռագրի, վեց հատ ալ հեռաձայնի համար: Ամբաստանեալն ալ թիկնաթոռ մը պիտի ունենայ, ինչպէս ունեցան զօր. Տէնց եւ ծովակալ Էսթէվա: Վկաներու թիւն է 64, որոնց 39ը ամբաստանող,— նախկին վարչապետներ, նախարարներ, դեսպաններ, բարձր պաշտօնատարներ, ի հարկին նաեւ Հանրապետութեան նախագահը:

✕ Փէթէն երկուշաբթի առտու կանուխ պիտի փոխադրուի Դատական Պալատը եւ հոն պիտի բնակի մինչեւ դատավարութեան վերջ: Մասնաւոր սենեակ մը պիտի տրամադրուի, ուր պիտի բնակի նաեւ Տիկին Փէթէն:

Սահմանադրութեան տագնապը

Խորհրդակցական ժողովին պետական բարենորոգման յանձնախումբը շատ կարեւոր բանաձեւ մը քուէարկեց առջի օր, միաձայնութեամբ մերժելով կառավարութեան միաձայն օրինագիծը՝ սահմանադրութեան բարեփոխման մասին: Յանձնախումբը, որուն 23 անդամները կը ներկայացնեն կառավարութեան աջակցող բոլոր կուսակցութիւնները, առանց բացառութեան վճռեց թէ կառավարութեան հանրաքուէի բանաձեւը ոչ միայն կասկածի մատնած է զիրենք, այլեւ «արդարացի մտահոգութիւն» պատճառած է բոլոր հանրապետականներուն: Իրենց իսկ յայտարարութեամբ, կառավարութեան բանաձեւին չարադրութիւնը չի համապատասխաներ ժողովրդապետութեան սկզբունքներուն: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձե-

---

մը կար, ուր կը գործէին նաեւ Հայեր ու Հայուհիներ, նաեւ Կէյվէէն հայ հռոմ ընտանիքներ: Հայրս յունական դպրոցը կը ղրկէր զիս, չարութիւններս սահմանափակելու, մեր հովիւներուն, հօտերուն եւ շուներուն չհետեւելու համար: Հոն կային հայ հռոմ տղաքներ ալ, որոնց հետ միշտ սիրով էինք եւ հայերէն կը խօսէինք տաճկերէն (վարժապետ) առջեւ: Հայ հռոմ ընտանիքներ այցելութեան կուգային մեր խանութը եւ տունը: Իրենց բարբառը մերինէն տարբեր ըլլալուն ուշադրութիւնս գրաւած էին: «Պոնիր», «բոն», «մոնչ», «արեգակ» կ'ըսէին պանիր, բանի, մանչի եւ արեւի տեղ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Մեկենասներու Միութիւն

Պատերազմէն առաջ Փարիզի մէջ կազմուած անհամար Միութիւններուն կարգին կը պակսէր օգտակար կազմակերպութիւն մը, այն է Հայ Արուեստագէտներու կազմակերպութիւնը։

Տեսակ մը բարոյական եւ նիւթական (մանաւանդ նիւթական) Մեկենասներու Միութիւն, որ մէջտեղ բերէր եւ օգնէր հայ նորածին տաղանդներուն։ Չեմ յիշեր, այսպիսի Միութիւն մը ցարդ գոյութիւն ունեցած ըլլայ։ Կամ եթէ եղած է, չէ ունեցած գործունէութիւն։ Պէտք է ան ըլլայ լուրջ կազմակերպութիւն մը (կամ ընդհանուր կազմակերպութեան մը մասնաճիւղը) իր դիւանով, որ ժամանակին ընտրութենէ անցնող իրեն ներկայացող, գրականութեան, (հայերէն կամ օտար լեզուով) կամ արուեստի հետեւող հայ երիտասարդը եւ եթէ այս վերջինը բաւարար կարողութիւն մը ունի, տայ անոր ամէն միջոց, լաւորեն եւ անհոգ կարենայ յառաջդիմելու համար իր ընտրած ճիւղին մէջ։

Ունինք բազմաթիւ աղքատախնամ կազմակերպութիւններ։ Ինչո՞ւ չունենանք տաղանդները խնամող Միութիւն մը, որ օտարութեան մէջ սփռուած մեր տաղանդներուն հովանի մը դերը կատարէ։ Այսպիսի Միութիւն մըն է որ կրնայ ամէնէն կարեւոր դերը կատարել ազգային զգացումի պահպանման մէջ։

Երբ այսօր Փարիզի հայ պատանին կը լսէ զօր. Լազարեանի մը, Բաղրամեանի մը, Միքոյեանի մը գործը, կը հպարտանայ հայ ըլլալուն։ Նոյնպէս երբ հայ երիտասարդը կը կարդայ H. Troyat-ի վէպերը, կը հիանայ, կը հպարտանայ այդ տաղանդին ազգին պատկանելով, երբ կը լսէ Ռ. Մամուլեանի մըհամբաւը...։ Այսպիսի միջազգային դէմքերն են որ օտարութեան մէջ չրացած հայ երիտասարդին կու տան ինքնագիտակցութեան զգացումը։ Երբ անոնք կը տեսնեն իրենց ազգակիցները օտարներու հաւասար վստահ եմ, աւելի եռանդով կը սորվին Ա. Բ. Գ.-ը, եւ Հայոց պատմութիւնը (այս ճիւղին մէջ աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ հայ օրաթերթ մը ֆրանսերէն լեզուով, քան 4-5 օրաթերթ հայերէն)։

Քանի՞ հոգի են, միջազգային համբաւի արժանացող հայ արուեստագէտներ եւ գրագէտները։ Պատճա՞ռը։ Տաղանդը եւ հանճարը պակա՞ս են հայ ազգին մէջ... Արդէն նիւթական միջոցներու պակաս, եւ մեր պետութիւնը չունենալն է աւելի։ Ատոր ապացոյցն է Հայաստանի մասին որոնք զաւակները, ամէն ճիւղի մէջ սկսած են արդէն իրենք զիրենք պարտադրել միջազգային գետնի վրայ։

Արտասահմանը չունի՞ այսպիսի զաւակներ։ Ունի... Շատեր կը ճանչնամ արժէքաւոր եւ կրակոտ, որոնք սակայն կը պայքարին, առօրեայ հոգնած դժուարութեանց դէմ, չկարենալով ազատ եւ անհոգ կերպով իրենց սիրած նիւթը մշակել։ Ինչպէ՞ս յուսահատիլ, ինչպէս շարունակել պայքարը ովկիանոսի մը մէջ միս մինակ, առանց գոնէ լսողի մը։

Փարիզի մէջ միայն, մօտիկ շրջանակի մէջ, կը ճանչնամ տղայ մը, որ ուժեղ ձայնով, քանի մը տարի մարզուելէ վերջ կրնայ Օփերայի մէջ երգել։ Կը ճանչնամ ուրիշ արուեստագէտ երիտասարդ մը տաղանդաւոր որ միջազգային արժէք ունենար թերեւս նկարչութեան մէջ, եթէ այս մանները ստիպուած չըլլային աւելի շուտ փոր կշտացնող արհեստ մը բռնելու։ Երրորդ մը, վառվռուն եւ կրակոտ, անձկաւած մեծ պայմանով ունի շարժանկար - գծապատկերի (dessin animé) մէջ։

Ո՞ւր են մեկենասները։ Ո՞րն է այն կազմակերպութիւնը որ սատարող զրայի։ Նման Միութիւն մը աւելի մեծ տեսակէտով աւելի օգտակար կը ըլլայ քան տասը Հայրենակցական միութիւն։ Իսկ եթէ օր մը ազգերը պիտի լուծուին, այդ օրն ալ հայ ազգը թող ներկայանայ ողջ եւ առողջ իր մեծ զաւակներուն ամբողջ փառքով։

ՄՈՒՇԵՂ

ՅԱՌԱՋ.— Կարդալ խմբագրականը։

Պատր. Տեղապա՞հ թէ...

Պէյրութի «Ազդարար» թերթէն կ'իմանանք թէ Մելքոնեան փոնտին կողմէ Պոլսոյ Պատրիարքարանին յատկացուած հազար ոսկեյինը իւրացուած է Արսլանեան եպիսկոպոսին կողմէ։ Բայց ո՞վ է Արսլանեան եպիսկոպոսը (այժմ Պատր. Տեղապահ)։

Զինադադարէն ետք՝ Պոլսոյ Խնամատարութիւնը, որուն նախագահն էր Արսլանեան եպ., իր տրամադրութեան տակ ունէր պատկառելի գումար մը՝ յատկացուելու համար որբերու եւ գաղթականներու, ըստ եղած կտակին։ Արսլանեան, մեղսակցութեամբ Գառնիկ Թերզեանի, Արտաշէս Ֆէսլեանի եւ Պաղտիկ Սինանեանի, կը շոգիացնէ այդ գումարը։ Պալըգլըյի (Պոլիս) գերեզմանատան քարերը իր հաշւոյն ծախել տալէ ետք՝ Թոքաթլեան հաստատութենէն կ'իւրացնէ երեք հարիւր հազար թրքական թղթադրամ ոսկի, պատճառ դառնալով միեւնոյն ատեն, որ այդ հաստատութիւնը գրաւուի Թուրք կառավարութեան կողմէ։ Ապա կ'իւրացնէ Պարգեւ վարդապետի կեանքի ապահովագրութեան թուղթերը եւ կը գանձէ գումարը։ Աւելի ուշ Մայր Եկեղեցիի գանձատունէն կ'անհետանան Արսլանեանի խնամքին յանձնուած յիսուն սնտուկէ աւելի խրեր, շուրջառներ, վարագոյրներ, անօթներ, թագեր։ Ականատեսներ կը վկայեն, որ Արսլանեան ինքն անձամբ ոսկերիչներու շուկային մէջ ծախած է վաթսուն քիլօ արծաթ։ Նաեւ թագերու վրայէն փրցուած թանկագին քարեր առաջարկած է ոսկերիչի մը, որ սակայն մերժած է գնել։

Տասներկու ուսանող Եւրոպա ղրկելու յատկացուած Ինճէեան կտակի եկամուտը ամբողջութեամբ իւրացուած է իր կողմէ։ Անկէ զատ անսեփականացուցած է երկու աղքատ աղջիկներու (տարեկան) օժիտին համար եղած Վարդազարեան կտակի եկամուտը։

Վերջերս իմացուած է, որ նոյն Արսլանեան եպիսկոպոսը դատ բացած է Ազգ. Հիւանդանոցին դէմ, Նարոյեան Պատրիարքի 4500 ոսկին գանձելու համար։ Արսլանեանի համակիրները խնդրած են, որ դատը ետ առնէ՝ ժողովուրդին ցասումին չենթարկուելու համար, բայց ան մերժած է։ Իսկ դատարանը անոր հանգամանքը օրինաւոր չի գտներ։

(Յուսաբեր)

ՁՕՐ. ՎԷԿԱՆԻ ԴԷՄ ծանր մեղադրանքներ ըրաւ Պ. Փօլ Ռէյնօ, հարցաքննիչ յանձնաժողովին առջեւ, յայտարարելով թէ սպարապետը 1940 Յունիսին միայն համայնավարական դաւադրութեան մը մասին կը մտածէր, կը վախնար թէ Մօրիս Թորէզ Շան զ'Էլիզէ պիտի մտնէ, եւ անձամբ կը սպառնար քանի մը նախարարներու որոնք հակառակ էին զինադադարին։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կառավարութիւնը կը հերքէ այն զրոյցները թէ գերման սուզանաւ մը ցամաք հաներ է Հիթլէրը։

ւը կ'ըսէ թէ կառավարութեան օրինագիծը «խառնուած է իրենց հեղինակներուն անձնաւորութեան հետ»։ Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, Յանձնախումբը հետեւեալ բանաձեւը առաջարկեց.— Կառավարութեան պատասխանատուութիւնը օրէնսդիր մարմնին՝ պէտք է սահմանուի անմիջապէս.— 2. Այդ պատասխանատուութիւնը պէտք է ճշդուի, հաստատուն հանգամանք մը տալու համար կառավարութեան։

Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան երէկ։ Խորհրդակցական ժողովը այս հարցերու մասին որոշում պիտի տայ յառաջիկայ շաբթու, վերջին խօսքը ձգելով կառավարութեան։ Զօր. տը Կոլ վաղը, շաբաթ, ճառ մը պիտի խօսի Պրէսթի մէջ, պարզելով իր տեսակէտները։

Երեք Մեծերու Ժողովը

Խիստ գաղտնապահութեան հետեւանքով, թերթերը չեն կրնար լայն տեղեկութիւններ հաղորդել Փոցտամի ժողովի մասին եւ կը գոհանան պաշտօնական զեկոյցներով կամ կողմնակի պատմութիւններով։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակեն բողոքել հաստատուած խստութեանց դէմ։ «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ գաղտնապահութեան մթնոլորտը «այլանդակ համեմատութիւններ ստացած է», թէ ժողովատեղին «այնպէս մը պաշտպանուած է որ կարծես յարձակումի մը կը սպասեն երկու մեքենաշարժ բանակներու կողմէ։ Կ'իմանանք թէ նոյն իսկ մառէշալ Ժուկովի եւ մառէշալ Մոնթկոմըրիի պէս դէմքեր արտօնութիւն չեն ստացած ներս մտնելու, որովհետեւ պահակները կասկածելի կը համարէին անոնց վկայականները։ Խորհրդաժողովը կը համարուի աշխարհի ամենամեծ խաւարումը» (լոյսերը մարել)։ Վերջին պահուն թելադրուեցաւ անգլիացի սպաներուն որ զգուշանան մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ խօսած ատեն. ուրիշ խօսքով, չխօսին անոնց հետ»։

Պաշտօնական նիւթերէն զատ, գլուխ գլխի խօսակցութիւններ ալ տեղի կ'ունենան Երեք Ջոջերուն միջեւ։ Նախագահ Թրումըն, որ առաջին օրը ճաշած էր Սթալինի հետ, այս անգամ ալ Չըրչիլի հետ ճաշեց։ Յետոյ պտոյտ մը կատարեց։ Կը կարծուի թէ դժուար պիտի չըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ, միօրինակ ձեւով մը կառավարելու համար Գերմանիան։ Բայց դժուարութիւններ կը նախատեսուին Մայր. Արեւելքի հարցին առթիւ։ Սթալին տրամադիր չերեւար պատերազմ յայտարարելու Ճափոնի դէմ։

Հաւանական է որ Երեքներու այս ժողովին յաջորդէ Հինգերու ժողով մը, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Չինաստանի։

Պերլինի ժողովուրդը անտարբեր է ժողովի մասին, գիտնալով հանդերձ որ ամբողջ Գերմանիոյ ճակատագիրը պիտի որոշեն։ Հասարակ ժողովուրդը ամէն բանէ առաջ ուտելիքի մասին կը մտածէ։ Իսկ տեղական թերթ մը դիտել կու տայ.— «Դաշնակիցներուն տալիք որոշումները թէ քաղաքական են եւ թէ տնտեսական։ Մենք կ'ուզենք որ բացորոշապէս սահմանուին Գերմանիոյ պարտաւորութիւնները։ Կ'ուզենք գիտնալ թէ ի՛նչ կրնանք ընել եւ չընել։ Գերմանիոյ պարտութեան առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը այնքան տարտամ է որ կրնայ նշանակել թէ արգիլուած է որ եւ է ճարտարագործական գործունէութիւն»։

× Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը վճռապէս հերքեց թէ անձնատուութեան առաջարկ ներկայացուած է Սթալինի միջոցաւ։ «Կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը վճռած են կռուիլ մինչեւ վերջը»։

× Ճարահատ, լրագիրները զուարճալի լուրեր կը հաղորդեն,— Նախագահ Թրումըն Ամերիկայէն միասին բերած է խմելիք ջուրը, Չըրչիլ պարեց անգլիացի զինուորներուն հետ։ Թղթակիցները կը ճգնին ժողովականներուն մօտենալ գոնէ պտոյտի կամ ճաշի ատեն, բայց անօգուտ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃԻՈՅ Ծերակոյտն ալ 58ի դէմ 77 ձայնով հաստատեց երեսփ. ժողովին բանաձեւը, որուն համաձայն Լէօփոլտ Գ. Թագաւորը չի կրնար վերադառնալ առանց Խորհրդարանին հաւանութեան։ Այս որոշումը վերջնական պիտի դառնայ, երբ ստորագրուի խնամակալ իշխանին կողմէ, որ Թագաւորին եղբայրն է։ Ջեռնպահ մնացին հինգ ծերակուտականներ, որոնց երկուքը վեց կաթոլիկ նախարարներէն են։

ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՋԱԿՈՒԵՑԱՆ Ժաք Ռուշէ, որ երեսուն տարի տնօրէն եղած է Փարիզի Օփերային եւ ուրիշ պետական թատրոններու, եւ Սամուէլ Ռուսօ, նոյնպէս վարիչ ազգ. թատրոններու։ Երկուքն ալ ամբաստանուած էին իբրեւ գործակից Գերմաններու։ Գլխաւոր վկաներն էին ճամբուած երգիչներն ու պարուհիները, բայց դատական ատեանը չհաւատաց անոնց անկողմնակալութեան։ Ռուշէ պատերազմէն առաջ մեծ հարստութիւն դիզած էր անուշահոտութեանց վաճառումով եւ իր փաստաբանը յայտարարեց թէ մինչեւ 17 միլիոն ֆրանք վճարած է գրպանէն, Օփերային բացը գոցելու համար։

ՄԷԿ ՋԵՌՔ ՀԱԳՈՒՍՏ ԵՒ ՄԷԿ ԶՈՅԳ ԿՕՇԻԿ պիտի տրուի ամէն Ֆրանսացիի, յառաջիկայ հոկտեմբերին, համաձայն ելմտական նախարարին յայտարարութեան։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ անգլ. զօրքը պիտի քաշուի, պայմանաւ որ Ֆրանսան ալ պարպէ իր զինուորները։ Թերթերը այս լուրը հաղորդելով, կ'աւելցնեն թէ եգիպտական կառավարութիւնը պիտի պահանջէ պարպել անգլ. զօրքը։ Իբրեւ թէ Իրաք ալ նոյն պահանջը պիտի դնէ։— Եաֆայի արաբական ռուեւտրական սենեակը բողոքեց ամերիկեան գործարանի մըհաստատմանդէմ Թէլ-Ավիվի մէջ, որ հրէական գիւղաքաղաք մըն է։ Սուրիական կառավարութիւնը հաւանեցաւ անգլիացի պաշտօնեաներ ընդունելու։

ՅԵՐԵԿՈՅԹ Վ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յարգելու համար յիշատակը ողբացեալ Վահան Թէքէեանի, Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան վարչութիւնը կազմակերպած է մեծարանքի ցերեկոյթ մը, այս շաբաթ, 21 Յուլիս, ժամը 15ին, Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ, նախագահութեամբ Պ. Ա. Չօպանեանի։ Պիտի խօսին Պ. Ն. Սարաֆեան եւ Պ. Պ. Զարոյեան։ Պիտի արտասանեն Տիկին Սարգիսեան, Տիկին Աթմաճեան, Պ. Բագրատունի եւ Պ. Գմբէթեան։ Կը հրաւիրուի գրասէր հասարակութիւնը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (Նախորդ գանձումներէն)

ԱՎԷՅՐՈՆ՝ Քէօրօղլուեան 200, ՊՈՐՏՕ՝ Տօնէրեան, Նաթըրեան, Հալաճեան Կ., Հալաճեան Գ., Քէնտիրեան Զ. 1000ական, ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ՝ Ոսկերիչեան 400, Էքսէրճեան 200, ԱՐՏԷՇ՝ Աթոչեան 750, ԻՍԻ՝ Պօյաճեան 750, ԿԱՐՏԱՆ՝ Մարտիրոսեան 400, ՄԱԼԱՔՕՖ՝ Ալիքսանեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Խաչատուրեան 750, ԺԱՆԹԻՅԻ՝ Թորոսեան 750, Պ. ՔՈԼՈՄՊ՝ Ցակոբովիչ 1000, ՆԻՕՐ՝ Հէլվաճեան 1000, ՆԱՆԹԷՐ՝ Կ. Տատուրօֆ 1000, ՓԱՐԻԶ՝ Տատուրօֆ որդի 1000, ԼԻԼԸ՝ Շիրոյեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Փաստըրմաճեան 1000, ՎԱՐՊԱՐԵԼ՝ Առաքելեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Պօլիկեան 200, Գազանճեան 400, Տէր Ներսէսեան 400, ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ՝ Աճէմեան 1000, ԼԱՄՈԹ՝ Առաքելեան 1000, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Նիկողոսեան 1000, Գալուստեան 1000, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Թաշճեան 1000, ԼԷՄԻԼ՝ Աւետիսեան 800, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Մանուկեան 1500, Միւճէրէթեան 1000, Եղիշէ քահանայ 1000, ԱՎԷՅՐՈՆ՝ Էլպիզեան 750, Մարգարեան 1000։

ԾԱՆՕԹ.— Ապրիլ - Մայիսի գանձումներուն մէկ մասը յետաձգուած ըլլալով, կը հրատարակուին հետզհետէ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN . 17 . Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 21 Juillet 1945 Շաբաթ 21 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4458-Նոր շրջան թիւ 87 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՕՏԱՐ ԾՈՎԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

Եթէ «Մեկենասներու Միութիւն մը» չկայ Փարիզի մէջ կամ այլուր, մեկենասներ կամ բարերարներ միշտ ալ գոյութիւն ունեցած են:

Ո՞վ կրցաւ համրել այն աւելի կամ պակաս վաւերական տաղանդները, ոսկի ձայները կամ ճկուն ոտքերը, ճարտար վրձիններն ու յորդահոսան պուէտները, որոնք դասընթացք բոլորեցին, բարձրագոյն կրթութիւն ստացան շնորհիւ ունեւորներու կամ տրամադրելի «ֆոնտ»երու, այստեղ եւ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Բայց մանաւանդ, ո՞վ կրցաւ իր ափին մէջ համրել անոնք որ իրապէս արժանի հանդիսացան ծախսուած դրամին եւ այս ժողովուրդին: Մանաւանդ այստեղ եւ Ամերիկա ...

Շատերը կէս ճամբան մնացին: Ուրիշներ սահեցան լպրծուն ճամբաներու վրայ, տեսակ մը արհեստ, ասպարէզ դարձնելով ուսանողութիւնը: Դեռ ուրիշներ ամէն կապ կտրելով, անհետ կորան միջազգային յորձանքին մէջ: Այնպէս որ, եթէ «կը փնտռուի» մը բացուէր, նոյն արդիւնքը պիտի ունենար, ինչ որ 1915ի հայաջինջ սարսափներու մասին հրատարակուած «Կը փնտռուի»ները:

Եւ, ընդհանրապէս, իրենց կոչումին արժանի հանդիսացան, ազգային, երբեմն ալ միջազգային պարծանք դարձան անոնք որ ոչ մեկենաս ունէին, ոչ ալ վաղուան հացին ապահովութիւնը:

Միւս կողմէ, օրինակ Ամերիկայի մէջ յիսնեակներով կը համրուին հայ գիտնականները, ուսուցչապետներն ու գրողները, որոնք իրենց տաղանդով ու վաստակով կը ճոխացնեն անգլեւսաքսոն մշակոյթը, բայց, կան ու չկան հայկական փոքր ածուին համար:

Ուրեմն, փրկարար լաստը «Մեկենասներու Միութիւնը» չէ: Այդ բացը կարելի է գոցել զանազան ձեւերով: Ահա տեսէք, 1929էն Ամերիկայի Կ. Խաչը եւ Հայր Միութիւնները սաներ կը պահեն Պէյրութի Ճեմարանին մէջ, երբեմն ստանձնելով նաեւ անոնց համալսարանական ծախքերը: Եւ մեծ մասով արժէք են այդ սաները, քանի որ կը պատրաստուին ոչ թէ փառք վաստկելու, այլ ժողովուրդին ծառայելու համար:

Տարօրինակ միտք մը եւս կը յայտնէ մեր երիտասարդ աշխատակիցը, անշուշտ իր տարիքին բերումով, եւ իբրեւ հետեւանք միջավայրին ազդեցութեան:

— « Երբ անոնք (հայ երիտասարդները) կը տեսնեն իրենց ազգակիցները օտարներու հաւասար, վստահ եմ որ աւելի եռանդով կը սորվին Ա. Բ. Գ.ը եւ Հայոց պատմութիւնը (այս ճիւղին մէջ աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ հայ օրաթերթ մը ֆրանսերէն, քան 4—5 օրաթերթ հայերէն»:

Այստեղ արդէն կը բացուի կսկծալի վէրք մը որ անվերջ պիտի խոցոտէ մեր սիրտը:

Ուրեմն մեր երիտասարդները այնքան կորսնցուցած են մայրենի լեզուին սէրը, որ ստիպուած ենք ֆրանսերէն օրաթերթ մըն ալ տրամադրել իրենց: Որպէսզի բարեհաճին ծանօթանալ Հայոց պատմութեան եւ մնացեալին...

Ո՞ւր կը տանի այս ճամբան, տղա՛ք: Կ'ուզէք որ տեւակա՞ն դարձնենք անպարտկելի վէրքը, հայերէն չգիտնալու չարիքը: Աւելի լայնցնելով, խորացնելով, բնական վիճակի մը վերածելով:

Մենք բոլորովին ուրիշ բան կը սպասէինք: Մանաւանդ այն սերունդէն որ կը յաւակնի դեր կատարել մեր հանրային կեանքին մէջ:

Մեր սպասածն այն էր, որ նոր սերունդը ոչ թէ համակերպէր հայերէն չգիտնալու, չսորվելու վրդովիչ յամառութեան, այլ ըմբոստանար անոր դէմ: Կազմէր տեսակ մը ուխտ, պարտադրելու համար հայերէնի ուսուցումը, կատարելագործումը, փոխադարձաբար:

Ի՜նչ ողբերգութիւն է այս, — ամէն յոգնութիւն կրել, գիշերը ցորեկին խառնել պաքալօրէա կամ տոքթորա պատրաստելու համար: Տարիներով օտար գրականութիւն կամ գիտութիւն սերտել: Բարի նախանձով ուռած՝ գերազանցել նոյնիսկ տեղացիները, զանազան ճիւղերու մէջ: Յետոյ նաեւ մրցանիչ կտրել մարզանքի, պերճանքի, պարի եւ սալոնական զարմանազան վայելքներու մէջ: Բայց, անճրկիլ, խեղճանալ, երբ կարգը կուգայ մայրենիքը մշակելու: «Դպրոց չգացինք, ժամանակ չունեցանք...»:

Ուխտ մը, ո՛ւխտ մը, միացեալ ճակատով, մաքրելու համար այս արատը Արտասահմանի հայ երիտասարդութեան ճակտէն: Հայրենի առուն՝ օտար ծովերէն եւ սնամէջ փառքերէն առաջ: Շ.

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆԸ

Թերթերու մէջ հրատարակուած զեկոյցէ մը իմացանք թէ Հ. Ա. Ճ.ը ձեռնարկած է խոշոր շէնք մը գնելու Փարիզի մէջ, իբրեւ Ազգ. Տուն: Այս առթիւ հակասական զրոյցներ շրջած ըլլալով, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը պաշտօն յանձնեց ինծի ստուգումներ կատարել, մասնաւոր հարցարանի մը վրայ, եւ անձամբ այցելել ծախու շէնքը, իբրեւ ճարտարապետ:

Ուրեմն առաջին առթիւ դիմեցի Յանձնախումբի անդամներէն Պ. Վահէ Թօսունեանի, որ սիրով պատասխանեց հարցումներուս:

— Ճի՞շդ է որ ձեր գնած շէնքը 35 սենեակներէ կը բաղկանայ եւ թէ հազար հոգինոց սրահով մը օժտուած է:

— Մանրամասնութիւնները լաւ չեմ գիտեր, սակայն քանի որ դուք ճարտարապետ էք, գացէք 32, Rue de Trévise ուր 9րդ Թաղապետութեան կցորդ մասը (annexe) կը գտնուի, եւ խնդրեցէք որպէսզի ձեզի ցոյց տան կալուածին բոլոր մասերը: Եթէ կարելի է, յատակագիծ մըն ալ պատրաստեցէք:

— Ո՞վ է գտած այդ շէնքը:

— Դժբախտաբար, այդ մասին ոչ մէկ ծանօթութիւն ունիմ:

— Բայց խնդրեմ, այս հարցին ճշդումը կարեւոր է որքան շէնքին գնումը, թերեւս մէկը շահագրգռուած է, գնումը անպայման յաջողցնելու համար:

— Աւելորդ կասկածներ են ձեր ենթադրութիւնները: Իրապէս չեմ գիտեր թէ ո՞վ գտած է:

— Այնտեղ թաղապետութեան մէկ ճիւղը հաստատուած է. վստա՞հ էք թէ պիտի պարպեն:

— Կեդրոնական շէնքը պիտի պարպեն. բայց ոչ անոր յարակից մասը զոր մեզի պիտի կրնան ձգել միայն այն ատեն, երբ պարենատոմսերու դրութիւնը բոլորովին դադրի:

(Փակագիծ մը, այստեղ.— Շէնքի մը մէկ մասին մէջ պիտի տեղաւորուին Հայեր, իսկ միւս կողմը գրաւուած պիտի մնայ պարենաւորման մէկ կարեւոր ճիւղը, որուն բաշխած պարենատոմսերը նոյնքան արժէքաւոր են որքան թղթադրամները: Արդ, եթէ դէպք մը պատահի, ըսի-ըսաւներու դուռ չի՞ բացուիր: Տարրական խոհեմութիւնը կը պահանջէ շէնքէն ներս մտնել երբ ամբողջովին պարպուած է):

— Ինչպէ՞ս կազմուեցաւ Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութիւնը, որուն անունով հրատարակուած էր ազդը:

— Պատերազմը երբ վերջացաւ, Ազգային Ճակատ բացատրութիւնը աւելորդ համարուելով, կազմուեցաւ Ֆ. Ա. Ը. Մ.ը:

— Այստեղ բարոյական անձնաւորութիւն չեն ճանչնար: Արդ, նոր Միութիւնը ի՞նչ հանգամանք ունի օրէնքին առջեւ:

— Ճիշդ այդ դժուարութիւնը հարթելու համար, կազմուեցաւ ընկերութիւն մը, Société du Foyer Arménien, Հայկ. երդիք, որուն կանոնագիրը պիտի ներկայացուի Փարիզի Ոստիկանապետութեան: Ուրեմն, մեր ընկերութեան բաժնետէրերը միայն պիտի որոշեն եւ ընտրեն իրենց վարչութեան անդամները:

— Ի՞նչ կ'արժէ շէնքը:

— Շէնքին գինն է 6.800.000 Ֆրանք: (Երբ վաճառման ծախքերը եւ պետական տուրքերը հաշուեն, գումարը ութ միլիոնը կ'անցնի):

— Որքա՞ն կանխավճար եղած է: Ճի՞շդ է որ այդ վճարումը եղած է Հ. Ա. Ճ.ի կողմէ:

— Ոչ, Հ. Ա. Ճ.ը որ եւ է գումար չէ տուած այդ նպատակին համար, այլ Պ. Պ. Թ. եւ Ա. վճարած են մէկ միլիոն ի հաշիւ որոշուած գնումին:

— Եկեղեցիի վարչութիւնը որ եւ է վճարում ըրա՞ծ է:

— Ձեռնարկին յաջողութիւնը ապահովելու համար ան ալ կարեւոր գումարով մը պիտի մասնակցի: Բայց, անոր բաժինը ոչ մէկ ատեն պիտի չանցնի տրամադրուած դրամագլուխին կէսը: Այսուհանդերձ Հայկական Երդիքի առժամեայ վարչութեան ջերմ փափաքը այն է որ՝ իւրաքանչիւր Հայ գէթ մէկ բաժնեթուղթ գնէ, որպէսզի աւելի ազգային եւ ժողովրդական բնոյթ մը ունենայ եւ ոչ թէ քանի մը տասնեակ անձերու ձեռքը գտնուի շէնքին յատկացուած գումարը:

— Ինչո՞ւ Ֆ. Ա. Ը. Մ. ետ կեցաւ շէնքը գնելու ձեռնարկէն:

— Ետ կենալու հարց երբեք չէ դրուած:

— Զրոյցի մը համաձայն, նոյնիսկ յօժարած էք տրուած կանխավճարը զոհել, չուզելով մեծամեծ ծախքերու մէջ մխրճուիլ:

— Ոչ, այդ մասին ցարդ ոչ մէկ մտահոգութիւն ունեցած ենք: Ատոնք բոլորը ըսի-ըսաւներ են, բոլորովին հակառակ իրականութեան:

— Ներողութիւն որ կը յոգնեցնեմ ձեզ զանազան հարցումներով: Կ'ուզէի գիտնալ նաեւ թէ երբ դրժէք ձեր գնելու յանձնառութիւնը, տրուած կանխավճարը պիտի վերադարձնէ՞ն թէ ոչ:

— Այդ հարցի մասին մտածելն իսկ աւելորդ է, քանի որ գնելու գործողութիւնները մօտ ատենէն պիտի լրանան:

— Որքա՞ն է մէկ բաժնեթուղթին արժէքը:

— Հազար Ֆրանք, հաւանաբար հինգ հազարնոցներ եւս ըլլան: Բայց չմոռնամ շեշտել թէ այս բաժնեթուղթերը միայն Հայերու պիտի վաճառուին եւ փոխանցելի պիտի ըլլան միայն նոյն անհրաժեշտ պայմանները լրացնող անհատներուն, ընկերութեան վարչական խորհուրդին թոյլտուութեամբ:

— Մինչեւ հիմա քանի՞ հոգիներ բաժնեգրուած են եւ որքա՞ն գումար հաւաքուած է:

— Ցարդ, մօտաւորապէս 3ուկէս միլիոնի վաճառումը ապահովուած է: Իսկ մնացեալը վստահ ենք թէ շատ դիւրութեամբ պիտի տեղաւորուի, բացումէն առաջ:

— Որքա՞ն ծախք կը հաշուէք շէնքը նորոգելու եւ իր նպատակին պատշաճեցնելու համար:

— Ներկայ պայմանները թոյլ չեն տար որ անհրաժեշտ նորոգութիւններ եւ ներքին ձեւափոխութիւնները անմիջապէս կատարուին: Երբ ամէն նիւթ բնական առատութեամբ սկսի հրապարակ ելլել, այն ատեն մեր ընելիք ծախքերը հինգ միլիոնը պիտի չանցնին:

— Հ. Ա. Ճ.ը ի՞նչ կապ ունի Ֆ. Ա. Ը. Միութեան հետ:

— Հ. Ա. Ճ.ը ոչ մէկ կապակցութիւն ունի, քանի որ, ինչպէս արդէն բացատրեցի, այլեւս այդ անունով չի գործեր:

— Այդ Ազգային Տունը բոլորովին անկա՞խ պիտի ըլլայ, թէ...

— Բացարձակապէս անկախ, մեր սրահները պիտի տրամադրուին հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն, առանց կուսակցութեան եւ դաւանանքի խտրութեան:

— Ո՞ր թուականին պիտի կատարուի բացումը կամ գէթ ե՞րբ կը նախատեսուի:

— Յառաջիկայ Հոկտեմբերին, սակայն, ինչպէս ըսի, մինչեւ այն ատեն միայն գլխաւոր շէնքը մեզի պիտի յանձնուի:

— Այդ թուականին իսկ բաւական խոշոր սրահ մը պիտի կարենա՞ք ունենալ:

— Ոչ, բայց պատ մը քակելով կարելի է համախմբել մօտ 300 հոգի:

— Ովքե՞ր են ներկայ պատասխանատու մարմինին անդամները:

— Պ. Պ. Ա. Աճէմեան, Վ. Թօսունեան, Հրաչ Սարգիսեան, Վահէ Զիլլինկիրեան, Կարապետ Յակոբեան, Ա. Զօպանեան եւն.:

Յաջորդով՝ իմ այցելութիւնս այդ շէնքին մէջ, ինչպէս եւ անձնական կարծիքս:

ԿՐՕՆ Ե. ՉԱԼԸՔԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՉՈՒԶԵՐ ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ԿՈՐՍՆՑՆԵԼ

« Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Իսթանպուլէն, Յուլիս 18 թուականով,— Այստեղ հաւանական կը գտնեն թէ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց խնդիրը կը գտնուի Փոցտամի ժողովի օրակարգին վրայ. ուստի ժողովի արդիւնքին կը սպասուի մտահոգութեամբ, սակայս առանց չղայնութեան: Այստեղ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այն իրողութեան որ Պ. Բոլն Փոցտամ մեկնելէ առաջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին՝ Հասան Սաքայի հետ: Թէեւ որ եւ է պաշտօնական զեկոյց հրատարակուած չէ Անգարայի կամ Մոսկուայի կողմէ, հաստատելու կամ հերքելու համար միջազգային մամուլին մէջ հրատարակուած ենթադրութիւնները խորհրդային պահանջներու մասին, բայց Թուրքիոյ հանրային կարծիքը եւ մամուլը լայնօրէն վիճաբանեցան անոնց վրայ: Այդ հրատարակութիւններէն կ'երեւայ թէ Թուրքերը պիտի ընդունին Նեղուցներու նաւարկութեան կարգաւորքին վերաքննութիւնը, միջազգային կարգադրութեամբ, պայմանով որ յարգուի Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը: Բայց անոնք պիտի մերժեն հարցին քննութիւնը սահմանափակել Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, ինչպէս կը թելադրէր խորհրդային զեկոյց մը Մոսկուայի Թուրք դեսպանին:

Միւս կողմէ, այն բոլոր թելադրութիւնները թէ Թուրքիա իր հողէն կտոր մը պիտի ձգէ հարեւանին, բողոքի փոթորիկներ յարուցին հանրային կարծիքին մէջ: Բոլոր թերթերը նախիրական կը հաստատեն հանրապետութեան հողային ամբողջութիւնը, եւ, գրտնալով առասպելական հայրենասիրութիւնը, իրենց վճռականութիւնը եւ միաձայնութիւնը խոր տպաւորութիւն կը գործեն: Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը, բացի Կարսի եւ Արտահանի նա-

հանգներէն, պահանջած է ռազմական խարիսխներ Եգէականի Իմպրոս եւ Թէնէտոս կղզիներուն վըրայ, Տարտանէլի բերանը, երաշխաւորելու համար Նեղուցներու նոր կարգուսարքին գործադրութիւնը: Կ'ըսուի թէ Կարսի եւ Արտահանի մասին եղած պահանջները գլխաւորաբար միջոց են ճնշելու Թուրքիոյ վրայ, դիւրաւ զիջումներ ստանալու համար: Այն ակնարկները զոր Սովետները բրած են եղեր Պալքանեան սահմաններու վերյարդարման մասին, կապ ունին Ռուսիոյ միւս բաղձանքին հետ,— նոյնպէս դէպի ծով ելք մը ապահովել ցամաքէն, Եգէականի վրայ, Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ համար: Հաւանաբար Պալքանեան կացութիւնն ալ պիտի քննուի Փոցտամի ժողովին մէջ: Այն միջադէպերը՝ որ, լուրերու համաձայն, ծագած են պուլկարեւյունական եւ յոյնեւեուկոսլաւ սահմաններուն վրայ, յաճախ օգտագործուած են համասլաւական շարժումին կողմէ պարբերաբար մէջտեղ հանելու համար Մակեդոնիոյ խնդիրը եւ մեծ պետութեանց միջամտութիւնը յառաջ բերելու համար:

Մառէշալ Փէթէնի դատավարութիւնը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է, սկսելու համար մառէշալ Փէթէնի դատավարութիւնը, երկուշաբթի օր, Դատական պալատին մէջ: Խորհրդակցական Ժողովը առջի օր քննելով այս խնդիրը, միաձայնութեամբ որոշեց պահանջել որ դատավարութիւնը տեղի ունենայ Լիւքսէմպուրկի պալատին մէջ (Ծերակոյտ), որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ բազմութիւն հաւաքուի: Եւ որովհետեւ ժողովին նիստերը հոն կը գումարուին եւ մինչեւ Օգոստոս 3 հազիւ կը վերջանան, առաջարկուեցաւ դատավարութիւնը յետաձգել Օգոստոս 4ին: Դատական նախարարը դիտել տուաւ թէ քաղաքական վիճաբանութիւն մը չէ որ պիտի կատարուի, այլ դաւաճանութեան գործ մը պիտի դատուի: Բայց եւ այնպէս խոստացաւ կառավարութեան ներկայացնել Ժողովին բաղձանքը: Լուի Մառէն առաջարկեց պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակել դատավարութիւնը, բառ առ բառ: Նախարարը առարկեց թէ այդ թերթը շատ չի կարդացուիր եւ նախընտրելի է առանձին գրքոյկով մը հրատարակել: Քանի մը երեսփոխաններ դանգատեցան թէ Վիշիի մարդիկը սկսած են գաղտնի թռուցիկներ եւ տետրակներ հրատարակել, արդարացնելու համար 1940 Յունիսի զինադադարը եւ Փէթէնի քաղաքականութիւնը: Այդ գաղտնի տետրակներէն մէկը բուռն կերպով կը բողոքէ Փէթէնի դատին դէմ, «դիմադրական» կը հռչակէ մառէշալը եւ կը վարկաբեկէ Դիմադրական Ճակատը, յետոյ կոչ մը կ'ուղղէ, պատերազմ յայտարարելու համար Խ. Միութեան դէմ...

Ընդհ. դատախազը լսելով Խորհրդակցական Ժողովին առաջարկը, յետաձգման մասին, յայտարեց թէ բան չէ փոխուած եւ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 23ին, երկուշաբթի:

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութենէն լեցուն թղթածրար մը հասած է Փարիզ, մառէշալ Փէթէնի դատավարութեան առթիւ: Թղթածրարին պարունակութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ շռնդալից յայտնութիւններ պիտի ըլլան: Այսպէս, թղթածրարը կը պարունակէ Անգլիոյ թագաւորին մէկ նամակը, ուղղուած մառէշալ Փէթէնի, Հիթլէրի հետ եղած տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը (Մոնթուառ):

600 ոստիկան պիտի հսկեն

Դատավարութեան ընթացքին, մառէշալը եւ Տիկինը պիտի բնակին Դատական պալատի երկու մասնաւոր սենեակներուն մէջ, եւ երբեք դուրս պիտի չելլեն չէնքէն, մինչեւ որ վճիռը արձակուի: Առ նուազն 600 ոստիկաններ, եօթը շարքի բաժնուած, հսկողութիւն պիտի կատարեն գիշեր ցերեկ: Ամբաստանեալը Մոնռուժի բերդէն Դատական Պալատ պիտի առաջնորդուի կիրակի կէս օրէն վերջը, մասնաւոր կառքով մը: Հարիւր սպառազէն ոստիկաններ պիտի սպասեն դրան առջեւ: Այս առթիւ կատարուած խորհրդակցութեանց ընթացքին, Փէթէնի բժիշկը յայտնեց թէ ծերունին կէտք ունի առ նուազն 25 վայրկեան պտտելու ամէն օր, իբրեւ մարզանք: Այդ, քանի՞ որ կարելի չէ փողոց հանել, այդ պտոյտը պիտի կատարէ երկար նրբանցքի մը մէջ, պայմանաւ որ պատուհանները գոց ըլլան: Երբ հարցուցին բժիշկին թէ Փէթէն կրնա՞յ սանդուղներէն վեր ելլել, այդ նրբանցքը հասնելու համար, պատասխանեց թէ 15 սանդուղ կրնայ բարձրանալ: «Թէեւ 89 տարեկան է, բայց 60 տարեկան մարդու մը ֆիզիքական կարողութիւնն ունի: Այդ նրբանցքը պատուհաններ ունի, որոնք բացուած չեն 300 տարիէ ի վեր: Որոշուեցաւ բանուորներ կանչել եւ բանալ:

Դատավարութեան ատեն իր անձնական բժիշկը իր ետեւը պիտի նստի: Յետոյ սենեակին մէջ միշտ պատրաստ պիտի պահուի պատգարակ մը, երկու ծառաներով, որպէսզի ամբաստանեալը փոխադրեն, եթէ նուաղումներ ունենայ: Ուտելիքի մասին ալ կարգադրութիւններ եղած են:

Դատարանին մէջ իւրաքանչիւր թղթակցի տեղ սահմանուած էր 40 սանթիմեթր, պահանջուեցաւ 60, վերջապէս համաձայնեցան 50 սանթիմեթրի: Այս կարգադրութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ տեղաւորել 90 թղթակիցներ փոխանակ 40ի: Երէկ ընտրուեցան երդուեալները, 100 թեկնածուներու վրայ, այլ թէ կին:

Երեք Մեծերու ժողովը

Թերթերը կը շարունակեն գոհանալ ենթադրութիւններով, չոր ու ցամաք զեկուցումներով եւ մանր լուրերով: Այսպէս, առջի օր Մոլոթով ճաշեց Իտընի հետ: Նախագահ Թրումըն պաշտօնական հացկերոյթ մը տուաւ Չըրչիլի, Սթալինի եւ երեք կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն, իւրաքանչիւրէն հինգ հոգի եւն.:

Մոսկուայի անթելը հաղորդեց խորհրդային շարաթաթերթի մը տեսութիւնը, որ հետեւեալ հիմնական առաջարկները կը դնէ Գերմանիոյ ապագային համար.— 1. Ոչնչացնել Գերմանիոյ ճարտարապործական կարողութիւնը, հատուցումներու կանխորոշ քաղաքականութեամբ մը:— 2. Պահել գերման պետութիւնը եւ գերման ժողովուրդը իբրեւ մէկ քաղաքական միութիւն:— 3. Գործակցիլ գերման ժողովուրդի այն հատուածներուն որոնք իբրեւ խարխախ չէին ծառայեր հիթլէրականութեան:

Ինչպէս կ'երեւայ, Երեք Մեծերը մասնաւորապէս կը զբաղին Ծայր. Արեւելքի հարցով: Հակառակ բոլոր հերքումներուն, յամառ զրոյց կը շրջի թէ Ճափոն հաշտութիւն խնդրած է, բանաւոր պայմաններով: Ամէն առտու ժողովին օրակարգը կը պատրաստեն երեք պետութեանց արտաքին նախարարները, բայց ամէն բան գաղտնի կը պահուի: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նախագահ Թրումըն կ'ուզէ որ շուտ վերջանայ ճափոնական պատերազմը, որպէսզի կարենան զբաղիլ Եւրոպայի վերաշինութեամբ:

Մինչ այս մինչ այն, անխնայ կը շարունակուի Ճափոնի ռմբակոծութիւնը: Առջի օր 4000 թոն կըրակ տեղաց չորս քաղաքներու վրայ:

X Թերթերը կը գրեն թէ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են Սթալինի պաշտպանութեան համար: Անմիջապէս որ բնակարանէն դուրս ելլէ կամ կառքէն իջնէ, կը շրջապատուի անձնապահ զօրախումբի մը կողմէ որուն անդամները զինուած են փոքր գնդացիրներով: «Անոնք Սթալինի բոլորտիքը կը խմբուին այնպէս ինչպէս ճանճերը մեղրի կարասին շուրջը, այնպէս որ, եթէ ուղղակի կրակ ալ բանան, յոյս չկայ որ նպատակին հասնին»: Կարելի չէ Սթալինի մօտենալ իր գտնուած տեղէն առ նուազն 75 մեթր ասդին: Առ հասարակ, մարդիկ Երեք Մեծերը կը տեսնեն երբ սրընթաց կ'անցնին իրենց ինքնաշարժներով: (Լը Մօնտ):

ՄԷԿ ՁԵՌՔ ՀԱԳՈՒՍՏ ԵՒ ԿՕՇԻԿ բաժնելու լուրին առթիւ, ելմտական նախարարը կը յայտարարէ թէ «չի կրնար այդ յոյսը իրականացնել յառաջիկայ ձմեռէն առաջ»: Նախապատուութիւն պիտի վայելեն գերիները եւ աքսորականները:

ՄԻՆԱՍ ՎԵՐԱՄԻՆ

(Ինքնակենսագրութիւն)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շահրիկեան խորապէս շահագրգռուած էր Հայ Հռոմներով: 1910ի ձմրան, կարծեմ յունուարի վերջերն էր, միասին շրջեցանք Նիկոմիդիա, Պարտիզակ եւ Ատափազար: Այս վերջին քաղաքէն ես բաժնուեցայ: Գացի Ֆընտըգլըի եւ Կէյվէի Հայ Հռոմ գիւղերն ուսումնասիրելու:

Երբ արդիւնքը տեղեկագրեցի «Ազատամարտ»ին, Շահրիկեանի գոհունակութիւնը անսահման եղաւ: Ատեն մը վերջ, միասին կը ծրագրէինք Կ. Պոլիս գումարել Հայ Հռոմներու համաժողով մը, որուն պիտի մասնակցէինք ինք եւ ես: Այս համաժողովը չգումարուեցաւ կարգ մը պատճառներով:

Շահրիկեան, ինչպէս եւ ես, չէինք հաւատար թէ Հայ Հռոմները պիտի կրնային ամբողջովին կապել հայութեան հետ, բայց յոյս ունէինք թէ պիտի յաջողէինք երկու մասի բաժնել զանոնք եւ այսպէս շերտ մը ապահովել այդ ուծացած հայութենէն: Այն ատեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը շարունակ կը քարոզէր եւ կ'ուզէր ապացուցել սա ճշմարտութիւնը թէ՝ ազգ եւ կրօնք տարբեր բաներ են: Մէկը կրնար կաթոլիկ, եւ մահմետական, նոյնիսկ «անկրօն» ըլլալ, չդադրելով Հայ լինելէ: Այս գաղափարը ոչ միայն կ'ուզէինք ներշնչել մեզի այնքան մօտիկ հայ կաթոլիկին եւ հայ բողոքականին, այլ նաեւ մենէ հեռացած Հայ-Հռոմին, Հայ-Մահմետականին եւ Հայ-բոշա-մահմետականին:

Եւ «Ազատամարտ» ու մանաւանդ Շահրիկեան գրաւոր թէ բերանացի անդադար կը կրկնէին ու կը հիմնաւորէին այս միտքերը: Եւ այս գաղափարի իրականացման փորձերը պիտի կատարէինք Հայ-Հռոմներու վրայ: Իմ ծանօթութիւններուս սահմանը հետզհետէ կ'ընդարձակուէր: Մեր գաւառի եւ Արեւմտեան Փոքր Ասիոյ նկատմամբ այնպիսի հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը ստանայի եւ ձեռք կը բերէի, որ շատերուն, անգամ մեր գաւառացիներուն, անհաւատալի կը թուէին:

Ատեն մը Հայ-Հռոմներու մասին ա՛յնքան շատ խօսեցայ, որ գլխ ու ծագումս չճանչցող ընկերներ եւ պոլսաբնակներ կարծեցին թէ Հայ-Հռոմ եմ: Իսկական Յոյներն ալ ատեն մը ունեցան այսպիսի կասկածներ, որոնց սնունդ տուած էին քիչ մը յունարէն կարդալ-խօսիլ գիտնալս, մտերիմ ծանօթութիւններս եւայլն:

Երբ քանի մը տարի ետք, 1913ին, աւելի ընդարձակ աշխատութեամբ մը «Հայերը Նիկոմիդիոյ գաւառին մէջ», հրապարակ եկայ, Շահրիկեան յառաջաբան մը գրեց:

Սակայն, այս աշխատութեանս ծրագրի պատրաստութեան մէկ կարեւոր բաժինը կը պարտիմ Սիմոն Զաւարեանի, որուն հետ շատ սերտացած էինք: Շահրիկեան լաւ ընկեր էր, բայց քիչ մը չոր: Իրեն հետ խօսելու ատեն պարտաւոր էիր չափել, կշռել բառերդ: Զաւարեան դիւրահաղորդ եւ բարեհամբոյր մարդ մըն էր: Իր դէմքին եւ արտայայտութեան բարութիւնը առաջին առթիւ կը նըշմարէիր:

Քանի՛ քանի անգամ միասին ճամբորդած ենք: Անգամ մը շրջանն ըրինք Կ. Պոլսոյ պարիսպներուն, որոնցմով նոյնքան հետաքրքրուած էր որքան ես:

Անգամ մըն ալ Նիկոմիդիա եւ Պարտիզակ գացինք: Նիկոմիդիոյ դպրոցին սրահը (երբեմն Ազգային շերամատուն — գերեզմանատան մօտ) խօսեցաւ հարկումի մասին: Առաջին անգամն էր որ ժողովուրդը կը լսէր վերլուծում մը...

Մ. ՎԵՐԱՄԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կ'ազդարարէ թէ սեւ շուկայի դէմ հետապնդումները խստօրէն պիտի գործադրուին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Փարիզեան շրջանին մէջ գործողութիւններն սկսան առջի օր, մասնաւոր խումբերու միջոցաւ որոնք կը բաղկանան Ֆրանսայի Ազատ զօրախումբերու եւ Դիմադրական Ճակատի անդամներէն, աքսորականներէ, գերիներէ, նախկին ռազմիկներէ եւն.: Ազդարարութիւններ ուղղուեցան ճաշարաններու, սրճարաններու եւ նման հաստատութեանց: Անսաստողները պիտի դատապարտուին մէկէն վեց ամիս բանտարկութեան, 200էն 100.000 ֆրանք տուգանքի:

ՊԵԼՃԻՔԱՅ կառավարութիւնը արգիլեց բոլոր համախմբումները եւ ցոյցերը ազգ. տօնին առթիւ (այսօր, 21 Յուլիս): Զօրս հոգիէն աւելի չեն կըրնար իրարու քով գալ: Յուլիս 21ը Պասթիյլի օրն է Պելժերուն համար, բայց ներքին կացութիւնը այնքան խանգարուած է որ կառավարութիւնը յարմար չի դատեր տօնակատարութիւնը:

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՅԻ դէմ պայքարը երթալով կը սաստկանայ: «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ առջի օր Պուա տը Պուլոնյըի փարթամ ճաշարաններէն մէկուն մէջ քննութիւն կատարուած ատեն, անախորժ կացութեան մը մատնուեցաւ դաշնակից դեսպան մը որուն սեղանին վրայ շարուած էին խեցգետին, փուլէ տը փամ, սուղ գինիներ եւ ըմպելիներ:

ԾԽԱԽՈՏԻ ԲԱԺԻՆԸ պիտի աւելնայ յառաջիկայ Հոկտեմբերին, երեքի տեղ չորս անգամ բաժնուելով: Խորհրդակցական ժողովին մէջ առաջարկեցին կիներուն ալ բաժին հանել, բայց ելմըտական նախարարը հակառակեցաւ, ի մէջ այլոց դիտել տալով թէ շատ քիչ կիներ կը ծխեն. այնպէս որ եթէ ծխատոմս տան, կիներու բաժնին մեծ մասը պիտի երթայ սեւ շուկայ: Յետոյ, կիները անպատճառ գլանիկ (սիկառէթ) կը պահանջեն եւ ոչ թէ ծխախոտ:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄ.—40կրամ պանիր պիտի բաժնուի Յուլիսի FE կտրօնով: FBկտրօնը պիտի ջնջուի Յուլիս 25ին: Մէկ լիտր գինի կը բաժնուի Յուլիս 20էն սկսեալ: Սաքարին կը բաժնուի առանց կտրօնի, փոխան արձանագրութեան ատեն տրուած ընկալագրին.— Ածուխի տոմսերուն թիւ 9 կտրօնը Յուլիս 20էն սկսեալ արժէք ունի 50 քիլօ ածուխի կամ մէկ հէքթօլիտր քօքի համար:—Յուլիս 20էն 28 արձանագրուիլ Սէնի նահանգին մէջ, Յուլիսի DQ կտրօնով, հաւկիթի փոշի ստանալու համար (142 կրամ J3, 100 կրամ միւսները): Յունիսի օճառի կտրօնները արժէք ունին Յուլիս 25էն սկըսեալ, հին կամ նոր օճառի համար:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Սարսէլի մասնաճիւղի կողմէ, այսօր, շաբաթ, 21 Յուլիս, իրիկուան ժամը 8.30ին, Salle des Nocesի մէջ, Rue de Paris: Կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Dameame - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 22 Juillet 1945 Կիրակի 22 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4459-Նոր շրջան թիւ 88 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԷ՛Կ ԱՆԳԱՄԷՆ ՃԱՆՉՑԱՆ...

Տարիներով քարոզութիւն կատարած ըլլալ-յինք, այնքան լաւ պիտի չճանչնայինն մեզ որքան Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին մէջ, քանի մը շաբթուան ընթացքին:

Արձանագրենք գլխաւոր անցուդարձը եւ դուք դատեցէք, թօթափելով կանխակալ կարծիքները:

Ինչպէս իմացանք ամերիկահայ թերթերէն, Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին գումարման առթիւ, այդ հոծ գաղութն ալ գործի ձեռնարկած էր, արծարծելու համար Հայկական Դատը, որ հին ազգաց պատմութիւն կը համարուի Լօզանի խայտառակ դասալքութենէն ի վեր:

Խորհրդաժողովէն շատ առաջ, դիմումներ կատարուած էին նախագահ Րուզվելթի՝ Հայ Աւետարանական Միութեան, Կ. Խաչի եւ ուրիշ կազմակերպութեանց կողմէ: Բոլորն ալ միեւնոյն պահանջներով,— Թրքական Հայաստանի հողերուն գոնէ մէկ մասը վերադարձնել, կցել ներկայ Հայաստանին, որպէսզի մեր տարագիր բազմութիւնները կարենան վերադառնալ իրենց հայրենիքը եւ նուիրուիլ շինարար աշխատանքի:

Այս դիմումները կատարողները անշուշտ այնքան միամիտ չէին, հաւատալու համար թէ կարելի է դատ շահիլ, խնդրագիրներ եւ յուշագիրներ մատուցանելով, հին յանձնառութիւններ կամ արդարութեան պահանջները յիշեցնելով: Պարզապէս խղճի պարտք մը կատարել կ'ուզէին, «որպէսզի չմոռցուինք», երբ սկսի վերջնական հաշուեյարդարը, Խաղաղութեան Խորհրդաժողովին առջեւ:

Նոյն մտահոգութիւնը, Սան Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովին առթիւ: Բոլորն ալ գիտէին որ այդ ժողովը պիտի չզբաղի սահմանային խնդիրներով, այլ հիմը պիտի դնէ միջազգային նոր կազմակերպութեան մը, փոխան լուսահոգի Ազգաժողովին:

Բայց, ժողովը առիթ մը կը համարուի քարոզչական աշխատանքի համար, իբրեւ յառաջաբանը հաշտութեան խորհրդաժողովին: Ցիրուն ազգեր համախմբուած Ամերիկայի ափերուն վրայ, բազմանդամ պատուիրակութիւններով, հարիւրաւոր թղթակիցներով եւ հազարաւոր այցելուներով, աշխարհի բոլոր մասերէն: Թո՛ղ իմանան թէ «մենք ալ կանք», արդար, արիւնազանգ դատով մը:

Մինչ այս մինչ այն, կը կազմուի Հայկական Դատի Կոմիտէ մը, Նիւ Եորքի մէջ, առանց դաւանանքի եւ դասակարգի խտրութեան: Դժբախտաբար չի մասնակցիր «Ազգ. Խորհուրդ» կոչուած մարմին մը (Համայնավար, ռամկավար եւ հնչակեան): Ոչ միայն չի մասնակցիր, այլեւ բուռն խաչակրութիւն մը կը բանայ:

Այդ բիւզանդական վէճերով չէ որ պիտի զբաղինք: Բուն ողբերգութիւնը անկէ վերջը կը սկսի:

Ինչպէս կ'իմանանք «Հայրենիք»էն, ինքնակոչ «Ազգ. խորհուրդը» հեռագիր մը կ'ուղղէ նախագահ Րուզվելթի, բողոքելով որ Թուրքիան ալ հրաւիրուած է Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին: Այս առթիւ կը ներկայացնէ Թուրքիոյ պատմական, անքաւելի մեղքերը:

Եւ ահա կը փրփրի «Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, քաշելով իր ընկերներուն ալ ականջը:

— « Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ Թուրքիոյ ներկայութեան դէմ բողոք կը բարձրացուի. լաւ. ո՞վ Թուրքիան հրաւիրեց Սան Ֆրանչիսկօ, ոչ Միացեալ Նահանգները առանձին, ոչ Բրիտանիան առանձին, ոչ Խ. Միութիւնը առանձին. Եալթայի մէջ երեք տէրութիւնները միասին որոշեցին, որ Թուրքիոյ պատուիրակութիւն տան որ Սան Ֆրանչիսկօ գայ (22 Ապրիլ):

Խնդիրը լուսաբանելէ վերջ, ռամկավար օրկանը «ամենամեծ սխալը» կը նկատէ «հայկական քաղաքականութիւն վարել» երեք մեծ պետութիւններէն «մէկուն կամ միւսին վրայ բեռցնելով մեղքը»: Թուրքիոյ մասնակցութեան որոշումը տրուած է Եալթայի մէջ, երեքին հաւանութեամբ, հետեւաբար.

« ... Բողոքը, լուսաբանութեան պահանջը եւ ուրիշ իրաւունքներու պահանջը Սպիտակ Տուն, Տաունինկ Սթրիթ ուղղուելէ շատ առաջ, եթէ ոչ բացառապէս, պէտք է ուղղուի Քրէմլին, Խ. Միութեան կեդրոնը, եւ Երեւան, Հայաստանի կառավարութեան կեդրոնը, որ արտաքին գործավարութեան պաշտօնատուն ալ ունի այս պահուն»:

Մնացեալը կ'իմանաք երեքշաբթի:

Շ.

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՅՌԸ

Հնադարեան անտառում, յաւէտ անխօս ու մռայլ
Մտորում է մենաւոր մի վիթխարի քարաժայռ.
Շուրջը՝ կռիւ, մաքառում, շուրջը՝ ցնցում, լաց ու կոծ,
Գարնան ժպիտը դիւթիչ, ձիւնի ծովերն ալեկոծ:

Մահանում են հի՛ն ծառերն ու նորերն են կանաչում,
Ցամաքում են աղբիւրներն, նոր ջրերն են կարկաչում,
Ժամանակի կայծակն է կաղնիները խփում ցած,
Ժայռի գլխին մեռնում են արծիւները ծերացած,
Ամբողջ անտառն է մեռնում, բարձրանում է նոր անտառ,
Բայց ժայռը կայ եւ անխօս մտորում է անդադար:

ՍԱՐՄԷՆ

Հելլենական հեռաստան

Հին, շատ հի՛ն պատմութիւն մը, բայց որքա՛ն թարմ՝ իր սարսուռներով: Կարծես թէ երէկ պատահած ըլլար... Եւ «ժամանակակից» մանաւանդ անոր համար որ, փարիզեան թերթ մըն ալ պարտք սեպած էր արձանագրել:

Բաջակորով գիւղ մը Եպիրոսի մէջ ապստամբած ըլլալով թրքական բռնութեանց դէմ, Եանեայի փաշան, իբրեւ պատիժ, կախել կուտայ այրերը եւ կիները: Վաւաշոտ եւ գաղանաբարոյ, կ'ուզէր իր պալատը քաշել եւ քամել այդ վարդ աղջիկները, լերան զաւակ՝ թո՛ւխ դէմքերով, սեւ խոշոր աչքերով, եղնիկի ոտքերով:

Այն ատեն գիւղին աղջիկներն ու կիները, հաշիւ արբունքի հասած 12 տարեկան պարմանուհիներէն մինչեւ անոնք որ տեսեր էին իրենց ամուսիններուն մահը, իրենց զաւակներուն կախաղանը, բոլորը կը հագնին իրենց տօնական զգեստները, նուրբ կտաւէ շրջազգեստը, ասեղնագործ գօտիները, լայնաթեւ պլուզը եւ կարմիր կաշիէ մուճակները: Ցետոյ ծաղիկներու շղթայ մը կը հիւսեն որ զիրենք իրարու կը կապէր, եւ կը բարձրանան լեռը, հոն ուր դահավէժ մը կը բացուէր, անջրդի եւ մացառուտ: Թէ կը քալէին եւ թէ կ'երգէին, ոտքի վրայ պատրաստուած երգ մը,— երգը Եպիրոսի աղջիկներուն որ չուզեցին ենթարկուիլ Եանեայի փաշային բռնութեանց: Եւ երբ լերան ափը հասան, իւրաքանչիւրը իր կարգին, երգելով եւ պարելով նետուեցաւ անդունդն ի վար, ծաղիկներու շղթան ձգած իր ընկերուհիներուն ձեռքը: Աղջիկներուն վերջինը հաւաքեց ամբողջ շղթան եւ սրտին վրայ սեղմած՝ նետուեցաւ դահավէժն ի վար, ծածկելու համար խորտակուած մարմինները որ իրեն կը սպասէին վարը, անդունդին խորը:

Այս պատմութիւնը կը խորհրդանշէ Հելլենուհիներուն ազատութեան սէրը: Ուրիշ պատմութիւն մը, այս անգամ Քորֆուէն, սիրոյ մասին: Տեսակ մը քերթուած որ դժուար կը թարգմանուի.

Կապոյտ ծովուն իշխանը երեք նարինջներ քաղեց: Երեք, երեք, երեք նարինջներ, երեք ծանր եւ ոսկեզօծ պտուղներ: Եօհէ՛:

Առաջին նարինջին մէջ կայ երիտասարդ աղջիկ մը: Այնքան աղուոր, այնքան գեղեցիկ որ կը թողէ աչքերդ: Եօհէ՛:

— Խմել կ'ուզեմ, խմել կ'ուզեմ, կ'ըսէ, կը նայի անոր եւ կը մեռնի: Կը մեռնի, որովհետեւ լռած է, Եօհէ՛:

Երկրորդ նարինջին մէջ կայ երիտասարդ աղջիկ մը: Աղուորներուն աղուո՛րը: Եօհէ՛:

— Ա՜հ, ո՞վ ինծի պիտի լեցնէ զով ջուրը, հորերուն ջուրը, կեանքի ջուրը, կ'ըսէ, անոր կը նայի եւ կը մեռնի: Եւ կը մեռնի առանց խմած ըլլալու:

Երրորդ նարինջին մէջ կայ երիտասարդ գեղուհի մը: Ա՜հ, աղուո՛ր, կ'ըսէ ան, դեռ աղջիկը բերանը չբացած: Եօհէ՛:

Գեղուհին խմեց պաղուկ ջուրը, հորերուն ջուրը, կեանքի ջուրը: Գեղուհին խմեց կեանքը: Եօհէ՛: Եօհէ՛:

ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ մօտերս պիտի վերնայ Անգլիոյ մէջ, Ֆրանսայի եւ ուրիշ եւրոպական երկիրներու համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՑՏԱՄԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Երեք ժամ գլուխ գլխի

Նոյն անթափանցելի գաղտնիքը՝ Երեք Մեծերու ժողովի մասին: Թերթերը բան չեն կրնար իմանալ բացի ըսի-ըսաւներէ, արձանագրելով զրոյցներ մինչեւ... Հարաւ. Ամերիկայի անթելէն: Այսպէս, «Լէ Նուվէլ տիւ Մաթէն» պաղութիւն մը կը տեսնէ Չըրչիլի եւ Սթալինի յարաբերութեանց միջեւ, միեւնոյն ատեն հաղորդելով թէ Մոսկուայի անթելը բուռն քննադատութիւններ կ'ընէ անգլեւսաքսոն քաղաքականութեան դէմ, ամբողջ աշխարհի եւ մանաւանդ Գերմանիոյ մէջ: Իսկ ուրիշ թերթեր կը կարծեն թէ ժողովը կը շարունակուի նպաստաւոր մթնոլորտի մը մէջ: Հրաւէրները եւ թեւ թեւի պտոյտները իրարու կը յաջորդեն: Տակաւին նոր ծանուցուեցաւ թէ Չըրչիլ եւ Սթալին միասին ճաշելով չորեքշաբթի օր, խօսեր են ամբողջ երեք ժամ, առանց հաշուելու թարգմանութեան ժամանակը: Կը կարծուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է գլխաւոր նպատակներու մասին եւ կարեւոր որոշումներ տրուած են Գերմանիոյ ապագային համար:

Ժողովներէն դուրս, Երեք Մեծերը կը զբաղին նաեւ գեղարուեստական վայելքներով: Այսպէս, առջի օր երաժշտական երեկոյթ մը տրուեցաւ «Սպիտակ Տուն»ին մէջ եւ դաշնակահարի մը նուագէն վերջը, նախագահ Թրումըն, որուն մայրը երաժշտութեան ուսուցիչ էր, դաշնակին գլուխը անցնելով կտոր մը նուագեց Պէթհովէնէն: Այս առթիւ նախագահը եւ Սթալին զրոյց մը ունեցան երկու երկիրներու ժողովրդական երաժշտութեան մասին, իսկ Չըրչիլ ամերիկեան եղանակներ նուագել կուտար:

✕ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլ. իշխանութիւնները իրենց դժգոհութիւնը յայտնելով Փոցտամի ժողովին խիստ գաղտնապահութեան մասին, խնդրած են Երեք Մեծերէն բոլոր տեղեկութիւնները վերապահել մինչեւ ժողովին փակումը, փոխանակ թերի եւ կցկտուր լուրեր հաղորդելու խորհրդակցութեան մը մասին որ կապ ունի ամբողջ աշխարհի ճակատագրին հետ: Պաշտօնական զեկոյցներն ալ գրաքննութեան ենթակայ ըլլալով, թղթակիցները ուրիշ բան չեն կրնար ընել եթէ ոչ մէկուն միւսին ճաշը, պարը կամ պտոյտը նկարագրել: Անգլ. թերթ մը պատկեր մը տպած է, որ կը ներկայացնէ նախագահ Թրումընի դաշնակ զարնելը. ուրիշ մը կը նկարագրէ նուագահանդէսը, ուր պատկերի մը մէջ կ'երեւայ Սթալինը՝ դաշնակահարին ձեռքը սեղմած ատեն եւն.:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԲԱՆ ՉՈՒԶԵՐ ...

Ամերիկեան այն դրօշը որ կը ծածանէր Ուաշինկթընի մէջ, Կապիտոլին վրայ, 1941 Դեկտ. 7ին (պատերազմի յայտարարութիւն) եւ Հռոմ փոխադրուեցաւ, երբ ամերիկեան Ե. բանակը գրաւեց այդ քաղաքը, Յուլիս 20ին հանդիսաւորապէս պարզուեցաւ Պերլինի այն շէնքին վրայ որ պիտի ըլլայ կեդրոնը ամերիկեան գրաւման բանակին: Այս առթիւ նախագահ Թրումըն ճառ մը խօսելով, «պատմական» կոչեց դէպքը եւ ազդարարեց չմոռնալ թէ «մենք կը կռուինք խաղաղութեան եւ ամբողջ մարդկութեան համար: Մենք այս դրօշը կը պարզենք յանուն Մ. Նահանգներու ժողովուրդին, որ ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ խաղաղասէր աշխարհ մը, լաւագոյն աշխարհ մը, աշխարհ մը ուր բոլոր ժողովուրդները եւ ոչ թէ քանի մը գլխաւորները պատեհութիւն ունենան վայելելու կեանքի բարիքները: Մենք աշխարհակալութեան համար չէ որ կը կռուինք: Մենք ոչ ափ մը հող, ոչ ալ դրամական առաւելութիւն մը կը սպասենք այս պատերազմէն: Մենք խաղաղութիւն եւ բարօրութիւն կ'ուզենք աշխարհի համար իբրեւ ամբողջութիւն»:

Փէթէն կը դատուի վաղը

Երկու օրէ ի վեր մանրամասնութիւններ կը հաղորդենք մառէշալ Փէթէնի դատավարութեան մասին որ կը սկսի վաղը, երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 1ին, Դատական Պալատի վերաքննիչ ատեանի սրահին մէջ: Մամուլի ներկայացուցիչները արտօնուեցան այցելելու դատասրահը եւ յարակից մասերը,— բոլոր այն կէտերը որ կապ ունին դատավարութեան հետ: Վարչական իշխանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի անկարգութիւններ չծագին: Ամբաստանեալին բնակութեան յատկացուած սենեակը շատ մօտ է դատասրահին: Կարճ նրբանցք մը պիտի ծառայէ վեր-վար քալելու, ամէն օր, իբրեւ մարզանք: Այս դատավարութիւնը պատմական ամենամեծ դէպքն է Լուի ԺԶ.ի դատէն ի վեր: Ամբաստանեալը պիտի կրէ դատական ձեւակերպութեանց բոլոր խստութիւնները, ճգնաւորական կեանք մը անցընելով այն առժամեայ բնակարան-բանտին մէջ որ տակաւին երեք օր առաջ իբրեւ հանդերձարան կը ծառայէր դատաւորներուն: Ոստիկաններն եւ ատաղձագործներ անընդհատ կը բանին,— կը քա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՕԹԸ ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆԵՐԸ

Վահան Թէքէեանին յիշատակին

Վերջալոյսի մելամաղձիկ, այլ ալրիլեան պահերէն էր կենդանարար: Սպիտակափառ մօրուքն ի վար, հատի՛կ - հատիկ, աղօթասաց հայ քահանան թափեց վանկեր Սուրբ Մատեանէն, ապա, կրկին, զայն ծրարեց սովորական դանդաղութեամբ եւ ուշադիր հոգածութեամբ դրաւ ծոցը:

Ու երկիւղած եւ վշտագին, իր դողդոջուն վոյգ մատներով, ան հաղորդեց մահամերձը Երկինքին հետ, խորհուրդովը սուրբ նաշիհին եւ գինիին, յետոյ, համր, դորովալից նայուածքովը՝ զայն պարուրեց ու հեռացաւ տամուկ աչքով եւ յամրաքայլ:

Առանձնակեաց բանաստեղծին որոնումի հուսկ ակնարկը, աղերսարկու՝ այլ յուսալից, շրջանակեց ցուրտ խցիկը: Պարապութիւն, անդուլթ լքում եւ լռութիւն: Սպասումի որքա՛ն օրեր անցեր էին, ու ինք անոնց վերադարձին միշտ յուսացեր, հաւատացեր: Ափսո՛ս, սակայն, անոնք չեկան, ինչո՞ւ չեկան, ինչո՞ւ չեն գար:

Անմխիթար բանաստեղծին խաղաղ աչքը, ուր կը շողար քաղցրութիւն մը համբերութեան, անհո՛ւն ներման եւ բարութեան, անգամ մը եւս, անգամ մը եւս դրան կառչած, գամուած մնաց, հեծկլտագին, պաղատագին: Ափսո՛ս, սակայն, անոնք չեկան, ինչո՞ւ չեկան, ինչո՞ւ չեն գար:

Ու անձկայրեաց բանաստեղծին էութենէն սարսուռ անցաւ եւ շրթները երերացին մրմունջով մը անմեկնելի, այլ անտրտունջ: Միթէ վերջին քերթուա՞ծն էր տաղերգակին. զաւակներուն վերադարձի անշէջ յոյսին ձօնեալ քառեա՞կ, սիրոյ հուրով միշտ ակաղձուն: Ափսո՛ս, սակա՛յն, անոնք չեկան, ինչո՞ւ չեկան, ինչո՞ւ չեն գար:

Թափառական բանաստեղծին յաղթ մարմինը պարտուեցաւ, հանդարտեցա՛ւ, անշարժացաւ. իմացութեան զսպանակը խորտակուեցաւ յաւիտեանս յաւիտենից. խաւարեցան կարօտակէզ աչքերը խոնջ ու մարեցաւ յաւերժապէս՝ հայրենասէր ու որբասէր բուխ սիրտն անոր: Եւ քաշուեցաւ սեւ վարագոյր պատուհանին:

Եկեղեցին Հայկականին կոչնակները մահերգեցին համանուագ: Բանաստեղծին կամքը կատար: Անշուք եղաւ իր թաղումը,— մէկ քահանայ ու քանի մը աշակերտներ: Դաղաղն իջաւ մահուան տունը եւ լռեցին աղօթքները ողբերգական ու թիերը անադորոյն:

Պիտի լաէ յաւէտ ինք ալ, որուն սրտէն նուրբ հնչիւններ, տխուր ճիչեր, յոյսի ցոլքեր, մերթ վիրաւոր, հառաչալից, մերթ վերելքի վեհ թռիչքով, մօքին ճամբով, մտածումին կայծերուն հետ, երկնեցին երգ հնգամատեան,— Ժառա՛նգ Ազգին:

Հայ Մամուլը, ամենուրեք, կորուստն ողբաց վաւերական բանաստեղծին, որ իր կեանքին յիանամեակը, ուր որ գնաց, ուր որ եղաւ, Գործով, Բանով ու Հայ Գիրով, տուաւ Ազգին, փոխան անոր դափնեպսակ անգին վարձքին:

Հայ Աշխարհը, ծաղէ ի ծագ, սգաց մահը բանաստեղծին: Արար աշխարհ գոյժն իմացաւ, լո՛կ չիմացան զաւակները: Ինչո՞ւ սակայն: Որովհետեւ, Հայրենի Տան նեղ ու կարճիկ փողոցները լքած անոնք՝ կը դեգերին դեռ մոլորած՝ օտարոտի, խորթ մայթերուն լայն ու երկար քառսին մէջ:

×

Բառասունքի առաւօտ է: Եկեղեցին Հայկականին կոչնակները կ'երգեն անուշ՝ մեղեդիներ մեղրածորան եւ հայաշունչ: Բանաստեղծին հոգւոյն համար՝ սարկաւագին բուրվառն արծաթ պիտի ծխէ, պիտի բուրէ կնդրուկ հայկեան, դպիրներուն հագագներէն մեծասքանչով շարականներ պիտի հոսին եւ քահանան պարզուկ ճեշտով պիտի ցանէ օրհնութիւններ, պիտի ընէ հոգեհանգիստ:

— Ելէ՛ք, տղաք, դոչեց ընդոստ, կրտսերն անոնց: Զարհուրաշատ երազ տեսայ: Կասկած չկայ, մահացած է մեր հայրիկը: Կը հաւատամ ես եղբայր:

— Մահացա՞ծ է մեր հայրիկը, մահացա՞ծ է մեր հայրիկը, ըսին անոնք միաբերան ու ապշահար, թօթուելէ վերջ առաւօտեան թմբիրն անուշ: Ինչե՞ր կ'ըսես: Մեր հայրերը վաղո՛ւց մեռան՝ կացինահար, դաշունահար, դանակոծեալ եւ քարկոծեալ: Մենք հայր չունինք, մենք տուն չունինք, ինչո՞ւ համար մեր սրտերը կ'ալեկոծես:

— Ճի՛շդ է, տղաք, մեր հայրերը վաղուց մեռան: Բայց, ունէինք մեր հայրիկը, միթէ մոռցա՞ք: Աքսորէն վերջ, եօթը տարբեր քաղաքներու եօթը որբեր՝ չեղա՞նք եղբայր մենք իրարու եւ որդեգիր հայ որբերուս մեծ մտերիմ բանաստեղծին, որ անձնակա՛ն իր ճիգերով, տուաւ մեզի բարձր ուսում:

Տուաւ մեզի բարձր ուսում, որովհետեւ, ան կը բաղձար մեզմով տեսնել Հայրենիքը եւ Հայ Հոգին վերանորոգ: Մենք ունէինք բոսոր երազ, անհուն կորով ու ջերմ եռանդ, թեւաւոր միտք՝ անմատչելի բարձունքներու վերելքներով միշտ օրօրուն, եւ տոգորուն ոսկի սիրտեր՝ ազգանուէր վսեմ գործով:

Ու ի՞նչ ըրինք, երբ մշակուած ուսումնական՝ մենք դուրս եկանք դպրոցներէն: Մենք լքեցինք մեր հայրիկը, մեր օճախը, նուիրական ամէն երազ: Ոչ կայծ ունինք մտքերուն մէջ եւ ոչ ալ բոց՝ սրտերէն ներս: Ի՞նչ բան սանձեց մեր թռիչքը, ի՞նչ բան խեղդեց մեր հաւատքը: Կեա՞նք է կեանքը զոր կ'ապրինք, անփառունա՛կ, տխո՛ւր, աղքատ:

Եղբայրները ոտքի ելան ու վազեցին գերեզմաննոց: Եօթը մէկէն ծունկի եկան բանաստեղծին շիրմին առջեւ, ու գլխահակ եւ զղջումի արցունքներով իրենց դարձը հեծկլտացին.

— Ներէ՛ մեզի, մենք կը դառնանք Հայրենի Տուն,— մեր Բարբառին եւ մեր Գիրին, մեր Պատմութեան ու մեր Երգին:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԵՒՏԻՔԷԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

François Balsan, հերետիկոսութեան մէջ նետելով Հայերը, կը ջանայ մեղադրել այն հետաքրքրութիւնը՝ զոր երբեմն ցոյց տուած է Եւրոպա, քրիստոնէակա՛ն բարեգթութեամբ (եթէ ոչ պիղատոսականութեամբ), Հայոց Ջարդերուն ժամանակ, ի նպաստ Հայոց:

Ահա թէ ինչո՛ւ մեզ կ'անուանէ եւտիքէական կամ միաբնակ (monophysite): Բայց երբ կը բացատրէ նեստորականութիւնը, եւտիքէականութիւնը եւ քաղկեդոնականութիւնը, այս նորընծայ ապուշը կը մատնէ խորայատակ տգիտութիւն մը որ յատուկ է կրօնագիտութեան իր առաջին դասը առնող խափշիկին:

Ներկայացնելէ առաջ իր վայրահաչութիւնները Հայոց Ջարդերուն մասին, այս յօդուածը կը նուիրեմ կրօնական այն վէճերուն, քաղկեդոնական եւ հակաքաղկեդոնական զզուելի պայքարներուն, որոնք սարսեցին, ժամանակին, մեր Պատմութիւնը, քամեցին հայ ժողովուրդին արիւնը, ջլատեցին Հայոց քաղաքակրթութեան մեծասքանչ խոյանքը,— եւ այս՝ ի պէտս այն Եւրոպացիներուն, որոնք տակաւին նոր պիտի սորվին իրենց կրօնագիտութիւնը, (թերեւս օգտակար նաեւ մեր երիտասարդներուն, որոնք քիչ բան կարդացած են, իսկ քննադատութեան լոյսին տակ՝ ոչինչ, եկեղեցիներու հակամարտութենէն ծագած արիւնհեղութեանց մասին):

×

Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն, կրօնական այս երիտասարդ վարդապետութիւնը ո՛րքան տառապեցաւ քաղաքական հալածիչներու ձեռքին մէջ, (այդ մասին շատ է գրուած), նո՛յնքան չարչարուեցաւ հեթանոս մտաւորականներու ծաղրով եւ քննադատութեամբ, (այդ մասին շատ քիչ բան է գրուած): Սկզբնական շրջաններուն՝ քրիստոնեայ ղեկավարները մտաւորական խեղճութիւններ էին, անկարող՝ դիմադրելու Աթէնքի, բայց մասնաւորաբար Աղեքսանդրիոյ դպրոցին փիլիսոփայական յարձակումներուն: Հետզհետէ զգացին, որ անհրաժեշտ է ունենալ մտաւորական առաջնորդներ,— եւ ճիշդ ինչպէս կայսրեր ու թագաւորներ չահեցան, որոնք նպաստեցին իրենց կրօնական վարդապետութեան աշխարհակալութեան, այնպէս եւ չահեցան փիլիսոփաներ, (յիշենք իբրեւ օրինակ՝ Կղեմէս Աղեքսանդրացին եւ Օգոստինոս Հիպպոնացին, նախ հեթանոս, յետոյ քրիստոնեայ), որոնք իրենց բազմերանգ եւ խոր հմտութեամբ, միտքի ահարկու ուժով քրիստոնէութեան աւազանին մէջ թափեցին հեթանոսական քաղաքակրթութեան հարստութիւնը: Երիտասարդ եկեղեցիին վարիչները,— եկեղեցական Պատմութիւնը զանոնք կ'անուանէ Ս. Հայրեր,— աշխատեցան գրաւել ոչ միայն քաղաքական բերդերը, այլեւ մտաւորական մարտկոցները: Հեթանոսութիւնը կը կռուէր տակաւին իր մտաւորական նիզակներով, ուստի Քրիստոսի աստուածութեան եւ մարդեղութեան գաղափարները, երրորդութեան վարդապետութիւնը եւայլ աստուածաբանական ըմբռնումներ անհրաժեշտ էր դնել մտաւորական զրահներու պաշտպանութեան տակ: Բայց քանի՛ փիլիսոփայական հանդերձանք հագաւ քրիստոնէութիւնը, քանի՛ մտաւորական մարզանքներ կատարեցին Ս. Հայրերը, այնքան շատ ճեղքեր բացաւ քննադատական միտքը հաւատքի շէնքին վրայ, էր երբեմն asylum ignorantioe ճանչցուած:

Արիոսական, մանիքէական, նեստորական, եւ այլ վարդապետութեանց մէջ կարելի է գտնել աւանդութիւններ Արեւելքի հանճարէն եւ հելլենական միտքէն, զորս պահ մը իրար ձուլել փորձած էր Աղեքսանդրիոյ դպրոցը, ինչպէս եւ ձգտումներ՝ պաշտպանուելու համար հեթանոսական փիլիսոփայութեան գերիշխանութեան դէմ: Փիլիսոփայական նման մարզանքները յետոյ իրարու դէմ հանեցին եկեղեցիին Հայրերը:

Ահա այդպիսի փիլիսոփայական մարզանք մըն է որ կը կատարէ Նեստորիոս,— Գերմանիկոս (Մարաշ) ծնած, հմայիչ ձայնով եւ խօսելու դիւրութեամբ օժտուած եկեղեցական, պատրիարք Կ. Պոլսոյ,— յայտարարելով թէ Քրիստոս մարդ մըն էր, որու մէջ կը բնակէր Աստուած: Եփեսոսի կրօնական ժողովը (431), Կիւրեղ Աղեքսանդրացիի հմայքով եւ խաղերով (ապահովելու համար Աղեքսանդրիոյ աթոռին գերիշխանութիւնը Պոլսոյ աթոռին վրայ), դատապարտեց այդ վարդապետութիւնը, Նեստորիոսն ալ վար նետեց պատրիարքական աթոռէն եւ աքսորեց մինչեւ Լիբիոյ անապատները: Կիւրեղ կը թուի չգոհացաւ այս յաղթանակով, այլեւ ուզեց իր ազդեցութիւնը շարունակել Եւտիքէսի մէջ՝ անոր ներշնչելով, նեստորականութեան դէմ իբրեւ հակազդեցութիւն, նոր քրիստոսագիտութիւն մը,—Կուկի կողգիին այս վանահայրը, Եւտիքէս, սկսած էր վանքերը խմորել իր այդ վարդապետութեամբ, յայտարարելով թէ Յիսուսի մէջ աստուածութիւնը ձուլած եւ միախառնած էր մարդկութիւնը: Այս վարդապետութիւնը կը կոչուի միաբնակութիւն (monophysisme), որովհետեւ մէկ բնութիւն միայն կ'ընդունէր Քրիստոսի անձին մէջ, (Մի բնութիւն Բանին մարմնացելոյ), Կիւրեղ Աղեքսանդրացիի բացատրութեամբ: Փլաբիանոս պատրիարքը անմիջապէս ժողով մը կը գումարէ Պոլսոյ մէջ(448), կը դատապարտէ Եւտիքէսը եւ հրապարակ կը նետէ «երկաբնակ» վարդապետութիւնը (Քրիստոս Աստուած է եւ մարդ): Կիւրեղ մեռած էր եւ իրեն յաջորդած Դիոսկորոս, Աղեքսանդրիոյ աթոռին վրայ, որ Փլաբիանոսի կը վերագրէ նեստորականութիւն, բայց այս անգամ կը միջամտէ Պապը՝ Աղեքսանդրիոյ եւ Պոլսոյ աթոռամարտին մէջ ապահովելու համար Հռոմի պապական գահին առաջնորդութիւնը: Փլաբիանոսի կ'ուղղէ նշանաւոր թուղթ մը, որ ծանօթ է «Լեւոնի Տոմար» անունով,— այդ նամակով Պապը կը պարզէ «երկու բնութիւն մէկ անձի մէջ» վարդապետութիւնը: Բայց Դիոսկորոս, Արեւելքի մէջ աւելի ազդեցիկ, կը յաջողի գումարել Եփեսոսի ժողովը (449), ուր կ'արդարանայ Եւտիքէսի միաբնակ վարդապետութիւնը եւ կը դատապարտուի Փլաբիանոսի երկաբնակ վարդապետութիւնը: Կը կոչէ Հռոմի Պապը, «աւազակաց ժողով» կ'անուանէ Եփեսոսի ժողովը:

Թափանցիկ է աթոռամարտին վրայ քաշուած այս վարագոյրը,— Պոլսոյ աթոռը, Եւտիքէսի մէջ կ'աշխատի հարուածել Կիւրեղի տեսաբանութիւնը, հետեւաբար Աղեքսանդրիոյ աթոռին գերիշխանութիւնը: Իսկ Աղեքսանդրիոյ աթոռը, նեստորականութեան դէմ իր պայքարով, կը ջանայ տապալել Փլաբիանոսի տեսաբանութիւնը, հետեւաբար սանձել իր գերագահութիւնը Պոլսոյ եւ Հռոմի աթոռներուն վրայ:

Պապը 450ին ժողով մը կը գումարէ Հռոմի մէջ եւ կը դատապարտէ Եփեսոսի ժողովն ու Դիոսկորոսը: Բայց ջախջախիչ յաղթանակ մը տանելու համար, պէտք էր ժողովը գումարել Արեւելքի մէջ: Կը յաջողի շահիլ Բիւզանդիոնի կայսեր համաձայնութիւնը եւ Մարկիանոս 451 Մայիս 17ին հրովարտակ կը հանէ մեծ ժողով մը գումարելու համար Նիկիոյ մէջ, ուր կը հաւաքուին արեւելքի եւ արեւմուտքի եպիսկոպոսները: Կայսրը չի կրնար ներկայ ըլլալ, ուստի կը հրաւիրէ Քաղկեդոն (Պոլսոյ արուարձան),— եպիսկոպոսները կը մերժեն՝ վախնալով Եւտիքէականներէն: Կայսրը կը սպառնայ, ի վերջոյ եպիսկոպոսները, 636 հոգի, կը հաւաքուին Քաղկեդոն, ուր կը նզովուին Եւտիքէսն ու Դիոսկորոսը, Հռոմի աթոռին կը տրուի գերագահութեան իրաւունք, «Լեւոնի Տոմարը» կ'ընդունուի հիմ «Հաւատոյ Հանգանակ»ի:

Հայերը ներկայ չէին այս ժողովին:

Ինչո՞ւ: Եւ ի՞նչ հետեւանք ունեցաւ Հայոց բացակայութիւնը: Այդ մասին, ինչպէս եւ քաղկեդոնական քրիստոսագիտութեան քննադատութեան մասին՝ յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ց. Գ.— Ինծի շատեր դիտել տուին թէ ամուլ աշխատանք է Մոնթէրլաններու եւ Պալսաններու պատասխանել հայ մամուլին մէջ,— պէտք է այդ պատասխանը կարդացնել Մոնթէրլաններուն եւ Պալսաններուն: Դիտել կուտամ նախ թէ եւրոպական մամուլը տեղ չի տար նման պատասխաններու, որովհետեւ հանրային ազատ բեմի սկզբունքին վրայ հիմնուած չէ եւրոպական մամուլը, որ իր շահերն ունի, իր բարեկամութիւնները, իր մրցակցութիւնները, իր սպառման գաղտնիքները, (թէ մեզի եւս անհրաժեշտ է օտար լեզուով մամուլ ունենալ, ատիկա ուրիշ հարց է): Երկրորդ, ֆրանսական մամուլին կողքին գոյութիւն ունի Argusը, որուն կ'անդամակցին գրեթէ բոլոր ֆրանսացի գրողները,— այս Argusը կը հետեւի Ֆրանսայի մէջ լոյս տեսած բոլոր հրատարակութիւններուն, եւ երբ կը տեսնէ ակնարկ մը կամ յիշատակութիւն մը այս կամ այն գրողին մասին որ անդամ է իրեն, կը կտրէ յիշատակութիւնը (կամ ամբողջ յօդուածը) եւ կը ղրկէ անոր: Ամէն գրող չի կրնար կարդալ ամէն հրատարակութիւն, ուստի Argusը կը կարդայ իր անդամներուն հաշւոյն՝ տեղեկացնելու համար իւրաքանչիւրին: Այսպէս, երբ յօդուածիս մէջ ֆրանսերէն տառերով գրեմ ֆրանսացի գրողի մը անունը կամ գրքին խորագիրը, Argusը մկրատով կը կտրէ յօդուածը եւ կը ղրկէ անունին տէրոջ, որուն կը մնայ, իր մասին գըր-

ՊՈՒՏ 'Մ ԾԻԾԱՂ

«ՄԱՅԼԻ ՇԱՀԱՆԷՏԷ»...

Ա՜խ սա Հայերը, չեն թողուր Թուրքին, հանգիստ սրտով մարսել մորթած Հայերուն գոյքն ու հողերը... Օր նոր, խնդիր նոր...

«Հայ Կոմիտէներ» հիմա ալ ձեռք առած են Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին դուռը: Անցած - դացած հաշիւներ կը պահանջեն Թուրքէն, որ հազիւ կրցաւ աթոռ մը ճարել հո՛ն, Գերմանիոյ դէմ սանկ ձեւական պատերազմ մը հռչակելով...

Պոլսոյ Թուրք թերթերը իրար անցած՝ մէջտեղ ինկած են հակափաստեր մուրալու Հայերէն:

— Դուն, Պաշ - Փափազ (պատրիարք) ըսէ տեսնենք, ի՞նչ է քու գաղափարդ այս «Կոմիտէճի»ներու մասին:

— Էֆէնտիմ ես, պահածոյ պատրիարքական տեղապահ մըն եմ, օրերս աղօթելով - պաղատելով եւ ծոմ պահելով կ'անցընեմ, հաւատացեալ կրօնաւոր մըն եմ: Կ'երդնում Աւետարանի եւ Գուրանի վրայ, որ լուր չունիմ այդ խնդիրէն: Պատրիարքարանս պէտք է երախտապարտ մնայ Թուրք մեծ ազգին, քանի որ մեզ ազատեց սա դաւաճաններէն, որոնց դանգատները մտիկ ընելէն՝ աղօթելու ժամանակ չէինք գտներ: Կրօնական տեսակէտով ալ կատարեալ ազատութիւն կը վայելենք, ժամերուն մոմին - իւղին հաշիւները օրը օրին տալով բարեխնամ կառավարութեան: Շնորհիւ անոր, ես ալ ամսականներս կանոնաւոր կերպով կը գանձեմ, փառք Աստուծոյ...

Իսկ բնաջնջման փտա՞նգ, գոյութիւն չունի, քանի որ ափ մը Հայ մնացեր է Պոլսոյ մէջ: Այդքան մը Հայու պէտք կայ հոս, Թուրք նոր սերունդը, իր ազգային արհեստին վարժեցնելու համար... Իմ օրհնութիւններս Թուրք ազնիւ ժողովուրդին...

— Հպարտ եմ որ Թուրք հայրենիքին կը պատկանիմ եւ հայ ըլլալովս իսկ, գլուխս ուսիս վրայ կը մնայ մինչեւ այսօր: Եթէ վռնտեն՝ դուրս չեմ գար Պոլսէն, այնքա՜ն յաճախորդներ ունիմ հոս, մանաւանդ, տնօրէնն եմ Ազգ. Հիւանդանոցին, որուն հանդէպ, քանի մը տարի առաջ, կառավարութեան ցոյց տուած ազնուութիւնը ծանօթ է բոլորին: Եթէ հաստատութեան հացն ու միսը կտրեց գթառատ կերպով, պարզապէս հիւանդներուն առողջութիւնը նկատի առնելով էր... Ահա, սպայի տարազով նկարս, իբր փաստ ըսածներուս...

— Տեղեկութիւն չունիմ «Հայ Կոմիտէ»ի մը՝ նոյն իսկ, Պոլսէն դուրս, հայ ժողովուրդի մը գոյութենէն: Կարծեմ Թուրք կառավարութիւնը, բոլորն ալ հանգստեան կոչեց 1915ին: Այս տեսակ խնդիրներու համար թուղթ ու մելան վատնելն իսկ մեղք է: Մեր ցաւերուն համար, Անգարա կը դիմէինք իմ Ազգ. Ժողովի նախագահութեանս օրերուն: Մենք հանրապետական օրէնքներուն ապաւինած ենք: Իբր Թուրք հայրենակից, բոլոր դուռներն ու պատուհանները բաց են մեզի համար: Այս բոլորին փոխարէն մենք ալ պարտաւոր ենք գոնէ յարգել՝ Հայերուն համար Պոլսէն դուրս ելլելու արգելքը, որ շատ իրաւացի օրէնք մըն է: Ի՞նչ պէտք կայ յոգնութեան եւ դրամ ծախսելու՝ դաւաճաններ երթալու համար... քարտէսին վրայ աչք պտըտցնելով պէտք է գոհանանք....

— Ես հայ վարժապետ մըն եմ, հայ լիսէի մը մէջ: Թուրք օղլու Թուրք ենք՝ մեր ուսանողներն ալ միասին: Մօտերս, նամազ սորվեցնելու համար մօլլա մըն ալ պիտի հրաւիրենք մեր լիսէն...

— Կը բողոքե՛նք, մենք հայ ժողովուրդս այդ «Հայկական Կոմիտէ»ի դէմ, հոս հանգիստ ենք, խնդրենք հեռագրեցէք Անգարա, Հանրապետութեան Սուլթան - Նախագահին որ իր սուրբ պակասը չընէ մեր գլուխներուն վրայէն: «Սուր քո եւ պարանոց մեր», կ'ըսէ գիրքը...

— Ես ալ Ինէք - Պէօյի ժամկոչն եմ, ամէն օր ազատօրէն կը քաշեմ մեր եկեղեցւոյ զանգակին չուանը, ոչ մէկ դիտողութիւն: Պատրաստ եմ իմ կոչնակիս չուանը ազգասիրաբար տրամադրել մեր արդարադատ կառավարութեան՝ երբ որ պէտք ունենայ...

Ատաճայի «Թուրք Բուիը» թերթը.— Հա՛ սանկ ըսէք, կեավուրներ, եթէ ո՛չ, մեր հին արհեստը մոռցած չենք, կը ջարդենք հա՛...

Եւ կը զարմանամ թէ, ինչո՞ւ Շիկաքոյի աշխարհահռչակ սպանդանոցի տնօրէնն ալ չեն հրաւիրած Սուրբ - Ֆրանկիսկոսի ժողովին...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ուածը կարդալու համար, զայն թարգմանել տալու հոգը կամ յոգնութիւնը: Պալեանի գրքին անունը պիտի չտամ այստեղ, աւելորդ *ըէքլամ* չընելու համար, (որովհետեւ տարօրինակ սովորութիւն մը ունինք, կը վազենք կը գնենք ինչ գիրք որ մեզի դէմ է գրուած, կարծես օր առաջ սպառելու համար զայն՝ ի շահ հեղինակին), իր անունը փրան սերէն տառերով գրելս բաւական է արդէն, յօդուածը կը հասնի ձեռքը անպայման: Շ.Ն.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՌԱՐԱՆ ՑԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ

Արտասահմանի մէջ հրատարակուած գրութիւններէ կը տեղեկանանք թէ Մոլոտովի համալսարանը (Երեւան) հրապարակ հանած է փրոֆ. Հր. Աճառեանի նոր գործը, «Բառարան Ցատուկ Անուններու», Ա. հատոր: Ամբողջ գործը պիտի բաղկանայ չորս հատորներէ, համագումար երեք հազար էջ:

Ցօդուածագիր մը, Արամ Բաբայեան կը գրէ թէ հեղինակը իր այս բառարանին մէջ արձանագրած է այն բոլոր անունները որ գոյութիւն ունին դրականութեան մէջ, 1500 տարիէ ի վեր: 1500էն մինչեւ 1700 բառարանը կը պարունակէ հայկական պատմութեան եւ դրականութեան ամէնէն նշանաւոր անձերուն անունները: Արձանագրած է, նաեւ, այն բոլոր բացառիկ եւ նոր անունները որ գործածուած են կամ կը գործածուին: Անունները դասաւորուած են այբուբենական կարգով: Իւրաքանչիւր անունի մասին տեղեկութիւնները կը բաժնուին երկու մասի: Առաջինը կը պարունակէ ընդհանուր տեղեկութիւններ,— անուններու ծագումը, անոնց հայերէն կամ այլ ստուգաբանութիւնը, համապատասխան ձեւերը՝ ուրիշ լեզուներով, ինչպէս յունարէն, լատիներէն, ռուսերէն, զէնտերէն, պահլաւերէն, պարսկերէն, արաբերէն, եւրոպական ժամանակակից լեզուներով: Այս առթիւ հեղինակը կը բացատրէ թէ այդ անունը ե՛րբ է գործածուեր մեր մէջ, ի՛նչ փոփոխութիւն կրած է ժամանակի ընթացքին, ի՛նչ են ներկայ եւ ժողովրդական ձեւերը եւն.: Եթէ հարցը կը վերաբերի օտար անունի մը, պատմական փաստացի տեղեկութիւններ կը տրուին այդ անունով կոչուած դէմքերու մասին: Իսկ երկրորդ մասը կը ներկայացնէ ժամանակագրական ցանկը այն Հայերու որ այդ անունն են կրած: Իւրաքանչիւր անձի կենսագրականէն զատ, կը յիշուին աշխատութիւնները, յետոյ այն էջերը ուր նշանակուած է այդ անձին անունը նախնի դրականութեան մէջ (աւելի քան 800 գիրք): Այսպէս, Գրիգոր Լուսաւորչի համար այդ արձանագրութիւնները կը հասնին աւելի քան հազարի:

Հր. Աճառեան այս գործին ձեռնարկած է 1910ին, տքնաջան աշխատանքով: Միայն հայ պատմական անձերու կենսագրականներու թիւը կ'անցնի 4000ը: Հեղինակը թղթատած է հազարաւոր գիրքեր եւ պարբերականներ: Արձանագրուած են նոյնիսկ դպիրներու եւ ձեռագիր պահողներու կենսագրականները, ինչպէս եւ ամենահին թուականները մեր գաղութներու մասին: Մէկ խօսքով թանկագին շտեմարան մը հում նիւթերու:

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ ՍՊԱՆԵՐԷՆ

«Ցառաջ»ի ընթերցողները պիտի յիշեն, պատերազմէն քիչ առաջ Աթէնքի մէջ հրատարակուեցաւ յունարէն ծաղկաքաղ մը, նուիրուած հայ բանաստեղծութեան:

Ահաւասիկ ծաղկաքաղ մըն ալ, այս անգամ ... սպաներէն: Ձենք զարմանար, քանի որ 15 — 20.000 հոգինոց գաղութ մը ունինք Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, ուր հայ տղաքը սպաներէն կ'երգեն եւ կ'արտասանեն: Եթէ չենք սխալիր, սպաներէնէ հայերէն բառարան մըն ալ հրատարակուած է:

Ուրեմն, Ուրուկուէյի Ուս. Միութեան նախաձեռնութեամբ, անցեալ տարի Մոնթէվիտէոյի մէջ լոյս տեսած սպաներէն հաւաքածոյ մը, «Հայ Բանաստեղծներ», 270 էջ: Հատորը կազմած է դրագիտուհի մը, Տիկին Ժողէֆինա տէ Պլիքսէն:

Պուէնոս Այրէսի մեր պաշտօնակիցը, «Արմենիա», այս առթիւ կը գրէ թէ 1929ին գրասէր երիտասարդ մը, Ց. Ս. Ակայեան, սպաներէնի թարգմանած էր Ա. Իսահակեանի «Աբու Լալա Մահարի»ն: Ուրիշ թարգմանութիւններ ալ կատարուած են, զանազան առիթներով: Իսկ նոր հրատարակութիւնը, «Հայ Բանաստեղծներ», կը կազմէ տեսակ մը ամբողջութիւն:

Տիկին Պլիքսէն հայերէն չգիտնալով, թարգմանութիւնները կատարած է Ֆրանսերէնէ եւ անգլիերէնէ, եւ կամ յղկած է Ուս. Միութեան կողմէ սպաներէնի թարգմանուած կտորները: Այս պատճառով ալ, գործը կը ներկայացնէ շատ մը թերութիւններ:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ուրուկուէյցի ազնիւ դրագիտուհին մեծապէս օգտուած է Ա. Չօպանեանի եւ Ա. Նաւարեանի Ֆրանսերէն թարգմանութիւններէն. բայց սպաներէն ծաղկաքաղին մէջ բոլոր բանաստեղծութիւնները ներկայացուած են արձակ, «չափազանց կարճ ժամանակ տրուած ըլլալով հատորին պատրաստութեան համար»:

Գիրքը կարդացողներ կը վկայեն թէ ընտրութիւններն ալ յաջող չեն եղած: Հատորը կը ներկայացնէ 39 հայ բանաստեղծներ, անհաւասար արժէքներով: Ցետոյ կան կարեւոր մոռացումներ: «Արմենիա»ն է որ դիտել կուտայ.

— «Հատորին մէջ պատուոյ տեղը ունի Մկրտիչ Աճէմեան, բայց մոռցուած կամ զանց առնուած է անոր ուսուցչին՝ Ալիշանի նման կարկառուն դէմք մը, կամ անոր ամէնէն տաղանդաւոր աշակերտներէն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանը: Արեւելահայ լուսաւոր անհատականութիւն մը՝ Խաչատուր Աբովեան, որուն քերթողական ստեղծագործութեանց հատուկտորները կը մնան փաստ իր բանաստեղծական հակումներուն, ոչ մէկ տող ունի նոյնպէս»:

Ամէն պարագայի մէջ, արդար պիտի չըլլար ժխտել գործին արժէքը, քանի որ օտար դրագիտուհին ծանօթ չէ հայ դրականութեան, եւ իր կարելին փորձած է, օգտուելով տրամադրելի աղբիւրներէն:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ԳԻՒՂ

Հայրենական գիւղ, մանկութեան օրրան,
Լուռ ծուարել ես բլուրի լանջին,
Անհուն վշտերի բեռը քո մէջքին՝
Լեռնացել մեր սէգ աշխարհի վրայ:

Որքան դաւեր են, որքան աղէտներ
Անցել քո գլխից հողմերի նման,
Եւ վաստակաբեկ նուրբ դէմքիդ վրայ՝
Անանց տխրութեան դրոշմ քանդակել:

Ցուշարձան ես դու դարերից երկնած,
Ականդէտ բազում արհաւիրքների,
Անթեղած ունես գորշ զանգուածներիդ
Ամէն անկիւնում խոհեր բազմիմաստ:

Խրճիթներդ պարզ, ջերմ հիւրընկալող,
Մեր նախնիների բոյրով համակուած,
Օջախ ու թոնիր, պատ եւ առաստաղ
Բիւր անգամ ցօղուած արեան շիթերով:

Եւ ամէն քարդ պատմութիւնն է այն
Իրար յաջորդող անգութ տէրերիդ —
Անօրէն գործած եղեռնանքով լի՝
Բիւր աղէտների մէկ - մէկուց դաժան:

Որբացած հոգիս քեզ է երազում,
Գորշ զանգուածներդ, պատերըդ մրոտ,
Քո անխառն սէրն է իմ սիրտը յուզում
Եւ ձգտում լինել հեռաւոր քեզ մօտ:

ԳՈՐԵԱՆ

Մ. ՎԵՐԱԾԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆրէզնոյէն ընկ. Ա. Ս. Խանտիկեան կը գրէ, Մ. Վերածինի նուիրուած գրութեան մը մէջ.—

Ցամառ աշխատող էր: Կը սիրէր մամուլը զարդարել պէսպիսի նորութիւններով: Քննող միտք ունէր եւ մոլի ընթերցասէր մըն էր: Գոնիայի բանտին մէջ թարգմանած է «Շէյքսփիրեան Աւանդավէպեր»ը, եւ Ամերիկայի մէջ երգիծական տարեգիրք մը, երկուքն ալ գրքի ձեւով հրատարակուած:

Բնաւորութեամբ զուարթ էր Վերածինը: Բիչ մը ջղային ըլլալով՝ երբեմն վէճեր կ'ունենար ընկերներու հետ, բայց յաջորդ վայրկեանին կը մոռնար ամէն բան: Մանուկի պէս միամիտ եւ ներող սիրտ ունէր:

Կուսակցական եւ ազգային գործերը չափազանց կ'ոգեւորէին զինքը, անանկ որ յաճախ իր խանդավառութիւնը թեւեր առած կը թռչէր ...

Կը պատրաստուէր իր այնքան սիրած Քալիֆորնիոյ մասին գիրք մը գրել՝ ներկայացնելով նաեւ այս արժէքաւոր, բայց դրեթէ անտեսուած գաղութի 50ամեայ պատմութիւնը: Կը յուսար մէկ ու կէս տարիէն լրացնել այդ գործը, որուն հիմնական տուաղները արդէն պատրաստած էր:

Ունի կարգ մը անտիպ գործեր հայ մշակոյթի եւ տնտեսութեան նուիրուած: Երանի՛ թէ օր մը այդ նիւթերը հաւաքուին եւ լոյս տեսնեն, իբր վարձատրութիւն հայ լրագրութեան նուիրուած վաստակաւոր մշակին:

Մխիթարական պարագայ մը կ'արժէ ներկայացնել «Հայրենիք»ի ընթերցողներուն: Ընկ. Վերածին անտէր եւ անօգնական վիճակի մէջ չմեռաւ: «Օմար Խայեամ» ճաշարանի համբաւաւոր սեփականատէր Ճորճ Մարտիկեան ամէն ջանք ի գործ դրաւ եւ, ո եւ է նիւթական զոհողութեան առջեւ կանգ չառնելով, բժշկական ամէն հոգատարութիւն նուիրեց՝ փրկելու համար իր մտերիմ բարեկամին կեանքը... բայց անօգուտ:

Ողբացեալ ընկերոջ փափաքին համաձայն, «Ասպարէզ»ի մէջ բացուած է փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեանց սիւնակ մը, ի նպաստ Պէյրութի Ճեմարանին:

Ճորճ Մարտիկեան իր դամբանական ճառին մէջ հրապարակաւ յայտարարեց, թէ ամերիկահայութիւնը ինչքան դրամ հանգանակէ, ինք պատրաստ է այդ գումարը կրկնապատկել, նուէրներու գումարով Վերածինի յիշատակին մատենադարան մը հիմնելու համար Պէյրութի Ճեմարանին մէջ:

Մ. Վերածին Քալիֆորնիա փոխադրուելէ վերջ, եռանդով փարած էր «Ասպարէզ»ին եւ կ'ուզէր եռօրեայի վերածել զայն: Այս առթիւ բացուած հանգանակութիւնը, 10.000 տոլար, բարձրացաւ 13.000ի: Տպարանը ունեցաւ նոր տողաշար, օժտուեցաւ ուրիշ առաւելութիւններով, բայց Վերածին անկողին ինկած էր արդէն:

Ողբացեալ ընկերը տարիներ առաջ Ամերիկայի մէջ կը հրատարակէր առեւտրական թերթ մը, «Հայ Վաստակ», որ երկար չտեւեց:

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 Յուլիս.— Յուլիս 8ը նշանա- կելի օր մը եղաւ մեզի համար: Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն կազմակերպած էր հանդիպում մը, Ֆրանսացի ընկերվարական ընկերներու հետ: Մասնաւոր հրաւիրատոմսերով ներկայ էին Մարսէյլի ընկերվ. Դաշնակցութեան (Ֆէտէրասիոն) պատասխանատու ընկերներ, François Bernardi, Ֆէտէրասիոնի քարտուղար եւ քաղաքապետական Խորհուրդի փոխ-նախագահ, Pierre Larzac (օրագրող), Masse, ընդհ. խորհրդական, Petit, քաղաքապետի նախկին փոխանորդ, Noel երիտասարդ ընկերվ. վարչական խորհուրդի քարտուղարը, Lerda երիտ. ընկերվ. Կարտանի շրջանային քարտուղարը, Albertini ընկերվ. կիներու ներկայացուցիչ, Heyraud (6րդ Թաղամասի), Gillibert (7), Boggi (12), Jullien (6), Երիտ. ընկերվ. եւն.: Ընկեր Bernardiի բացման խօսքէն վերջ անմիջապէս խօսք տրուեցաւ քաղաքացի Larzacի որ ըսաւ թէ յիսուն տարիէ ի վեր կը գտնուիմ ընկերվարական շարքերուն մէջ, շատ լաւ կը ճանչնամ Guesdeը եւ Jaurèsը, շատ լաւ կը յիշեմ հայ ժողովուրդի եւ հայ ընկերներու կրած տառապանքը նախ քան ձեր Ֆրանսա գալը: «Ձեր տառապանքին համար կը սիրեմ ձեզ եւ ամբողջ հայութիւնը եւ պատրաստ եմ ծառայելու ձեզի միշտ»:

Ապա խօսք տրուեցաւ «Նոր Սերունդ»ի ներկայացուցիչ Գուրգէն Քրմոյեանի, որ սահուն ֆրանսերէնով մը բարի գալուստ մաղթեց ներկայ ֆրանսացի ընկերներուն եւ ըսաւ. Ֆրանսան կը սիրենք իբրեւ մեր երկրորդ հայրենիքը: Կոչ ըրաւ երիտասարդ ֆրանսացի ընկերվ. ներկայացուցիչներուն որպէսզի օգնեն մեզի եւ մեզմով հայ դատին: Երիտասարդ Ֆրանսացի ընկերվ. կողմէ պատասխանեց ընկեր Lerda, Կարտանի պատասխանատուն, եւ վստահեցուց թէ պատրաստ ենք միշտ օգնելու եւ օժանդակելու մեր հայ ընկերներուն բոլոր իրենց ձեռնարկներուն մէջ, երբ դժուարութեան հանդիպին:

Ընկեր Boggi, 12րդ Թաղամասի պատասխանատուն խօսք առնելով ըսաւ թէ՝ կուսակցութեան ղեկավարները պիտի ջանան դաղթական եւ անհայրենիք Հայերու ապահովել իրաւական դոյավիճակ: Petit իր եղբայրական ողջոյնը յայտնեց հայ ժողովուրդին:

Օր. Սահակեան ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը կարդաց, գեղեցիկ եւ սահուն: «Մենք Դաշնակցականներս ընկերվարական ենք եղած 1907ին ու մեր ներկայացուցիչներով մասնակցած ենք ընկերվարական բոլոր ընդհ. ժողովներուն: Կը սիրենք Ֆրանսան որ եղած է յեղափոխութեան եւ ազատութեան օրրանը»:

Ընկեր Noel հրաւիրեց իր երիտասարդ հայ ընկերները կանգնիլ իրենց կողքին, ինչպէս կանգնեցան գրաւման շրջանին, որպէսզի իրականացնենք ընկերվարութիւնը միահամուռ ճիգերով: Խօսեցան նաեւ ընկեր Հ. Զրուանդեան եւ Պ. Կ. Փօլատեան: Մեր հանդիպումը վերջացաւ գիշերը ուշ ատեն ու մեր ընկեր հիւրերը մեկնեցան մաղթելով տեսնել մեր ազատ հայրենիքին մէջ:— Թղթակից

ՅԱՌԱՋ.— Մարսէյլի ընկերվարական օրկանը, L'Espoir, Յուլիս 14ի թիւին մէջ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ այս հանդիպումը, «Ֆրանքոհայկական փայլուն հանդէս մը» խորագրին տակ, եւ հետեւեալ վերջաբանով.—

«Մասէն վերջ Պերնարտի թարգմանը հանդիսացաւ բոլորին, կրկնելով իր շնորհակալութիւնը մեր հայ բարեկամներուն եւ հրաւիրեց զանոնք իրենց պատուիրակներէն մէկը ղրկել յառաջիկայ շրջանային համագումարին եւ ֆրանսացի ընկերվարականներուն հետ մասնակցիլ Յուլիս 14ի ցոյցին,— տօնը ազատութեան որուն համար Հայերը թափեցին իրենց արիւնը: Երբեք ճշմարիտ չէր եղած իրենց համար, կ'էօթէի խօսքը,— «Մարդիկ երկու հայրենիք ունին, իրենցը եւ Ֆրանսան»: Արդարեւ, հայրենիք մը չի ճշդուիր միայն աշխարհագրական սահմաններով, այլեւ կը նշանակէ մտքի, շահերու համերաշխութիւն, միեւնոյն ըմբռնումը ապագայի մասին, գործունէութեան միեւնոյն ծրագիրը: Ահա թէ ի՛նչու ընկերվարական կուսակցութիւնը յոյս դրած է հայ ընկերվարականներուն վրայ, ինչպէս որ անոնք ալ յոյս դրած են իր վրայ, յաջողութեամբ դուրս հանելու համար իրենց օրինաւոր պահանջները»:

կեն, կը գամեն, կը ծեփեն: Պատուհաններ կը փակուին կղմինտրով, որպէսզի ո եւ է մէկը չկարենայ զէնք արձակել դուրսէն: Մառէշալին բնակութեան յատկացուած սենեակին կարասիները կը կազմեն փոքր սեղան մը, անկողին մը եւ աթոռ մը, ինչպէս Մոնռուժի բերդին մէջ: Ցարակից խցիկ մը յարդարուած է իբրեւ դարմանատուն, ուր ամէն գիշեր պիտի պառկին երկու մայրապետներ, որոնք միեւնոյն ատեն հիւանդապահներ են: Հինգ զինեալ ոստիկաններ միշտ պահակ պիտի կենան սենեակին առջեւ:

Երկար ատեն խցարգելութեան դատապարտուելէ վերջ, մառէշալը յանկարծ ինքզինք պիտի գտնէ լուսաւոր սրահի մը մէջ, որուն մէկ ծայրը բազմած պիտի ըլլան երեք դատաւորներ, իսկ երկու կողմերը՝ 24 երդուեալներ, այր եւ կին: Ասոնց կէսը ընտրուած են Խորհրդակցական ժողովի անդամներէն, կէսն ալ Դիմադրական Ճակատի խմբակցութիւններէն: Ասոնց դիմացը պիտի խռնուին մամուլի ներկայացուցիչները, աշխարհի բոլոր մասերէն, իսկ ամէնէն ետեւը՝ մասնաւոր այցելուները, իրար հրմշտկելով: Դեսպանական ներկայացուցիչներուն վերապահուած են մասնաւոր աթոռներ: Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ ամէն օր ժամը 1—3 եւ մէկ ժամ դադար տրուելով, 4—6:

Ի՞նչ կ'ուզեն Սուրիա եւ Լիբանան

Սուրիոյ վարչապետը, Ֆայէզ էլ Խուրի, որ նոր վերադարձաւ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովէն, յայտարարեց թէ ցորչափ օտար զօրքեր մնան Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, վտանգուած պիտի ըլլայ երկու երկիրներուն անկախութիւնը: Անոնք բացառաբար կրնան մնալ միայն այնքան որքան պէտք է ճափոնական պատերազմին համար: «Ֆրանսացիներուն հետ վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար, մենք վճռած ենք ըլլալ արդար եւ նոյնիսկ առատաձեռն՝ հաստատումներու առթիւ, անոնց շինած շէնքերու մասին: Բայց այդ շէնքերէն եւ հաստատութիւններէն շատերը կառուցուած են սուրիական եւ լիբանանեան դրամներով: Գալով «մասնաւոր» զօրախումբերուն փոխանցման, երբ այդ գործողութիւնը վերջանայ, Սուրիա պիտի ունենայ իբր 20.000նոց բանակ մը, իսկ Լիբանան՝ իբր 5000 զինուոր: Մենք մեր բանակները այս չափին մէջ պիտի պահենք, մինչեւ որ Միջազգային Կազմակերպութեան Խորհուրդը որոշէ մեր պահելիք բանակներուն սահմանը: Մասնաւոր զօրախումբերուն հետ մեզի պիտի փոխանցուին ֆրանսական, սուրիական ու լիբանանեան դրամներով գնուած զէնքերը: Բայց անոնք բաւական չըլլալով, սպառազինութիւնները պիտի լրացնենք գնումներով, Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն: Ֆրանսացիները պիտի յանձնեն նաեւ կարգ մը զօրանոցներ: Անշուշտ պէտք պիտի ունենանք մարզիչներու, ինչպէս մասնագէտներու՝ ուրիշ ասպարէզներու մէջ: Այդ բոլորը կրնանք ստանալ Ամերիկայէն, Անգլիայէն, Պելժիայէն ու Տանըմարքայէն, բայց, կատարեալ անկախութեամբ»:

Մասնաւոր զօրախումբերու փոխանցման առթիւ, վարչապետ գոհունակութեամբ յիշեց թէ «Ֆրանսացիները հաւատարիմ եղան իրենց խոստումներուն»:

Հ. Հ. ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ (Յապաղած).— Վերջապէս հինգ տարուան բռնի դադարէ մը ետք, տօնեցինք Մայիս 28ը, կոկիկ բազմութեամբ Ս. Մա Քամբանելի սրահին մէջ:

Օրուան նախագահը, ընկեր Սիսլեան պարզեց հայ ժողովուրդին տառապանքը, եւ անհուն զոհողութիւնները ի խնդիր ազատութեան, առանց հոսանքի խտրութեան: «Իսկ այսօր դարձեալ մենք առանձին կը տօնենք Մայիս 28ը, անվիճելիօրէն ամբողջ հայութեան պատկանող այս օրը: Ինչ որ ալ ըլլայ, մենք պիտի տօնենք զայն մինչեւ այն օրը, որ պետականանայ եւ ամբողջ հայութեան կողմէ տօնուի ըստ արժանւոյն»:

Պ. Տիգրան Մեսրոպեան Դաշնակցութիւնը նըմանցուց մօր մը որ իր հիւանդ զաւակին վրայ կը հսկէ գիշեր ցորեկ, վախնալով թէ իր քնացած կամ բացակայ եղած ատեն կրնայ բան մը պատահիլ անոր:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին, երգ եւ արտասանութիւններով, Օրիորդներ Տ. Աւաւեան, Ս. Թորոսեան, Գ. Ա. Թոյեան: Պ. Պ. Ս. Քիւրքճեան, Գ. Նահապետեան, Պ. Աբրահամեան, բոլորն ալ նորահաս սերունդէն: Ցետոյ խնջոյքին սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Վ. Սպէնչեան, երգ եւ արտասանութիւն, տաք մթնոլորտը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը մէկը: — Տ. Սողոմոնեան

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ.—Եթէ կ'ուզէք ձեր հարսնիքները եւ նշանտուքները ուրախ անցընել, դիմեցէք եւրոպական եւ արեւելեան նուագախումբին: Ժողովրդական գիներ: Հասցէ՝ Շմաւոն Պալեան, 8 Clos de la Petite Provence. Chaville (S. et O.):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՕԼ ՎԱԼԷՐԻ, մեծ բանաստեղծը եւ փիլիսոփան, մեռաւ առջի օր, 74 տարեկան հասակին մէջ: Շաբաթներէ ի վեր կը տառապէր ծանր հիւանդութենէ մը: Կառավարութիւնը եւ իր բարեկամները ամէն դարման փորձեցին, Ֆրանսացի թէ դաշնակից մասնագէտներ հրաւիրելով, բայց անօգուտ: Անարիւնութիւնը սպառած, քայքայած էր ամբողջ կազմը: Ֆրանսական մտքին եւ բանաստեղծութեան ամէնէն նուրբ եւ հզօր վարպետներէն մէկը, Վալէրի զաւակն էր Ֆրանսացի հօր մը եւ իտալացի մօր մը, ծնած Սէթի մէջ, ուր եւ պիտի թաղուի (Ծովային Գերեզմանատունը): Փարիզ եկած էր 21 տարեկանին եւ զանազան գրական թերթերու աշխատակցելէ վերջ, երեք տարի ալ պաշտօնավարեց պատերազմական նախարարութեան մէջ: 1917ին հրատարակեց իր առաջին բանաստեղծութեանց հատորը որուն վրայ հինգ տարի աշխատած էր, վերաքննելու համար: 1925ին Անաթօլ Ֆրանսի յաջորդեց իբրեւ անդամ Ակադեմիայի եւ շարք մը թատերախաղեր գրեց: Այնքան բծախնդիր էր որ, քսան տարի, 1897էն 1917 լռեց եւ խոկաց, որ եւ է բան չհրատարակելով: Պիտի խօսինք իր կեանքի եւ գործի մասին:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ 400ի տեղ 100 ֆրանք պիտի վճարեն այն օտարականները որ Ֆրանսացի զաւակ ունին, կամ վարձու աշխատանքի պայմանագիր, եւ կամ ուսանող են: (Նախարարական խորհուրդը այս որոշումը տուաւ մասնաւորապէս նկատի առնելով լեհ հանքագործներու գանգատները):

15.000 ԹՈՆ ՀԵՂՁՈՒՑԻՉ ԿԱԶ գտնուեցաւ Գերմանիոյ ծանօթ դժոխքին՝ Պէլզէնի արգելարանին մօտ, գետնին տակ, 5 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 400 մասնագէտներ որոնք կ'աշխատէին ստորերկրեայ գործարանի մը մէջ: — Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Դաշնակիցները պիտի պայթեցնեն եւ փոշիացնեն բոլոր ստորերկրեայ զինագործարանները, որպէսզի Գերմանիան չկարենայ վերազինուիլ, եթէ հսկողութիւնը թուլնայ:

ՊԵԼԺԻՈՅ վարչապետը ճառ մը խօսելով երեսփ. ժողովին մէջ, ծանրապէս մեղադրեց Լէօփոլտ Գ. թագաւորը եւ պահանջեց որ միանգամ ընդ միշտ հրաժարի: «Իր ընթացքը դաւաճանական չեմ նկատեր. բայց ան հաւատացած ըլլալով Գերմանիոյ յաղթանակին, այնքան սխալներ գործեց, ափսո՛ս, այնքան ծանրակշիռ սխալներ գործեց որ այլեւս իրեն ուրիշ ընելիք չի մնար եթէ ոչ քաշուիլ եւ մոռցուիլ»: Վարչապետը այս առթիւ յիշեց ջախջախիչ փաստեր, մեծ աղմուկ յարուցանելով:

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՆ ծաւալած ըլլալով Գերմանիոյ եւ մասնաւորապէս Պերլինի մէջ, չորս դաշնակից իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք առին: Կը հետապնդուին նաեւ Դաշնակից զինուորները: Թերթերը կը գրեն թէ մէկ գլանիկը (սիկառէթ) մինչեւ տասը շիլլինի կը ծախուի եւ մեծ քանակութեամբ ապրանքներ կ'անհետանան զինուորական մթերանոցներէն: Ռուսերը մասնաւորապէս ժամացոյցներ կը փնտռեն, իսկ Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները՝ լուսանկարի գործիքներ: — Թուղթին ալ (մայասըլ) կը ծաւալի Պերլինի մէջ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ դատավարութիւնը հաւանաբար տեղի ունենայ Նիւրընպէրկի մէջ, որ վառարանն էր հիթլէրականութեան: Այս պատմական քաղաքին հին Օփերան կրնայ 8—900 հոգի առնել: Ուրիշ յարմար շէնքեր ալ կան: Կը խորհուի նաեւ Պերլինի մասին, Ռուսերուն թելադրութեամբ:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— Տիգրան ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, իր կեանքը, ինչպէս նաեւ իր մասին յարգանքի խօսքեր իր բարեկամներէն. ու իր մէկ գործը, «ՍՊԻՏԱԿ ԱՃՈՒԽԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ»: Տպ. Ճարեան: Փարիզ, 1945:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (նախորդ գանձումներէն)

ԿԱՓ՝ Շոթիկեան 400, ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ՝ Թոսունեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Ինճէ Ցակոբեան 200, ՍԷՆ ԺԻԼԻԷՆ՝ Սօլաքեան 750, ՆՈՐ՝ Լափաճեան 400, ՆԷՕՑԻԻ՝ Ազապէյեան 750, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Օ. Փափազեան 400, ՄԱՑԻԷՆ՝ Քէպապճեան 450, ՊԱՆԵԷՕ՝ Գարակէօզեան 250, Զաքչաքեան 750, Մալխասեան 1000, ՓԱՐԻԶ՝ Մաթէոսեան 500, ՓԱՐԻԶ՝ Խանտանեան 1500, ՍԱՐՍԷԼ՝ Երանեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Սարգիսեան 200, Պ. ՔՈԼՈՄՊ՝ Ռէյիզեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Թահմազեան 1500, ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ՝ Պալեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Թորոսեան 200, Գէորգեան 400, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ՝ Կեզիրեան 750, Մազմանեան 750, Խաչատուրեան, Աճէմեան, Սարգիսեան, Տէմիրճեան, Գուլաքսըզեան 1000ական, Ընտրիկեան 2000, Գույումճեան 2000, ՓԱՐԻԶ՝ Մինասեան 750, ՏՐԱՆՍԻ՝ Կիւրճեան 750, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Օհանեան 1000, Արապեան 750, ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԷՐՎԷ՝ Գարիպեան 750, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Եմէնիճեան 750, ԼԱ ԿԱՐԷՆ՝ Գ. Մերճանօֆ 750 ֆր.:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 24 Juillet 1945 Երեքշաբթի 24 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4460-Նոր շրջան թիւ 89 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՇՈՒՇՏ ԶՄԱՅԼԵՑԱՆ

— Ի՞նչպէս կ'արդարացնէք «Յառաջ»ի կիրակի օրուան խմբագրականին խորագիրը,— «Մէկ անգամէն ճանչցան...»:

Ոչ միայն ճանչցան, այլ եւ, կրնաք վստահ ըլլալ որ յիսուն ազգեր եւ ժողովուրդներ զմայլեցան մեր Թանկագի՛ն առաքինութեանց վրայ, Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ:

Կարդացէք «Հայրենիք»ի խմբագրականը եւ կը համոզուիք: Կարդացէք եւ տարածեցէք:

Լրացնենք պատմութիւնը:

1. Ամերիկահայ ինքնակոչ «Ազգ. Խորհուրդը», որ կազմուած է Համայնավարներէ, Ռամկավարներէ եւ Հնչակեաններէ, հեռագիր մը կ'ուղղէ նախագահ Րուզվէլթի, բողոքելով Թուրքիոյ մասնակցութեան դէմ (Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին):

2. «Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, կը քննադատէ այդ ձեռնարկը, դիտել տալով թէ «երեք տէրութիւնները միասին որոշեցին» Թուրքիոյ մասնակցութիւնը: Յետոյ կ'աւելցնէ թէ Մ. Նահանգներէն եւ Անգլիայէն առաջ, բողոքը պէտք էր ուղղել, «եթէ ոչ բացառապէս», Քրէմլին եւ Երեւան:

3. Մինչ այս մինչ այն, Հայկ. Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբը, որ կազմուած է Նիւ Եորքի մէջ, յուշագիր մը կը ներկայացնէ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, մասնաւոր պատուիրակութեան մը միջոցաւ:

4. Վերջին պահուն, «Ազգ. Խորհուրդը», որ ամիսներէ ի վեր դուեհիկ պայքար մը բացած էր նոյն Յանձնախումբին դէմ, իր կարգին յուշագիր մը կը ներկայացնէ, նոյն պահանջները դնելով: Ուրեմն նոյն «մարզանքը»:

5. Բայց, այս պարագան երկրորդական է: «Ազգ. Խորհուրդը» այդ ձեռնարկը կատարած է, լրացնելու համար վսեմ պարտականութիւն մը, յանուն ազգի եւ հայրենիքի — իմացնել 50 ազգերու ներկայացուցիչներուն, թէ հայ ազգին մէջ գոյութիւն ունի «Դաշնակ անուն փաշիստ կուսակցութիւն մը»:

Ճի՛շդ այն պահուն երբ այդ 50 Միացեալ Ազգերը պատերազմը շահած ըլլալով, ուխտ մը կը մշակէին փաշականութեան դէմ,— վարդապետութիւն մը որուն հետ հեռաւոր կապ անգամ չունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ապրի՛ք, ապրիք, հայ աղբրտիք...

Շ.

«Երեքներու մէկ շաբթուան գործը

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Երեք Մեծերու ժողովը յաջողութեամբ կը շարունակէ իր աշխատանքները եւ թէ «շատ լուրջ գործ կատարուած է արդէն»: Երեք Ջօջերը ամէն օր նիստ գումարած են ժողովին բացումէն ի վեր (անցեալ Գչ.) եւ միջին հաշուով երեք ժամ զբաղած՝ իւրաքանչիւր նիստին: Յայտնի չէ թէ ո՛րքան պիտի տեւէ ժողովը: Մինչեւ հիմա տրուած որոշումներու մասին ալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ: Երեք պետութեանց արտաքին նախարարները իրենց կարգին ամէն օր նիստ գումարած եւ ժամերով զբաղած են օրակարգի հարցերու քննութեամբ:

Թերթերը կը գրեն թէ օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է Գերմանիոյ ապագան: Զրոյցի մը համաձայն, Սթալին պահանջած է որ անյապաղ կեդրոնական կառավարութիւն մը հաստատուի Գերմանիոյ մէջ: Ուրիշ զրոյց մը կ'ըսէ թէ նախագահ Թրումըն առաջարկած է գինակցութիւն մը կնքել Մ. Նահանգներուն, Խ. Միութեան, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Կը կարծուի թէ վերջնական որոշումները շատ պիտի չուշանան: Չըրչիլ Լոնտոն պիտի վերադառնայ այսօր-վաղը, իմանալու համար երեսփ. ընտրութեանց արդիւնքը որ յայտնի պիտի ըլլայ Յուլիս 26ին (հինգշաբթի): Հաւանական է որ Սթալին եւ Թրումըն ալ իրենց երկիրները վերադառնան: Այդ պարագային ժողովը պիտի շարունակուի մասնագէտներու եւ արտաքին նախարարներու միջեւ; իսկ Երեք Մեծերը քանի մը շաբաթէն պիտի վերադառնան, վաւերացնելու համար գծուած որոշումները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ Փոցտամի մէջ

Ռիւթէրի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ, հակառակ պաշտօնական զեկոյցներու չգոյութեան, կ'երեւի թէ Երեք Մեծերը համաձայն են բոլոր խնդիրներու մասին, որոնց մէջ են ոչ միայն Թրիէսթէի եւ Թանժէրի հարցերը, այլ նաեւ Հայաստանի խնդիրը: Խորհրդային Միութեան եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները ալ քննուած են:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբէն յետ չմնալու համար, Համայնավար-Հնչակ-Ռամկավար «Ազգային Խորհուրդն» ալ յուշագիր մը ներկայացուցած է Սան Ֆրանչիսկոյի համաժողովին:

Այդ յուշագիրը, խմբագրուած բաւականին խեղճ անգլիերէնով մը, չըսեր եւ չի պահանջեր ո եւ է բան, որ արդէն շատ աւելի լաւ կերպով եւ աւելի լաւ անգլիերէնով ըսուած ու պահանջուած չըլլար Հայ Դատի Պաշտպանութեան մեր յանձնախումբի ներկայացուցած յուշագրին մէջ: Ան եւս կը պահանջէ, որ ա) Թրքական տիրապետութեան տակ մնացած հայկական հողերը միացուին Խորհրդային Հայաստանին եւ բ) արտասահման գտնուող Հայերուն պատեհութիւն տրուի վերադառնալու իրենց սեփական հայրենիքը:

Բնականաբար, հարց կը ծագի, թէ նոյն պահանջները աւելի խեղճ կերպով մը ներկայացնելու համար՝ պէտք կա՞ր Հայոց կողմէ երկրորդ յուշագիր մըն ալ հրամցնելու Սան Ֆրանչիսկոյի համաժողովին: Եւ ի՞նչ արդարանալի արգելք կար, որ հայկական երկու հատուածներն ալ մէկ յուշագրով հրապարակ գային այդ համաժողովին առջեւ: Հանրութիւնը, անկասկած, շատ լաւ գիտէ թէ՝ եթէ այդ չէ եղած, ատոր մեղքը ամբողջովին կ'իյնայ հակադաշնակցական հատուածին վրայ: Դժբախտաբար, այդ տարամերժ հատուածն է, որ պէտք է տեսած նոյնիսկ օտարներուն ներկայացուցած իր յուշագրին մէջ զրպարտելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան յարող հատուածը՝ զայն կոչելով «պզտիկ Փաշական խմբակցութիւն մը»: Եւ այս զրպարտութիւնն ու կեղծիքը հրամցուած են յուշագրի առաջին իսկ պարբերութեան մէջ՝ կարծես անմիջապէս հասկցնելու համար օտարներուն որ Հայերը ազգային ներդաշնակ միութիւն մը չեն կազմեր: Մինչդեռ իր նպատակին համար հակադաշնակցական հատուածը այդ զրպարտութեան եւ կեղծիքին ո եւ է պէտք չունէր բնաւ, մանաւանդ որ Դաշնակցութեան հատուածէն տարբեր բան մը չէր պահանջեր:

Ասիկա աւելորդ անգամ մը ցոյց կու տայ, որ Համայնավար-Հնչակ-Ռամկավար «առաջնորդները» ընդունակ չեն ո եւ է գործ ընելու, առանց ցուցաբերելու իրենց ազգավնաս ատելութիւնը դէպի Դաշնակցութիւնը, եթէ նոյնիսկ իրենց ուզածը Դաշնակցութեան ուզածէն տարբեր չէ:

Մեծապէս ցաւալի է, որ Հայ Դատի պաշտպանութեան նուիրական գործն անգամ անկարող է դէթ պահ մը լռեցնել անոնց կիրքերը: Եթէ անոնք չեն կրնար Դաշնակցութեան հետ միասին քալել յանուն այդ գործին, դէթ օտարներուն առջեւ պէտք է զգուշանան ցուցադրելու հայկական երկպառակութիւնը եւ զրպարտելու հայ ժողովուրդի ամէնէն ազատատենչ ու հայրենասիրական հատուածը:

Դժբախտաբար, մեր հակառակորդները չեն հասկնար, որ Դաշնակցութիւնը կամ անոր հետ կապուած զանգուածը օտարներու առջեւ պզտիկցնելով եւ իբր Փաշական ներկայացնելով՝ ոչ իրենք կը շահին բան մը եւ ոչ ալ Հայ Դատին օգուտ կը բերեն:

(Հայրենիք, 15 Յունիս)

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ, Ամերիկայի կողմէ, թէ միայն անպայման անձնատուութեամբ կրնան փրկուիլ վերջնական կործանումէ: Կը պահանջուի պարպել ոչ միայն այս պատերազմին մէջ գրաւուած երկիրները, այլեւ Մանչուրիան, Քորէան եւ Ֆորմոզան:

ՎԱՂԸ՝ «ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ», (Կարօ Արտահան, Տարտանէլի խնդիր եւն.):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱՒ ԵՐԷԿ

Երէկ, երկուշաբթի, սկսաւ մարէշալ Փէթէնի դատավարութիւնը, Գերագոյն Ատեանին առջեւ, Դատական Պալատին Վերաքննիչ Ատեանի սրահին մէջ, որ յատկապէս յարմարցուած է պարագաներուն: Խորհրդակցական Ժողովը եւ առ հասարակ Դիմադրական Ճակատին հոսանքները կը պահանջէին որ այս պատմական դատավարութիւնը տեղի ունենայ երեսփ. Ժողովի կամ Ծերակոյտի շէնքին մէջ, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ ունկնդիրներ ներկայ ըլլան: Բայց կառավարութիւնը յարմար չդատեց, նկատի առնելով պարագաները: Մամուլի ընկերակցութիւնն ալ բողոքեց, մանաւորապէս գանգատելով թէ հազիւ տասը հոգիի տեղ մնացած է գաւառական մամուլի ներկայացուցիչներուն համար:

«Յառաջ»ի ընթերցողները ծանօթ են դատավարութեան առթիւ եղած պատրաստութեանց: Մարէշալը կիրակի առտու իր սովորական մարզանքը կատարեց Մոնռուժի բերդին մէջ, յետոյ հոգեւոր հովիւը տեսակցութիւն մը ունեցաւ իրեն հետ: Կէս օրէն վերջը ժամը 2ին, մարէշալը, տիկինը եւ փաստաբանները երեք կառքերով փոխադրուեցան Դատական Պալատ: Առաջին կառքին մէջ նստած էր ոստիկանութեան վերատեսուչը: Մարէշալը առանձին դրուած էր բանտային կառք մը, պահակի մը հետ: Շատ բազմութիւն չկար բանտին առջեւ, այնպէս որ հսկողութիւնը թեթեւ էր: Դատական Պալատին մէջ, ամբաստանեալը իր կնոջ հետ առաջնորդուեցաւ մասնաւոր սենեակ մը, որ նախապէս հան դերձարան էր դատաւորներու համար:

«ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՊԻՏԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԻ»

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ 24 երդուեալներուն ընտրութիւնը, վիճակով, Դատական Պալատին մէջ, մինչ բանուորները շոգեպինդ կը լրացնէին վերջին պատրաստութիւնները: Երդուեալները պիտի ընտրուէին 100 թեկնածուներու մէջէն, յիսունը Դիմադրական Ճակատի վարիչներէն, 50ը՝ նախկին խորհրդարանի անդամներէն: Վիճակը քաշուելէ վերջ, պաշտպան փաստաբանները իրաւունք ունէին վեց հոգի մերժելու իւրաքանչիւր ցանկէ: Գլխաւոր փաստաբանը, Պաթօնիէ Փայէն, ընդամէնը հինգ անուններ ջնջեց, որոնց երկուքը կիներ էին, Տիկին Փիքառ Մօք եւ Լիւսի Օպրաք: Պաշտպան փաստաբանները կը վախնային որ կիները աւելի անողորմ երդուեալներ կ'ըլլան, ինչպէս Ֆրանսական յեղափոխութեան օրերուն: Երկու կիներն ալ անդամ են Խորհրդակցական ժողովին: Տիկին Փիքառ այրին է քաղաքական տարագրի մը որուն ամուսինը գնդակահարուած է Գերմանիոյ մէջ: Փաստաբանները բացատրեցին թէ մասնաւոր բան մը չունին կիներուն դէմ, այլ այդ երկուքին ներկայութիւնը յարմար չեն տեսներ այս մասնաւոր պարագային մէջ: Անշուշտ կիները զայրացան եւ բողոքեցին, բայց անօգուտ: Ուրեմն կին երդուեալներ չկան:

Միւս երեք մերժուածներէն մէկը, Ռօպէռ Փիմիէնթա, Դիմադրական Ճակատէն, անդամ խորհրդակցական ժողովի, կատղեցաւ, երբ իմացուցին թէ իր անունը ջնջուած է ցանկէն, տեղէն ցատկեց եւ յայտարարեց.

— Շնորհակալութիւն պաշտպան փաստաբաններուն, ինծի եղած պատիւին համար. բայց աւաղ դուք պիտի չկրնաք արգիլել որ ձեր յաճախորդը մահուան դատապարտուի եւ 12 գնդակ ուտէ: Եթէ հարկ ըլլայ, ես կամաւոր պիտի գրուիմ գնդակահարման զօրախումբին համար»:

× Վերաքննիչ ատեանի դատասրահը, որ շինուած է 1830ին, ունի 50 ոտք լայնութիւն եւ 70 ոտք երկայնութիւն: Ամէն մէկ թիզը օգտագործուած է, տեղ ճարելու համար: Փայտէ նստարաններ յատկացուած են թղթակիցներուն: Դատաւորներուն դիմացը, 15 ոտք հեռու կը գտնուի կաղնեփայտէ աթոռ մը ամբաստանեալին համար: Մարէշալին բնակած սենեակը հազիւ 40 քայլ հեռու է դատասրահէն: Ընդհ. դատախազը, Մոռնէ, որ 75 տարեկան է, մահապատիժ պիտի պահանջէ: Ամբաստանող կողմը 15ի չափ վկաներ ունի, իսկ պաշտպանութեան համար արձանագրուած են 45 հոգի: Գերագոյն Ատեանին նախագահն է Փիէռ Մոնժիպօ:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄ.— Յուլիս 23—29ի շաբթուն պիտի բաժնուի 125 կրամ միս (DB կտրօն Յուլիսի 100 կրամ, BK կտրօն 25 կրամ): Յաւելուածական՝ J3ներու համար 100 կրամ (DO կտրօն Յուլիսի). ծանր աշխատաւորներու համար 100 կրամ (IX կտրօն Յուլիսի): Թարմ խոզեղէն՝ 90 կրամ (I կտրօն Յուլիսի).— Երկարաձգուած են Յուլիսի BE (100 կրամ խոզի միս), Մայիսի թիւ 1 (90 կրամ ձիու միս), Յուլիսի VII եւ VIII (100 կրամ միս) կտրօնները: Սաստիկ տաքերուն մսավաճառներուն ներկայանալ խանութները բացուած ատեն, որովհետեւ միսը հասած օրն իսկ պիտի բաժնուի:— Վախ կայ որ շաքարի տագնապ ծագի այս ամեռ:

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐՈՎ

ՎԻԷՆ.— Հիմա, որ մեր գերիներն ու բռնի աշխատանքի տարուածները վերադարձան բացի տարաբախտ Բարսեղ Թորոսեանէն, կ'ուզէի կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդել:

Թիւերու լեզուն.— ինչպէս բռուած է — ամէնէն խօսուն լեզուն է, ուրեմն պիտի տամ թիւեր, զոր պատրաստած եմ 1940ի վերջերը: Ձեզ յաւակնիր ըսելու թէ՝ ճշգրիտ վիճակագրութիւն մըն է կազմածս, քանի որ դժուար է այդպիսի աշխատանք մը գլուխ հանել առանձին:

Պատերազմէն երկու թէ երեք տարի առաջ մարդահամար մը պատրաստած էի մեր գաղութին մէջ ու գտած էի շուրջ՝ 1280 անձ, մեծ թէ փոքր: Այդ մարդահամարը տպուած է ժամանակին «Յառաջ»ի մէջ: Կը կարծեմ, թէ՝ այս աննախընթաց «Աշխարհամարտ»էն առաջ մեր գաղութին թիւը կլոր հաշուով պէտք է 1350 եղած ըլլայ:

Ուրեմն, տանք մեր հաւաքած թիւերը.— 1939 Սեպտ. 2ի ընդհ. զօրակոչին ենթարկուած՝ 21էն 35 տարեկան մեր զինուորներու թիւն էր՝ 157 հոգի:

Սոյն 157 զինուորներուն մէջ Ֆրանսահպատակներուն թիւը 13 էր, որոնց միայն 2 հոգին 35էն վեր տարիք ունէին:

Սկիզբէն բնաւ բանակ չմտան վեց հոգի, իրենց տկարութեան պատճառով: Բանակ մտնելէ ետք շուտով արձակուեցան 9 հոգի, դարձեալ զանազան տկարութեան պատճառներով: Իսկ գործարաններուն մէջ զօրակոչի ենթարկուած էին ութ հոգի:

Ուրեմն, մնացած 134 հոգիին մեծ մասը ուղղակի ճակատներուն վրայ՝ կրակի գիծերը կը գտնուէին: Իսկ փոքր մասը՝ թիկունքը՝ զօրանոցներուն մէջ, երբ 1940 Մայիս - Յունիսի աղէտը պատահեցաւ...:

Զինադադարէն վերջ երբ ազատուած բանակները ցրուեցան իրենց տուները, մեր սոյն 134 զինուորներէն գտայ շուրջ 36—38 հոգի բացակայ: Յետոյ ճշդեցի զոհերու թիւը, որոնք վեց հոգի էին.— ա) Արսէն Կարապետեան, Ատանա (սկաուտներու խմբապետ): Պետրոս Յովսէփեան եւ Յարութիւն Ջաթալեան, Եոզկատ: Անտօն Արթինեան, Իզմիր (Տէնիզլի): Մովսէս Թորոսեան, Նալլուխան եւ Բենիամին Տէրտէրեան, Խարբերդ: Առաջին երեքը ամուսնացած էին, իսկ վերջին երեքը ամուրի ու ծնողներ ունէին:

Արդ, մնացած 30—32 հոգին գերի մնացած էին, որոնց քանի մը հոգին շուտով փախած ըլլալով, 1941 Մարտի իմ երկրորդ քննութիւնովս 29 հոգի գտայ մնացած գերիներու թիւը:

Հիմա բոլոր գերիներն ալ վերադարձած են, ինչպէս արձանագրուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ մէկէ աւելի անգամներով, բացի դժբախտ՝ Բարսեղ Թորոսեանին որուն մահուան լուրը տրուեցաւ իր ընտանեկան պարագաներուն: Այս անբախտ երիտասարդին մահուան լուրին կապուած է նաեւ կսկծալի պատմութիւն մը, որ լուսաբանութեան կը կարօտի:

✕ Դիմադրական ճակատին մէջ ալ ունէինք բազմաթիւ երիտասարդներ ու երէցներ, բայց հազիւ տասնեակ մը զէն ի ձեռին կռիւներուն մասնակցելու առիթը ունեցան: Ոմանք քանի մը ամիս շարունակելէ ետք արձակուեցան (իտալական ճակատ) իսկ ուրիշներ մինչեւ այսօր զէնքի տակ են ու կը գտնուին Ալզաս Լորէնի կամ Գերմանիոյ ֆրանսական շրջանին մէջ:

Երեք զոհեր ալ ունեցանք այս շարժումին մէջ.— ա) Պետրոս Թօփուզեան, 19—20 տարու պատանի մը, բժշկական ուսանող, զաւակը՝ Գարահիսարցի ընտանիքի մը որ ագարակ մը կը բանեցնէ քաղաքէն 4 քիլ. հեռու: Փախչելով անցաւ նախ Սպանիա, յետոյ հիւսիսային Ափրիկէ, միանալով «Ազատ Ֆրանսայի բանակ»ին, եկաւ ու զոհուեցաւ Պելժիոյ ճակատին վրայ:

բ) Նիկողոս Աւետիքեան, ամուսնացած էր ու 40էն պակաս չէր տարիքը: Այս երիտասարդն ալ Շ. Գարահիսարցի էր: Անհետացած կռիւներու ընթացքին:

գ) Վրէժ Պէրպարեան, 17 տարու պատանի մը: Վիշիի պահակներուն կողմէ ձերբակալուեցաւ ու Լիոնի շրջանին մէջ Թրքաւարի սպաննուեցաւ իր տեղացի ընկերներուն հետ: Մէկ հատիկ զաւակն էր Խարբերդցի ընտանիքի մը: Ամիսներէ ի վեր, իր մայրը, Տիկին Սառան, որ «եղով ու մեղրով մեծցուցած էր» զայն, օրը անգամ մը գերեզման կ'այցելէ ու հողակոյտին վրայ կը ցանէ արցունքներն ու թաչուններուն ալ կեր, իր սիրասուն Վրէժին հոգուն համար...:

Մեր քաղաքին մէջ տեղացի նկարիչ մը գրաւման շրջանի 36 զոհերուն նկարները մեծցուցած՝ շրջանակած, ամիսներէ ի վեր կը ցուցադրէ իր խանութին ապակեփեղկերուն մէջ: Սոյն 36 զոհերուն ամենակրտսերը՝ մեր սիրելի՝ Վրէժն է:

✕ Բռնի աշխատանքի ենթարկուածներուն թիւն ալ շատ էր, սակայն մեծ մասը տեղին վրայ մնացին, գերմանական գործ արտադրող հաստատութեանց, մասնաւորապէս Պ. Փէլէի կօշիկի գործարանին մէջ:

Միայն տասնեակի մը չափ երիտասարդներ ղրկուած էին Գերմանիա եւ հինգ հոգի ալ Ատլանտեանի ափերը —Պորտօ, Լօրիան: Հինգ վեց հոգի թաղնուած մնացին մինչեւ վերջը, հակառակ բոլոր դժուարութեանց: — Զարմէն

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Անցեալ կիրակի հակառակ նեղացուցիչ օդին, Սօսիէթէ Սավանթի սրահը հաւաքուած էր ծնողներու բազմութիւն մը: Ուրիշ մէկ մասը ոչ միայն կը բացակայէր, այլեւ իրենց զաւակները չէին ուղարկած հանդէսին: Ժամը 3ին դպրոցի հոգաբարձութեան կողմէ հանդէսը բացաւ ընկեր Ա. Պօյաճեան: «Դպրոցին տարեշրջանը վերջացաւ եւ յաջորդ տարեշրջանը կը վերսկսի Հոկտեմբերին: Այս առթիւ հոգաբարձութիւնս որոշած է կրթական ծրագիր մը մշակել եւ աւելի լաւ հիմերու վրայ դնել հայապահպանման գործը որ կը շարունակուի շրջանիս մէջ տասնեակ մը տարիէ ի վեր: Հոկտեմբերին ամէն մէկ ծնողք պարտաւոր է ներկայանալ եւ արձանագրել տալ իր զաւակը: Հոկտեմբերէն վերջ ոչ մէկ նոր աշակերտ պիտի առնուի:

Յետոյ սկսաւ հանդէսը «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով: Դպրոցի աշակերտներուն եւ աղջիկներուն կողմէ եղան արտասանութիւններ, երգախօսութիւններ, մեներգներ, հայկական պարեր, եւ ներկայացուեցաւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի «Հիւանդտեսը»: Խրիմեանի նախկին աշակերտուհիներէն արտասանութիւններ ըրին Օր. Օր. Թ. Օղտաեան (Սիամանթոյի Ափ մը մոխիրը), Ս. Շահինեան (Ա. Զօպանեանի«Մօրս»), իսկ Օր. Փափազեան պարեց հայկական պարեր:

Պ. Լեւոն Դանիէլեան հայկական պարերուն կը մասնակցէր նուագով, նոյնպէս Խրիմեանի նախկին սաներէն:

Հանդէսին ներկայ էին Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչները: Վերջինը խօսք առնելով շեշտեց այս հայապահպանման գործին կարեւորութիւնը: «Բարեգործականը տարիներէ ի վեր Փարիզի շրջանին մէջ կը պահէ շատ մը հայ դպրոցներ, երբեմն առանձին, երբեմն համագործակցաբար ուրիշներու հետ, ինչպէս Իսի լէ Մուլինոյինը: Տղաքը դպրոց գալէ առաջ պէտք է իրենց դասը սերտած ըլլան: Ծնողներու պարտականութիւնն է մանուկը նստեցնել եւ օրական երեք տող գիր գրել տալ, փոխանակ մէկ անգամ նստելու եւ բոլոր դասը գրելու»:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 7ին եւ ծնողները ուրախ զուարթ տուն վերադարձան:— Լրատու

Ի ՊԱՏԻՒ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դ. Լիոնի Զարդարեան գրադարանի վարչութեան սարքած ընկերահամակրական երեկոյթը՝ ի պատիւ գերութենէ վերադարձող ընկերներու, տեղի ունեցաւ Յուլիս 7ին Յոյներու սրահին մէջ: Ներկայ էին ընկերներ եւ համակիրներ: Օրուան նախագահը՝ ընկեր Գ. Աճէմեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, անմիջապէս խօսք տուաւ ընկեր Թադւոր Այվազեանի, որ պատկերացուց գերիներու տառապանքները, գործարաններու մէջ թէ երկաթուղիի գիծերուն վրայ: Այս առթիւ պարզեց Հայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի հոգածութիւնը, հայ գերիներու հանդէպ: Ան լուռ ու մունջ լծուեցաւ գործի, ու իր բոլոր կարելի միջոցներով ու իր կեդրոնէն ստացած մասնակի գումարներով, հայ գերիներուն անխտիր, կապոցներ ղրկեց: Վերադարձող ընկերներու բարի գալուստ մաղթելէ վերջ, յուզումով յիշեց բացակայ մը, ողբացեալ Կարօ Կէնճեանը, ինկած ռազմադաշտին վրայ, ինչպէս նաեւ ընկեր Նահապետ Մխիթարեանը (Նէօվիլէն), իր կինը եւ ընկեր Տօնիկեան (Վէզէն), որոնք զոհ գացին ռմբակոծութեանց:

Գեղարուեստական բաժնին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր յայտնի երգչուհին, Ծովինար Տէր Պետրոսեան, (Vina Drossian) որ երգեց Ալէմշահի «Իմ երգը» եւ Պարթեւեանի «Պըճինկօ»ն: Ներկաներու փափաքին վրայ երգեց նաեւ Հայաստանը մեծ խանդավառութիւն պատճառելով: Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին նաեւ Մուրադեան եղբայրներ, մեներգով ու խմբերգով:

Նախագահը այս անգամ խօսք տուաւ գերիներէն եւ «Յառաջ»ի սաներէն ընկեր Միսաք Միրզէի, որ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պարզեց զինուորին արժանիքները, ազատութեան պայքարի ճամբուն վրայ:

Ամէնէն վերջը հաւ մը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Ընկեր Միսաք Ֆուրնաջեան կատակախաղով մը (Ֆանթէզի) զուարճացուց ներկաները: Երեկոյթը վերջացաւ «Մշակ բանուոր»ով: Հանդիսականները չէին կրնար բաժնուիլ, մթնոլորտը այնքան ջերմ էր: — Ս. Փողարեան

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՄԷԿ ԺՈՂՈՎ, ԲԱՅՑ ՈՉ ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂ

Պրէսթի մէջ խօսած ճառով, զօր. տը Կօլ բացած եղաւ իր ընտրական պայքարը: Ինչպէս յայտնի է, խորհրդակցական ժողովին, բարենորոգման յանձնաժողովը մերժած էր կառավարութեան ծրագիրը, առարկելով թէ առաջարկուած եղանակը չփոթ է եւ չի համապատասխաներ ժողովրդապետութեան սկզբունքներուն: Եւ կ'առաջարկէր որ ժողովուրդը պարզապէս ընտրէ գերիշխան Սահմանադիր ժողով մը, որ լիազօրութիւն ունենայ երկիրը կառավարելու, ինչպէս եւ սահմանադրութիւնը մշակելու:

Զօր. տը Կօլ անգամ մը եւս շեշտեց թէ ինք կը նախընտրէ ժողով մը՝ սահմանափակ իրաւասութիւններով: Այս ժողովը, ինչպէս կը տրամադրէ կառավարութեան ծրագիրը, օրէնսդիր իրաւունքներ պիտի ունենայ ելեւմուտքի, միջազգային դաշնագիրներու եւ ներքին բարենորոգման մասին: Բայց, ժողովին ընտրած նախագահը պիտի ունենայ որոշ պայմանաժամ եւ պիտի նշանակէ իր նախարարները, որոնք չեն կրնար նետուիլ քանի ժողովը պաշտօնի վրայ է,— առ առաւելն եօթը ամիս: Նախընտրելով սահմանափակ ժողով մը, զօրավարը միեւնոյն ատեն յայտարարեց թէ բաւական չի նկատեր վերադառնալ 1940էն առաջ եղած սահմանադրութեան, այսինքն ընտրել երեսփ. ժողով մը եւ ծերակոյտ մը որոնք միասին գումարուելով կրնան նոր սահմանադրութիւն մը մշակել:

— «Ամէն պարագայի մէջ, երկրին կ'իյնայ որոշել վերջնական ձեւը: Իմ մասիս, որքան կը մաղթեմ որ յառաջիկայ հոկտեմբերին ընտրուելիք ժողովը պաշտօն ստանայ նոր սահմանադրութիւն մը յօրինելու, նոյնքան ողբալի կը գտնեմ որ այդ ժողովը ամենակարող ըլլայ, առանց զսպակի եւ առանց որ եւ է սահմանափակման: Այդ սկզբունքը գրեթէ միշտ, երբ գործադրուեր է, առաջնորդած է ամենածանր տագնապներու: Ի՞նչպէս ընդունիլ որ այդ ժողովը ինքնիրեն պարգեւէ, ամբողջովին եւ առանց վերաքննութեան, անորոշ ժամանակի մը համար, բոլոր իրաւասութիւնները: Այդ պիտի ըլլար հաւաքական եւ անանուն դիկտատուրա մը, ամէնէն գէշ դիկտատուրան, որ կրնար ամէնէն վըտանգաւոր զեղծումներուն առաջնորդել մեզ: Մենք չենք կրնար դիմել այդպիսի արկածախնդրութեան մը: Ես կը կարծեմ թէ՝ երկիրը իր ընտրած ժողովին յանձնարարելով որ նոր սահմանադրութիւն մը մշակէ, կարճ պայմանաժամի մը մէջ, միեւնոյն ատեն պէտք է հաւանութիւն յայտնէ կազմակերպութեան մը՝ հաւասարակշռելու համար իշխանութիւնը: Բայց այդ առժամեայ կազմակերպութիւնը պէտք է առաջարկուի կառավարութեան կողմէ որուն նախագահելու պատիւն ունիմ»:

Այս ճառէն վերջն ալ, ձախակողմեան հոսանքները հաստատ կը մնան իրենց տեսակէտին վրայ, — ընտրել գերիշխան սահմանադիր ժողով մը, առանց որ եւ է սահմանափակման: Չափաւոր հոսանքներն ալ գոհ չեն, որովհետեւ չեն հաւատար թէ կարելի պիտի ըլլայ սահմանափակել ընդհ. քուէարկութեամբ ընտրուած սահմանադիր ժողովի մը իրաւունքները: Ուրեմն «խնդիրը կը մնայ մութ», ինչպէս դիտել կուտայ Ֆիկարօն:

ԵՒՐՈՊԱՆ ՎԵՐԱԿՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ արտակարգ միջոցներ կը ծրագրուին Մ. Նահանգներուն մէջ: Ծերակոյտը 700 միլիոնէն 3 միլիառ 500 միլիոն տոլարի բարձրացուց արտածման եւ ներածման դրամատան տրամադրելի կանխավճարներու գումարը: Այս վարկերուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ աւելցնել ուտեստի եւ ապրանքի առաքումը Եւրոպայի աւերեալ երկիրներուն: Այս գումարէն մէկ միլիառ տոլար պիտի վերապահուի Խ. Միութեան: «Նիւ Եորք Թայմզ»ի տնօրէնը, որ վերջերս Ֆրանսա, Պելժիա եւ Գերմանիա այցելած էր, օդանաւէն հազիւ վար իջած, յայտարարեց թէ պատերազմը շահուած չէ, եթէ չյաջողինք յաղթել անօթութեան եւ ցուրտին, Եւրոպայի ազատագրեալ երկիրներուն մէջ:

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ յանկարծ վեց մարտանաւեր անցան Վոսփորէն, խորհրդային դրօշ պարզած, ինչ որ բաւական յուզում պատճառեց: Յետոյ ճշդուեցաւ թէ ասոնք այն մարտանաւերն են որ իտալական տորմիղին կը պատկանէին եւ Խ. Միութեան ձգուած ըլլալով, Սեւ Ծով կ'երթային:

Հ. Գ. Հ. Նախկին Սանուց Միութիւնը ցաւով կը ծանուցանէ մահը իրենց ընկերոջ, ՍԱՐԳԻՍ ԲԵՐԵԻԵՏԵԱՆի որ տեղի ունեցաւ Յունիս 10ին, Փարիզ: Թաղումը կատարուեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանատունը իր բարեկամներու եւ ընկերներու ներկայութեամբ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍՄԷՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ Գ. Ղազարեան (Ալֆորվիլ) փոխան ծաղկեպսակի հազար ֆրանք կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան՝ հիւանդ երախաներու համար:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN. 17. Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 25 Juillet 1945 Չորեքշաբթի 25 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N°4461-Նոր շրջան թիւ 30 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ռիւթէրի բրդ- թակցին տեղեկութեանց համաձայն, ռուսեւթուրք յարաբերութիւնները խոր քննութեան մը առարկայ պիտի դառնան Երեք Մեծերու ժողովին մէջ: Թղթակիցը կը գրէ թէ «խնդիրը կը վերաբերի ոչ միայն Նեղուցներուն, այլեւ Հայաստանի ճակատագրին: Խ. Միութիւնը ռուսեւթուրք բարեկամական դաշնագրին նորոգման համար պայման կը դնէ սահմանագլուխի սրբագրութիւն մը Կարսի եւ Արտահանի շրջանին մէջ»:

Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիրը կը վերաբերի ոչ թէ բուն Հայկական Հարցին, այլ այդ երկու նահանգներու վերստացման:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ, ԵՒ ԱՆԳԼ. ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԻՐՔԸ

Մոսկուայի կառավարութեան կողմէ Անգարայի ներկայացուած պահանջներուն քանակն ու տարողութիւնը իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով հանրային սեփականութիւն չեն տակաւին, բայց այլեւս կասկած չկայ թէ Խորհրդային Միութիւնը 1925ի բարեկամութեան դաշնագրին վերանորոգման հաւանութիւն տալէ առաջ, կ'ուզէ որոշ իրաւունքներ ստանալ Նեղուցներուն վրայ ու կը պահանջէ Կարսի եւ Արտահանի վերադարձը: Այս երկու գլխաւոր պահանջներուն վրայ Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կ'աւելցնէ նաեւ Մոնթրէօյի համաձայնութեան վերաքննութիւնը եւ սահմանային կարգ մը սրբագրութիւններ Նեղուցներէն դէպի հիւսիս՝ ի նպաստ Պուլկարիոյ փոքր պետութեան մը:

Կարսի եւ Արտահանի շրջանը վէճի նիւթ եղած է երկու երկիրներուն միջեւ երեք քառորդ դարէ ի վեր, կը գրէ թղթակիցը: Ռուսիա 1878ին գրաւած էր այդ հողամասը: Պրէսթ - Լիթովսքի դաշնագրով վերադարձուած է Թուրքիոյ: Աւելի ուշ, 1921 Հոկտեմբեր 13ի Կարսի դաշնագիրը բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատած է Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ, Պաթումը տալով Ռուսերուն, իսկ Կարս - Արտահան - Արդուինը՝ Թուրքերուն: Այս շրջանը հիմա բաժնուած է երկու նահանգներու — Կարս եւ Ճորոխ եւ ունի 600.000ի չափ Թուրք բնակչութիւն մը:

Թղթակիցը, բնականաբար, չի համարձակիր քիչ մը աւելի ընդլայնել իր պատմութիւնը եւ չըսեր թէ 1878էն մինչեւ առաջին Մեծ պատերազմը ո՛վքեր կը բնակէին այդ նահանգներուն մէջ կամ պատմականօրէն որու կը պատկանէին անոնք: Պատմութիւնը դիտակցօրէն խեղաթիւրել՝ օրուան խմբագիրներուն ամէնէն ընթացիկ զբաղումն է երբեմն: «Թայմզ»էն մինչեւ ժողովրդական թերթերը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին այս լուրին, թէեւ, ինչպէս ըսինք, մանրամասնութիւնները դիւանատուններու գաղտնիքն է տակաւին: Անգլեւթուրք սրտագին բարեկամութեան ախոյեանները կ'աշխատին յետին նպատակներ վերագրել Մոսկուային — յառաջխաղացում դէպի Միջերկրական որ կրնայ շատ ալ «բաղձալի չըլլալ շահակից պետութեանց համար»:

«Թայմ - էնտ - Թայտ» շաբաթաթերթը, առանց բառերը ծամծմելու, կը փորձէ համոզել իր ընթերցողները թէ Մոսկուա, այս տեսակ պահանջներ ներկայացնելով, կ'աշխատի աստիճանաբար Միջերկրականեան պետութիւն մը դառնալ ու տեղաւորուիլ Մերձաւոր ու Միջին Արեւելքի շարք մը երկիրներուն մէջ: Եւ իր տեսակէտը արժեւորելու համար կարգ մը խորհրդածութիւններ կ'ընէ: Պատճառ չկար որ ծայրագոյն Ջեխոսլովաքիան (Ռութէնիա) անջատուէր մայր երկրէն ու միանար Ռուսաստանին, կը բացատրէ խմբագիրը: Այդ անջատումը բնակչութեան բաղձանքներուն վրայ կատարուած ըլլալու փաստարկութիւնն ալ անտեղի է, քանի որ տեղացիները ո՛չ Ջեխ են, ո՛չ Սլովաք, այլ զանազան ժողովուրդներու խառնուրդ մը: Եթէ ազգային տեսակէտը նկատի պիտի առնուի, ուրեմն պէտք է սպասել որ Պալթեան հանրապետութիւններն ալ վերստանան իրենց անկախութիւնը, հանրաքուէ գործադրուի Վիլնայի եւ Թէշէնի մէջ ու Պալքանի պետութիւնները իրենք որոշեն իրենց ուզած վարչաձեւը: Բայց ինքնախաբէութիւն է սպասել որ ազգութեանց սկզբունքը գործադրուի այդ շրջաններուն մէջ: Ամէն կըցում եւ փոխանցում կը կատարուի այժմ Մոսկուայի աշխարհակալ քաղաքականութեան շահերուն համապատասխան ձեւով:

Այս խորհրդածութիւններէն վերջ, խմբագիրը կը շարունակէ.

— «Ռուսիա կը պահանջէ իր 1914ի սահմանները: Արդարեւ խորհրդային բանակները հիմա գրաւած են արդէն հին Ռուսաստանի եւրոպական սահմանները: Այդ բանակները կրնան դարձեալ շարժման մէջ դրուիլ վերստանալու համար Մերձաւոր Ասիոյ ռուսական սահմանները այն պարագային երբ Թուրքերը — որոնք բնաւ գլուխ ծռել չեն գիտեր — մերժեն վերադարձնել Կարսն ու Արտահանը: Անգարայի կառավարութեան ներկայացուած պահանջները այդ տեսակ ծրագիր մը կ'են-

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

ՓԷԹԷՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ ՈՐ ԵՒ Է ՀԱՐՑՈՒՄԻ

Աղմկալի ցոյցեր — Դատաւորը կը պարպուի

Կը թուի թէ մարէշալ Փէթէնի դատավարութիւնը պիտի դառնայ կրկնապէս պատմական, դատելով առաջին օրուան անցուդարձէն: Արդարեւ, առաջին նիստը սկսաւ փոթորիկով, եւ ամբաստանեալին վճռական յայտարարութեամբ.

— ԱՅՍ ԱՏԵԱՆԸ ՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ: ՊԻՏԻ ՉՊԱՏԱՍԽԱՆԵՄ ՈՐ ԵՒ Է ՀԱՐՑՈՒՄԻ:

Ամփոփենք անցուդարձը: Նիստը բանալով, նախագահ Մոնժիպօ յայտարարեց թէ պատմութեան ամէնէն կարեւոր դատավարութիւններէն մէկն է որ տեղի պիտի ունենայ: «Ամբաստանեալը տարիներով ամէնէն այլազան զգացումները յարուցած է,— խանդավառութիւն մը զոր կը յիշէք, տեսակ մը սէր: Ասոր հակառակ, ան յարուցած է նաեւ ծայր աստիճան ատելութիւն եւ թշնամութիւն: Այս ատեանին դրան առջեւ, կը մարին կիրքերը: Մենք այստեղ կը ճանչնանք միայն մէկ կիրք,— «ճշմարտութեան եւ արդարութեան կիրքը»:

Յետոյ, խօսքն ուղղելով ամբաստանեալին.— Կը հաճի՞ք ոտքի ելլել եւ յայտարարել ձեր անունը, մականունը, հանգամանքը:

Պաշտպան փաստաբաններէն Իզօրնի մօտեցաւ մարէշալին, որ երեւի լաւ չէր հասկցած: Ամբաստանեալը յայտարարեց.

— Անունս Փէթէն է, Ֆիլիփ, մարէշալ Ֆրանսայի: (Ամբաստանեալը հագած էր մարէշալի համազգեստը, գաւազանին տեղ՝ ձեռքին մէջ սեղմած արցակ մը թուղթ: Կուրծքին վրայ՝ միայն Ֆրանսայի զինուորական շքանշանը):

Այս յայտարարութենէն անմիջապէս վերջ, գլխաւոր փաստաբանը, «գաւազանակիր» Փայէն, խօսք առաւ, հաստատելու համար թէ Ատեանը իրաւասու չէ այս դատը վարելու:

— «Մարէշալ Փէթէնը առնելով իբրեւ գլուխը պետութեան, որուն յանձնուած է հանրապետութեան կառավարութիւնը, կրնայ դատուիլ միայն Ծերակոյտին կողմէ, որ Գերագոյն Ատեանի կը վերածուի, համաձայն 1875ի Սահմանադրութեան: 1944 Նոյեմբեր 18ի հրամանը չէ քուէարկուած Ազգ. Ժողովին կողմէ, որ միակ իրաւասուն է Սահմանադրութիւնը վերաքննելու: Ներկայ Գերագոյն Ատեանը, որ կազմուած է համաձայն այդ Հրամանին, չունի սահմանադրական եւ օրինական գոյութիւն»:

Փաստաբանը յետոյ դիտել տուաւ թէ դատաւորները հաւատարմութեան երդում ըրած են մարէշալին: «Աուժամեայ կառավարութիւնը անպաշտպանելի վիճակի մը մէջ կը դնէ այս դատաւորները, որովհետեւ դեռ շատ չըներ որ անոնք երդում ըրած են Ֆրանսայի մարէշալին, երբ պետութեան գլուխն էր ան, մինչդեռ հիմա կը պահանջուի որ այդ միեւնոյն մարդիկը դատեն եւ դատապարտեն մարէշալը: Անոնք հաւատարմութեան երդում ըրած են: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ դատեն առանց կասկածելի դարձնելու իրենց պայծառամտութիւնը եւ անկողմնակալութիւնը»:

Ընդհ. դատախազը, Մոռնէ, պատասխանեց թէ ինք այն ատեն հանգստեան կոչուած ըլլալով, երդում չէ ըրած: Յետոյ բացատրեց թէ բռնութեան տակ, թշնամի տիրապետութեան ճնշումին տակ եղած երդում մը որ եւ է բարոյական եւ իրաւական արժէք չունի: «Փէթէն Մոնթուառ գացած էր Հիթլէրի ձեռքը սեղմելու. արդ, մերժել անոր՝ երդում ընել, թշնամիին աչքին առջեւ, կը նշանակէր երբեմն ընտանիքներ, անմեղներ ենթարկել վրիժառութեան, արդելարաններու, մինչեւ տանջարաններու եւ կազային սենեակներու (ուր շնչահեղձ կը մեռնէին կալանաւորները):

Ընդհ. դատախազը միեւնոյն ատեն մերժեց անձեռնհասութեան առարկութիւնը:— «Ոչ. 1940 Յուլիսին Ազգ. Ժողովը հանրապետութեան նախագահ չէ հռչակած Փէթէնը: Ան իրեն յանձնած է Հանրապետութիւնը զոր յաջորդ օրն իսկ կ'անհետացնէր, երեք սահմանադրական օրէնքներով, Յուլիս 11 թուակիր: Հետեւաբար ան չի կրնար նախագահի տիտղոսը մէջտեղ դնել, անձեռնհասութեան վճիռ մը խնդրելու համար Գերագոյն Ատեանէն»:

Յետոյ կարդացուեցաւ ամբաստանագիրը: Ընթերցումէն վերջ, որ տեւեց կէս ժամ, ստուգուեցաւ վկաներուն ներկայութիւնը: Ապա մարէշալ Փէթէն ոտքի ելլելով կարդաց հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

«ԻՆՔԶԻՆՔՍ ԿԸ ՅԱՆՁՆԵՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ»

— «Ֆրանսայի ժողովուրդն էր որ, իր ներկայացուցիչներուն միջոցաւ, որոնք նիստ գումարած էին իբրեւ Ազգ. Ժողով, 1940 Յուլիս 10ին ինծի յանձնեց իշխանութիւնը: Անո՛ր հաշիւ տալու համար է որ եկած եմ: Գերագոյն Ատեանը, այնպէս ինչպէս կազմուած է, չի ներկայացներ Ֆրանսացի ժողովուրդը, եւ անո՛ր է որ իր խօսքը կ'ուղղէ Ֆրանսայի մարէշալը, գլուխը Պետութեան: Ես ուրիշ յայտարարութիւն պիտի չընեմ: Ես պիտի չպատասխանեմ որ եւ է հարցումի: Իմ պաշտպան փաստաբաններուս պաշտօն տուած եմ պատասխանել այն ամբաստանութեանց որ կ'ուզեն արատաւորել զիս, բայց կը հասնին միայն զանոնք արտասանողներուն: Իմ կեանքս անցած է ծառայելով Ֆրանսայի: Այսօր, մօտ 90 տարեկան, բանտը նետուած, ես կ'ուզեմ շարունակել ծառայութիւնս, անգամ մը եւս անոր ուղղելով խօսքս: Թող յիշէ... Ես դէպի յաղթանակ առաջնորդեցի իր բանակները, 1918ին: Յետոյ, մինչ արժանի էի հանգստանալու, չդադրեցայ ինքզինքս անոր նուիրելէ: Ես պատասխանեցի անոր բոլոր կոչերուն, ինչ որ ալ ըլլար տարիքս եւ յոգնութիւնս: Իր պատմութեան ամէնէն եղերական պահուն, ան նորէն ինծի ուղղեց աչքերը: Ես ոչ մէկ բան կ'ուզէի, ոչ իսկ փափաք ունէի: Աղաչեցին, պաղատեցան, եկայ: Այսպէսով ես դարձայ ժառանգորդը աղէտի մը որուն հեղինակը չէի: Բուն պատասխանատուները ետեւս կ'ապաստանէին, խուսափելու համար ժողովուրդին զայրոյթէն:

Երբ ես զինադադար խնդրեցի համախորհուրդ մեր զինուորական ղեկավարներուն հետ, անհրաժեշտ եւ փրկարար գործ մը կատարեցի: Այո՛, զինադադարը փրկեց Ֆրանսան եւ նպաստեց Դաշնակիցներու յաղթանակին, ապահովելով ազատ Միջերկրական մը եւ կայսրութեան ամբողջակա-

թադրեն: Այդ նահանգներուն մէջ Ռուսերը ազգային ինքնորոշման հարց չեն յարուցաներ. եւ որպէսզի ապահով ըլլան թէ այդ տեսակ հարց պիտի չծագի ապագային, Մոսկուա ցարական վարչաձեւին ծաւալական քաղաքականութիւնը նոյնացուցած է համայնավար վարչաձեւին ապահովութեան քաղաքականութեան հետ»:

Մեր հասկցած լեզուով, խմբագիրը ըսել կ'ուզէ թէ Կարսն ու Արտահանը Թրքական շրջաններ են ու եթէ Մոսկուա տեղական բնակչութեան անունով խօսէր — ինչպէս ըրաւ արեւելեան Լեհաստանի մէջ — ապահովաբար իր դատը պիտի կորսնցնէր: Պարզ է որ յօդուածագիր Անգլիացին նկատի ունի միայն այդ նահանգներուն այսօրուան մարդահամարը ու դիտմամբ մոռացութեան կու տայ 1914ի թուանշանները, որոնք անշուշտ բոլորովին տարբեր բան կը պատմեն: Մեզ չի հետաքրքրեր թէ Մոսկուայի վարիչները ինչ նպատակներ կը հետապնդեն Արեւմուտքի մէջ: Կարս-Արտահանի շրջանը — հայկական Տայքը, Վանանդը, Շիրակը — Թուրք տիրապետութեան յանձնուած են այն օրերուն երբ Խորհրդային Միութիւնը շատ տկար էր: Հողոնի մը վերադարձը պահանջել աշխարհակալ քաղաքականութեան ապացոյց չէ երբեք: Ընդհակառակն, Թուրքիան է որ կը հետապնդէ այդ տեսակ քաղաքականութիւն մը: Իր ներկայութիւնը Երեւանէն քանի մղոն հեռու — սահմանագծի մը վրայ որ նպաստաւոր է միայն իրեն — ապացոյց է թէ ան կը ծրագրէ իր սեւ թաթը երկարել, օր մը, մինչեւ Բագու եւ աւելի հեռուները:

«Թայմզ», աւելի լուրջ եւ պատասխանատու, դիտել կու տայ թէ «հաւանաբար Կարսի եւ Արտահանի ապագան կախում պիտի ունենայ գլխաւորաբար Թուրքիոյ որոշումէն»: Ուրիշ խօսքով, Անգարա ինքն իր գլխուն կրնայ լուծել այդ հանգոյցը, անշուշտ տեղի տալով Մոսկուայի պահանջին առջեւ:

(Մնացեալը յաջորդով) ԺԻՐԱՅՐ

նութիւնը: Այն ատեն իշխանութիւնը ինծի յանձնուեցաւ օրինապէս եւ ես ճանչցուեցայ աշխարհի բոլոր երկիրներէն, Ս. Աթոռէն (Վատիկան) մինչեւ Խ. Միութիւնը: Ես այդ իշխանութիւնը գործածեցի իբրեւ վահան, պաշտպանելու համար Ֆրանսայի ժողովուրդը: Անոր համար, մինչեւ անգամ զոհեցի իմ վարկս: Ես մնացի գլուխը երկրի մը որ գրաւման տակ էր:

Կ'ուզեն հասկնալ կառավարելու դժուարութիւնը այդպիսի պայմաններու մէջ... Ամէն օր դաշոյն մը կոկորդիս վրայ, ես պայքարեցայ թշնամիին պահանջներուն դէմ: Պատմութիւնը պիտի ըսէ թէ ինչ չարիքներէ փրկեցի ձեզ, մինչդեռ իմ հակառակորդներս երեսխ կուտան միայն անխուսափելին: Գրաւումը զիս կը ստիպէր գդուշութեամբ վարուիլ թշնամիին հետ, բայց այդպէս կ'ընէի ձեզի' խնայելու համար, սպասելով որ երկիրը ազատուի: Գրաւումը զիս կը ստիպէր նաեւ, հակառակ կամքիս եւ սրտիս, արտասանել խօսքեր, կատարել կարգ մը գործեր որոնց համար ես շատ աւելի տառապած եմ, քան դուք. բայց, թշնամիին ստիպողական պահանջներուն առջեւ, ես երբեք չլքեցի որ եւ է բան որ էական էր հայրենիքին գոյութեան համար: Ընդհակառակն, լման չորս տարի իմ գործունէութեամբ ես պահպանեցի Ֆրանսան, ես ապահովեցի Ֆրանսացիներուն կեանքը եւ հացը, մեր գերիներուն ապահովեցի ազգին աջակցութիւնը: Անոնք որ կ'ամբաստանեն եւ կը յաւակնին դատել զիս, թող իրենք իրենց հարց տան խղճի խորէն, իմանալու համար թէ ինչ եղած կրնային ըլլալ, առանց ինծի»: (Մնացեալը յաջորդով):

«ԶԱՓԷՆ ԱՒԵԼԻ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ ԿԱՆ ԱՅՍՏԵՂ»

Ինչպէս ամէն շնդալից դատերու առթիւ, այս անգամ ալ բուռն միջադէպեր ծագեցան, եւ հարկ եղաւ սրահը պարպել: Մառէշալին յայտարարութենէն վերջը, պաշտպան փաստաբաններէն Իզորնի եւ Լըմէր դանգատեցան թէ շարք մը անկանոնութիւններ գործուած են հարցաքննութեան ատեն, բազմաթիւ վկաներ չեն լսուած են.: Երկրորդ փաստաբանը ուղղակի յարձակեցաւ նախագահին եւ ընդհ. դատախազին վրայ, անոնց երեսին տալով կարգ մը յայտարարութիւններ: Օրինակ, ընդհ. դատախազը նախնական հարցաքննութեան փակումէն առաջ իսկ ըսած էր թէ մահապատիժ պիտի պահանջէ: Ընդհ. դատախազը ճշդեց թէ իր ըսածն այն էր որ եթէ ամբաստանութիւնները հաստատուին, կրնան յանգիլ ամենածանր պատիժին:

Բայց աղմուկը սկսած էր արդէն: 40 — վաթսուն փաստաբաններ եւ կարգ մը ունկնդիրներ բողոքի կանչեր կ'արձակէին: Այն ատենն որ, ընդհ. դատախազ Մոռնէ աղաղակեց,— «Թող լռէ Հինդերբուրգ Գունդը»: Յետոյ, աւելի բորբոքելով, յայտարարեց.

— Զափէն աւելի Գերմանացիներ կան այստեղ: (Կարգ մը թերթեր կը գրեն՝ «Գերմաններ կան այստեղ»):

Բողոքողները կ'աղաղակէին.— «Մենք Գերմանացիներ չենք»: Ընդհ. դատախազը ստիպուեցաւ բացատրել թէ «Գերմանացիներ» ըսել չուզեց, այլ գերմանասէրներ: Փոթորիկը սկսած էր արդէն: Նախագահը չորս անգամ պատուիրեց որ սրահը պարպեն: Հանրապետական պահակներ, ոստիկան - զինուորներ եւ ուրիշ պահակներ, քաղաքային տարազով պաշտօնեաներ ներս խուժեցին, դուրս հանելու համար ցուցարարները: Ամբողջ սրահը իրար խառնուած էր: Մառէշալն ալ ոտքի ելած, զարմանքով կը դիտէր անցուդարձը: Քիչ մնաց մէկը ոտքի տակ պիտի առնէր իր մառէշալի գտակը: Աղմուկը այնքան սաստկացած էր որ, նախագահը ստիպուեցաւ ընդհատել նիստը: Սրահը պարպուեցաւ եւ Փէթէն ալ իր խցիկը փոխադրուեցաւ, ուր նոր պահակներ դրուած էին: Զօրավարներ, ծովակալ մը, դեսպաններ, բարձրաստիճան կղերականներ, նախարարներ եւ ուրիշ երեւելիներ անզօր հանդիսատեսներն եղած էին ընդհանուր ժխորին, ուր փոխադարձ մեղադրանքներ կը թունաւորէին մթնոլորտը: Բողոքող փաստաբանները կ'աղաղակէին,— «Կեցցէ՛ ազատութիւնը»: Կին փաստաբանները աւելի հանդարտ կ'երեւային: Այս բոլորը տեղի կ'ունենային անտանելի տաքի մը մէջ, այնպէս որ կարելի չէր շնչել սահմանափակ սրահին մէջ:

Վերջապէս կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը եւ նիստը վերսկսաւ նախկին վարչապետ Փօլ Ռէյնոյի վկայութեամբ:

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, վաղը պիտի տանք ամբաստանագրին ամփոփումը, ինչպէս եւ վկաներուն յայտարարութիւնները: Նոյն պատճառով ստիպուած ենք նորէն համառօտել միւս լուրերը:

600.000 ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐ պիտի տեղաւորուին Գերմանիոյ անգլիական շրջանին մէջ, մեծագոյն մասը լեհ (500.000 հոգի): Պերլինի 1.500.000 տուներէն հազիւ 300.000ը բնակելի են: Քսան տարի պէտք է, առաջին թիւին հասնելու համար: Քէօլնի 250.000 տուներէն 200.000ը քանդուած կամ վնասուած են:

Ո՞Վ Է ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Le Révail, համայնավար կուսակցութեան Սէն-Սոյի շրջանին օրկանը, հետեւեալ արդարամիտ գրութիւնը հրատարակած է շաբաթ օրուան թիւին մէջ, այս խորագրով (21 Յուլիս).

Ալֆորվիլի եւ մասնաւորապէս Իլ-Սէն-Փիէռի մէջ կայ Հայերու ստուարաթիւ գաղութ մը որ ընդհանրապէս խաղաղ աշխատաւորներ կամ արհեստաւորներ են:

Գիտէ՞ք ինչպէս Ֆրանսա եկած են այս մարդիկը:

1914—18ի պատերազմէն վերջը, երբ Ֆրանսայի ճարտարարուեստը կը նեղուէր բանուորի պակասէն, մրցելու համար ֆրանսական բանուորութեան հետ որ խորապէս գիտակից էր իր շահերուն եւ պայքարելու համար յեղափոխական ոգիին դէմ, գործակալներ ղրկուեցան Մօտաւոր Արեւելք, որպէսզի աշխատաւորներ հաւաքեն բերեն, «Դրախտը» խոստանալով անոնց, ստորէն:

Բայց երբ եկուորները Ֆրանսան մտան, նըկատուեցան օչխարի հօտեր եւ պահուեցան արտաքսումի կամ բանտարկութեան սպառնալիքին տակ, եթէ խառնուէին իրենց արդար իրաւունքները պահանջելու համար սարքուած գործադուլներու, համերաշխելով Ֆրանսացի բանուորներու հետ: Միեւնոյն ատեն, խառնակիչ մարդիկ, վարձկանները դրամատէրներու, Ֆրանսացի բանուորները կը գրգռէին եկուորներուն դէմ, պառակտելու համար բանուոր դասակարգը որ կը ձգտէր համերաշխիլ:

Հայերը, որոնք բոլորն ալ Թուրքիայէն կուգային, 1914—18ի պատերազմին Դաշնակիցներուն կողմը բռնեցին ընդդէմ Թուրքերուն եւ Գերմաններուն: Այդ պատճառով ալ, կորսնցուցին իրենց քաղաքացիական իրաւունքները եւ Ֆրանսայի մէջ կը համարուին հայրենազուրկներ: Թէեւ զինուոր առնուեցան ֆրանսական բանակին մէջ, բայց արձակուելէ վերջ, կը համարուին դռեհիկ օտարականներ (métèques).

1939ին Ալֆորվիլի մէջ զինուոր առնուեցան մօտ 300 հայ երիտասարդներ եւ ամէնէն տարեցները արձանագրուեցան: Անոնք ունեցան մեռեալներ, վիրաւորներ եւ գերիներ: Շատերը զօրաթողեալ (ռէֆոռմէ) համարուեցան, առանց թոշակի, ֆրանսական հպատակ չըլլալով: Անկարելի կը թուի այս, եւ սակայն այսպէս է:

Գրաւման շրջանին, Ֆրանսացիները Ալֆորվիլի մէջ տեսան որ Հայերը իրենց տան մէջ կ'ընդունին «Պօշեր»: Եւ բնականաբար հետեւցուցին թէ բոլոր Հայերը գործակիցներ են: Ծանր սխալ մըն էր այս: Արդարեւ, այդ կարծեցեալ «Պօշերը» Հայեր էին, որ գերմանական համազգեստ հագեր էին հակառակ իրենց կամքին: Անոնք հիւրընկալուած եւ պատսպարուած էին իրենց Ալֆորվիլի հայրենակիցներուն կողմէ, որոնք խորհուրդներ կուտային անոնց եւ Դիմադրութիւնը կը կազմակերպէին անոնց հետ:

Յաջողեցա՞ն: Այո. քանի որ, երբ ցամաքահանում տեղի ունեցաւ Նորմանտիոյ մէջ, ամբողջ վաշտ մը անցաւ Դաշնակիցներուն կողմը, բոլոր «պօշ» սպաները սպաննելէ վերջ:

Ֆրանսայի մէջ գրեթէ ամէն տեղ, հայկական ջոկատներ լեռ ելան (մաքի) եւ կատաղօրէն կռուեցան: Պէտք չէ մոռնալ թէ Ալֆորվիլի լաւագոյն Հայերը կ'աշխատէին Դիմադրական ճակատին վրայ:

Արդ, ներկայիս տակաւին կան Վիշիի ոգիով վարակուած մարդիկ որոնք կը շարունակեն որոմ ցանել Ֆրանսացիներու եւ եկուորներու միջեւ: Պէտք է պայքարիլ այդպիսի արարքներու դէմ: Պէտք է զանազանել այն «Ֆրանսացին» որ դաւաճանած է եւ այն եկուորը որ ծառայած է Ֆրանսայի:

Ո՞վ է օտարականը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

80.000 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Ամերիկացիներուն կողմէ, որոնք ընդհ. խուզարկութիւն մը ձեռնարկած էին իրենց շրջանին մէջ, զէնք եւ գողցուած ապրանք փնտռելու համար: Գործողութիւնը կատարեցին կէս միլիոն ամերիկացի զինուորներ: Պատմութեան ամենամեծ խուզարկութիւնն էր այս, որ սկսաւ Ֆրանքֆուրթէն: Խուզարկուեցաւ ամէն տուն, 15 միլիոն ժողովուրդի մէջ: Գերմանները չդիմադրեցին, բացի երկու հոգիէ որոնց մէկը սպաննուեցաւ: Մէջտեղ հանուեցան մեծ քանակութեամբ զէնք, համազգեստ, ուտելիք, ինչպէս եւ պատերազմի ոճրագործներ:

ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուեր է Եալթայի մէջ, եւ նոր երեւան կը հանուի: Տրուած որոշման համաձայն, Գերմանիայէն պիտի պահանջուի 20 միլիառ տոլար, որուն 50 առ հարիւրը պիտի ստանայ Ռուսիա, 20 առ հարիւրը Անգլիա, նոյնքան Ամերիկա, իսկ մնացեալ 10 առ հարիւրը պիտի բաժնուի միւս պետութեանց միջեւ: Փարիզի մէջ կը հաշուեն թէ Ֆրանսայի բաժինը պիտի ըլլայ միայն 3 առ հարիւր, ուրիշ խօսքով՝ իր կրած վնասներուն հազիւ

4403 հոգի Ֆրէնի բանտին մէջ

Ֆրէնի բանտը այցելելու արտօնութիւն ստացան 80—90 լրագրողներ: Կիրակի օրուան բոլոր թերթերն ալ այս առթիւ քրոնիկներ հրատարակած էին, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Բանտին մէջ կը գտնուին 3083 այրեր եւ 492 կիներ, որոնք պէտք է դատական ատեանին առջեւ ելլեն: Կան նաեւ 294 այրեր եւ 97 կիներ, որոնք դատապարտուած են կարճ պայմանաժամերով, քրէական յանցանքներու համար: Այս բազմութիւնը տեղաւորելու համար բանտը ունի 1500 խցիկներ, ուստի իւրաքանչիւրին մէջ կան 2, երբեմն երեք բանտարկեալներ: Բանտապահներուն թիւն է 200, կան նաեւ 56 ոստիկան - զինուորներ: Խցիկներու Ա. բաժինէն մաս մըյատկացուած է մահապարտներուն, որոնց գլուխները ածիլուած են եւ ոտքերուն շղթայ զարնուած է: Զօր. Տէնցի ոտքը ուռած ըլլալով շղթան քակած են: Շղթաները ունին երեք քիլօ ծանրութիւն եւ 80 սանթիմեթր երկայնութիւն: Ազատագրումէն ի վեր Փարիզի մէջ մահուան դատապարտուած են 42 այրեր եւ 5 կիներ, որոնց 26ը գնդակահարուած են, 9ին պատիժները ցկեանս բանտարկութեան վերածուած, եօթը կը մնան: Տեղի ունեցած են հինգ անձնասպանութիւններ,— մէկը՝ Գ. յարկէն վար նետուելով, երկուքը՝ իրենք զիրենք թունաւորելով, երկուքն ալ՝ կախուելով: Գ. շարքին մասնաւոր բաժինը յատկացուած է երեւելիներուն:: Խցիկ մը պատրաստ կը սպասէ Լավալի համար: Այցելութեան ատեն թղթակիցները տեսեր են որ Լիւշէռը կը գրէր, Տարնանը կը կարդար էին.: Կիներուն մէջ կայ միայն մէկ մահապարտ, Մառի Թիէրֆուան, որուն շղթան քակած են: Մատուռին մէջ 200 խցիկներ սահմանուած են 200 բանտարկեալներու որոնք կրնան արարողութեանց հետեւիլ, առանց իրար տեսնելու, ինչպէս ծովեզերեայ բաղնիքներու խցիկներուն մէջ:

Բանտարկեալները կ'ելլեն առտուն ժամը 7ին եւ լուացուելէ վերջ կը ստանան նախաճաշը, ընդհանրապէս աման մը արդանակ (պույեօն): Ժամը 8.30էն 11.30 փաստաբանները այցելութեան կուգան: Այդ ժամերուն է որ շատերն ալ դատարան կ'առաջնորդուին: Ժամը 12ին ճաշ, կէս օրէն վերջը նորէն փաստաբաններ: Երկու օրը անգամ մը կէս ժամ պտոյտ. ժամը 17.30ին իրիկուան ճաշ: Բանտապետն ալ կը խոստովանի որ շատ խեղճ է տրուած ուտեստը: Դուրսէն կրնան ստանալ շաբաթական մէկ կապոց, երեք քիլօ: 35 երախաներ ծնած են բանտին մէջ:

100ին մէկը: Ռիւթէր կ'ըսէ թէ վերջին բաժանումը հետեւեալ ձեւով եղած է.— 56 առ հարիւր Ռուսիոյ, 22 առ հարիւր Անգլիոյ, 22 առ հարիւր Ամերիկայի... Այս յայտնութիւնները մեծ յուզում պատճառեցին նաեւ Մ. Նահանգներուն մէջ, ուր մասնաւորապէս ծերակոյտը իրար անցած է: Կ'ըսուի թէ այս մասին անհամաձայնութիւններ ծագած են Փոցտամի ժողովին մէջ:

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ կը շարունակուի նոյն գաղտնապահութեամբ: Փարիզի խորհրդային դեսպանը յանկարծ Փոցտամ հրաւիրուեցաւ: Կը կարծուի թէ ամերիկեան դեսպանն ալ գացած է իր խորհրդականներուն հետ: Ռուսական դեսպանը, Պոկոմոլով, մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Մոլոթովի կողմէ: Անգլ. դեսպանի մասին խօսք չկայ: Իրազեկներու կարծիքով, ժողովին օրակարգը այժմ հասած է Ֆրանսայի վերաբերեալ խնդիրներու. հետեւաբար Երեք Մեծերը կ'ուզեն լրացուցիչ տեղեկութիւններ քաղել իրենց դեսպաններէն:

ԵՕԹԸ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ ՓԱԽԱՆ Դատական Պալատի բանտէն, հակառակ Փէթէնի դատավարութեան առթիւ հաստատուած խստութեանց (600 ոստիկան, բազմաթիւ քաղաքային ոստիկաններ էին.): Կալանաւորները կէս գիշերին ճաշելէ վերջ, մտեր են կեդրոնական ջերմութեան ծխնելոյզը, որ սանդուղներ ունի, յետոյ տանիքը ելած են, պատուհանէ պատուհան անցած եւ վար իջած:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Խաչի Պուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ վաղը, հինգշաբթի, իրիկուան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ.—Եթէ կ'ուզէք ձեր հարսնիքները եւ նշանտուքները ուրախ անցընել, դիմեցէք եւրոպական եւ արեւելեան նուագախումբին: Ժողովրդական գիներ: Հասցէ՝ Շմաւոն Պալեան, 8 Clos de la Petite Provence. Chaville (S. et O.):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 26 Juillet 1945 Հինգշաբթի 26 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4462-Նոր շրջան թիւ 91 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ, ԵՒ ԱՆԳԼ. ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԻՐՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գալով Նեղուցներու խնդրին, «Թայմզ» կը բացատրէ թէ Անգլիա կրնայ համաձայնիլ որ Տարտանէլի դաշինքը (1936) վերաքննուի եւ Ռուսիա կարգ մը խնդիրներու մէջ գոհացում ստանայ: Բայց, կ'աւելցնէ թղթակիցը, ամէն հարց պէտք է կարգադրուի միջազգային համերաշխութեամբ: Ընդհանուր Ապահովութեան Մարմնին Սպայակոյտը պիտի որոշէ թէ ինչ խարիսխներ կրնան յանձնուիլ Խ. Միութեան՝ Նեղուցներու շրջանին մէջ: Ինչ կը վերաբերի Պուլկարիոյ պահանջներուն, «Թայմզ» վճռապէս կը յայտարարէ թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար քաջալերել այդ երկրին բաղձանքները Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ:

Անկլիքան եկեղեցիի պաշտօնական օրկանը՝ «Չըրչ Թայմզ» աւելի ազատօրէն կ'արտայայտուի Ռուսիոյ ներկայ քաղաքականութեան դէմ: Մատնանշելէ վերջ թէ Ռուսիա բոլորովին անկախ գործունէութիւն մը կը վարէ արեւելեան Եւրոպայի մէջ — Լեհաստան, Հունգարիա, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա — եւ կը շարունակէ «մութի մը պահել Արեւմտեան պետութիւնները», կրօնական շաբաթաթերթը զարմանք կը յայտնէ Թուրքիոյ ներկայացուած ռուսական պահանջներուն առթիւ: Ռուսաստան, որ իր հովանիին տակ առած է ամբողջ Պալքանները — բացի Յունաստանէն — եւ կերպով մը պաշարած է Թուրքիան Պալքաններէն մինչեւ հիւսիսային Իրան, հիմա կը պահանջէ Նեղուցներու համատիրութեան վերստացումը: Կարճ խօսքով, ան կ'ուզէ անարգել անցք դէպի Միջերկրական խաղաղութեան թէ պատերազմի առեն: Նեղուցները արդէն Խ. Միութեան հակակշիռին ենթակայ են՝ Պուլկարիոյ օդակայաններէն: Այս սակարկութեան մաս կը կազմէ նաեւ արեւելեան Թուրքիոյ Կարս եւ Արտուին նահանգներուն կցումը Խ. Միութեան: Թուրքիա մեծ յոյս ունի որ Մեծն Բրիտանիան նեցուկ պիտի ըլլայ իրեն, երբ ինք հարկադրուի մերժել ռուսական պահանջները: Անգլիա կրնայ մոռնալ Լեհաստանը, բայց չի կրնար թոյլ տալ որ Մոսկուա «ի գերծ դնէ իր նախկին մերձաւոր` շրջանի մը մէջ որուն ռազմագիտական արժէքը մեծապէս կը շահագրգռէ այս երկիրը»:

Արդարեւ, Թուրքիա մեծ ակնկալութիւններ ունի Լոնտոնի վարիչներէն: Իր արտաքին նախարարը ընչացապատ այստեղ հասաւ անցեալ օր, օգնութիւն խնդրելու համար Թուրք հայրենիքին վաղեմի բարեկամներէն: Յայտնի չէ թէ Պայ Հասան Սաքա որքան յաջողութիւն գտած է Տաունինկ Սթրիթի մէջ, բայց, հակառակ տեղական մամուլի թրքասիրական արտայայտութեանց, հաւանական չէ որ Կարս - Արտահանի խնդիրը — Նեղուցներու ծանրակշիռ հարցէն անկախաբար — լուրջ համեմատութիւններ ստանայ եւ խորտակէ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան բարեկամութիւնը որ այնքան անհրաժեշտ է խաղաղութեան համար:

Թուրքիոյ դատը պաշտպանելու համար հրապարակ նետուած են գոյնզգոյն թերթեր: Ահաւասիկ կաթոլիկներու շաբաթաթերթը՝ «Քէթհլիք Հէրըլտ», կատաղի հակահամայնավար, որ Յուլիս 6ի թիւին մէջ կը հրատարակէ յօդուած մը իր մէկ աշխատակցէն՝ խստօրէն քննադատելու համար Մոսկուայի քաղաքականութիւնը, ինչպէս նաեւ թարգմանութիւնը Պոլսոյ «Թանին» թերթին մէջ հրատարակուած յարձակողականի մը:

Առաջինին մէջ յօդուածագիրը հատիկ հատիկ կը պատմէ Մոսկուայի մեղքերը արեւելեան Եւրոպայէն մինչեւ Հարաւային Ամերիկա, «ուր—ըստ իրեն — Մոսկուա հազարներով մարզուած գործակալներ ղրկած է», կամ մինչեւ Հիւսիսային Չինաստան «ուր ան կը պահէ համայնավար բանակներ՝ մեղի դաշնակից Չանկ Քայ Չէքին դէմ պայքարելու համար»:

Ու՞շ չէ՞ն մնացեր արդեօք «ջախջախը փնտռելու» համար, երբ ջուրը ջաղացքը տարեր է շատոնց:

ԺԻՐԱՅՐ

ԽՄԲ. — Տեղի անձկութեան պատճառով «*Թանին*»ի յօդուածը յետաձգեցինք վաղուան:

Փարիզի Ազգ. Տունը

Հարց - պատասխանէն վերջ, ահաւասիկ իմ եզրակացութիւններս, մանաւանդ որ անձամբ այցելեցի դնուելիք շէնքը:

Երբ մուտքի զոյգ երկաթէ դռները կը բացուին, աջ եւ ձախ կողմերը կը նշմարուին երկու փոքր միայարկ շէնքեր, որոնց մէկուն մէջ ներկայ դռնապանը կը բնակի. իսկ միւսը առժամապէս ձգուած է թաղինոստիկանութեան: Անմիջապէս ուղիղ մացը կը գտնուի բաւական մեծ պարտէզ մը՝ որուն վրայ կը նայի կեդրոնական շէնքը. իսկ անոր աջ կողմը մասնաւորաբար կ'երկարի պարենաւորման յատկացուած ճիւղը: Այս միացած շէնքերուն թիկունքը կը գտնուի սալայատակուած գետնամաս մը ձիակառքերու համար, իսկ անոր ետեւը՝ կը տարածուին ախոռները.

Կեդրոնական շէնքը ունի զոյգ, սակայն ցած սանդուղներ: Երբ դուռները կը բացուին, մուտքի սրահ մը կը պարզուի գետնայարկին վրայ: Ասոր կից երկու լուսաւոր սենեակներ կ'երկարին ձախ կողմին վրայ, մինչդեռ դիմացի դուռները կ'առաջնորդեն գլխաւոր սանդուղին կողմը: Աջին վրայ զարձեալ սենեակ մը, յետոյ կը տարածուի ընդարձակ սրահ մը ուր հաստատուած են պարենաւորման պաշտօնեաններուն սեղանները:

Հաւանաբար այս սրահն է որ թատերասրահի վերածել կ'ուզեն, առանց ուշադրութիւն դարձնելու բազմաթիւ սիւներուն որոնք խոչընդոտ են միակտուր թատերասրահ մը կազմելու: Անշուշտ այս խոչընդոտները կը վերնան, եթէ յանձն առնեն հսկայական ծախքեր:

Երբ, գլխաւոր շէնքին առաջին յարկը բարձրանանք, կը գտնենք եօթը սենեակներ, որոնց երկուքը բաւական գեղեցիկ եւ խոշոր են, այնպէս որ՝ կարելի է նոյնիսկ ժողովասրահի կամ հարսանիկան փոքր հաւաքոյթներու տրամադրել: Նոյն յարկին վրայ կան ուրիշ երկու սրահներ: Երկրորդ յարկը նման է առաջինին, բայց նուազ գեղեցիկ, իսկ ձեղունը աւելի ցած:

Երրորդ յարկը, նախընտրելի է կոչել ձեղնայարկ, (mansarde).—*չի կրնար մեծ բանի մը ծառայել: Գլխաւոր շէնքին ներքնայարկը կը բաղկանայ մաքուր եւ ընդարձակ մառաններէ* (cave): *Կալուածին ետեւի մասը կը կազմէ ախոռի միայարկ շէնքը, իր ձիապաններու խուցերով: Այս շէնքին սալարկուած բակը* rue Bleue*ի վրայ տանող անցք մը ունի:*

Իբրեւ նախնական գործ ես պիտի թելադրէի Ց. Ա. Ը. Մ.եան որ առանց ժամանակ կորսնցնելու, ձեռնարկէր կեդրոնական շէնքին բոլոր տանիքը նորոգել տալու, այլապէս անձրեւի եւ ձիւնի ջուրերը որ արդէն ձեղուններուն վնասած եւ մինչեւ տախտակամածները խաթարած են, կրնան յետագային աւելի մեծ ծախքերու դուռ բանալ:

Կալուածին ընդհանուր տարածութիւնն է 1820 *քառակուսի մեթր:*

Բոլոր տեղեկութիւններս լսելէ եւ անձնապէս քննելէ վերջ, սա եզրակացութեան յանգեցայ թէ այս շէնքը գնուած է առանց կանխորոշ ծրագրի մը: Այսպիսի մեծ եւ պատասխանատու ձեռնարկ մը յանձն առնելէ առաջ, անհրաժեշտ էր նախապէս ստանալ մասնագէտի մը կարծիքը:

Ի՞նչ ըսեր էին եւ ի՞նչ գտանք մեր առջեւ: Գրաւոր թէ բերանացի տեղեկութիւնները կը վստահեցնէին թէ այդ շէնքը մօտ հազար հոգինոց սրահ մը ունի, որուն միայն՝ բազկաթոռները — կամ աւելի համեստօրէն խօսելով՝ նստարանները կը պակսէին: Սակայն, ինչպէս բացատրեցի վերը, այդ ուղղութեամբ կատարուելիք մեծ փոփոխութիւն մը հաւանաբար կարօտի երկար յապաղումի եւ գուցէ «հագուստին աստառը կերպասէն աւելի սուղ արժէ»:

Գալով սենեակներուն, ես հաշուելով բոլորը գտայ ոչ թէ 35, ինչպէս յայտարարուեցաւ հրապարակաւ, այլ առաւելագոյն 24 հատ եւ 4 փոքր սրահներ:

Բայց, սենեակներու առատութիւնը չէ որ մեզի գոհացում պիտի տար: Նախընտրելի էր պատրաստ ունենալ կոկիկ թատերասրահ մը, քանի մը յարակից սրահներով, քան թէ այդքան բաժանումներ, որոնց բոլորին օգտագործումը խնդրական է, առանց հաշուելու ուրիշ բազմաթիւ անպատեհութիւններ:

Առաջին. — *Նախ յայտնի չէ թէ թաղապետութիւնը երբ պիտի յօժարի ամբողջութեամբ պարպել շէնքը: Եւ սաիկա խոչընդոտ մըն է որ գնումի ձեռնարկուած օրէն ի վեր գոյութիւն ունի:*

Երկրորդ. — *Եթէ իրապէս կ'ուզեն թատերասրահ մը հաստատել այդ կալուածին մէջ, Փարիզի գերասանական խումբերը կրնան յօրանջել ու երազել, մխիթարուելով թէ ժամանակը իրենց համար կ'աշխատի:*

Դուրս ելած պահուս, դռնապանին բնակարանը հանդիպեցայ: Դռնապանուհին երբ իմացաւ այցելութեանս շարժառիթը, զարմանք յայտնեց թէ 19 տարիէ ի վեր իրեն յատկացուած տնակը եւ անոր դիմացի զոյգ շէնքը գրադարանի պիտի վերածուին նոր կալուածատէրերուն կողմէ, եւ ինք պիտի բնակի կեդրոնական շէնքին ետեւը: Անշուշտ մխիթարեցի խեղճ կինը, թիւրիմացութեան վերագրելով լսածը, թէեւ ուրիշներ ալ նոյն գաղափարը յայտնած էին: Եւ երբ տեսայ գրադարանի յատկացուելիք փոքր սենեակները, միայն այդ ատեն էր որ զարմանքս մեծ եղաւ: Մանաւանդ որ, գլխաւոր շէնքին մէջ գրադարանի պատշաճող երկար սրահները չեն պակսիր:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս կարեւոր ձեռնարկը իր նախաքայլերուն մէջ իսկ շատ ջուր կը վերցնէ:

ԿՐՕՆ Ց. ՉԱԼԸԳԵԱՆ

ՓԵԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ ՄԱՐԷՇԱԼԸ

Պատմական դատավարութեան երկրորդ եւ երրորդ օրերը անցան երկու նախկին վարչապետներու վկայութեամբ: Երկուքն ալ, Փօլ Ռէնօ եւ Տալատիէ, ծանրապէս ամբաստանեցին մարէշալ Փէթէնը, որ հանդարտ, գրեթէ անտարբեր կը լսէր, առանց որ եւ է շարժում ընելու կամ բառ մը արտասանելու: Երկուշաբթի օր յայտարարեց թէ որ եւ է պատասխան պիտի չտայ եւ միայն յայտարարութիւն մը կարդաց: Երեքշաբթի օր, երբ դատասրահէն դուրս կ'ելլէր, յայտնապէս նեղուած՝ երկար նիստէն եւ սաստիկ տաքէն, ներկաներ լսեր են որ կը մրմռար, կէս մը ինքն իրեն, կէս մը պաշտպան փաստաբաններուն.

— Կարծեմ աւելի լաւ է ձգել որ այս պարոնները խեղդուին իրենց իսկ չողիքին մէջ: Դժուար է, անհունօրէն դժուար է պահել իմ լռութիւնս, բայց ըսի թէ միայն մէկ անգամ պիտի խօսիմ եւ միայն մէկ անգամ պիտի խօսիմ:

Առաջին վկան, Փօլ Ռէնօ, 1940 *Յունիսի վերջին վարչապետը, խօսեցաւ երկու նիստերու մէջ, երկուշաբթի եւ երեքշաբթի: Ահաւասիկ իր վկայութեանց ամփոփումը.—*

1940 *Յունիսին, երբ դահլիճին մասնակցելու կը հրաւիրէի մարէշալ Փէթէնը, ութ օր կար որ սկսած էր գերման յարձակողականը: Այդ յարձակողականը սկսած էր Պելժիայէն, եւ վէճ մը ծագած էր իրեն եւ սպարապետին միջեւ,— Պելժիա երթա՞լ թէ ոչ: Վկան այս առթիւ պարզեց այն ատենուան գործողութիւնները Պելժիոյ մէջ, յետոյ Սըտանի ճակատին խզումը, զօր. Քօրափի բանակին նահանջը, գերման զրահապատ ուժերուն խուժումը: «Գոնէ պատիւը փրկէինք»: Որպէսզի կարենայ փոխել սպարապետը (Կամլէն), Ռէնօ կը ստանձնէ պատերազմական նախարարութիւնը, Տալատիէ իրեն կը յաջորդէ իբրեւ արտաքին նախարար, Կամլէնի տեղ սպարապետ կը նշանակէ Վէկանը, կառավարութեան մէջ կ'առնէ մարէշալ Փէթէնը եւ ներքին նախարարութիւնը կը յանձնէ Ժորժ Մանտէլի:*

— «Պէտք է երեւակայութեան մեծ ճիգ մը փորձել, ըմբռնելու համար թէ ի՛նչ էր մարէշալ Փէթէնը 1940 *Մայիսին, որովհետեւ,* այս գործին մէջ բոլորս ալ յանցաւոր ենք. մենք ամէնքս ալ աշխատեցանք ստուածացնել զայն: *Բայց մարէշալ Փէթէնի, փառքին մասնաւոր նշանը այն է որ զօրավարները, մարէշալները բնական ունկնդիրներ ունին ժողովներու կամ հանրային կարծիքի աջ հոսանքին մէջ: Ինքն ալ ունէր այդ առաւելութիւնը. բայց ականջ ունէր նաեւ ձախակողմին մէջ. որովհետեւ պաշտպանողականի մարդն էր: Ան համբաւ հանած էր իբրեւ հրամանատար մը որ գիտէ խնայել զինուորներուն արիւնը եւ իրեն շռայլուեցան գովեստներ որոնք կամաց կամաց չինեցին իր համբաւը, երբ միւս մարէշալները հետզհետէ գերեզման կ'իջնէին: Այնպէս որ, երբ մարէշալ Փէթէն իմ կառավարութեանս մէջ մըտաւ, մամուլը ցնծութեան կանչեր կ'արձակէր»:*

Վկան հրաւիրած էր նաեւ Վէկանը, որ թէեւ 73 *տարեկան, օժտուած էր ֆիզիքական եւ մտաւոր հրաշալի ճկունութեամբ: Ան ալ մեծ հմայք կը վայելէր բանակին մէջ, եւ աջ էր, ինչպէս Ֆօշը: Փէթէնի եւ Մանտէլի մուտքը դահլիճին մէջ, Վէկանի մասնակցութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործեցին բանակին եւ երկրին մէջ: Այդ շրջանին համաձայնութիւն կնքուած էր Անգլիացիներուն հետ որուն տրամադրութեամբ փոխադարձաբար կ'արգիլէինք որ եւ է անջատ զինադադար եւ հաշտութիւն: Փէթէն եւ Վէկան գիտէին այս յանձնառութիւնը:*

Փօլ Ռէնօ հաստատեց թէ կարելի չեղաւ գործադրել Վէկանի ծրագիրը՝ կասեցնելու համար Գերմանները որոնք Սէն Քանթէն հասած էին: Այն ատեն էր որ Փէթէն եւ Վէկան միաբանեցան ըսե-

լու համար ,— «Եթէ Ֆրանսայի ճակատամարտը կորսուի, պէտք է զինադադար խնդրել»: Այդ միջոցին ինք պատերազմին շարունակութիւնը կը կազմակերպէր հիւս. Ափրիկէի մէջ, հակառակ ընդհ. սպայակոյտին անհամար առարկութեանց: Ցանկարծ Փէթէն ընդդիմացաւ որ կառավարութիւնը հեռանայ Ֆրանսայէն: Վէկան ալ կը պնդէր իր տեսակէտին վրայ:

— « Իմ ծրագիրս էր կառավարութեան միաձայն կամ գրեթէ միաձայն կամքով իմ կամքս պարտադրել այս երկու երեւելիներուն, ֆրանսական բանակի այս երկու փառքերուն: Եւ այստեղ անմիջապէս կը խոստովանիմ թէ հիմնական սխալ մը գործեցի որմէ կր բխի ամէն բան: Ես հաւատացի այս երկու մարդոց հայրենասիրութեան, կամ հաւատացի թէ այս երկու մարդոց հայրենասիրութիւնը պիտի տիրապետէ իրենց քաղաքական ատելութեանց եւ անձնական փառասիրութեանց վրայ: Ես ատոր հաւատացի ինչպէս բոլոր Ֆրանսացիները. եւ, ինչպէս բոլոր Ֆրանսացիները, խաբուեցայ. բայց որովհետեւ ես էի պետը, ես եմ պատասխանատուն:

ՎԷԿԱՆ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Յետոյ տեղի ունեցաւ Պրիառի Գերագոյն Խորհուրդը յունիս 10ին, մասնակցութեամբ Պ. Չըրչիլի: Հոն Վէկան յայտարարեց թէ տակաւին կարելի է կեցնել թշնամին եւ համաձայնութիւն գոյացաւ որ Ֆրանսան, ինչպէս Անգլիան, պիտի շարունակէ պայքարը: Յունիս 12ին, Քանժէի նախարարական խորհուրդին մէջ, Վէկան կացութիւնը ներկայացուց յուսահատական եւ զինադադար պահանջեց: Ես բսի թէ պատիւը ամէն բանէ վեր է, եւ թէ պէտք չէ բաժնուինք անգլեւսաքսոն աշխարհէն: Կառավարութիւնն ալ այդ կարծիքն ունէր եւ կը յուսայինք թէ Փէթէն եւ Վէկան պիտի ընդունին հիւս. Ափրիկէ մեկնիլ, փոխանակ Ֆրանսա մնալու եւ յետոյ «փախստականները պախարակելու»:

Յաջորդ օրը, Թուռի մէջ Փոլ Ռէնօ տեսակցութիւն մը կ'ունենայ Չըրչիլի հետ, որ կ'ըսէ, զինադադարի մը հաւանականութեան առթիւ. — «Մենք ժամանակ պիտի չկորսնցնենք զուր մեղադրանքներ ընելով Ֆրանսայի դէմ: Բայց եթէ Անգլիա շահի պատերազմը, Ֆրանսան պիտի վերահաստատուի իր արժանապատուութեան եւ մեծութեան մէջ»:

Երբ կառավարութիւնը Պորտօ կը հասնի (15 Յունիս 1940), Փոլ Ռէնօ նորէն կ'ընդդիմանայ զինադադարին, բայց իրեն դէմ կը գտնէ Փէթէնը եւ Վէկանը:

— «Շօթան կ'առաջարկէր հասկնալ Գերմաններուն պայմանները: Թուղթ մը առի, երկուքի բաժնեցի եւ մէկուն վրայ նշանակեցի անոնք որ համաձայն էին Շօթանի, միւսին վրայ՝ անոնք որ համաձայն էին ինծի (Ափրիկէ քաշուիլ): Եթէ չեմ սխալիր, 13 հոգի համաձայն էին Շօթանի առաջարկին, վեց հոգի ալ՝ ինծի: Այն ատեն բսի թէ ինծի կը մնայ հրաժարիլ: Ստիպուեցայ բրիտանական կառավարութենէն արտօնութիւն խնդրել զինադադարի մը մասին խորհելու համար: Այդ արտօնութիւնը տրուեցաւ, պայմանաւ որ ֆրանսական նաւատորմը անգլ. նաւահանգիստներն երթար: Առանց պատասխանի սպասելու, մարէշալ Փէթէն ոտքի ելաւ եւ կարդաց իր հրաժարագիրը: Բայց յետոյ հաւանեցաւ նստիլ, երբ դիտել տուի թէ պարտաւոր ենք գոնէ մեր դաշնակիցներուն որոշման սպասել: Այդ միջոցին էր որ Պ. Չըրչիլ ինծի առաջարկեց ձուլել Անգլիան եւ Ֆրանսան, առաջարկ մը որ անհեթեթ երեւցաւ, բայց որ հարկ պիտի ըլլայ նորէն քննել օր մը: «Անգլիոյ վիզը վառեակի մը պէս պիտի ոլորուի երեք շաբթէն», յայտարարեց Վէկան: Ինծի դէմ ունէի փոխ - վարչապետս եւ անոր ետին՝ իմ պաշտօնակիցներուս մեծ մասը, առանց հաշուելու փառապանծ մարէշալը: Ինչո՞ւ իբրեւ ինծի յաջորդ առաջարկեցի մարէշալը փոխանակ Շօթանի: Որովհետեւ ան կը խոստովանէր թէ անպատուութիւն պիտի ըլլար Գերմաններուն յանձնել նաւատորմը: Այսպէս պաշտօնի հրաւիրուելով, մարէշալը գրպանէն հանեց իր կառավարութեան ցանկը, կազմ եւ պատրաստ:

Վկան յետոյ բացատրեց թէ ինք մերժեց զինադադարը, ընդունելով միայն կրակը դադրեցնելու առաջարկը. բայց Վէկան պատասխանեց թէ այդ բանը չի վայելեր բանակի պատիւին: Ինք զինադադարին պայմանները իմացաւ յունիս 23ին: Տարլան կ'ըսէր թէ ամէն միջոց պիտի փորձուի որպէսզի նաւատորմը թշնամիին ձեռքը չանցնի: «Չըրչիլ չէր հաւատար այդ մարդուն: Յետոյ տեղի ունեցաւ Մէրս էլ Քէպիրի դէպքը (երբ ֆրանսական մարտանաւեր յարձակում կրեցին բրիտանական տորմիղին կողմէ, Օրանի նաւահանգիստին մէջ): Ապա տեղի ունեցաւ իմ եւ Մանտէլի հալածանքը,— ըսին թէ հանրային գումարներ իւրացուցած ենք, բայց չկրցան հաստատել, վերջապէս բանտարկեցին մեզ»:

Եզրակացնելով, Փոլ Ռէնօ ըսաւ թէ Փէթէն 1934էն ի վեր, երբ Մատրիտի դեսպան նշանակուեցաւ Տումէրկի կողմէ, ծարաւի էր իշխանութեան: Իբրեւ պատերազմական նախարար, միայն աննշան ամրութիւններ շինեց հիւսիսային սահմանագլուխին վրայ: Ան հակառակ էր երկամեայ զինուորութեան եւ պատերազմէն շատ առաջ ընդդիմացած էր հիւսիսային սահմանագլուխին ամրացման, հակառակ Ֆօշի եւ Վէկանի խորհուրդին: Նորէն եւ նորէն պնդեց թէ Փէթէն եւ Վէկան վճռած էին օգտագործել Ֆրանսայի զինուորական տկարութիւնը, փոխելու համար երկրին վարչական կարգուսարքը: Փէթէնի առաջին գործն եղաւ տապալել հանրապետութիւնը: Ահա Փոլ Ռէնոյի վերջին խօսքերը.

— « Երբեք ժողովուրդ մը այնքան ամբողջովին յուսախաբ եղած չէ մարդէ մը որքան ֆրանսացի ժողովուրդը մարէշալ Փէթէնի վրայ: Եւ երբեք մարդ մը այնքան չարիք չէ պատճառած ժողովուրդի մը որքան մարէշալ Փէթէն ֆրանսացի ժողովուրդին: Իշխանութեան գլուխ անցնելէ վերջ, ան կը նմանէր մարդու մը որ անգամ մը պատիւը կորսնցնելէ վերջ, այլեւս երբեք չի կըրնար ոտքի կանգնիլ, որուն ամէն բան կարելի է պարտադրել, եւ որ, ինչպէս տեսանք, կորաքամակ իջաւ, քայլ առ քայլ, անպատուութեան սանդուղէն վար, գերման մամուլին նախատական ծափերուն մէջ» :

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

——o——

Փոլ Ռէնոյի յայտարարութիւններէն վերջը, Փէթէնի գլխաւոր փաստաբանը, Փայէն, յայտարարեց թէ վկայութիւն մը չէր եղածը, այլ պաշտպանողական մը Փոլ Ռէնոյի համար: «Այս քաղաքագէտը, որ կ'ուզէ կոյս ձեւանալ, զրպարտութեան վարպետ մըն է: Ան զրպարտեց զօր. Քորափը, զրպարտեց Պելժիոյ թագաւորը»: Նախագահը կարգի հրաւիրեց փաստաբանը: Երկրորդ պաշտպանը, Իզորնի ըսաւ թէ վկան անդամ էր այն կառավարութեան որ ստորագրեց Միւնիխի համաձայնութիւնը, եւ կարգ մը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց: Երրորդ փաստաբանը, Լըմէր, կարդաց Փէթէնի մէկ նամակը՝ ուղղուած գերման դեսպան Ապէցի, Փոլ Ռէնոյի եւ Մանտէլի Գերմանիա աքսորուելուն առթիւ: Վկան բոլորին ալ պատասխանեց, կրկին ամբաստանելով Փէթէնը: Յետոյ ատեան կանչուեցաւ Տալատիէ, որուն յայտարարութեանց հիմնական մասերը պիտի տանք վաղը:

ՄԱՌԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

——o——

Երէկ հրատարակած էինք մարէշալ Փէթէնի յայտարարութեան առաջին մասը: Ահաւասիկ մնացեալը.—

« Մինչ զօր. տը Կօլ մեր սահմաններէն դուրս, կը շարունակէր պայքարը, ես պատրաստեցի փըրկութեան ճամբաները, պահելով ցաւատանջ բայց կենդանի Ֆրանսա մը: Արդարեւ, ի՞նչ բանի ծառայած պիտի ըլլար փրկել աւերակներ եւ գերեզմաններ:

Միայն թշնամին էր որ, մեր հողին վրայ գտնուելով, վնասեց մեր ազատութեանց եւ կ'ընդդիմանար մեր վերելքի կամքին: Բայց եւ այնպէս ես հանրային նոր հաստատութիւններ եւ օրէնսդրութիւններ հիմնեցի: Այն Սահմանադրութիւնը զոր ներկայացնելու պաշտօն ստացեր էի, պատրաստ էր, բայց չէի կրնար հռչակել:

Հակառակ ահաւոր դժուարութեանց, ոչ մէկ իշխանութիւն իմինէս աւելի պատուած է ընտանիքը. եւ, խափանելու համար դասակարգային պայքարը, ջանացած է երաշխաւորել աշխատանքի պայմանները գործարանին եւ դաշտին մէջ: Ազատագրուած Ֆրանսան կրնայ փոխել բառերը եւ խօսքերը: Ան կը շինէ, բայց պիտի կրնայ օգտակարապէս շինել միայն իմ ձգած հիմերուս վրայ: Իմ մասիս, ես ուրիշ բանի մասին չեմ խորհած բայց եթէ Ֆրանսացիներու միութեան եւ հաշտութեան վրայ: Ես այդ ըսի այն օրն ալ երբ Գերմանները դերի կը տանէին զիս, որովհետեւ կը մեղադրէին թէ դադրած չեմ պայքարելէ եւ իրենց ջանքերը խորտակելէ: Ես գիտեմ թէ այս պահուն շատեր մոռցած են, այն օրէն ի վեր որ ես այլեւս իշխանութիւն չունիմ, ինչ որ ըսած, գրած կամ ըրած են:

Միլիոնաւոր Ֆրանսացիներ իմ վրայ կը մտածեն, իրենց վստահութիւնը յայտնած են եւ կը պահեն իրենց հաւատարմութիւնը: Երբեք իմ անձիս չեն պատկանիր մէկը եւ միւսը. բայց, անոնց ինչպէս ուրիշներու համար, ի սփիւռս աշխարհի, ես կը ներկայացնեմ աւանդութիւն մը որ աւանդութիւնն է ֆրանսական եւ քրիստոնէական քաղաքակրթութեան, բոլոր բռնակալութեանց ծայրայեղութիւններուն դէմ :

Դատապարտելով զիս, այդ միլիոնաւոր մարդիկն է պիտի դատապարտէք իրենց յոյսին եւ հաւատքին մէջ: Այսպէս, դուք պիտի ծանրացնէք, պիտի երկարաձգէք Ֆրանսայի անմիաբանութիւնը, մինչդեռ ան պէտք ունի ինքզինքը վերագտնելու եւ սիրելու, նորէն գրաւելու համար այն տեղը զոր կը բռնէր երբեմն, ազգերու մէջ:

Բայց իմ կեանքս կարեւորութիւն չունի: Ես Ֆրանսայի պարգեւած եմ իմ կեանքս: Այս դերագոյն վայրկեանին է որ իմ զոհողութիւնս պէտք չէ կասկածի տակ դրուի:

Եթէ պիտի դատապարտէք զիս, թող իմ դատապարտութիւնս վերջինն ըլլայ եւ այլեւս ոչ մէկ Ֆրանսացի դատապարտուի կամ բանտարկուի, իր օրինաւոր պետին հնազանդած ըլլալուն համար:

Բայց, ձեզի կ'ըսեմ ամբողջ աշխարհի առջեւ, դուք դատապարտած պիտի ըլլաք անմեղ մը, կարծելով խօսիլ յանուն արդարութեան, եւ անմեղ մըն է որ պիտի կրէ անոր ծանրութիւնը, որովհետեւ Ֆրանսացի մարէշալ մը շնորհ չի խնդրեր ո եւ է մէկէն:

Ձեր դատավճիռին պիտի պատասխանեն Աստուծոյ եւ ապագայ սերունդներուն դատավճիռները: Անոնք պիտի բաւեն իմ խղճիս եւ յիշատակիս համար: Ես ինքզինքս կը յանձնեմ Ֆրանսայի ... »:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ

——o——

Մոսկուայի անթելին Պերլինի թղթակիցը կը ծանուցանէ թէ ամերիկեան հսկատակ Հայերու Միութիւնը հեռագիր մը ուղղած է Երեք Մեծերուն, խնդրելով որ փոցտամի խորհրդաժողովի օրակարգը անցընեն Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի շրջանները ի. Հայաստանի կցելու խնդիրը :

ՅԱՌԱՋ.— Հեռագիրը կ'ըսէ՝ «Ծագումով Հայ Ամերիկացիներու Միութիւն»: Չենք գիտեր, Հայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախո՞ւմբն է (Նիւ Եորք), որ անցեալ ապրիլին փաստացի յուշագիր մը ներկայացուցած էր Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, հռչակաւոր «Ազգ. Խորհո՞ւրդը» որ նոյնպէս յուշագիր մը ներկայացուցած էր, մէկ ամիս վերջը, զգուելի քսութիւն մըն ալ սահեցնելով, թէ բոլորովին տարբեր մարմին մը:

ԺԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՑՏԱՄԻ ԺՈՂՈՎԸ տեսակ մը դադար կ'անցընէ, որովհետեւ Չըրչիլ եւ իր խորհրդականները Լոնտոն վերադարձան երէկ, իմանալու համար ընտրութեանց արդիւնքը, որ պիտի յայտնուի այսօր, հինգշաբթի: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ստալին եռ կեցած է քանի մը միլիոն Գերմաններ Ռուսիա փոխադրելու ծրագիրէն (աւերակները վերաշինելու համար): Բայց քանի մը հազար մասնագէտներ պիտի ղրկուին:

ԱԾՈՒԽ պիտի բաժնուի Յուլիս 25էն սկսեալ, մարդ գլուխ 50 քիլօ, կամ մէկ հէքթօ քօք, 1944 - 45ի ածուխի տոմսին թիւ 1 կտրօնով որուն արժէքը երկարաձգուած է 1945-46ի ձմրան համար: Բաշխումը պիտի կատարուի համաձայն եղած ժամանումներուն: Արգիլուած է հայթայթիչ փոխել, անմիջապէս ապրանք ստանալու համար:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ լուծելով Ա. բանակը, ֆրանսական բանակին ընդհ. քննիչ նշանակեց անոր հրամանատարը, զօր. տը լաթր, Գերմանիոյ ֆրանսական շրջանին հրամանատար՝ Փարիզի զինուորական կառավարիչը, զօր. Քէօնիկ, Աւստրիոյ ֆրանսական շրջանին հրամանատար՝ զօր. Պէթուարը:

ՓՕԼ ՎԱԼԷՌԻ, մեծ բանաստեղծն ու իմաստասէրը, թաղուեցաւ երէկ, ազգ. յուղարկաւորութեամբ: Ներկայ էր նաեւ զօր. տը Կօլ: Դամբանականներ խօսեցան կրթական նախարարը եւ Ժոռժ Տիւհամէլ:

ԽԱՆԱՄՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արդութեան» խումբը այս տարի եւս կազմակերպած է ուխտագնացութիւն մը Իշխան Արղութեանի Շիրիմին, Շավիլի գերեզմանատունը: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները: Մոնփարնասէն եւ Սէն Լազարէն շոգեկառք ամէն կէս ժամը անգամ մը:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի Հ. Կապոյտ Խաչը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, Յուլիս 29, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան մօտ) Կիրակի 29 Յուլիս: Երգ, արտասանութիւն մանուկներու կողմէ, «Րաֆֆի» երգչախումբ, պարեր հայկական եւ եւրոպական նուագով: Կերուխում: (Երկաթուղի Մոնփարնասէն):

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ Ալֆորվիլի Ազգ. դըպրոցի աշակերտներուն կողմէ, հովանաւորութեամբ Բարեգործականի, 29 Յուլիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Rue Etienne Doletի մանկապարտէզի սրահին մէջ: Երգ, պար եւ արտասանութիւն: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN . 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 27 Juillet 1945 Ուրբաթ 27 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année No 4463-Նոր շրջան թիւ 92 — խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

«ՌՈՒՍԻԱ ԿՐՆԱՅ ԳՐԱՒԵԼ ԻՐԱՆԸ, ԱՐԵՒՆ ՈՒ ԼՈՒՍԻՆԸ»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էր մեր աշխատակիցը, Լոնտոնի կաթոլիկ օրկանը, «*Քէթօլիկ Հէրըլտ*», բուռն յօդուած մը հրատարակելով Մոսկուայի դէմ, միեւնոյն ատեն թարգմանած էր Պոլսոյ «*Թանին*» թերթին մէկ խմբագրականը, նոյնպէս ուղղուած Խ. Միութեան դէմ:

Ահաւասիկ թղթակցութեան այդ մասը.—

Կաթոլիկ օրկանը «Թանին»ի յօդուածին յատկացուցած է պատուոյ սիւնակը, առաջին էջին վրայ քանի որ ինքն ալ սրտանց համամիտ է անոր մէջ յայտնուած միտքերուն: Կը թարգմանեմ ամբողջութեամբ.

— «Կարծես թէ խորհրդաժողով չի գումարուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ խաղաղութիւնը ապահովելու համար. կարծես Ուխտ չստորագրուեցաւ այնտեղ, ու խորհրդաժողովը որոշեց ազատ կացուցանել Մեծ Պետութիւնները՝ դաշնագիրները ու իրենց բարոյական յանձնառութիւնները յարգելու պարտաւորութենէն: Մինչ յիսուն պետութեանց պատուիրակները — որոնց հետ էր նաեւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը — խորհրդաժողովին որոշումները կը ստորագրէին, Ռուսերը բացէ ի բաց կը հետեւէին իրենց չղթայազերծ կիրքին՝ պահանջներ ներկայացնելով աջ ու ձախ: Մի՛ զարմանաք սակայն: Ռուսերը իրենց հակասական գործունէութիւնը արդարացնելու դիւրին ճամբան գտած են ու կը հաւատան թէ կրնան իրենց բոլոր քայլերը ծածկել «ազատութիւն, ժողովրդապետութիւն եւ իրաւունք» բառերուն ետին:

Համաձայն մեր ստացած տեղեկութեանց, Ռուսիա Իրանի կառավարութենէն կը պահանջէ պարսկական Ատրպատականը: *Ինչպէս ձայնասփիւռն ալ կը հաղորդէր, այս գաւառը ներկայիս կը գտնուի ռուսական տիրապետութեան տակ: Կ'ըսուի թէ խառնակութիւններ ծագած են այնտեղ: Ծաւալական քաղաքականութեան «թէքնիք»ին մէջ «խառնակութիւն» բառին իմաստը մենք շատ լաւ կը հասկնանք: Երբ երկիր մը գրաւելու անհրաժեշտութիւն ծագի, ամէնէն առաջ հրապարակ կը նետուի «անկարգութեան» եւ «անապահովութեան» լուրը: Քիչ ետքը կարգ-կանոնը եւ ապահովութիւնը վերահաստատելու պատրուակով կ'ուղարկուի զօրքեր որ կը գրաւէ խնդրոյ առարկայ շրջանը: Բայց Ռուսերը Ատրպատականը գրաւելու համար այդ միջոցին դիմելու պէտք չունին. արդէն այնտեղ են: Պէտք կա՞յ յիշեցնելու թէ ինչպէս մտան այդ շրջանը: Կրնայ բացատրուիլ թէ դաշնագիր մը գոյութիւն ունի, համաձայնութիւն մը ստորագրուած է եւ խոստում տրուած է այդ հողամասը պարպելու: Եւ սակայն խոստում, յանձնառութիւն կամ ստորագրութիւն որ եւ է արժէք չունին Կարմիր Փաշականներուն համար: Միայն պատեհ առիթը եւ անկէ յառաջ գալիք օգուտն է որ նկատի կ'առնեն: Ռուսիա կրնայ գրաւել Իրանը, Հնդկաստանը, Չինաստանը, Արեւն ու Լուսինը, եթէ ընդդիմութեան չհանդիպի: Յետադիմականներու աշխարհը առարկութիւն պիտի չընէ՞՝ ժողովրդավար բոլշեւիկներու յետին նպատակներուն դէմ: Մարդիկ ե՞րբ պիտի յիշեն որ Ատրպատականի ճամբան Ռուսերը կ'առաջնորդէ դէպի քարիւղի այն շրջանները որոնք այնքան կենսական են Անգլիոյ համար: Մէկ խօսքով, Ռուսիոյ ծաւալական ուղղութիւնը որ բոլշեւիկեան ուժականութեամբ ամբողջականացած ցարական քաղաքականութեան շարունակութիւնն է, հետզհետէ կը մտնէ ձգտում մը որուն նպատակն է յարձակում գործել ամէն ուղղութեամբ:*

Ռուսիոյ վերջին նկրտումը կը զուգադիպի Երեք Մեծերու ժողովին: Եթէ ան յաջողի իր ծրագիրներուն մէջ, խոշոր սպառնալիք մը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ անկախութեան համար եւ պիտի տկարացնէ Անգլիոյ դիրքը այն ճամբուն վրայ որ կ'երկարի մինչեւ Հնդկաստան ու Աւստրալիա: Ռուսական հակակշիռին ենթակայ Տարտանէլին եւ Կովկասին միջեւ կաշկանդուած Թուրքիա մը խաղալիկ պիտի ըլլայ Քրէմլինի ձեռքը: Իսկ եթէ երկրին վարչութեան մասնակցին ժողովրդավար հոսանքները, ինչպէս կը թելադրէ Մոսկուան, այն ատեն Թուրքիոյ կառավարութիւնը բոլորովին պիտի ենթարկուի խորհրդային հակակշիռին: Ռուսիա կը պահանջէ Կարսը: Այս գաւառը թրքական հող է 14րդ դարէն ի վեր: Այդ թուականէն առաջ հայկական էր: 1855ին Ռուսերը գրաւեցին վեցամսեայ կռիւէ մը ետք որու ընթացքին թրքական ուժերուն հրամանատարն էր անգլիացի զօրավար մը, Ուիլեըմս, 1877ին Ռուսիա դարձեալ գրաւեց այս նահանգը, բայց յեղափոխութենէն վերջ Լենին Աթա Թիւրքին վերադարձուց զայն: *Ինչ կը վերաբերի Ռուսերուն կողմէ Թուրք կառավարութեան վրայ եղած յարձակումներուն, պէտք կը զգանք յիշեցնելու թէ Թուրքիա մէկն է այն քանի մը երկիրներէն ուր քաղաքական տագնապ տեղի չէ ունեցած վերջին տասը տարին»:*

«Հէրըլտ»ի նոյն թիւին մէջ խմբագրութիւնը մասնաւոր հաճոյքով կը հաղորդէ որ Թուրք թերթը «Քէնթըրպըրիի Գահերէցին անպատկառութիւնը» խորագրով յօդուածի մը մէջ կը ձաղկէ Տօքթ. Հիւլէթ Ճանսընը որ վերջերս Հայաստան էր եւ կարգ մը հայանպաստ յայտարարութիւններ ըրաւ: Այս մասին յաջորդիւ:

ԺԻՐԱՅՐ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՎԵՆԵՏԻԿԷՆ

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՎԱՆՔԸ ԱՆՎՆԱՍ — Մ. Ա. ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԱՌԱՆՑ ԱՇԱԿԵՐՏԻ — ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔ ՄԸ՝ «ՍԵՒԱՆ» ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկու ամիս առաջ Վենետիկ էի: Քսան օրուան երկար ու դժուարին ճամբորդութենէ մը վերջն էր որ Փարիզ հասայ: Ճամբորդութիւն մը որ պատերազմէն առաջ քսան ժամէն կը կատարուէր: Ուրեմն կրնաք հասկնալ հիւսիսային Իտալիոյ վիճակը. փոխադրութեան միջոցները ջլատուած, կամուրջները քանդուած...

Երբ հեռացայ «Ադրիականի Թագուհի»էն, իր երեք հարիւր հազար բնակչութիւնը բարձրացած էր մինչեւ մէկ միլիոնի:

Հոն ուր երեք ամիս առաջ, գերման զինուորները իրենց երկաթեայ կարգապահութիւնը կը պարտադրէին, այժմ Անգլիացիներն են որ կը տիրապետեն: Ամէն անկիւն կ'երեւան անոնք. հրապարակներուն վրայ միայն իրենց միակերպ համազգեստը կը տեսնուի: Վենետիկեան կոնտոլներուն մէջ անգլիական բարբառ կը հնչէ եւ նոյնիսկ երբեմն, ջրանցքներուն մէջ է որ կը տեսնենք գինով զինուորը, ուր կ'իյնայ, չփոթելով Լոնտոնի ընդարձակ պողոտաներուն հետ:

Վենետիկ կրցաւ տեսնել ինչ որ իր պատմութեան մէջ չէր տեսած,— ինքնաշարժներ իր մայթերուն ու կամուրջներուն վրայ, «երկակենցաղ» ինքնաշարժներ իր ջուրերուն մէջ:

Քաղաքին այս ընդհանուր տեսարանը կը բացատրէ թէ՝ ինչու պատերազմի ընթացքին մէկ ռումբ իսկ չզգաւ անոր: Ահա Վենետիկի վիճակը, Անգլիացիներուն օրով:

Գալով հայկական կեանքին, Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը 1939ին ունէր մօտ վաթսուն աշակերտ: Շնորհիւ վարդապետներու յարատեւ աշխատանքին, վարժարանը բաց մնաց պատերազմի ընթացքին, հակառակ զինուորական, քաղաքական եւ տնտեսական մեծ դժուարութեանց, որոնք ստիպեցին դպրոցական վերջին երկու տարեշրջանները գիւղը կատարել: Ես ալ բախտը ունեցայ շրջանը աւարտելու բացօդեայ, կամարակապ քարայատակի մը վրայ:

Գիւղին դպրոցին կէսը գրաւած էին իտալացի զինուորները, որով՝ զինուորներու սովորական հայհոյանքներու մէջ էր որ կ'ուսանէինք:

Ամէն տարի եօթնէն տասը աշակերտներ, ամէնքը օտար երկիրներէ եկած, կ'աւարտէին, ու թէեւ ոչ մէկ տեղէ իրենց տարեկան թոշակը չէր հասներ, կը տեղաւորուէին զանազան համալսարաններու մէջ: Շրջանաւարտներու փոխարէն նորեկներ չէին գար: Այս վերջին ամենադժուար տարին ալ տասը ուսանող տալով, վարժարանին աշակերտները այլեւս հինգէն աւելի չեն: Ուրեմն դատապարտուած է փակուելու, մինչեւ նոր կազմակերպութիւն մը: Յուսա՞նք թէ անոր հետ Փարիզի Մուրատեան վարժարանն ալ պիտի վերաբացուի:

Վերջին ամիսներուն, վարժարանին չափահաս աշակերտներուն թիւը բազմացած էր, որովհետեւ մեզի միացած էին ռուսահայ գերիներ որոնք օգնութեան կը կարօտէին: Իրենց համար Միլանի Հայկ. Կոմիտէն ալ բաւական գործ տեսաւ, ղեկավարութեամբ Բժ. Ե. Արզումանեանի: Գերիներու մեծագոյն մասը, արդէն մեկնած են դէպի Խ. Հայաստան:

Երկու երիտասարդ գրողները, Արամայիս Սրապեան եւ Հրաչ Բաջարենց, որոնք Ֆրանսա ղրկուած էին իբրեւ զինուոր, շատոնց նետած են համազգեստը: Առաջինը ատամնաբոյժ է Միլանի մէջ, իսկ միւսը վերջին լուրերուն համաձայն Հռոմ էր:

Նոր գաղթականներէն առիթ ունեցանք մեր շէնքերէն մէկուն մէջ ընդունելու Գ. Կառավարենցը, իր ընտանիքով:

Ս. Ղազար վանքը բնաւ չէ փոխուած: Կարծես պատերազմէն լուր չունի. կարմիր տուներով փոքրիկ կղզին է միշտ, օտարին թէ Հայուն համար: Հայաստանէն փրցուած բուռ մը հող, ուր կը հանգչին Մխիթարներ, Բագրատունիներ ու Ալիշաններ: Վանքին վարիչներն ալ ամէնուն պէս դժուարութեանց հանդիպեցան, մանաւանդ տընտեսական գետնի վրայ:

Վարժարանին հետ անոնք ալ գիւղը փոխադրուեցան, իրենց հետ տանելով երկու հազարի չափ հայկական ձեռագիրներն ու գեղարուեստական գանձերը, որոնք յետոյ վերադարձան կղզի:

«Բազմավէպ»ը, որուն 1944ի հարիւրամեակը յետաձգուեցաւ, տարին երկու անգամ միայն կը հրատարակուի: Տպարանը նոր ընթերցարան մը սկսաւ հրատարակել, «Սեւան» անունով: Առաջին հատորը արդէն լոյս տեսած է, եւ քիչ ատենէն ուրիշ հինգ հատորներ ալ երեւան կուգան, պատրաստուած միջնակարգ ու բարձրագոյն ընթացքներու ծրագրով:

Աւելի կարեւոր գործ մը.— Տպարանը սկսաւ հրատարակել ծաղկաքաղներ ծանօթ հեղինակներէն, բանաստեղծ թէ արձակագիր: Արդէն լոյս տեսած են Վարուժան՝ երկու հատորներով, Թումանեան՝ նոյնպէս երկու հատորներով: Մօտերս լոյս կը տեսնեն Մեծարենց եւ ապա Ալիշան՝ աշխարհաբար թարգմանութիւններով:

Կը յուսամ թէ քիչ ատենէն հաղորդակցութիւնները կը վերահաստատուին Վենետիկի հետ, եւ աւելի լայն տեղեկութիւններ կը ստանանք:

ՅՈՎՀ. ԱԴԱՄԵԱՆ

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

Տալատիէի յայտարարութիւնները

Տեղական թերթ մը բաղդատելով երկու նախկին վարչապետները, Ռէյնօ եւ Տալատիէ, իրենց վկայութեանց առթիւ, կ'ըսէ թէ առաջինը, որ 66 տարեկան է, չորս ժամ ոտքի վրայ խօսեցաւ առանց որ եւ է նիշի (նօթ), մինչդեռ երկրորդը, 61 տարեկան, աւելի յոգնած կ'երեւար: Բայց այնքան թափով կը խօսէր որ առջեւի աթոռը դէպի առեան կը հրէր:

Նոյնքան ծանր էին Տալատիէի ամբաստանութիւնները մարէշալին դէմ, որ միշտ լուռ կը մընար, կարծես դէմքը մարմարէ շինուած ըլլար:

— «Փէթէն պատերազմէն տարիներ առաջ կը ջնջէր կամ կը կրճատէր հրանօթներու, հակօդային, հակահրասայլային թնդանօթներու ապրանքները: Մինչ Գերմանիա 1500 միլիոնի վարկ արձանագրած էր իր զինուորական ելմտացոյցին մէջ, մարէշալը 20 առ հարիւր կը զեղչէր մեր զինուորական վարկերը»:

«Վեղարաւորներ»ու (ֆակուլար) *հարցին առթիւ, վկան յայտնեց թէ բան մը չի գիտեր Փէթէնի մասնակցութեան մասին: 1939 Սեպտեմբերին, երբ կ'ուզէր մեծ դահլիճ մը կազմել, մարէշալը հաւանեցաւ մասնակցիլ, պայմանով որ Լավալն ալ մտնէր: Կ'ըսէր թէ ան միակ անձն է որ կրնայ Իտալիան մօտեցնել Ֆրանսային: Յետոյ խօսեցաւ սպառազինութեանց հարցի մասին: «Ո՞վ ըսաւ թէ Ֆրանսան ռազմամթերք չունէր: Ռիոմի դատավարութեան ատեն հաստատուեցաւ թէ 2000 արդիական օդանաւ ունէինք, պատրաստ՝ կռուելու, զինադադարի պահուն: Քանի մը շաբաթ վերջը զօր. Նօկէս կը խոստովանէր թէ աւելի քան հազար օդանաւեր հասած են հիւս. Ափրիկէ: Գերագոյն ճակատամարտին ատեն 3600 հրասայլ ունէինք եւ զօր. Կիւտէրեան յայտարարած է զինքը գերի բռնող ամերիկացի զինուորներուն թէ իրենք 3200 հրասայլերով էր որ յարձակեցան Ֆրանսայի սահմաններուն վրայ, եւ ատոնց մէկ մեծ մասն ալ թեթեւ էին»: Անցնելով զինադադարի դէպքերուն, նախկին վարչապետը յայտարարեց.*

— 1940 Յուլիս 10ին Ազգ. ժողովը ճշդրիտ բանաձեւ մը քուէարկեց: Այն ատեն Գերմանները Մուլէն էին: Այդ բանաձեւը պաշտօն կուտար մարէշալին նոր սահմանադրութիւն մը պատրաստել որ պէտք է վաւերացուէր ազգին կողմէ: Անմիջապէս, Հանրապետութեան տեղը բռնեց Ֆրանսական Պետութիւնը եւ Վիշի հասան Տըլոնքլի, Մէթէնիէի, Տարլանի պէս մարդիկ: Հանրապետութիւնը տապալելէ վերջ, պէտք էր անպատուել զայն: Պէտք էր անպատուել խորհրդարանը, երկրին ներկայացուցիչները: «Մասսիլիա» նաւը նստած, մենք զինադադարը լսեցինք ճամբան եւ վճռեցինք ամէն բան ընել հիւս. Ափրիկէի մէջ, կազմակերպելու համար դիմադրութիւնը: Մանտէլի հետ տեսայ զօր. Նօկէսը եւ պահանջեցի սուրը հանել պատեանէն: Պատասխանեց թէ չի կրնար գործել որովհետեւ իր տրամադրութեան տակ չունի նաւատորմը, պաշտպանելու համար մեր ծովեզերքները: Մանտէլ գիս յարաբերութեան մէջ դըրաւ անգլիացի վարիչներու հետ, Ճիպրալթարի

միջոցաւ։ Լորտ Կորթ եւ Պ. Տըֆ Քուփըր (այժմ անգլ. դեսպան Փարիզի) Ռապաթ եկան, ուր թոյլ չտրուեցաւ գործել։ «Մասսիլիա» քշուեցաւ նաւահանգիստէն եւ Մանտէլ ձերբակալուեցաւ։ Յետոյ մենք բանտարկուեցանք Պուրրասօլի մէջ եւ մառէշալը դատական իրաւասութիւններ տուաւ ինքն իրեն։ Առանց լսելու զիս դատապարտեց մըշտնջենական բերդարգելութեան։ Այս ըրաւ՝ ճամբայ ցուցնելու համար Ռիօմի դատաւորներուն։ Արդ, այս վերջինները վարուեցան իբրեւ ճշմարիտ Ֆրանսացիներ։ Ընդհ. դատախազ Կասանիօ մերժեց շարունակել դատը եւ ըսել թէ ֆրանսական կառավարութիւնը պատասխանատու էր պատերազմին, եւս առաւել՝ «Ֆրանսան»։

Այս առթիւ էր որ վկան մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց Ֆրանսայի սպառազինութեանց մասին եւ մանաւորապէս շեշտեց թէ 3000 օդանաւեր զինուած էին, թէ զինադադարէն վերջ 4238 օդանաւեր կային ազատ շրջանին մէջ, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել հիւս. Ափրիկէ փախած 1800 օդանաւերը։ Այս թուանշանները կ'ապացուցանեն թէ ինչո՛ւ չշարունակուեցաւ Ռիօմի դատը։ Անգամ մը եւս մառէշալը զինադադար կ'որոշէր, բայց ոչ խաղաղութիւն, որովհետեւ կը յայտարարէր թէ անհրաժեշտ է պատերազմի պատասխանատուութեանց դատը վերսկսիլ նոր հիմերու վըրայ, հաւանաբար հաճոյք պատճառելու համար Հիթլէրի։ Բայց դատաւորները գանելով չուզեցին նոր նախաքննութիւն մը կատարել»։

Վկան վերջացնելով, ըսաւ թէ որ եւ է ոխ չէ պահած այդ բոլոր դէպքերէն. կը յուսար թէ հայրենասիրութեան պոռթկում մը տեղի պիտի ունենար։ «Պահակ մը ինծի կը հասցնէր լուրեր երիտասարդ սպաներէ որոնք ինծի կը ծանուցանէին թէ զինապահեստներ կը կազմեն, թէ զօրք ցամաք հանուած ատեն մառէշալը ինք պիտի տար դիմադրութեան ազդանշանը։ Եթէ այդպէս ընէր, ի՜նչ փառաւոր էջ մը գրած պիտի ըլլար։ Ես հաւատացի, ես յուսացի։ **1942** Նոյեմբեր **8—11** ես ակնդէտ սպասեցի ըմբոստութեան այդ մարտակոչին։ Բայց բանտէն լսեցի միայն գերման զինուորներուն քայլերը եւ մեր զինաթափ զինուորներուն աղաղակները։ Ոչ մէկ ձեռնարկ այն մարդուն կողմէ որ հիմա կը դատուի։ Գերմանները, փոխանակ իրենք զիրենք գտնելու Ֆրանսայի մառէշալի մը դիմացը, Նոյեմբեր **11**ին գտան միայն գործակատար մը իրենց հրամանին տակ»։

ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԲԱՆԱՎԷՃ

Տալատիէի յայտարարութիւններէն անմիջապէս վերջը, զանազան հարցումներ եղան փաստաբաններուն եւ երդուեալներու կողմէ եւ նոր փորձ մը կատարուեցաւ մառէշալէն պատասխան ստանալու, բայց անօգուտ։

Գլխաւոր փաստաբանը կարգ մը վերապահումներ յայտնելով Տալատիէի յայտարարութեանց մասին, ըսաւ թէ աւելի վերջը պիտի յայտնէ մառէշալին գաղտնի հակազերման գործունէութիւնը (ծիծաղներ)։ Յետոյ դիտել տուաւ թէ վկան միշտ մառէշալի մասին խօսեցաւ եւ երբեք Լավալի մասին։

Տալատիէ.— Ձեմ գիտեր ինչ անցած դարձած է այս երկու մարդոց միջեւ, բայց գիտեմ որ Լավալը վռնտելէ վերջ, մառէշալը նորէն ետ կանչեց։ Պետը ինքն էր, պատասխանատուն ալ ինք։

Փաստաբանը.— Պ. Տալատիէ, իսկապէս կը հաւատա՞ք թէ մառէշալը դաւաճան է։

Տալատիէ.— Ամբողջ խղճովս կրնամ ըսել թէ մառէշալը դաւաճանած է իր պաշտօնին պարտականութեանց։

Փաստաբանը.— Միեւնոյն բանը չէ։

Տալատիէ.— Դաւաճանութեան զանազան եղանակներ կան։ Մառէշալը դաւաճանած է իր Ֆրանսացիի պարտականութեան։ Գալով թշնամիին հետ դաւակցութեան (էնթէլիժանս) բան մը չեմ գիտեր այդ մասին։

Երդուեալ մը.— Երբ Դաշնակիցները փորձեցին զօրք հանել Տիէփ, մառէշալը շնորհաւորութիւններ չուղղե՞ց Հիթլէրի, առաջարկելով որ Ֆրանսան ալ պատերազմ հռչակէ Անգլիոյ դէմ։

Նախագահը կարդալով հեռագիրը, հարցուց թէ մառէշալը կ'ուզէ՞ պատասխանել։ Փէթէն «ոչ» պատասխանեց նշանացի։

Երդուեալ մը.— Տէր մառէշալ, ձեր պատիւը խնդրոյ առարկայ է, կը պահանջենք որ պատասխանէք։

Մառէշալը.— Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ պատասխանեմ. բան չլսեցի։

— Կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ցուցնենք ղրկուած հեռագրին բնագիրը։

Մառէշալը.— Աւելորդ է։ Պատասխան պիտի չտամ։

Նախագահը բարկանալով դիտել տուաւ թէ մառէշալը ամէն բան կը լսէ, բայց խուլ կը ձեւանայ։ Փէթէն երկու անգամ հաւանեցաւ բերանը բանալու եւ քանի մը բառ արտասանելու, բայց ոչ մէկը ուղղակի պատասխան էր եղած հարցումներուն։ Իր երեք փաստաբանները իր շուրջը հաւաքուելով, յայտարարեցին թէ «մառէշալը չի լսեր, թէ չի ճանչնար Գերագոյն Ատեանը եւ պիտի չպատասխանէ»։

Ամէն կողմէ եղած ճնշումներուն վրայ, մառէշալը վերջին պահուն ըսաւ, թեթեւօրէն դողդոջուն ձայնով մը.

— Ձեմ լսեր, որովհետեւ ականջս ծանր է։ Նոյն իսկ չեմ գիտեր թէ խնդիրը ինչ է։

Այս առթիւ պաշտպան փաստաբաններէն Իզորնի յիշեց թէ 1944ին մեծ բանաստեղծը, Փօլ Վալէրի, կը գնահատէր մառէշալը, յայտարարելով.— «Ան ինքզինքը զոհեց պահպանելու համար ազգին միութիւնը»։

Նախագահը.— Բանաստեղծները անպատճառ մարգարէներ չեն։

✕ Երբ վկաներէն մէկը հարցում ուղղել ուզեց, նախագահը բարձր ձայնով ըսաւ Փէթէնի,— «Ոտքի ելէք եւ պատասխանեցէք հարցումներուն»։ Ամբաստանեալը մերժեց։ Ասոր վրայ նախագահը հրամայեց ոստիկանի մը որ ոտքի հանէ ամբաստանեալը։ Ոստիկանն ալ չլսեց։ Ի վերջոյ փաստաբանները համոզեցին Փէթէնը որ համակերպի։

✕ Երրորդ վկան էր հանրապետութեան նախագահը, Պ. Լըպրէօն, որ ատեան առաջնորդուեցաւ աւանդական պատիւներով եւ որուն համար թիկնաթոռ մը տրամադրուած էր։ Խօսեցաւ չափաւոր, բայց խորապէս յուզուած, փղձկելով։ Շատ մը ունկնդիրներ ալ կուլային։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԶՐՈՅՑ ՄԸ ՍԹԱԼԻՆԻ ՀԵՏ

(ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒԱՅԼՆ)

Ինչպէս Լոնտոնի մեր թղթակիցն ալ կը գրէ, Քէնթըրպըրիի դահերէցը, Տոքթ. Հիուլէթ Ճանսըն, վերջերս Հայաստան այցելած էր։ Դահերէցը վերադարձին տեսակցութիւն մը ունեցած է Սթալինի հետ, Մոսկուայի մէջ, եւ այս առթիւ կը պատմէ.

— «Նախ եւ առաջ շաղակրատեցինք մտերմաբար։ Հայաստան եւ Կովկաս կատարած ճամբորդութենէ մը վերադարձած ըլլալով, ըսի Սթալինի թէ որքան լաւ տպաւորութիւն կրած էի մանուկներու ֆիզիքական սքանչելի վիճակէն եւ անոնց զարգացման աստիճանէն, նոր եւ ծաղկաւէտ ոստաններէն։ Օրինակ՝ Երեւանը, որուն բնակչութիւնը **25** տարուան մէջ **27.000**էն բարձրացած է **250.000**ի։ Յետոյ խնդրեցի մէկ-երկու հարցումներ ընել։ Սթալին գլխու նշանով հասկցուց թէ կը հաւանի։ Ամբողջ մեր տեսակցութեան ընթացքին հազիւ վեր առաւ աչքերը։ Միայն երբեմն գլուխը վերցուց եւ երեսս նայեցաւ»։

Այդ հարցումներէն մէկը կապ ունէր կրօնական ազատութեան հետ։ Սթալին ըսեր է.

— Երբ օրթոտոքս եկեղեցւոյ պատրիարքը նզովք կարդաց խորհրդային նոր կառավարութեան դէմ եւ ժողովուրդին հրամայեց տուրք չվճարել, մենք ստիպուեցանք ինքնապաշտպանութեան դիմել։ Բայց պատերազմը նոր կացութիւն մը ստեղծած է։ Ան ցոյց տուաւ Եկեղեցիին թէ խորհրդային կառավարութիւնը էապէս հայրենասէր էր։ Ան երեւան հանեց նաեւ Եկեղեցիին հայրենասիրութիւնը։

Այս առթիւ դահերէցը կը խոստովանի թէ տեսակցութիւններ ունեցած է եկեղեցական բազմաթիւ իշխանութեանց հետ.— Համայն Ռուսիոյ պատրիարքին, Լէնինկրատի արքեպիսկոպոսին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Երուսաղէմի պատրիարքին, Վրաստանի արքեպիսկոպոսին եւն. հետ եւ թէ «խօսակիցներէն» ոչ մէկը գանգատ յայտնեց։ Սովետներու գործը ապահովաբար գոհունակութեամբ ընդունուած է անոնց կողմէ»։

Սթալին կ'եզրակացնէ.

— «Կարելի չէ խափանել կրօնը։ Կարելի չէ լռեցնել խիղճը։ Կրօնը խղճի գործ է եւ խիղճը ազատ է։ Կրօնը եւ դաւանական պաշտամունքը ազատ են։

Դահերէցը քաղաքական հարցեր ալ շօշափած ըլլալով, Սթալին անհրաժեշտ համարած է որ ժողովուրդները իրարու հանդիպին, փոխադարձ այցելութիւններ սարքուին եւն.։ (Ֆրանս-Սուար)։

✕ Գահիրէի «Արեւ»ը Էջմիածինէն վերադարձող պատգամաւորներէ իմացած է թէ եկեղեցական ժողովի փակման առթիւ (25 Յունիս), Գէորգ Զ. կաթողիկոսը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.

— «Կ'օրհնեմ ռուս մեծ ազգը եւ անոր առաջնորդ մարաջախտ Սթալինը, որ ոչ միայն բացաւ մեր եկեղեցիները, այլեւ խոստացաւ լայնցնել մեր երկրին սահմանները»։

Կը յուսանք ստոյգ եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալ շուտով։

---

11 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Փարիզի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ կը փորձէին մահափորձեր կատարել պայթուցիկներով, «հակահրէական եւ հակաբոլշեւիկեան քարոզութեան համար»։ Խումբը ենթակայ էր ոմն Մառի Լուիզ տը Նէօվիլլի, որ յաջողած էր Դիմադրական Ճակատին մէջ մտնել եւ կարեւոր պաշտօն մը ունէր հոն։ Խումբը ունէր նաեւ կարեւոր գումար մը որուն աղբիւրը հասկնալու համար քննութիւն բացուած է։ Խուզարկութեան ատեն բռնուեցան մեծ քանակութեամբ պայթուցիկներ։

Փարիզի Ազգ. Տունը

ԽՄԲ.— Հայ Ազգ. Տան Յանձնախումբէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Ուրախ ենք Ֆրանսահայ գաղութին յայտնելու թէ քանի մը նոր խորհրդակցական խառն ժողովներու մէջ, Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ Վարչութեան եւ Հայ Ազգային Միութեան կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչները հասան լիակատար համաձայնութեան մը, որպէսզի Փարիզի «Հայ Ազգային Տուն» ծրագիրը այդ երկու կազմակերպութեանց միացեալ ջանքերով իրականանայ։

Հայ Ազգային Տունը պիտի հիմնուի 32, րիւ տը Թրէվիզի շէնքին մէջ։ Երկու մարմինները կազմած են 12 հոգինոց Յանձնախումբ մը, որ պիտի վարէ այդ շէնքին գործողութիւնները։ Յանձնախմբին անդամներն են.— Ա. Աճէմեան, Ս. Գաղաղեան, Յ. Գարակիւլեան, Վ. Թոսունեան, Կ. Յակոբեան, Ս. Զալեան, Ա. Զօպանեան, Վ. Զիլինկիրեան, Ե. Պարկիրճեան, Պ. Պոտոսեան, Յ. Սարաֆեան, Հ. Սարգիսեան։ Դիւանի կազմը.— Պատուոյ նախագահ՝ Աշոտ Ֆրէնկեան, ատենապետ Պարկիրճեան, փոխ-ատենապետ Արմ. Աճէմեան, ատենադպիր՝ Հ. Սարգիսեան, փոխ-ատենադպիր Պ. Պոտոսեան, գանձապահ՝ Վ. Թոսունեան։

Յանձնախումբին ամէնէն ստիպողական գործը պիտի ըլլայ շարունակել եւ լրացնել սկսուած աշխատանքը, շէնքին գնման եւ յարդարման հարկ եղած գումարը հայթայթելու համար։ Յանձնախումբը ի մօտոյ հրապարակ պիտի հանէ 1000 ֆրանքնոց բաժնեթուղթեր եւ պիտի ջանայ զանոնք կարճ ժամանակի մէջ տեղաւորել ժողովրդի բոլոր խաւերուն մէջ։

Ռիւ տը Թրէվիզի շէնքին սենեակներն ու փոքր սրահները կրնան գնումը լրանալէ քանի մը ամիս յետոյ ի վիճակի դրուիլ զանազան հաւաքոյթներու եւ նիստերու իբր հաւաքատեղի ծառայելու համար։ Գեղեցիկ մեծ սրահները թատերական ներկայացմանց, պարահանդէսներու, նուագահանդէսներու եւ բանախօսութեանց յատկացուելու համար, պէտք պիտի ըլլայ սպասել որոշ ատեն մը, որպէսզի Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ այդ սրահները վարչական գործի մը յատկացնելու հարկը վերջ գտած ըլլայ եւ կարելի ըլլայ զանոնք լայնատարած թատերասրահի մը փոխարկել։

Այդ «Ազգային Տան» մէջ իրենց նիստերը կամ հաւաքոյթները պիտի կարենան ունենալ բոլոր մշակութային, բարեսիրական, մարմնակրթական կազմակերպութիւնները։

Բաժնետէրերը ընդհ. ժողովի մը մէջ պիտի ընտրեն «Հայ Ազգային Տան» ղեկավար մարմինը։

Այն ջերմ ընդունելութիւնը զոր Ազգ. Տան գաղափարը գտաւ վերջերս մեր գաղութի զանազան շրջանակներուն մէջ, եւ այդ գաղափարին յարած երկու մեծ կազմակերպութեանց սրտագին համաձայնութիւնը զայն միասնաբար իրագործելու, մեզի լիովին յուսալ կուտան որ այդ ազգօգուտ ծրագիրը, որուն մարմնացումը շատոնց ի վեր կը ցանկար մեր գաղութը, մօտիկ ապագայի մը մէջ իրականացած պիտի ըլլայ։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացաւ անգլիական եւ ֆրանսական հրամանատարներուն միջեւ, ֆրանսական զօրքի մասին։ Այդ համաձայնութեամբ, ֆրանսական զօրքը պիտի պարպէ արեւելեան Սուրիան, բայց պիտի մնայ արեւմուտքի սուրիական ծովեզերքին վրայ եւ Լիբանանի մէջ։ Յետոյ, Ֆրանսա պիտի պահէ նաեւ կարգ մը օդակայաններու հսկողութիւնը։ Համաձայնութիւնը առժամեայ է, մինչեւ որ կարգադրուի բոլոր օտար զինուորները պարպելու խնդիրը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ Հայ Մարզական Միութեան դաշտահանդէսը այս կիրակի, 29 Յուլիս, Մալխալի անտառին մէջ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ Խանասորի արշաւանքին 49րդ տարեդարձի առթիւ, Հ. Յ. Դ. Սէն Շամոնի Վարուժան կոմիտէի կողմէ, այս կիրակի, 29 Յուլիս, կէս օրէն մինչեւ իրիկուն, Փոն-Նանթէնի դաշտավայրը (Վարիզէլ)։ Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՍՏԱՑԱՆՔ.— Խորհրդային Մեծ Հայաստան, ոտանաւոր եւ արձակ։ Հեղինակ՝ Արամ-Զարըդ-Վտարանդի։ Կողքի նկարազարդում՝ Մ. Քէպապճեանէ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Աշոտ Կարիպեան իր քրոջ՝ Շուշանիկի կողմէ։ Հասցէ՝ Էթէրլի, Սէն Էռուպ, Փիէռ Պօ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 28 Juillet 1945 Շաբաթ 28 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4464-Նոր շրջան թիւ 93 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՁԱԽԵՐՈՒ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Չըրչիլ հրաժարեցաւ

Անգլիոյ երեսփ. ընտրութեանց արդիւնքը կատարեալ անակնկալ մը եղաւ ամէնուն համար, ապշութեան մատնելով բոլոր հոսանքները: Ջախջախիչ յաղթանակ մը շահած է աշխատաւորական, ուրիշ խօսքով՝ ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ կը գործէ 50 տարիէ ի վեր:

Ահաւասիկ պաշտօնական թիւերը, եւ բաղդատութիւն մը՝ նախորդ երեսփ. ժողովին հետ.— Աշխատաւորականները շահած են 390 աթոռ (նախապէս ունէին 163), պահպանողականները՝ 195 (358), Ազատականները՝ 10 (19), անկախները՝ 10 (18), համայնավարները՝ 2 (միայն մէկ) եւն.: Այսպէս աշխատաւորականները եւ միւս ընդդիմադիրները միասին պիտի ունենան 416 երեսփոխան, իսկ պահպանողականները եւ ուրիշ մանր խմբակցութիւններ հաւաքաբար՝ միայն 211:

Տակաւին յայտնի չէ համալսարանական շրջաններու արդիւնքը (12 աթոռ): Ամէն պարագայի մէջ, աննախընթաց է ձախերուն յաղթանակը: Պ. Չըրչիլ, որ ժամը ժամին կը հետեւէր քուէարկութեանց արդիւնքին յայտարարութեան, անմիջապէս պալատ երթալով թագաւորին ներկայացուց իր հրաժարականը, ինչպէս կը տրամադրէ սահմանադրութիւնը: Այս առթիւ յայտարարութիւն մը ուղղեց Մեծն Բրիտանիոյ ժողովուրդին, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Կը ցաւիմ որ թոյլ չտրուեցաւ վերջացնելու պատերազմը Ճափոնի դէմ: Բայց եւ այնպէս ատոր համար ամէն ծրագիր կազմուած եւ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է, եւ արդիւնքը կրնայ շատ աւելի շուտ գալ քան կը յուսայինք: Ահագին պատասխանատուութիւններ կ'իյնան նոր կառավարութեան վրայ, երկրին մէջ եւ երկրէն դուրս, եւ պէտք է յուսանք թէ պիտի կրնայ յաջողութեամբ տանիլ զանոնք»:

Նոր վարչապետն է աշխատաւորական կուսակցութեան առաջնորդը, հազարապետ Ք. Էթլի, 62 տարեկան, որ Չըրչիլի աջ բազուկն էր խառն դահլիճին մէջ, եւ անոր հետ Փոցտամ կը գտնուէր դեռ քանի մը օր առաջ: Քուէարկութեան արդիւնքէն կ'երեւայ որ 23.732.560 քուէարկուներէն 14.901.370ը ձայն տուած են ընկերվարականներուն, միայն 9.831.189 հոգի՝ Չըրչիլի կուսակիցներուն (պահպանողական) կամ հետեւորդներուն: Ընտրութեանց պայքարին վճռական արդիւնքներէն մէկն ալ՝ ազատական կուսակցութեան ջախջախումն է: Ուրեմն Անգլիա նորէն պիտի կառավարուի երկու մեծ կուսակցութեանց կողմէ,— Աշխատաւորական (փոխան Ազատականի) եւ Պահպանողական:

Ընկերվարականներուն այս ջախջախիչ յաղթանակը, որ կը զուգադիպի Երեք Մեծերու ժողովին, անշուշտ մեծապէս պիտի ազդէ դէպքերու ընթացքին վրայ, [illegible] թիւն չկայ Անգլիոյ երկու հոսանքներուն միջեւ, արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով: Աւելի շատ ներքին, ընկերային բարենորոգումներու խնդիրն է որ կը բաժնէ զանոնք: Աշխատաւորականները այժմէն կը խօսին հանքերու, արտադրութեան միջոցներու ազգայնացման մասին:

Կը կարծուի թէ նոր վարչապետը Փոցտամ պիտի երթայ ամէնէն ուշը մինչեւ երկուշաբթի, միասին տանելով իր արտաքին նախարարը, ինչպէս եւ Չըրչիլն ու Իտընը: (Երկուքն ալ վերընտրուած են իբրեւ երեսփոխան, իսկ 12 նախարարներ սեւցած):

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ ՏՈՒՐՔԻ մասին վիճաբանութիւնները կը շարունակուին Խորհրդակցական ժողովին մէջ: Ելմտական նախարարը այս առթիւ յայտարարեց թէ 1945ի ելմտացոյցին բացը 200—245 միլիառ կը հաշուեն: Դրամագլուխի տուրքէն կը սպասուի առ նուազն 130 միլիառ, որուն 80 միլիառը հաստատման առաջին տարին: Այժմ շրջագայութեան մէջ կը գտնուի 400 միլիառ փրանք, խնայողութեանց սնտուկներուն մէջ՝ 200 միլիառ, 600 միլիառ գանձատոմս կարճ պայմանաժամով:

ԱՄԷՆ ՕՐ 5000 ՕԴԱՆԱՒԵՐ կրակ պիտի տեղան Ճափոնի վրայ, որպէսզի անպայման անձնատուր ըլլայ: Արդէն վերջնագիր մը յանձնուած է ի դիմաց Երեք Մեծերու: 30.000 թոն ռումբ ձգուած է Ճափոնի վրայ վերջին 16օրերու ընթացքին:

ԹԷ՝ ՊԻՏԻ ՉԳԱՆ ԱՅԼԵՒՍ...

Չեմ սիրեր դամբանական գրել:

Եթէ տեսած չըլլայի Թօլան Տորժըլէսի «Երկու բացականներուն» համարը, դեռ պիտի չգրէի այս երկրորդ մահազդս: (Առաջինը՝ Աբրահամ Տաքէսեան, Պէզազեան վարժարանէն, Բ. Հրանդ Սարեան, Կեդրոնականէն):

Ըսելու, արտայայտելու ձեւեր կան՝ որոնք՝ փոսին վրան ալ արտասանուին՝ իրենց հետ ոչ խունկի, եւ ոչ ալ բուրվառի խշխշոց կը բերեն:

Տորժըլէս այցի կ'երթայ Քուրթըլինի հողակոյտին՝ ու յուզուած, լուռ, գլխահակ, կոկորդ սեղմող վշտով մը կը պատմէ անոր՝ Պուխընվալտի սպանդանոցին մէջ եղերական մահը իր երկու ընկերներուն: Մահ մը որ՝ հայկական կոտորածներէն երեսուն տարիներ վերջ նացի - Իթթիհատ, կամ Իթթիհատ - նացի դպրոցին գրէշային բեմին վարագոյրը վեր առնելով՝ արեւմուտքի շատ մը սկեպտիկ «աղա»ներուն բերան փոխել տուաւ...

«Երկու հայ ընկերներ ալ մեր Քոմանտօէն —170.10 Stalag XI A— պիտի չի վերադառնան: Չէրչեան Յակոբ, Մարսիլիայէն, երկու հայդուկներու հայր՝ կաթուածահար եւ Յովհաննէս Ակօշեան՝ Լիոնէն, սաւառնակներու ռումբերէն յօշոտուած:

Համակրելի էր Չէրչեանը: Մասնաւորապէս մտերմացայ Ակօշեանի հետ, այն օրը, որ ուրիշ երեք հայ երիտասարդներու հետ, — Յովհաննէս Տէր Մեսրոպեան, Կարապետ Պապէրեան, Մարսիլիայէն, իսկ Գէորգ Քուլաքսըզեան, Լիոնէն — բեմ ելաւ, ափրիկեան կեանքէն առնուած թատերախաղի մը (Ժաք Բլէն) դաշնաւոր (cadencé) հրջպարը ներկայացնելու համար:

Ինչ ծափե՛ր: Հպարտացանք: Մեր ընկերները՝ մերկ, սեւամորթ, իրենց շարժուձեւերուն մէջ այնքան ժուժկալ, ներդաշնակ, դիմագիծներուն մէջ այնքան լուրջ՝ բնական ու յաջող դուրս եկան: Ուր՝ բնականէն թռիչքէ զուրկ՝ նախնական Խափշիկներու պարին մէջ իսկ փնտռուած, աշխատուած, խնամքով յղկուած արուեստի մը ճիգը գտանք մենք, Քոմանտոյի հազարի մօտ Ֆրանսացի, պելժիացի եւ հայ գերիներս:

Փոքր Ասիացի ժողովուրդին համար թմբուկի եւ սազի ձայնը՝ պորտի խաղ, ու փաթթոց չկրողներուն համար՝ օղի եւ անճոռնի, խենէշ, շարժուձեւեր կը նշանակէ դրեթէ միշտ ...:

Խափշիկը նախամարդուն շատ աւելի մօտ, միամիտ՝ ուրեմն անկեղծ՝ վայրենի —մե՞նք թէ անոնք—ուրեմն պահպանողական— կը շարունակէ դեռ իր բոլոր արարողութիւնները խմբապարով ներկայացնել, ու խրախճանքի պարերուն մէջ իսկ — միշտ երկսեռ — կը մնայ պարզ, առանց արտառոցութեան, չափաւոր, զուարթ, պորտի, մարմնի կշռուն, համաչափ ներդաշնակութեամբ:

Սեւամորթը դրեթէ չունի առանձնապար, ուր յատկապէս Փոքր Ասիացին ուրանալով, անգիտանալով մանաւանդ շարժումին աստուածային արուեստը՝ [illegible], յաճախ գարշանք ազդող ու կրկնապէս ծիծաղելի:

Վկայ՝ ՁԷՓԲԷ ԲԷԼԼԻներու վաւաշոտ եղանակներն ու անոնց ոգին ընկերացող «չէյպէկ»ի պարերը:

Պարողները կրկին ու կրկին բեմ հրաւիրուեցան: Շնորհաւորեցինք ընկերները:

Ու կը յիշեմ դեռ այն խօսքը Յովհաննէսին՝ որ անոր մէջ իր ցեղին հանդէպ ունեցած սիրոյն էն ցայտուն չափանիշը կը խտացնէր պայծառօրէն:

— Ընկեր Սուրէն Գասպարեանը իր վրձինի հմայքովը բեմը զարդարելով մեր անունը բարձրացուց, իսկ մենք ալ մեր կրցածին չափ «մեր» երեսը ճերմակ հանել ջանացինք: Յաջողեցա՞նք:

Սիրեցի «Մեր»ը Յովհաննէսէն: Ցեղիս՝ հպարտ, նախանձախնդիր ոգիին հայելին չէ՞ այդ «Մեր»ը:

Պարողները լաւ կատարեցին իրենց դերը: Յաջողութեան վերի աստիճաններուն մօտեցան անոնք:

Պատուախնդիր, մաքուր, հագուստ կապուստին մեծ [illegible] եւ ոչ այպանելի՝ տեսակ մը ինքնուրացում, անձնալքում, փչաթեւերու յատկանշական հիւանդութիւն — խօսքերը չափող - կշռող, ժպտուն, համակրելի ընկեր մըն էր Յովհաննէսը՝ որ ձգեցինք օտար հողի վրայ...:

Պաշտօն ունէի ծնողքին գրելու: Զուգեցի, յետաձգեցի միշտ: Չէի կրնար որոշել: Այդ գործը պաշտօնականները —ռօն-տը-ֆիւիր— միայն լախտի հարուածի մը չափ մահացու, կ'իջեցնեն երկու երեք չոր բառերով: Ես չկրցայ ընել ատիկա:

Ու հիմա՝ երբ կը մօտենայ կարաւանը՝ կատարեմ պարտքս: Կատարեմ պարտքս, ըսելու համար Չէրչեանին կնոջ, զաւակներուն, Ակօշեանին մօրը եւ հօրը, թէ պիտի չգան այլեւս իրենց ամուսինը, հայրիկը, զաւակը...: Թէ՝ ...:

Թէ՝ մենք՝ բոլորս Հայերը 170.10ին, եւ մեզի հետ «Քոմանտօ»ին բոլոր գերիները, պիտի չմոռնանք յիշատակը՝ թշնամի հողին յանձնուած մեր բոլոր զոհ ընկերներուն — Ֆրանսացի թէ պելժիացի— որոնք, մե՛ղք, երկու անգամ մեռան...:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

ՓԵԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

«Այնքան բարձրանալ եւ այսքան իյնալ...»

Նախագահ Լըպրէօն, երրորդ վկան, իր յայտարարութեանց ընթացքին այնքան յուզուած էր որ փղձկեցաւ: Թերթերը կը գրեն թէ աչքերը թրջած էին արցունքէն եւ կը հեծկլտար, երբ կը խօսէր մարէշալէն քանի մը քայլ անդին: Ամբողջ ատեանը խորապէս յուզուած էր եւ բարձրաստիճան անձեր կուլային. բայց Փէթէն, խուսափողական ակնարկ մը նետելէ վերջ, անդին դարձուց իր գլուխը, իբրեւ թէ կարեւոր բան մը կատարուած չըլլար կամ իրեն հետ կապ չունենար:

Լըպրէօն, որ 73 տարեկան է, իր կարգին նկարագրեց 1940 Յունիսի դէպքերը: Ըսաւ թէ ինք հակառակ էր զինադադարին: «Բայց ինչո՞ւ կանչեցի մարէշալ Փէթէնը: Որովհետեւ կարելի չէր ուրիշ բան ընել: Իրիկուան ժամը 11 էր եւ պէտք էր որ ես կառավարութիւն մը ունենայի յաջորդ օրուան համար: Այն ատեն Փէթէն իր գրպանէն հանեց պատմական թուղթը եւ կարդաց նախարարներուն անունները: Լավալի անունը լսելով ըսի թէ Անգլիացիներուն հետ գործերը լաւ չեն երթար, աւելի չբարդացնենք: Եւ սակայն Լավալ առտու մը ինծի մօտենալով, ըսաւ կոպտօրէն.— «Պատերազմը կորսնցուցինք, պէտք է քաւել»: Լավալ այնքան կոշտ էր որ քարտուղարս հարցուց դրան ետեւէն.— «Ի՞նչ կ'ընեն նախագահին»:

Մինչ այս մինչ այն Գերմանիոյ պայմանները կ'ընդունուէին: Կառավարութիւնը կը հաստատուի Վիշիի մէջ, եւ Յուլիս 7ին երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու պատուիրակութիւն մը Լավալի առաջնորդութեամբ կը ներկայանայ իրեն, պահանջելով որ հրաժարի: Լըպրէօն կը պատասխանէ թէ միայն Ազգ. Ժողովին քուէարկութեամբ կրնայ հրաժարիլ: Քուէարկութիւնը կը կատարուի, եւ Յուլիս 11ին Փէթէն կ'այցելէ իրեն եւ կը յայտարարէ թէ նոր վարչաձեւ մը կը սկսի: «Կարդացի Յուլիս 11ի սահմանադրական օրէնքը, ստորագրուած՝ «մարէշալ Փէթէն»: Արդ, ի՞նչ է նախագահի մը էական պաշտօնը, եթէ ոչ ստորագրել: Այդ վայրկեանէն հասկցայ թէ պէտք էր ձգել երթալ: Մնաց որ, որ եւ է նամակ չստացայ հին պաշտօնակիցներէս որ ըսէին թէ պէտք էր մնալ: Եւ ելայ Վիզիլ գացի, ուր երբեմն կը մխիթարուէի դիտելով Ազատութեան արձանը: Շատ չանցած, իտալական վաշտ մը վերջ որ իբրեւ թէ զիս պիտի պաշտպանէր, եկաւ կէսթափօն եւ առաւ տարաւ բրտօրէն: Յետոյ աւստրիացի բժիշկի մը միջամտութեամբ կրցայ վերադառնալ»:

Վկան իր կարծիքները յայտնելով Փէթէնի մասին, տեսակ մը վեհանձնութեամբ դատեց զայն. ըսաւ թէ մարէշալը կը ծածկէր շատ մը բաներ որոնց հեղինակը ինքը չէր: Բայց երկու հիմնական սխալներ գործեց.—առաջին՝ կը հաւատար Գերմանիոյ յաղթանակին. երկրորդ՝ կը կարծէր թէ իր զինուորական ստորիճաններուն հմայքը բաւական էր պաշտպանուելու համար դրաւողին պահանջներուն դէմ: Նախագահը զայրոյթով հարցուց թէ մարէշալը ինչո՞ւ հանդիսաւորապէս չբողոքեց Ալզաս Լօռէնի գրաւման դէմ, միլիոններուն դէմ, աքսորներուն դէմ, մաքիներու մէջ կազմակերպուած հետապնդումներուն դէմ: Յետոյ վերյիշելով Փէթէնի փառաւոր օրերը, 1918ի յաղթանակէն ի վեր, աղաղակեց.— «Այսքան բարձրանալ վերջ այսքան իյնալ...»: Չեմ հասկնար Փէթէն ինչո՞ւ չըսաւ Գերմաններուն,— մարզպետ մը նշանակեցէք Ֆրանսայի համար եւ վերջացուցէք, վերջացուցէք...

Երբ գլխաւոր փաստաբանը, Փայէն հարցուց թէ մարէշալը դաւաճանո՞ծ է, Լըպրէօն պատասխանեց.

— Պարտաւոր էր «ոչ» ըսել: Պարտաւոր էր զայրալից մերժումներով ընդդիմանալ, երբ թշնամին կը դրժէր իր յանձնառութեանց, պարտաւոր էր Դիմադրութեան գլուխն անցնիլ: Անշուշտ այն ատեն, ինչպէս պատահեցաւ շատ շատերուն, զնտան մը պիտի նետուէր: Այդ բնակարանը, իր կրածեփ պատերով չէր կրնար հաւասարիլ Սիկմարինկէնի հինաւուրց ատաղձներէ շինուած բնակարաններուն, բայց (կէս մը դառնալով մարէշալին) պզտի՞կ բան է խղճի հանգստութիւնը:

Փէթէն իր փաստաբաններուն դառնալով հասկցուց թէ յոգնած է: Թէեւ լաւ կ'երեւար դէմքով, բայց բժիշկները հաստատեցին թէ իսկապէս յոգնած է եւ գիշերը լաւ չի քնանար:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Չորրորդ վկան, Ժիւլ Ժանէնի, Ծերակոյտին նախագահը, այժմ անպաշտօն նախարար, որ 81 տարեկան է, իր յայտարարութիւնն ըրաւ նստելով բազկաթոռի մը վրայ: Իր կարծիքով, եթէ զինադադար կնքուէր, կառավարութիւնը պէտք էր քաշուէր Հիւս. Ափրիկէ, որպէսզի կարենար ազատօրէն գործել եւ ի հարկին շարունակել պատերազմը: Շօթան կը պնդէր որ հասկնան Գերմանիոյ պայմանները: Առտու մը կ'իմանայ որ Փօլ Ռէյնօ հրաժարած է, Փէթէն կառավարութեան գլուխը անցած եւ զինադադար խնդրած: «Պ. Էռիօ եւ ես իրար անցանք: Այլեւս Գերմանիոյ պայմանները հարցնելու խնդիր չկար: Ամբողջական անձնատրութիւն էր: Այս կացութիւնը առ նուազն կը ստիպէր որ Գերմանիոյ հետ բանակցող նախարարները ազատ մարդիկ ըլլային, ուստի ստիպողական կը դառնար կառավարութեան փոխադրութիւնը: Փէթէն միշտ կ'ընդդիմանար, յայտարարելով,— Ես Ֆրանսայէն դուրս պիտի չելլեմ»:

Պ. Ժանէնի Փէրփինեան գացած ատեն, կը ձերբակալուի Թուլուզի մէջ, նահանգապետին կողմէ: Քառասուն եւ ութ ժամ վերջը զինադադարը ստորագրուած էր, կառավարութիւնն ալ Վիշի փոխադրուած: Յուլիս 4ին ինք ալ Վիշի կը հասնի: Յաջորդ օրը Լավալ կը պահանջէ գումարել Ազգ. Ժողովը: Ինք մերժեց, առարկելով թէ չի կրնար արագօրէն հրաւիրել Ծերակոյտը: Յաջորդ օրը հրամանագիր մը նիստի կը հրաւիրէր Ազգ. Ժողովը: Վկան խոստովանեցաւ թէ շատ բարեացակամ խօսքեր ըրած էր Փէթէնի համար, Ծերակոյտին մէջ: Ինք Փէթէնը կը ճանչնար 1917էն, գիտէր որ յոռետես է եւ նահանջական. բայց 1918ի յիշատակը, Վէրտէօնի յաղթանակը ջնջած էր այդ ամէնը: Եւ յետոյ, կրնայի՞ն ուրիշ մէկն ընտրել: «Բոլոր աչքերը Փէթէնի ուղղուած էին, իբրեւ տեսակ մը փրկութեան խարսխանիշ որուն կ'երկարէին բոլոր ձեռքերը, միակ անունը որ կրնար միութիւն ստեղծել: Լավալ ժողովները կը բազմապատկէր Վիշիի մէջ. կ'ուզէր քուէ ստանալ առանց վիճաբանութեան: Երբ նիստը բացի, լաւ կազմակերպուած ձայներ ազդարարեցին թէ պէտք էր շուտ քուէարկել, թէ ընդհանուր վիճաբանութիւնը աւելորդ է: Եւ այսպէս ոչ մէկը կրցաւ բացատրել իր քուէն: Կորզուած, տեսակ մը բռնի քուէարկութիւն մըն էր որ տեղի ունեցաւ եւ հետեւանքը եղաւ ճակատագրական: Ժամը 17 — 19 լիազօրութիւնը քուէարկուած էր»:

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վայրկեանէն անդին Ծերակոյտին նախագահը կը դառնայ հեռաւոր վկայ մը կառավարութեան գործունէութեան: Բայց ամէն անգամ որ շփում կ'ունենար կառավարութեան պետին հետ, աւելի կը համոզուէր թէ ան միացած է Գերմանիոյ:

— «Երբ սկսան պատանդներու գնդակահարութիւնները (1941 Հոկտեմբեր), որ արգիլուած է միջազգային պայմանագիրներով, հարցուցի թէ ի՛նչ ձեռնարկ ըրած են առաջքը առնելու համար: Բուռն կերպով բողոքեցի զինադադարի պայմաններուն ծանր բռնաբարումներուն դէմ: Նամակ մը գրեցի մարէշալ Փէթէնի, հարցնելու համար թէ զինադադարը գոյութիւն ունի՞, եւ եթէ ոչ, թող ըսէր երկրին: Իբրեւ պատասխան ստացայ նամակ մը որ պարզապէս ցաւ կը յայտնէր, եւ կ'ըսէր թէ ամէն բան եղած է որպէսզի նոր գնդակահարութիւններ չըլլան: Վհատեցուցիչ էր այս պատասխանը: Այլեւս նամակ չգրեցի: Մնաց որ, մեզ բռնի տեղափոխած էին եւ 1942 Օգոստոսին օրէնք մը կը ջնջէր Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին դիւանները: Այսպէս վերջ կը տրուէր իմ պաշտօնիս»:

Գլխաւոր փաստաբանը, Փայէն, բողոքեց թէ Փէթէն անզգայ չէր, երբ Գերմանները պատանդներ առին, թէ ան նամակ մը գրելով Հիթլէրի, յանձն առած էր սահմանագիծը երթալ, ինքզինքը իբրեւ պատանդ առաջարկելու համար: Ասոր վրայ Գերմանիոյ վարչապետութեան մէկ ներկայացուցիչը հաւաստած էր թէ այլեւս գնդակահարութիւններ պիտի չըլլան:

Երդուեալ մը հարցուց թէ Փէթէն իսկապէս գնա՞ց սահմանագիծը եւ իրաւցնէ նոր գնդակահարութիւններ չեղա՞ն: Ուրիշ մը հարցուց թէ ի՞նչ դիրք բռնեց Փէթէն, Շաթոպրիանի պատանդներուն գնդակահարութեան առթիւ: Փաստաբանը պատասխանեց թէ աւելի վերջը պիտի խօսի այդ մասին: Յետոյ խօսք դարձաւ Լավալի մասին, հասկնալու համար անոր ազդեցութիւնը Փէթէնի վրայ: Վկան ըսաւ թէ Լավալ «ցած բնաւորութեան տէր մարդ մըն է, անընդունակ քաջութեան եւ խանդավառութեան»: Իր կարծիքով, Ազգ. Ժողովը կանոնաւոր էր՝ ձեւականօրէն: Նոյնպէս Փէթէն իրաւունք ունէր գործադրելու օրէնսդիր իշխանութիւնը, բայց չարաչար գործածեց այդ իրաւունքները, անվերջ երկարաձգելով փոխանցման շրջանը:

Ծերակոյտին նախագահը դուրս ելած ատեն Փէթէն ողջունեց զայն, ինչ որ մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւեց:

Ցաւոտ վկաներ եւ միջադէպ մը

Հինգերորդ վկան էր Լուի Մառէն, Նանսիի երեսփոխանը եւ մեր բարեկամը (74 տարեկան), որ արտայայտուեցաւ շեշտակի, առանց բառերը ծամծմելու: Միշտ «ամբաստանեալը» կ'ըսէր: Իր գլխաւոր միտքն էր ապացուցանել թէ Փէթէն զինադադար խնդրելով բռնաբարած էր Ֆրանսայի խօսքը: «Առաջին անգամ էր որ այս տեսակ բան կը պատահէր մեր մէջ»: Ինք միշտ հակառակ եղած է զինադադարին, զոր անպատուութիւն կը նկատէր: Իր կարծիքով, զինադադարը պարտադրուեցաւ զօրականներուն կողմէ ոչ թէ զինուորական, այլ ներքին պատճառներով:

— «Մենք յանձն առած էինք անջատ հաշտութիւն չկնքել: 1918ին այդպիսի դաշինք մը յաղթութիւն բերաւ մեզի, 1939ին Ֆրանսան միայն դրժեց իր խոստումին (1940 մարտ 28ի անգլեւ-Ֆրանսական դաշինքին). անշուշտ ոչ Ֆրանսան, այլ անոնք որ ստորագրեցին զինադադարը: Նախարարները կ'ուզէին որ համաձայնութիւնը յարգուէր. բայց մարէշալը... ըսել կ'ուզեմ ամբաստանեալը այդ մասին չէր մտածեր: Անձնատրութիւնը հրամանատարութեան գործ է, ամբողջական եւ առժամեայ կորուստ զոր զինուորական վարիչները պէտք է հրամայեն երբ անհրաժեշտ կը դառնայ: Բայց զինադադարը կառավարութեան գործ է: Վէկան կ'ըսէր թէ բանակին պատիւը թոյլ չի տար անձնատուր ըլլալ: Այս սպարապետը կ'ուզէր կառավարութեան վրայ ձգել իր պատասխանատուութիւնները. բայց երբ Փօլ Ռէյնօ ճշմարիտ ազնուութեամբ մը յանձն կ'առնէր նոյնիսկ հրաման տալու պատասխանատուութիւնը, զօրավարը նորէն կը մերժէր: Փէթէն կառավարութեան մէջ մտած օրն իսկ յայտարարած էր թէ երբեք պիտի չհեռանայ Ֆրանսայէն, իսկ Վէկան աւելի վճռական էր. «եթէ ոտքերուս շղթայ իսկ անցընեն, ես պիտի չհեռանամ երկրէն»:

Ուրիշ յայտարարութիւններէ վերջ, վկան ցաւ յայտնեց որ չէ պահուած 1793ի սահմանադրութեան այն յօդուածը որ կ'արգիլէ հաշտութիւն կնքել, ցորչափ թշնամին գրաւած է ազգային հողը, ոչ ալ 1793ի օրէնքը որ մահուամբ կը պատժէ ան որ կ'ուզէ բանակցիլ թշնամիին հետ, երբ ան չի ճանչնար երկրին ամբողջութիւնը:

Այս վկայութեան առթիւ ներս հրաւիրուեցաւ Ռէյնօ, ճշդելու համար թէ նախարարական խորհուրդին մեծամասնութիւնը իսկապէս հակառա՞կ էր զինադադարին: Լուի Մառէնի կարծիքով, զինադադարը պիտի մերժուէր 10ի դէմ 14 ձայնով. մինչդեռ Փօլ Ռէյնօ յայտարարեց թէ 13 հոգի զինադադարի կուսակից եղան, երբ Շօթան կ'առաջարկէր հասկնալ Գերմանիոյ պայմանները, եւ միայն վեց հոգի համաձայն էին իրեն, Հիւս. Ափրիկէ երթալու համար: Փոքր բանավէճ մը ծագեցաւ երկուքին միջեւ, եւ Մառէն պահանջեց որ Գերագոյն Ատեանը կանչէ ներկայ նախարարները եւ ճշդէ այս պարագան: Շատեր կը ծիծաղէին այս տեսարանին վրայ, մարէշալ Փէթէնն ալ միասին, իսկ փաստաբանները յաղթական երեւոյթ մը ունէին:

Ուրիշ միջադէպ մը,— վեցերորդ վկան, Արման Կազէլ, կցորդ Մատրիտի Ֆրանսական դեսպանատան, յայտարարած էր թէ Փէթէն Մատրիտի դեսպան եղած ատեն իրեն ցոյց տուած էր ցանկերը այն նախարարներուն զոր պիտի առնէր, եթէ իշխանութեան գլուխ անցնէր: Բոլորին մէջ ալ կ'երեւար Լավալի անունը: (Բայց վկան այն կարծիքը չունի թէ մարէշալը կը դաւադրէր Հանրապետութեան դէմ): Փէթէն լսած ըլլալով այս յայտարարութիւնը, երբ սրահէն դուրս կ'ելլէին, յանկարծ կանգ առաւ եւ բարկութիւնը թափեց Կազէլի վրայ: «Ուրեմն դէշ տպաւորութիւն կրած ես Մատրիտի դեսպանութենէս, այնպէս չէ՞»: Ծերունին երթալով կը բորբոքէր, եւ փաստաբանները հազիւ կրցան հանդարտեցնել:

Վերջնագիր Ճափոնի

Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Չինաստանի կառավարութիւնները վերջնագիր մը ուղղեցին Ճափոնի, պահանջելով անպայման անձնատուր ըլլալ, հակառակ պարագային պիտի քանդուի: Վերջնագիրը կը պարունակէ միացեալ յայտարարութիւն մը, ստորագրուած՝ նախագահ Թրումընի, Չըրչիլի եւ Չանկ Քայ Չէքի կողմէ: Այս լուրը հաստատեց Թոքիոյի անթենը, աւելցնելով թէ Ճափոն տրամադիր է դադրեցնելու պատերազմը, եթէ Մ. Նահանգները բարեփոխեն պայմանները, համաձայն Ատլանտեանի դաշինքին: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ Երեք Մեծերը վճռական հարուածը պիտի տան, ամբողջովին գործադրելով իրենց զինուորական ուժը, ինչ որ պիտի նշանակէ Ճափոնի անխուսափելի եւ կատարեալ կործանումը: Կ'ըսուի թէ Ճափոնի դերիշխանութիւնը պիտի սահմանափակուի միայն բուն երկրին մէջ եւ քանի մը մանր կղզիներու վրայ:

Խ. Միութիւնը տեսակ մը միջնորդի դեր պիտի կատարէ: Իրականին մէջ ան ալ համաձայն է վերջնագրին: Մինչ այս մինչ այն, ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին անընդհատ եւ անխնայ, Ճափոնի գլխաւոր քաղաքներուն վրայ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Յուզումս հազիւ զսպած, դանդաղ քայլերով կը հետեւիմ Տիկին Ահարոնեանին, կը մտնեմ հիւանդին պառկած սենեակը: Տիկինը «Աւետիք ջան»ով կը յայտնէ Փարիզէն այցելութեան եկած ըլլալս՝ ընկերներէն եւ բարեկամներէն բերած կարօտի բարեւներով: Դանդաղ շարժումով մը հազիւ կը բարձրացնէ գլուխը, լայն նայուածք մը կը նետէ երեսիս, շրթունքներու քանի մը շարժումներ — ը. ր. ը. եւ ուրիշ ոչինչ: Իր արտայայտութեան նշաններէն կը դժուարանամ ըսել՝ հասկցա՞ւ...

Թարմ դիմագծով եւ առողջ սիրտով, բայց հիւանդ մարմնով անկողնին գամուած կը մնայ կռնակի վրայ: Դժուարաւ կը շարժի: Վերջին կաթուածը ծանր ազդած է: Տիկին Ահարոնեանի գուրգուրանքը, բժիշկներու խնամքը կատարեալ են եւ յուսադրիչ: Առողջապահական պայմանները նպաստաւոր են, մանաւանդ բնակարանի յարմարութիւնը՝ կանանչազարդ ծառերով եւ ծաղիկներով պարտէզը, օդաւէտ սենեակներով զոր սիրայօժար եւ ձրիաբար տրամադրած է Պ. Հայկ Զաթիկեանը:

Քանի մը բոպէի տխուր ու լուռ նայուածքներու փոխանակումէ մը վերջ, հիւանդին հանգիստը չխանգարելու մտահոգութեամբ կը մեկնիմ, ցանկանալով կատարեալ առողջութիւն:— Հ. Զ.

ՀԱՅ ԱՐԻ, ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած) 20 Յուլիս.— Հայ Արիներու եւ արենուշներու երեկոյթը տեղի ունեցաւ Պօմոնի Սինէմա Ֆլորիայի ընդարձակ սրահին մէջ, ի ներկայութեան երկսեռ բազմութեան մը, ի նպաստ ամառուան բանակումի գոյքերու գնումին, Յուլիս 16ին: Բեմին ճակատը զետեղուած էր Արիներու նշանաբանը, «Միշտ պատրաստ»: Հանդէսի պատրաստութիւնը տքնաջան աշխատութեան մը արդիւնքն էր. եւ ներկաները խանդավառ ծափերով ողջունեցին իւրաքանչիւր պատկերը:

Արիներու առաջնորդը, Պ. Զաւէն Միլտոնեան ամբողջ հանդէսի տեւողութեան արժեցուց իր հանդամանքը եւ արժանացաւ ջերմ գնահատանքի, նոյնպէս Արենուշներու պետուհին, Տիկ. Մանուշ Մարտիրոսեանը: Բացումը կատարուեցաւ Մարսէյեզով: Հանդէսին կը մասնակցէին նաեւ շրջանի զանազան խումբերը: Ս. Ժէրոմի խումբը իր սկաուտական խաղով, Պօմոնի «Եփրատ» խումբը բուրգի տեսարանով արժանացան կրկնակի ծափերու: Գեղեցիկ էին նոյնպէս Թիրոլեան եւ չինական պարերը, հայկական հարսանիքը իրենց տարազներով: Ներկայացուեցան երկու զաւեշտներ «Տարօրինակ Սափրիչը» եւ «Տէրն ու Ծառան», որոնք կուշտ ու կուռ խնդացուցին ներկաները: Ո՞ր մէկը թուել, բանակի խարո՞յկը թէ ինքնատիպ պարերը, խմբերգներն ու մեներգնե՞րը օրիորդներու: «Յառաջ»ի ծաւալը շատ փոքր է եւ զանց կ'առնեմ մանրամասնութիւնները: Պ. Զաւէն համառօտակի պարզելով սկաուտական շարժումին պատմութիւնը, հրաւիրեց ծնողները արձանագրել իրենց զաւակները այդ կազմակերպութեան մէջ, որպէսզի անոնք դաստիարակուին հայ սկաուտի կրթութեամբ եւ սկզբունքներով: Ապա ներկաներու փափաքով բեմ բարձրացաւ Պ. Յ. Նիկողոսեան որ կոչ ըրաւ օժանդակել եւ քաջալերել սկաուտներու կազմակերպութիւնը, որպէսզի նոր սերունդը ֆիզիքապէս ըլլայ տոկուն, չարքաշ եւ բարոյապէս բարձր: Հազիւ իր խօսքը լրացուցած, ներկաները սկսան նուէրներ տրամադրել եւ անմիջապէս գոյացաւ 37.700 ֆրանքի գումար մը, յառաջիկայ բանակումին համար վրաններ եւ զանազան կազմածներ գնելու: Խոստացան յառաջիկային եւս օժանդակել սկաուտական բոլոր ձեռնարկներուն, ժամը գիշերուան մէկը անցած էր, սակայն ներկաները չէին ուզեր սրահէն եւ ստեղծուած տաքուկ մթնոլորտէն բաժնուիլ:

Կը յուսանք թէ մեր Արիները աւելի յաճախ առիթներ պիտի ստեղծեն նման գեղեցիկ հանդէսներ կազմակերպելով: — Թղթակից

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ.— ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ (Հ. Ա. Ճ.) մասնաճիւղին դաշտահանդէսը, այս կիրակի, 5 Օգոստոս, առտուան ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արղութեան» խումբը այս տարի եւս կազմակերպած է ուխտագնացութիւն մը Իշխան Արղութեանի Շիրիմին, Շավիլի գերեզմանատունը, այս կիրակի, ժամը 3ին: Կառախումբ Մոնփարնասէն ժամը 2.20, Սէն Լազարէն 1.57 — 2.27, կէս ժամը անգամ մը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան մօտ) Կիր. կէս օրէ վերջ: Երգ, արտասանութիւն մանուկներու կողմէ, «Րաֆֆի» երգչախումբ, պարեր հայկական եւ եւրոպական նուագով: Կերուխում: (Երկաթուղի Մոնփարնասէն):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 29 Juillet 1945 Կիրակի 29 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4465-Նոր շրջան թիւ 94 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Եւ ուրիշ անուշ խօսքեր…

Կաթողիկոսին ընտրութեան ներկայ գտնուելու նպատակով Հայաստան գացած էր Քէնթըրպըրիի դահերէցը՝ (չշփոթել Արքեպիսկոպոսին հետ) Տօքթ. Հիւլէթ Ճանսըն որ հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն տուած է շահեկան տեսակցութիւն մը:

Այդ տեսակցութեան ընթացքին, դահերէցը ըրած է շարք մը հայանպաստ յայտարարութիւններ որոնք, ինչպէս պիտի տեսնէք քիչ վերջը, մեծ իրարանցում ստեղծած են կարգ մը շրջանակներու մէջ: *Բարձրաստիճան կղերականը հիացումով կ'արտայայտուի մեր մանրանկար հայրենիքին կատարած նուաճումներուն մասին՝ մշակութային ու շինարարական մարզերուն մէջ:*

— «Հայաստան որ դարեր շարունակ տառապեցաւ հարստահարիչներու տիրապետութեան տակ, վերածնունդի շրջան մը կը բոլորէ, կ'ըսէ դահերէցը: Ան ունի վերակենդանացած ժողովուրդ մը որուն մշակութային մակարդակը շատ բարձր է: Շինած է հանգստաւէտ բնակարաններ: Համոզուած եմ որ այդ յեղաշրջումը տեղի ունեցած է շնորհիւ ընկերվարական տնտեսութեան: Արդիւնաբերութեան աճումն ու զարգացումը յառաջ բերած են քաղաքներու բնակչութեան հսկայական յաւելում մը: 25 տարուան մէջ Երեւանի — արդիական այս գեղեցիկ մայրաքաղաքին — բնակչութիւնը բարձրացած է 30.000էն 250.000ի եւ յոյս կայ որ հասնի մինչեւ 450.000ի:

Մայրաքաղաքին ընդարձակման համար կատարուած աշխատանքները կ'ապացուցանեն հայ ժողովուրդին ստեղծագործական տաղանդը: Զարմանալի է որ պատերազմը չէ ընդհատած այդ աշխատանքները»:

Դահերէցը յետոյ հիացումով կը նկարագրէ մեր երկրին մշակութային յառաջդիմութիւնը — համալսարան, դպրոց, երաժշտութիւն, թատրոն, նկարչութիւն եւայլն: «Գեղարուեստը՝ արդիական, կենդանի ու գեղեցիկ, կը պահէ իր հայկական նկարագիրը: Համոզուած եմ որ Հայկական Օփերան, ժողովրդական երգիչներն ու երիտասարդ երաժիշտները մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնէին Արեւմտեան երկիրներուն մէջ, եթէ առիթ ըլլար զիրենք վայելելու: Հայ արուեստին հետ ունեցած ծանօթութիւնս հիմա մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ ինծի: Ուրախ եմ որ հայ ժողովուրդը կը սիրէ Շէյքսփիրը եւ կը ներկայացնէ զայն այնքան խանդավառօրէն ու ճարտարութեամբ»:

Քէնթըրպըրիի ներկայացուցիչը նոյն բարեկամական շեշտով կ'արտայայտուի նաեւ Հայ. Եկեղեցիին մասին «որուն վերածնութիւնը շատ կարեւոր երեւոյթ մըն է»: Յետոյ անդրադառնալով Հայկական Դատին, դահերէցը ամենայն համարձակութեամբ կ'արտայայտէ հետեւեալ միտքերը.

— «Լիովին ու անկեղծօրէն համաձայն եմ որ Թուրքիոյ կողմէ յափշտակուած հողերը կարելի եղածին չափ շուտով Հայերուն վերադարձուին: *ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՈՒՂԱՐԿՈՒԱԾ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼԱՊԷՍ ՃԻՇԴ ՔԱՅԼ ՄԸՆ ԷՐ ԵՒ ԱՐԴԱՐ:* Թուրքիա փտակցօրէն խափանած է իր կողմէ գրաւուած շրջաններուն տնտեսական զարգացումը: Այդ նահանգներուն բնակչութիւնը անհամեմատօրէն փոքր է, մինչդեռ անոնց իրական բնակիչները ցրուած են աշխարհի զանազան մասերը: Թուրքիա անհաւատալի անգթութեամբ բնաջինջ ըրաւ Հայերը: Առաջին մեծ պատերազմէն վերջ յաղթական պետութիւնները յայտարարեցին թէ արդարութիւնը կը պահանջէր Հայերուն վերադարձնել այդ նահանգները: Ինչ որ գրուեցաւ այն օրերուն պէտք է գործադրուի այսօր»:

Աններելի միամտութիւն պիտի ըլլար անշուշտ եթէ մենք մեր թեւերը վեր հանէինք ու պար դառնայինք ի լուր այս անուշ խօսքերուն: 1878էն մինչեւ 1920 ինչե՜ր, ինչե՜ր գրեցին եւ արտասանեցին շոյելու, փայփայելու, յուսադրելու համար մեր անմահ ժողովուրդը: Վշտակցեցան մեզի, երբ «Արեւելքի ճէնթլմէնին» եաթաղանը մեր կիներն ու երախաները կը ջարդէր՝ Վոսփորէն մինչեւ Արարատի ստորոտը: Հեգնեցին ու լքեցին «Փոքր Դաշնակիցը», երբ հասաւ հաշուեյարդարի ժամը: Քսանըհինգ տարիէ ի վեր եղեր էինք «խորթ զաւակ» աչքէ եւ սրտէ հեռու:

Հիմա, նորէն վերադարձ դէպի հին ձեւերը: Կար ժամանակ երբ այս կարգի ճառեր որոնք յաճախ քաղաքական հանգամանք ունէին, մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէին հայ ժողովուրդին մէջ: Այսօր, քիչ մը աւելի իրատես ու փորձառու, կը կարդանք իբրեւ «էրած սրտի մխիթարանք»:

Երանի, թէ սխալած ըլլայինք:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԻՐԱՅՐ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Գողթան դարերի՞ց նա եկաւ արդեօք,
Այս թուխ, այս քնքոյշ տրուբադուրը,
Եւ տաւղահարեց այնպէ՛ս անամօք:

Նա տեսաւ Շոգին, Երկաթն ու Հուրը,
Հողնդում, մոլի քաղաքը անյագ,
Մարդը՝ մարդու դէմ, եւ ձեռքին՝ դանակ,

Նա քնքոյշ սէր ու երազ էր երգում
Մեռնող զանգեր ու լոյսեր վաղաշէջ.
Ու հատնող սրտեր՝ սառած ձիւնի մէջ,
Ու բռնաւորի արարքն արնագոյն:

Նա՛ — այդ նահատակ տրուբադո՛ւրը,
Իր երգում մնաց անուղի, մենակ.
Նա տեսաւ Ոսկի Քաղաքի դուռը,
Մարդը՝ մարդու դէմ, եւ ձեռքին՝ դանակ:

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆԱՑԻ

ՍԱՄՍՈՆ ԽԱՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Խորին ցաւով կ'իմանանք մահը վաստակաւոր ընկերոջ մը, Սամսոն Խան Թադէոսեանի, *Թէհրանի մէջ, այս տարուան Մարտ 1ին:*

Ողբացեալ ընկերը տարիներէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ: Նիւթական վիճակն ալ ծանր էր: Իր եղբայրը, Յովսէփ Թադէոսեան, խմբագիր Թէհրանի «Լոյս» պարբերականին, կը գրէ թէ երեք հոգինոց ընտանիքի մը համար կը ստանար ամսական 30 թուման Վեթ. Ֆոնտէն, միջին հաշուով 40 թուման ալ իր միջոցաւ:

Յաջորդով՝ գրութիւն մը իր կեանքի եւ գործի մասին, որ սերտօրէն կապուած են մեր ազատագրական պայքարին հետ:

Ճափոն մերժեց վերջնագիրը

Մինչ ամերիկեան վիթխարի օդանաւերը կրակ կը տեղային ճափոնական քաղաքներուն վրայ, նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով որոշեց մերժել Երեք Մեծերու անձնատուութեան կոչը: Ժողովը տեւեց երեք ժամ եւ յետոյ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ Մեծագոյն Ասիոյ պատերազմը պիտի շարունակուի մինչեւ ծայրը, համաձայն ծրագրուած քաղաքականութեան:

Ամերիկեան օդանաւերը կը շարունակեն թէ կրակ տեղալ եւ թէ թռուցիկներ ցրուել, հրաւիրելով Ճափոնի ժողովուրդը որ տապալէ իր վարիչները եւ անձնատուր ըլլայ: 60.000 թռուցիկներ ձգուեցան միայն մէկ կղզիի մէջ: Ամերիկեան հրամանատարութիւնը ազդարարեց թէ յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին անխնայ պիտի ռմբակոծուին, պիտի քանդուին 11 քաղաքներ, համագումար 900.000 բնակչութեամբ: Նորութիւն մը ըլլալով, քաղաքներուն անուններն ալ կը յիշէ:

Ճափոնի ուղղուած վերջնագիրը շատ խիստ է: Եթէ անձնատուր ըլլան, Ճափոնի գերիշխանութեան տակ պիտի մնան միայն չորս գլխաւոր կղզիներ, իրենց ենթակայ մասերով, կանգուն պիտի մնան միայն այն ճարտարագործութիւնները որ անհրաժեշտ են երկրին տնտեսութեան եւն.: Եթէ անձնատուր չըլլայ, ամբողջ երկիրը պիտի քանդուի:— Կը կարծուի թէ Խ. Միութիւնն ալ պիտի միջամտէ, այս վերջնագրէն ետք:

× *Անգարայէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական դեսպանը իր կինը սպաննելէ վերջ, անձնասպան եղաւ, գնդակ մը պարպելով գլուխին: Դեսպանը շէնքին մէջ արգելափակուած էր այն օրէն ի վեր որ Թուրքիա պատերազմ յայտարարեց Ճափոնի դէմ:*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կարսը անգլիական դաշոյն մըն է մխուած Ռուսիոյ սրտին

Անգլ. Foreign News *թերթը խօսելով Թուրքիոյ արտաքին նախարարին եւ Պ. Իտընի տեսակցութեան մասին, կը գրէ թէ խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ խօսակցութեան մասին որ տեւեց 45 վայրկեան: Անշուշտ խնդիրը կապ ունէր Ռուսիոյ պահանջներուն հետ,— Կարս եւ Արտահան, Տարտանէլ, եւ Պուլկարիոյ համար նաւահանգիստ մը Եգէականի վրայ:*

Թերթը շատ կարեւոր կը գտնէ Ռուսիոյ պահանջը Կարսի մասին եւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Կարսի շրջանը հեռաւոր անտառոտ լեռնադաշտ մըն է, որ երբեմն մաս կը կազմէր Հայաստանի եւ ուր այժմ մեծ մասով կը բնակին քիւրտ հովիւներ եւ աւազակներ: Ունի շատ արժէքաւոր ադահանքեր, ձմեռը շատ խիստ է: Բայց Կարսը ռազմագիտական տեսակէտով ամրոց մըն է որ կը տիրապետէ Թուրքիայէն Ռուսիա եւ Ռուսիայէն Թուրքիա մուտքին: Ռուսերը կ'ըսեն թէ «Կարսը բրիտանական դաշոյն մըն է մխուած Ռուսիոյ սրտին,— Բագու»: *Կարսը կ'իշխէ այն հովիտներուն որ կը տանին Պաթում,— Ռուսիոյ երկաթուղիի եւ նաւթուղիի վերջակէտը Սեւ Ծովու վրայ, եւ Անդրկովկասի ճամբաներուն՝ դէպի Ռուսիոյ ամենամեծ նաւթահորերը: Բայց Կարսը կրնայ ըլլալ նաեւ* ռուսական դաշոյն մը Թուրքիոյ մէջէն ուղղուած բրիտանական կայսրութեան նաւթային երակներուն: *Ան կողէն կը զարնէ Իրանի Ատրպատական նահանգը որով Ռուսիա շատ կը շահագրգռուի: Թուրքիոյ համար Կարսը զինուորական բանալին է արեւելեան նահանգներու պաշտպանութեան:* Եթէ Կարսը Խ. Միութեան ձեռքն անցնի, Թուրքիոյ մնացեալ մասն ալ կրնայ շուտով ռուսական շրջագծին մէջ իյնալ:

ՆՈՅՆ ՀՈԳԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անգարայէն կը հեռագրեն ամերիկեան գործակալութեան.— *Այստեղ ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Խ. Միութեան պահանջները Նեղուցներու մասին՝ սերտ կապ ունին այն խլրտումներուն հետ որ տեղի կ'ունենան Յունաստանի սահմաններուն վրայ, Ալպանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մէջ: Վերջերս մեծ աղմուկ հանեց անկախ Մակեդոնիոյ խնդիր մը որուն ուժ կուտան Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ սովետասէր տարրերը: Պուլկարները եւ Եուկոսլաւները կը մեղադրեն թէ Յոյները կը հալածեն Մակեդոնացիները: Մոսկուայի անթելը յոյն վարիչները կը ներկայացնէ իբրեւ ֆաշական յետադիմականներ, իսկ Ալպանացիները կը գանգատին թէ Յունաստան կը ջանայ գրաւել ալպանական հողերը: Յունաստան ալ իր կարգին կը գանգատի թէ Եուկոսլաւիոյ իշխանութիւնները կը ջարդեն հարաւային Ալպանիոյ Յոյները եւ խնդրած է որ Դաշնակիցները գրաւեն սահմանամերձ շրջանը:*

Թուրքերը կը վախնան որ անկախ Մակեդոնիա մը, որուն հողերուն մեծ մասը պիտի առնուի Յունաստանէն, Եգէականի ճամբան պիտի բանայ ճիշդ Տարտանէլի վերեւ, եւ Ռուսիա այլեւս վախ պիտի չունենայ Նեղուցներու փակումէն, ինչպէս եղաւ երբ Գերմանիա գրաւեց Պուլկարիան, Յունաստանի եւ Եգէականի կղզիները:

Անգարայի իրազեկ շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Ռուսիա զինուորական տեսակէտով կ'իշխէ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ վրայ, ունի քաղաքական ամուր կապ մը Եուկոսլաւիոյ հետ, ինչպէս եւ քաղաքական զօրաւոր դիրք մը Ալպանիոյ եւ Յունաստանի մէջ: Միայն Թուրքիան է որ կը մնայ ռուսական ելքի մը ճամբուն վրայ, դէպի Եգէական ծով:

Միւս կողմէ, նոյն շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ՝ զինադադարի պայմաններով Պուլկարիա պարտաւոր էր ցրուել իր բանակները, Գերմանիոյ պարտութենէն վերջ, բայց եւ այնպէս դեռ զէնքի տակ կը պահէ 12 զօրաբաժիններ: Յոյները կ'ըսեն թէ Պուլկարիոյ զինադադարի պայմաններուն մէկ հատն իսկ չէ գործադրուած, մէջն ըլլալով Յունաստանի ըլլալիք հատուցումը եւ գողցուած գոյքերու վերադարձը:

× Nouvelles Soviétiques, *Փարիզի խորհրդային դեսպանատան տեղեկատուն, իր երէկուան թիւին մէջ (28 Յուլիս) կարեւոր յօդուած մը ունէր Վ. Սթամպուլովի ստորագրութեամբ,— «Թուրքիա եւ Պալքանները»: Տեղի անձկութեան պատճառով, պիտի հրատարակենք Գչ. օր:*

150 *ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ փախան Վիլնէօվ Սէն Ժոռժի բերդէն, կաշկանդելով պահակները: Քառասունը ձերբակալուեցան: Իրբեւ արդարացում ըսին թէ պատերազմական նախարարութեան պիտի դիմէին, գանգատելու համար սնունդի անբաւականութեան եւ տեղին աղտոտութեան դէմ:*

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՕԼ ՎԱԼԷՐԻ

Ֆրանսական գրականութեան վաւերական եւ մնայուն փառքերէն՝ Ակադեմական Փօլ Վալէռի մեռաւ Յուլիս 20ին, 74 տարեկանին:

Փօլ Վալէռի ծնած էր Սէթ քաղաքին մէջ, մեծցած՝ Միջերկրականի վառ արեւին ու կապոյտ ծովեզերքին օրօրներով: Վալէռի երգած է յետագային այդ գեղազարդ ափունքներուն փառքն ու յաւիտենականութիւնը, ներշնչուած բանաստեղծութիւններով:

Քսան տարեկանին եկած է Փարիզ եւ ծանօթացած՝ մեծ բանաստեղծ Մալարմէի հետ եւ վայելած է բարեկամութիւնը այդ խորհրդապաշտ գրողին:

Մալարմէ ձգած է գրական այնպիսի խոր ազդեցութիւն Վալէռիի վրայ որ անոր առաջայ գործերը տպաւորուած են խորախորհուրդ մտածումներով եւ ոգեկոչուած պատկերներով:

Փօլ Վալէռի նախ աշխատակցած է գրական համեստ հանդէսներու քանի մը բանաստեղծութիւններով եւ անմիջապէս վերջ հրապարակ հանած է L'Introduction à la Méthode de Léonard de Vinci եւ La Soirée avec Monsieur Teste գործերը:

Յետոյ լռած է քսան տարի, 1897էն 1917 թուականը, չուզելով ոչինչ արտադրել նախ քան գտնելը իր իսկական ուղին, գրելու ձեւը եւ մանաւանդ իր գեղեցկագիտական ըմբռնումը:

Այս երկար լռութիւնը եղաւ յղութեան շրջան մը ուր Վալէռի առանձնութեան եւ ինքնամփոփումի մէջ տարուեցաւ գիտական, փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններով, հասնելու համար բնազանցական ոգիին եւ իմաստասիրական խորհուրդներու համադրութեանը եւ այսպէսով պատրաստած եղաւ արդաւանդ ենթահողը իր ապագայ գրական արտադրութիւններուն:

Այնուհետեւ յաջորդաբար ստեղծագործեց արժէքաւոր եւ աշխատուած գործեր որոնք պատիւ կը բերեն Ֆրանսական արդի գրականութեան:

Վալէռիի բանաստեղծութիւնները օժտուած են գիտական եւ մաթեմաթիքական կշռոյթի գեղեցկութիւններով, ինչպէս La Jeune Parque եւ ծանօթ Cimetière Marinը (հայերէնի թարգմանուած Շաւարշ Նարդունիի կողմէ)· Palme, L'Album de Vers Anciens, Charmesի նման բանաստեղծութեանց հատորներ որոնք կը պատկերացնեն ժայթքը հրավառ տեսիլներու եւ միանգամայն մթամած խորհուրդներու կախարդական ընդելուզումը:

Սակայն «Ծովահայեաց Գերեզմանատան» հանճարեղ բանաստեղծը յետոյ աւելի մեծ արձակագիր մը եղաւ իր զմայլելի L'Ame et la Danse եւ մանաւանդ Eupalinos գործերով, որոնց մէջ կան էջեր, որ կը կազմեն Ֆրանսական գրականութեան ամենագեղեցիկ արտադրութիւնները բոլոր ժամանակներու համար:

Վալէռի՝ Մալարմէէն զատ կրած է ազդեցութիւնը Էտկար Փօյի եւ Պօտլէրի, ինչպէս նաեւ վայելած է մտերիմ բարեկամութիւնը Փիէռ Լուիսի եւ Անտրէ Ժիտի որոնք օգնած են սկզբնական շրջանին իր կազմաւորումին, սակայն առաւելապէս Մալարմէն եւ խորհրդապաշտ հոսանքը տիրապետած են Վալէռիի գրականութեան վրայ: Վալէռիի արուեստը խորքով եղած է անհատապաշտ, իսկ մեթոտով եւ վերլուծելու կարողութեամբ յարած է Տէքարթի փիլիսոփայութեան եւ ձեւականօրէն՝ մօտիկ ազգականը եղած է Սթէնտալի:

Վալէռիի սկեպտիկութիւնը մտաւորապաշտ է (intéllectualiste) իսկ իր եսապաշտութեան մէջ եղած է միշտ հակասական եւ ենթարկուած երկուութեան (dédoublement), այնպէս որ իր վերջին գործը, Mauvaises Pensées կը ներկայացնէ կեանքի փիլիսոփայութիւնը, քանի որ Վալէռիի համար «Գէշ Մտածումները» սրտէն կուգան եւ մտաւոր բարոյականութեան ախտանիշները կը յայտնաբերուին զգացումներով: Վալէռիի սկզբունքը այն է որ մարդը մտածումի գործիք մըն է, հրաշալի մեքենայ մը՝ որ կը գործէ քիչ թէ շատ լաւ պայմաններու տակ ըստ անհատներուն, սակայն շուտ եւ դիւրութեամբ կը խանգարուի, ազդուելով շարք մը պատահարներէ եւ դէպքերէ,— տգիտութիւն, նախապաշարում, յափշտակութիւն, հիւանդագին երեւակայութիւն, ընդդիմախօսութիւն, սուտը, հակասութիւն, ինչպէս նաեւ իրաւունքը, մեթոտի գաղափարը, ճշմարտութիւնը, բարութիւնը, խելօքութիւնը, եւ տակաւին վայելչութիւնը, քաղաքավարութիւնը, ճաշակը եւ այս բոլորը տուն տըւած են իր «Գէշ Մտածումներ» գիրքին:

Վալէռի թէ արուեստագէտ է եւ թէ գիտուն: Անոր իմաստասիրական մտապատկերին լաւագոյն դիմաստուերներէն մին է Լէօնարտօ տէ Վինչի, արուեստագէտ մը որ խառնուրդն է բնազդին, խանդավառութեան եւ մտքին, տեսակ մը համադրութիւնը խորհրդաւոր եւ անգիտակից ստեղծագործութեան եւ պայծառ իմացականութեան, կանգնած՝ տիեզերքին առջեւ: Եւ արդէն Վալէռիի համար ստեղծագործել միայն ներշնչումով եւ խանդավառութեամբ՝ կը նշանակէ կիսաւարտ գործ արտադրել, քանի որ Վալէռի չընդունիր խանդավառութիւնը՝ գրողի հոգեկան վիճակ:

Բանաստեղծները կը ներշնչուին կեանքէն բխած խորհրդաւոր ուժերէ: Ընդհանրապէս իմաստակները կ'օգտագործեն այդ բնազդային ներշնչումը առանց թափանցելու անոր գաղտնիքին, մինչդեռ Վալէռի ունի թէ բանաստեղծի ներշնչում եւ թէ իմաստասէրի մեթոտ եւ գիտնականի գործիք որոնք կը թափանցեն կեանքի առեղծուածին մտքի [illegible]: Տեսակ մը ներդաշնակում սրտի պոռթկումներուն եւ մտքի հանդարտ եւ ծանրաչափ զօրութեան:

Ըստ Վալէռիի՝ իմացականութեան հակակշիռն է որ կ'օգտագործէ, կը դաշնաւորէ եւ կը հասցնէ հանճարը իր կատարեալ լրումին: Առանց իմացական լուրջ մարզանքներու, բնազդային ստեղծագործութիւնները կը դառնան պարզ զգացական պոռթկումներ, երանգուած վառ երեւակայութեամբ:

Վալէռի չընդունիր գրական աճպարարութիւն, ոչ ալ արուեստագէտի կամ բանաստեղծի մարգարէութիւն: Ընդհակառակն չափի եւ կշիռքի կ'ենթարկէ նոյնիսկ սրտէն ծնած ու խանդավառութեամբ պարուրուած հանճարեղ գիւտեր եւ կուտայ անոնց մտքի հաւասարակշռութիւն, գիծերու զարդարանք, իմացական դատողութիւն: Այսպէս զգացումները կը ներդաշնակուին եւ արուեստի կշռոյթով կը կազմուի կատարեալ համերգ մը, հոգեխռով երաժշտութիւն մը:

Վալէռի կ'ընդունի ներշնչումը, պայմանով որ միտքը զայն ամուր բռնէ եւ կարգի կանոնի դնէ, թուխս նստի վրան ու հասցնէ կատարելութեան ու յանկարծահոս ժայթքը՝ փորձառութեամբ եւ ծանր աշխատանքով դարձնէ՝ արուեստի գործ մը:

Վալէռիի լեզուն խրթին է եւ յաճախ անհասկնալի: Իր ոճը առեղծուածային նայուածքի մը պէս գաղտնիքներ ունի: Թաքուն նմանութիւններով կ'ուզէ ընթերցողը հաղորդակից ընել իր մտածումներուն, անոր կը ներշնչէ եւ կը թելադրէ երբեմն բաներ զոր ինք անգամ կ'անգիտանայ:

Խորհրդապաշտ գրականութեան ներքին ցանկութիւնն է տանիլ բանաստեղծութիւնը դէպի երաժշտութիւն, դէպի նուրբ հաղորդակցութիւնը սրտին եւ իմացականութեան: Վալէռի եղաւ մեծագոյն վարպետը այդ դժուարին գրականութեան:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

(Իր ծննդեան 60 եւ մահուան 25ամեակին առթիւ)

1908ի սկիզբները, տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը միաժամանակ լոյս կը տեսնէին բանաստեղծութիւններու երկու վտիտ հատորներ, մին Արեւելահայերու, իսկ միւսն ալ Արեւմտահայերու մօտ: Երկու, հազիւ իրենց դէմքը ցոյց տալու համարձակութեամբ թրծուն ստեղծագործութիւններ, որոնց ճակատագրուած էր մտցնել երկու հատուածներուն մէջ ալ խորքի, ձեւի եւ զգայութեան տեսակէտներով բանաստեղծական մեծ յեղաշրջում:

Այդ երկու հատորներուն սկիզբներն ալ զետեղուած քերթուածները, դարձեալ տարօրինակ զուգադիպութեամբ արտակարգօրէն յատկանշական էին իրենց նիւթի միատեսակութեան, միանմանութեան, շունչի անկեղծութեան եւ մանաւանդ յուզումի նո՛յն թափանցկութեան տեսակէտով: Այս գիրքերուն մէկ հատին խորագիրն էր Մթնշաղի Անուրջներ, իսկ միւսինն ալ՝ Նոր Տաղեր: Մէկուն հեղինակը՝ Վահան Տէրեան իսկ միւսինն ալ՝ Միսաք Մեծարենց: Տէրեանի հատորին առաջին բանաստեղծութեան վերնագիրն էր Տխրություն ու այսպէս սկիզբ կ'առնէ.—

Սահուն քայլերով, անաշխար, որպէս քնքոյշ մութի թեւ
Մի համբոյր անցաւ, ծաղիկ ու կանաչ մեղմիւ շոյելով·
Իրիկնաժամին թփերն օրօրող հովի պէս թեթեւ
Մի ուրու անցաւ, մի գունատ աղջիկ ներմակ շորերով:

Իսկ միւսինը, Միսաք Մեծարենցինն ալ Վայրկեան ու կը սկսէր.—

Թոյլ շրջիւն մը, յետոյ բոյր մը մշկենի,
Եւ յամրագին գիրքը ձեռքէս կ'իյնայ վար·
Երազներու պերճուհին է որ կ'անցնի՝
Ու կը փոթի ծովակն հոգւոյս՝ մեղմավար:

Այս երկու գիրքերուն էջերը երբ դարձնենք, սկիզբի նմանութենէն զատ տակաւին պիտի գտնենք երաժշտութեան, տաղաչափական արուեստի եւ կառուցուածքի համանմանութիւններ: Անշուշտ մեր նպատակը այս զուգահեռ հանդիպութիւնը երեւան բերել չէ, այլ պատահականութիւն մը ուզեցինք մատնանիշ ընել՝ ու այդքան: Բայց եթէ տակաւին ուզէինք բաղդատութիւնը յառաջ տանիլ, պիտի տեսնէինք որ երազը մարմնաւորող թէ Մեծարենցին եւ թէ Տէրեանին կեանքերը եղան շատ կարճ, առաջինը մեռաւ 22 տարեկանին մէջ, իսկ երկրորդն ալ՝ 36, եւ երկուքն ալ շիջեցան նոյն անողոք հիւանդութեան, կարմիր հաղին անձնատուր:

×

Վահան Տէրեան ծնած էր 1885 Յունուար 28ին Ախալքալաք գաւառի Գանձա գիւղին մէջ: Նախնական կրթութիւնը ստացած է գիւղին մէջ ու յետոյ տեղափոխուած Ախալքալաքի ռուսական քաղաքային դպրոցը: Աւելի վերջ՝ 1899ին Մոսկուա, Լազարեան ճեմարանը: Տէրեան սկսաւ բանաստեղծութիւններ գրել 1903 թուականէն, երբ տակաւին աշակերտ էր (ճեմարանը աւարտեց 1906 թուականին): Աւելին իր առաջին երկն է Մթնշաղի Անուրջները: Իսկ 1912ին լոյս տեսաւ Տէրեանի բանաստեղծութիւններու ստուար հաւաքածոն, որուն մաս կազմեց նոյնպէս այդ «Մթնշաղի Անուրջներ»ու նիհար հատորիկը: 1916ին է որ առաջին անգամ երեւցան թոքախտի հետքերը Տէրեանին վրայ· ատկէ վերջ իր կեանքը անդադրական քաշքշուք մը եղաւ Սեւ Ծովի ափերէն մինչեւ Մոսկուայի հրապարակները եւ վերջապէս մեռաւ 1920 Յունուար 7ին, Հիւսիսային Կովկասէն անդին, Օրէնբուրկ քաղաքին մէջ:

Իր բերած նորութիւնները: Ամսագրի մը էջերն են պէտք ուսումնասիրելու եւ մանրամասնելու համար ռուսահայ բանաստեղծութեան մէջ ներմուծած իր թարմութիւնները: Խտացած ձեւի մը տակ մատնանշենք մէկ քանին:

Նախ՝ ենթահողը: Յիսունական թուականներէն մինչեւ «Մթնշաղի Անուրջներ» ու երեւան գալը, արեւելահայ բանաստեղծութիւնը իբրեւ ընթացք դրկեց ստեղծագործութեան հզօր պոռթկումներէ հեռու այն սովորական ճամբան որ ժողովրդական եւ կամ պարզ արուեստ անունով յորջորջուեցաւ: Սերունդներ կը յաջորդէին իրարու՝ ծամծմելով նոյն ծանծաղ, միօրինակ բառակոյտերուն դէզը: Կը պակսէր իրենց՝ բարձրագոյն մտքի զգայութիւնը: Չկար Ինտրա մը, Տէմիրճիպաշեան մը, Վարուժան մը, Թէքէեան մը արտաբերելու միջավայրը: Եւ Թումանեան — Իսահակեանէն վերջ հրաշքի մը պէս երեւցաւ Վահան Տէրեանը:

Տէրեան արեւմուտքէն ցատկեց արեւելահայ բանաստեղծութեան կուշտին, ու գեղջուկ տաղերգներ ապշեցան: Այլ բառով՝ անիկա հասակ առած Ֆրանսական արուեստին որոնող, դժգոհ տաղանդներուն մէջ, կը հանդիսանար միակ կամուրջը միացնող մեր արեւելահայ գունատ բանաստեղծութիւնը եւրոպական մշակոյթին հետ (ռուսականը արեւմտեան չէ): Այլազան էին Տէրեանին բերած նորութիւնները: Նախ անիկա ձեռք կը զարնէր գործածուած լեզուին: Իրմէ առաջ ռուսահայ բանաստեղծական լեզուն, պահելով բոլոր համեմատութեան գիծերը, խեղճուկ բարբառ մըն էր որ կրցած էր պատմել միայն նախնական իմաստութիւն: Լեզու մը իր շունչն ալ ունի, բառերուն ետեւ պահուըտած մշուշը որ առաւելապէս իր լռութեամբը կը հմայէ մեզ: Վահան Տէրեան իր յուզումին անորոշ, տկար բայց հմայող խաղերովը, իր գործադրման փորձ ու ճկուն բազմակերպութեամբը յաջող ձեւը կը գտնէր ռուսահայ լեզուն վերակենդանացնելու:

Տէրեան կը մօտենար Ֆրանսական գրականութեան շրջանի մը՝ ուր համակ խորհրդապաշտ, ամէն բանէ առաջ ու միաժամանակ բանաստեղծութիւնը պիտի ըլլար երաժշտութիւն: Քերթողը կը թաղուի հոգեւին այդ շարժման մէջ, հանդիսանալով մեր մօտ միակ ու լրիւ ներկայացուցիչը այդ դպրոցին: Ու ահա կը ստեղծուի բարբառուն կամ նուաղուն, ծփուն կամ մշուշոտ, զգայնութեան թրթռումին վրայ դաշնաւորուած երաժիշտ երգը: Տէրեանի բանաստեղծութիւնը իր ընդհանուր առումին մէջ երաժշտական կատարեալ համադրութիւն մըն է: Անշուշտ, բառերուն երաժշտականութեան ետեւէն իր վազքը զինք հասցուցած է երբեմն հիւանդագին համեմատութիւններու: Կան ամբողջական բանաստեղծութիւններ որոնք իմաստէ եւ յատկագիծէ զուրկ, պարզ ձայնական օրօրումներ են, ինչպէս.—

Հեկեկում է անվերջ,— Հեկեկում,— Մենաւոր ու վհատ,—Իմ հոգում,— Հարազատ,— Անհատնում, անպատում,— Կսկիծով,— Հեկեկում է տրտում,— Հեկեկում··· — Մշուշոտ ու աղօտ օրերում,— Գիշերները երկար ու անքուն,— Փողոցում, դաշտերում, անտառում,— Անամոք իմ հոգում,— Անանուն եւ անտուն եւ անքուն,— Մղկտում է անվերջ,— Հեկեկում, հեկեկում, հեկեկում···:

Տէրեանի գրականութեան մէջ կ'երեւին հոգեկան այլազան տրամադրութիւններ: Նախ ծանր յոռետեսութիւն մը որ զինք կը մղէ մենաւորութեան: Ասոր կը յաջորդեն ծայրայեղ թախիծ, մելամաղձոտութիւն, յուսահատութիւն եւ յետոյ անակնկալ պայծառութեամբ մը դարձ՝ դէպի կեանք: Ան քաղաքերգու (urbaniste) բանաստեղծ մըն է, թէեւ գիւղն ալ, հայրենի երկիր, երբեմն յիշատակի մը պէս անտես կը սողոսկի իր ջինջ տողերուն մէջէն, երանգաւորելով հոգեկան դաշտանկար մը:

Ժամանակակից խորհրդահայ գրականութիւնը, մասնաւորապէս Չարենց իր սկզբնական քայլերուն շատ արժանիքներ կը պարտին Տէրեանի բացած ճամբուն: Մեր քնարերգակ բանաստեղծութեան բարձրագիր գագաթներէն մին է նրբին յոյզերու երգիչ Վահան Տէրեանը:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՋՕՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԻՆ

Արեւն է ծագել Արագած սարից,
Ծեր Արարատի ճիւնէ կատարից,
Մեզ ողջոյն բերել Մայր Հայաստանի
Հեռու շէներից եւ Երեւանից:
Ողջո՛յն քեզ, ողջո՛յն, չքնաղ Երեւան,
Դու մեր հայրենի դրախտ անձմա՛ն :
Գեղամայ վճիտ ծովը անապակ՝
Լեռների գրկում ծփում է կապոյտ,
Զանգուի փրփուր ջրերով յստակ,
Ոռոգում ոսկի արտերըդ պայծառ:
Ողջո՛յն քեզ, ողջո՛յն, չքնաղ Երեւան,
Հայրենի քաղաք դո՛ւ հնադարեան :
Փողոցներըդ լայն, շքեղ, ծառազարդ,
Այգիներ ունես մրգերով առատ,
Շուրջըդ փռուած են շէները ազատ,
Ողջը հայկական բոյրով հարազատ:
Ողջո՛յն քեզ, ողջո՛յն, չքնաղ Երեւան,
Հարազատ դըստրիկ դու Արարատեան:
Դո՛ւ, մեր աշխարհի չքնաղ թագուհին ,
Բազմել ես վըսեմ լեռների գահին,
Իշխում ես Հայոց լուսեղ աշխարհին,
Սնում, գուրգուրամ քո զաւակներին,
Ողջո՛յն քեզ, ողջո՛յն, չքնաղ Երեւան,
Դու մեր հայրենի ամրոց անսասան:

ԳՈՐԵԱՆ

ՓՈՒՏ 'Մ ԾԻԾԱՂ

ԽԵԼԱՑԻ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Փոցտամի Եռաժողովին դռները, թղթակիցներու դէմ կղպուած ըլլալով, այս վերջինները խ-բար անցած են:

Կինտրու կը նմանին սա թղթակիցները: Անպայման կ'ուզեն ամէն բան իմանալ եւ հաղորդել ուրիշներուն: Փոցտամի պալատին շուրջ կը դառնան, աչք ու ականջ տնկած կ'ուզեն գիտնալ թէ՝ Սթալին ի՛նչ ըսաւ Չըրչիլին, ան՝ ինչ ձեւով պատասխանեց անոր, Թրումըն ի՛նչ լեզուով կը խօսի միւս երկու ընկերներուն հետ: Ի՛նչ կ'ուտեն, կը խմեն, ի՛նչ տեսակի ծխախոտ կը գործածեն...

...Եթէ ականջով չլսեն, գոնէ կ'ենթադրեն մեր ճարպիկ թղթակիցները...

— *Կարծեմ, խնդիրը Գերմաններու հետ «չըմտերմանալ»ու մասին է, կ'ուզեն որոշել թէ՝ գերման օրիորդները քանի՛ սանթիմեթր հեռուէն պէտի խօսակցին դաշնակից զինուորներուն հետ..*

— *Կ'ուզեն Պերլինը կցել Լեհաստանի, այո՛, Սթալինն է, քարտէսին վրայ մէկ մատը Վարշաւայի, միւսը Պերլինի վրայ դրած է...*

— *Տեսէ՛ք, մատը դէպի Եուկոսլաւիա սկսաւ յառաջանալ, Թրիէսթէ՛, Վիեննա՛կ, Ալպանիա՛, Սելանի՛կ, Աֆրիկա՛ն...*

— *Դէպի Արեւե՛լք, դէպի Արեւելք, ահա՛ է-տիրնէ էնօս-Միտիա, Տարտանէլ, Ցարիկրա՛տ (Պոլիս)...*

— *Չըրչիլն է, տեսէ՛ք ծովային համազգեստով. հատր հինգ սթերլինոց ծխագլանիկը կը պտտցնէ Երկոտասան Կղզիներուն վրայ, Իզմի՛ր հասաւ... Քալեցօ՛ւր, Պ. Չըրչիլ, Մէնէմէն, Այտը՛ն, Գարահիսար, Քէօթահեա, Էսկիշէհի՛ր...*

×

Հայ թղթակիցները, սակայն, աւելի դրական միտք մը յղացած են: Եռոտանի սեղանի մը շուրջ՝ ոգեհարցութեան դիմելով...

— *Ըսէ՛, բարի ոգի, ի՞նչ կը խօսին ներսը:*

— *Հայ... կա... կան ... հարցն... է ...*

Սթալին— *Կարգադրենք սա Հայոց խնդիրն ալ, երկար տեւեց կարծեմ ...*

Չըրչիլ.— *Ես ձեռնպահ եմ այդ մասին, մենք մեր պարտականութիւնը լի ու լի կատարեցինք այդ ժողովուրդին հանդէպ: Լոնտոնի մէջ եկեղեցի մը, Կիպրոսի մէջ ալ վարժարան մը հիմնել արտօնեցինք, իրենց որբերն ալ նկատի առինք՝ Լորտ Մէյըրս Ֆընտը հիմնելով... Իսկ ջարդարարներու բարեկամներն ալ Մալթա տարինք եւ ամիսներով կերակրեցինք: Աւելին մեր կարողութենէն վե՛ր է.*

Թրումըն.— *Ամերիկան ալ Նիր Իսթ Րըլիֆը կազմակերպեց եւ հազարաւոր որբերուն ու գաղթականներուն օգնեց: Լուսահոգի Ուիլըընն էր Հայաստանի սահմանները գծողը:*

Սթալին.— *Կը տեսնեմ որ, միայն մենք պարտական մնացած ենք Հայերուն: Եկեղեցի, որբանոց հիմնելու կամ ողորմութիւն բաժնելու պէս ձեռնարկներուն սկզբունքով հակառակ ենք, կարճն կտրուկ գործեր կը սիրենք մենք: Մեր Խորհրդային Հայաստանին մօտ, ահագին պարապ հողեր կան, կը վախնամ որ, օր մը այդ տեղերըդրաւուին դայլերու փոհմակներէն կամ վայրի գազաններէն, կրնաք երեւակայել ինչ մեծ վտանգ կը սպառնայ մեր երկրին... Ուրեմն, այդ հողերուն բուն տէրերը՝ Հայերը կը տեղաւորենք հոն որպէսզի չէնցնեն: Այս կերպով իմ երկիրս ալ իր դոյղն պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլայ այդ ժողովուրդին հանդէպ եւ ձեր մօտ ալ պզտիկ չի մնար իբրեւ մեծ պետութիւն...*

— *Բարի ոգի՛, ինչո՞ւ լռեցիր...*

— *Թըք, Թըք, Թըք... Երե...քնե...րը ճա... չի ... մեկ ... նե... ցան ...*

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳՈՀԱՐՆԵՐ՝ ՎԱԼԷՌԻԷՆ

Քիչ անդին պիտի կարդաք տեսութիւն մը Փօլ Վալէռըի մասին: Կըէթօր Հիւկոյի մահէն ի վեր առաջին անգամ էր որ Ֆրանսայի մէջ ազգ. յուղարկաւորութիւն կը կատարուէր բանաստեղծի մը համար:

Արդարեւ, անօրինակ էր մեծարանքի այն ցոյցը որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, Շայեոյի բլրակին վրայ (Թրոքատէրօ), բանաստեղծին յուղարկաւորութեան առթիւ: Հսկայ եռագոյն մը կը ծփար մահարձանին վրայ: Գիշերուընէ դագաղը կը հանգչէր առժամեայ յիշատակարանին տակ ուր ուսանողներ հսկում կը կատարէին: Ամբողջ գիշերը ջահեր վառած էին եւ Փարիզցիներ խումբ խումբ կ'այցելէին, մինչեւ ուշ ատեն: Առտուն, դէպի Թրոքատէրոյի հրապարակը թիկնաթոռներ շարուած էին, կառավարութեան անդամներուն, դեսպաններուն, Ակադեմիայի եւ Համալսարանի ներկայացուցիչներուն համար: Եղան զինուորական արտակարգ պատիւներ: Խօսուեցան միայն երեք դամբանականներ, կարճ եւ ամփոփ (բաղդատեցէք մեր սգահանդէսներուն հետ...): Դամբանախօսներէն մէկն էր ծանօթ գրագէտը, Ժոռժ Տիւհամէլ, որ Վալէռիով պանծացուց ֆրանսական հանճարը,— «Ամէն բան դատել, ամէն բան հասկնալ, լուսաւորել ճամբան, հարցաքննել երկինքը»:

Ճաշակ մը՝ Վալէռի ցիրուցան միտքերէն որոնք հատորներ կը կազմեն.—

Փառքը տեսակ մը հիւանդութիւն է զոր մարդ կ'առնէ իր մտածումին հետ պառկած ըլլալուն համար:

× *Մարդ մը որ երբեք չէ փորձած աստուածներուն նմանիլ, պակաս է քան մարդ մը:*

× *Մեր բուն թշնամիները լուռ են:*

× *Տգիտութիւնը կը տատանի ծայրագոյն յանդգնութեան եւ ծայրագոյն երկչոտութեան միջեւ:*

× *Կեանքն է, եւ ոչ թէ մահը որ հոգին կը բաժնէ մարմինէն:*

× *Ո՛րքան բաներ պէտք է անգիտանալ, «գործելու» համար:*

× *Շարունակել, հետապնդել բան մը՝ կը նշանակէ պայքարիլ ամէնուն դէմ: Տիեզերքը կ'ընէ ամէն ինչ որ կրնայ թոյլ չտալու համար որ դժբախտ գաղափար մը իր լրումին հասնի:*

× *Հարկ է, կերպով մը, պատուել, յարգել ներկայացող դժուարութիւնները: Մէկ դժուարութիւնը լոյս մըն է: Անյաղթելի դժուարութիւն մը՝ արեւ մըն է:*

× *Աստուած մարդը ստեղծեց եւ զայն բաւական մինակ չգտնելով, ընկեր մը տուաւ անոր, աւելի լաւ զգացնելու համար մինակութիւնը:*

× *Պէտք է թեթեւ ըլլալ ինչպէս թռչունը եւ ոչ թէ ինչպէս փետուրը:*

× *Ինչ որ մարդ կը գրէ խաղալով, ուրիշ մը կը կարդայ լարումով եւ կիրքով:*

Ինչ որ մարդ մը կր գրէ լարումով եւ կիրքով, ուրիշ մը կը կարդայ խաղալով:

× *Երջանկութեան աչքերը գոց են:*

× *Լաւ յիշատակները կորսուած գոհարներ են:*

× *Նախատէ զիս, որպէսզի ուժ ունենամ քեզ սպաննելու:*

«ՀԱՅ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԻՍ»

Լոնտոնի «Religions» (*Կրօններ*) *պարբերականը, որ նուիրուած է Մարդաբանութեան, Հնագիտութեան, Բանասիրութեան, Փիլիսոփայութեան եւն. Յուլիսի թիւին մէջ կը հրատարակէ Ժիրայր Միսաքեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը, վերի խորագրով* (The Armenian Church in the Past and Present). *Յօդուածը, որ նախ իբրեւ դասախօսութիւն կարդացուած է Լոնտոնի Կրօններու Ուսումնասիրութեան ընկերութեան առջեւ, 1945 Յուլիս 11ին, նախ կարճ մը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ պատմական Հայաստանի մասին: Կը բացատրէ թէ Հայերը կը պատկանին հնդեւրոպական ճիւղին, թէ Հայաստանը ունեցած է իր ուրոյն քաղաքակրթութիւնը, շատ կանուխէն, ինչպէս կը հաստատեն սեպագիր արձանագրութիւնները: Յետո՛յ կը նկարագրէ Հայաստանի դիրքը, իբրեւ կարեւոր պողոտայ մը առեւտուրի, այլ մանաւանդ իբրեւ ասպարէզ մրցակից կայսրութեանց պայքարներուն:*

— «Դարերով շատ մը ցեղերէ արշաւողներ եւ աշխարհակալներ — Ասորեստանցիներ, Յոյներ, Հռովմայեցիներ, Պարթեւներ, Պարսիկներ, Արաբներ, Թուրքեր — խուժեցին իր հողերուն վրայ, բայցեւ առանց ամէնէն յամառ դիմադրութեան հանդիպելու: Վեցերորդ դարէն (Ք. Ա.) մինչեւ վերջին ժամանակներս, Հայաստանի պատմութիւնը երկար արձանագրութիւնն է վերելքի եւ անկումի, յաղթանակի եւ ողբերգութեան: Կիլիկեան թագաւորութեան անկումէն վերջը, **1375**ին, Հայերը ինկան օտար իշխաններու լուծին տակ: ԺԷ. դարուն երկիրը բաժնուեցաւ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ: Իբրեւ արդիւնք ռուսեւպարսիկ եւ ռուսեւթուրք պատերազմներուն **1828**ին եւ **1829**ին, Հայաստանը վերջնապէս բաժնուեցաւ երկու մասի, արեւմտեան եւ արեւելեան, ինչպէս կը ճանչցուէր մինչեւ **1914**:

Հայերը երբեք չլքեցին ազգային անկախութեան յոյսը եւ շատ մը փորձեր կատարեցին զայն ետ առնելու արեւմուտքի քրիստոնեայ պետութեանց աջակցութեամբ կամ առանց անոնց: Այդ փորձերը յաջողեցան հայկական անկախ պետութեան մը ստեղծումին Կովկասի մէջ **1918**ին: Սակայն այդ անկախութիւնը երեք տարի ալ չտեւեց եւ **1920**էն ի վեր Հայաստանը մաս կը կազմէ Խ. Միութեան»:

Այս առթիւ մեր աշխատակիցը դիտել կուտայ թէ Հայոց Պատմութիւնը շատ ծամծռուած է հռովմայեցի, յոյն եւ աւելի վերջերը՝ եւրոպացի պատմագիրներու կողմէ «որոնք աւելի հակամէտ կ'երեւան ծանրանալու մեր ժողովուրդի թերութիւններուն եւ տառապանքներուն քան կատարած մեծագործութեանց վրայ»:

— Ճիշդ է, Հայաստանի թագաւորներուն բանակները տեղի տուած են գերազանց ուժերու առջեւ, զանազան առիթներով. բայց ոչ մէկ աշխարհակալ կրնայ պարծենալ թէ խորտակած է հայ ժողովուրդին ոգին եւ կենսունակութիւնը: Մերինը եղած է անվերջ պայքար մը մշակելու արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը թշնամի միջավայրերու մէջ, հաստատելու մեր ազգային ինքնութիւնը եւ պահպանելու մեր ժառանգութիւնը, — մեր մշակոյթը, մեր լեզուն, մեր Եկեղեցին եւ կեանքի բարձրագոյն իտէալները: Մենք դարերով փոթորիկները դիմագրաւած ենք առանձին: Այդ է մեր ամենաբարձր մեծագործութիւնը»:

Յետոյ կը ներկայացնէ Քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստան, առաջին քրիստոնեաները, Աստուածաշունչի Թարգմանութիւնը, քաղաքական եւ կրօնական պայքարները, Քաղկեդոնի ժողովը, Եօթը Խորհուրդները եւայլն, մանաւանդ պէս չեշտելով Հայ. եկեղեցւոյ հանդուրժող, ազգային եւ ժողովրդավար *ոգին: «Ան հերձուածող չի նկատեր կաթոլիկ, յունական կամ անկլիքան եկեղեցիները եւ վերամկրտութեան չի դիմեր, երբ այդ եկեղեցիներէն մէկուն անդամը իր փարախը կ'ընդունուի»:— «Հայ. եկեղեցին նախանձախնդիր է իր անկախութեան, առանց սակայն հակառակ ըլլալու միութեան մը քրիստոնեայ եկեղեցիներու միջեւ: Միւս կողմէ կը յուսայ թէ առաջադրուած միութիւնը ոչ տիրապետութեան, ոչ ալ կլանումի ձեւ պիտի առնէ»:*

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«Հովին հետ կ'երթան»

Ազատագրումէն ի վեր, ամբողջ Ֆրանսայի շարժանկարի սրահները մեծ մասով ամերիկեան ժապաւէններ կը ներկայացնեն: Եթէ այս պարագան իր առաւելութիւններն ունի, քանի որ մեզի կը ծանօթացնէ Ամերիկայի հինգ տարուան կեանքը եւ Հօլիուուտի Studio*ներուն արհեստագիտութեան գաղտնիքները, ունի նաեւ մեծ անպատեհութիւններ, որովհետեւ ֆրանսական արտադրութիւնը կէս ու կէս մեռած է: Այս տարուան ընթացքին չտեսանք որ եւ է ֆրանսական ժապաւէն որ իր արժէքով մօտենար քանի մը տարի առաջուան կարեւոր շարժանկարներուն:*

Քանի մը ամիսէն, հասարակութեան պիտի ներկայացուի անհամբեր սպասուած ամերիկեան շարժանկարը, Մէրկրիտ Միչըլի Gone with the Wind, *զոր կրնանք թարգմանել «Հովին հետ կ'երթան»: Ո՞վ չէ կարդացած այս 850 էջնոց գիրքը:*

Շարժանկարը կը տեւէ աւելի քան 3ուկէս ժամ: Վերջերս չքեղ երեկոյթի ընթացքին ներկայացուեցաւ անգլիերէն լեզուով, Օփերային մէջ: Գոյները ներդաշնակ են, թէեւ քիչ մը բնականէ արուեստին զոհ գացած է: Վերջալոյսի տեսարաններ կան որ Աստուած դեռ մեզի չէ պարգեւած:

Գիրքին ամբողջութիւնը քիչ շատ յարգուած է, եւ Ճորճիայի (Մ. Նահանգներ) այդ ատենուան մթնոլորտը լաւ տրուած է: Դերերը շատ լաւ բաժնուած էին: Սքարլէթի դերը կը կատարէ Իրլանտացի հրապուրիչ եւ նիհարակազմ դերասանուհի մը, Վիվիըն Լէյ, որ յաջողած է իր դիմախաղով, շարժուձեւերով տալ հերոսուհիին հպարտութիւնը, աղնուապետական ամբարտաւանութիւնը: Մէկ խօսքով ամբողջ նկարագիրը, որ ունի թէ առնական հասկացողութիւն մը, թէ իգականութիւն: Քլարք Կէյպլ կը կատարէ Րէթ Պըթլըրի դժուարին եւ փափուկ դերը: Թէ ֆիզիքապէս թէ խաղարկութեամբ, ամերիկացի դերասանը լիովին կատարեց իր դերը: Եթէ ուզէինք ամբողջ շարժանկարի մասին խօսիլ, ինչպէս եւ բոլոր դերասաններուն մասին, քանի մը սիւնակ պիտի գրուէր:

Շատ դժուար է այդպիսի վէպ մը շարժանկարի վերածել: Լաւագոյնը ըրած էին, եւ հանդիսատեսները յուսախաբ չեղան: Տեսարաններ կան որ շատ կը խօսին ներկաներուն գեղագիտական զգացումին, նոյնիսկ եթէ մտածեն թէ բնութեան մէջ կա՞ն այդպիսի կարմիրներ, կանանչներ:

Հաղուադէպ է որ երկու ժամը անցնող շարժանկար մը նեղացուցիչ չըլլայ, նոյնիսկ եթէ իրագործումը գլուխ գործոց մը ըլլայ (Les Enfants du Paradis): *Բայց այստեղ, 3ուկէս ժամ հիացանք, խնդացինք, քննադատեցինք, բայց բնաւ չնեղուեցանք:*

ԱՐՓԻԿ

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

—o—

Լէօն Պլում կծու բառերով կը դատապարտէ մառէշալը

—o—

Դատավարութեան Ե. օրը պիտի խօսէր 7րդ ամբաստանող վկան, Պ. Էռիօ, բայց հիւանդ ըլլալով առեան հրաւիրուեցաւ Պ. Լէօն Պլում:

Նախկին վարչապետը, որ 73 տարեկան է, պատասխանելով սովորական հարցումներուն, անուն եւ մականուն յայտնելէ վերջ ըսաւ թէ լրագրող է: Ուրիշ ոչ մէկ պաշտօնական հանգամանք:

Նախկին վարչապետը պատմեց թէ 1940 Յունիս 9ին հեռանալէ վերջ, նորէն Փարիզ եկաւ Յունիս 11ին, Գերմաններու ժամանումէն քիչ առաջ: «Տարաւ էի լուրերու: Կ'ուզէի յարաբերութեան մէջ մտնել թերեւս Փարիզ մնացած անձնաւորութեանց հետ: Չէի գիտեր թէ Փօլ Ռէնօ եւ Ժոռժ Մանտէլ (սպաննուած), որոնք չէին մեկնած միւս նախարարներուն հետ, տակաւին Փարի՞զ էին թէ ոչ: Տեսայ որ Փարիզը նօսրացած է, լքուած, ամայացած: Պարպումը սկսած էր արդէն: Հասկցայ որ դիմադրութեան որ եւ է գաղափար վերջնապէս մէկդի դրուած է: Ոստիկանութեան վերատեսուչին հետ տեսակցութենէ մը վերջ որուն ներկայ էր Մաքս Տորմուա (սպաննուած), մէկը փնտռեցի տեսնուելու համար: Ի վերջոյ գացի Էնվալիտ, կարծելով թէ տակաւին զինուորական կառավարիչ կը մնայ զօր. Հէրինկ: Հոն իմացայ թէ իր տեղն անցած է զօր. Տէնց (մահուան դատապարտուած): Հարցուցի թէ Փարիզը պիտի լքուի՞: Ըսաւ,— «Ի՞նչ կ'ուզէք որ պատասխանեմ, ոչ որ եւ է հրաման ունինք, ոչ ալ հրահանգ ... երէկ հեռաձայնով խօսեցաւ զօր. Վէկան. նորէն կը սպասենք. չենք գիտեր...»: Պնդեցի թէ Փարիզը ոչ միայն Ֆրանսայի մայրաքաղաքն է, ուստան մը որ կը խորհրդանշէ Ֆրասան եւ անոր մարմնացումն է, այլեւ հանգոյցը մեր բոլոր հաղորդակցութեանց: Այս բոլորը երեսի վրա՞յ պիտի թողուի: Զօր. Տէնց պատասխանեց.— «Կը սպասենք հեռաձայնով հրահանգի որ կրնայ գալ մէկ վայրկեանէն միւսը»: Ելայ գացի: Գիշերը տեսայ գաղթը... իմացայ որ կառավարութեան նոր կեդրոնը կը պատրաստուի Պուատոյի մէջ: Ես կառավարութեան անդամ չէի, բայց Պուատոյի մէջ ունէի բարեկամներ որոնք իմ կարծիքս կ'ուզէին: Փէթէն անդամ էր կառավարութեան: Քանի մը օրէ ի վեր արդէն կը խօսէին զինադադարի մասին, բայց կառավարութիւնը պատերազմը շարունակելու կողմն էր: Երբեք չհեռացայ Ժոռժ Մանտէլի գրասենեակէն որ կեդրոնն էր դիմադրութեան: Բանակին հրամանատարները կը պնդէին թէ այլեւս ընելիք չունին: Այն ատեն էր որ մէջտեղ դրուեցաւ Շօթանի առաջարկը,— կառավարութիւնը Հիւս. Ափրիկէ փոխադրել, բայց հասկնալ զինադադարի մը պայմանները»:

Վկան յետոյ երկարօրէն նկարագրեց Պուատոյի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնները, իրեն դէմ գործադրուած հետապնդումները, սարքուած խաղերը, ահուսարսափի մթնոլորտը:

— «Կը վախնային Տուրինյի հրոսախումբերէն փողոցին մէջ, կը վախնային զօր. Վէկանի զինուորներէն, Քլերմօն Ֆէռանի մէջ, կը վախնային Գերմաններէն որոնք Մուլէն էին, 50 քիլոմեթր հեռու Վիշիէն... Զրոյցներ ալ շրջան կ'ընէին,— Անոնք որ չեն քուէարկեր, այս գիշեր իրենց անկողինը պիտի չպառկին»:

Յետոյ ինք դնելով հարցը,— մառէշալը դաւաճանա՞ծ է — ըսաւ թէ պիտի պատասխանէ ինքնաբերաբար.

— «Ես արհեստով ոճրագէտ չեմ եւ ի վիճակի չեմ քննելու պատժական օրէնքին տեսակէտները՝ «դաւաճանութիւն» բառի մասին: Մառէշալ Փէթէն պաշտօն ստացած էր միայն վերաքննելու, բարեփոխելու հանրապետական հաստատութիւնները. բայց ան քանդեց զանոնք, բան չձգեց, իր շուրջն ստեղծեց հրոսախումբ մը փառամոլներու, աթոռամոլներու, վախկոտներու, ստեղծեց իշխանութիւն մը որ դրեթէ զաւեշտական էր իր ահաւորութեամբն իսկ, իշխանութիւն մը զոր չէ տեսած արեւելեան ո եւ է բռնակալ, իշխանութիւնը խափշիկ արքայի մը,— այս իրողութիւնները աչքի առջեւ ունենալով, կը կարծեմ թէ եղածը դաւաճանութիւն է հանրապետութեան դէմ, Ֆրանսացի ժողովուրդին դէմ: Մառէշալը դաւաճանեց երկրին շահերուն դէմ, դաւաճանեց Ֆրանսայի: (Այստեղ վկան յուզուելով եւ հեծկլտալով շարունակեց) — Ամէն բանէ վեր, զինադադարի պայմանագրին մէջ կար սա զարշելի տրամադրութիւնը որով Ֆրանսա յանձն կ'առնէր թշնամիին յանձնել քաղաքական փախստականները եւ ուրիշներ որոնք ապաստան փնտռած էին Ֆրանսական հողին վրայ»:

Վերջացնելէ առաջ, Լէօն Պլում յայտարարեց թէ համաձայն չէ Տալատիէի որ կը գնահատէր Ռիոմի դատաւորներուն ընթացքը: Ամէն պարագայի մէջ անոնք յանձն առեր էին դատել մարդիկ որ կանխաւ դատապարտուած էին Փէթէնի կողմէ: Ծիծաղելի բան պիտի ըլլար եթէ դրժէին իրենց երդումը: Կրնային օրինակ առնել Պելժիոյ դատաւորներէն: Պատասխանելով ընդհ. դատախազի մէկ հարցումին, վկան ըսաւ թէ աւելի լաւ էր որ Ֆրանսայի բոլոր դատաւորները հրաժարէին, եւ դատական կեանքը կանգ առնէր, քան թէ վճիռներ տրուէին թշնամիին ղեկավարութեամբ եւ ի նըպաստ անոր:

× Նոյն օրը լսուեցաւ նաեւ Պ. Շարլ Ռու, նախկին դեսպան Վատիկանի, որ 1940 Մայիս 18ին ընդհ. քարտուղար նշանակուած էր արտաքին նախարարութեան, բայց հրաժարեցաւ հոկտ. 26ին, Մոնթուարի տեսակցութեան յաջորդ օրը: Վկան սուր յիշողութեամբ եւ փաստերով պարզեց զանազան ծալքեր, որոնք անմիջական կապ չունին դատին հետ: Դուրս ելած ատեն, մառէշալը ձեռքը սեղմեց սիրալիր ժպիտով մը,— «Շատ լաւ յիշողութիւն ունիք»:

Անգլիոյ նոր դահլիճը

—o—

Պ. Քլէմընթ Էթլի, Անգլիոյ նոր վարչապետը, արդէն կազմած է իր դահլիճը: Արտաքին նախարարն է Էրնըսթ Պէվին, որ երկու ամիս առաջ նախարար էր Չըրչիլի դահլիճին մէջ: Միւս բոլոր նախարարներն ալ անշուշտ աշխատաւորական են, կուսակցութեան յայտնի դէմքերը, որոնք մեծ մասով կը մասնակցէին խառն դահլիճին, հինգ տարիէ ի վեր:

Վարչապետը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, դահլիճը կազմելէ վերջ զբաղեցաւ դահաճառին պատրաստութեամբ: Խորհրդարանը պիտի բացուի Օգոստոս 6ին: Երրորդ անմիջական գործն եղաւ Երեք Մեծերու ժողովին խնդիրը: Պ. Էթլի Փոցտամ պիտի երթար երէկ, արտաքին նախարարին եւ խորհրդականներու հետ, յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար Փոցտամի ժողովը: Վարչապետը անմիջապէս յայտարարեց թէ Անգլիոյ արտ. քաղաքականութիւնը պիտի չփոխուի:

Աշխատաւորական կուսակցութեան ծրագիրը կը պարունակէ հետեւեալ հիմնական կէտերը.— 1. Շարունակել պատերազմը Ճափոնի դէմ, զայն պարտութեան մատնելու համար: 2. Կատարեալ գործակցութիւն Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներուն, Ֆրանսայի եւ Չինաստանի հետ: 3. Բացարձակ աջակցութիւն Հաւաքական Ապահովութեան ծրագիրներուն: 3. Զարկ միջազգային առեւտուրին, նախապատուութիւն տալով բրիտանական գաղթավայրերուն, մինչեւ որ համաշխարհային զեղչ մը կատարուի մաքսային սակացոյցներու վրայ: 5. Պայքար քարթէլներու եւ թրըսթներու դէմ: 6. Վերջնական ազգայնացում վառելանիւթի բոլոր միջոցներու եւ ելեկտրական ուժի, ներքին փոխադրութեանց, երկաթի եւ պողպատի ճարտարագործութեանց: 7. Ընդլայնում ընկերային ապահովութեան: 8. Ազգային ծրագիր մը բնակարաններու շինութեան համար:

Նոր դահլիճը մասնաւորապէս պիտի ճնշէ Սպանիոյ վրայ, որպէսզի ժողովրդավար կառավարութիւն մը հաստատէ:

Երեսփ. ժողովի ընկերվարական անդամներուն մէջ կան 21 կիներ, 30 փաստաբաններ, 21 բժիշկներ, 21 լրագրողներ, 100 արհեստակցական Միութեանց պաշտօնեաներ, 170 հոգի՝ բանակէն, 9 ուսուցիչներ եւ չորս ագարակապաններ: Հաւանական է որ նախարար նշանակուած կին մը, Օր. Էլէն Ուիլքինսըն, որ խառն դահլիճին մէջ կը պաշտօնավարէր արդէն, իբրեւ օգնական ներքին նախարարութեան:

× Պատասխանելով հարցումի մը, նոր վարչապետը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ, որպէսզի Անգլիա եւ Ֆրանսա կատարեալ համաձայնութեան մը յանգին, «ճիշդ այն պահուն երբ աշխարհի ճակատագիրն է որ կը վճռուի: Մենք մեծ յոյսեր դրած ենք ժողովրդավար Ֆրանսայի մը վրայ, արժանի իր անցեալին»:

× Չըրչիլ կ'ուզէ բոլորովին քաշուիլ հանրային կեանքէ եւ իր յուշերը գրել:

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ տեղի ունեցաւ Լիոնի մօտ, Սէն Ֆօնի մէջ: Լիոնի ճեպընթացը զարնուեցաւ ուրիշ կառախումբի մը որ լեցուն էր ռազմանիւթով: Աննկարագրելի էր խուճապը: Առաջին առթիւ լուր տրուեցաւ թէ 150 հոգի սպաննուած, հարիւրաւորներ վիրաւորուած են, բայց վերջին տեղեկութեանց համաձայն զոհերու թիւը չափազանցուած է: Նիւթական կորուստը շատ մեծ է եւ Սէն Ֆօն քաղաքը մասամբ կործանած: Պայթիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր ժամը 8ին եւ դեռ կը շարունակուէր մինչեւ երէկ, այնպէս որ ազատարարները չէին կրնար մօտենալ աղէտեալ վայրերուն:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ պարպեց իր գրաւած 101.000 շէնքերէն եւ հաստատութիւններէն 40.000ը եւ հետզհետէ պիտի պարպէ ուրիշներ ալ, քանի որ զինուորները Ծայր. Արեւելք կը ղրկուին:

ԼԱՎԱԼԸ ճամբելու միջոցներ կը խորհին Սպանիոյ մէջ, որպէսզի կարենան բարելաւել յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ: Կ'ըսուի թէ Իտալիա պիտի ղրկուի, Դաշնակիցներուն յանձնուելու համար:

Հ. Մ. Ը. Մ. (ամփոփուած զեկոյցէ մը)

—o—

Յուլիս 7ին, Ալֆորվիլի սկաուտական խումբը, հանդիսաւոր բանակումի կրակ մը սարքած էր գաղութին մէջ, ճոխ յայտագրով մը: Հրաւիրուած էին մօտակայ շրջաններէն բոլոր Ֆրանսական սկաուտական կազմակերպութիւնները, սկաուտ, կայտ, գայլիկ եւ երէցներ, որոնք կը փայլէին ոչ միայն իրենց ներկայութեամբ, այլեւ կը մասնակցէին կրակի պաշտօնական յայտագրին: Որոշեալ ժամէն առաջ գաղութին հայութենէն հոծ բազմութիւն մը խուժած էր կրակի հանդիսութեան վայրը, տեղ մը ապահովելու համար:

Վերջապէս ժամը 10.30ին փայտակոյտին բոցը տրուեցաւ: Հետզհետէ կրակը կը բոցավառէր սփռելով իր շողշողուն լոյսը: Կրակի բացման երգը երգուելով բոլոր սկաուտները, կայտեր եւ գայլիկներ հաւաքուեցան կրակին շուրջ: Փարիզի սկաուտներէն 30 եւ 15 կայտ բերած էին իրենց օժանդակութիւնը, Ալֆորվիլի քոյր մասնաճիւղին: Փարիզի սկաուտները կը փայլէին իրենց կարմրամորթներու կենդանի պատկերին մէջ, յատուկ երգերով, իսկ Ալֆորվիլիները իրենց յատուկ ճարտարութեամբ եւ հնարամտութեամբ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսացիները, բեմական արուեստական խաղարկութեամբ ու ներդաշնակ երգիծական երգերով: Այս բոլորը կը ստեղծէին ջերմ մըթնոլորտ մը, արժանանալով բոլոր հանդիսականներուն գնահատանքներուն եւ ծափերուն:

Կէս գիշերը անցած էր երբ շրջանի սկաուտապետ եղբայր Ս. Սերովբեան նախ ուղղեց քանի մը խօսքեր, Ֆրանսացի սկաուտներուն՝ նիւթ ունենալով «Սկաուտիզմ և միջազգային եղբայրասիրութիւն»: Համառօտակի պարզեց նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն դերն ու պատմութիւնը: Ուղղեց նաեւ քանի մը խօսքեր գաղութին, հրաւիրելով անոր աջակցութիւնը: Ու ակամայ հեռացանք խարոյկի վայրէն, առտուան ժամը 1ին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ, 8 — 15 Յուլիս.—

ԱՆԻԷՌ՝ Պ. Կարապետեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Թէճիրեան 200, ՄԷՕՏՈՆ՝ Պալեան 1000, Գազանճեան 400, ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ Նաքաշեան 400, ՇՈՒԱԶԻ՝ Քէօմիւրճեան 200, ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Պետրոսեան 200, ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ՝ Քզիրեան 1000, ՏԷՍԻՆ՝ Գարատայեան 750, Գործ. 3150, Նուիրատուներու ցանկէն մնացորդը 2140, ԼԻՈՆ՝ Դաւիթեան 1000, Մովսէսեան 400, Մահտէսեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Մկրտիչեան 400, ՔԱԶԷՐ՝ Աւետիքեան 750, ՊՈՄՈՆ՝ Գործ. 6410, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Պարտիզպանեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Մարգարեան 400, ՌՈՄԱՆ՝ Յիզմէճեան 200, ԿԱՐՏԱՆ՝ Կարապետեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Մատիլեան 200, ՊՈՐՏՕ՝ Համբարձումեան 750, Հայկունի 750, Աբրահամեան 750, Քայիշեան 750, Քէնտիրեան Ա. 1000, Վարդանեան 1000, ԻՍԻ՝ Ղուկասեան 200, ՍԷՎՐԱՆ՝ Իզմիրլեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Մարթաեան 750, ԼԱՌՈԶԻԷՐ՝ Աւետիսեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Գույումճեան 200, Սահակեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Երանեան 200, ՇԱՎԻԼ՝ Սամուրքաշեան 400, ՍԷՆ-ՊՐԻԶ՝ Քանթարճեան 200, ԻՍԻ՝ Հայեան 200, Դանիէլեան 200, ԱԼԺԵՐԻ՝ Աճէմեան 1000, ՍԷՎՐԱՆ՝ Յրըզեան 200, ՊՐԻՒՔ-ՍԷԼ՝ Իփէքեան 400, Ք. Քէհեաեան 400, ՇԱՎԻԼ՝ Մինասեան 200, Մկրտիչեան 200, ԻՍԻ՝ Ուզունեան 400, ՔԱՇԱՆ՝ Հանչէր 750, ՆԻՍ՝ Մեսրոպեան 200, ՆՈՒԱԶԻ՝ Անդրանիկեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Երամեան 200, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Սամուէլեան 400, ԼԻՈՆ՝ Օհաննէսեան 750, ԻՎՐԻ՝ Կապենց 750 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի Հ. Կապոյտ Խաչի դաշտահանդէսը Օգոստոս 5ին, Սէնթ Անթուան, Պ. Նաճարեանի օգտատուն պարտէզին մէջ: Դինեձօն ի պատիւ վերադարձած գերիներու:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 31 Juillet 1945 Երեքշաբթի 31 Յուլիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4466-Նոր շրջան թիւ 95 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ

(Շար. Կիրակի օրուան թիւէն)

Անգլերէն շաբաթաթերթը որուն սիւնակներէն քաղեցի գահերէցին խօսքերը, նոյն էջին վրայ կը հրատարակէ նաեւ նորընտիր կաթողիկոսին յայտարարութիւնները խորհրդային թղթակցի մը:

Գէորգ Զ. խորհրդային իշխանութեան դրուատականը ընելէ ետք, կը յայտնէ հետեւեալ միտքերը.

— «Էջմիածնի Ազգային ժողովին կողմէ պատրաստուած եկեղեցական նոր սահմանադրութեան նպատակն է իրարու քով բերել Հայ. Եկեղեցիին անդամները որոնք ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն վրայ: Շատ մը Հայեր կ'ապրին օտար երկրներու մէջ: Անողոք պատմութիւնը տրուեց որ հարիւր հազարներ լքեն իրենց հայրենիքը: Այս ապաստան գաղթականները չեն ուզեր ձուլուիլ ուրիշ ազգերու հետ եւ Հայաստանեայց Եկեղեցին սրա կազմակերպութիւնն է որ կրնայ, եւ պարտաւոր է, մրգցնել արտասահմանի հայութիւնը: Ատիկա ընելու համար Եկեղեցին պէտք է ըլլայ միացեալ ու միացեալ»:

Պատասխանելով թղթակցին հարցումին թէ Հայ. Եկեղեցին ինչ դեր պիտի կատարէ տեւական խաղաղութեան պահպանումին համար, կաթողիկոսը ըսած է — «Քրիստոնեայ եկեղեցիներուն շատերը — ռուս ուղղափառ, Անկլիքան, եւ մանաւանդ հայ—ուղղակի մասնակցութիւն ունեցան իրենց ժողովուրդներուն պայքարին մէջ. բայց աւելին ընել կարելի էր: Շատ ցաւալի է որ հայ քրիստոնեայ եկեղեցի մը որ հեռու մնաց նախկական կռիւէն. աւելին. այդ Եկեղեցին օգնութեան ձեռք կարկառեց Տիրոջ Նացի թշնամիներուն»:

Գահերէցին ու կաթողիկոսին այս յայտարարութիւնները մեծ յուզում յառաջ բերած են կաթոլիկ շրջանակներուն մէջ, որոնց հակախորհրդային քաղաքականութիւնը հայկական շահերուն վնասելու աստիճանին կը հասնի հետզհետէ:

«Թէյպլէթ» անուն շաբաթաթերթ մը իր Յուլիս 7ի թիւին մէջ կը հրատարակէ «Օրինակ մը Հայաստանէն» խորագրով ընդարձակ յօդուած մը որուն մէջ կը քննադատուին Խ. Միութիւնը, անգլիացի բարձրաստիճան եկեղեցականը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ... «Յառաջ»ի թղթակիցը (Ժ. Մ.): Թերթին ծաւալը թոյլ չի տար որ ամբողջութեամբ թարգմանեմ զայն: Ահաւասիկ անոր գլխաւոր մասերը:

Համաձայն յօդուածագրին, Մոսկուայի կառավարութիւնը վերջերս սակարկութիւն կը կնքէ զանազան կրօնական հաստատութեանց հետ, «ազատ ձգելով զանոնք որ հետեւին իրենց կրօնքին, բայց անոնցմէ կը սպասէ քաղաքական ծառայութիւն»: Ու համոզելու համար իր ընթերցողները, յօդուածին հեղինակը կը յիշէ Ռուսթէնիոյ օրինակը: Վերջերս Խ. Միութեան կցուած այդ շրջանին ուղղափառ եկեղեցին, կը գրէ, Սերպ եկեղեցիին հակակշիռէն ազատելու համար խնդրած էր Մոսկուայի պատրիարքութեան հովանաւորութիւնը: Այս դիմումին գոհացում տրուած էարդէն: Ու հիմա Ռուսթէնիոյ կաթոլիկներուն վրայ է որ ճնշում կը գործ կը դրուի, որպէսզի հեռանան Հռոմի Եկեղեցիէն:

Աւելի մը ի վեր, կը շարունակէ յօդուածագիրը, ուրիշ դէպքեր տեղի կ'ունենան որոնք կը հաստատեն այն տեսակէտը թէ Մոսկուան՝ Եկեղեցին կը գործածէ իբր քաղաքական զէնք: Եւ ահա կը համրէ Ռուսիոյ պահանջները Անգարայէն,— Տարտանէլ, Կարս, Արտահան եւայլն:

— *«Մէկ կողմէ Մոսկուայի պատրիարքը զարմանք կը յայտնէ թէ Պոլսոյ Եունաց Պատրիարքը պէտք եղածին չափ մեծարանքի առարկայ չէ, միւս կողմէ միաբնակ Հայաստանեայց Եկեղեցին անունով յառաջ կը մղուին հայ ժողովուրդին երկար ատենէ ի վեր մոռցուած շահերը»:*

Այս յառաջաբանէն վերջ՝ մեր կաթողիկոսին ընտրութիւնը որուն «արտօնութիւնը տրուեցաւ փետրուարին»: Խորէն Ա.ի մահէն յետոյ (1938) Մայր Աթոռը թափուր մնաց եօթը տարի. Հայոց եկեղեցիին գործերը կը վարէր Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը. Մոսկուան չէր հետաքրքրուեր անզամ»:

Բայց յօդուածագիրը «մածունին մէջ մազ կը փնտռէ»: Եւ յանկարծ կը թղթատէ «Թայմզ»ի հաւաքածոն: Կիսապաշտօն օրկանին փետրուար 16ի թիւին մէջ աչքին կը զարնէ «Յառաջ»ի Լոնտոնի թղթակիցին մէկ նամակը, գրուած՝ կաթողիկոսին մօտալուտ ընտրութեան լուրը ողջունելու նպատակով:

— *«Թայմզի հայազգի նամակագիրը կը յայտնէ իր ժողովուրդին* անսահման գոհունակութիւնը եւ կը շարունակէ — Աւելորդ է ըսել որ այդ լուրը աւելի եւս պիտի ամրապնդէ եղբայրական այն կապերը որ գոյութիւն ունին Միութեան ժողովուրդներուն եւ հայ ժողովուրդին միջեւ»:

Ձեր թղթակցին բառերը ստորագծելէ ետք, իմաստակ պարոնը կը զարմանայ թէ ինչու «այս տողերուն հեղինակը նոյնքան վստահօրէն չէ աւելցուցած իր գրութեան մէջ որ այս լուրը (ընտրութիւն) կրնար բարդութիւններ ստեղծել ռուսեւ-թուրք յարաբերութեանց մէջ»:

Լսեցէք սակայն շարունակութիւնը.

— *«Այս ցնծագին նամակը«Թայմզ»ի մէջ լոյս տեսնելէն քանի մը օր ետքը, Խ. Միութիւնը կը ջնջէր ռուսեւ-թուրք բարեկամութեան դաշնագիրը: Մոսկուա, յուշագրով մը թուրք կառավարութեան կը յայտնէր թէ ինչ պայմաններով կրնար յօժարիլ դաշնագրին վերանորոգման: Այս պայմանները ներկայիս մեծ իրարանցում եւ մտահոգութիւն յառաջ բերած են Թուրքիոյ մէջ»:*

«Թէյպլէթ»ի աշխատակիցը ըսել կ'ուզէ թէ՝ Ա.— Կաթողիկոս ընտրելու անհրաժեշտութիւն չկար ներկայ պայմաններուն մէջ, որովհետեւ Հայ. Եկեղեցիին վերածնութիւնը ձեռնտու չէ՝ Անգարայի բարեխնամ կառավարութեան շահերուն տեսակէտէն, Բ.— «Թայմզ»ի հայ նամակագիրը — կամ ընդհանրապէս արտասահմանի հայութիւնը — կ'աշխատի Խ. Միութեան հաշւոյն եւ ի վնաս Թուրքերուն:

Խոստովանինք որ տրամաբանելու այս դերադրական ձեւը անմատչելի է հասարակ մահկանացուներուն: «Թայմզ», որ անտարակոյս աւելի տեղեակ է օրուան անցուդարձին, այդքան բծախնդիր չեղաւ եւ առաջին առիթով իսկ հրատարակեց իրեն ուղարկուած նամակը:

Յօդուածագիրը յետոյ կ'արձանագրէ կաթողիկոսին ընտրութեան լուրը: Գէորգ Զ. կաթողիկոս ընտրուեր է Յունիս 22ին: Նոյն օրը թուրք մամուլը հաղորդեր է հայ կազմակերպութեան մը կողմէ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ներկայացուած յուշագրին տեղեկութիւնը: Գրեթէ նոյն պահուն խորհրդային մամուլն ու ձայնասփիւռը սկսեր են նկարագրել այն հալածանքները որոնց ենթարկուած է տարագիր հայութիւնը՝ մասնաւորաբար Թուրքիոյ եւ Միջին Արեւելքի մէջ»: *Էջմիածնի հանդիսութեանց ներկայ գտնուեր է Քէնթըրպըրիի գահերէցը որ արդէն սկսեր է «ձայնբարձրացնել ի նպաստ Հայկական Դատին, թէեւ մինչեւ հիմա ան որ եւ է կերպով շահագրգռուած չէր հայ ժողովուրդին կրօնական ազատութիւն տալու հարցով»:*

«Թէյպլէթ» մէջբերումներ կ'ընէ գահերէցին յայտարարութիւններէն: Ամէնէն աւելի իր ջիղերուն դպած են Անկլիքան եկեղեցականին այն բառերը որոնցմով այս վերջինը իր համակրանքը կը յայտնէ մեր արդար դատի մասին — «Լիովին ու անկեղծօրէն համաձայն եմ որ Թուրքիոյ կողմէ յափշտակուած հողերը կարելի եղածին չափ շուտով Հայերուն վերադարձուին», եւն.:

Կաթոլիկ այլ արդարակորո՛վ Անգլիացին վեհանձնօրէն կը խոստովանի որ Թրքական հալածանքներուն մասին գահերէցին ըրած ակնարկներուն մէջ որոշ ճշմարտութիւններ կան: «Ամէն մարդ գիտէ որ Թուրքերը գարշելի վերաբերում ունեցան Հայերուն հանդէպ՝ 1914—18ի պատերազմի ընթացքին եւ անկէ վերջը: Շատեր տակաւին կը յիշեն 1890ական թուականներու կոտորածները որոնք այնքան մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին այս երկրին մէջ: Միեւնոյն ատեն կան նաեւ մարդիկ որ կը յիշեն թէ ամէն անգամ որ Անգլիա փորձեց միջամտել ի նպաստ Հայերուն, Ռուսիա արգելք հանդիսացաւ: Այդ օրերուն Ռուսաստան համաձայն չէր որ անկախ քրիստոնեայ պետութիւն մը հաստատուէր Փոքր Ասիոյ մէջ: Կը թուի թէ աշխարհի քրիստոնեայ հիմնարկութիւնները— բացի կաթոլիկ եկեղեցիէն— շատ բան կորսնցուցած են իրենց հեղինակութենէն, քանի որ այսօր խորհրդային կառավարութիւնը ոչ միայն չի վախնար այդ տեսակ ծրագիրէ մը, այլ ընդհակառակն կ'ողջունէ զայն, բացայայտօրէն վստահ ըլլալով որ ո եւ է քրիստոնեայ պետութիւն այդ շրջանին մէջ կրնայ դիւրաւ կառավարուիլ Մոսկուայէն, կը բաւէ որ այդ պետութիւնը վայելէ քրիստոնեայ-մալու իրաւունքը»:

Խ. Միութեան մօտաւոր անցեալի հակակրօնական քաղաքականութիւնը խստիւ քննադատելէ ետք, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ նորընտիր կաթողիկոսին յայտարարութեանց: Ինչպէս կ'երեւի, այս վերջինին ակնարկը լատին եկեղեցիին մասին, շատ անախորժ տպաւորութիւն գործած է իր վրայ: Ան դժգոհ է նաեւ որ «Կաթողիկոսը քաղաքական գործերով կը զբաղի», երբ կը խօսի արտասահմանեան Հայաստանի մասին:

«Թէյպլէթ»ի յօդուածը կը վերջանայ հետեւեալ բառերով.

— *«Էջմիածնի ժողովին ներկայ եղած են պատգամաւորներ՝ Միացեալ Նահանգներէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Պուլկարիայէն, Յունաստանէն, Ռումանիայէն, Եգիպտոսէն, Իրաքէն, Իրանէն, Սուրիայէն, Պաղեստինէն,* Կիլիկիայէն *(Թաս գործակալութիւնը կուտայ այս անունը՝ Թուրքիայէն անխախաբար) եւ Հնդկաստանէն:* «Թրքահայ պատուիրակութիւնը պատրիարքին հետ միասին ամէնէն ուշը հասած է», *ըստ ռուսական հեռագրական գործակալութեան:*

«Բայց հասեր է, այնպէս չէ՞, եւ ո՞վ գիտէ Թուրքերը ինչ անձկութեամբ դիտած են այդ երեւոյթը: Այս պարագան պիտի դիւրացնէ Ռուսիոյ թափանցումը, ո՛չ միայն Թուրքիայէն ներս, այլ մինչեւ Պարսից Ծոցը»:

Բացայայտ իրողութիւն է որ լատին եկեղեցին հաշիւ ունի համայնավարութեան հետ: Մենք, մեր սեփական հոգերով ծանրաբեռնուած, ո՛չ իրաւունք ունինք միջամտելու, ո՛չ ալ տրամադրութիւն: Բայց ուրկէ՛ ուր իր անխառն համակրանքը Թուրքերուն, ինչո՞ւ այս առեղծուածային բարեկամութիւնը:

Անգլիացի գահերէցն ու Ամենայն Հայոց Հայրապետը Դաշնակիցներու յաղթանակէն վերջ այլ եւս աւելորդ կը նկատեն շարունակել «սիրաբանութիւն» մը որ քիչ մը շատ տեւեց ու անհամցաւ: Հայ ժողովուրդին դատը արդար է, անվիճելի եւ մէկն է միջազգային այն խնդիրներէն որոնց անմիջական լուծումէն կախուած է աշխարհի խաղաղութեան պահպանումը: Ցաւալի է որ քրիստոնեայ մարդկութեան մեծագոյն Եկեղեցին կը հետեւի ճամբու մը որ վնասակար է մեր նուիրական շահերուն:

Ձեր թղթակիցը վերոյիշեալ շաբաթաթերթին խմբագրութեան ուղարկած է պատճառաբանեալ պատասխան մը, պարզելով հայկական տեսակէտը՝ Ռուսիոյ հողային պահանջներուն մասին:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Անել կացութիւն

Խորհրդակցական ժողովը ուրբաթ օրէն ի վեր կը քննէ Սահմանադրութեան խնդիրը, որ բարդ հանգամանք մը ստացած է:

Վիճաբանութիւնները բուռն հանգամանք ընտացան մասնաւորապէս շաբաթ օր: Ինչպէս նախորդ օրը, այս անգամ ալ զօր. տը Կոլ հարկադրուեցաւ քանի մը անգամ խօսք առնել եւ բացատրել կառավարութեան մտահոգութիւնները: Հակառակ իր պերճախօսութեան, ժողովը թէ ցերեկը եւ թէ գիշերը նիստ գումարելով, մերժեց կառավարութեան ծրագիրները: Նոյն օրը երեք անգամ քուէարկութիւն կատարուեցաւ, զանազան բանաձեւերու վրայ, եւ երեք անգամին ալ հաստատուեցաւ որ Խորհրդակցական ժողովին մեծամասնութիւնը հակառակ է կառավարութեան ծրագիրներուն: Ընկերվարականները միջին բանաձեւ մը առաջարկած էին,— հանրաքուէ կատարել երկու ժողովներու (Երեսփ. եւ Ծերակոյտ) կամ մէկ գերիշխան ժողովի մասին, ճշդելով կառավարութեան պատասխանատուութիւնը: Այս բանաձեւը մերժուեցաւ 101ի դէմ 108 ձայնով: Եւ, տարօրինակ բան, այս առթիւ միացեալ ճակատ կազմած էին ծայրագոյն աջը. արմատականները եւ համայնավարները:

Քուէարկութենէն վերջը, նիստը յետաձգուեցաւ ժամը 21.30ին, շարունակուելու համար գիշերը: Մինչ իրիկուան նիստը յոյս կը ներշնչէր թէ ժողովը շինարար աշխատանքի մը պիտի յանգի, գիշերը ճիշդ հակառակը պատահեցաւ: Շարք մը քուէարկութիւններէ, ճառերէ, բուռն տեսաբաններէ վերջ, կառավարութեան ծրագիրը մերժուեցաւ 29ի դէմ 210 ձայնով: Յետոյ, կառավարութեան բացարձակ պատասխանատուութիւնը Սահմանադիր ժողովին առջեւ քուէարկուեցաւ 0ի դէմ 268 ձայնով: վերջապէս, 45ի դէմ 185 ձայնով քուէարկուեցաւ միակ եւ գերիշխան Սահմանադիր ժողով, մասնակցութեամբ գաղթավայրերու: *Ժողովականներէն մէկը առաջարկեց որ արտասահման բնակող Ֆրանսացիներն ալ ներկայացուցիչներ ունենան Սահմանադիր ժողովին մէջ: Այս առաջարկը մերժուեցաւ:*

Ուրեմն վիճաբանութիւնները վերջացած են Սահմանադրութեան հարցի մասին: Խորհրդակցական ժողովը կը պահանջէ միայն մէկ եւ գերիշ-

խան ժողով, որուն առջեւ պատասխանատու պիտի ըլլայ կառավարութիւնը: Այս արդիւնքին վրայ, կառավարութիւնը երէկ պիտի ճշդէր իր վերջնական դիրքը:

Ոչ միայն չափաւոր հոսանքները, այլեւ Դիմադրական ճակատի կարգ մը թերթերը ցաւ կը յայտնեն որ կացութիւնը անել մը յանգած է: Զօր. տը Կօլ իր վերջին ճառը խօսած ատեն յայտարարեց թէ որ եւ է անձնական փառասիրութիւն չունի: Ան բացորոշապէս հասկցուց թէ կը նախընտրէ հրաժարիլ քան Ֆրանսան յանձնել դերիշխան ժողովի մը արկածախնդրութեան: «Ֆիկառօ» կը հարցնէ այս առթիւ.— «Ի՞նչ պիտի ըլլար այս երկիրը ներկայ դժուարին ժամանակներուն, առանց այն մարդուն որ թոյլ տուաւ չունչ առնելու, ամօթի, յուսահատութեան եւ հոգեվարքի տարիներէն վերջ: Ոչ ոք չի համարձակիր, պարկեշտօրէն, խորհիլ այդ մասին: Բայց, այն ատեն, ինչո՞ւ այնքան կը բարդացնեն կառավարութեան գործը: Ինչո՞ւ չեն օգներ որ ան գտնէ կացութեան պահանջած պարզ միջոցները»:

«Քօնպա» (Դիմադրական) եւս ցաւ կը յայտնէ որ Սահմանադիր ժողովի հարցը անելի մը մատնուեցաւ, երեք օրուան վիճաբանութիւններէ վերջ: Եւ դիտել կուտայ թէ շատ մը ատենախօսներ հակասեցին իրենց իսկ սկզբունքներուն: «Իւմանիթէ» շատ գոհ կ'երեւայ քուէարկուած բանաձեւէն, չեշտելով որ յաջողութեամբ լուծուեցաւ կեդրոնական խնդիրը,— կառավարութեան պատասխանատուութիւնը ազգին ընտրեալներուն առջեւ:

Փոցտամի ժողովը պիտի յետաձգուի՞

Երեք Մեծերու ժողովը գումարուեցաւ առջի օր, մասնակցութեամբ Անգլիոյ նոր նախարարներուն: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ «ժողովը շարունակեց իր աշխատանքները գոհացուցիչ եղանակով»:— Փոցտամ հասաւ լեհական պատուիրակութիւն մը: Իրազեկներ կը հետեւցնեն թէ Լեհաստանի սահմաններու խնդիրն ալ կը գտնուի օրակարգին վրայ: Նիստերը իրարու կը յաջորդեն, որպէսզի Անգլիոյ նոր նախարարները կարենան Լոնտոն վերադառնալ եւ ներկայ ըլլալ երեսփ. ժողովին բացման, Օգոստ. 1ին: Միւս կողմէ հաւանական կը համարուի որ անմիջական խնդիրներու լուծումէն վերջ, ժողովը աչնան յետաձգուի, որպէսզի Անգլիոյ նոր դահլիճը ժամանակ ունենայ լիովին ուսումնասիրելու բոլոր խնդիրները: Անգլիոյ երեսփ. ժողովը օգոստոս 1ին նիստ գումարելով, պիտի զբաղի օրինական ձեւակերպութիւններով, իսկ բուն բացումը պիտի կատարուի օգոստ. 15ին:

× Մ. Նահանգներու ծերակոյտը վաւերացուց Միացեալ Ազգերու Դաշինքը, որ քուէարկուած էր Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին մէջ: Միայն երկու հոգի դէմ քուէարկեցին: Այս վաւերացումը մեծապէս կը զօրացնէ նախագահ Թրումընի դիրքը Երեք Մեծերու ժողովին մէջ:

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

Նոր յայտնութիւններ

Շաբաթ օր (վեցերորդ նիստ) լսուեցաւ Քլէմանսոյի որդին, Միշէլ, 72 տարեկան, ճարտարագէտ որ կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ: Փէթէն միշտ լուռ կը մնար, թէեւ գլխու շարժումներ կը փորձէր, աւելի լաւ տեսնելու համար «Վագր»ին զաւակը: Վկան ըսաւ թէ երբ տեսաւ որ մարէշալը ամէն բանի մէջ տեղի կուտայ, Գերմանիոյ գրաւումէն քիչ վերջը նամակ մը գրեց, արգիլելով իրեն եւ իր կառավարութեան անդամներուն՝ գործածել իր հօրը անունը որեւէ հանրային արտայայտութեան մէջ: Ասոր վրայ Փէթէնի փաստաբաններէն մէկը կարդաց Քլէմանսոյի մէկ նամակը որ կը փառաբանէր Փէթէնը: Միշէլ Քլէմանսօ պատասխանեց.— «Եթէ հայրս ողջ ըլլար, չարաչար պիտի զղջար որ մարէշալի տիտղոսը տրուած եղաւ Փէթէնի»: Փաստաբանը ընդհատեց խօսքը.— Մեռելներուն խօսիլ մի տաք:

Վկան այս առթիւ պատմեց թէ ինչպէս արտօնութիւն ստացաւ Փորթալէի միջնաբերդը երթալու, Ժորժ Մանտէլը եւ միւս կալանաւորները տեսնելու համար: Մանտէլ խնդրած էր իրմէ Վիշի երթալ, տեսնել Փէթէնը եւ պարզել կացութիւնը, առանց շնորհ մը խնդրելու:

— «Հակառակ 1940ին գրած նամակիս, մարէշալը սիրով ընդունեց զիս, 1942ին, նոյնիսկ ուզեց ճաշի վար դնել, բայց մերժեցի, ըսելով.— «Երկու օր անցուցի այն դժբախտներուն հետ զոր արգելափակեր էք Փորթալէի մէջ: Անոնց սահմանուած ուտելիքը կերայ, չեմ կրնար մասնակցիլ ձեր ճաշին»: Յետոյ խստիւ քննադատեցի զինադադարին ստորագրութիւնը: Մարէշալը ըսաւ,— «Ձեր խելքը չի հասնիր, կը խօսիք իբրեւ սրճարանի ռազմագէտ մը: Ես հրամայած էի Վէկանի.— Կռուեցէք որքան որ կրնաք: Յետոյ ես զինադադար պիտի պարտադրեմ»:

Այս յայտնութեան առթիւ երդուեալ մը դիտել տուաւ թէ ամբաստանեալը շաւ լաւ կը լսէ եւ պէտք է պատասխանէ: Փէթէն մերժեց պատասխանել: Յետոյ հարցումներ եղան, ճշդելու համար թէ «Զինադադարը պիտի պարտադրե՞մ ըսած էր թէ «զինադադար պիտի խնդրեմ»:

Նոյն օրը լսուեցաւ զօր. Տուայէն, զինադադարի յանձնաժողովին նախագահը, որ հրաւիրուած էր երդուեալի մը խնդրանքով: Զօրավարը յայտարարեց.

— «Վիսպատըն հասնելէ քանի մը օր վերջը հասկցայ մեր հակառակորդներուն զգացումները Ֆրանսայի հանդէպ եւ հաղորդեցի Վիշի: Բայց ոչ ոք ուզեց լսել զիս, որովհետեւ Վիշիի քաղաքականութիւնը Լավալի քաղաքականութիւնն էր: Ինչ որ մենք կրնայինք ընել Վիսպատընի մէջ, կը քանդէին Փարիզի մէջ: Փիէռ Լավալ, որ մարէշալը առած Մոնթուար տարած էր, Հիթլէրի հետ տեսակցելու համար, կ'ուզէր Փարիզ ալ տանիլ զայն, նոյն նպատակով: Անմիջապէս հեռաձայնեցի զօր. Լոռի որպէսզի այդ բանը տեղի չունենայ: Յետոյ Վիշի գացի եւ տեսայ մարէշալը որ բառ առ բառ ըսաւ, Լավալի համար,— «Այս մարդը աղբ մըն է»: Իսկապէս Լավալը Վիշիէն հեռացուցին երկու ոստիկան զինուորներով: Մոնթուարի քաղաքականութիւնը մեռած էր: Կառավարութեան ճամբան բաց էր: Ափսո՜ս, երկու օր վերջը, հրաման կը ստանայի Հիթլէրի հաղորդելու նամակ մը որ ստորագրուած էր Ֆիլիփ Փէթէն եւ որ կը շեշտէր թէ գործակցութեան քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի, հակառակ Լավալի մեկնումին»:

Վկան յետոյ պատմեց թէ Գերմանիոյ նպատակն էր կցել ոչ միայն Ալզաս Լօռէնը, այլ հօթը նահանգներ; «Գալով զինադադարի պայմանագրին տնտեսական տրամադրութեանց, պարտաւոր էինք օրական 400 միլիոն ֆրանք վճարել: Տարլան բանակցութիւններ կատարեց այս գումարը զեղչելու համար, եւ որոշեցին 300 միլիոն, բայց պայմանաւ որ 100 միլիոնը վճարուի ոսկեդրամ կամ օտար դրամներով: Կը նշանակէր կործանել երկիրը»:

Փէթէնի գլխաւոր փաստաբանը դիտել տուաւ թէ այս համաձայնութիւնը բարեբախտաբար չվաւերացուեցաւ, որովհետեւ մարէշալը մերժած էր:

ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻՆ

Այս վկայութենէն վերջը, բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ, վարկաբեկելով դատաւորները: Պ. Քառօս, Ռիօմի Ատեանին նախագահը, եկած էր բողոքելու Լէօն Պլումի դէմ, որ մեղադրած էր դատաւորները: Գերագոյն Ատեանին նախագահն ալ յուզուած, Լէօն Պլումի մեղադրանքը որակեց յարձակում ամբողջ դատական կազմին դէմ: Քառօս ըսաւ թէ միայն մէկ դատաւոր հաւատարմութեան երդում ըրած է մարէշալի անձին, այդ ալ ինքն է: «Այդ երդումը արգելք չէր վարուելու իբրեւ արժանաւոր եւ ուղղամիտ դատաւորներ: Յետոյ, ո՞վ ըսաւ թէ մենք պիտի դատապարտէինք ամբաստանեալները: Ես երբեք չիմացայ իմ պաշտօնակիցներուս կարծիքը: Մենք կարծիք չունէինք այդ դատի մասին: Նիստէն վերջը երբեք չէինք զբաղեր այս հարցով»:

Պաշտպան փաստաբաններէն մէկը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ Գերագոյն Ատեանին ընդհ. դատախազը, Մոռնէ, խնդրած է մասնակցիլ Ռիօմի դատական կազմին:

Ընդհ. դատախազը.— Խայտառակութիւն է:

Պ. Քառօս.— Ինք չխնդրեց, բայց երբ ես առաջարկեցի, հաւանեցաւ:

Ընդհ. դատախազը.— Այդ ատեանը կը համապատասխանէր հանրային կարծիքին: Դաւաճանութիւն կատարուած էր, ես պատրաստ էի մասնակցելու դաւաճաններու դատավարութեան: Բայց երբ խնդիրը հասկցայ, այն ատեն զղջացի. գրած նամակիս համար:

Այս յայտնութիւնները մեծապէս պղտորեցին միտքերը, եւ շատ մը թերթեր կը հարցնեն թէ ինչպէ՛ս կարելի է մեր ժամանակներու ամենամեծ դատը վարել այսպիսի դատաւորներով:

× Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Փէթէն հետզհետէ աւելի կը յոգնի, գիշերները չի քնանար, եւ կրնայ ի վերջոյ ուժասպառ իյնալ: Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ, երկուշաբթի:

ՊԱՐԷՆԱՒՈՐՈՒՄ.— Յուլիս 30 — Օգոստ. 5ի շաբթուն միս պիտի բաժնուի 125 կրամ:

ՃԱՓՈՆԻ նշանակուած 11 քաղաքներէն 6ը անխնայ ռմբակոծուեցան առջի օր, քանի որ ճափոնական կառավարութիւնը մերժեց Դաշնակիցներուն անձնատրութեան հրաւէրը: Միւս կողմէ զրոյց կը շրջի թէ նոր բանակցութիւններ պիտի կատարուին:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ յայտարարեց թէ վաղը, չորեքշաբթի կէս գիշերին մասնաւոր զօրախումբերը Ֆրանսացիներուն կողմէ պիտի յանձնուին Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութեանց: Առաջինը պիտի ունենայ 15.000, երկրորդը 5000 զինուոր:

Հ.Յ. Դ. ԵՒ «ԼԷՅՊԸՐ»Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան (Լէյպըր Փարթի) յաղթանակին առթիւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ հետեւեալ հեռագիրը ղրկուած է Յուլ. 27ին, Աշխատաւորական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Ֆիլիփ Մորկընի.—

«Հ. Յ. Դ. ընկերվարական կուսակցութիւնը իր սրտագին ողջոյնները կ'ուղղէ Աշխատաւորական մեծ կուսակցութեան՝ իր տարած փառաւոր յաղթանակին առթիւ եւ կը յուսայ որ աշխատաւորական կառավարութիւնը պիտի իրականացնէ տառապող մարդկութեան ցանկութիւնները»:

Թուրքիա եւ Պալքանները

Nouvelles Soviétiques, փարիզի խորհրդային դեսպանատան տեղեկատուն, հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ այս խորագրով, Վ. Սթամպօլովի ստորագրութեամբ.—

Վերջին ժամանակներս գրեթէ ամբողջ Թուրք մամուլը մոլեգին պայքար մը կը մղէ Եուկօսլաւիոյ, Ռումանիոյ ու Պուլկարիոյ դէմ: Թուրք լրագրողները, իրենց գլուխն ունենալով հռչակաւոր Եալչընը (Հիւսէյին Ճահիտ), հիթլէրական Գերմանիոյ այդ եղերամայրը, զրպարտութիւններ կը տեղան եռանդագին, ըսելով թէ այդ երկիրները դադրած են անկախ ըլլալէ, հետեւաբար Թուրքիան չի կրնար սերտ յարաբերութիւններ հաստատել անոնց հետ: Զարմանալի մրցանիշ մը կեղծաւորութեան եւ անպատկառութեան:

Երբ Գերման զօրքը կ'ասպատակէր Պալքաններուն մէջ եւ հիթլէրական մարդպետները իբրեւ բացարձակ տէրեր միահեծան կ'իշխէին պալքանեան մայրաքաղաքներուն մէջ, Անգարան այս պարագան ոչ անկախութեան կորուստ կը համարէր, ոչ ալ խոչընդոտ մը բարեկամական յարաբերութիւններ մշակելու Հիթլէրի կողմէ իշխանութեան բարձրացած Ֆիլովի, Անտոնէսքուի, Նէտիչի եւ Փավելիչի խամաճիկ կառավարութեանց հետ: Ընդհակառակն, Թուրք մամուլը այն ատեն կը հրաւիրէր զարգացնել եւ զօրացնել այդ յարաբերութիւնները, հաւաստելով թէ այդ կը պահանջէ Թուրքիոյ շահը: Թուրք շրջանակներուն կարծիքով, պալքանեան երկիրները «իրենց անկախութիւնը կորսնցուցին» միայն այն օրը երբ գերման արշաւողները վռնտուեցան եւ պալքանեան ժողովուրդները կրցան տէր դառնալ իրենց ճակատագրին:

Դժուար չէ գուշակել պատճառները այս յարձակումներուն՝ նացիական լուծէն փրկուած պալքանեան պետութեանց դէմ: Անոնք կը բացատրուին ներքին եւ արտաքին շարժառիթներով:

Ներքին քաղաքականութեան դետնի վրայ, Թուրք յետադիմականները երբեք համաձայն չեն որ դրացի երկիրները ճշմարտապէս ժողովրդավար դառնան. երկիրներ որոնք դեռ մօտաւոր անցեալին մէջ այնքան կը նմանէին Թուրքիոյ իրենց ընկերային կարգուսարքով: Թուրք յետադիմականները ի զուր չէ որ կը վախնան թէ օրինակը կրնայ վարակիչ դառնալ եւ դիւրացնել պայքարը Թուրքիոյ վերանորոգման համար, պայքար մը որ կը մղուի գաղտնի գործունէութեան դատապարտուած եւ հալածական Թուրք դեմոկրատներու կողմէ: Թուրք կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ զիջում մը կատարել ժողովուրդին, հողագործական վտիտ բարենորոգում մը կատարելով, երբ եուկօսլաւ, ռումէն, պուլկար եւ հունգար գիւղացիները արդէն իսկ հող ստացած են: Այս ճամբուն վրայ կատարուած նոր յառաջդիմութիւնները երբեք չեն հրապուրեր Թուրք աւատականներն ու գործի մարդիկը:

Գալով արտաքին պատճառներուն, անոնք պերճախօս կերպով կ'արտայայտուին կարգ մը Թուրք շաղակրատ լրագրողներու յայտարարութիւններով, որոնք երեւան կը հանեն Թուրքիոյ դիտումները,— «տիրական դեր մը կատարել» Պալքաններու կազմակերպութեան մէջ, պատերազմէն վերջը: Պալքանեան ժողովուրդները, որոնք շատ սուղ վճարեցին վերադտնելու համար իրենց անկախութիւնը, երբեք պատճառ չեն տեսներ Թուրքիոյ ընծայելու այս դերը: Ահա թէ ինչո՛ւ Պալքաններու մէջ գերակայութիւն շահելու ձգտող Թուրք առաջնորդները կանգ չեն առներ որ եւ է զրպարտութեան առջեւ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Կեդր. Կոմիտէն իր վերջին նիստին մէջ քննելով բազմաթիւ տեղեկագիրներ՝ հիթլէրական, փաշական, եւն. դաւադիրներու գաղտնի գործունէութեան մասին, պահանջեց զինաթափ ընել այն բոլոր կազմակերպութիւնները որ կը զինուին ապօրինաբար: Այս առթիւ կը հրաւիրէ կուսակցութեան անդամները արթնութեամբ հսկել:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e